احمد راسم

عثمانلی تاریخی

DR 440 R3 v.1
Rāsim, Aḥmet
Resimli va ḫariteli
Osmānli tarihi

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

ATELIER DE RELIURE LA PATRIE

#4565
£ 12/-/-w

Kasim, Ahmet

رسملی وخریطه‌لی

عثمانلی تاریخی

Resimli ve Haritalı
Osmanlı Tarihi

محرری

احمد راسم

برنجی طبع — برنجی جلد

صاحب و ناشری :
اقبال کتبخانه‌سی صاحبی
حسین

LIBRARY
AUG 19 1964
UNIVERSITY OF TORONTO
921030

هر حق محفوظدر

استانبول
شمس مطبعه‌سی — باب عالی قارشوسنده نومرو ۷۲
۱۳۲۶ - ۱۳۲۸

سلطان محمد خان خامس حضرتلری

برقاچ سوز

(دارالشفقه) ده اوچنجی صنفدن دردنجی‌یه ترفیع ایتدکدن صکره برکون دیوانخانه‌یه تعلیق ایدیلن درس جدولنه باقارکن «فذلکهٔ تاریخ عثمانی» دیه برترکیب کوردم. اوآنه قدر تاریخی لفظاً ایشیتمش، فقط نه اولدیغنی بیلمیور ایدم. درسلره باشلاندی. هردرسک خواجه‌سی کلدی. تاریخ خواجه‌سی یوق. بولنه‌میور. برقاچ آی صکره « رضا بك » نامنده بر ذات صنفه تاریخ خواجه‌سی صفتیله کله‌رك درسه باشلادق. نصل؟ قرائت کتابی ایمش کبی دره تپه آشه‌رق اوقویورز. برفضله‌سی وار ایسه اوده ازبرله‌مك.

نه‌قدر کوچ، نه‌قدر متعب بر درس دکلمی؟ آکلامق احتمالی مفقود. جناب حق ینه مرحوم رفیق پاشادن راضی اولسون که بر خلاصه وجوده کتیرمکه حصر همت ایله‌مش. شایان دقتدر که بز اوسنه فذلکه‌یی‌ده بیتیره‌مدك. حتی یاری بیله ایده‌مدك. ایرته‌سی سنه‌ده هیچ بر تاریخ درسی کورمدك. آلتنجی صنفده تاریخ عمومی‌یه ابتدا ایتدك. خواجه مسوده کتیرز، بز تبییض ایده‌رز. زمان قوپیه‌جیلق ایله کچدی. برحالده‌که اوسنه دخی اومختصر تاریخ عمومینك قرون اولی قسمنی اوقویه‌مدق. والحاصل سکز سنه ظرفنده تاریخك عمومی وخصوصی قسملرندن یالکز اللیشر، آلتمشر صحیفه‌لك مقدماتیله قالدق.

مکتبدن خروجمزدن صکره ایسه عین موانعه مصادف اولیور

ایدم. وقعه‌نویس تاریخلرینی طوپلامق متعسر، طوپلانسه‌بیله اوقویوب ایچندن چیقمق غیر قابل. یازیلیشلری اعتباریله اولجه بیوك بر وقوف ایله تاریخ اوقومغه حاضر بولنمق ایجاب ایدییوردی. «کائنات» ك عثمانلی تاریخی برفکر مخصوص ویردی. مع هذا برطرفدن‌ده تتبعاته قویولدم. چکدیکم زحمتلری تقدیر ایتدیکم ایچون :

اولا : (کوچك تاریخ عثمانی) نامیله حالا مکتبلرمزده اوقونان خلاصه‌لری یازدم‌که بونلرك همان نصفندن زیاده‌سنی دورسابقك (انجمن تفتیش ومعاینه) سی چیقاردی. برقسمنی‌ده بن قورقومدن طی ایلدم.

ثانیاً : مکتبلرمزده (تاریخ اسلام) درسلری آچیلمق فکرینی ایلری‌یه سوره‌رك بعض طرفلردن تصویب ایدلمك حسبیله (کوچك تاریخ اسلام) نامیله بر کتاب دها نشر ایلدم.

بوصوك برتشبث‌ایدی. چونکه آندن صکره حکومت مستبده‌نك نظر دقت وتجسسی تاریخ اوزرینه کمال دهشتله دیکیلوب قالدی.

شو قدر وارکه ربع عصره یقین بر زمان ایچنده تاریخ عثمانی وتاریخ اسلامه دائر نشریات عدیده وقوعه کلدی. متعدد وتدریسی تاریخلر یاپیلدی. حکومت مستبده تاریخی بزدن تبعید ایتدکجه آکا تقرب ایتمك املی بیودی. کیزلی کیزلی تدقیقاتده بولنمغه، تاریخ عثمانی‌یه عائد ترکجه و فرانسزجه اثرلری اوقومغه دوام ایلدم. (اقدام)، (صباح)، (ترجمان حقیقت) نسخه‌لریله بعض مجامع موقوته‌ده (سانسور) ك اذن ویردیکی نیم‌تاریخی ونیم اجتماعی مقالات، اوزمانك تاریخ حقنده‌کی اك بیوك مساعداتنی ناطقدر.

*
* *

بزده مثلا : بالنسبه اك معتنا يازلمش ويازيلیشی اعتباريله‌ده تاريخ ادبياتمزده برفصلك مقدمه‌سنی وجوده كتيرمش اولان (نعيما) تاريخنی اوقومق عادتا برهنردر. عربجه، فارسی بيلمك و كندی لساننده براز بهره‌ياب اولمق علی‌العموم تاريخلرمزك آكلاشيلمسی ايچون كافی دكلدر. خصوصی تاريخلرله وقعه نويسلر مضبوطاتنی كاملاً اوقويوب اصطلاحات وموضوعاته كسب وقوف ايتمك وعثمانلی جغرافياسنی (عتيق وجديد) ايجه بيلمك، تشريفات رساله‌لرينی وتذاكر شعرايی، مكتوبات رسميه‌يی يوقلامق، برازده عنعناته عقل ايرديرمك بردرجه‌يه قدر حصول مقصدی تأمين ايدر. حال بوكه هرعثمانلی كندی تاريخنی بيلمكله مكلفدر. بوبيلمك كرچه درجاته منقسمدر، مع‌هذا هيچ اولمازسه برنجی درجه‌سی شرطدر. ايشته بن بوبرنجی درجه‌يی ناطق اولان معلومات تاريخيه‌مزی طوپلادم. مكاتب اعداديه تدريساتنه موافق اولمق اوزره ترتيب ايده‌رك ميدانه چيقاردم.

بوتاريخده اك زياده نظردقته آلديغم «نصل ياشامش» اولديغمزدر. بناءً عليه وقايع حربيه و سياسيه‌يی متن اتخاذ ايده‌رك حيات اجتماعيه‌يه متعلق فقراتی (فائده) نامی تحتنده زير متنه كچيردم. عادات واخلاق ماضيه‌مزی كوسترن پارچه‌لری، بزده‌كی تاريخلرك نمونه‌لرينی، قسماً ادبيات تاريخيه‌يی، وسائط حربيه وسياسيه‌مزی، بری وبحری قوای عسكريه‌مزك تشكيلات وترتيبات ابتدائيه‌سيله زمان زمان اوغراديغی تحولات اساسيه تفصيلات وتفرعاتنی، اكلنجه‌لرمزی، دوكونلرمزی، اويونلرمزی، اصول تشريفاتيه‌يی، مراسمی، ازجمله اصطلاحات وكلمات تاريخيه‌مزی، تشكيلات وتأسيسات اداريه‌يی، دولتك بسط وقبضنی موجب احوالی، پادشاهان ورؤسانك حيات خصوصيه‌لرينه

عائد تصــویرات تاریخیه‌یی ، تاریخدن بزم ایچون آلنمسی الزم اولان درسلری ، صنوف رجال ایله خلقك معاشرت نامنه تابع اولدقلری تحولاتی، معاهداتك نتایجنی، تاریخ عثمانینك تاریخ اسلام وبالخصوص تاریخ عمومی ایله مناسباتنی، تربیهٔ مدنیه درسلرینك تاریخ ایله اولان رابطه‌سنی، دولتك اوروپا دولتلریله زمان زمان پیدا ایتدیکی مناسباتك اعوجاجاتنی، نه‌درجه‌یه قدر چالیشماز برقوم حالنه کیرمش اولدیغمزی، عثمانلیلرك آناطولی، روم ایلی، آفریقا طرفلرنده مناسباتده و تماسده بولندقلری کافهٔ حکومات و اقوامك خلاصهٔ تاریخیه‌لرینی ، مؤرخلر- مزدن شــایان اعتماد اولانلرینك تنقیدات و مؤاخذاتنی ، اختلالات وفسادات داخلیه ایله علت مزمنه حکمنده اوله‌رق حالا دوام ایدن شقاوتلرك شکللرینی وبونلرك عنعنات اخلاقیه و عنصریه ایله موجود اولان نســبتلرینی ، جهلك ، تعصــبك ، حکومتسزلکك ، و قوانین ونظاماتك مرعیتنده اتخــاذ ایدیلن اصــول غیرمقبوله انواعنك زمان زمان احداث ایتدیکی غوائل و مشکلاتی ، ملتك نصــل بر اسـارت قویه آلتنه آلنه‌رق اواسارت حالنده نه‌کبی وسائط زجریه واغفالیه‌ایله اســتدامهٔ جهل قاعدهٔ مستبدانه‌ســنك نفوذ حکومت و حاکمیته بدل طوتولدیغنی، نه‌دن ترقی ایده‌مدیکمزی، اسباب انحطاط نه‌لردن عبارت اولدیغنی والحاصل داخلی وخارجی طرزسیاستمزده کورلمش ایلکلرله فنالقلری اعدادیه صنفلرینه قدر ترقی ایتمش برطالبه آکلاتمق فکریله همان جمله‌سنی طوپلادم .

بومحصــولك نه‌قدر مدید برچالیشــمه نتیجه‌سی اولدیغنی ارباب انصاف تقدیر ایدر . ناقص . پژمرده ، طاغینق ، اکســیك وعددی ایکی یوزی متجــاوز یازمه و مطبوع آثار تاریخیهٔ عثمانیه وتواریخ

اجنبیه‌دن بویله برخلاصه وجوده کتیرمك ظن ایدرم‌که بر کار سهل دکلدر .

اعتقادمجه مکتبلرمزده یابوطرزده تاریخلر تدریس ایدلملی ویاخود تاریخ درسلرندن صرف نظر ایله‌ملیدر .

کتابمز حجماً بیوك ومحتویاتی سنهٔ تدریسیه‌ایچون فضله کورینه‌جك درجه‌ده ایسه‌ده مقصدمز آکلاشیلنجه بومحذور مندفع اولور . درسلر (متن) اوزرندن یوریدیله‌جك ، طلبه (فائده) لری قرائت صحیفه‌لری اولمق اوزره مطالعه و تتبع ایده‌رك زمان زمان وقایع عمومیه ایله برلشدیره‌جکدر .

تاریخك، جغرافیا ایله اولان مناسبت کلیه‌سی‌ده اونودلمامشدر . درون کتابده مندرج خریطه‌لردن ماعدا دردست طبع بیوك خریطه‌لرمزده واردرکه بونلر اعصار سالفه‌ده‌کی توسعات و تقبضاتمزی کوستره‌جکدر . قیافت بحثلری ، اشکال وتصاویر ، تاریخی بنالر ، مراسمه ، اردولراحوالنه دائرالده ایدیلان رسملر، محاربات مشهوره تابلولریله اسلحه وسفائن ومسکوکات عثمانیه نمونه وتعریفلری، وثائق سیاسیه و اوراق مهمهٔ تاریخیه‌دن لزومی کوریلنلرده کتابمزده مطبوعدر .

برنجی دفعه اوله‌رق ممالك عثمانیه‌ده بویله بر تاریخ نشرینه موفق اولدیغمدن طولایی جرأتمك زیاده‌لکی عفو بیورلسون . فقط زمانك باشقه بر تربیه‌یه محتاج اولدیغنی باغیره چاغیره اعلان ایدنلردن بری‌ده ین اولدیغم جهتله عهده‌مه مترتب بر وظیفه‌یی ایفایه مسارعتم طبیعی ایدی .

موضوعك بیوکلکی بنی خیلیدن خیلی‌یه یورمقله برابر اقتحام ایتمکه چالیشدم . بوصورتله تاریخ عثمانی‌یه دائر اولان استطلاعاتمك

بر یره طوپلانمسی ایچون اوزونجه برفهرس حصوله کلدی . بناءً علیه کتابم، ارباب مطالعه ایچون‌ده جالب فوائد اولور ظن قویسنده‌یم .

شونی‌ده عرض ایده‌یم که محتویات فکرمشروطیت نقطهٔ نظرندن محاکمه ایدیله‌رك جمع ایدلمشدر . ماضیده سائقهٔ خوف وریا ایله ایی کورلمش برفکری عین اندام وقیافتله سوروکلیوب درج ایتمدیکم جهتله ترتیبات ومطالعاتده ، سیاق اسلافه مغایر چیغیرلرده واردر . الك برنجی املم تازه و کنج ذهنلره وقوعاتك بالآخره درس عبرت صورتنده تجلی ایدن اشکالنی کوسترمك ایدی . موفق اولدم ایسه الی‌الابد مفتخر اوله‌جغم .

احمد راسم

عثمانلی تاریخی

مقدّمه

سلیمان شاه — ارطغرل بك

عثمانلی دولتنك مؤسسی اولان (عثمان غازی) نك بیوك پدری « سلیمان شاه » در . سلیمان شاه ، وسطی آسیانك « آلتای » ویا « آلتون » طاغ دینیلن قسمنده ساکن « قایی خان » نامندهکی ترك قبیلهسنه منسوب بر بك ایدی . هجرتك یدنجی عصری ابتدالرنده آسیانك « قره قروم » طرفلرنده قوتلی برحکومت تشکیل ایدهرك

---

١ — فائده

چنکیز

دنیانك اك بیوك جهانکیرلرندن، واك ظالم خونریزلرندن اولوب « مغول » طائفهسنه منسوبدر . اصل اسمی « تموچین » در . ظهوری عالم اسلام ایچون بیوك مصائبدن اولان بو شخص مضر ، ٥٤٩ تاریخ هجریسنده مغولستانده طوغوب ابتدای حالنده بر کوچك قبیلهنك رئیسی ایکن سائر رؤسای قبائلك بعضیسیله اتفاق وبعضیسنه قارشی حرب ایدهرك جنکدهکی طالعنك یاردیمیله دها برطاقم یرلر ضبط وکیتدکجه دائرهٔ حکومتنی توسیع ایلهمش و ٥٩٩ تاریخ هجریسنده بتون مغولستان وتاتارستان خانلری طرفندن (خاقان) عنوانیله پادشاه طانیلهرق (قرهقوروم)ده جلوس ایتمشدر .

بووجه ایله بتون مغولستانك متبوعی اولدقدن صوکره بواقوام بدویهدن کلیتلی برعسکر، دها طوغریسی بریغما کران اردوسی تشکیل ایدهرك جهانکیرلکه

اطرافه ظلم آتشی صاچان « چنکیز » نام « مغول » حکمدارینك
شرندن یرنی ، یوردینی ترك ایتمش . ترکستانده « ماهان » طرفلرینه
قونمش ایدی . فقط بورادهده چنکیزك شرندن امین اوله‌میه‌رق اولا
«اخلاط» طرفنه، اورادن دخی «ارزنجان» نواحیسنه کوچمش ایدی.
قبیله خلقنك اللی بیك ایله یوز اللی بیك آراسنده اولدیغی روایت
اولنیور . مشار الیه بورالرده برمدت طوردقدن صکره جنکیزیلرك
فتنه‌سی برطرف اولمشدر ظنیله مملکتنه عودته قرار ویرمش و«حلب»
جوارنده « جعبر » نام قلعه یاننده « فرات » نهرینی کچرکن آتندن
دوشه‌رك بوغولمشدر . مشار الیهك نعشی محل مذکوره کومولمش
وقبری « ترك مزاری » دیه مشهور قالمشدر .

بووقعه لوزرینه سلیمان شاهك (کون طوغدی) (سنقورتکین)

مباشرت ایتمش، ابتدا الیوم (ترکستان شرقی) نامیله معروف اولان (خطا) یی،
بعده چینك جهت شمالیه‌سنی و (پکین) شهرینی ومتعاقباً (قوریا) مملکتنی ضبط
ایله‌مش وبوجهتله قوت ومکنتنی برقات دها آرتیردقدن صکره ٦١٦ ده
(محمد خوارزم شاه) . اعلان حربله (ماوراء النهر) (خوارزم) ، (خراسان)
(قندهار) و (ملتان) جهتلرینی تخریب ، اهالیسنی قتل عام و (بخارا) (سمرقند)
(بلخ) (هرات) کبی بیوك شهرلری خاك ایله یکسان ایتدیکی کبی مدنیت اسلامیه‌نك
آثارندن اولان نیجه معمورهلری دخی بردها کسب عمران ایده‌میه‌جك صورتده
ویرانه‌لره چویرمشدر . شمال غربی‌یه طوغری دخی توسیع فتوحات ایده‌رك
(دشت قپچاغی) و(قافقاس) بلادیله (روسیه)نك قسم جنوبیسنی ضبط وعسکرینك
برفرقه‌سی (روم) . یعنی آناطولی‌یه دخول ایله الکاسنی (بحرچین) دن (بحر
سیاه) . قدر توسیع ایله‌مشیدی . (٦٢١) ده (قره‌قوروم) . رجعت ایدوب
(٦٢٤) تاریخنده وفات ایتمشدر . اك زیاده تلذذ ایتدیکی شی بیکناه آدملرك
واطفال ونسانك قاننی دوکمك ایدی. عسکری مجرد اکنجه ایچون آدم اولدیرردی.

[شمس الدین سامی]

نامليرندەکی ایکی اوغلی ، دیکر ایکی اوغلی اولان (ارطغرل) بك ایله (دوندار) بکدن آیریله‌رق وسطی آسیایه کیتمشلر ، ارطغرل ایله دوندار بك‌ده برابرلرنده درت بش یوز فامليا خلقی اولدیغی حالده «حلب» طرفلرنده قالمشلردر .

قالانلر برمدت « پاسین » اوواسیله « سورمه‌لی چوقور » ده کزینديلر .

ارطغرل ، اوغللرندن (صارویاتی ساوجی) بکی، قونیه سلطاننه کوندروب بر (یایلاق) ایله برده (قیشلاق) ایسته‌دی . ایشته بو اثناده ایدی‌که ارطغرل بك یولده بربریله محاربه ایدن ایکی اردویه راست کلدی . بر طرف مغلوب اولمش ایدی . یکیتلك مقتضاسی اوله‌رق مغلوب طرفه یانندەکی بش آلتی یوز سواری ایله امداد ایتدی.

۲ — فائده

« سلچوقیلر »

اصل صافی وخالص ترك اوله‌رق ساحهٔ تاریخده قارشومزه « سلچوقیلر » چیقار . قوم مذکور ترکستان اقلیمنده بر عشیرت ایکن ایلك طانینان رئیسی (بقاق) اسمنده برآدم ایدی . اوزمان بقاق وعشیرتی بیلدیزه وآتشه طاپارلردی . « سلچوق » اوغلنك آدیدر .

اقوام آسیائیه میاننده وقوعه کلن برمحاربه اوزرینه سلچوق بکك راحتی بوزوله‌رق ایکی بیك عائله ایله برابر ایران طرفلرینه هجرت و ۳۴۹ سنهٔ هجریه‌ده اسلامی قبول ایله‌مشدر. بوذات یوزسنه قدر یاشامش و (آرسلان، میکائیل ، موسی) نامليرنده اوچ اوغلی اولمشدر . بواوچ اوغلی بر چوق زمان ایران ، بخارا طرفلرینی فتح ایله‌مشلر . فقط اصل سلچوقیه دولتنی تأسیس ایدن میکائیلك اوغلی (طغرل) بکدر .

طغرل بك ، « کرمان » و « ایران » دن ماعدا « قافقاسیا » وآناطولینك

بوطرف غالب اولدی. مکر امداد ایتدیکی اردو، سلچوقیه عسکری، وصکرەدن مغلوب اولان‌ده تاتارلر ایمش.

بونك اوزرینه (قونیه) ده بولنان سلچوقی حکمداری ایکنجی (علاءالدین کیقباد) ارطغرله (طومانیچ) و(ارمنی) یایلاقلریله (سکود) قیشلاغنی ویردی. بووقعه «٦٣٠» سنهٔ هجریه‌یه تصادف ایدر.

*

* *

ارطغرل بوطرفلرده یرلشمکله برابر سلچوقیه حکومتنك روملره قارشی «اوج بکی» یعنی «سرحد محافظی» شرفنی دخی قازانمش ایدی. بو

برقسمنی‌ده ضبط ایتمش، «طرابزون» طرفلرنده شرق ایمپراطورلغنك بیوك بر اردوسنی تپه‌لمشدر. وفاتنده تشکیل ایتدیکی اوقوجه دولت برطاقم حکومانه آیرلمشدرکه مشهورلری (ایران، روم، کرمان) دولت سلچوقیه‌لریدر. ارطغرل غازی‌یه «طومانیچ» و«ارمنی» یایلاقلریله «سکود قیشلاغنی» ویرن «علاءالدین» کیقباد روم دولت سلچوقیه‌سنك اون بشنجی حکمداری اولان ذاتدر.

روم سلچوقیلرینك پای تختی «قونیه» شهری ایدی. «قلیچ آرسلان» نامنده‌کی حکمدار آناطولینك قسم اعظمنی ضبط ایتمش و (سلطان روم) لقبنی آلمشدر. اهل اسلامی قدس شریفدن چیقارمق بهانه‌سیله اوروپا خرستیانلرینك تشکیل ایتدکلری (اهل صلیب) اردولرینی پریشان ایتمشدر. اوغلی (مسعود) ایله آنك اوغلی ایکنجی «قلیچ آرسلان» دخی اهل صلیب ایله خیلی اوغراشمشلردر.

ایشته بودولتی زده‌له‌ین مجادلاتدن بری‌ده اهل صلیب محاربانیدر. تاتارلر ایسه قالان انقاضی بسبتون اورته‌دن قالدیرمشلردر.

روم سلچوقیلرندن کلن اون بش حکمدار

١ — سلیمان بن قطلمش

٢ — داود

٣ — قلیچ آرسلان

٤ — مسعود شاه قلیچ آرسلان

جهتله جوارده‌کی روم تکفورلریله سلچوقیه حسابنه محاربه ایدردی. حتی «اسکیشهر» ی آلدی.

ارطغرل غازی (٦٨٠) سنه‌سنده طقسان یاشنی متجاوز اولدیغی حالده «سکود» ده ارتحال ایلمشدر.

(عثمان)، (کوندوز) و (صارویاتی ساوجی) ناملرنده اوچ اولاد براقمشدر. (آقچه قوجه). (طورغود آلپ). (صالتوق آلپ)، (صمصمه چاوش)، (عبد الرحمن غازی)، (قره مرسل) ناملرنده سرکرده‌لری وار ایدی.

---

٥ — عزالدین قلیج آرسلان ثانی
٦ — غیاث‌الدین کیخسرو
٧ — رکن‌الدین سلیمان ثانی
٨ — عزالدین قلیج آرسلان ثالث
٩ — عزالدین کیکاوس
١٠ — علاءالدین کیقباد
١١ — غیاث‌الدین کیخسرو ثانی
١٢ — رکن‌الدین سلیمان ثالث
١٣ — غیاث‌الدین کیخسرو ثالث
١٤ — غیاث‌الدین مسعود ثانی
١٥ — علاء الدین کیقباد ثانی

٣ — فائده

توغ — علم — هلال

توغ — قدیمدن بری ممالك شرقیه‌ده، ترکستانده، ترك دولتلریله هند و چین حکومتلرنده بیوك بر سنجاق اوزرینه بویالی آت قویریغی قیللرندن، طاغنیق صاچه مشابه برعلامت وضع اولنه‌رق عسکرك ایلروسنده کوتوریلور،

برنجی باب

عثمان غازی

— ١ —

٦٥٦ سنهٔ هجریه‌سنده «سکود» ده دنیایه کلمشدر. پدری «ارطغرل»ك وفاتنده ٢٤ یاشنده اولدیغی حالده قبیله‌سنه رئیس اولدی. سلچوقیه حکومتی پدری کبی کندیسنی‌ده اوج بکی طانیدی. مشارالیهك ریاسته کچدیکی شو زمان شایان تدقیقدر: سلچوقیلر عثمان غازینك «بی‌زانس» یعنی «استانبول ایمپراطورلغی» حدودی محافظلغنی طانیمقله برابر کندیسی‌ده انقراض بولمق اوزره ایدی. عثمان غازینك

وبوکا «حالیش» دینور ایدی. بالآخره بونك شکلی دکیشدیریلوب برصیریغك اوجنه، پریشان برحالده آشاغی‌یه صارقان وقرمزی‌یه بویانان آت قیللرینك بالاسنه بیاض وسیاه قیللرك اوروله‌سندن متحصل برقاچ بوکوم صاچ براقیلدقدن صکره

علم

بونك اوست طرفنده یالدیزلی طوپ شکلنده بر «فلکه» وضع اولنمشدر. بو حالیشلره مؤخراً «توغ» دینلمشدر. سلطان سلچوقی «علاءالدین ثانی» طرفندن عثمان غازی‌یه کوندریلن توغده بوقبیلدن ایدی.
بوتوغلر بالآخره دولتمزده بیوك رتبه‌لی ذواته علامت فارقه اولمق اوزره

اطراف و جوارنده‌کی روم تکفورلرینه کلنجه بونلرده: استانبول ایمپراطورلرینی طرفندن کندی حاللرینه براقلمش اولدقلرندن ایسته‌دکلری کبی حرکت ایدر اولمشلردی. یغماجیاق و بوکا مماثل ایشلرله کچینیرلردی. بوجهتله حدود بویلرنده مصادمه اکسیک اولمازدی.

«سلچوقیه» دولتی چنکیزخان نسلندن که «غازان» خان وسردار-

توغ

ویرلمشدر. میرلوالره ویاسنجاق بکلرینه بر، میرمیرانلره ویا بکلر بکلرینه ایکی، وزرایه اوچ، صدر اعظمه بش دانه ویریلیر و محاربه زمانلرنده پادشاهك رکابنده یدی توغ بولنور ایدی.

سنجاق - سلطان علاءالدین ثانی طرفندن یوللانیلان سنجاق بیاض رنکده ایدی. ایلك زمانلرمزده پادشاهلرك اوکلرنده بیاض بایراق چکیلمشدر. صکره یشیل بر زمین اوزرنده بیاض قلابدان ایله ایشلنمش اوچ هلالی ویاخود قرمزی بر زمین اورته‌سنده ویشیله بویانمش بر شکل بیضی درونده صاری صیرمه ایله بر برینك کیروسنده کذلك اوچ هلالی محتوی بولنان ایکی نوع سنجاق دخی استعمال اولنمشدر. مراد خان اولك سنجاغی یشیله و سلطان محمدك قرمزی‌یه تحویل ایتدکلری مرویدر.

عثمان غازی

لرينك تعرضاتيله بيقيلييور، واليلرك اطاعتسزلكى بو نتيجه‌يى تماميله تعجيل ايدييوردى .

فقط عثمان غازى، بو نوع امرادن دكل ايدى . سلجوقيه حكومتنه اطاعت و صداقت كوسترير ايدى .

عثمان غازى ايلك دفعه «اينه كول» حاكمى ايله اوروشمشدر. مصادمه «ارمنى» دربندنده وقوعه كلمش وبرادرى صارويانى ساوجى بكك اوغلى «باى خواجه» شهيد اولمشدر . بونك اوزرينه

هلال — برروايته كوره دولت سلجوقيه بايراقلرينك صيريقلرى اوجنده هلال شكلنده برفلكه موجود ايدى. حتى سلطان سلجوقى طرفندن كوندريلان بياض سنجاغك بالاسنده دخى برشكل هلال وار ايمش. بوسنجاق عثمانليلرجه علامت استقلال عد ايدلديكندن مؤخراً عثمانليلرك بايراقلرنده هلال ترسيمنه بوندن طولايى ميل ايدلمشدر . شمديكى بايراقلرمزده‌كى هلالك اورته‌سنده‌كى ييلديزه كلنجه اسكى دكلدر، سلطان «عبدالمجيد» زماننده «تنظيمات خيريه» دن صكره قبول ايدلمشدر .
عثمان غازى، ابتدا شكل هلالى كندى اوتاغنك بالاسنه ركز ايتديرمشدر.

پیاده وسواری اوچیوز قدر دلاورله اطرافه هجوملر ایتمش و ٦٨٦ ده وقوع بولان محاربه‌ده تکفور مقتول اولمشدر .

٦٨٨ ده «قره‌جه حصار»ی آلمش و بونك اوزرینه کندیسنه سلطان «علاء الدین» طرفندن توغ ، بیاض سنجاق وکوس ، طبل ، زورنا ، نقاره ، نفیر وسائره‌دن مرکب بر «مهترخانه» ایله برابر ، برات کوندرلمشدر . بونلری (قره‌جه بلبان چاوش) نامنده بری کتیرمشدر .

٦٨٩ تاریخنده (یکی شهر ، بیله‌جك ، کوپری حصار ، اینه کول ، امین اوکی ، یارحصار) ضبط ایدلمشدر .

٤ — فائده

ازدواج عثمان

آطنه اهالیسندن ، علم وزهدایله مشتهر شیخ «اده‌بالی» نامنده بر ذات شریف وار ایدی‌که اوزمانلرده اسکیشهر جوارنده «ایت‌بورنی» کوینده اوطورردی . عثمان غازی مشارالیهك صحبتندن متلذذ اولمغله صیق صیق زیارتنه کیدردی . حضرت شیخك «مال خاتون» نامنده برکریمهٔ عفیفه‌سی وار ایدی . «مفصل» نام تاریخ دییورکه :

(عثمان غازی برقاچ کره کوردکدن صکره سودی . مال خاتونی پدرندن قول پیغمبری موجبنجه زوجه‌لکه ایستدی . حضرت اده‌بالی ، ارطغرل زاده عثمان بك کبی بر امیر زاده امیره کندیسی کبی بردرویشك قیزی کفو اوله‌میه‌جغنی دریش ایدرك رد ایتدی . حضرت عثمان مأیوس اوله‌رق دردینی «اسکیشهر» بکنه آچدی . فقط بك بواعترافدن متحسس اوله‌رق مال خاتونه عاشق اولمسونمی ؟ حتی اوده «اده‌بالی»دن قیزی ایستدی ایسه‌ده عیناً جواب رد آلدی . فقط شیخ ، بکك اخلاقندن شبهه‌لنه‌رك ایت برونی ترك و ارطغرل غازینك حدود امارتی داخلنه نقل مکان ایلدی . فی الحقیقه اسکیشهر بکی خشمندن قورقوله‌جق بر بد طینت ایمش . آلدیغی جواب رددن طولایی غضبلاندیغی کبی شیخك

بو زمانك الك مهم وقعه‌سی عثمان غازینك ایلك پای تختمز اولان «قره‌جه حصار» ده کندی نامنه خطبه اوقوتمه‌سیدر . ایلك خطبه‌یی « طورسون فقیه » نامنده بر ذات اوقومشدر . بوندن ماعدا خلقك اموری‌نی کورمك ایچون « قاضی » نصب ایتمش و انضباط و عدالته پك زیاده دقت ایدلدیکی جهتله « قره‌جه حصار » بازاری اطرافده نام آلمشدر .

٦٩١ ده «صاری قیا» سمتندن (سقاریا) نهری‌نی کچه‌رك ارطغرل غازینك آرقداشلرندن (صمصمه چاوش) ایله برابر (کونیك)، (طراقلی یکیجه‌سنی) ضبط ایتمشدر .

ارطغرل غازی مملکتنه التجاسندن دخی کویا میر عثمانه قیزنی ویرمکه بر میل حس ایده‌رك حسد ایلدی . انتقام سوداسنه دوشدی .

برکون عثمان غازی احباسندن «این اوکی» حاکمنك خانه‌سنده مسافر ایدی. قرنداشی «کوندوز آلپ» دخی برابرنده بولنیوردی. اسکی‌شهر حاکمی مشارالیهی طاریرده صیقشدیره‌رق فرصتدن استفاده ایچون جوارده‌کی روم تکفورلرندن «خرمن قیا» حاکمی «کوسه میخال» و بر مقدار آدمیله سلاح بدست اولدیغی حالده اوه‌کلرك عثمانی کندیسنه تسلیم ایتمسی ایچون صاحب‌خانه‌یی تضییقه باشلادی. صاحب خانه‌ده : « اولورم. عثمان بکی رقیبنه تسلیم ایده‌مم » دیدی.

میر عثمان طیشاریده‌کی کورلتینك سسینی آکلاینجه همان قلنجی چکه‌رك فیرلادی . حریف ایله اویله برچارپیشش چارپیشدی‌که قاچیردی . بیچاره کوسه میخال قاچه‌مادی. کریبان مغلوبیتی عثمانك النده‌قالدی . فقط بومبارزه‌ده آنك کوستردیکی آرسلانلغه حیران اولدی. اوده‌قیقه‌دن اعتباراً حضرت عثمانه بیوك بر محبت باغلادی. وقعه اطرافده طویولدی. فقط مال خاتونی ینه جناب عثمانك بر رؤیاسی آلدی. رؤیا شودر: عثمان غازی «اده‌بالی»نك خانه‌سنده ایمش . آی، کوزایله کوریله‌بیله‌جك برسرعتله بیودکجه بیویه‌رك شیخك قوجاغندن چیقوب بدرحالنی آلدقدن صکره آغوش عثمانه ایمش . بعده غازینك کوبکندن اولو بر آغاج چیقه‌رق دال بوداق صالیویرمش، یرلری ، دکیزلری قاپلامش . (قفقاس ، توروس ، اطلس ،

استقلال عثمانی

— ۲ —

٦٩٩ سنه‌سنده تاتار خانی «محمود غازان» دولت سلجوقیه‌یی محو ومنقرض ایلدی.

بوانقراض اوزرینه شرقاً «قیزیل ایرماق» ه منتهی اولان حکومت سلجوقیه اراضیسی اوزرنده اون ایکی حکومت صغیره ظهورایتدی.

۱ — «چناق قلعه» بوغازی اوزرینه طوغری «قره‌سی»

۲ — آیدینك شمال طرفنده اسکی (سارد) قصبه‌سی موقعیله برابر «صاروخان»

۳ — «آیاسلوغ» داخل اولمق اوزره «آیدین ایلی»

هوسما) طاغلری هپ بو آغاجك آلتنده سایه‌بان اولدقلری کبی (دجله، فرات، نیل وطونه) نهرلری دخی ینه اونك سایهٔ لطیفی آلتنده آقیورمش. یشیل صحرالر، تارلالر، سرو وکل اورمانلری آره‌سنده آقان چایلر، اوزاقدن اوزاغه شهرلر، قصبه‌لر، پارلاق قبه‌لر، قله‌لر، دیکیلی طاشلر و سائره‌لری اوزرنده هپ هلالر کورینیور ایمش. بو آره‌لق شدتلی بر روزکار چیقمش، دوکیلن یاپراقلر اطراف ممالکك هر برینه کیتمش. صکره قره ودکز آره‌سنده آلتون بر حلقه‌یه وایکی صاری یاقوت ایله ایکی‌ده زمرد آره‌سنه قونولمش بر الماس پارچه‌سی کبی پارلایان «قسطنطینیه»یه طوغری اماله ایتمش. جناب عثمان بو یوزوکی پارمغنه طاقارکن اویانمش.

مشارالیه بورؤیایی شیخك مریداننده درویش «طورغود» ه آکلاتمش. اوده شیخه بیان حال ایده‌رك شویله بر مناسبت جمیله ایله مال خاتونه نائل اولمشدر. وقعهٔ ازدواج «ارطغرل غازی» زماننده‌در. بو ازدواجدن شهزاده «علاءالدین پاشا» ایله ایکنجی پادشاه عثمانی، سلطان «اورخان» غازی وجوده کلمشلردر.

[مفصل]

٤ — منتشا

٥ — تکه

٦ — حمید ایلی

٧ — مرکزی «قونیه» اوله‌رق «قره‌مان اوغللری»

٨ — مرکزی «کوتاهیه» اولمق اوزره «کرمیان زاده‌لر»

٩ — «آماصره، سینوب» داخل اوله‌رق «قسطمونی» امارتی یعنی (اسفندیار اوغللری)

١٠ — «سکود، اسکی شهر» طرفلرنده «عثمانلیلر»

٥ — فائده

«بیله‌جك وقعه‌سی»

«میخال» بکك حضرت عثمانه کوستردیکی خصوصیت، جوارده‌کی روم تکفورلرینك نظر دهشت وحسدینی جلب ایلدی. حتی مشارالیهی، میخال بکك محبتندن چویره‌میه‌جکلرینی کورنجه خیانت ایچون تشویقه باشلادیلر. میخال بك ایسه بالعکس آنلری عثمانلیلره صداقت ایتمکه دعوت ایلردی. بومیانده «بیله‌جك» تکفوری «یار حصار» تکفورینك قیزیله ازدواج ایده‌جکندن تکفورلر میخال بکه:

— اکر، میرعثمانی بودوکونه دعوت ایدر ایسه‌کز عیش ونوش اثناسنده دفعةً اوزرینه هجوم ایدوب کارینی تمام ایلرز.

وادیسنده تلقیناتده بولندیلر. میخال بك صورت ظاهره‌ده قراری قبول وفقط حضرت عثمانی‌ده کیزلیجه ترتیبدن خبردار ایلدی.

«بیله‌جك» تکفورندن دعوت کلنجه اجابت کوستردی. حتی دوکون هدیه‌سی اوله‌رق برسوری قویون یوللادی. یایلاغه کیده‌جکی بیانیله برمعتاد قیمتلی اشیاسنی ینه قادینلر واسطه‌سیله برکون اول قلعه‌یه نقل ایتدیرمك افکارنده بولندیغنی‌ده بیلدیردی. تکفور، غازی عثمانك ازالهٔ وجودندن ماعدا مالنه دخی قونمق طمعیله سونمه‌سنی آرتیرمش ایدی.

عثمانلیلرك مبادی ظهورنده آناطولی و روم ایلینك احوال سیاسیه‌سی

مشارالیه اك قیمتلی اشیا اولەرق لزومی قدر اسلحەیی بارکیرلرە یوکلتدی . قرق قدر قهرمانی قادین قیافتنه قویەرق و کندیلرینه تعلیمات لازمه ویرەرك بیله جکه کوندردی . کندیسی‌ده دوکون محلی اولان (چاقیرپیکار) ە — یولده اك بیوك قوتی پوصویه قویەرق — آزآدم ایله کیتدی . کیجه اولوب دوکون محلنده ذوق وصفایه قویولندیغی اثناده ، بیله جك قلعه سنده بولنان قادین قیافتنده کی قهرمانلر سلاحلری چیقاردیلر . قلعه‌ده کیلری کسدیلر . بوموفقیتی عثمان غازی‌یه کیزلیجه بیلدیردیلر . مشارالیه ظاهر حالده هیچ رنك ویرمەمش ودشمنك کندی حقنده اجرا ایده‌جکی معامله‌یه انتظار و دقت ایتمکده بولنمش ایدی . تام آنلرك هجوم ایچون دقیقهٔ مناسبه اتخاذ ایتدکلری برزمانده جناب غازی ذاتاً تنبیهلی بولنان آدملرینه اشارت ویردی . قورقەرق قاچیورلرمش کبی طاوراندیلر . دوکون خلقی‌ده بونلری طوتمق ایچون آرەلرینه دوشدیلر .

بوطاقمك خارجنده اوله‌رق «آطنه» طرفلرنده «رمضان اوغللری» و«مرعش» طرفلرنده دخی «ذوالقدریه اولادی» حکمران اولمشدر.

دولت سلجوقیه‌نك انقاضی اوزرنده وجود بولان بوحکومتلردن بالآخره هیچ بری پایدار اوله‌مادی .

عثمان غازی اعلان استقلال ایلدیکی جهتله نظردقتنی « قوجه ایلی » یعنی شیمدیکی «ازمید» و «اسکدار» متصرفاقلری حوالیسنه و « بروسه » طرفلرینه چویردی .

«قویون حصار» اوکنده (کته، اطرانوس، کستل) تکفورلرینك اردولرینی مغلوب ایتدیکی زماندن اعتباراً حکومتی باشقه بر متانت ومکنت قازانمش ایدی . استانبول ایمپراطوری « آندرونیقوس » مغوللری عثمانلیلر اوزرینه صالدیرتمق ایچون بوندن اول صیره‌سیله ایکی مغول خانه نشانلادیغی همشیره‌سی « ماری » یی « غازان خان » ه تقدیم ایلمشیدی . فقط عثمان غازی عزمندن دونمیه‌رك « ازنیق » ی محاصره ایتمش واستانبول بوغازی اوزرینه دخی یورو - یه‌رك «استاوروز» و « آناطولی حصار » ینه قدر کلدیکی کبی

اولجه ترتیب ایدلمش پوصویی کچوبده اورته‌ده قالنجه پوصوده کیلر طیشاری فیرلایوب بیله‌جکده کیلرده یتیشدیلر . ایکی آتش آره‌سنده قالان دشمنی ایسته‌دکلری کبی تپه‌لدیلر. حتی داماد بیله مقتول اولدی. کلین قیز «نیلوفر» خاتون عثمانلیلرك النه کچدی . حضرت عثمان بو صالحهٔ پاکیزه‌یی اوغلی اورخان غازی‌یه تخصیص ایلدی. جناب اورخان دها اون ایکی یاشنده ایدی . فقط بومحاربه‌ده بیوك یارارلق کوستردی .

اورخان ایله نیلوفر سلطانك ازدواجندن شهزاده «سلیمان پاشا» و شهزاده سلطان «مراد» دنیایه کلمشلردر، حضرت نیلوفر، «بروسه»دن کچن صو اوزرینه بر کوپری انشا ایتدیردکلری جهتله ابتدا اسملری کوپری‌یه بعده بو صویه علم اولمشدرکه حالا «نیلوفر» چایی دیه معروفدر .

« شیله » یه طوغری‌ده سکیرتمشدر . « ماری » ازنیقدن تهدید ایدییوردی. عثمان غازی بورانک کلیدی مقامنده اولان «قوچ حصار» ی‌ده ضبط ایتدی . (ازنیق)ك امدادینه کلن استانبول ایمپراطورلغی عسکرینی « یالاق آباد » یعنی « یالوه » طرفلرنده فنا حالده بوزدی . صیره « بروسه » یه کلمش ایدی. بوشهر ذاتاً اون سنه‌دن بری محاصره آلتنده بولنیوردی . فقط حضرت غازی انحراف مزاج ایله محاصره‌ده بولنمیور، « قویون حصار » اوکنده جلادت وحماستی کورلمش اولان اوغلی «اورخان» غازی حربی اداره ایدییوردی . ۷۲۶ سنه‌سنده غازی « میخال » بکك توسطیله بروسه اهالیسی اوتوز بیك « دوقه » آلتونی فدیهٔ نجات ویره‌رك شهری تسلیم ایلدیلر .

اورخان غازی خبرفتحی ویرمك اوزره پدرینك یانه کلدیکنده

---

٦ — فائده

اوغلی اورخانه ویردیکی نصیحت

عاقبت کار بودر هر کسه
باد فنا پیر و جوانه اسه

عزم بقا ایلر ایسه‌م بن بودم
دولت و اقبال ایله اول محترم

چونکه سنك کبی خلف قویه‌یم
رحلت ایدرسم بوجهاندن نه‌غم

لیك وصیت ایدرم کوش قیل
غیری غم دنیی فراموش قیل

دیلرم ای صاحب اقبال وجاه
ایتمیه سین جانب ظلمه نکاه

مشـار الیهی اولوم یتـاغنده کوردی . بابا ایله اوغل قوجاقلاشوب آغلاشدیلر .

— ٣ —

اورته بویلو، غایت کنیش کوکسلی، اسمرجه تنلی، ایری کوزلو چاتیق قاشلی ایدی . وجودینك بلندن آشاغی قسمی کوودهسـندن دها اوزون ایدی .. قوللرینی یانلرینـه صـالیویردیکی زمان اللرینك اوجلری دیز خذالرندن آشاغی اینر ایدی .

استقلال حکومتدن صکره یکرمی یدی سنه دها توسیع حکومته

عـدل ایله بو عالمی آباد قیل
رسم جهاد ایله بنی شـاد قیل

راه جهاد ایجره ایدوب اجتهاد
مملکت رومده قیل عدل وداد

ایله رعایت علمـایه تمام
تا که بوله امر شریعت نظـام

هر نرهده ایشیدهسین اهل علم
کوستره کا رغبت واقبال وحلم

عسکر و مال ایله غرور ایلمه
شرع شریف اهلنی دور ایلمه

شرعـدرر مایهٔ شـاهی و بس
شرعه مخالف ایشه ایتمه هوس

مطـلبمز دین خـدادر بزم
مسـلکمز راه هـدادر بزم

یوقسه قورو محنت وغوغا دکل
شاه جهان اولمق دعوی دکل

عثمان غازی دوری

سعی ایتدی. «یکیشهر» ده نقریس علتنـدن وفات ایلەمش و نعشی وصیتی موجبنجه بروسەده «مناستر کنبد» ینه دفن ایدلمشدر.

نصرت دین اولدی چو مقصد بکا
مقصدمه قصد ایراشور سکا

عالمه انعامنی عام ایده کور
مملکت امرینی تمام ایده کور

شاه که احسان ایله بیگانەدر
سلطنت اسمی آکا افسانەدر

حفظ رعایایه چالیش روز و شب
تا که قرین اوله سکا لطف رب

[تاج التواریخ]

براقدیغی حکومتك حدودی شمالاً «مرمره» ساحلی ایله «سقاریا» نهری آغزی، جنوباً «کوتاهیه» جواری ایله محدود ایدی. بو حدود داخلنده: (سکود، اسکیشهر، قرەجه حصار، خرمن قیا، بیلەجك، ویار حصار) موجوددر. «ازنیق» ایله «بروسه» داخل دکلدر. محاربه‌لرنده قازاندیغی موفقیتلر اصول تعرضده‌کی مهارتی نتیجه‌سی ایدی.

---

٧ — فائده

عثمان غازینك خصوصیت احوالی

اول پادشاه ملائك سیرت «قناعت» و «سماحت» کی ایکی خصلته مالك ایدی. کرك خصوصی وارداتندن و کرك مال غزادن النه هرنه کچرسه انفاق ایتمك معتادی ایدی. هرایکندی وقتی دائره‌سنده نه‌قدر آدم وار ایسه اطعام ایلمك دها امارتلری زماننده بری معتادی اولوب دولت سلچوقیه‌دن کندیسنه علامت پادشاهی اولمق اوزره یوللانیلان «مهترخانه» یی چالدیرر، متعاقباً سفره قوردیرردی. مورخ‌لرك قولنجه برلمعی ایکی دفعه کیمزلر ایمش. فقط بوحال وفرت ثروتندن زیاده عنایت وسماحتندن نشأت ایلر ایمش. بو سببه مبنیدرکه حین‌وفاتلرنده مخلفاتی میاننده آلتون ومجوهره دائر همان برشی‌چیقمدیغی کبی البسه اوله‌رق دخی یالکز برقاچ قات ظهور ایتمشدر. اوچ سوری دخی قویونی قالمشکه مورخلرك قولنجه «میخالیج» وجوارنده‌کی چفتلکلرده بولنان قویونلر اشبو اوچ سورینك نسلندن اولمغله زمانزه قدر دوام ایتمشدر.

بونلردن ماعدا زینتدن عاری ساده برقلیجی. برقاچ رأس آتی قالمشدر. غازی عثمانك قیافتلری، باشلرینه کیدکلری قیرمزی چوقه‌دن معمول سرپوش خراسانی ایله اوزرینه پربشانجه برصورتده صاردقلری صاریقدن واوزون، کنیش یکلی خلعتدن عبارت اولوب بوندن ماعدا برده قرمزی چوقه یاقه‌لی فراجه‌لری وار ایمش.

وفاتلرندن مقدم (بروسه) ده کوموشلی‌قبه دینیلن مناسترك تربه‌یه تحویلیله اورایه دفننی وصیت بیوردقلرندن کندی امامی اولان «طورسون فقیه» ایله

ایکنجی باب

اورخان غازی

— ۱ —

۶۷۸ سنهٔ هجریه‌سنده دنیایه کلمشدر . بروسه فتحنک عقبنده پدری عثمان‌غازی یرینه کچمشدر. (۷۲۶ سنه). ٤۸ یاشلرنده ایدی .
روملردن ایلك فتح ایتدیکی یر اسکداره درت ساعت مسافه‌ده بولنان « سمندره » قلعه‌سیدر . فقط «ازمید » ك فتحی عثمانلیلرك مرمره دکزی طرفنه طوغری ایدن ایی‌یه اهمیت ویردکلرینی کوستریر . (۷۲۷)

غازی اورخانك امامی بولنان (عثمان شیخی) وسائر خواص، نعش مغفرت نقشلرینی غسل وتکفین ایدرك بروسه‌یه کتوردیلر . سلطان سلچوقینك کوندردیکی « طبل » ایله « تسبیح » یقین زمانلره قدر تربه‌لرنده بولنورکن یاندیغی و « قلیج » ایله «آق سنجاق» ك ایسه خزینهٔ همایونده محفوظ بولندیغی جملهٔ روایاتدندر . [مفصل]

---

۸ — فائده

یکیچری تشکیلاتی

اولجه بیك نفردن عبارت اولمق ومحاربه زماننده کندیلرینه یومیه بر آقچه ویرلمك اوزره تأسیس ایدلمش اولان یایا عسکرینك اهالی اوزرنده جور واذیتلری کورولدی . حال بوکه دائرهٔ حکومت بیومش ومنتظم برعسکره احتیاج حاصل اولمش ایدی . بونك اوزرینه چندرلی (قره‌خلیل) منتظم و دائما قشله‌لرده اوطورر برصنف عسکر تشکیلنی دوشوندی .

عثمانلی حکومتی

اورخان غازی

اورخان غازینك جلوسنی متعاقب یکی بر شکل آلمشدر. بیوك برادری (علاء الدین پاشا) عثمان غازینك وفاتی اوزرینه اورخانك کندیسنه تکلیف ایتدیکی سلطنتی قبول ایتمه‌دی. اورخانك یارارلغی، قهرمانلغی جمله‌جه معلوم ایدی. علاء الدین پاشاده عقل وحکمت ایله مشهور ایدی. سلطنتی قبول ایتمه‌دی اما کوچك برادرینه وزیر اولمق کبی اك بیوك

« تحت تابعیت عثمانی‌یه کیرن روملرك حقوق ووظایفجه مسلمانلردن هیچ فرقلری اولمیه‌جغی جهتله، خدمت عسکریه‌نك بونلرك اوزرینه دخی تعمیمی لازم کله‌جکی نظر دقته آلندی. بونك اوزرینه بر قاچ سنه‌ده برکره روملردن عسکره بیك دلی قانلی آلینمه‌سی قانون اتخاذ اولندی‌که بوکا «دیوشیرمه قانونی» دیرلر.

« ایلك دیوشیریلن بیك نفر روم دلیقانلیسندن «یکی چری» تشکیل ایدلدی. بهرینه اسکی یایالر کبی کونده بر درهم معاش ویرلسی و فقط بونلرك علی الدوام موظف اولوب قشله‌لرده اوطورمه‌لری، کوستره‌جکلری یارارلقلره کوره مسلکلرنده ترقی ایتملری، اصلا تأهل ایتمه‌رك سقط ویا اختیار اولونجه‌یه قدر عسکر قالملری قبول ایدلدی.

بر اثر حمیت و مروتی کوستردی. اورخان غازی فتوحات ایله مشغول اولدیغی صیره‌لرده دولتك عسکری، ملکی تشکیلاتنی وجوده کتیردی. یعنی دولته برطرز مدنی ویرمکه موفق اولدی.

بو تشکیلات اوچ ماده اوزرینه اجرا ایدلمشدر:

٢ — بوزمانه قدر خلقك الندە سلجوقیه پاره‌لری بولنیوردی. بونك عثمانلی سکه‌سنه تحویلی.

١ — عسکرك اهالیدن تفریقی ایچون قیافت عسکریه ایجادی.

٣ — عسکرك صنف ووظیفه‌لرینك تعیین وتخصیصی.

بو تشکیلات مذاکره‌سنده عثمانلیلرده ایلك قاضیعسکر اولان «چندرلی قره خلیل» ده بولنمشدر:

ایلك سکه کوموش وباقردن یاپیلمش، برطرفنه «کلمهٔ شهادت» وبر طرفنه‌ده (اورخان خلدالله ملکه) عباره‌سی یازلمشدر.

«روایته کوره اورخان غازی یکی چری‌یی تشکیل ایلدکدن صکره بونلردن بر قاچنی برابر آله‌رق اوزمانلر «آماسیه» طرفلرنده زهد و تقوی ایله مشهور (حاجی بکتاش ولی) نك «صولوجه قره اویوکی» نام محلدکی اقامتکاهنه کیده‌رك بتون عسکر حقنده خیردعالرینی التماس ایله‌مش، شیخ حضرتلری‌ده الك برینی نفرلردن برینك باشنه قویه‌رق:

— بونلرك اسمی یکی‌چری اولسون، جناب حق یوزلرینی آق، بازولرینی قوتلی، قلنجلرینی کسکین، اوقلرینی مهلك، کندیلرینی دائما غالب بیورسون. دیه دعا ایتمشدر.

یکی‌چریلر عزیز مشارالیهی حامی عد ایتمشلر وبوسببله «بکتاشیان» نامنی آلدقلری کبی آغالرینه دخی «آغای بکتاشیان» دیمشلردر.

یکی چری کلاهلری دخی بابا کلاهلری کبی ایکن حضرت بکتاش ولی‌الینی نفرك باشنه قویدیغی زمان جبه‌سنك قولی صارقدیغندن بوکا اشارت اولمق اوزره کلاهلرك آرقه‌لرینه مستطیل شکلنده برپارچه کچه کلاه دها علاوه اولنمشدر.

قیافت عسکریه‌یه کلنجه: عسکرك بیاض رنکلی کلاه کیمه‌لری قرارلاشدیرلمش و بوندن طولایی قیافت عسکریه‌یی ایلك ایجاد ایدن عثمانلیلر اولمشدر.

ترك بهادرلرندن «یایا» نامیله تشکیل ایدیلن بیك نفرلك صنف بزده‌کی تشکیلات عسکریه‌نك اساسیدر. یکی چری بو صنفدن صکره احداث ایدلمشدر.

اورخان‌غازی (٧٣١) ده (ازنیق) ی تماماً فتح ایلیه‌رك استانبول ایمپراطورلغنه بیوك برضربه اورمشدر. حتی (طراقلی) و (کملیك) قصبه‌لریله مرمره قیلرینی تا«قارتال»ه قدر آلمشدر. ازنیق، فتحدن صکره «بروسه» نك یرینه پای تخت اتخاذ ایدلمشدر.

---

٩ — فائده

سلاحلر

دولت عثمانیه‌نك تأسسی زماننده اوروپاده تفنك و طبانجه نوعندن اولان خفیف اسلحهٔ ناریه ایجاد ایدلمش ایدی. فقط استعمالی شرقده بیلنمدیکی کبی غربده دخی نادراً قوللانیلقده بولنمش ایدی. بو سببدن عثمانلی اردوسنك بدایت تأسسنده یکیچریلر کمانکش یعنی یای ایله مجهز اولوب اوق آتار و بوندن ماعدا اوزرلرنده قلیج ، بیچاق و خنجر دخی طاشیرلردی . دیکر پیاده‌لر ایسه کرك بو سلاحلرله وکرکسه قما ، بالطه ، تبر ، طوپوز کبی اسلحه ایله مسلح بولنورلردی . کمانکشلر ایچنه اوق طولدیرلمش «تیرکش» نامنده براوقلغی آرقه‌لرنده و یایی اللرنده طاشیرلرایدی. پیاده‌لرمز طقوزنجی عصر هجری‌یه‌قدر صپان دخی قوللانمشلردر .
سواریلر قلنجلرینی پیاده‌لر کبی بویونلرینه طاقار و مچی اکثریت اوزره یان طرفلرینه آصارلر ایدی. مزراق ، لوبوط، کورز ویا طوپوزی اللرنده طاشیوب جریدی بر قاچ عددی بر یرده اوله‌رق بر طوربه درونده اکرك یان طرفنه باغلارلر ایدی . بونلر یای ، اوق ، قالقان دخی قوللانمشلردر .

[قیافت عسکریه]

۸۳۷ ده « قره‌سی » حاکمی « عجلان » بك وفات ایتدی . بیوك اوغلی مقامنه کچدی ایسه‌ده فنا خویلی بر آدم ایدی . اهالیسی معیت پادشاهیده بولنوب اولاد معامله‌سی کورن « طورسون » بکك تعیینی استرحاماً عجلان بك امراسندن « حاجی‌ایل » بکی کوندردیلر. بونك اوزرینه قره‌سی اوزرینه حرکت اولنه‌رق اثنای سفرده « کرماستی » « میخالیج » « اولوباد » قلعه‌لری ضبط وبالآخره بتون « قره‌سی » عثمانلی مملکتنه الحاق اولندی. بیوك شهزاده « سلیمان » پاشا دخی والی نصب ایدلدی . (۸۳۸)

«علاءالدین پاشا» ازنیق فتحندن صکره وفات‌ایتمش ایدی. مشار الیهك وفاتندن صکره «سلیمان پاشا» وزیر اولدی . مشار الیه قره‌سی امراسنی، بیوکلرینی یرلرنده ابقا ایتدی. بو برطوغری سیاست ایدی.

---

۱۰ — فائده

تشکیلات اداره — اراضی

فتوحات ایله دولت بیودکجه اداره تشکیلاتی دخی یاپیلیوردی . عثمان غازی « ازنیق » شهرینی محاصره ایده‌رك « یکی شهر » ه عودتنده تحت اداره‌سنده بولنان یرلری‌بر قضا ویاسنجاق صورتنده تفریق ایده‌رك تنسیب ایتدکلرینی بورالره متصرف ایتمش ایدی . حتی (قره‌جه حصار) ی حضرت اورخانه (اسکیشهر) ی برادری (کوندوز آلپ) ه ویره‌رك (این‌اوکی) ایله (یورت حصار) ه آیغود آلپی، (اینه‌کول) ه‌ده « طورغود آلپی » تعیین ایتمش ایدی.

براز صکره طوغریدن طوغری‌یه « سنجاق » و « قضا » لره آیریلدی . سنجاقلرده برر « میرلوا » ، قضالرده برر « قاضی » بولنوردی . اراضی دخی « تیمار » و « خاص » نامليه ایکی‌یه آیریلدی . مثلا بش یوز کویی اولان برسنجاغك‌ایکی اوچ کویی ایجابنه کوره ایکیشر، اوچردن‌طقسان تیماره آیریله‌رق

قره‌سی امراسنك بیوكلری « حاجی ایل بكی ، غازی فاضل بك ، آجه بك » و « بروسه » فتحنده ایچریده قوماندان اولان « اورنوس » بك ایدی . بو ذاتلرك بالآخره دولتـه بیوك بیوك خدمتلری سبق ایتمشدر .

قره‌سی فتحندن صكره یكرمی سنه قدر حرب اولمامشدر .

٢ — روم ایلی‌یه مرور

تاریخلرمزك روایاتنه كوره اورخان غازی « قره‌سی » فتحندن عودتندن صكره بر كون روم ایلنه كچمك فكرینی اورته‌یه قویمش . اواثناده حضـورنده بولنان شهزاده « سـلیمان پاشا » دخی بوخدمتك كندیسنه تودیع ایدلمسنی استرحام ایتمش . بونك اوزرینه « اورخان »

عسكرله ویرلمش ، بش یوزدن باقی قالان دیكر كویلر «خاص» اعتبار اولنه‌رق شهزاده‌لره ، وزیرلره ، بكلر بكلرینه ، میرلوالره وسائر بیوكلره بوندن حصه‌لر آیرلمشـدر . باقی قالان‌ده « خاص همایون » نامیله خزینهٔ دولته براقلمشـدر . بوخاصلر ، تیمارلر چفتلك دیمك دكل ایدی . چونكه هر خاص و تیمارك حاوی اولدیغی اراضی شـونك بونك تارلالری اولوب صاحبلری بوتارلالری اكوب بیچرلر ویالكز عشریله آلیم صاتیم خرجنی خاص ویاتیمار صاحبنه ویریرلردی .

تیمار صاحبلری تیمارلری اولان اراضی داخلنده اوطوررلر وحرب وقوعنده مكمل سلاح وتواناآتی وحالنه كوره آدملریله برابر هانكی میرلوایه تابع ایسه‌لر آنك قومانداسنه كیره‌رك محاربه‌یه كیدرلردی .

دولتك وارداتی جزیهٔ شرعیه‌دن ، خرستیانلك وتكفورلرندن آلنان مقطوع ویركولرله خاص همایون اعشارندن ، كمرك وطوزله‌لر حاصلاتندن عبارت اولوب محاربه‌ده آلنان غنائمك دخی بشده بری (خمس شرعی) بوكا داخل ایدی . خمس شرعی بووارداتك اك بیوكی ایدی . مصارف ، وارداته نسبتله پك آز ایدی . فضلهٔ واردات ایله‌ده جامع ، مدرسه ، كوپری ، خان ، حمام یاپیلیردی .

غازی ممنون اوله‌رق بوکار مشکلی حقیقةً اهلی اولان مشار الیهه حواله ایلمش .

سلیمان پاشا، بوامر اوزرینه سواحلی تدقیق ایچون «قپو طاغی» نه کلمش . جوارده‌کی « آیدنجق » خرابه‌سنه کیده‌رك اطرافی تماشایه باشلامش .

بر آقشام مشارالیه مقصدینی اورادہ «آجه» بك وغازی «فاضل» بك ایله «اورنوس» بکه آچمش، فاضل بك ایله آجه بك‌ده همان بر صندال ویا صال ایله قارشو طرفده‌کی « چمنی » کوینه کچه‌رك باغلر ایچنده بر خرستیان یاقه‌لیوب عودت ایتمشلر .

سلیمان پاشا ، اسیره التفات ونوازشله معامله ایده‌رك کوکلنی وقلاوزلق ایده‌جکنه دائر وعدینی آلمش .

---

١١ — فائده

لسان تاریخی نمونه‌لری

اولا آجه بك وفاضل بك « کمر » نام محله واردیلر . بر صال دوزوب ایکیسی بیندیلر. «کلیبولی»دن یوقاری «جانك» نام قلعه‌جوارینه چیقدیلر. کیجه ایله باغلر آراسنده برخرستیان بولوب اول کیجه بری سلیمان پاشایه دیل کتوردیلر. مزبوره سلیمان پاشا خلعت فاخره کیدیروب رعایت اولمغله بونلره رهنمالقلر ایلدی . یتمش سکسان کشیله وبعضلر قولنجه قرق نفر آدمله سلیمان پاشا ومزبوران دلیران قوی الحشاء روم ایلی یقاسنه کچدیلر . وزبان حالله کویاکه بوابیاتی اوقودیلر .

نظم :

«آق دکزی کچمشز بر ایکی صالله همت مردانله غیبدن ارسالله»
«اولدی بزم صالمز تخت سلیمان بیزه کوزلرمز آچمشز احسن اعماله»

درحال اطرافدن بر طاقم صیغیرلر طوپلاتوب کسەرك طلوم دریلرندن صالر یاپدیرمش وهرصاله قرقر آدم بیندیرمش .

شهزادەنك صالندە « آق‌سنقر » « قزیل اوغلان اوغلی » « قرە تیمورطاش پاشا » « قرە حسن اوغلی » «آقچە قوجەاوغلی » ، « بلبانجق اوغلی» کبی امکدارلر بولنمشلر، حاجی ایلبکی ، آجەبك . غازی فاضل واورنوس بکلردە دیکر بر صاله بینمشلر . صولرلە قارشی قییی‌یە کچوب « چمنی » قلعەسنی باصمشلر . اهالیسنە طوقونمیوب آنلردن کمیلر تدارك ایتمشلر . ینە اوکیجە بوکمیلرلە اوچ یوز دلاوری روم ایلی‌یە کچیرمشلر . بوصورتلە اوچ کون ظرفندە اوچ بیك کشی‌یی آقطارمە ایتمشلر . (بولایر) ایلە (آقچەلیمان) دەکی روم کمیلرینی یاقمشلر. (آیاسلونیە) قلعەسنی‌دە فتح ایدەرك سکنەسنی‌قارشی «قرەسی»یە نقل ایتمشلر . بووقعە هجرتك ٧٥٨ نجی و استقلال عثمانینك اللی ایکنجی سنەسنە تصادف ایدر. عثمانلیلرك تاریخ سیاسی واجتماعیلری‌دە بوندن صکرە بیوك برتحول کوسترر .

حتی ناظم مولود نبی «سلیمان چلبی» کە مشارالیە سلیمان پاشای‌غازینك، سمی‌هم مشربی واحیاناً سرحلقۀ بزمنە داخل اولوب مصاحبتیلە شرف کسب ایدن همنام مؤدبی ایدی ، مجاهد بزرکوارك روم ایلی یقاسنە کچدیکنی ایشیتدی. تهنیت غزایە دعانامۀ بی‌همتا انشا ایدوب مناسبتلە بومطلع غرایی املا ایتمشیدی .

بیت :

« ولایت کوستروب خانە صویە سجادە صالمش سین »
« یقاسین روم ایلینك دست تقوا ایلە آلمش سین »

اولا (اودکوکلك) قلعەسن آلدیلر . خلقن عموماً قلیچدن کچیروب بعدە (اکسیمل) قلعەسنی فتح ایدوب ایچندەکیلری خراجە کسدیلر ......

[کنه‌الاخبار — عالی]

دور استیلامزه برمبدأ صحیح آرانیله‌جق اولورسه «روم ایلی‌یه مرور» تاریخنی کوسترمك روادر.

سلیمان پاشا روم ایلی‌یه مروردن صکره (کلیبولی)، (بولایر)، (معلقره)، (ایپصاله)، (تکفور طاغی) وسائره‌یی ضبط ایده‌رك شماله طوغری ایلریله‌مکده دوام ایتمشدر.

٨٦٠ سنه‌سی تاریخ عثمانیمزده حزن ومأتمله مشحوندر. چونکه شهزاده مشارالیه آوده آتندن دوشه‌رك متأثراً ارتحال ایلدیکی کبی سلطان «اورخان» دخی بویله بر ولد نجیبك فراقنه طیانه‌میه‌رق ایکی آی صکره عازم آخرت اولمشدر.

سلطان اورخان اوزون بویلو، بیاض وجزئیجه پنبه جلدلی، چاتیق قاشلی، ایری والا کوزلو، قوچ بورونلی، خفیف‌اللحیه اولوب برقولاغنده سیاه بربك وار ایدی.

---

١٢ — فائده

عثمانلیلرك ایلك کمیجیلکی

عثمان‌غازی دورنده مرمره دکزی اوزرنده آنجق بر قاچ میل امتدادنده ساحله مالك ایکن (مدانیه) کورفزینك قارشیسنده کائن (قالو لیمنی) آطه‌سنه (قره‌علی) نامنده بر سردارمز، بر مقدار عسکرله قایقلره بینوب صالدیرمش وپك‌چوق غنیمت آله‌رق عودت ایتمشدر. بوقره‌علی (آیغود آلپ) نام قهرمانك اوغلیدر.

دور عثمان غازیده دکزجیلکمز وقوعاتندن اوله‌رق ینه مدانیه ساحلنه یقین (کییوس) جزیره‌سنه بر آقینمز واردر.

تاریخ دییورکه:

بو سفر، اوزمان دولت علیه‌نك مرمره دکزنده‌کی آناطولی ساحلنی محافظه

اورخان غازی دوری

خیرات وحسناته میلی چوق ایدی. ایلك مدرسه زماننده (ازنیق) ده تأسیس ایدلمش ومدرسلکنه مشاهیر علمادن (مولانا داود قیصری) تعیین قلنمشدر .

ایمتك اوزره امرای مشهوره دن « قره مرسل » نامنده کی ذاتك باش بوغی بولندیغی بر (اینجه دونما) طرفندن اجرا قیلنمش ایدی . حتی بعدالفتح (ایمرالی) یعنی (امیر عالی) نامنی آلمش اولان (قالو لیمنی) جزیره سنه دخی « قره علی » قوماندا سیله سوق اولنان مفرزۀ عسکریه نك «قره مرسل» اداره سنده بولنان مذکور دونما طرفندن کوندرلمش اولمسی عادتا محققدر. بناءً علیه عثمانلیلرك ایلك قپودان دریاسی «قره مرسل» در.

« قره مرسل » دن صکره ایکنجی خدمت بحریه شهزاده سلیمان پاشاده کوریلور. چونکه پاشای مشارالیه ترتیب ایلدیکی صاللر واسطه سیله (کلیبولی) یه کچوب روم ایلی فتوحاتنه باشلامشلردر .

وضعیت اطراف

عثمانلیلرك روم ایلی‌یه مرورلری حسبیله اطرافك وضعیاتنی بیلمك کله‌جك وقوعاتك ایجه آکلاشلمسی ایچون الزمدر.

عثمان غازی، دورنده‌کی فتوحات صرف شماله، شمال شرقی ایله شمال غربی‌یه منحصراولدی. اورخان غازی، دورنده‌ایسه دهازیاده غربه توجه‌ایدیله‌رك «قره‌سی» الحاق و«ازمید»، «کملیك» کبی ساحلی مملکتلرك ضبطیله «مرمره» دکزینك آسیا سواحلی کاملاً استرداد اولندی. شوحالده آناطولیده حکومات‌صغیره‌دن شرقمزده «آنقره»ده «اخیلر» قسطمونیده «اسفندیار اوغللری»، جنوبمزده (قره‌مان، کرمیان، حمید، تکه، منتشا)، جنوب غربیمزده دخی (صارو خان، آیدین‌ایلی) بولنوب شمالمزده‌ایسه یالکز استانبول ایمپراطورلغنك خیال حکومتی اوچوشوب طورییوردی.

---

١٣ — فائده

قره‌مان اوغللری — اخیلر

سلچوقیلرك انقراضندن صکره (قونیه) ده تشکل ایتمش برحکومت ایدی. مؤسسی (قره‌مان) نامنده بری‌اولوب پدری ارمنیدن‌دونمه (نور صوفی) نامنده بر شیخ ایدی. نورصوفی (آماسیه) ده «بابا الیاس» نامنده بر شیخك مریدی اولوب بابا الیاسك قتلندن صکره قونیه‌یه کله‌رك اوراده مریدلرینی چوغالتمش ایدی. حتی سلچوقیلردن (علاءالدین ثانی) نورصوفی‌یه اعتقاد تامله معتقداوله‌رق قزینی نورصوفینك اوغلی قره‌مانه ویرمشدی.

نور صوفی، اوغلنك استقبالنی تأمین ایتدکدن صکره (سلفکه) جوارینه چکیلمش وروم ایمپراطورلرینك اداره‌سنده بولنان بو اسکله‌نك محافظیله مناسبات

ایمپراطورلغك حالی پك بحرانلی ایدی . عثمانلیلرك آناطولیده ظهورندن اول ایکی اوچ صنف اراضی‌یه مالك ایدی .

۱ — آناطولیده : ازنیق، ازمید ، بروسه ، اسکدار ، آلاشهر مغنیسا ایله قره‌دکزده برقاچ شهر .

۲ — روم‌ایلیده : قسطنطینیه، تراکیاده (شمدیکی ادرنه‌ولایتی) (ادرنه ، سیروز ، میسوری ، سیلیوری) ، ماکدونیاده : (سلانیك ، کلیبولی) و سلانیك ، کسندیره ، آینه‌روز قضالرینی حاوی اولان «خالکیدیق» شبه جزیره سی ، تسالیانك برقسمی .

۳ — ردوس ، بوغجه‌آطه ، وبرقاچ جزیره دها ...

عثمانلیلرك ظهورندن روم ایلی‌یه مرورلری مدتی آره‌سنده آناطولیده‌کی اراضی‌یی همان کاملاً غائب ایتدیکی کبی روم ایلیدن دخی «کلیبولی» شبه جزیره‌سندن ال چکمکه باشلامش‌ایدی. هله قوهٔ عسکریه‌جه پك ضعیف ایدی .

عثمانلیلر روم‌ایلی‌یه مرور ایده‌رك آز زمان ظرفنده «چورلی»یه

دوستانه پیدا ایده‌رك بعده حیله ایله قلعه‌یی ضبط ایله‌مشدر . بونك اوزرینه سلطان علاء الدین بورانك محافظلغنی آنك اوغلی قره‌مانه ویردی .

قره‌مان بر آز صکره (آرمناك) ی ضبط ایله (لارنده) یی مقر حکومت اتخاذ ایتمش وحکومتنه (قره‌مان) حکومتی دیدیرمشدر .

دولت‌سلجوقیه‌نك انقراضنده قره‌مان‌اوغلی «محمود» بك‌هنوز سن بلوغه وارمش ایدی . بو یاورو (بدرالدین) عنوانیله (ارمناك) ده حکومت تأسیس ایتمش ووفاتنده (یخشی) و(سلیمان)ناملرنده ایکی اوغل براقمشدر. (یخشی) بکك زمان حکومتی سکونله کچمش ایسه‌ده (علاءالدین) جالس حکومت اولدقده عثمانلیلری چکه‌میه‌رك فتنه وفساد ترتیبیله اوزرلرینه حرب آچمغه ابتدار ایله‌مشدر . ایشته قره‌مان اوغللرینك مختصر ترجمهٔ حالی بوندن عبارتدر .

قدر نفوذلرینی تأسیس ایتدکلری اثناده ـ «صرپ صندیغی» وقعه‌سیله دخی تظاهر ایدییورکه ـ شمالده «بلغارستان»، شمال غربی‌یه طوغری «جنوبی صربیه»، غرباً «بوسنه، آرناوودلق» حکومتلری ایله تماس ایتمشلردر. فقط بو تماسلری قیزغین آتشه دوندیرن ینه استانبول ایمپراطورلغنک اقوام خرستیانیه ایله آناطولیده‌کی کوچك اسلام حکومتلرینی عثمانلیلر علیهنه تشویق ایتمه‌سی و ـ ایلروده کوره‌جکمز وقوعاتدن دخی آکلاشیله‌جغی وجهله ـ اوروپاده او زمانلر (دین) نامنه حرکت ایدن پاپالرك بالذات ویا بالواسطه نصرانیتی یالکز حکومتمز اوزرینه سوق ایله‌مسیدر.

استانبول ایمپراطورلغی اوزمانك مدنیت و معرفتنه مالك بر حکومت ایدیسه‌ده ملتلرك، قومیتلرك بقا وترقیلرنده اڭ زیاده تأثیری اولان صلاح حالدن آیرلمش و فساد اخلاقه کرفتار اولمش ایدی. بوندن ماعدا خرستیانلغك (شرق کلیساسی) یعنی (اورتودوقس) مذهبنك اساسی ومقامی (قسطنطینیه)ده بولنمقده و «روما» ده‌کی غرب کلیساسندن یعنی «قاتولیك» مذهبندن آیری بر (ادارۀ روحانیه) یه مالك اولدیغندن اوروپانك قاتولیك اولان سائر اقوام خرستیانیه‌

قرەمان اوغلی غائله‌لری ۸۷۱ تاریخنه قدر دولت عثمانیه‌یی مشغول ایتمش. واو تاریخده فاتح سلطان محمد خان طرفندن بتون قرەمان حکومتی عثمانلی ملکنه الحاق اولنمشدر.

اخیلر: دولت سلجوقیه‌نك صوڭ زمانلرده ظهور ایتمش بر درویش طائفه‌سی ایدی. بینلرنده بر سر وارایدی. بونلر بربرلرینه وعلی العموم ابنای بشره معاونت ایتمکی برنجی وظیفه بیلیرلردی. ذاتاً «اخی» دیمك قرداشم دیمکدر. ایچلرندن بعضیلری سلچوقیلرك انقراضندن استفاده ایده‌رك آنقره وسیواس طرفلرنده بعض کوچك حکومتلر تشکیل ایتمشلردی.

سندن‌ده بر درجه‌یه قدر آیری طورمقده ایدی . هله ایمپراطور-
لرینك احوالی بسبتون انتظام حکومتی چیغیرندن چیقارمش و بو
جهتله بروقتلر بش‌یوز بیك نفوسه قدر یوکسه‌لن قسطنطینیه اهالیسی
اوته‌یه بری‌یه هجرتله آزالمشیدی . حتی ایمپراطورلر «جنویز» نامیله
شمدیکی ایتالیانك (جنوه) شهرندن ظهورایده‌رك کمیجیلکده ودکز
تجارتنده فوق‌العاده ترقی ایدن اوزاق بر حکومتك یاردیمیله نائل
حکومت اولمغه تنزل ایده‌رك شهرك قارشی جهتنده‌کی «غلطه» بیله
جنویزلیلره کچمش ایدی .

عثمانلیلر روم ایلی‌یه کچمکله برابر آناطولیده همان هر طرفدن
محصورایدیلر. بونلر میاننده بالخاصه «قره‌مان» اوغللریله «اسفندیار»
اوغللری پك زیاده اندیشه ویرییوردی . فقط جمله‌سی یکدیکرلرینك
علیهنده ایدیلر . بوجهتله اتحاد واتفاق ایده‌میورلردی .

---

١٤ — فائده

اهل صلیب

قدس شریفی اسلاملرك الندن آلمق واسلاملرك قوت وسطوتنه خلل کتیرمك
فکر و مقصدیله پاپالرك حمایه‌سنده اوله‌رق اوروپا حکمدارلریله دره بکلرینك
قوماندالری آلتنده تجمع وطاقم طاقم اسلام مملکتلرینه هجوم ایتمش اولان
متعصب خرستیان کروهلرینه ویریلن اسمدر . بونلر روبالرینه قیرمزی خاچ
دیکرلر ایدی . بوندن طولایی کندیلرینه (اهل صلیب) دینلدی .

استقلال عثمانیدن ٢٠٩ سنه اول ظهورایتمش وباشلیجه سکز دفعه وقوع
بولمشدر :

١ نجی اهل صلیب ، (پیه‌ر) نامنده برپاپاسك وپاپا ایکنجی (اوربن) ك
تشویقیله اوپانه‌رق قره‌دن استانبوله کلشلر ، بورادن آناطولی‌یه کچه‌رك ازنیق

اوچنجی باب

مراد خداوندکار

— ١ —

٧٢٦ ده تولد ایتمشدر . جلوسی ٧٦١ سنه‌سنه مصادف اولوب اوتوز بش یاشنده ایدی .

عثمانلیلر روم ایلی‌یه هنوز کچمش و استانبول ایمپراطورلغی دخی بالقان حکومتلرندن (صرپ، بلغار، آرناوود) وسائر ممالك قراللرندن امداد ایسته‌مش ایدی. بوجهتله بر آن اول «ادرنه» نك ضبطی قرارکیر اولدی. فقط « قره‌مان » بکی آنقره‌ده بولنان و (اخی) نامیله مشهور اولان دره‌بکلریله برلشه‌رك تجاوزه باشلادی. مرادخداوندکار، یکرمی

وحتی «سوریه»یه کیره‌رك اورفه، آنطاکیه وقدسی ضبط ایتمشلردر. سلچوقیلردن (قلیج آرسلان) بونلره مقابله ایتمش ایسه‌ده مغلوب اولمشیدی .

٢ نجی اهل صلیب ، پاپا اوچنجی (اوژه‌ن) ك تشویقیله طوپلانه‌رق ینه استانبوله و اورادن شامه کیده‌رك محاصره ایتمش ایسه‌لرده مغلوب اوله‌رق دونمشلردر .

٣ نجی اهل صلیب، پاپا اوچنجی (قله‌مان) ك حمایه‌سی آلتنده طوپلانمشدر. بوتجمعده فرانسه ، انکلتره قراللریله آلمانیا ایمپراطوری دخی وار ایدی . «عکا»یی محاصره ایتمشلرسه‌ده برچوق تلفات ویرمشلردر. (صلاح الدین ایوبی) نامنده براسلام مجاهدی بونلری تارمار ایتمشدر .

٤ نجی اهل صلیب، پاپا (ئی نوسانك) ك حمایه‌سنده اوله‌رق (فولق) اسمنده برمتعصبك تشویقیله طوپلانمشدر . بوطاقم استانبوله کلدکلرنده بوراسنی ضبط ایتمشلر وایمپراطورلغی روملردن آلمشلردی .

غازی مراد خداوندکار

بش بیك عسکرله «آنقره» اوزرینه یوریه‌رك ضبط ایتدی. بعده روم ایلی‌یه کچه‌رك صیره‌سیله «چورلی»‌یی، «چتال بورغاس»‌ی، حاجی ایل بکی ایله اورنوس بك دخی «کشان» و «دیمتوقه»‌یی الده ایتمشلردر. بو اثناده «ادرنه» دخی آلنه‌رق لالا شاهین پاشا «زغره» و «فلبه» و اورنوس بك دخی «کوملجنه» و «یکیجه واردار» طرفلرینه

---

٥ نجی اهل صلیب، پاپا اوچنجی (هونوریوس)‌ك حمایه‌سنده اوله‌رق تشکل ایده‌رك مصرده بوزولمشلردر.

٦ نجی. (پاپا غره‌غوار) ك حمایه‌سی آلتنده اوله‌رق آلمانیا ایمپراطوری ایکنجی «فره‌دریق» طرفندن اداره اولنمش وموسی الیه قدسی بلا محاربه ضبط ایتمش ایدی.

٧ نجی و سکزنجیسی فرانسه قرالی «لوئی» طرفندن ایقاع ایدلمش وبرنجیسنده مصرده «دمیاط» ضبط ایده‌رك بعده مغلوب اولمش وعسکرنده وبا علتی چیقمقله اسیر دوشمش ایدی. آغیر برفدیهٔ نجات ویره‌رك قورتولدی. ایکنجیسنده ایسه تونسه کیدوب اوراده وفات ایتدی.

کیتمشلردر . علمادن « قره‌رستم » اجتهادیله اموال غنائمدن بشده بر آلتمسی « خمس شرعی » قرار کیر اولمشدر .

٧٦٦ ده روم‌ایلیده غایتله مهم برحادثهٔ غالبیت وقوعه کلمشدر : (تراکیا) یعنی‌ادرنه ولایتی‌وحوالیسنک ضبطی حسبیله‌عثمانلیلر «بالقان» شبه جزیره‌سنده بولنان بلغارلر وصربلر کبی قوتلی ایکی « اسلاو » حکومتیله تماس ایتمشلردر . دیکر طرفدن رومادہ بولنان پاپا بشنجی (اوربن) ده مسلمانلر علیهنه بر«اهل‌صلیب» محاربه‌سی آچیلمق ایچون تشویقاتده بولنیوردی. اوروپانك غربنده وجنوب شرقیسنده بولنان خرستیان پرنسلری بوتشویقاتدن متأثر اولدیلر . حتی مجار قرالی (لوئی‌دان‌ژوو)، جنوبی صربیه پرنسلری (ووقاشین) ایله (اوغلی‌یه‌شا)، بوسنه قرالی (تی‌ورت‌قو)، بلغارچاری (شیشمان) ، اولاح وویوده‌سی (میرچه) برلشوب آلتمش بیك کشیلك براردو ایله اوزرمزه یوریمکه باشلادیلر . پادشاه روم ایلی محافظه‌سنی «لالاشاهین پاشا» یه براقه‌رق

اهل صلیب محاربه‌لری اوروپا ایله عالم اسلام آره‌سنده‌کی مناسبتی تزیید ایتمش واوروپالیلر صنایع ومدنیت اسلامیه‌دن عبرت آله‌رق اوزماندن بری طریق تمدن وترقی‌یه کیرمشلردر .

---

١٥ — فائده

طغرا

«راغوزه» جمهوریتیله عقد ایدیلن معاهده برفرمان صورتنده یازلمش‌ایدی. ایلچیلر بونده طوغریدن طوغرویه پادشاه طرفندن امضا کبی برعلامت بولنمسنی ایسته‌دیلر. سلطان مراد حضرتلری‌ده همان اللرینی مرکبه باتیروب فرمانك بالاسنه باصدی. ایشته عثمانلیلرده ایلك طغرا بوپنجهٔ مراد خاندر . دینیور.

بروسه‌یه چکیلمش ایدی . پاشا ، بویله قوتلی بر اردونك ورودینی «مریچ» نهری طرفلرنده (چرمن) اوزرنده آکلایوب بروسه‌یه خبر یوللامقله برابر «حاجی ایل بکی» ده درت بیك سواری ایله استکشافه کوندردی. حاجی ایل بك کیجه‌نك قاراکلغندن بالاستفاده بونلری باصدی . عساکر متفقه شاشیردیلر. صرب بکلری قاچارلرکن (مریچ) ده بوغولدیلر . مجار قرالی فرار ایدوب قورتولشنی بوینده آصیلی طوران حضرت مریمك تصویرینه عطف ایتدی . سلطان مراد بوخبر مظفریتی، اردوسیله (بیغا)یه کلدیکی صره‌ده خبر آلدی. کمال سرورایله بروسه‌یه دونه‌رك «بیله‌جك» و «بروسه» طرفلرنده جامعلر، خیرات انشا ایتدیردی . حاجی ایل بکك بونلری باصدیغی یره «صرب صندیغی» دینیلدی .

بومظفریت عظیمه تراکیایی ، بلغارستانی کاملاً وصربستانك برقسمنی عثمانلیلره قازاندیرمق نتیجه‌سنی ویردی . صرب قرالی (ووقاشین) ك اوغلی (مارقو) انقیاده مجبور اولدی . شمالده بولنان

مورخلره کوره بزم بیلدیکمز طغرالرك اورته یرنده‌کی اوچ عمودی خط سلطان مرادك اوچ اورته پارماغی ، ینه بزم بیلدیکمز طغرالرك صاغ طرفنه اوزانان چفته خط باش پارمغی وصول طرفنده‌کی منحنی خطلر ویاخود طغرالرك ایچنده بولنان «المظفر دائما» ده‌کی میمك کشیده‌سی‌ده سرچه پارماغی جهتی ایمش.

فقط طغرانك عثمانلیلردن وحتی اسلاملردن پك چوق زمان اول موجود اولدیغی مظنوندر . بونك برنوع «آرمه» اولدیغی بیله مرویدر .

طغرالرده پادشاهك آدی ایله پدرینك آدی و برده «المظفر دائما» ترکیبی موجوداولوب غازی‌ایسه (الغازی) کلمه‌سی صاغ‌طرفده‌کی بوشلغه یازیلیر. بوبوشلغه چیچك وسائره قونولدیغی کبی پادشاهمزسلطان «محمد خامس» حضرتلرینك طغرالرنده اولدیغی کبی بعضاده اسم یازیلیر .

(راغوزه) جمهوریتی سفیر یوللایوب برتجارت معاهده‌سی عقد وسنوی بش یوز دوقه آلتونی ویرمکی تعهد ایتدی که عثمانلیلرله خرستیانلر آره‌سنده ایلك عقد ایدیلن معاهده بودر .

تاریخ بوراده دییورکه: لالاشاهین پاشا حاجی ایل بکك موفقیتی چکه‌میه‌رك مشارالیهی زهرلتدیرمشدر .

بلغار پرنسلرندن (قسطنطین) ك مقرحکومتی اولان «کوستندیل» ضبط ایدلدیکی کبی ینه بلغارلردن (دسپوت طاغی ، سیروز) آلندی . صرپلیلر (نیش) ی ترك ایتـدیلر . صرب قرالی (لازار) اردوی عثمانی‌یه بیك سواری وخزینه‌یه اللی قیه کوموش ویرمك اوزره صلحه راضی اولدی . بلغـار قرالی (سیشمان) دخی ویرکویه باتدی . حتی قیزینی سلطان‌مراد خداوندکاره ویردی. فقط ایرتسی سنه ویرکوسنی ویره‌مدیکندن «اینجه بلبان» نامنده‌کی برقوماندانمز بلغارستانك ایکنجی شهری اولان (صوفیه) یی آلدی .

دیکر طرفدن (تیمور طاش) پاشا (مناستری ، پرلپه‌یی ، اشتیپ ، قارلی ایلی) ضبط ایتدی . بو اثنـالرده ایدی که (کرمیان) اوغلنك

---

١٦ — فائده

لسان تاریخی نمونه‌لرندن

سـلطان مراد خان اول عصرنده (ادرنه) و (قوصـوه) محاربهٔ عظیمهٔ مشهوره‌لرینك ثمرهٔ غالبیتی اوله‌رق ممالك عثمانیه (طونه) ساحللرینه و (صرب) حدودینـه قدر توسیع قیلنوب بعد ازین محاربانك اك خیرلو ومنفعتلوسی روم ایلنده وقوع بوله‌جغنـدن (ادرنه) شهری روم ایلی پای تختی اتخاذ اولندی . آناطولیجه دخی (آنقره) و (بیغا) سـنجاقلری حرباً و (اسپارطه) سـنجاغی

(بوسنه، هرسك، آرناوود، اولاح) بكارینیده كندیلرینه جلب ایتدیلر. ایكی یوز بیك عسكر طوپلادیلر. تیمورطاش پاشا (طوپلیجه)ده مغلوب اولنجه صربلرله بلغارلرك برلشمه‌لرینی منع ایتمك ایچون چندرلی قره خلیلك اوغلی وزیر اول «علی پاشا» كافی قوتله بونلرك اوزرینه آتیلدی. (طرنوه) یی، (شمنی) یی آلدی. (نیكبولی) یی محاصره ایتدیكی اثناده سلطان مراد ده یتیشدی. شیشمان، دامادی سلطان مرادك عفوینه التجا ایتدی. متداخل ویركولرینی ویردی. طرف دولتدن ده (سلستره) كندیسنه اعاده ایدلدی. فقط براز صكره (شیشمان) ینه آزدی. بودفعه علی پاشا (نیكبولی) یی تكرار محاصره ایتدی. قرال، قاریسی و اوغللریله برر كفنه صاریله‌رق علی پاشانك آیاقلرینه دوشدیلر. پاشا مرقومی حضور پادشاهی‌یه یوللادی. بر كره دها مظهر عفو اولدی.

سلطان مراد ایسه اردوسیله «قوصوه» یه طوغری توجه ایتمش ایدی. صرب قرالی (لازار)، (صرب، مجار، اولاح، بوشناق)

معتدل اوله‌رق صوفیه قوماندانی بزم «اوزونجه سوندك» ایله برابر آوه چیقمشدی. قوماندان، برآو آرقه‌سنه دوشه‌رك طوغانجی باشی ایله «تاتار پازاری» یولنه طوغری خیلی ایلرولەمش. فقط آقشامده اولمش. صوفیه‌یه عودت ممكن اوله‌مایجه عثمانلی حدودینه قریب بركویه كلمشلر. اوزمان طوغانجی آتندن اینه‌رك:

— رخصتكزله كویه واروب تركلردن برآزیم ویه‌جك كوتوره‌یم. دیه اذن آلمش.

قوجه سوندك، كویه وارنجه (دلی بلبان) ایله (احمد غازی) نامنده ایكی دلاوره راست كلمش. صوفیه قوماندانك شوراده یقینده اولدیغنی سویله‌مش، فصل یاقه‌لایه‌جغنی ده آكلاتمش، سوندك، افندیسنك یانینه عودت ایدنجه قوماندانه:

— تركلر بزم بوراده اولدیغمزی آكلادیلر دیوب‌ده قوماندان قورقه‌رق:

قوصوه محاربه‌سی

و ملل سائره‌دن مرکب یوز بیك عسکرله قارشی طوردی . (۷۹۱) سنه‌سی شعبانڭ اون بشنجی صالی کونی «قوصوه» صحراسنده اك مدهش بر محاربه وقوعه کلدی . دشمن مغلوب اوله‌رق صرب قرالی لازار دخی مقتول دوشدی .

— آمان اویله ایسه بنی نصل قورتاره‌جقسك ؟

دینجه :

— سنی بعض اثوابه صاروب، باغلایوب اورمان ایچنه صاقلارم. کندم‌ده ایکی بارکیرله قوشوب صوفیه‌یه کیده‌رك عسکر کتوروب سنی خلاص ایدرم .

دیمه‌سیله قوماندان‌ده بورأیی تصویب ایله‌مش .

طوغانجی باشی ، قوماندانی صاروب صارمالایوب اورمانده صاقلامش ایسه‌ده طوغریجه عثمانلی کوینه کلمش. بلبان ایله احمد غازی‌یی آلوب افندیسنك یانته

«ادرنه»یه عودتنده تدارکات عسکریه‌ده بولنه‌رق ایلك بهارده « تیمور طاش پاشا » صربیه، غازی فیروز بك «ودین»اوزرندن مجارستانه آقدیلر. پادشاه بروسه‌یه دوندی. تیمور طاش پاشا جنوبی صربیه‌یی ضبط ایده‌رك قرالی (استه‌فان) ویرکو ویرمك ویالکز شمالی صربیه‌ده حکومت ایتمك اوزره معاهده‌یه منت کوستردی.

سلطان بایزید

پادشاه قره‌مان اوغللرینك حیله‌لرینی بیلدیکندن آناطولیده‌کی کوچك بکلکلری اورته‌دن قالدیرمغی تصمیم ایتدی.

---

۱۹ — فائده

قوصوه محاربه‌سی

صرب اردوسنده یوزبیك وموکب همایونده قرق بیك عسکر وار ایدی. عثمانلی اردوسنده ارکان حربیه ریاستی «اورنوس بك» نام پیرجوان همت عهده‌سنه تودیع اولنمشیدی. ییلدیرم بایزید، یعقوب چلبی، وزیر اعظم علی پاشا، روم ایلی بکلر بکی تیمور طاش پاشا، آناطولی بکلربکی صاریجه پاشا، صوباشی آینه

فقط بو اثناده استانبول اوزرینه یورییه‌رك ایمپراطور (ژان پالئولوغ) ایله اوغلی (مانوئل) ی برقله‌ده حبس واونك یرینه ساوجی بك وقعه‌سنده کوزینه قاینار سرکه دوکوله‌رك جزا ایدیلن (آندرو

قوصووه محاربه‌سنده ممالك عثمانیه

یردی . پادشاه اولاح بکی اوزرینـه بیلدیرم کبی یتیشدی . مغلوب ایده‌رك ایکی قات ویرکویه باغلادی . فقط آناطولیـده ینه فسـاد قوپدی. قره‌مان اوغلی (علی بك) بودفعه «تیمور طاش» پاشایی باصوب اسیر ایتمشیدی .

پادشاه علی العجله «بروسه» یه دوندی . بوراده طوپلانان عثمانلی اردوسی قره‌مانی‌یی تلاشه دوشوردی. تیمور طاش پاشایی صالیویردی ایسه‌ده کندیسنی پادشـاهه عفو ایتدیره‌مدی . (آق‌چای) ده اسـیر اوله‌رق تیمور طاش پاشـا طرفندن اعدام ایدلدی . (طاش ایلی) و (لارنده) دخی الحاق اولندی .

صکره «تیمور طاش» پاشا روم‌ایلی بکلر بکی نصب اولنه‌رق دها صکره مشارالیه وسائرلرینه وزارت ویرلدیکندن علی پاشایه (وزیراعظم) ، (وزیراول) عنوانی ویریلدی .

عثمانلی مملکتی توسع ایتدکجه تیمارلرده چوغالدی. بناءً علیه تیمارلی سپاهیسی‌ده آرتدی . فقط بونلر ایالت عسکری ایدی . مرکزده یکیچریلر کبی دائمی وموظف سواری عسکری ترتیبنه لزوم کورلدیکندن دیوشیرمه چوجقلرندن «ابنای سپاهیان» نامیله بربلوك تشکیل و تیمارلرك خدمته الویریشلی اولاده انتقالنی قانون اتخاذ ایلدی . محاصره‌لرده قوللانمق اوزره بر طاقم آلات وادوات‌ده احداث ایتمشدر .

---

٢١ — فائده

قیشله — مکتب

عثمانلیلر خرستیانلر حقلرنده نصل طاورانیرلردی؟ یا حکومتلرینی ابقا ایدرك ویرکویه باغلارلردی ، یاخود خراجه کسرلردی . خراجه کسیلنلر عشر ورسوم ویردکدن ماعدا محاربه‌ده آلنان اسیرلر ، یکیچری یتشدیرمکه کفایت ایتمزسه

ییلدیرم بایزید ۷۹٤ سنه‌سنده آناطولی فتوحاتنی بیتیرمك ایچون «بروسه» دن حرکت ایتمشدر.

اولا (قیصریه) ایله (سیواس) اورته‌سنده مغول وتاتار قیرینتی عشیرتلرینی باشنه طوپلایه‌رق شقاوت ایدن (قاضی برهان الدین) نامنده‌کی سرکرده اوزرینه یوریدی، قاچیردی. بونك اوزرینه (طوقات، سیواس، قیصری) یی بلامحاربه آلدی. بورادن طوغریجه «سینوب» بکی «کوتوروم بایزید» ك اوزرینه کیتدی. «قسطمونی» یه کلدیکنده کوتوروم وفات ایتدی. (عثمانجق، جانیك، صامسون) ده بلامحاربه آلندی. دولتك شرقی آناطولی حدودی برطرفدن طربزون قراللغی ودیکر طرفدن «ارمنستان» و«کردستان» اوزرینه حکومت سورن «بایندریه» حکومتی حدودیله برلشدی. روم ایلیده دخی (افلاق،

بونلردن «دیوشیرمه» آلیرلردی. سلطان مراد خداوندکار زماننده دیوشیرمه‌لره «عجمی اوغلانلری» دنیلمشدر. بونلر اورخان غازی زماننده اولدیغی کبی درحال یکیچری ایچریسنه ویریلمز، آیریجه تعلیم وتربیه ایدیلیرلردی. حتی «ادرنه» ضبطندن صکره جسیم جسیم قیشله‌لر یاپدیریله‌رق بورالره یرلشدیرلمشلردی.

«بوقیشله‌لر اوزمانلر ایچون برمکتب عسکری ایدی. زیرا عجمی اوغلانلری بورالرده یدی سنه بولنورلر وموظف ومعلم استادلر واسطه‌سیله عسکرلك عالمنده کوریلن یورغونلق ومشقتلره آلیشدیریلورلردی. کندیلرینه برعسکره لزومی اولان صفات واخلاق وهنر ومعرفت اوکره‌دیلوردی. وقتلری کلوبده اوجاقلره چیقان بوعجمی اوغلانلری مکمل بر عسکر دیمك اولورلردی. یکیچریلرك دنیانك هرطرفنده قازاندیغی نام وشهرت وظفر ونصرت، ایشته شومکتب هنر ومعرفتدن چیقان دلاورلر ومکمل عسکرلر سایه‌سنده حاصل اولمشیدی»

عجمی اوغلانلری (یکیچری) (سپاه) (سلحدار) و «بلوکات اربعه» تعبیر اولنان (علوفه‌جیان یمین ویسار) (غربای یمین ویسار) و (عزبلر) بلوکلرینه قید اولنورلردی.

مستحکمی اولان (نیکبولی) جوارینه وارمش ایدی. (نیکبولی)ده عثمانلی امرای عسکریه‌سندن (طوغان) بك بولنیوردی .

سلطان بایزید دخی اردوسیله یورییه‌رك موقع مذکورده بوقارمه قاریشیق اردویه تصادفله محاربه‌یه باشلامشدر .

نتیجهٔ محاربه عثمانلیلره موافق دوشه‌رك اهل صلیب پریشان اولمش وهر ایکی طرفدن‌ده کلی تلفات وقوعه کلمشدر. مجار قرالی (سیکیزموند) بر بالقجی قایغنه بینه‌رك قاچه‌بیلدی . فرانسه شوالیه‌لری همان کاملاً تلف ویا اسیر اولدیلر. اسرا اوقدر زیاده ایدی که یالکز «تیمورطاش پاشا زاده امور» بك فرقه‌سنه ایکی بیکدن زیاده اصابت ایلدی. متفقلرك الك قیمتدار چادیرلری، مهمات حربیه‌سی عثمانلیلر النه‌دوشدی.

---

۲۳ — فائده

نیکبولی محاربه‌سی — (بر اهل صلیب محاربه‌سی)

اوروپا تاریخلرنده محاربهٔ مذکوره شویله مضبوطدر :

مجار قرالی « سیکیزموند » بایزید خانه آناطولیدن عودتنده بر هیئت سفارت یوللادی. بو هیئت پادشاه مشارالیهدن نه حق ایله بلغارستانی ضبط وتخریب ایتدیکنی قرالك آکلامق ایستدیکنی صوردی . بایزید ، ایسه حرف واحد سویله‌مه‌دن هیئت سفارته قبول صالوننده‌کی اوقلرله سائر اسلحه‌یی کوستردی . فقط عین زمانده « طونه » نك شمالندن کندی علیهنه بیوك بر فورطنه‌نك قوپمق اوزره اولدیغنی آکلادی . تدارکات مهمه‌ده بولنه‌رق استانبولی تماماً ومنتظماً محاصره ایتمك ایسته‌دی ایسه‌ده شمال تعرضاتی باشلادیغندن موفق اوله‌مدی .

مجارستاندن غربه آتیلان نعرهٔ استمداد بودفعه طویولدی . مجارستانك (غران) یعنی (استرغون) پسقپوسی (نیقولا دوقانی‌زا) نك ریاستنده فرانسه‌یه کوندریلن بر مجار هیئت سفارتنی قرال آلتنجی (شارل) حسن قبول ایتدی .

قورقوسز «ژان»، سردار (دو)، مارشال «بووسی‌قو»، قونت «دولا مارش» اسیر اولمشلردی . بوخبر فرانسه‌یه وارنجه کلیسا چاکلری ماتم هوالری اوردیلر. بالآخره فرانسزلر برهیئت سفارت یوللایه‌رق ایکی یوز بیك فلورین مقابلنده اسیرلرینی آلدیلر .

بو محاربه‌نك نتایج مهمه‌سندن اوله‌رق (بوسنه، بلغارستان رومانیا) تحت انقیاده کیردی . عثمانلیلر مجارستانك (استیریا) (سیرمی) طرفلرینه کیره‌رك (میترویچه) یه استیلا، (یه‌تاو) موقعنی احراق ایله اون آلتی بیك اسیر سوردیلر . استانبول ایمپراطورلغی تیریل تیریل تیتره‌دی .

سلطان‌بایزید مظفریت شاهانه‌سنی ایالتلره ، یاقینده بولنان حکومات اسلامیه‌یه بیلدیردی . مصرده بولنان خلیفهٔ عباسی کندیسنه (سلطان اقلیم روم) عنوانتی ویردی .

فرانسه‌دن: سردار (قونت‌دو)، مارشال (بووسی‌قو) قونت، (دولامارش) وسائره سلاحلاندیلر . (بورغونیا) دوقه‌سنك مخدومی قورقوسز (ژان) بو اهل صلیبك رئیسی انتخاب اولندی. پدری مشاور اولمق اوزره یاننه (فلیپ دوبار) ایله آمیرال (ژان‌دووی‌یه‌ن)ی وبرایکی معتبر دها ویردی. بونلرك برابرلرنده شوالیه‌لر وبرطاقم اجرتلی محاربلر وار ایدی . پیاده وسواری اوله‌رق اون بیك ، اون ایکی بیك کشی قدر وار ایدیلر .

آلمانیادن: قونت (پالاتن‌روبر)، قونت (دوسیللی)، برچوق «توتون» شوالیه‌لری، بونلردن ماعدا بلچیقا، فلامان، لوکسانبورغ، اسویچره، انکلیز اهل‌صلیبی‌ده برلشدیلر . ونديكليلر اعانات حربیه ایله قالیونلر یوللادیلر . ردوس شوالیه‌لری دونمالرینی‌سوق‌ایتدیلر. (بولونیا)دن، (اولاح)دن اولاح بکی (میرچه) ایله برابر عساکر معاونه کلدی . والحاصل بتون غرب حکومتلری آره‌لرنده‌کی منازعه‌لری اونوده‌رق «مجارستان» ایله «قسطنطینیه» یی قورتارمق ایچون اتحاد ایتدیلر . بونلرك جمله‌سی مجارستانك مرکز اداره‌سی اولان (بودین) ویا (بود)ده برلشدیلر. (سیکیزموند) مجار واولاح عسکرینی بوراده طوپلادی .

یلدیرم بایزید «نیکبولی» مظفریتندن صکره نظردقتی ینه استانبول اوزرینه عطف ایده‌رك اولجه یاری براقدیغی محاصره‌یی صیقیلاشدیردی. ایمپراطورك التجاسی ووزیراعظم علی پاشانك ارتشاسی ثمره‌سی اوله‌رق فتحدن واز کچدی . فقط ایمپراطور استانبولده بر اسلام محله‌سی تشکیلنه ، جامع انشاسنه ، محکمه کشادینه و هرسنه اون بیك دوقه آلتونی اعطاسنه راضی اولدی .

۷۹۸ دن ۸۰۰ تاریخنه قدرعثمانلی اردوسی آناطولی وروم ایلی‌ده حرکات جدیده‌ده بولنمشدر. تیمور طاش پاشا، برقول اردو ایله آناطو-

۲٤ — فائده

سلطان بایزید ، یالکز باشنه

سلطان بایزید حرکت واقعه‌سنی دشمنه سزدیرمکسزین « نیکبولی اوزرینه وارمش و آلتی ساعت قدر تقرب ایدرك احوال دشمندن خبردار اولمق ایچون (اورنوس) بکی برمقدار عسکرله صالدیرمش ایسه‌ده اورنوس بك (نیکبولی) اطرافنده کرچکدن دریا خروش براردو کورنجه کندی تقربنی‌بیله سزدیرمکسزین دونوب کیفیتی پادشاهه عرض ایلمشدر .

پادشاه نیکبولیده (طوغان) بکك حالی نه اولدیغنی اوکرنمکی جمله‌دن زیاده مراق ایدرك اویله کثرتلی بر دشمن ایچندن چوب قلعه‌یه یاقلاشمق وآله‌جغی خبری کتورمك کیمسه‌نك کاری اوله‌میه‌جغنه حکم ایدنجه بوتهلکه‌لی ایشی بالذات کورمکی کوزینه کسدیرمزمی ؟ بوجرأتی ارکان دولتنه سویلسه هیچ برینك رضا کوسترمیه‌جکی و مطلقا منع اولنه‌جغی درکار بولندیغندن یلدیرمدن کوزی ییلمیان اول صاعقهٔ جهانسوز قراکلق برکیجه‌ده سرعت وجرأتده کندیسی کبی یلدیرم اطلاقنه شایان اولان برآته بینوب کیجه‌نك ظلمتندن بالاستفاده (نیکبولی)یه طوغری آت صالدیردی. وکیمسه‌یه کورنمکسزین ویاخود کورلسه‌بیله کیمسه‌نك

لیده فتوحاته باشلایه‌رق (دیوریك، دارنده ، کنغری، بهسنی، ملاطیه کماخ) شهرلرینی آلدیغی کبی براردو دخی (اورنوس) وغازی (یعقوب) بکلر قوماندالرنده اوله‌رق « تسالیا » و « موره » اوزرلرینه کیده‌رك (ترحاله ، یکیشهر) و حتی « آتنه » یی ضبط ایلدی .

بو تاریخدن ٨٠٥ تاریخنه قدر بر سکون حاصل اولمشدر .

آناطولیده حدود عثمانیه : قره‌دکز ساحلی داخل اوزره شرقاً طربزون ایمپراطورلغیله خط فاصل اولان (چهارشنبه) نهری ، غرباً «آطنه» یه قدر بحر سفید ساحلی ، بورادن «طاوروس» سلسله‌سندن کچن برخط موهوم ایله محدود ،

روم ایلیده : شمالاً « طونه » نهری ، (ودین) دن کچن خط « قوصوه » یه قدر ایندکدن صوکره غربه توجه ایدرك (تسالیا)یی ، یونانستانی وشرقاً استانبول سورلریله قره دکز ساحلنی محیط ایدی .

نظر اشتباهنی جلب ایتمکسزین نیکبولی قلعه‌سی قارشوسنه قدر واردی . قوجه شهسوار، شماتت رعدی آکدیرر بر صدای مهیب ایله :

— بره طوغان ! طوغان !

دیه ایکی دفعه حایقیردقده قلعه ایچنده بولنان طوغان بك پادشاه شوکت شعارینك بوصورتده ایشیتدیکی صداسندن شاشیروب قالدی . معهذا ایشیتدیکی شی قولاق چینلامه‌سی نوعندن اولمیوب حضرت پادشاه قلعه خارجنده نداسنی تکرار ایدوب طورمقده اولدیغندن همان قلعه دیواری اوزرینه سکیرته‌رك مقابلهٔ ندایه باشلادی .

طوغان بك قلعه بدنی اوزرنده وحضرت پادشاه دخی استار بدنی حذاسنده بولندقلری حالده قونوشمغه باشلادیلر. برایکی هفته‌دن بری دشمن کرك (طونه) نهرندن وکرك قره‌دن نیکبولی‌یی حصر وتضییق ایتمکده‌ایسه‌ده، پادشاهك امداده یتیشه‌جکنی قویاً مأمول ایدن غازیان عثمانیانك مقاومتده ثباتدن یوزچویرمدکلری کبی قلعه‌نك دخی هرطرفی محکم اولدیغی ودرجهٔ کافیه‌ده ذخیره‌لری‌ده بولندیغی

بايزيد خان دورى

طوغان بكدن خبر آلنجه پادشاه حضرتلرى غايت ممنون اوله‌رق سالماً اردوگاهه عودت ايلدى .

مكر حضرت پادشاهك طوغان بك ايله مشافهه‌سنى دشمنك ايچه قره‌غوللرى ايشيده‌رك برسوارينك قلعه محصورلرى ايله محابره ايلديكنى قراللرينه قدر اخبار ايلمشلر وتعيين اولنان آدملر اوسوارى‌يى اله كچيرمك ايچون پك چوق آرامشلرسه‌ده اله كچيره‌مامشلر . [مفصل]

٢٥ — فائده

سلطان بايزيد ، اسرا ايله

حضرت پادشاه فرانسه‌لى اسيرلردن فديهٔ نجات اولان ايكى يوزبيك فلورى آلدقدن صكره آنلره برشاهين وبارس آوى كوسترمك آرزوسنده بولندى .

تیمور

— ٣ —

٧٩٠ سنه‌سنده ییلدیرم بایزید « سینوب » ی فتح ایتمش ایدی . سینوب حاکمی (کوتورم بایزید) ك یاننه التجا ایدن آناطولی بکلری بوسببله آسیاده توره‌مکه باشلامش اولان « تیمورلنك » نامنده‌کی تاتار سرکرده‌سنك یاننه قاچمشلر ایدی .

تیمور ، بر قاچ بابادہ مشهور مغول حکمداری ظالم « چنکیز » ك نسبیله برلشیر ، هم طوپال ، هم‌ده چولاق‌ایدی . برلقبی‌ده « کورکان » ایدی . کورکان لقبی وسطی آسیا امراسندن « امیرحسین » ك دامادی اولمه‌سندندر . کورکان تاتارجه « داماد » دیمکدر . ٧٧١ سنه‌لرینه قدرده وسطی آسیاده سرسریانه طولاشمش و صکره‌لری باشنه طوپلادیغی سرسریلر وچویردیکی حیله‌لرله « بلخ » شهرینی ضبط ایتدیکی کبی یواش یواش «سمرقند» و «خوارزم» طرفلرینی‌ده استیلا ایده‌رك (ایران) ، (کورجستان) وحتی (آناطولی) یه ال آتمش ، دها صکره‌لری بر قولی « موسقووا » یه ، هندستانده (غانج) نهرینه ، بر قولی‌ده (سوریه) یه قدر اوزانمش ایدی .

بو آوده یدی‌بیك طوغانجی و آلتی بیك کوپك خدمتکاری وارایدی . کوپکلرك چوللری‌جانفسدن ، بارسلرك طاسمه‌لری مجوهرلی‌ایدی . مشارالیه (قورقوسزژان) .

— علیهمه سلاح استعمال ایتمه‌مکلکك ایچون سکا یمین تکلیف ایتمك ایسته‌مم . اکر وطنکه عودتکده ینه بنمله حرب ایتمك ایسترسه‌ك بنی میدان حربده دائما قارشوکده بولورسك . چونکه بن حرب وفتح ایچون طوغمش بر آدمم . دیمشدر . [تاریخ عمومی — ارنست لاویس]

تیمورلنك

(تیمور)ه التجا ایدن آناطولی بكلری كندیسنی سلطان بایزید علیهنه تشویق ایدرلردی. تیمور ایله سلطان بایزید آره‌سنده‌كی اصل اختلاف «عراق عرب» و «تبریز» حاكمی سلطان (ادریس)ك اوغلی سلطان «احمد جلایر» ایله (قره‌قویونلی) قره محمدك اوغلی «آذربایجان» حاكمی (قره یوسف) بكك استیلای تیموردن قورقه‌رق مصره واوراده حكمدار بولنان سلطان (برقوق)ك بونلری آتدیغی محبسدن فرار ایله عثمانلیلره التجا ایتمه‌لری ایدی.

٢٦ — فائده

استانبول احوالی

درون شهرده جامع، محكمه واسلام محله‌سی انشاسی واون بیك دوقه آلتونی ویركو اعطاسی شرطلرینی قبول ایدن ایمپراطور ایكنجی (امانوئل) دكل ایدی.

تیمور، بونك اوزرینه یوزبیکلرجه عسکرله اولا (سیواس)ه هجوم و چولق چوجق اهالیسنی قتل ایتدی. (ملاطیه) یی ییقدی. بونلردن صکره «احمد جلایر» ایله «قره یوسف»ی ایسته‌مك مقصدیله یوللادیغی سفیری قتل ایدن (سلطان برقوق) دن انتقام آلمق ایچون «حلب» و «شام» طرفلرینه دوندی. اورادن‌ده (بغداد) ه یورییه‌رك ایتمدیکی ظلم براقمادی.

ییلدیرم بایزید، بواثنالرده بروسه‌دن حرکتله تیمور اوزرینه یوریمش ایسه‌ده تصادف ایده‌مه‌مش وارزنجانه کیده‌رك حاکمی (طاهر الدین) ویا (طاهرتن)ی یاقه‌لایوب اولاد وعیالیله بروسه‌یه سورمشدر.

یکنی یدنجی (ژان) ایدی. «امانوئل» غربدن ینه برامداداولمازسه ایمپراطورلغك محو اولدیغنه قائل اوله‌رق ایتالیان پرنسلریله پاپایه، وندیکه، فرانسه، انکلتره قراللرینه استمداد نامه‌لر کوندردی. بونامه‌لره یالکز فرانسه قرالی آلتنجی «شارل» روی قبول کوستردی. (نیکبولی) محاربه‌سنده اسیر دوشوب فدیهٔ نجات ایله قورتولمش اولان مارشال (بووسی‌قو) یی (١٢٠٠) کشی ایله یوللادی. بوهیئتك ایچنده اصیلزاده شوالیه‌لر وارایدی. (بووسی‌قو) چناق قلعه بوغازندن کچوب استانبوله واردی. کندیسنی فوق‌العاده آلقیشلایوب (مستخلص) عد ایتدیلر. ایمپراطورلغك سر سرداری اولدی. حتی ازمید اوکلرینه قدریوریدی ایسه‌ده بوزولدی. (ریوه) قلعه‌سنی باصوب اهالیسنی قتل عام ایتدی.

فقط بونلر بیهوده تشبثلردن ایدی. (امانوئل) غربدن قوتلی بر امداد بولمق مقصدیله حکومتی یدنجی (ژان) براقوب اوروپایه کیتدی. وندیکه، ایتالیانك باشلیجه شهرلرینه، پارسه، لوندره‌یه اوغرادی. فرانسه‌ده ایکی سنه قالدی. فقط بایزید خان متصل استانبولی صیقیشدیرییوردی. (امانوئل) ك ایسته‌دیکی امداد آ کا غربدن کلمه‌دی. آسیانك ایچریلرندن کلدی. (تیمورلنك) عثمانلی مملکتنی چیکنه‌مك ایچون حاضرلانیوردی.

سلطان بایزیدك آنقره محاربه‌سنده اسیر دوشمه‌سی اوزرینه ایمپراطور استانبولده‌کی جامعی ییقدی واسلام اهالی‌یی خارجه آتدی.

ایشته (آنقره) محاربه‌سنه سبب اولان وقعه‌لردن بری‌ده بودر. بو محاربه‌ده ییلدیرم بایزیدك اردوسی مغلوب اوله‌رق کندیسی‌ده (تیمور)ه اسیر دوشدی.

سلطان بایزیدك اسیر دوشمه‌سی اوزرینه وزیر اعظم (علی پاشا) ایله یکیچری آغاسی وامرادن بعضلری علی‌العجله بیوك شهزاده (امیر سلیمان) ایله برابر بروسه‌یه دوندیلر. اورادن خزینه‌یی وحرم همایونی آله‌رق (قرتال، پندك، وککبوزه) قضالرینی استانبول ایمپراطوری (امانوئل) ه تسلیم وکوچك شهزاده (قاسم) ی دخی ترهین ایده‌رك کمیلرله قارشی یاقه‌یه کچوب «ادرنه»یه واردیلر. شهزاده‌لردن عیسی چلبی (بالیکسر) ه، محمد چلبی‌ده (آماسیه) یه کیتدیلر.

دیکر شهزاده (موسی چلبی) ییلدیرم بایزیدله برابر اسیر دوشمش ایدی. (مصطفی چلبی) ایسه اورته‌دن غائب اولدی.

---

٢٧ — فائده

لسان تاریخی نمونه‌لرندن

ییلدیرم بایزید خانك وزیر اعظمی بولنان (علی پاشا) که یقین وقته قدر جاری اولان دارات وزارتك مخترعیدر. مزین و ملبس «ایچ اوغلانلری» و «حرم آغا» لری قوللانمق واوانیء زروسیم استعمال ایلمك یوللرینی آچدیغندن وقاعدهٔ دخی دولتك ترفه وتنعم زمانی (؟) حلول ایلمش ایدوکندن ییلدیرم خان حضرتلری «آلتون دوکمه‌لی» وآلتون تللر ایله نسج اولنمش البسه‌لر کیمکه وزر وسیمدن مصنوع اوانی استعمال ایلمکه باشلایوب سائر احتشامات وتزیینات دخی بومقیاس اوزره جریان ایلدیکندن اواخر ایام سلطنتنده وظائف عسکریه‌یی تقلیله مجبور اولدی.

[نتایج الوقوعات]

تیمور ، (بروسه) ، (کوتاهیه) اوزرینه یورییوب یغما ایتدیردی.
بروسه‌ده محبوس بولنان قره‌مان اوغلی محمد بکی « قره‌مانه » ، کرمیان
اوغلی یعقوب بکی « کوتاهیه » یه ، صاروخان اوغلی (خضرشاه) ی
« مغنیسا » یه ، آیدین اوغلی جنید بکی « آیدینه » واسفندیاراوغلنی‌ده
اسکی حکومتنه نصب ایتدی . عثمانلیلرك آناطولیده‌کی فتوحاتنی اسکی
بکلرینه ویردی .

دیکر طرفدن (آنقره) محاربه‌سی استانبول ایمپراطورلغنك اللی‌سنه
دها عمرینی آرتیردی. ایمپراطور (امانوئل) کنیشجه برنفس آلدی.
یکنی یدنجی (ژان) ی ایندیردی . استانبولده ییلدیرم بایزیدك امریله
نصب ایدلمش اولان قاضی‌یی ، امامی قوغدی . اسلام محله‌سنی ،
جامعلرینی ییقدی . هر بری بر طرفه فیرلامش اولان شهزاده‌لری
بربرلرینه دوشورمك ایچون حیله‌لر اعماله باشلادی .

ییلدیرم بایزید چهره‌سی مدور ، رنکی قیرمزی‌یه مائل بیاض ،
کور قرال قاشلی ، کوزلری الا ، قوچ بورونلو ، سیرك و ایری

٢٨ — فائده

تیمورك بایزیده یوللادیغی تهدیدنامه

(ترجمه وخلاصه)

حمدله وصلوله وتحیه‌دن صکره ای دیار رومده ملك اولان ییلدیرم بایزید!
بیل‌که بز نصر وتأیید ایله منصور ومظفر بر سلطان جدیدز . خلایقك جمله‌سی
بزه قولدرلر. متنبه‌اول‌که (قره‌یوسف) و(سلطان‌احمد) بزم قلیجلرمزك سطوتندن
وعسکرلرمزك هیبتندن قاچدیلر . سکا خفی دکلدرکه بو آدملر مادهٔ فساد اولوب
تخریب‌بلاد وتدمیر عباد ایلرلر . بونلر (فرعون) و (هامان) کبی علو واستکبارده

دیشلی، آچیقجه قیرال‌صقاللی ، اورته بویلو ، کنیش کوکسلی ایدی. حین وفاتنده ٤٤ یاشلرنده‌ایدی . محاربانده فوق‌العاده جسور ومتهور اولدیغی کبی امور عادیه‌ده دخی شدتی وار ایدی .

بروسه‌نك چیچکلی قطیفه‌سندن خفتان کییر ، آلتون ایله مطلا کلاه اوزرینه دستار صارار ایدی .

مؤرخین ، صرب قرالی (استه‌فان) ك همشیره‌سی (اولی‌وه‌را) یه مفتونیتی ، بو سببله عیش وعشرته مبتلا اولدیغی ، وزیر اعظم علی پاشانك سوقیله سفاهت و اسرافه طاله‌رق آره‌ده صیره‌ده کوستردیکی جبر و شدتله اسکی نظام دولتی صارصدیغی خطالرندن اولمق اوزره کوستریرلر. حتی تیمور کندیسنه یازدیغی ایکنجی، اوچنجی ودردنجی مکتوبلرده احترامات مخصوصه‌ده بولندیغی حالده ویردیکی سرت وحقارت آمیز جوابلری‌ده احوال سکره عطف ایدنلر واردر . فقط بزجه مقبول بر استناد دکلدر .

کافردرلر. اکر کندی ادبارینی ایسته‌میورسه‌ك آنلری قبول ایتمه. بونلر معیتلری خلقیله سزك دیاریکزده حمایت کورمشلر. آنلر نره‌یه حلول ایدرلرایسه نحوست وشأمت دخی اورایه حلول ایدر . حاشا بومثللو آدملر مثلك زومك جناحی تحتنده اولمامیدرلر. آنلری جایندن حذرایدیکز. بلکه آنلری اخراج ایدیکز. هرنره‌ده بولور ایسه‌کز اخذ وحصر ایله قتل ایلیکز. صاقین بوامرمزه مخالفت ایتمیکز . زیرا اوحالده قهرمز سزك اوزرکزه واقع اولور . بزه مخالف اولانلر ایله تبعه وجماعتلرینك احوالنی مطلقا ایشیتمشسکز. الحاصل آره‌مزده قیل وقالی چوغالتمیکز. هله جدال وقتالی هیچ کوزه آلدیرمیکز. ایشته بز سزه بوبراهینی اتیان ومثللر ضرب ایلدك . بونك ضمننده انواع تهدید و تخویف دخی داخل بیلیکز . والسلام علی من هداالله والامر ومشئله .

بشنجی باب

دور فترت

بیوك شهزاده سلیمان چلبی « ادرنه » یه واصل اولوب حکومت ایتمکه باشلادی. «تیمور» اردوسنی اطرافه طاغیده‌رق آناطولی‌یی یغما ایتدیکی کبی «ازمیر»ی دخی ضبط ایتمش واورادە بولنان «شوالیه»لرله بوغوشوب بوراسنی دخی ویرانه‌یه دوندیرمش ایدی. دیکر طرفدن آماسیه‌ده بولنان (محمد چلبی) ده لالاسی « بایزید پاشا » وخواجه‌سی «صوفی بایزید»ك همتلریله نفوذینی اوحوالیده توسیع ایتدی.

---

۲۹ — فائده

ییلدیرم بایزیدك جوابی

(ترجمه و خلاصه)

حمد اول اللهه مخصوصدرکه بزی اسلام ایله مشرف وسلاطین اعراب واعجام اوزرینه غزو ایله معزز قیلمشدر. صلوة اواللهك خیرالانعام اولان محمد ایله آل عظامی واصحاب کرامی اوزرینه اولسون. تیمور اسمیله موسوم اولان ای کلب عقور! ای ملك تکفوردن اکفر اولان تیمور! معلومك اولسون‌که مکتوبکی اوقودم‌ای مشئوم! بنی بویله مهملات‌ایله‌می توزقوده‌جقسك؟ بوترهات ایله‌می مخادعه ایده‌جکسك؟ بنی عجم ملوکی ویاخود دشت‌تاتاری‌ی ظن‌ایدییورسك؟ یوقسه عسکر طوپلایشمی، هند جیشنه‌می قیاس ایلیورسك؟ یوقسه طوپلادیغم عسکری هرات وعراق عسکری کبی‌می ظن ایلیورسك؟ یوقسه بنم نزدمده بولنان غزات اسلامی عساکر حلب وشام کبیمی قیاس ایلیورسك؟ حال بوکه

ایشته کوریلیورکه (محمد چلبی) آماسیه‌ده کسب قوت ایتدکجه بو حال تیمورك نظر دقتنی جلب ایده‌رك اولجه تعقیبنه یوللادیغی سرکرده‌لرندن «قره یحیـا» نك (بولی) قربنده بوزولدیغنی کوز اوکنه کتیره‌رك آناطولی کوجبه‌لرندن «قره دولتشاه»ی اوزرینه یوللادی. چلبی، دولتشـاهی قتل و اردوسنی مغلوب ایلدی. تیمور اوچنجی دفعه اوله‌رق (قباد) اوغلی نام سرکرده‌یی یوللادی، آنی‌ده (نیکسار) ده قاچیردی. والحاصل تیمورك ارسال ایتدیکی (پلیدانیال) اوغلنی (قاز اووه) ده، (کوزلر) اوغلنی «قره حصار» ده تپه‌لدی. «مزید» اوغلی نامنده‌کی شقی‌یی «سیواس»ده یاقه‌لادی. بو مزید، مظهر عفو اوله‌رق بالآخره (مزید پاشا) عنوانیله بیوجك بر عثمانلی سرداری اولمشدر.

یوز چویروب کفر ایدنلرك عذاب اکبر ایله نصل عذاب اولندقلری آنلر نزدنده دخی ثابت اولمشدر. سنك ایشـك نقض عهود و ذممدن وسفك دمدن وهتك حرمدن عبارتدر. بز ایسه شرقاً وغرباً افضل سلاطین وبعداً وقرباً اشرف خواقینز. بزم جیوش وعساکرمزك نظامنی سن بیلورسك و بزم تظافر وتناصر ایلدیکمزه واقفسك. باغی وطاغیلرك امرینه تکفل ایدنلر ایله عادل غازیلرك امرینه تحمل ایدنلر آره‌سنده نه‌قدر فرق واردر! حرب و ضرب بزم رأیمز وجهاد صنعتمز وفی‌سبیل‌الله غزا ایدنلرك عادتی عادتمزدر. اکر سن حرص‌دنیا ایله کوپکلر کبی مقاتله‌یه قالقیشور ایسه‌ك بز دخی مقاتله ایدرز و اوزمان اللهك دیدیکی اولورکه اوده کلمهٔ علیادر. بزم ارلرمز نفسلرینی ومالارینی‌بذل ایلدکلرندن عقباده آنلر ایچون جنت واردر. حاصل کلام بزم بتون اشتغالمز واحوالمز کفره ومتمر دینندن اعدای دین اولانلر ایله قتاله منحصردر.

معلومك اولسون که بوکلامی بزم بلادمزه کوندروب‌ده جنك میدانته کلمز ایسه‌ك زوجه‌لرك طوالق ثلثه ایله بوش اولسـونلر. اکر سن بزم بلادمزه قصد ایدرسك‌ده بن سندن قاچار وسنکله مقاتله ایتمز ایسـه‌م بنم زوجاتم دخی طوالق ثلثه ایله بوش اولسونلر. سلام مسلمین اوزرینه اولسون واللهك لعنتی‌ده سنك وسکا بیعت ایدنلرك الی یوم الدین جمله‌سی اوزرینه اولسون.

فقط الده ایدیلن اسکی عثمانلی سکه‌لری ایچنده «سکهٔ مشترکه» نامیله برپاره واردرکه بونك برطرفنده آلت آلته :

لا اله الا الله
محمد رسول‌الله
ضرب فی برسه

یازلدیغی حالده دیکر طرفنده‌ده :

دمور خان کرکان
محمد بن بایزید خان
خلد ملکه
٨٠٦

یازیلیدر. بو سکه بعضلرك ادعاسنه کوره چلبی سلطان محمدك برمدت تیمورك حمایه‌سنی قبول ایتدیکنه دلیل تاریخی ایمش.

---

٣٠ — فائده

دولت بایندریه

بوحکومته (آق قویونلی) حکومتی دخی دینیر. یدی، سکز عصر اول ترکستاندن (ایران)، (عراق) و(آناطولی) طرفلرینه هجرت ایتمش ترکمان بکلرندندر. بونلره برابر (قره‌قویونلی) نامیله برعشیرت دها هجرت ایتمش، بونلر (ارزنجان) و(سیواس) طرفلرینه کیتدکاری حالده آق‌قویونلیلر (دیاربکر) طرفلرنده حکومت قورمشلر ایدی. ایلك رئیسلری (علاءالدین ترکانی) نامیله معروف اولان (طور علی) بکدر. وفاتنده اوغلی (فخر الدین قتلغ)، آندن صکره بونك اوغلی (قره‌ایلوك عثمان)، بعده (حمزه) و (جهانکیر بن علی) حکومت ایتمش وجهانکیرك زماننده (اوزون حسن) ظهور ایله‌مشدر. بوسلاله‌دن (احمد میرزا) ییلدیرم بایزیده التجا ایله‌مشدی. بوحکومت بالآخره ایران شاهی (اسماعیل صفوی) طرفندن محو ایدلمشدر. (اوزون حسن) وقعه‌لری تاریخ عثمانیده ایجه مهمدر.

بو وقعه‌لردن بر آز صکره تیمور، آناطولی‌یی باشدن باشه خرابه حالنده براقه‌رق مرکز اداره‌سی اولان «سمرقند»ه چکیلدی. بونك اوزرینه (طوقات، سیواس، آماسیه) ایله قره دکز آره‌سنده بولنان ممالك «محمد» چلبی‌یه اطاعت ایتدی. شهزاده‌لردن (عیسی چلبی) ده بو آره‌لق ظهور ایدرك «بروسه»ده تخته چیقدی. ایشته کوریلیورکه سلطان (بایزید)ك اوچ اوغلی آیری آیری محللرده حکومت ایتمکه

---

٣١ — فائده

(ادبیات تاریخیه) نمونه‌سی

ییلدیرم بایزید

تیمورك آوازهٔ جهانگیری دنیایی طوتمش ایکن عاقبت حالی ملاحظه ایدوبده آکا سرکشلکدن کری طورمدیغی ایچون پادشاهك (ییلدیرمك) صحیفهٔ شان حکومتی بحق لکه‌دار عد اولنه‌ماز. دنیاده و باخصوص هنگام بلاده نیجه حاللر وقوع بولورکه ظاهرده اختیاری کورینور. لکن حقیقتده عروض مرض قدر وبلکه دها بدتر اضطراریدر. عالمده کیم واردرکه عثمانلیلر کبی بونجه مدت علو همت وکمال شجاعتله اعداسنه غالب مطلق کچینن قهرمان برملتك ریاستنده بولنوبده رایت استقلالی آلتنده اصلا قلیجنك آغزی دونمه‌مش منتظم براردویی حاضر سلاح کورمکده ایکن برمتغلبك (تیمورك) حکمنه انقیاد ایتسون. تیموره اختیاریله هانکی حکومت اطاعت ایلدی؟ برعثمانلی پادشاهی عشیرت بکاری قدرده سطوتنه مغرور اولمسونمی؟

بونکله برابر ظهوره کلن مغلوبیتدن دولت الك بیوك برغلبه قدر فائده‌لره ظفریاب اولمشدر. نته‌کیم مزروعاتندن آزغینلق کوریلن یرلر برکره پامال خیول ایدیلورسه ثمره بخش منفعت اولور. چونکه بایزید عصرنده غالبیت تزاید ایتدیکی کبی جبارلق دخی زیاده‌لشه‌رك اصول اداره طبیعتك خارجنه چیقمشیدی. ایشته حکومتی اسکی حال اعتدالنه چویرن بومغلوبیتك الجاسیدر.

باشلامشلردر . بوحال همان یوز سنه ظرفنده آناطولینك كافه‌سنی وروم ایلینك طونه بویلرینه قدر اك مهم یرلرینی ضبط و بلغار ، صرپ قراللقلرینی اطاعته مجبور ایتمش اولان قوجه عثمانلی دولتی ایچون پك بیوك برمصیبت ایدی .

اسیر اولان «موسی» چلبی‌ده سلطان بایزیدك وفاتی‌اوزرینه ظهور ایتدی. «آماسیه»ده بولنان (محمدچلبی) اردوسیله بروسه‌یه هجوم‌ایدرك

٣٢ — فائده

آنقره محاربه‌سی

تیمور (آنقره) جوارنده‌كی (چیبق) اووه‌ده اردوكاه قورمش ایدی. صاغ جناحنده‌اوغلی (میران شاه) ، صول جناحنده دیكراوغلی (شاه رخ) ، قلبكاهده جمله‌سی یك‌نسق روبا كیمش سكسان آلای عسكرله اوغلی (میرزا محمد سلطان) و(پیر محمد) بولنیوردی. قلبكاهده ایكی‌آلای زرهلی سواری دخی وار ایمش. بوندن ماعدا اردوسنك تا اوك طرفنده اوتوز ایكی رأس فیل بولنیوردی . عسكرینك مقداری حقنده برملیون‌سكز یوزقرق بیك دینیلیورایسه‌ده مبالغه‌سز ایكی یوز بیكی متجاوز اولدیغی اك زیاده محقق اولانیدر .

ییلدیرم بایزیدك معیتنده یوز یكرمی بیك قدر عسكر وار ایدی . صرپ قرالی لازار اوغلی (استافان) یكرمی بیك قدر عسكرله صول ، شهزاده سلیمان بك، بكاری تیمور طرفنده بولنان آناطولی عسكریله برخیلی تاتار وتركمنلرله صاغ جناحلرده سلطان بایزید اون‌بیك یكیچری ایله قلبكاهده ، شهزاده محمد چلبی‌ده اردونك كیروسنده احتیاط بولنیوردی .

محاربه‌یه ٨٠٤ سنه‌سی ذی‌الحجه‌سنك اون‌طقوزنجی جمعه كونی باشلانیلدی. تیمور طرفی: (سورون سورون) ، عثمانلیلر (الله الله) دیه كیریشدیلر. تاتارلرك ایلك هجوملری عثمانلیلرك مقاومتلریله دفع اولدی . بومحاربه‌ده صرپ عسكرینك ویكیچریلرله روم ایلیدن كلن كوك پیاده وكرك سواری عسكرك تفنكلی دخی

(عیسی چلبی)یی بوزدی. عیسی چلبی اردوسنده بولنان مشهور (تیمورطاش) پاشا مقتول اولدی. شهزادهٔ مغلوب «یالوه» دن استانبول ایمپراطورینه واورادن‌ده بیوك برادری سلیمان چلبی‌یه التجا ایتدی. سلیمان چلبی ایسه

انقره محاربه‌سی

قرداشی بر اردو ایله آناطولی‌یه یوللادی . اوده «بروسه» اوزرینه یوریدی. بو آره‌لق (آماسیه)ده بولنان محمدچلبی یتیشه‌رك بردهامغلوب ایتدی. عیسی الك صوکنده ازمیره التجا ایده‌رك (آیدین، صاروخان، تکه ومنتشا) بکلریله برلشدی . چلبی محمد اوزرینه یوریدیسه‌ده ینه مغلوب اولدی. (آیدین ، مغنیسا) سنجاقلری چلبی‌یه کچدی . عیسی، بومحاربه‌دن صکره قره‌مانه چکیلوب بردها کورونمه‌دی .

بودفعه‌ده امیرسلیمان بتون روم‌ایلی عسکریله آناطولی‌یه کچدی . بروسه‌یی ضبط ایده‌رك آماسیه‌یه چکیلمش‌اولان چلبی اوزرینه وزیر اعظم مشهور «علی پاشا» یی یوللادی. علی پاشا «آنقره» اوزرینه قدر کلدی ایسه‌ده مهم برایش کوره‌مدی . (محمد چلبی) ایسه امیر سلیمان

اولدقلری محققدر. تاتار عسکری ابتدا صربلیلره صالدیردقلرندن کوزلجه برآتش ییدیلر. حتی تیمور:

(بودرویشلر آرسلان کبی دوکوشیورلرمش !) دیمشدر . فقط عثمانلی عسکری تیمورك عسکرینه نسبتله آز اولدیغی کبی کندیسنه التجا ایتمش بولنان آناطولی بکلری دخی عثمانلی اردوسنده بولنان اسکی عسکرلرینی فراره تشویق ایتدکلرندن اردونك قوتی دها زیاده آزالدی. ذاتاً صیجاق وصوسزلق‌ده جانه کار ایده‌جك درجه‌یی بولمشیدی. ابتدا شهزاده (سلیمان بك)، وزیر اعظم (علی پاشا) ویکیچری آغاسی (حسن آغا) وسائره بروسه‌یه طوغری فرار ایتدکلرندن صرپ قرالی دخی بونلری چویریورمش کبی کورینه‌رك رجعت ایتمش واحتیاطده بولنان محمدچلبی دخی عسکرینی آله‌رق آماسیه طرفنه قاچمشدر . سلطان بایزیدك یاننده یالکز یکیچریلرله قپوقولی عسکرندن ماعدا هیچ بر فرقه قالمامشیدی . تاریخ دیبورکه :

« انجامکار آقشام یاقلاشدی ، آرتق مقاومته امکان قالمدیغنی ذات شاهانه دخی کورمکله بیندکاری آتی مهمیزلیوب رجعته باشلادیلر. فقط (محمود خان) نامنده برتاتار سرداری فرقه‌سیله برابر ذات شاهانه‌یی تعقیب ایتدی. اواثناده پادشاهك آتنك آیاغی سورچدی . دشمن عسکری اطرافنی صاردی .

اردوسنی اوفاق تفك مفرزه‌لرله ازعاج ایدییوردی . بر آره‌لق امیر مشارالیه بروسه‌یه چکیلدی . واوراده معتادی وجهله عیش و نوشه طالدی. کندیسنك آناطولیده بولنمسی رقیبی محمد چلبینك موفقیات آتیه‌سنی احضار ایتدی . روم ایلیده ظلم حدی آشمش وافلاق بکی (میرچه) حدود بکلرینك آقینجیلقلرندن بیقمش ایدی . مومی الیه بو آره (موسی چلبی) یه خبر یوللادی .

برمدت صکره محمدچلبی‌ده اسفندیاراوغلیله اتفاق ایده‌رك برادری موسی‌چلبی‌یی «سینوب»دن کمیلره بیندیره‌رك روم‌ایلی طرفنه کچیردی. موسی ، افلاق وویوده‌سی (میرچه) واسطه‌سیله عسکر تدارك ایده‌رك «ادرنه» یه یورییوردی . امیر سلیمان بوخبری آلیر آلماز روم ایلی‌یه کچدی. موسایی مغلوب ایتدی .

امیرسلیمان بوموفقیتدن صکره شمال طرفلرینه برسفر ایتدیکی کبی وندیك جمهوریتی‌ده حمایه‌سنه کیردی . موسی ، بالقانلرده سرسری

سلطان بایزید ، تیمورلنکك حضورینه کتیرلدکده تیمور تختندن قالقوب استقبال ایتمش وکندی یاننه اوطورته‌رق حسبحاله باشلامشدر . حتی ییلدیرم بایزیده :

— « بوکونکی غلبه سزده اولسه‌یدی بنم‌باشم تهلکه‌ده قاله‌جغنه شبهه یوق ایدی. بویله قانلی برانتقامی بزدن قطعاً بکله‌میکز. شدت‌طبعکز کبی برشدتی بزده بوله‌مازسکز. بز «عفو، ظفر زکاتیدر» حکمنه رعایت ایدرز . جانکزه قصدمز اولمدقدن بشقه ملککزده دخی قصدمز یوقدر . برقاچ کون مسافر اولکزده ملککز ینه سزه تسلیم ایدیلور . هیچ الم چکمیکز » دیه غایت قیمتلی خلعتلر کیدیروب فوق‌العاده رعایت ایتمشدر .

ییلدیرم بایزیدله برابر شهزاده (موسی چلبی، تیمور طاش پاشا ، اوغلی علی بك، منتشه بك، فیروز) کبی امراده اسیراولمشلردی. مشارالیه سکز آی اسارتدن صکره (آقشهر) ده وفات ایلمشدر .

اولمش ایدی. افلاق بکی (میرچه)ده کندیسنی قبول ایتمیوردی. فقط امیرسلیمان بتون وزرا وامراسنی کندیسندن صوغوتمش، وزیراعظم

صدراعظم

٣٣ — فائده

صدر اعظم

دولتمزده ایلك صدر اعظم اولان اورخان غازینك بیوك برادری «علاء الدین پاشا» صکره، «سلیمان پاشا» در. بو ایکی ذات خاندان سلطنتدن ایدیلر. افراددن ایلك صدراعظم اولان چاندارلی «قره خلیل» (خیرالدین پاشا) در. بو ذاتك وفاتنده اوغلی «علی پاشا» یرینه قائم اولمشدر.

قانونی سلطان سلیمان زماننه قدر صدراعظملره (وزیر اول) دینیردی. وزیر ثانی، وزیر ثالث، وزیر رابع وحتی خامسناملریله درت وزیر دها وار ایدی که بونلره دیوان همایونده قبه آلتنده طوپلانوب مذاکره ایتدکلری ایچون «قبه وزراسی» تسمیه اولنوردی.

وزیر اعظملق فاتح زماننه قدر (چاندارلی) اولادینه منحصر ایدی. بوزماندن اعتباراً وزرانك اسکی واهلیتلولرینه توجیه اولنمغه باشلامشدر.

علی پاشاده وفات ایتمش اولمغله امور حکومت پك مذبذب برحاله کلمشیدی. دیکر طرفدن کندیسی بتون ذوق و صفایه ، عیش وعشرته طالەرق حاملردن چیقمازاولمشیدی. ایشته موسی، بوحاللری طویار طویماز عسکرطوپلایەرق (ادرنه)یی باصدی. امیرسلیمان باصغین اثناسنده حمامده مست وبیهوش ایدی. وقوعاتی اخبار ایدنلره غضب ایدەرك حتی مشهور «اورنوس» بکی تحقیر و یکیچری آغاسی حسن آغانك صقالنی تراش ایتدیردی . فقط موسی ادرنه‌یه کیردیکندن فراردن باشقه چارەسی قالمادی. قاچدیغی صیرەلرده کویلیلر طرفندن قتل ایدلدی .

صدراعظملر کندی قوناقلرنده وظیفەلرینی کوررلردی . استانبول پای تخت اولدقدن صکره صدراعظم قوناقلرینه (پاشا قپوسی) و (باب آصفی) و اك صکره (باب‌عالی) دنیلمشدر . (باب عالی) پك صکره دائرهٔ رسمیه اتخاذ ایدلمشدر .

بدایتده پادشاهلرك مهرلری یوزوك اوزرینه قازیلیردی . اسکی برعادت اولەرق پادشاه بویوزوکی صدراعظم اولان ذاته ویریر، اودەپارماغنه طاقارایدی. صکرەلری آلتوندن اورمه کیسەیه قونولدیغی جهتله جیبلرنده طاشیرلردی .

صدر اعظملر عسکرلك ایشلرینك‌ده مرجعی‌ایدیلر . حربه مأموراولدقلرنده « سردار اکرم » عنواننی آلیرلر و محاربەیه کیتمەدن قرق کون اول پادشاه حضورینه چیقارلردی. استانبولی ترك ایتمەدن اول وزیرلردن بری قائممقام نصب اولنوردی . محاربەلرده صدر اعظم برابرنده بولنان وزرادن برینی سرعسکر تعیین ایدر ، کندیسی احتیاط طرفنده قالیر، معیتنده برمجلس حرب بولنوردی. باشلرینه یارم اندازەدن اوزون وآلت طرفی مربع برکلاه کییوب اوزرینه غایت اینجه هند دلبندی صارار وصاغدن صوله طوغری درت پارمق عرضنده صیرمه ایشلەمه شرید باغلاردی‌که بوعلامته (قلاوی) دینیردی . آرقەسنه « اوست » تعبیر اولنور درت قوللو، آغیر صیرمه ایشلمه قابلی، سمور کورك وبلنه پادشاه طرفندن احسان ایدلمش مرصع خنجر طاقاردی .

(ادرنه) وقعه‌سندن صکره میدانده ایکی شهزاده قالمش دیمکدر . آناطولیده (چلبی محمد) ، روم ایلیده (چلبی موسی) .

موسی چلبی پك زیاده سرت و خشین برذات اولدیغی کبی محمد چلبی کندیسنی روم ایلی‌یه سوق ایتدیکی زمان امیر سلیمانه غلبه‌سی حالنده سکه‌نك کندی نامنه ضرب وخطبه‌نك‌ده ینه کندی نامنه قرائت ایدیله‌جکنی شرط اتخاذ ایدلمشیدی. موسی چلبی وعدنده طورمادی. سوزندن دوندی. برادری امیرسلیمانك وزرا وامراسنه امنیت ایده‌میه‌رك دکیشدیردی. کور (شاه ملك) نامنده برینی کندیسنه وزیر ایلدی .

٣٤ — فائده

ییلدیرم بایزیدك نطقی

آنقره محاربه‌سنه باشلانمه‌دن اول ییلدیرم بایزید عسکره بر نطق ایراد ایتمشدر . بونطقك تاریخ و لسانمزه تعلقی واردر :

« بونجه زماندرکه بودودمان دولت‌نشانك امکدارلری وجهاد وغزا طریقنده مجرب اولان خدمتکار وخدمتکذارانیسز ! الی‌الآن کم کنلك و عرض شکنلك ایدوب ایلوکسکز مقابله‌سنده کملك ظهور ایتمدی . اکر بعض جزؤیاتده صادر اولدیسه‌ده یعلم الله علممز متعلق اولمدی . و بالجمله درت بش آتادن برو پدر برپدر خاندانمزه‌ده خدمت ایتمش بهادرلرسز، حسب ونسبکزه وزمان سلطنتمزده غریق مال‌ومنال ولایق جاه وجلال اولان دلاورانسیز . ایو آدیکزه بودمده سزاوار اولان نه ایسه اول وجهله طوروشك . وکفران النعمه‌لك کفرندن ابا ایدوب حق نان ونمك قدیم مستدعاسنجه دشمن برکشته روز ایله مقابله اولوب اوروشك . امیدرکه خدای مستعان یار ومعینکز وغیاث مستغیثین اولان پروردکار دیان هرحالده ظهیرکز اوله . الی‌الآن صدورایدن وقوعات کبی‌بونده دخی نصرت وظفر یرلری راحت وامنیتکزه وصول بوله »

[تاریخ عالی چلبی]

— ٢ —

موسی چلبی تختنده براز کسب قوت ایدر ایتمز «امیر سلیمان» ایله ایلك محاربه‌سنده قارشی طرفه کچه‌رك کندیسنی مغلوب ایتدیرن صربلیلردن انتقام آلدی . عسکریله صربستانه کیره‌رك اورته‌لغی کسوب قاووردی و بورادن عودتنده تکمیل حدتنی ، او مغلوبیتده همتی سبق ایتمش اولان استانبول ایمپراطوری علیهنه چویردی .

٣٥ — فائده

چلبی موسی ایله اورنوس بك

اورنوس بك، سلطان مراد خداوندکارك کندیسنه ویرمش اولدیغی مالکانه‌لره چکیلمش ، یاشی یوزی تجاوز ایتمش ایدی . موسی چلبی ادرنه‌ده جالس تخت اولدقدن صکره برکون مومی الیهی چاغیرتدی . اورنوس بك :

— بن هم اختیارم ، همده کوزلرم اعمی اولدی . کندیلرینه نه خدمت ایده‌بیلیرم ، نه‌ده حضورلرنده آدابه رعایت . بنی عفو ایلسونلر .

دیه جواب ویردی . موسی بوجوابی آلنجه :

— باقه‌لم اعمای دکلمی آکلارز . دیه‌رك جبراً حضورینه کتیرلمسنی امر ایلدی . اورنوس بك چارناچار کلدی . حضوره کیرکن کندیسنی کورلر کبی یدتردی . موسانك اتککنی دخی کورلر کبی اوپدی . فقط بوحالی قناعت بخش اولمادی . موسی یمك امرایتدی . یمکده بر صحن پیشمش قوربغه کلدی . اورنوس بك صحنی کورمه‌مش کبی طاراندی ایسه چلبی :

— شوندن بیورك . دیه‌رك صحنی سوردی . اختیار کله‌سنی قورتارمق سوداسیله قوربغه‌لردن ییدی .

مومی الیه مالکانه‌سنه عودت ایتدکدن صکره‌ده عالمی ایناندرمق وتکرار برمصیبته کرفتار اولمامق ایچون کوزلرینی باغلار ایمش .

«سلیمان چلبی» تیمور وقعه‌سندن حین فرارنده ایمپراطوری خراج کذارلقدن عفو ایتمش، (ماکدونیا)، (تسالیا)ده‌کی یرلرینی ویرمش، قره دکزك روم ایلی ساحلی اوزرنده‌کی ممالکدن بر قسمنی ترك ایله‌مش ایدی. «موسی چلبی» صربیه‌دن طوغریجه (سلانیك) اوزرینه ایندی. اورایی محاصره واطرافنی یغما ایتدی. ایمپراطور تلاشه

یکیچری آغاسی

٣٦ — فائده

یکیچری آغاسی

کرك پای تختده کرك طشره‌ده بولنان یکیچری عسکرینك قوماندانی ایدی. بوندن ماعدا پای تختك ضبط وربطنی تأمین ایلمك‌ده وظیفه‌سی ایدی. بوجهتله آغا هفته‌ده ایکی اوچ کره کیجه ویا کوندوز استانبول سوقاقلرینی طولاشیر، جزایه مستحق اولانلری آرقه‌سندن کتیردکاری «فلقه» یه یاتیره‌رق دکنك ایله دوکر ایدی. یانغینلرده صدراعظم ایله برابر بولنوردی.

باشنه کییدیکی کسوه‌یه «قلفات» دینیر ایدی. قیرمزی چوقه‌دن بیضی‌یه یقین بر شکلده اولوب اوستی دیلیملر تشکیل ایده‌جك وجهله دیکیلمش واوك طرفندن بر آز یری آچیق وسائر محلری چتال واری صاریلمش صاریق ایله اورتولمشدر. آرقه‌سنه (اوست) نامنده قولسز بر کورك کییردی. بو کورکك بر قاریش قدر محلی اوك طرفندن کورینور واوموزلرك آلت طرفلریله بویون جهتنه بر مقدار کورك قونوردی.

دوشه‌رك آناطولیده بولنان (محمد چلبی)یه خبرلر کوندردی. موسانك وزراسندن چاندارلی (ابراهیم پاشا) دخی مسئلهٔ فترتی بیتیرمك اوزره ایمپراطورك تشویقیله نزدنده بولنیوردی.

الحاصل ایمپراطور نقلیه کمیلری تدارك ایتدی. چلبی کلی عسکر ایله کله‌رك اسکداردن قارشی یاقه‌یه کچدی. فقط «اینجکز» ده موسایه غلبه ایده‌مدی. آناطولیده ایسه (جنید) صو باشی، باش کوسترمش ایدی. بونك اوزرینه آناطولی‌یه کچدی. جنید بکی تأدیب ایتدکدن صکره تکرار «بروسه» یه کله‌رك ایمپراطورله بالمخابره ایکنجی دفعه روم ایلی‌یه مرور ایلدی. (ویزه) ده اردو قوره‌رق اورادن (صوفیه) یه وبالآخره صربستانه کچدی. موسی چلبینك ظلمندن بتون امرا (محمدچلبی) طرفنه کچیورلردی. ایشته بوطولاشمه آره‌سنده ایکی اردو «چامورلی» صحراسنده مصادمه ایتدیلر. «موسی» مغلوب اولوب قاچدی. تعقیبنه مأمور «صاریجه پاشا»، بیچاره‌نك نعشنی برباتاقلقده بولدی. دولت عثمانیه‌یه عارض اولان فترت‌ده بو وقعه ایله ختام بولدی.

آغانك برده قیرمزی شلواری اولوب آیاقلرینه صاری مست ویاپابوج وبلنه مرصع برخنجرطاقار، کوموش طاقلی آته بینر، ایام‌رسمیه‌ده ویول یورویشلرنده اوکنده اوجاغه مخصوص توغ، آرقه‌سندن‌ده درت یدك آت کیدر، هرایکی طرفنده «شاطر» نامنده برخدمه بولنوب‌اوجاق سنجاغی‌ایله مهترخانه طاقمی‌ده آرقه‌دن کلور، جمعه کونلری جامعه کیدرکن اوکنده برسبیلجی خلقه صو طاغیدیردی.

آغانك تخصیصاتی قانونی سلطان سلیمان زماننده آیده آلتمش بیك غروشه بالغ اولور ایمش.

[تشکیلات وقیافت عسکریه]

آلتنجی باب

چلبی سلطان محمد

— ۱ —

دور فترت ۱۱ سنه امتداد ایله‌مشدر . چلبی سلطان محمد ۸۱۶ سنهٔ هجریه‌سنده (ادرنه) ده ۲۶ یاشلرنده تخته جلوس ایتدی. دولت ینه وحدت اداره‌یه نائل اولدی . فقط دولتك حالنده ضعف وار ایدی. روم ایلنده سلطان بایزید دورنده عثمانلی ممالکنه ربط ایدلمش اولان صرپ وافلاق حکومتلری دور فترتده بر نوع استقلال پیدا ایتمشلر ایدی . (شرقی روما) یعنی استانبول ایمپراطورانی‌ده سلیمان، عیسی، موسی چلبیلرله‌اویوشه‌رق «ماکدونیا»، «تسالیا» و «یونانستان»

---

۳۷ — فائده

ادبیات تاریخیه نمونه‌سی

جای عبرتدرکه بودوره کلنجه‌یه‌قدر (دورفترت) اوفاق تفك حکومتلر شویله طورسون عصرلرجه کائناته ولوله انداز دهشت اولان جهانکیر ملتلرده بیله هیچ برینك بویله برصدمهٔ طاقت اندازدن (وقعه تیمورنتیجه‌سی) خلاص اولدیغی یوق ایدی . حتی احوال ملك ، تشریح عللنده اعمال نظر ایدن بعض حکیم بوتجارب ناقصه اوزرینه دولتلر ایچون برعمر طبیعی تصور ایتمشیدی . بر خیال هائلك حقیقتدن برائتنی یعنی هروجود سیاسینك بر حیات دائمیه‌یه مظهریتنی الك اول اثبات ایدن (آل عثمان) درکه دلائل متسلسله‌سنك مقدمهٔ کبراسی چلبی محمد خاندر .

[دور استیلا — کمال]

چلبی سلطان محمد

طرفلرنده ضبط ایدیلن یرلری اعاده ایتدیرمش ایدی. آناطولی ایسه دها بر بشقه وضعیتده بولنیوردی. (ازمیر اوغلی)، آیدین ایلندن ماعدا (تکه، حمید، منتشا، صاروخان) بکلرینی زیر حکمنه آلمش، آق دکزده‌کی ترك قورصانلری ایله برلشه‌رك آطه‌لر دکزینی تیتره‌تمش، قرمانلیلر ایسه پادشاه، موسی چلبی ایله اوغراشدیغی اثناده «بروسه»یی محاصره ایده‌رك تیمورك براقدیغی ویرانه‌لری برقات دها ییقمش ایدی.

---

۳۸ — فائده

تسالیا

حال حاضرده دولت عثمانیه‌نك «یانیه» ولایتیله یونانستانك (یکیشهر، ترحاله، قاردیجه) طرفلرندن عبارتدر. حدودی: جنوباً یونان ممالکیله زیتون وغلوص کورفزی، غرباً «ئه‌پیر» یعنی جنوبی آرناوودلق، شمالاً ماکدونیا، شرقاً آطه‌لر دکزیدر. بورانك اقلیمی معتدل وخوشدر. طوپراغی غایتله منبتدر. بوغدای آرپه وسائر حبوبات حاصل اولدیغی کبی زیتون، طوت وسائر میوه‌لرده مبذولدر.

چلبی اول امرده بو مشکلاتی کوردی . (موسی چلبی) نك سرعسکری (میخال زاده محمد) بکی (توقات)ده حبس وقاضیعسکری شیخ (بدرالدین)ی (ازنیق)ه اعزام ایله‌دی .

جلوسی متعاقب استانبول ایمپراطورینك ایلچیلری تبریکه کلدیلر. بعده (بلغار ، صرب ، افلاق ، بغدان) وبرآز صکره‌ده (وندیك، راغوزه) سفیرلری تبریکاته مسارعت ایتدیلر. پادشاه جمله‌سنه حسن معامله ایدوب دولتنك صلح وآسایش طرفداری اولدیغنی تأمین ایتدی . موسی چلبینك نعشنی بروسه‌یه کوندردی . قرمان اوغلی (محمد) بوائناده بروسه حصارینی محاصره ایتمش ایدی . سلطان محمدك جلوسندن اوزمان خبردار اوله‌رق مملکتنه قاچمشدر .

چلبی ، روم ایلی ایشلرینی بو وجهله اتمام ایتدکدن صکره

تسالیا اهالئ قدیمه‌سی ثروت طبیعیه‌لری حسبیله دیکر یونانیلردن اول دائرهٔ مدنیته کیرمشلردی. قدیماً (اسکی شهر) « Larissa » ، (چتالجه) « Phar-sala » و (قرانون) « Crano » تسالیانك اك مشهور شهرلرندن ایدی. اسکی زمانلرده بوراسنی ماکدونیا قراللری و آنلردن صکره روماليلر ضبط ایتمشلردر . شرق روما ایمپراطوری (قسطنطین) بوراسنی خصوصی بر ولایت حالنه قویمشدر .

قطعهٔ مذکوره استانبولك فتحندن صکره ٧٩٦ سنه‌سنده عثمانلی مملکتنه الحاق اولنوب ١٢٤٨ استلالنده قسماً ، یکی تشکل ایدن یونانستانه ویرلمش ایدی. روسلرك دور سلطان حمیدده بزی مغلوب ایده‌رك آباستفانوسه قدر کلدکلرندن صکره عقد ایدیلن برلین معاهده‌سنی متعاقب جنوب شرقی جهتندن بر کوچك پارچه‌سی ده ینه یونانستانه ترك ایدلمشدر .

ادارهٔ عثمانیه زماننده (ترحاله) ایالتی نامیله معروف ایدی . بعده تشکیل ولایات اصولنده مستقل برسنجاق اولمق اوزره یانیه ولایتنه مربوط بولنیوردی.

اوزمان (یکیشهر ، غلوص ، ترحاله ، قردیچه ، چتالجه ، آلاصونیه ، ارمیه) اسملریله یدی قضایه آیرلمشدی .

آناطولی‌یه کچه‌رك ازمیرده‌کی جنید اوغلنك اوزرینه یورییوب (ازمیری) ضبط ومرقومی تأدیب‌ایتدی. بعده قرمان اوغلی اوزرینه یورییه‌رك (قونیه) یی قوشاتدی. وزیری (بایزید پاشا) طاغلره صاوشمش اولان قرمان اوغلنی ترتیب ایتدیکی بر حیلهٔ عاقلانه ایله یاقه‌لادی. غریب حال! مرقوم حضور همایونه چیقاریلیرکن قوینه بر کوکرجین صاقلامش وپادشاهك قارشوسنده:

— بوجان بو تنده ایکن صداقتدن آیرلمام.

دیه‌رك یمین ایتمش. عفو اولنور اولنماز کوکرجینی اولدیره‌رك، بزم

٣٩ — فائده

قرمان اوغلی محمد بك

بروسه‌یی محاصره ایده‌رك ایتدیکی ظلم براقیبان بو (محمد بك) باباسی «علاء الدین» ی «سلطان بایزید» حضرتلرینك بورواده حبس ایتمش اولمه‌سنك انتقامنی آلمق اوزره سلطان مشارالیهك قبرینی آچدیرمش وکمیکلرینی یاقمشدر. برقبره، بر موتایه ایدیله‌جك رعایتك تماميله ضدینه اولان شو بیاغی معامله (تیمورلنك) ده بیله کورلمه‌مشدر. حاصلی سلطان محمد حضرتلرینك بروسه‌یه ورودی تأخر ایتمیه‌جکنی موسی چلبینك نعشنك ورودندن آکلانجه علی العجله یاپه‌بیله‌جکی فنالقلری یاپمش والنهایت طاسی، طراغی طوپلایوب مملکتنه قاچمشدر. امراسندن «خرمن‌طانه‌سی» دینیلن ولطیفه‌کولردن اولان برذات اوآلچاغك بویله مسارعهٔ فرارینی کورنجه صبر ایده‌میوب دیمش ایدی‌که:

— عثمان اوغللرندن براولو (موسی چلبی‌نك نعشی) سنی بوقدر قورقوتوب قاچیریر ایسه یاشایانلرك بر دیریسی کله‌جك اولورسه نه یاپار ایدك؟

محمد، بوحقارتدن پك زیاده متأثر اولمش وبیچاره «خرمن‌طانه» یی باغیرته باغیرته بوغمشدر.

[مفصل: خلاصه]

عثمان اوغللریله عداوتمز ، بشیکدن قبره قدر ، دییه‌رك اردوكاهده بولنان آتلری آلوب (ایچ ایل) ه قاچمشدر . بونك اوزرینه (قونیه) محاصره‌سی صیقیلاشدیریلوب فتح ایدلمش ایســه‌ده ینه عفو ایدیله‌رك قرمان اوغلنه ویریلدی .

(موسی چلبی)یه معاونتیله معروف اولان افلاق بکی (میرچه) دخی دور فترتده کسب استقلال ایتمش و بو یولده دولت علیه ایله معامله‌یه باشلامش ایدی. ٨١٩ تاریخنده (میرچه)نك اقرباسندن پرنس (دان) نامنده بری دولته مراجعت ایده‌رك کندیسنه افلاق بکلکی ویرلدیکی

٤٠ — فائده

ایلك ایلچی

دولت علیه طرفندن ایلك دفعه اوله‌رق اوروپایه سفیر ارسالی (چلبی سلطان محمد) زماننده وقوعه کلمشدر. «وندیك» تاریخلرینك بیاننه كوره (چالی) بك نامنده برعثمانلی قپودانی اوتوز قطعه کمی ایله کلیبولیدن چیقه‌رق (ناقسوس) ، (اندروس یوروس) ، (میلوس) آطه‌لرینی اورمغه کیتمش ، بو آرالق (پیه‌ترولوره‌دانو) نامنده بروندیك قپودانك قومانداسنده بولنان اون بش قطعه قالیونه تصادف ایتمشــدر . ایکی قپودان یکدیکریله محاربه‌یه مأذون دکل ایدیسه‌لرده کلیبولی‌یه عودت ایدن عثمانلی دونناسـندن زهرلی اوقلر آتیلمش وقپودان (دانو) دخی بونی حرب اشارتی آکلامش، وقوعه کلن محاربه‌ده عثمانلی طرفی مغلوب اوله‌رق کیلر دشمن النه دوشمشدر . حال بوکه (وندیك) جمهوریتی اوزمان حمایهٔ عثمانیه‌ده بولنیوردی . بونك اوزرینه وندیکدن کلن سفیرلرله ادرنه‌ده بر مقاوله یاپیلمش وبومقاوله موجبنجه طرفین اسیرلری آلنوب ویرلمش ، (وندیك) سابقی وجهله ینه ویرکو ویرمك اوزره دولت علیه حمایه‌سنی طانیمش . ایشته بومقاوله‌نك بر نسخه‌سنی دولت علیه طرفندن تعیین ایدیلان برمأمور (وندیك) ه کوتورمشدرکه ایلك سفیرمز اولمق اوزره مظنوندر .

تقدیرده خراج ویره‌جکنی بیلدیردی ، مجـار قرالی (سیکیسموند) دخی (میرچه) یی التزام ایتمکله چلبی حضرتلری (طونه) اوزرینه یوریدی .

(یرکوکی) ایله (بکرش) آره‌سنده وقوع بولان محاربه‌ده مجار وافلاق عسکری مغلوب اولدی. (میرچه) خراج ویرمکی قبول ایتدی. واوغلنی رهن اوله‌رق یوللادی . اردو مجارستانه یوریدی. پادشاه ، معهود (جنید) بکی (طونه) حوالیسنه والی تعیین ایلدی . مجارستان داخلنده (کرسبورغ) محاصره‌سی برفائده‌یی موجب اولمادی. (بوسنه) طرفلرنده دخی آقینجیلرمز ایلریلیه‌مدی . فقط آناطولیده ینه احوال دکیشمك اوزره اولدیغندن مجار سفری ترك ایدیلدی .

حضرت پادشـاه مجار سفرندن عودتنده آتدن دوشه‌رك ایچه راحتسز اولدی . بوسـببله آناطولی اوزرینـه درحال کیده‌مدی . آناطولی‌یه مرورنده «اسفندیار» بك (طوسیه ، کنغری ، قلعه‌جك)

---

٤١ — فائده

ذوالقدریه دولتی

«مرعش» طرفلرنده ۷۸۰ دن ۹۲۱ سنه‌سنه قدر حکومت ایتمش کوچك بر ترکمان حکومتیدر. بوحکومتی (ذوالقدرزین‌الدین قره‌جه) نامنده بر ترکمان عشیرت رئیسی تأسیس ایتمشدر . ۷۸۰ تاریخنده (مرعش) ی وصکره (البستان)ی آلمش واوغلی خلیل بك (ملاطیه ، خربوت) ایله (بهسنی) یی ضم ایله‌مشدر . چلبی سلطان « محمد » ذوالقدریه اولادندن (سولی) بکك کریمه‌سیله تزوج ایتدیکی کبی ایکنجی سلطان (مراد) دخی ینه بونلردن (سلیمان) بکه برهیئت سفارت یوللایه‌رق بش قیزندن اك کوزلی اولان (سیتی) قادینی اوغلی (فاتح سلطان محمد) ه آلمشدر .

قضالرینی، معیت پادشاهیده بولنان اوغلی (قاسم) بکه اغبرارندن طولایی طوغریدن طوغری‌یه دولته ترك ایلدی .

تیمور وقعه‌سنه سبب اولانلردن قره‌قیونلی (قره‌یوسف) ینه (تبریز) ده حکومت تأسیس ایتمش و تیمورك دردنجی اوغلی اولوب آنك وفاتندن صکره (سمرقند) ده حکومت ایدن (شاهرخ) ایله ضد کیتمکه باشلامشیدی. دیکر طرفدن (دیاربکر) ده آق قیونلی (قره یولك عثمان) بك ایله‌ده آره‌لرنده منازعه اکسیك دکل ایدی . حتی قره یوسف، عثمان بکی مغلوب ایده‌رك (ارزنجان)ه بیله کیرمشیدی. جناب پادشاه بیوك اوغللری اون درت یاشنده شهزاده مرادی (آماسیه)یه والی ایدوب یانته (بیجر اوغلی حمزه) بکی مستشار ویرمش ایدی . قره یوسف، ایشی آزیده‌رق ارزنجان والیسی (پیر عمر) نامنده‌کی سرداری حدود عثمانیه‌یه تجاوز ایتدی. آرسلان اوغلی (حسن) بك نامنده برینك (جانیك) ده جنید بکی اعدام ایلدیکی، اسفندیار بکك دخی (صامسون) و (بافره)یی ضبط ایده‌رك ایکنجی

بوحکومت (یاووز سلطان سلیم) زماننده ممالك عثمانیه‌یه الحاق ایدلمشدر . ذوالقدریه‌لیلردن ١٤١ سنه ظرفنده ٩ نفر حکمدار کلمشدر .

زین‌الدین قره‌جه
اوغلی خلیل بك
زین‌الدینك اوغلی سولی بك
خلیل بکك اوغلی نصیرالدین
سلیمان بك
آرسلان بك
شاه بوداق (ایکی دفعه)
شهسوار بك
علاء الدوله

اوغلی (خضر) بکه ویریلدیکی خبر آلنه‌رق اردوی همایون (آماسیه)یه توجه ایله‌دی. بوسفرده (صامسون)، (جانیك) آلندی.

وقوعات مهمه‌دن بری‌ده «شیخ بدرالدین» سماوی وقعه‌سیدر. شیخ بدرالدین فاضل، عالم بر ذات ایدی. (موسی چلبی) نك قاضی عسکرلکنده بولندیغی حسبیله (ازنیق)ده کونده یوز آقچه ایله اقامته مأمور ایدلمش ایدی. بوذات تعلیم وتدریس ایله مشغول اوله‌رق پك چوق شاکرد یتیشدیرمش وبونلر میاننده (بورکلیجه مصطفی) نامنده برشاکردی‌ده کندیسنك قاضیعسکرلکی زماننده کتخدالغنده بولنمش ایدی. ایشته بومصطفی، ازمیر جوارنده (قره‌برون) طرفلرنده خلقی افساد ایده‌رك عادتا عصیانه سوق ایتمش ایدی.

شیخ، بوعصیانی خبر آلیر آلماز باشنه کله‌جکنی بیلدیکندن

---

٤٢ — فائده

صره ارسالی

صره کیسه دیمکدر.

عثمانلی پادشاهلری ایچنده حرمین شریفینه یعنی (مکه ایله مدینه)یه ایلك صره یوللایان چلبی محمد اولدیغی بیلدیریلیورسه‌ده صره‌نك مقداری وجنسی معلوم دکلدر.

بایزید ثانی نصفی «مکه» ونصفی «مدینه» علماسنه توزیع ایدلمك اوزره هر سنه اون درت بیك آلتون یوللامغی اعتیاد ایتمش ایدی.

یاووز سلطان سلیم، «مصر»ی فتح ایتدیکی اثناده شریف مکه «سیدبرکات» اون‌اوچ یاشنده‌بولنان اوغلی (ابونمی)یی مصره کوندرمش و امانات پیغمبری‌ایله بیت‌اللهك اناختارینی‌ده یوللامش ایدی. سلطان سلیم بوندن پك زیاده محظوظ اوله‌رق «سید ابونمی» یه فوق‌العاده رعایت وخلعتلر احسان ایلدی. (٩٢٣) سنهٔ هجریه‌سی عرفه‌سنده عموم (حجاز) و (تهامه)ده نامرینه خطبه‌لر اوقوندی.

ازنیقدن سینوبه و آندن افلاقه قاچدی . اورادن «سلستره» طریقیله روم ایلیده کی (دلی اورمان)ه کلدی. دیکر طرفدن (چلبی سلطان محمد) مخدوملری سلطان مرادایله «بایزید» پاشایی بورلیجه مصطفی اوزرینه یوللادی . مصطفی (قره برون)ده طوتولوب کندیسی وعونه سی قتل ایدیلدی. بونك آرقه داشلرندن مهتدی(طورلاق کمال) دخی «مغنیسا»ده آصیلدی .

(شیخ بدرالدین) اوزرینه ده شهزاده مرادی یوللادی. شهزاده، شیخك جمعیتی طاغیتدی وکندیسنی اسیر ایتدی. اوزمان رئیس العلما اولان مولانا (حیدر)ك فتواسیله (سیروز)ك بازار یرنده صلب ایدلدی. (شیخ بدرالدین) ك کندی علیهنده ویریلن بوفتوایه امضا ایتدیکی روایت اولنیور .

پادشاه (عرفات) ده کندی نامنه خطبه اوقونه سنك شکرانه سی اولمق اوزره حرمین اهالیسنه ایکی یوزبیك « فیلوری » آلتونیله حبوبات یوللادی . بونلری توزیع ایچون ایکی متدین قاضی ایله امیر « مصلح الدین » نامنده بر ذاتی مأمور و بوندن ماعدا هرسنه بویله برصرهٔ همایون ارسالنی ده فرمان ایلدی که بومصلح الدین بك عثمانلیلرك برنجی حجاز والیسی دیمکدر . بوندن اول مصرده بولنان ملوك چراکسه « صدقات مصریه » نامیله صره یوللارلردی .

حجاز اهالیسی جناب سلیمك صره سندن پك زیاده ممنون اوله رق « صدقات رومیه » نامنی ویردیلر .

سلطان حمید ثانینك اوائل حکومتنده اشبو صره نك مقداری (اوچ ملیون، بش یوز اوچ بیك آلتی یوز اون) غروشه بالغ اولمشیدی . بومبلغ عثمانلی پاره سی حسابیله بوقدردر . حال بوکه حرمین شریفینده تداول ایدن مسکوکاته کوره بونك اسقونطوسی دخی واردرکه بوده ضم اولنجه « درت ملیون یدی یوزیکرمی طقوز بیك سکز یوز یتمش یدی» غروش ایدر ایدی .

— ٢ —

چلبی سلطان محمد، دولته اسکی نظام و انتظامنی ویرمك عزم شاهانه‌سیله اوغراشمقده ایکن (٨٢٤) ده «ادرنه»ده وفات ایله‌مشدر. عثمانلی حکومتنك ایکنجی بانیسی‌در. سکز سنه ظرفنده عثمانلیلق عادتا تازه حیات بولورجه‌سنه قوت وشوکت صاحبی اولمشدر.

اوزونجه بویلو، جدی عثمان غازی کبی اوزون قوللو، غایت بیاض تنلی ویوزلو، قیویرجیق وچاتیق قومرال قاشلی، دکرمی چهره‌لی، صیق صقاللی و بیقلی ایدی. محمود، احمد، مراد، یوسف و مصطفی بك نامارنده بش شهزاده‌سی دنیایه کلمش ایسه‌ده ایلك ایکیسی حین حیاتنده وفات ایتمشلر ایدی.

---

٤٣ — فائده

شیخ بدرالدین وطریقتی

بورکلیجه مصطفی ایله طورلاق کمالك آناطولیده نشر ایتمك ایسته‌دکلری طریقتك اساسی زوجه‌لر مستثنا اولمق اوزره «بنم اوم، سنك اوکدر. اومدن اوك کبی استفاده ایدرسك» دستوری ایمش. بونلر اسلام علماسی ایله پاپاسلرك وضع ایتدکلری بدعتلری قالدیرمق وایکی دینی بردین یاپمق خلیاسیله ساده‌دل اهالی‌یی قاندیرمغه چالیشمشلردر. حتی بورکلیجه معیتنه اوچ بیك قدر آدم طوپلامش ایدی. شیخ بدرالدین (ازنیق) ده بوشیلردن خبری یوق ایمش کبی کورینور وفقط کلن کیدنلرله کوریشه‌رك علم وعرفانی ایله آنلری جلب ایلردی.

بورکلیجه مصطفی آناطولیده «دده سلطان» نامنی آلمش وهرایکیسنك طوپلادیغی آدملر برروایتده اون اوچ بیکه بالغ اولمشدر.

سلطان مشارالیهك ارتحالنه یقین زمانلرده (آنقره) محاربه‌سنده غائب اولان «مصطفی چلبی» بن‌ایم دعواسیله بری دها ظهور ایتمش ایدی. سلطنتك هرطرفده غائله‌سی آرتار اولدیغی اثناده وقوع وفاتی ارکان دولتی شاشیرتدی. آماسیه‌ده بولنان شهزاده (سلطان مراد)ه درحال خبر کوندرلدی ایسه‌ده مشارالیه کلنجه‌یه قدر زمان کچه‌جك وخبر وفات یاییله‌جق اولورسه برفتنه قوپمق احتمالی دها زیاده آرته‌جق ایدی. بونك اوزرینه وکلا :

— پادشاهمزك ازمیر اوغلی «حمزه بك» اوزرینه سفری واردر. دیه یکی چری ایله سپاهی عساکرندن برمقدارینی «کلیبولی» بوغازندن کچیره‌رك «بیغا» یه یوللادیلر. فقط «سلحدار» دینیلن عسکر دخی بیغایه کچیرلمك اوزره ایکن شبهه‌لندیلر. پادشاهمزك یوزینی بر دها کوره‌لم‌ده اویله کیده‌لم. دیدیلر. وکلا بونلرك اصرارندن زیاده‌سیله صیقیلدیلر. النهایت حکیم باشینك ترتیبی اوزره پادشاهك جسدینه

بر روایته کوره «شیخ بدرالدین» اوزرینه کیدن شهزاده مراد حضرتلری کندی آدملرندن بعضلرینی کویا فرار ایدییورلرمش کبی شیخ طرفنه کچیرمش، بونلر دخی بردن‌بره مومی‌الیهی طوتوب الی ایاغی باغلاندقدن صکره ادرنه‌یه کوندرلمش، اوراده‌ده علمادن برمجلس عقدایدیله‌رك شیخك باطل دعواسی‌تدقیق اولنه‌رق اعدامنه حکم ایدلمشدر. بونلر اسلام وخرستیانلغی برلشدیروب یکی بر دین ایجاد ایتمك ایسته‌دکلرندن ایچلرنده‌خرستیانلردن، پاپاسلردن‌ده‌مریدلر وارایدی. شیخ صلب اولنورکن آبدست آلمش وتوبه ایله‌مشدر.

«برآره‌لق بورکلیجه مصطفی «ساقیز» آطه‌سنه ایکی‌مرید یوللامش واوراده دنیادن ال‌چکوب اوطوران براهبی یکی طریقته ادخال‌ایله‌مشدر. مشهور مورخ (دوقا) بوراهب ایله کوروشمش. راهب، دوقایه: بوکلن آدملرك عبا ترلك کیدکلری حالده دکز اوزرنده یوریدکلرینی سویله‌مش، حتی مورخی‌بیله کندی قاندیغی کبی قاندیرمغه اوغراشمش ایتمش.

روبالرینی کیدیروب قراکلق براوطه‌ده تخت اوزرینه اوطورتدیلر . تختك آرقه‌سنه برآدم کیزلنه‌رك مرحومك اللریله باشنی صاللادی . سلحدار ضابطانندن ایچری‌یه کیرنلر ذاتاً پادشاهك یوزینه باقمق آدابدن اولمدیغی جهتله بوحرکتلری سلام شاهانه ظن ایتدیلر. صاغ اولدیغنه اینانوب کیتدیلر .

چلبی سلطان محمدك بیوکلکی حقنده تاریخك ضبط ایتدیکی شو برقاچ سطری اوقومق کفایت ایدر .

« حلیم ، صبور ، شجیع ، غیور ، تهدیدینی یرینه کتیرر ، ایشنده موفق اولور برپادشاه ایدی. بیك محنت ومشقت ایله عثمانلی دولتنی تجدید ایله‌مش وبالذات یکرمی درت محاربه‌ده بولنه‌رق قرق قدر یاره آلمشدر . »

سلطان مراد (آماسیه)دن قالقه‌رق « بروسه » یه مواصلت ایدنجه پادشاهلغی اعلان ایدلمش وپادشاه مرحومك جنازه‌سی دخی بروسه‌یه نقل اولنه‌رق « یشیل جامع » دیه چینیجیلك صنعت قدیمه‌مزك بو کون بیله اك مهم نشانه‌سی اولان محل قربنده دفن ایدلمشدر .

٤٤ — فائده

آقینجی عسکری

عثمانلیلرك ایلك عسکرلکی «آقینجیلق» ایله باشلامشدر. بوعسکر (عثمان غازی) زماننده مشهور « کوسه میخال » بك طرفندن تشکیل ایدلمشدر . بونلر ممالك متجاوره‌یه صالارلردی. (اورخان غازی) زماننده یکیچری وسپاهی ایجاد ایدلدیکنده برصنف مخصوص اولمشدر. میخال بك سلاله‌سی بوصنفك سرکرده‌لکنده بولنورلردی .

حائز اولدیغی «چلبی» لقبی هر ایکی تفسیره ده موافقدر: بك وشهزاده معناسنی ادعا ایدنلرله نازك و لطیف معناسنه کلدیکنی دعوا ایدنلرده حقلیدرلر. چلبی حلیم ومتواضع ایدی. امرایی سفره سنه قبول ایدر، سفرایه حرمت ورعایت ایلر، باخصوص اسلام. خرستیان جمه سی حقنده مساوات پرورلکده بولنور، علما و ارباب اهلیتله هم مجلس اولور ایدی. جمعه کونلری فقرایه یمك طاغیتمق عادتی ایدی. باشنه صاردیغی صاریق آلتون ایشلمه قاووغنك تپه سنه قدر چیقار، غایت قبا طورر، کیدیکی خفتان ایچی کورکلو، دیك یاقه، کورکك کنارلری خفتانك اتکلرندن طیشاری یه دونوك و دیکیك اولوب یکلری غایتله اوزون و یرده سوریتور ایدی.

چلبی وفاتنه قدر استانبول ایمپراطورلغی حقنده تضییقاتده بولنمامش ایسه ده برآرالق (اورخان غازی) زماننده فتح ایدلمشکن تیمور بلاسنده ینه ایمپراطورلغه کچمش اولان جوارده کی «هرکه» «داریجه» «پندك» «قرتال» موقعلرینی ضبط ایلمشیدی. ایمپراطور (امانوئل) دولتی

آقینجیلر ایکی یوزاللی سنه قدر عثمانلی اردوسنه خدمت ایتمش سواریلردر. دور استیلامزده بونلر قیش موسمنی اولرنده ویا صنعتلری باشلرنده کچیررلر، یاز کلنجه طوپلانوب امر بکلرلر، آتلرینه غایتله کوزل باقارلردی. بونلرك اون نفرینه براونباشی، یوز نفرینه برصوباشی وبیك نفرینه ده بر بیکباشی قوماندا ایدردی. هجوملری « آقین » دیمك ایدی. بریره هجوم ایده جکلری زمان بر قاچ فرقه یه آیریلیرلر، ابتدا برنجی فرقه کیروب تصادف ایتدیکی قصبه و شهرلری یاقار، بعده بونلرك آردنجه ده اونه کی فرقه لر کیروب یغمایه باشلارلردی.

بوعسکر برزمانلر جوار مملکتلره دهشت ویرمشیدی. بونلردن و سائر صنف عسکریمزدن صکره لری « سردن کچدی » و « طال قلیج » ناملرنده ایکی صنف شجیع دها ظهور ایتمشدر.

اشغال ایده‌جك اولان فتنه‌لر تحریسندن خالی قالمیوردی . بوندن صکره اوقویه‌جغمز «دوزمه مصطفی» مسئله‌سی‌ده ایمپراطورك الیله حادث اولمشـدر . مع هذا استانبول ایمپراطورلغی تیمور وقعه‌سنك ظهوری یوزندن قازاندیغی اللی سـنه‌لك عمرك همان یاریسنه قدرینی یاشـامش و روم ایلی جانبندن بتون بتون امیدینی کسمکه مجبور اولمشـیدی . «دوزمه مصـطفی» نك ظهورنده افلاق بکی (میرچه) نك‌ده دخلی وار ایدی .

تاریخ عثمانیمزك بالخاصه بوندن صکره کله‌جك صفحه‌لرینی آکلامق ایچون بالقان شبه‌جزیره‌سنك شوعصرده‌کی وضعیتنی ایجه بیلمه‌لیدر .

۴۵ — فائده

ما کدونیا Macédoine

بالقـان شبه جزیره‌سـنك جنوب طرفی اورته‌سـنده بر خطه‌در . شـمدیکی تقسیماتده (سلانیك) ولایتنك هرطرفیله (مناستر) ولایتنك سرفیجه و (قوصوه) ولایتنك اسکوب سـنجاقلرینی و بلغارسـتان قراللغنك «کوستندیل» متـ‌رفلغنی حاویدر. بورانك عمومیت‌اوزره هواسی معتدل اولوب هرنه قدر آچاق وبطاقاق طرفلرنده حرارت زیاده، سته اکسیك دکل ایسه‌ده اورته ارتفاعلرده، وادیلریله بایرلرنده هوا پك لطیف وصاغلامدر. طاغلرنده برودت زیاده‌در. طوپراغی منبتدر. بغدای ، آربه ، چاودار ، یولاف ، مصر وسائر ذخایر چیقار. پاموق، توتون، خشخاش یتیشیر. شرق طرفلری توتون محصولی ایله مشهوردر . ایکی میلیونه قریب اهـالیسی واردر . اسـلام ، روم ، بلغار ، یهودی ، اولاح عنصرلرندن متشکلدر. مشهور (اسکندر) کبیر پك اسکی زمانلرده ما کدونیا قرالی ایدی .

ما کدونیانك معموراولمغه فوق‌العاده قابلیتی واردر. شمدیکی حالده درونده بری (دده آغاج) دن (سلانیك) ه ، دیکری (سلانیك) دن (اسکوب) ه ، ینه سلانیکدن (مناستر) ه قدر اوچ شمندوفر خطی واردر .

یدنجی باب

ایکنجی سلطان مراد

— ١ —

٨٢٤ تاریخنده «بروسه» ده تخت عثمانی‌یه جالس اولمشدر. هنوز اون سکز یاشنده ایدی. ییلدیرم بایزید (قوصوه)ده پادشاه اولنجه برادری «یعقوب» چلبی‌یی اعدام ایتمش، چلبی محمدده دور فترتده برادرلریله اوغراشمش ایدی. مراد ثانی، قتل برادر فکرنده اصلا بولنمادی. بالعکس هرکسه ملتفتانه طاوراندی. هر طرفه ایلچیلر چیقاردی. اسلام و خرستیان حکمدارلرینه نامه‌لر یوللادی. مجار قرالی «سیکیسموند» ایله بش سنه‌لك متارکه عقد ایتدی. استانبول

یکی عثمانلیلر اسلام، خرستیان وسائر وطنداشلر آره‌سنده «اخوت، مساوات» قانوننی وضع ایتدکلرندن، آز زمان ظرفنده ما کدونیاده پك بیوك ترقیلر وجوده کله‌جکنده شبهه یوقدر.

٤٦ — فائده

تقلید سیف

تقلید سیف، قلیج قوشاتمق دیمکدر. عثمانلی پادشاهلری تخته جلوس ایتدکلرنده بیعت عمومیه‌دن صکره تقلید سیف آلایی اجرا ایدیلیرکه پادشاهلق اعلاننك باشلیجه مراسمندندر. سلطان مرادثانی پادشاهلغی خبرینی آماسیه‌ده

ایکنجی سلطان مراد

ایمپراطوری ایسه سلطان مراددن اول طاورانه‌رق ایکی سفیر اعزام ایتدی. بونلر هم جلوس تبریکنده بولندیلر، هم ده‌چلبی سلطان محمد زماننده « لمنی » ده موقوف دوزمه مصطفانك سنوی یوز بیك آقچه‌لك ویرکوسنی صاغلامق ایستدیلر. پادشاه بونلری رد ایتدی. بونك اوزرینه ایمپراطور سلانیك والیسی (دیمتریوس) ی کمیلرله « لمنی » آطه‌سنه یوللایه‌رق اوراده موقوف بولنان (جنید

آلدقدن صکره معیتنده‌کی آدملریله برابر « بروسه » یه تقرب ایلدیکنده ییلدیرم بایزیدك دامادی شیخ مبارك « امیربخاری » حضرتلری اهالی ایله برابر خارج شهره چیقوب قارشیلامش وسلطان مشارالیهه کندی ایله قلیج قوشاتمشدر. بورسم مستحسن بوتاریخدن اعتباراً عثمانلی پادشاهلری طرفندن اجرا اولنه کلمشدر. حتی فاتح سلطان محمد دخی (آق شمس الدین) حضرتلرینك الیله قلیج قوشانمشدر.

یاووز سلطان سلیمدن صکره کلمش اولان عثمانلی پادشاهلرینك جلوسی تبركاً مشارالیهك قلیجنی قوشانیرلر وقلیج آلاینی استانبولده « تربهٔ ایوب انصاری » ده اجرا ایدرلر.

اوغلی) ایله برابر مصطفایی آلدیردی . «کلیبولی» یه چیقارتدی . مصطفی بورادن (سیروز) طرفلرینه کیده‌رك اوطرفلرده عسکر طوپلادی . حتی «اورنوس زاده» لرله ، (اورخان ، قوملی اوغلی) کبی قوماندانلرده التحاق ایتدیلر. بونك اوزرینه سلطان مراد پدرینك سرعسکری «بایزید» پاشایی سریعاً روم ایلی‌یه کوندردی . ایکی اردو (سازلی دره) ده قارشی قارشی‌یه کلدیلر . پاشانك عسکری آز اولدیغی کبی بر قسمی‌ده دوزمه مصطفی طرفنه کچدکلرندن مغلوب واسیر اولدی. بعده قتل ایدلدی .

دوزمصطفی بوموفقیت اوزرینه ادرنه‌یه داخل اوله‌رق، حامیسی استانبول ایمپراطورینه بیله یوز ویرمیه‌رك ذوق و صفایه طالمش ایکن سلطان مرادك جنویزلیلردن کمی تدارك ایده‌رك روم ایلی‌یه کچه‌جکی شایعه‌سی اوزرینه آناطولی‌یه کچمکه تشبث ایتدی . حتی جنید صو

---

٤٧ — فائده

ادبیات تاریخیه نمونه‌لری

اوغلی سلطان مرادثانی ایام سلطنتنده همت حاکمانه و قناعت حکیمانه کبی ایکی ضد کاملك جمعنده اظهار کمال ایلمشدر. سلاح جهادی حمایه‌سنده حکم قرآن مرکز حکمت یونان اولان «موره» اقلیمنده انتشار ایلدی . همت بی‌اندادی سایه‌سنده بوسنه وآرناودلق بکلرینی جزیه کذار ایلدی . بوندن صکره وجهۀ عزیمتنی مجاهدۀ اعدادن جهاد نفسه تحویل ایدرك پدری، دشمن اولاد وبرادری، برادرینك قاتی ایچمکه معتاد ایدن تخت وتاج سلطنتی بالاختیاراوغلی (محمدخان) ثانی‌یه ترك ایله کوشۀ انزوایه چکیلدی .

[دور استیلا — کمال]

باشی‌ده برابر اولدیغی حالده اردو ایله «لاپسکی» یه کچدی . بونك اوزرینه ارکان دولتی دوشونجه آلدی . چلبی زماننده (توقات)ه نفی ایدلمش اولان (میخال بك زاده محمد) بك جلب‌ایدلدی. سلطان مراد برابرنده ابراهیم پاشا ، عوض پاشا ، علی بك ، اوروج وامور بکلر اولدیغی‌حالده بروسه‌دن عسکرله چیقوب « اولو آباد» طرفلرنده اردو قوردی .

میخال زاده‌نك آقینجی، یایا، عزبلر دینیلن عسکر اوزرنده پك بیوك تأثیری وار ایدی. محمدبك برکیجه نهر کنارینه کیده‌رك دوزمه مصطفانك اردوسنده‌کی امرایی آدلریله چاغیردی :

— بره‌ترك‌طرخان! بره‌کوملو (قوملی)! بره اورنوس اوغللری! چلبی سلطان محمد کبی بو دولتی انقراضدن قورتاران بر ذاتك اوغلنه اطاعت ایتمیوبده توروددی مصطفایه اویمق نه قانجقلقدر، نه آلچاقلقدر!

دیه باغیردی . بو باغیریش مصطفانك اردوسنده درین بر تبدل حصوله کتیردی .

دیکر طرفدن « عوض پاشا » ده برحیله دوشونه‌رك مصطفی ایله

---

٤٨ — فائده

عثمانلیلرده طرز اعمار

عثمانلیلر بدایت ظهورلرندن اعتباراً برفکر مدنی تعقیب‌ایتمشلردر. هرجامعك یاننده برمکتب، برمدرسه وفقرایه مخصوص برعمارت، برتابخانه انشا ایتدکاری کبی یکی یکی قصبه‌لرده تأسیس ایلرلر، منتظم ومکمل کوپریلر، یوللر یاپارلردی. ازجمله بوکونکی کون «ادرنه» ولایتی داخلنده‌بولنان (ارکنه) قصبه‌سیله کوپریسی شایان حیرت برطرز اعمار کوسترر. مراد ثانی زماننده بوراسنك بطاقلق واور-

جنید صو باشی‌یه آیری آیری مکتوبلر کوندردی . مصطفایه کیدن مکتوبده کندیسی وارث سلطنت ایسه‌ده معیتنده‌کی امرانك خائن اولدقلری ، جنیده کیدن مکتوبده دخی سلطان مراد طرفنی التزام ایدرسه مصطفی کبی بر آدمك وزیری مرتبه‌سنده قالمیوب (آیدین) طرفنده‌کی ملکی کندیسنه ویریله‌جکندن باشلی باشنه حکمدار اوله‌جغی بیلدیرلمشدی . بوایکی شاشیرتماجه برکیجه یکیچریلرك دوزمه مصطفی عسکرندن عزبلری باصغین ایتملری و پك چوغنی اسیر آلملری‌ده انضمام ایلدی . بواثناده جنید صوباشی، باشنی آلوب قاچدی. دوزمه مصطفی سردارلرك خیانتندن کندینی نصل قورتاره‌جغنی دوشونمکه باشلادی . اردوسنده‌کی آقینجلرده ذاتاً سرکرده‌لری اولان (میخال زاده محمد) بکی کورنجه بری طرفه کچدیلر. الحاصل دوزمه مصطفی اردوسی بوزولدی. مصطفی ایسه فرارایده‌رك کلیبولی‌یه کچدی. سلطان مراد دخی ازمیرده «فوچه»ده بولنان جنویز مأمورینك کوندردیکی کمیلره راکباً آردی صیره روم ایلی‌یه کچه‌رك تعقیب ایتدی. مصطفی

مانلق اولمقله اشقیا یتاغی اولدیغی وکلن کچنك صویولدیغی آکلاشلمسی اوزرینه برکوپری ایله برقصبه تأسیس ایدلمسنه قرار ویرلدی. پیلان کوپری‌که بوکون حالا (جسر ارکنه) دیه آکیلیر ، یوز یتمش درت کمرلیدر ، همان تمامیله طورمقده‌در. بومناسبتله تأسیس ایدیله‌جك قصبه ایچون کوپرینك اوج طرفندن اعتباراً بر جامع ، بر حمام ، بر عمارت ، بر کروانسرای و خدمتکارلرینك بارینمه‌لری ایچون‌ده کافی مقدارده خانه‌لر انشا اولنمشدرکه برقصبه تشکیلی ایچون بونلردن مهم ابنیه تصور اولنه‌ماز. عثمانلیلره یاقیجیلق ، ییقیجیلق اسناد ایدنلر (ارکنه) کبی نیجه قصبه‌لرك انشا وتأسیس‌ایدلدیکندن بی‌خبراولان غرضکارلردر.

حضرت پادشاه بوعمارتده ایلك پیشن طعامی بالذات کندیسی تقسیم ایتمش وجامعك موملرینی الیله یاقمشدر .

ادرنه‌دن «قزیل آغاج» یکیجه‌سنه قاچمش ایسه‌ده اوراده معقبلر طرفندن طوتوله‌رق تکرار ادرنه‌یه کتیریلدی. قلعه‌نك برجلرندن بری اوزرینه آصیله‌رق «٧٢٥» ده بو فتنه دخی اورته‌دن قالقدی. مع‌هذا دوزمه مصطفانك اصل (چلبی مصطفی) اولدیغنی تاریخلرمزدن برقسمی تصدیق ایدییورلر.

(دوزمه‌مصطفی) وقعه‌سنك بوصورتله‌ختامی استانبول‌ایمپراطورینی تلاشه دوشوردی. ایمپراطور امانوئل، (پاله‌ئولوغ) خاندانندن ایکی کشی‌یی سفیر اوله‌رق یوللادی. مقصدی قباحتنی اورتمك ایدی. فقط سلطان مراد زیاده‌سیله مغبر اولدیغندن سفیرلری دوندردی. کندی‌ده یکرمی بیك کشیلك بر اردو ایله استانبولی محاصره ایتدی. بو اثناده (امانوئل) پك زیاده خسته اولوب اوغلی (ژان) ویا (یوان) قوماندا ایدییوردی. محاصره اوچ آی دوام ایتدی. بو مدت ظرفنده ایمپراطورك تشویقی و کرمیان اوغلی ایله قرمان اوغلنك اغواسیله «حمید» ایلنده والی بولنان «سلطان‌مراد»ك کوچوك برادری

---

٤٩ — فائده

سلطان مرادك خلیل پاشایه افاده‌سی

بونجه دمدر عباد‌الله ایچون چالیشوب اسلامی خاشاك فتنه‌دن پاك واعدانك کریبان حیاتنی چاك ایدوب دین و دولت اغورینه مقدوری صرف ایلدك. بر مدت دخی حکومتدن ال چکوب کوشهٔ انزواده فارغ‌البال وآسوده حال اولمق خاطردن کچر

« اهل تجریدك کلاهی تاج استغناسیدر »
« سلطنت دیدکلری آنجق جهان غوغاسیدر »

« مصطفی » چلبی عصیان ایدەرك بروسه اوزرینه یورودی . اورادە موفق اولەمیەرق (ازنیق) طرفنه کچدی . بونك اوزرینه « سلطان مراد» استانبول محاصرەسنی براقەرق آناطولی‌یه کچدی. شهزادەنك لالاسی شرابدار « الیاس » بکی کندیسنه جلب ایدەرك اودە بیچارەیی تسلیم ایلدی. برانجیر اغاجنه آصیلوب ازالە ایدیلدی .

بوکورلدیلر آرەسندە اسفندیار اوغلی — که (سینوب، قسطمونی) طرفلرندە عادتا عثمانلی والیسی کبی ایدی — اختلال ایدەرك (بولی) و (طراقلی) طرفلرینه آقمش ایدی . (بولی) طرفندە وقوع بولان محاربه دە مجروح اولەرق سینوبه قاچدی . اورادن استرحاماتدە بولنەرق قسطمونی ولایتیله کریمەسنی ویرەرك قورتلدی . (٨٢٧) . بواثنادە صدر اعظم « ابراهیم » پاشانك افتراسیله (عوض) پاشا کبی بیوك برذاتك کوزلرینه میل چکیلوب کور ایدیلدی.

(فیروز) بك افلاق، (اورنوس زادە) دخی یونانستان طرفلرندە بولنیوردی . حدودلردە هیچ بر اثر عصیان یوق ایدی . سلطان

سلطنت واحتشامك نتیجەسی نەایدوکی بیلندی ونقوش حب جاه لوحۀ خاطرمزدن سیلندی. فضل رحمانه استناد ایدەلم ، نامنی حکومت اوزره یاد ایدەلم ، بوفنا دولتندن ال چکەلم ، مزرعۀ دلده حبحب اکەلم ، دائما نفسله جهاد ایدەلم ، طی سرمنزلتی مراد ایدەلم. خلف اشرفم محمدخان، کلسون اولسون بومسندە سلطان. حال حیاتمدە ولی عهدم محمد خانی مالك ملك جهان و عامۀ عالمه فرمانران ایتمکی مناسب کوردم . دیجك خلیل پاشا منعه قادر اولەمیوب اودم فرمان داور اعظم ایله شهزادۀ اکرم حضرتلرینه :

« همان امر ایلدی یازیلدی نامه »
« کهر ریز اولدی الفاظیله خامه »

[صولاق زادە]

مراد طوغریجه «ادرنه»یه کچه‌رك مکمل بر دوکون یاپدی . استانبول ایمپراطوری (یوان) سنوی اوچ یوز بیك آقچه ویرمك و (درقوس) جواری کندیسنده قالوب بتون قره دکز ساحلنی ترك ایتمك اوزره بر صلح عقدینی استرحام ایتدی .

افلاق بکی ایله صرپ قرالی‌ده ادرنه‌یه کلوب عرض عبودیت ایلدیلر . افلاق بکی «دراقولا» (شیطان وویودا) نامیله معروفدر .

(منتشا) بکی وفات ایتمکله معیت پادشاهیده بولنـان ایکی اوغلی قاچمشلر واستقلاله قالقشمشلر ایسه‌ده طوتولوب توقاتده حبس ایدلدیلر . بالآخره بری فرار ایتدی . دیکری قتل ایدلدی . مملکتلری‌ده الحاق اولندی (٨٢٩) .

کوریلیورکه دولت، تیمورك تکرار یرلرینه نصب ایتدیکی بکلری برر برر ینه دائرهٔ اطاعتنه آلیور واسـکی حدودینه طوغری توسع ایدییور . حتی ازمیر اوغلی معهود (جنید) بك اوزرینه‌ده آناطولی

---

٥٠ — فائده

تشکیلات عسکریه

عثمانلی اردوسی اساساً «قپوقولی» و «ایالات عسکری» نامریله ایکی قسمدن عبارت ایدی . قپوقولی (خاصه عسکری) دیمك ایدی . معاشدن ماعدا تعیینات دخی آلیرلر و پای‌تختده قشله‌ده اوطوررلردی . صکره‌لری طشره‌لرده قلعه‌لر ومهم موقعلرده‌ده اقامه ایدلمشلردر . قپوقولی، پیاده وسواری ایکی قسمه آیرلمشیدی . قپوقولی پیاده‌سی : یکیچری، عجمی اوغلانلری، جبه‌جیلر، طوپچیلر، طوپ آرابه‌جیلری ، خمبره‌جیلر ، سقالر نامیله یدی اوجاقدن متشکل ایدی .

(جبه‌جی اوجاغی): پیاده‌نك اسلحه‌سنی، مهماتنی تعمیر وتوزیع ومحافظه ایدردی .

بکلربکی «حمزه» بك ایله آیدین بکی (یخشی) بك کوندریلەرك مرقوم، اوغلی (قورد حسن) ایله برابر اعدام ایدلدی و آیدین ایلی کاملاً عثمانلی مملکتنه کچدی .

قرەمان اوغلی (محمد) بودفعه دخی «تکه» امیری (عثمان چلبی)یی قاندیرەرق معیتنه عسکر ویرمش و تکەنك مرکز ادارەسی اولان «انطالیه» یی محاصره ایتمشیدی . شهرك قوماندانی فیروز بکك اوغلی حمزه بك (آق حصار) طرفندن طوپلادیغی عسکرله عثمان چلبینك اوزرینه بالهجوم قتل ایتمش ایسەده قرەمان اوغلی قلعەیی زیاده صیقیشدرمش وفقط آتیلان برکولله وجودینه اصابت ایتمکله پارچه پارچه اولمشدر . مع‌هذا حضرت پادشاه همشیرەلرندن برینی مقتول محمد بکك اوغلرندن «ابراهیم» بکه ویرەرك پدرینك یرینه نصب ودیکر همشیرەلرینی‌ده دیکر اوغلی «علی» بکه تزویج ایلدی .

آناطولیده پیدرپی اصلاحات اجرا اولنیوردی. بوقبیلدن اولەرق

شیمدیکی طابور تفنکجی اوستەلری‌مقامنده ایدیلر. بونلرك قوماندانلرینه «جبه‌جی باشی» دینیردی .

(طوپجی اوجاغی): اسمندن آکلاشیله‌جغی اوزره هم‌طوپ خدمتنده هم‌ده طوپ نامنلوری دوکمك و قونداق اعمال ایتمك و مواد ناریه احضار ایلەمك خصوصنده قوللانیلیردی . آمرلری (طوپجی باشی) نامنی حائز ایدی . طوپ دوکمخانەسی مدیرینه «دوکیجی باشی» دینیردی . (آرابەجی اوجاغی) ده : طوپ آرابەلری سوق وتحریکنه مأمور بلوکلر ایدی . (خمبرەجیلر) : هاوان دینیلن طوپلرله خمبره آتان صنف عسکری‌ایدی. (لغمجیلر): قلعه محاصره ومدافعەلرنده یرآلتندن یوللر قازارق لغم یاپارلردی. (سقا اوجاغی) ده : قپو قولی اوجاقلرینی ترکیب ایدن اورتەلرك یعنی بلوکلرك صولرینی تدارك ایلرلردی .

[تشکیلات وقیافت عسکریه]

« آماسیه » بولنان « یورکیج » پاشا (قزیل قوجه اوغللری) ، (آرسلان اوغلی)، (پیر حیدر) کبی اشقیا امراسنی اورته‌دن قالدیردی. کرمیان اوغلی (یعقوب) بك سکسان یاشنده برپیر اولدیغی حالده سلطان مرادی زیارت و ملکنی وصیت ایلدی. ٨٣١ ده وفات ایده‌رك « کوتاهیه » سنجاغی عثمانلی‌یه دور ایدیلدی. دقت ایدیلیرسه آکلاشیلیرکه آناطولیده یالکز قرمان اوغللریله اسفندیار زاده‌لر قالدی .

صرب قرالی « لازارو ویچ » وفات ایتمش و یرینه تاریخلرمزده (ویلیق اوغلی) دیه معروف اولان « ژورژ برانقوویچ » کچمش ایدی.

(کوکرجینلك) قلعه‌سی حقنده چیقان براختلاف اوزرینه اردو بوراسنی اشغال و مجار قرالی « سیکیسموند » ك اردوسیله مصادمه ایتمشدر. بومجادله نتیجه‌سنده صربستان یکی قرالی سنوی اللی بیك دوقه آلتونی ویرمك وهر نه زمان ایسته‌نیلیرسه موجود عسکریله خدمت پادشاهیده بولنمق اوزره برمعاهده یاپلدی .

(٨٣٢)ده وقعهٔ تیمورده تکرار روملره کچمش اولان (سلانیك) قلعه‌سی اوزرینه براً وبحراً هجوم وبر آیدن زیاده محاصره ایدلدکدن

---

٥١ — فائده

تشکیلات عسکریه

(قپوقولی سواریسی): دائمی صورتده سلاح آلتنده بولنان سواری عسکری ایدی. بونلرك درسعادتده قشله‌لری یوق ایدی. فقط آت بسله‌مك خصوصنده قولایلق اولمق ویقین بولنوب ایلك امرده سریعاً طوپلانه‌بیلمك اوزره استانبول ایله ادرنه وبروسه شهرلری آره‌لرنده‌کی کوی و قصبه‌لرده اقامت ایدرلردی .
بوسواری عسکری :

صکره ضبط اولندی . بعده (تسالیا ، ایپر ، موره) طرفلرینه کجیله‌رك «یانیه» آلندی . آرناوودلق حکمداری (ژان قاستریوت) وفات ایتدی . ذاتاً سکز سنه اول اوغللری نزد شاهانه‌یه آلنمش وتربیهٔ عثمانیه واسلامیه‌یه ادخال ایدلمش ایدی .

ینه بو سنه (بروسه) ده «طاعون» ظهور ایده‌رك پك چوق وفیاتی موجب اولدی . بویتمه‌مش کبی برده قحط ظهور ایتدی .

بومصیبتلردن صکره برقاچ سنه داخلی اصلاحات ایله اوغراشیلدی ایسه‌ده افلاق وویوده‌سی «دراقولا» اصل وویوده (دان) ی قتل ایده‌رك حکومتی ضبط ایله‌دی. بوسببله اوزرینه اردو یوللاندی. (دراقولا) بو اردویی مغلوب و (دان) ك قرداشنی قتل ایلدی . فقط خوفندن دولت عثمانیه تابعیتی قبول وسنوی ویرکو ویرمکی تعهد ایتدی . حتی بر فرقه عثمانلی عسکرینی قومانداسنه آله‌رق (سیکیسموند) ه مخالفتله مجارستانك (ترانسیلوانیا) ولایتنك آلتی اوسته کتیردی . بو آره‌لق (سیکیسموند) آلمانیا ایمپراطوری انتخاب ایدلمش ایدی .

---

۱ — سلحدار
۲ — سپاه
۳ — صاغ علوفه‌جیلر (علوفه‌جیان یمین)
٤ — صول علوفه‌جیلر (علوفه‌جیان یسار)
٥ — صاغ غربا بلوکی (غربای یمین)
٦ — صول غربا بلوکی (غربای یسار)

نامله آلتی بلوکدن مرکب ایدی . بوبلوکلردن باشدن ایکیسنه « باش » دیکر ایکیسنه « اورته » واك صکره‌کی دیکر ایکیسنه « آشاغی » بلوکاری دینیردی. باش بلوکلردن سلحدار بلوکنه « صاری بایراق » سپاه بلوکنه « قرمزی بایراق » (بلوکات اربعه) دیه تاریخلرده محرر اولان دیکر درت بلوکده « آلاجه بایراق » اسم اولمشیدی .

اون ایکی ذاتدن مرکب بر هیئت سفارت کوندریلەرك اولجە موجود متارکە تمدید اولندی. یالکز «اسحق» بك قوماندەسندە بولنان اردو صربستانی چیکنەدی . (ویلیق اوغلی) ویرکوسنی آرتیرەرق وقزینی حرم همایونە ویرەرك «سمندره» قلعەسنك بناسنی استدعا ایتدی.

قره مان اوغلی (ابراهیم) بك کوردیکی نعمتی انکار واستانبول ایمپراطورینك وساطتیلە مجار و آلمان حکمدارلریلە اتفاق ایدەرك متارکەنك عقدندن خبردار اولمقسزین «حمید» سنجاغنە تعرض ایتمکلە (قونیە) اوزرینە حرکتلە ضبط ایدلدی . بو اثناده آلمانیا ایمپراطوری ایلە (ویلیق) اوغلنك بالاتفاق هجوملری خبریدە آلنمش ایدی . همشیرۀ پادشاهینك رجاسی اوزرینە قرەمان اوغلی عفو اولندی . صرب قرالی (ویلیق اوغلی) فسادینك اکلاشلدیغنی حس ایدەرك قزینی حرم همایونە تقدیم ایتدی . معهذا سلطان مراد مجارستانە آقینجیلر کوندردیکی کبی اورنوس زاده علی بك قوماندەسنە دراقولا ایلە ویلیق اوغلنی دخی قاتەرق مجارستانی چیکنەدی . بو آقینده یتمش بیك اسیر آلندی .

---

٥٢ — فائده

مجارلر

اسکی تاریخلرمزده مجارلر «انکروس» نامیلە یازیلیدر . بونلرك اصللرینك ترکلرك اصللریلە مناسبتلری واردر. اوروپاده شمدیکی بولندقلری محللره «وولغا» و «اورال» نهرلری طرفلرندن کلمشلردر. عن اصل آسیا قوملرندندر. بنی بشرك (تورانی) دینیلن زمرەسنك (فی نووا) شعبەسندندرلر . روسیەنك شمال طرفندە بولنان (لاپون) لر، (فنلاندالی) لر و (اسکی بلغار) لرلە لسان و جنسیتجە

(۸٤۰) ویلیق اوغلنك قیزی پرنسس (ماریا) یی تزوج ایچون ادرنه‌ده سور همایونه قرال اجابت ایتمیه‌رك و (سمندره) محافظه‌سنی اوغلی (ژورژ)ه براقه‌رق مجار قرالی نزدینه قاچدی .

پادشاه حضور همایونده (دراقولا)یی استنطاق ایده‌رك نتیجه‌سنده کلیبولیده حبس ایتدی . صربیه اوزرینه تکرار یوریه‌رك عثمانلی انشاآتندن اوله‌رق (سمندره) ضبط و (بلغراد) محاصره ایدلدی ایسه‌ده موفقیت حاصل اوله‌مادی . بوسنه قرالی ویرکوسنه ضم ایلدی . (راغوزه . ونديك) ایلچیلری کلوب عرض تبریك ایتدیلر .

بوآرالق مجار قرالی و آلمانیا ایمپراطوری (سیکیسموند) وفات ایتمکله یرینه (ولادیسلاس) نامنده اون آلتی یاشنده برکنج ، قرال اولدی .

بلغراد محاصره‌سندن صکره «مزید بك» قوماندا‌سنده اوله‌رق مجارستانك «اردل» دیدیکمز «ترانسیلوانیا» ایالتنه آتیلان اردومز (زه‌نی ایمره) جوارنده برمجاراردوسنی بوزدقدن صکره «هرمانشتاد» محاصره‌سنده طوردی که مشهور «ژان هونیاد» بومحاصره‌یه امداد ایچون کله‌رك مزید بکی بوزدی. اوغلی ایله کندیسنی اسیرایدوب قتل ایتدی . بونك اوزرینه مجارلر ایلریلدیلر. سلطان مراد «قوله‌شاهین

یاقینلق ومشابهتلری چوقدر . مجارلر پك قدیم زمانلرده (اونغر) وبا (هونغار) اسمیله «اورال» طاغلرینك جنوبنده اوطوررلردی. آنلرده طبق ترکلر کبی (حزر) دینیلن برقومك تساطیله وطنلرینی ترك ایده‌رك اوروپایه طوغری کلمشلر و (قارپات) طاغلرینی کچه‌رك شمدکی مجارستان صحراسنه یرلشوب اوراسنی ایکنجی وطن اتخاذ ایتمشلردی .

مجارلرده وقتیله عشیرت حالنده یاشامشلردر . اوروپاده یرلشدکدن صکره خرستیانلغی قبول ایده‌رك لاتین لسانی اوزره اوقویوب یازمشلردی . شمدیکی

پاشا » یی ینه بر اردو ایله یوللادی ایسه‌ده « وازاغ » ده مغلوب واسیر اولدی .

ژان هونیاد ، بوغالیبتلرله « نیکبولی » مغلوبیتنك آجیسنی چیقا- رییوردی. قوماندا‌سنده‌کی عساکر، مجار سواریلریله «اردل» اجرتلی عساکر معاونه‌سی ، مجار ، چه، آلمان افرادی ایدی . ایرتسی سنه ژان هونیاد ، مجارستاندن صربیه اوزرینه ایندی . برطرفدن پاپانك مجارستان وکیلی قاردینال (ژولیه‌ن)، برطرفدن‌ده پاپا دردنجی (اوژن)ك تشویقاتیله اوروپادن ترکلری چیقارمق نیتیله (مجارستان ، پروسیا ، ساقسونیا ، باویرا ، صربستان، افلاق، لهستان) حتی (فرانسه، بلچیقا) دن بیله عسکر طوپلاندی. بویله براهل صلیب اردوسی اوزمانه قدر طوپلانمامش ایدی. هونیاد ، (سمندره) دن طونه‌یی کچه‌رك ، اورته- لغی یاقوب ییقه‌رق (شهر کوینه) ، آندن (نیش) ه کلدی. (موراوا) Morava نهری اوزرنده وقوع بولان محاربه‌ده ینه «هونیاد» غلبه چالدی. سلطان مراد (صوفیه) یه چکیلدی. دشمن اردوسنك کوزی (فلبه) اوزرینه دیکیلمش ایدی . آنك ایچون کمال سرعتله یورییور- دی. (ایزلادی) دربندنده‌کی محاربه‌ده دخی غالب کله‌رك حتی (یالواج)

لسانلرنده اسلاوجه ولاتینجه‌دن ماعدا آلمانجه ویر چوق زمان عثمانلی تابعیتنده قالدقلرندن ترکجه‌دن دخی برچوق کلمه آلمشلردر .

مجارلر (آلموس) نامنده‌کی خانلرینك معیتنده اوله‌رق شمدیکی مجارستانه کیرمشلردی . (آلموس) ك اوغلی (آرپاد) آلمانیا ایمپراطورلریله اتفاق ایده‌رك مجارستانده قالمش وکندیسنه (اونغاریه) دوقه‌سی عنوانی ویردیرمشدر . خرستیانلغی بوندن اون عصر اول قبول ایدن (استه‌فان) نامنده بر دوقه‌در . ١٠٠٠ تاریخ میلادنده پاپا «استفان»ه مجار قرالی عنوانی ویروب برتاج هدیه ایله‌مشدر .

Yalovatch صحراسنده سلطان مرادی بر دها بوزدی . آناطولیده ایسه قرمانلیلر فرصتی غنیمت بیله‌رك «آق حصار» «آق شهر» «بك شهر»ی چیکنه‌یوب (کوتاهیه، آنقره)یه، حتی بروسه اوزرینه بیله یوریدیلر. هونیاد، (یالواج) محاربه‌سنه قطعی بر حرب نظریله باقه‌رق چکیلدیکندن سلطان مراد علی‌العجله آناطولی‌یه کچوب قره‌مانلیلری ازدی، فقط همشیره‌سنك آره‌یه کیرمسیله ینه عفو ایلدی.

ژان هونیادك اردوسنده مجار قرالی (ولادیسلاس) ایله صربیه قرالی (ویلیق‌اوغلی) ده بولنیوردی. سلطان مراد متارکه تکلیف ایتدی. بونك‌اوزرینه مجارستانده «سکدین» Szégédi ده عقدایدیلن معاهدهٔ صلحیه‌ده: صربستان‌ایله هرسکك ژورژ برانقوویچه (ویلیق اوغلی)، افلاق مملکتنك (ولادیسلاس) ه ترکی واسیر دوشن داماد (محمود چلبی) ایچون دخی یتمش‌بیك دوقه‌آلتونی فدیه اعطاسی قبول ایدلدی. فقط صربیه ایله افلاق، مجارستانك تحت تابعیتنده قالدی. معاهده اون‌سنه ایچون عقدایدلدی وصورتی ترکجه، مجارجه‌یازیلدی. سلطان مراد قرآن عظیم الشانه، ولادیسلاس‌ده انجیله یمین ایتدیلر. ذات‌شاهانه بربری آردنجه ظهورایدن مغلوبیتلردن صوك‌درجه‌ده

آرپاد سلاله‌سی ١٣٠١ سنهٔ میلادیه‌سنده منقرض اولمش و مجارلر بوندن صکره قراللرینی انتخابله تعیین ایتمکی اصول اتخاذ ایتمشلردر. بونلردن (سیکیسموند)ی پك کوزل طانیرز.

١٥٧٠ سنهٔ میلادیه‌سنده شیمدیکی آوستریا ایمپراطورینك منسوب بولندیغی «هابسبورغ» خاندانی قرال طانیمشلر ایسه‌ده ١٨٤٨ ده اختلال ایتمشلردی. روسیه‌نك یاردیمیله آوستریالیلر غالب کلدیلر. ١٨٦٨ ده شیمدیکی ایمپراطور آوستریا ومجارستان دولتنی تشکیل ایدوب آوستریا ایمپراطورلغی و مجار قراللغی تأسیس ایتدی. ١٨٤٨ اختلالنده مجار امرا واصیلزاده‌لرندن پك چوق کیمسه

متأثر بولنورکن « طوقات » ده والی بولنان بیوك شهزاده (علاءالدین) بکك خبر وفاتی کلدی . بناءً علیه تأثری صوك درجه‌یه واردی . وزیراعظم چندارلی «خلیل‌پاشا» ایله «اسحق‌پاشا»یی چاغیره‌رق ساطنتی بیوك اوغلی « سلطان محمد » ه ترك ایله فراغت‌ایده‌جکنی بیلدیردی . مانع اولمق ایسته‌دیلرسه‌ده اصرار ایلدی [٤٩ — فائده] یه باق . بونك اوزرینه « مغنیسا » ده والی بولنان شهزاده سلطان « محمد » ه بر نامهٔ همایون ارسال‌ایدلدی. مشارالیه (ادرنه)یه کلنجه سلطان مراد اسحق پاشا ایله حمزه بکی برابر آله‌رق مغنیسایه چکیلدی (٨٤٧).

— ٣ —

سلطان (محمد ثانی) ادرنه‌ده جالس تخت اولدیغی زمان هنوز اون درت یاشلرنده ایدی . (سکدین) ده عقد معاهده‌یه مأمور اولان مرخصلرمز اکمال مأموریت ایلدکلری اثناده پاپا دردنجی(اوژن)ك یکنی قاردینال (قون‌دول‌می‌یه‌ری) (Co dolmierie) ده اورایه‌مواصلت ایتدی . پاپانك مجارستان وکیلی (ژولیه‌ن) ایله وندیك واستانبول ایمپراطورلغی مرخصلری تکرارحربه باشلانمق ایچون اصرارایتدیلر.

عثمانلیلره التجا ایتمشدر . مرحوم سردار اکرم عمر پاشا ، مشیر محمد علی پاشا ، محمود پاشا ، میرلوا عثمان پاشا بونلر میاننده ایدیلر. زمانمزده‌ده یکی عثمانلیلر ایله مجارلر آره‌سنده پك بیوك بردوستلق حاصل اولمشدر .

براصلدن چیقدیغمز ایچون « مجار قرداشلرمز » ترکیبی بزده دخی پك‌بیوك برحس اویاندیرور .

شمدیکی مجارلرصنایعده، علومده ایلری‌یه کیتمکده‌درلر. بوکون پای‌تختلری اولان (پشته) اوروپانك اورته‌سنده اینجی کبی برشهردر . زراعت و تجارتلری کوندن کونه آرتمقده‌در .

معاهده‌نك عقدندن هنوز اون کون کچمش ایدی. پاپا وکیلی: [بردینی آیری‌یه ویریلن یمینك حکمی یوقدر] دیه حکم ویردی. والحاصل هونیاده بلغارستان قراللغی وعد ایدیلدی. فقط عثمانلیلرك صربیه‌ده یدلرنده بولنان مواقعك تسلیمنه قدر هیچ برحرکت‌اجرا ایدلمه‌مسنه قرار ویریلدی. عثمانلیلر اوموقعلری تخلیه ایدرك تسلیم ایدر ایتمز (ژان هونیاد) ده قوتلی بر اردو ایله بلغارستانه کچدی. (نیکبولی) دن (وارنه)‌یه طوغری یوریمکه باشلادی (٨٤٨).

دولت، سرکارنده اون‌درت یاشنده نوجوان برپادشاه، قارشیسنده دهشتلی بر اهل صلیب اردوسی اولدیغی حالده داخلی و خارجی بر مهلکه‌یه کیرییوردی. بونك اوزرینه صدراعظم (خلیل پاشا) ایله وزرادن (شهاب‌الدین پاشا)، (صاروجه پاشا) و سائر ارکان حکومت سلطان مرادی دعوته قرار ویردیلر. مسئله‌یی حکیمانه، ظریفانه سلطان محمده آکلاتدیلر. هم پادشاه، هم‌ده ارکان دولت طرفندن نامه‌لر یازیلدی. سلطان مراد اولا اجابت ایتمدی ایسه‌ده سلطان‌محمد یازدیغی‌ایکنجی نامه‌ده حقیقةً پادشاهزاده‌لکه لایق‌برلسان منطق‌ایله:

[اکر پادشاه سز ایسه‌کز دین دولتك خدمت ایستدیکی زمانده استغنا کوسترمه‌کز وظائف‌پادشاهی‌یه مغایردر. اکر پادشاه بن‌ایسه‌م

---

٥٣ — فائده

ایالات عسکری

اوته‌دن بری عثمانلی مملکتی ایالات وسنجاقلره آیرلمشیدی. ایالت، عادتا ولایت دیمکدر. ایالتلرده وزیرلر، بکلربکیلر و میرمیرانلر، سنجاقلرده‌ده میرلوالر، بکلر بولنوردی. وزیرلردن ماعداسنه «امرا» دینیردی.

ایشته سزه امر ایدییورم ، سلاح باشنه کلیکز . لزوم اطاعتی سزه اخطار ایدییورم] .

مآلنده بیان حال ایتدی . سلطان مراد ده آناطولی اردوسنی آله‌رق بوغاز ایچندن جنویز کمیلرینه راکباً روم ایلی‌یه کچدی .

(وارنه) یی محاصره ایدن (ژان هونیاد) اردوسنه مجار قرالی (ولادیسلاس) ده التحاق ایتدیکی کبی افلاق بکی (دراقولا)، پاپا وکیلی(چزارینی) Césarini ، اکری (Erlau)، واراددین(Varadin) پسقپوسلری‌ده موجودایدیلر. بو اهل صلیب بلغارستانده کلیسالره بیله ایتمدك حقارت براقمادی .

سلطان‌مراد (ادرنه)ده اردوسنی تنظیم‌ایتدکدن صکره (وارنه)یه طوغری یوریدی . دشمن وارنه‌یی آلمش ایدی . ایکی اردو قارشو قارشویه کلنجه سلطان مراد معاهده نامه‌یی بر مزراغك اوجنه طاقدیروب عثمانلی سنجاغی یاننه دیکدی . محاربه ابتدا ایتدیکی اثناده بزم آناطولی عسکری بوزولدی. (قره‌جه) بك کبی امرادن‌بعضلری شهید دوشدیلر. والحاصل پادشاهك یاننده قپوقولی بلوکلرندن ماعدا عسکرقالمادی. حتی سلطان مراد بیله رجعت ایدرکن قره‌جه بك :

— آمان پادشاهم ، ثبات. دیه‌رك آتنك دیزکینلرندن طوتدی .

عثمانلی دولتی صرف برعسکر حکومتی اولدیغندن وزیرلرله امرا هم ملکیه ایشلرینی ، هم‌ده عسکری وظیفه‌لرینی کوررلردی .

اسکی تعبیرلردن (دیرلك) کچینه‌جك ومدارتعیش دیمکدر . سنوی یوزبیك آقچه‌دن زیاده دیرلکی اولان تیمارلره «خاص» دینیر و بونلر وزیرلرله امرایه توجیه اولنوردی . خاص صاحبی اولان ایالت پاشالریله سنجاق بکلری محاربه‌یه کیتدکلرنده دیرلکلری قاچ یوز بیك آقچه‌دن عبارت ایسه هر بش بیك آقچه ایچون بر (جبه‌لو) یعنی سلاحی مکمل وکندیسی محاربه‌یه الویریشلی بر سواری

بوآرالق مجار قرالی آتی سوره‌رك پادشاهك اوزرینه هجوم ایتدی. فقط (قوجه خضر) نامنده براختیار یکیچری قرالك اولا بارکیرینی، صکره کندیسنی کسه‌رك باشنی سلطان مرادك اوکنه قویدی. باش درحال مزراق اوجنه طاقیله‌رق دشمن اردوسنه کوستریلدی. بوحال آنلره دهشت ویره‌رك فراره باشلادیلر. مهترخانه قوتلی سسلرله بیوجك برولوله غالبیت چالدی. پاپانك مجارستانده وکیلی (ژولیه‌ن)، ایکی پسقپوس وسائره مقتول اولدیلر. امرادن روم‌ایلی بکلربکی «داود» پاشا بومغلوب اردویی قوغالادی. هونیاد جانی پك کوجلکله قورتاردی. عثمانلیلرك‌ده یوزی کولدی.

ادرنه‌یه عودتده سلطان‌مراد ایکنجی دفعه اوله‌رق سلطنتی‌اوغلی سلطان محمده براقوب (مغنیسا)یه کیتدی ایسه‌ده یکیچریلر ادرنه‌ده ظهور ایدن بربیوك یانغین‌اثناسنده فساد چیقاردیلر. زوربالره یارمشر آقچه ترقی ویریلدی. فقط سلطان محمد پك کنج اولمغله اطاعت عسکریه‌نك قابل اوله‌میه‌جغی‌ده آکلاشیلدی. ارکان دولت سلطان مرادی تکرارچاغیروب ادرنه‌ده (بوجق) تپه‌ده بیعت‌ایتدیلر. سلطان محمد مخلوعاً مغنیسایه دوندی.

کوتورمکه مجبور ایدی. مثلا اوج یوز بیك آقچه خاصی اولان بر وزیر مطلقا آلتمش جبه‌لو کوتوره‌جك ایدی.

ایالت عسکری: یرلی قولی (پیاده)، سرحد قولی وطوپراقلی ناملرنده سواری عساکرندن تشکل ایتمش ایدی.

(یرلی‌قولی): ایالت پاشالری‌ایله سنجاق بکلرینك قوماندا واداره‌لری آلتنده ایدی. بوعسکر خدمته کیردیکی زمان معاش وتعیین آلیردی. بونلر: عزب، سکبان، تفنکجی، اجاره‌لی، لغمجی، مسلم نام‌لریله بش صنفه آیرلمشیدی.

— ٤ —

استانبول ایمپراطورینك ژان هونیاد وقعه‌لرنده پارماغی، حیله‌سی، فتنه‌سی وار ایدی . سلطان مراد بوكا واقف ایدی . مجار مسئله‌لری بیتنجه نظر دقتی (موره) Morée اوزرینه چویردی . مورده‌ده امانوئلك اوغللرندن (قسطنطین) ایله (دیمتریوس) اولجه دولت علیه تابعیتی طانیمش اولان روم سرکرده‌لرینی قوغمش و (کوردوس) برزخنه شمالدن هجومی منع ایچون باشدن باشه سور چكه‌رك بیوك خندقلر قازدیرمش ایدی كه بوكا «کرمه حصار» Mur de l'Hexa-milion دینیر. سلطان مراد، (ترخان) بكی موره اوزرینه یوللادیغی كبی كندیسی‌ده بالذات كیده‌رك (کرمه حصار) ی، (کوردوس) ی (پاتراس) ی والحاصل شمال طرفلرینی ضبط ایتدی. بو اثناده «راغوزه» سفیرلری كلوب عذرلر دیلدیلر . پادشاه‌ده بش یوز دوقه آلتونی ویركولرینی بیك آلتونه ابلاغ ایتدی .

آرناوودلق ویاخود (میردیتا) رئیسی (قاستریوتی) عثمانلی تابعیتی قبول ایده‌رك حتی اوغللرینی معیت پادشاهی‌یه ویرمش ایدی. بونلردن

(عزب صنفی) : صرف بیكارلردن متشكل ایدی . (سكبانلر) : فوق العاده احتیاج زماننده كندی رضالریله عسكر اولان كویلولردن ایدی . (اجاره‌لیلر) : حدودلرده بولنان شهر وقلعه‌لرده‌كی طوپجیلر ایدی. بونلر اجرتله استخدام ایدلد-كلرندن اجاره‌لی نامنی آلمشلردر. (مسلملر) : اردو پیشدارینك اوكنجه كیدوب یوللری وكوپریلری تعمیر ایدرلردی . مسلملر روم ایلی اهالیسندن و اكثریتله خرستیان افرادن ایدیلر . آناطولی مسلملرینه « یوروك » تعبیر اولنوردی .
(سرحد قولی): حدودلرده دشمن تجاوزینی منع ایتمك اوزره تأسیس ایدلمش

«اسکندر» بك، هونیادك اینك غالب کلدیکی زمانلرده اردو (موراوا) طرفلرنده بولنورکن بورایه کلن آرناوود زادکانك تشویقاتنه قاپیلیر وبرکیجه رئیس افندینك یعنی سرکاتب پادشاهینك چادرینه کیره‌رك آرناوودلغك مرکزی اولان (قروایا) یعنی (آق حصار) محافظنه خطاباً کندیسنك اورایه والی نصب اولندیغنه دائر رئیسی خنجرایله قورقوده‌رق الندن برفرمان آلدقدن صکره بیچاره‌یی قتل ایله فرارایدر. اسکندر (میر-دیتا) طاغلرینه وارنجه کندیسنی بکله‌ین آلتی یوز کشی‌یه ملاقی اولور ویالکز باشنه (قروایا)یه کیره‌رك فرمانی قوماندانه کوسترمکله حصارك آناختارلرینی آلیر. بعده کیجه‌لین آدملرینی ایچری‌یه صوقه‌رق اوراده‌کی عساکر مستحفظه‌یی بوغازلاتیر. خبرعصیان سائرمحللردن‌ده طویولور. (کیغالق)، (طوسقه‌لق) بکلریله یانیه طرفلری، حتی قره‌طاغ وویوده‌سی (استفان) بیله بو عصیانه داخل اولور . دیکر طرفدن‌ده (هونیاد) اردولرمزی بوزییوردی. حتی «مصطفی پاشا» قومانداسیله کوندریلن اردو بیله مغلوب وپاشا اسیر اولدی .

٨٥١ ده پادشـاه بالذات اوزرینه کیده‌رك (قروایا) یی ضبط و«اسکندر»ی طاغلره فرار ایتمکه مجبورایتدی. بومحاربه‌لرده کلیبولی طوپخانه‌سندن اوسته‌لر جلب اولنه‌رق طوپلر دوکدیرلدی .

برسواری صنفی ایدی . دائمی ایدیلر . بونلرك دلی (دلیل) ، کوکللی ، بسلی اسملرنده اوچ شعبه‌سی وار ایدی .

(طوپراقلی سواری) : خاص ، تیمار و زعامت صاحبلرینك محاربه زماننده چیقاردقلری جبه‌لو عسکر ایدی‌که صلح زماننده دولت بونلره طوپراق کوستریر، آنلرده بوطوپراغك عشریله کچینیرلردی .

یکرمی بیك آقچه‌دن یوز بیك آقچه‌یه قدر قیدلی حاصلاتی اولان دیرلکه «زعامت»، اوچ ویا آلتی بیك آقچه‌دن یکرمی بیك آقچه‌یه قدر اولان دیرلکه‌ده (تیمار) دینیردی .

تا «تیمور» وقعه‌سنده اللی سنه عمر قازانمش اولان استانبول ایمپرا-
طورلغی بتون بتون ضعف ایچنده قالمشیدی. ایمپراطور یدنجی (یوان)
وفات ایدرك میراثی (دیمتریپوس)، (طوماس) و (قسطنطین دراغازه‌س)ه
قالمشیدی. بونلر (یوان) دن محلول تخت ایچون رقابته قالقیشدیلر.
سلطان مراد «دیمتریپوس»ه خبر کوندره‌رك تختی «موره» دسپوطی
(قسطنطین)ه ترك ایتمسنی امر ایتدی. بونك اوزرینه «قسطنطین» ایمپرا-
طور اولدی که بوذات استانبولك صوك حکمداریدر.

سلطان مراد قیشك عودتی اوزرینه آرناوودلقدن رجعت ایتمش
واسکندر بکه تکلیف ایتدیکی بش بیك دوقه آلتونی ویرکو ایله
عثمانلی تابعیتنی قبول ایتدیرەمەمش ایدی. حتی عودتده اسکندر بك

---

٥٤ — فائده

اصطلاحات تاریخیه

اسکی تاریخلرمزده بعض اسملر، ترکیبلر واردرکه شمدیکی حالده متروك اولدیغی ایچون بردن بره آکلاشیله‌ماز. بوسببله ایجاب ایتدکجه برر ایکیشر یازیله‌جقدر.

انکروس = مجار
نمچه = آوستریا
لاس = صرب
اردل = مجارستانك شمدیکی (ترانسیلوانیا) قطعه‌سی
بوغاز کسن = روم ایلی حصاری
آرناوود اسکندریه‌سی = اشقودره
کوس اووه = قوصوه
لاس اوغلی = لازاری

کوزلجه حصار = آناطولی حصاری
ویلیق اوغلی = ژورژ برانقوویچ
آلاجه حصار = قروشه‌ویچا
یالاق آباد = یالوه
سرف = صرب
بالیوس = وندیك سفیری
کورودس = قورنت، اینه‌بختی
ژیغمونه = سیکیسموند (مجار قرالی)

اردونك یولنی کسه‌رك ایچه ضایعاتده سبب اولمشیدی . سلطان محمد ایلك بهارده تکرار آرناوودلغه کیتمك اوزره تدارك کوریرکن ینه «هونیاد» باش کوستردی. آرناوودلرله صربلره کووه‌نه‌رك برابرنده اولاح ، آلمان قره بیناجیلری ، بوهمیا ، چه ، مجار ، اردل وسائره عسکری اولدیغی حالده صربیه‌یی چیکنه‌دی . هونیاد ، بو دفعه مجار قرالی قائممقامی ایدی. چونکه ولادیسلاس «وارنه» محاربه‌سنده مقتول اولمشیدی .

سلطان مراد اردوی همایونی آله‌رق بودفعه ینه هونیادك اوزرینه یوریدی . دشمنه جد اکبری «برنجی مراد»ك صوك محاربه میدانی اولان (قوصوه) ده یتیشدی (٨٥٢) . بو محاربهٔ مدهشه اوچ کون دوام ایتدی. متفقین اون یدی بیك مقتول ویردی. اردولری صوك

٥٥ — فائده

کیسه — آقچه

کیسه — اسکی زمانلرده کیسه‌لرك درونده بولنان پاره‌نك مقداری آلتون وکوموش اولدیغنه کوره باشقه باشقه‌ایدی. بومقدار همان هرعصرده دکیشمشدر. ینه اسکی زمانلرده آقچه‌ده «کیسه» وفیلوری آلتونی که ـ فاتح زماننده ٤٠ آقچه ایدی ـ آنده «صره» تعبیری مستعمل ایدی. تاریخلرمزك بیاننه کوره اوللری کیسه دینیلدیکی اوتوز بیك آقچه ویاخود اون بیك آلتون آکلاشیلیر ایدی . فاتح عصری ایله بایزید ثانی عصرنده کیسه‌لرك کوموشی اوتوز وآلتونی اون بیکرلك ایدی . دها صکره‌لری طرابلس ، تونس وجزایر ضربخانه‌لرنده ضرب اولنمش (سلطانی آلتون) کیسه‌لرینك هربری بیك عددلك اولدیغی کبی ٩٤٤ تاریخلرنده یکرمی بیك ، ١٠٧٠ سنه‌لرنده قرق بیك و ١١٠٠ دن صکره‌کی سنه‌لرده اللی بیك آقچه برکیسه اعتبار اولنمشدر . صوك سنه‌لرده (استانبول

درجه‌ده منهزم اولدی . ژان هونیاد قاچدی . سلطان مراد اولکی مغلوبیتلرك آجیسنی چیقاردی .

مشارالیه بومحاربه‌دن صکره اصلاحات ایله اوغراشدی. ذوالقدر اوغلی سلیمان بکك کریمه‌لرندن برینی سلطان محمده تزویج ایده‌رك دوکون یاپدی. عثمانلیلغك اسکی نشئه‌سی عادتا عودت ایتمشیدی .

ادرنه‌ده ، بروسه‌ده جامعلر ، مدرسه‌لر ، خیرات مکمله وجوده کتیردی. فقط (٨٥٥) سنه‌سنده «ادرنه»ده بردن بره باش آغریسنه اوغرایوب ایکی کون صکره ارتحالی وقوعه کلدی . وفاتی ، سلطان محمدك « مغنیسا » دن « ادرنه » یه ورودینه قدر اون اوچ کون قدر صاقلاندی . نعشی جلوس محمدی‌یی متعاقب بروسه‌یه نقل اولنه‌رق دفن ایدیلدی .

کیسه‌سی) (کیسهٔ رومی) (کیسهٔ دیوانی) و (کیسهٔ مصری) دیه اسملر ویرلمشدر . والحاصل کیسه‌لرك مقداری حال و زمانه و نقودك رواجنه کوره دکیشمش واك صکره بش‌یوز غروشده قالمشدر. یقین زمانلرده مالیه حسابانده معاملات علی العموم (کیسه) اوزرینه جریان‌ایدر وآلیش‌ویریشده‌ده کیسه قوللانیلیردی. بش کیسه‌یه، یوز کیسه‌یه آلدم تعبیرلری ایسه اون اون‌بش سنه‌دنبری ایشیدلمز اولدی . حتی سلطان محمود ثانی زماننده ضرب اولنمش اولان متالیك مسکوکات قوللانلمغه باشلادقدن صکره آلتیلقلر ایله بشلکلر ، یوزلکلر، الیالکلر صاییلوب ویریلیر ، یکرمیلکلر، اونلقلر ایسه صاییلمقده کوجلك چکیلدیکی ایچون یکرمیلکدن بیك و اونلقدن ایکی بیك عددی بر کیسه‌یه قونولوب اویله‌جه بش یوز غروش اوزرندن آلنوب ویریلیردی .

آقچه — سلطان اورخان غازی زماننده کسیان ایلك عثمانلی سکه‌سیدر . اوزمانه قدر (درهم) اسمی واصولی قوللانیلیردی. بواسم ایله اصول قالدیرلدی. و (مغول) لساننده بیاض سکه معناسنه اولان (آقچه) کلمه‌سی قبول ایدلدی .

— ٥ —

سلطان مراد ثانی ، حین وفاتنده ٤٩ یاشنده ایدی. اوتوز برسنه پادشاهلق ایتمش، (وارنه) محاربه‌سنه عزیمتنده جلوس ایتدیکی وعودتنده حکومتی ینه سلطان محمده براقوب برآز صکره تکرار جالس اولدیغی قبول ایدیله‌جك اولورسه اوچ دفعه تخته چیقمشدر .

اورته بویلو ، آچیق آلنلی ، قیرمزی‌یه مائل آق بکزلی ، قویو الا کوزلو، قومرال قاشلی، سیرك دیشلی، کولر یوزلی ایدی . سلطان علاءالدین ، محمد ، احمد ، اورخان ، حسن نامل‌رنده بش شهزاده‌سی دنیایه کلمشدر .

زماننده دیوشیرمه اصولی تنظیم ایدیله‌رك خرستیان چوجقلری آناطولی‌یه کوندریلیر ، عثمانلی لسانی اوزره اوقویوب یازمه اوکره‌دیلیر ، بونلرك برقسمی کمیجیلکه ، و برقسمی‌ده او زمانك مکتب حربیه‌سی حکمنده اولان ادرنه تعلیمخانه‌لرینه سوق ایدیلیردی . سلحدارلرله غربا یعنی اوته‌دن بریدن کلمه یبانجی کیمسه‌لردن مرکب عسکری آلایی کندی تأسیسیدر .

سلطان اورخان زماننده کسیلن آقچه‌لر میاننده (ایکی آقچه‌لك) و سلطان محمد زماننده کسیلنلرده‌ده (اون آقچه‌لك) سکه‌لر موجوددر. حتی مرادثانی وزراسندن (لالایورکج) پاشا دخی پادشاهك مساعده‌سیله آناطولیده آقچه کسدیرمشدرکه (لالایورکج آقچه‌سی) دیه معروف ایدی .

بکلربکی آقچه‌سی، قلب آقچه، قزیل آقچه، قیریق آقچه نامل‌رنده بر طاقم قلب ومغشوشلری‌ده ظهور ایتمشدر. ۱۲۳٤ تاریخندن صکره آقچه کسیلمه‌مشدر .

[تقویم مسکوکات عثمانیه]

سکزنجی باب

فاتح سلطان محمد

— ١ —

٨٥٥ سنه‌سی محرمنك اوچنجی کونی ادرنه‌ده ایکنجی دفعه اوله‌رق جلوس ایتمشدر. هنوز یکرمی بر یاشنده ایدی. پدری مراد ثانینك خبر وفاتی آلنجه برعرب آتنه بینه‌رك و:

— بنی سون آرقه‌مدن کلسون.

دیه‌رك سوردی. ایکنجی کونی «کلیبولی» یه واردی. «ادرنه» یه مواصلتنده (خلیل پاشا) یی صدارتده ابقا، (اسحق پاشا) یی آناطولی بکلر بکی نصب ایتدی.

سلطان مرادك (اسفندیار اوغلی) کریمه‌سندن هنوز سودده بولنان «احمد» نامنده‌کی شهزاده‌سی بوغولدی. سلطان محمد، اوکی والده‌سی صرب پرنسسی «مارا» یی پدری صرب قرالی نزدینه یوللادی. استانبولدن تبریك ایچون «قسطنطین دراغوزس» نامنده برایلچی کلدی.

---

٥٦ — فائده

رشوت

حتی روایات تاریخیه‌دندرکه فاتح، برکیجه صباحه قارشی صدراعظم خلیل پاشایی نزدینه چاغیردر. پاشا، بووقتسز دعوتدن فوق العاده تلاش ایده‌رك بتون بتون جانندن قطع امید ایله یانته برآز آلتون (!) آلیر. حضور پادشاهی‌یه عرض ایدر (!). پادشاه، صدراعظمك بوتلاشنی کورنجه:

فاتح سلطان محمد خان ثانی

قبول وحقنده التفات ایلدی . بوندن ماعدا (راغوزه ، وندیك ، جنوه ، غلطه‌ده‌کی جنو- یزلر ، ساقیز ، مدیللی ، ردوس شوالیه‌لری ، صربیه ، افلاق ، ژان هونیاد ، اسکندر بك و ایمپراطورك قاردا- شلری ، موره دسپو- طلری دیمتریوس ایله طوماس) سفیرلر یوللا- یوب تبریك ایتدیلر . سلطان محمد جمله‌سیله اوچ سنه مدتله متارکه عقد ایتدی. قرمان اوغلی ابراهیم‌بك برمعتاد عصیان ایده‌رك اسکی آیدین، کرمیان اوغلری نسلندن یاننده بولنان برقاچ سرسری‌یی آیارتمش وکندیسی (علائیه) طرفلرینه صالدیرمش

— لالا، امین اول، نه‌خزینه‌کی ایسترم، نه‌حیاتکه قصدم واردر. مرادم یالکز استانبولك فتحنه معاونتکدر . بویاصدیغی کوردکمی ؟ اویقوسزلقله دونه دونه بوحاله کتوردم . کیجه ، کوندوز خیال ایتدیکم استانبول فتحی حاصل اولمدقجه راحت ایتمك احتمالم یوقدر.) دیر وپاشانك مواعیدی اوزرینه :

— روملرك پاره‌سندن صاقین

امر تهدید آمیزیله ختم کلام ایلر .

[اوراق پریشان — کمال]

ایسه‌ده «اسحق پاشا» اردو ایله اوزرینه کیتدی . حضرت پادشاه دخی اولا «بروسه»یه، صکره «قرمان»ه توجه ایتمکله سرسریلر پریشان، قرمان اوغلی دخی قیزینی ویره‌رك «طاش ایلی» ندن طالب امان اولدی.

قرمان سفرندن بروسه‌یه عودتنده یکیچریلر جلوس بخششی ایسترز دیه آیاقلاندیلر. اون کیسه آقچه ویریلدی . فقط آغالری ایله سائر بیوکلری عسکرلکه یاقیشمایان بو حاللردن طولایی قامچی ایله دوکولوب عزل اولندیلر .

ایمپراطور، قرمان اوغلنك قیامنی بهانه ایده‌رك سلطان مراد زماننده استانبولده محفوظ بولنان (سلیمان چلبی) نك طورونی شهزاده «اورخان»ك ویرکولرینی ایسته‌دی. مقصد پادشاهی ذاتاً استانبول فتحی ایدی. جلوسنی متعاقب اطرافده‌کی حکومتلرله عقد متارکه ایدیشی‌ده بوسببه مبنی ایدی. اوزمان استانبول ایمپراطورلغی پك زیاده کوچولمش ایدی. (قسطنطینیه) دن ماعدا مرمره دکزی ساحلنده (سیلوری) ایله بر ایکی کوی وقره دکز ساحلنده‌ده برقاچ موقع قالمش ایدی . ترکلرك اوروپا قطعه‌سنده یرلشه‌بیلملری‌ده آنجق « استانبول » ك فتحیله ممکن اوله‌جق ایدی .

---

٥٧ — فائده

صربلر

صربلر بوندن بیك ایکی یوز، بیك اوچ یوز سنه اول مجارستانده کائن (قارپات) طاغلرینك اوته طرفلرندن شمدیکی بولندقلری اراضی‌یه هجرت ایتمشلردر. بونلر برطاقم قبیله‌لردن مرکب ایدیلر. حکومتلری یوق ایدی. خرستیانلغی قبول ایتدکدن برعصر صکره یعنی ١٠١٩ میلادی تاریخنده استانبول ایمپراطوری

قسطنطینیه، خرستیانلغك اوزمان اك كوزل شهری ایدی. اولجه بش یوز بیك قدر نفوسی وار ایكن یوز سكسان بیكه قدر اینمش ایدی . فقط سوری ، قلعه‌سی برنجی درجهٔ اهمیتده ایدی . حتی برخیلی زمان عثمانلیلرك ، عثمانلیلردن اول سائر اقوامك هجوملرینه مقاومت ایتمش ایدی . مع‌هذا عثمانلیلر بو دورده فنون عسكریه‌ده فوق‌العاده مهارت كسب ایتمش اولدقلری كبی قلعه‌نك ضبطنی قولایلاته‌جق واسطه‌لرده تدارك ایتمشلر ایدی .

ییلدیرم بایزیدك آناطولی حصارینی انشا ایتدیكنی یوقاریده كورمش ایدك . سلطان محمدده قرمان سفرندن صكره بوغازه كله‌رك شیمدی روم ایلی حصاری دیدیكمز «بوغاز كسن» حصارینی یاپدی . شوحالده استانبولك اوروپا ایله مناسباتی كسیلمش اولدی . ایمپراطور سفیرلر یوللادی. حصارك انشا ایدلمسی متاركه‌یه منافی اولدیغندن طولایی پروتستو ایلدی . سلطان محمدده سفیرلره :

— بن سزك علیهكزه برتشبثده بولنمیورم. مملكتمی محافظه‌ایچون

(واسیل) لك زماننده بیزانس دولتنك برولایتی حالنه كیردی . بونلره ایلك دفعه استقلال‌قازاندیران (استه‌فان‌نمانیا) نامنده برسركرده‌در. استه‌فان، قراللغی‌اعلان ایتمش وبونك طورونلرندن (استه‌فان دوشان) ماكدونیا ایله آرناوودلنی وتسالیا ایله یونانستانك شمال طرفنی ضبط ایدرك بیوك برحكومت تشكیل ایتمشیدی . بوسلسله ١٣٦٩ سنهٔ میلادیه‌سنده محو اولوب « دوقاچین » سلسله‌سی ظهور ایله‌مشدر . عثمانلیلرله ایلك حرب ایدن بو « دوقاچین » در . مرقوم مغلوب اولوب وفات‌ایتدی. قوصوه محاربه‌سنده سلطان مراده قارشی كلن قراللر میاننده بوسلسله‌دن (بلیانوویچ) نامنده برقرال وار ایدی . بودخی محاربه‌ده مغلوب وبالاخره مقتول اولمشیدی . صربیه‌نك تاریخی بوندن صكره تاریخ عثمانی ایله برابر یورور .

چالیشیورم‌که هیچ برزمان نقض عهد دکلدر. ایمپراطورکز مجارلرله اتفاق ایده‌رك کمیلریله پدرمك کلیبولیده یولنی کسمش و بك بیوك برمخاطره‌یه براقمش‌ایدی. اونوتدیکزمی؟ پدرم اوزمان جنویزلیلردن معاونت ایسته‌مکه مجبور اولمشیدی. بن هنوز کنج، ادرنه‌ده بولنیور ایدم. بزقورقومزدن‌تیتریور ایدك، سزایسه‌بزم فلاکتلرمزه کولیور ایدیکز. پدرم وارنه‌ده ایکن روم ایلی ساحانه برقلعه یاپه‌جغنه یمین ایتدی. بن آنك یمینی یرینه کتیرییورم. ملکمك اوزرنده ایسته‌دیکمی یاپمقلغمه قارشی بنی منع ایتمکه ویا ایشمه قاریشمغه حقکز ویا قدرتکز وارمیدر؟ ایکی ساحل دخی بنمدر. ایمپراطورکزه دییکزکه شیمدیکی پادشاه اولکیلره بکزه‌میور. شیمدی سز کیده‌بیلیرسکز؛ فقط بردها بویله خبرلری کیم کتیریرسه دریسنی یوزرم.»

مألنده جواب ویردی. روم ایلی حصارینه بیوك طوپلر قو-

---

۵۸ — فائده

فتحدن صکره

حضرت فاتح بتون وزرا وامراسی معیتنده اولدیغی حالده (اکری قپو) دن مظفراً کیردیکی زمان طوغریجه (آیاصوفیه) یه کیده‌رك اومعبد عظیمك لطافت معماریه‌سنی تماشایه باشلامش وبوصره‌ده بریکیچری‌یی کلیسانك کوزل طاشلرندن برینی سوکمکله مشغول کورنجه الندەکی طوپوز ایله حریفك باشنه اوره‌رق:

— بن سزه مالجه اولان یغمایه رخصت ویرمش ایدم. مبانی ایسه بنمدر. دیه‌رك منع ایتمشدر. بواثناده نماز وقتی حلول ایتمکله برمؤذنه اذان محمدی اوقومه‌سنی امر ایدرك آیاصوفیه‌ده جماعتله نماز قیلمشدر. بونمازك ایکندی نمازی اولدیغی مظنوندر.

نولدی. حتی محافظه‌سنه «فیروز» آغا نامنده برینك قوماندا‌سنده اوله‌رق درت یوز یکیچری تعیین ایدلدی .

سلطان محمد ادرنه‌یه عودتنده ایمپراطورده استانبولك قپولرینی قپامش، شهرده‌بولنان اسلاملری حبس ایتمش ایدی. پادشاه، (موره)ده بولنان ایمپراطورك قرداشلرینی آکا معاونتدن منع ایچون (طرخان) بك ایله اوغللرینی برارده ایله اوزرلرینه یوللادی .

ایمپراطورك خدمتنده بولنان (اوربان) نامنده بر مجارلی طرف دولته کلدی . استانبول دیوارلرینی ییقه‌جق جسیم طوپلر دوکدی. بو طوپلرك اڭ بیوکی ادرنه‌ده دوکولدی . بو طوپی ٦٠ الی ١٠٠ اوکوز چکر ، ثقلتی ٧٠٠ طونیلاته اولوب ١٢٠٠ اوقه‌لق کوله‌لری بیك متره‌یه قدر آتاردی [*] .

[*] فاتحك کندی ترتیب وحسابی اوزرینه مهندس (مصلح‌الدین) و (صاریجه سکبان) ایله (اوربان) نامنده برمجارك دوکدکاری طوپدرکه اوچ یوز قنطار باقردن اعمال اولنمشیدی. اون ایکی قنطار آغیرلغنده مرمر کله‌یی برمیل مسافه‌یه آتاردی . اردوده بولنان طوپلرك مقداری دخی اوچی بیوك اولمق اوزره یوز اوتوزه بالغ ایدی .

پادشاه غراندوق ویابیوك آمیرال دینلن و ایمپراطوردن صکره روم ایمپراطورلغنك اڭ بیوك آدمی اولان (لوقا) یی حضورینه چاغیروب التفات ایتمش وایمپراطورك نره‌ده بولندیغنی صوردرکن حضوره‌برقاچ ضابط کیره‌رك طیشاریده ایکی یکیچرینك ایمپراطوری کندیلری اولدیردکلرینی سویلدکلرینی خبرویرمشدر. فاتح بیکلرجه سنه‌لك بردولت قدیمه‌یی زیروزبر ایتمش اولدیغنی وصوك ایمپراطوری مقتول بولندیغی حالده باشنی ممالك عثمانیه‌ده تشهیر ایتمك خاطرینه کلمکله ایمپراطورك نعشی بولنمسنی وباشنك کتیرلمسنی فرمان ایلدی .

نعشی آرامغه کیدنلر بولمقده کوجلك چکمه‌دیلر. چونکه (قسطنطین) حکمدارلق علامتی اولمق اوزره اوزرینه اوفاجق آلتون قره قوشلر میخلی

سلطان محمد شهرك پلانلرینی ، هجوم خطلرینی چیزمش ، عثمانلی اردوكاهی اوله‌جق محللری كزمش، تعیین ایتمش، طوپ باطاریه‌لرینی تعبیه ایده‌جك محللری كوسترمش ایدی. آغیر طوپلر تاریخ میلادك ۱٤٥۳ سنه‌سی شباطنده (ادرنه) دن بیزانس اوزرینه طوغری آغیر آغیر یوریتكه باشلامشدر .

— ۲ —

فاتح محمد، اوتاغنی (اكری قپو)نك قارشیسنده‌كی تپه‌یه قوردی. صاغ جناحده یوز بیك ، صول جناحده اللی بیك عسكر بولنیور ، «زاغنوس» پاشا غلطه تپه‌لرینی طوتیوردی. اردوده اوچ بیوك طوپله برابر ایریلی اوفاقلی اون‌درت باطاریه طوپ دها وارایدی. بونلردن ماعدا تخته قوله‌لر و سائر محاصره آلاتی موجود ایدی . دكزدن دخی (بالطه اوغلی سلیمان) بك قومانداسنده دونانما كلیوردی (۸۸۷ ربیع الآخر) .

(ارغوان) رنكنده بر آیاق قابی كییر ایدی. نعش حضوره كتیریلنجه استانبول فتحی مژده‌سیله برابر بانك آناطولیده تشهیرینی و نعشنك خرستیان آیینی اوزره وكمال احترامله دفن ایدلمسنی امر ایلدی .

ایمپراطور عثمانلی عسكرینك سوردن ایچری‌یه كیردكلرینی و ایش ایشدن كچدیكنی آكلاینجه شورایه بورایه باش اوره‌رق :

— نی اولدیره‌جك برخرستیان یوقمی ؟ دیه فریاده باشلامش ایدی . روایته نظراً ایكی یكیچری ایمپراطوری طانیمامشلر واوزرینه قلیج اوشوره‌رك بری یوزندن ودیكری آرقه‌سندن ایكی بیوك یاره آچمشلردر. ایمپراطور درحال اورایه دوشوب تسلیم روح ایله‌مشدر .

[مفصل]

ایمپراطور «قسطنطین دراغوزس» روم ایلی حصارینك انشاسی تاریخندن بری شهره متانت ویرمکدن خالی قالمامشیدی . اجنبی

استانبول محاصره‌سی رسملرندن : سفن حربیهٔ عثمانیه‌دن برطاقمنك قره‌دن یوریدلمسی

تاریخلرینك ویردیکی معلوماته کوره ایمپراطورك قوتی سکز طقوز بیك راده‌سنده اولوب بوکا اوتوز اوتوز بش بیك قدر الی سلاح طوتار

---

۵۹ — فائده

پطریق نصبی

روم تاریخلرینك روایتنه کوره استانبولده جامعه تحویل ایدیلن کلیسالرك عددی قرق ایکی ایسه‌ده اکثرینك اسملرینی نه روملر ، نه‌ده آثار عتیقه علماسی بیله‌مه‌مکده‌درلر .

فاتح . دخولنك اوچنجی کونی « روم ـ اورتودوقس » لرینك پطریق

اهالی ایله سائر کوکللو، هر ملتدن بیانجیلر، جنویزلر، وندیکلیلر، اجنبی قپودانلر دخی هیئت مدافعه یه داخل ایدی. حتی (غران) نامنده برده آلمان طوپجی وارایدی. دوننما آلتیسی اجنبی وبیوك کوچك یکرمی اوچی روم گمیسی اولمق اوزره ۲۹ حرب سفینه سندن عبارت ایدی. بومحاصره ده هجوم ومدافعه ایچون (قاتاپولت) Catapulte نامنده اوق وطاش آتار منجنیق، عادی منجنیق، قله شکلنده حرب ماکنه سی، اوق، آتش رومی دینیلن «غره ژووا» آتشی ایله طوپ ولغم آتمق اصولی هر ایکی طرفدن ده قوللانلمشدر. روم طوپلری هم عدداً، هم ده حجماً آشاغی ایدی. ادرنه دن کتیریلان بیوك طوپ حین استعمالده پاتلایوب مهندس (اوربان) ی ده اولدوردی. بالطه زاده نك قومانداسنده بولنان دوننمای عثمانی بك مهم اوله مامقله برابر عجمیلك دخی وارایدی. حتی برنجی هجومده اون سکز پاره گمیمز ساقیزدن کلن بش جنویز گمیسنه مغلوب اولدی. بوبش گمی روزکارك یاردیمیله دوننمامزك اورته سندن کچه رك استانبول لیمانی آغزینه قدر کلدی. روملر بورایه زنجیر کرمشلردی. زنجیر آلات مخصوصه ایله ایندیریله رك ایچری یه کیردیلر. بو حاله فاتحك جانی صیقیلدیغی کبی روایاته نظراً

انتخاب ایتملرینی امر ایله مشدر. بوسببله اسکی روم ایمپراطورلری زماننده نه مراسم وار ایسه جمله سی اجرا ایدلمشدر.

انتخاب ایدیلن پطریق اصطبل عامره دن کوندریلن غایتله مکلف ومزین اکرلی واوزری بیاض حاشه ایله اورتولی برآته راکب اوله رق برابرنده هیئت روحانیه اولدیغی حالده سرایه کلدی. فاتح، تخت اوزرنده اوطوردیغی ویاننده ارکان سلطنت بولندقلری حالده اوزری اینجی ایله مرصع برآلتون عصا ویردی. موجود پاپاسلر هپ برآغیزدن دعای پادشاهی یی اوقودیلر. دعا بیتدکدن صکره فاتح آیاغه قالقدی و پطریق دخی آیاق اولدی. بر دها دعا تکرار اولندقدن

رشوت آلمقله روملره طرفدار اولان خلیل پاشایه ده محاصره یی قالدیرتمق ایچون فرصت ویردی ایسه ده فاتح دیکله مدی . قره طرفنده دخی

محاصره وفتح قسطنطنیه

طوپلر ایشه یارامادیغی کبی اخشاب هجوم قله لرینی ده روملر یاقدیلر . ذات شاهانه زاغنوس پاشا ایله (منلا کورانی) و (آق شمس الدین) کبی علمای محترمه دن بیوك برمجلس تشکیل ایدرك مذاکره ایتدی . عثمانلی کمیلرینی بر کیجه ده طوپله باغچه دن قیزاقلره چکه رك خلیجده «بلاط» و«آیوانسرای» اوکنه ایندیردی .

صکره حضار ، ضیافته دعوت ایدلدی . ضیافتدن صکره رکابده موجود اولان وزیرلر ، پاشالر آلای والا ایله پطریقی پطریقخانه یه کوتوردیلر .

فاتح ، سائر مذهبلره سالك خرستیانلرك ده رئیسلرینی ابقا ونصب ایله مشدر . حتی بونلره عصا و قلیج ایله برابر برنفوذ استقلال دخی ویرمشدر . ارمنی ، اسلاو ، لاتین خرستیانلر کندی مذهبلرینك پاپاسلریله قالمشلردر .

ایمپراطور مدافعه‌ده
یارارلق کوستریبوردی.
محاصره اللی اوچ کون
سوردی. فقط اك صو-
کنده (طوپ قپو، اکری
قپو) اوزرندن اجرا
ایدیلن هجوم موفقیتله
نتیجه‌لندی. عثمانلیلر
استانبوله کیردیلر (٨٥٧
سنه ٢٧ جمادی الآخره)
پادشاه «فاتح» عنوان
عالیسنی احراز ایتدی.
فاتح، یکرمی کون
قدر استانبولده اوطور-
دی. شهری تنظیم ایدرك

استانبولك صوك ایمپراطوری

روملره یکیدن پطریق نصب ایتدی. پطریقخانه‌یه امتیازلر ویردی که
حالا حکملری جاریدر.

* * *

پاپالق علیهنده بولنان و قاتولیکلك ایله اورتودوقس مذهبنك برلشمه‌سنه
اصلا طرفدار اولمیان (ژورژ سقولاریوس) که (ناویوس) ویا (غنادیوس)
نامیله معروفدر، فتحدن صکره ایلك پطریق انتخاب ایدیلن روحانیدر.
استانبولده ایلك دفعه قاضی اولان (جلال زاده خضر) بك نامنده برذاتدر.

— ۳ —

فتح قسطنطینیه اثناسنده احوال عالم واطراف

فتح قسطنطینیه اثناسنده هنوز (آمریقا) و (آوسترالیا) قطعه‌لری کشف ایدلمه‌مش ایدی. حتی اوزمان دنیانك اوچ قطعه‌سی بردرجه‌یه قدر معلوم ایدی‌که آنلرده: «اوروپا»، «آسیا» و «آفریقا» ایدی.

اوروپاده حکومت اوله‌رق: (فرانسه)، (انکلتره)، (دانیمارقه)، (اسوچ)، (آلمانیا)، (روسیه)، (لهستان)، (بوهمیا)، (مجار)، (اسویچره)، اسپانیاده (قاستیل، آراغون، ناوار، پورتکیز) و (اندلس)ده اسلام حکومتلرندن «بنی احمر» وارایدی. شرق روم ایمپراطورلغی محواوله‌رق یرینه (عثمانلی ایمپراطورلغی) قائم اولمش وبونك اوزرینه تاریخده «قرون جدیده» دینیلن دور باشلایوب «قرون وسطی» دوری ختام بولمش ایدی.

آسیاده: عرب، سلاجقه، (طربزون) ایمپراطورلغی، قفقاس، ایران، ترك، تاتار، هند وچینناملرنده کومه‌لر وار ایدی. مع‌هذا بو هند و چین بیله معلوم دنیله‌جك حالده دکل ایدی. او زمانك مورخلری، جغرافیونی بونلرك حالنی اییدن ایی‌یه بیله‌میورلردی. حقلرنده پك آز معلومات وار ایدی.

آفریقاده: فاس، تونس، جزایر ومصر حکومتلری بولونیور ایدی. شویله‌جه صایه‌جق اولورسه‌ق او زمان معلوم عد ایدیله‌جك اوچ قطعه اوزرنده بللی باشلی حکومتلرك مجموعی یکرمی بشی کچه‌میوردی.

فتح قسطنطینیه‌ده، فرانسه‌ده (والووا) خاندانندن یدنجی شارل (مظفر)

---

۶۰ — فائده

عثمانلی تاریخلری نمونه‌لری — عبرت

فاتح حضرتلری (۸۵۷) سنهٔ هجریه‌سنده بربیوك اردو وجسیم طوپلر ایله (ادرنه) دن کلوب استانبولی فتح ایلمشدر. ایشته دولت علیه شمدی مرکز

حکمدار اولوب انکلیزلرله آچیلان و (یوز سنه محاربه‌سی) دیه تاریخده شهرت بولان محاربه بیتمش ایدی .

بیزانس ایمپراطورلرینک تختی

انکلتره‌ده آلتنجی (هانری) نامنده (پلانتاژه‌ن) خاندانندن بر قرال حکومت ایدییور وشیمدیکی فرانسه‌نك برچوق‌ایالتلری انکلیزلرده بولونیوردی. بوندن ماعدا انکلتره‌ده قرال خاندانانك (یورق) و (لانقاستر) قسملری

صحیحنی بولدی و فاتح حضرتلری جهت سلطنتی اكل ایله صحیحاً « ملوك‌الملوك » اولدی .

برملتك سعادت حالی (اتحاد) و (انفاق) ایله (حسن اخلاق) قضیه‌لرینك نتیجهٔ خجسته‌فالی اولدیغی بومسئله ایله‌ده مثبت اولورکه عثمانلولر آناطولینك بر کوشه‌سنده برشرذمهٔ قلیله‌اولوب روملرکرك قوهٔ مالیه‌جه وکرك معلومات دولیه‌جه

آره‌سنده (چفته کل) محاربه‌سی نامیله اوتوز بش سنه سورن داخلی بر محاربه باشلامشدی .

دانیمارقه ، (استریتید) خاندان قرالیسندن دردنجی (والده مار) ك قیزی (مارغه‌ریت) ك اسوج ، نوروج و دانیمارقه حکومتلرندن تشکیل ایتدیکی

فاتح سلطان محمد خان دورنده قطعات معلومه جهانك تقسيمات سياسيه سی

(قالمار) اتحادی نامنده‌کی بیوك حکومتك آیرلمسی و تکرار برلشدیرلمسی منازعاتیله قارمه قاریشیق ایدی . اسوج ، (قالمار) اتحادندن آیرلمق تلاشنده ایدی .

آلمانیا ، (هابسبورغ) خاندانی نامیله مشهور اولان سلاله‌دن اوچنجی (فره‌دریق) اسمنده قیدسز بر ایمپراطورك زیر حکمنده ایدی . (هابسبورغ) ،

آنلره فائق ایدی . حتی استانبولك فتحندن صکره اوروپایه منتشر اولان روملر اورالرده نشر معلومات ایتمشلردر . لکن ایچلرینه « غرض » و « نفاق » و « فساد اخلاق » کیرمش اولدیغندن قوهٔ مالیه و علمیه‌لری کندولرینی خلاص ایده‌میوب عثمانلیلرك مغلوب و محکومی اولدیلر . [عبرت آل‌ه‌لم]

[تاریخ جودت پاشا]

(اسویچره) ده بر کوچك کوی ایدی. اصل مؤسسی آلساس دوقه‌سی (اتیقو) اولوب فقط خاندانی میدانه چیقاران (غونتران) نامنده‌کی (آلساس) قونتی‌در. بونك طوروئی (رادبو) ۱۰۲۰ میلادی تاریخنده (هابسبورغ) سراینی یاپدیرمشدر. فتح قسطنطینیه‌ده آوستریا قراللق بیله اولمیوب آرشیدوقه‌لق ایدی. اوأثناده آلمان حکومتلری بر یره کله‌رك بیوك بر آلمان ایمپراطورلغی تشکیل ایتمشلر ایدی .

روسیه، ده (کور واسیل) نامنده برموسقوف پرنسی وارایدی. روسلر، بوزمانلرده تاتار خانلری آره‌سنه کیرن اختلافدن استفاده ایده‌رك تاتارلره خراج ویرمکدن قورتلدقلری کبی آنلری تهدیده بیله باشلامشلردی . فقط روسلرك بو اثناده اوروپا ایله مناسبتلری همان هیچ یوق کبی ایدی . حتی بزمله اولان مناسبتلری (بایزید ثانی) زماننده، قریم خانی (منکلی) کرای واسطه‌سیله‌در. هنوز اوروپانك شمال شرقی طرفلرنده بولنیورلردی .

لهستان ، (یاکه‌لون) ویاخود (ژاژه‌لون) دینیلن سلاله‌دن دردنجی (قازیمیر) ك اداره‌سنده ایدی . (قازیمیر) پك زیاده معارف پرور ایدی . پروسیانك یاریسی تحت اداره‌سنده بولنمقله برابر یاریسی خراج ویرمکده ایدی. (یاکه‌لون) شیمدی روسیه داخلنده بولنوب (لیتوآنی) نامیله تاریخ عثمانیده کوره‌جککز برایالت دوقه‌سی ایدی .

یاکه‌لونلرك لهستانده حکومت دوری ، بو زواللی قراللغك اڭ پارلاق زمانیدر .

---

٦١ — فائده

عثمانلی سکه‌لری

سلطان اورخانك ضرب ایتدیکی سکه‌لرك بریوزنده (لااله الاالله محمدرسول الله) وبریوزنده (اورخان خلدالله ملکه) یازیلی اولدیغی کبی سلطان مراد اول سکه‌لرینك دخی بریوزنده ینه کلمهٔ شهادت ودیکر یوزنده دخی (مراد بن اورخان خلدالله ملکه) یازیلیدر. ییلدیرم بایزیدك سکه‌لرینك بریوزنده (خلدالله ملکه) ودیکر

بوهمیا ، یاخود (چه) قراللغی پروتستانلغك ظهوری مقدمه‌سی اولان و (هوسیتلر) محاربه‌سی دیه شهرت بولان غائله‌دن قورتولمش ایدیسه‌ده ینه آلمانیانك تأثیری آلتنده بولنیور و قرال (آلبر) نامنده بری تحتنده او-طوریبوردی .

مجارستان‌ده: بشنجی (لادیسلاس) قرال‌ایدی. مجارلر حالا (وارنه) محاربه‌سنك ویردیکی ضعف ایچنده ایدیلر. معلوم اولدیغی اوزره (ژان هونیاد) بو محاربه‌ده کندیسنی پك کوچ قورتارمش ایدی.

ژان هونیاددن صکره اوغلی (ماتیاس قوروەن) بو (لادیسلاس) دن صکره مجار قرالی اولمشیدی. اسویچره ، جمهوریت حالنی طانیتمش و فرانسه‌یه تسلیم ایتدیرمش ایدی .

اسپانیاده غریب برحال کوریلیوردی . شرقده اوروپا طوپراغی اوزرنده عثمانلی نامی آلتنده براسلام حکومتی فتح قسطنطنیه‌ایله اوروپاده بیوك بردولت تشکیل ایلدیکی حالده اسلاملر اسپانیادن یعنی اوروپادن چیقمق‌اوزره‌بولنیورلردی. اسلاملر اندلسده یالکز (غرناطه) حکومتنه مالك ایدیلر . خرستیانلرده ایسه (قشتاله) و یاخود (قاستیل) حکومتی ایله (آراغون) قراللغی اوکده اولمق اوزره (پورتکیز) و (ناوار) حکومتلری وار ایدی .

اندلسدن آفریقا اوزرینه توجه ایدن نظره تونسده (حفصیون) نامیله بر حکومت اسلامیه دها کورور. فقط زوال بولمق اوزره‌ایدی. یالکز بوحکومته لفظاً منسوب عرب دکز قورصانلری واردی‌که ایتالیانلره قارشی برسلاح مدافعه حالنده ایدیلر .

مصرده ایسه « چراکسه مملوکلری » نامیله برحکومت وار ایدی . بونلر

یوزنده(بایزید بن مراد) ، مضروب اولوب چلبی سلطان‌محمد ومراد ثانی سکه‌لری دخی عین وجهله‌در.

دولتمزده فاتح زمانه کلنجه‌یه قدر آلتون سکه کسیلمه‌مشدر . مشارالیهك زمانده کسیلان آلتون سکه‌لرك برطرفنده (ضارب النضر صاحب العز والنصر فی‌البر والبحر) وبرطرفنده دخی (سلطان محمد خان ابن‌السلطان مراد خان ضرب

۷۸٤ سنهٔ هجریه‌ده ظهور ایتمشدر . مصرده (برقوق) نامیله ظهور ایدن بر چرکس سرداری بودولتك بانیسیدر. بونلردن ۹۲۲ تاریخنه‌قدر یعنی یاوزسلطان سلیمك مصری فتح ایتدیکی زمانه قدر ۲٤ حکمدار کلمشدر . فتح قسطنطینیه اثناسنده مصر ملکی (منصور فخرالدین) نامنده بری ایدی‌که بونی کندی سرعسکری (اتابك) اولان (اینال بك) خلع ایدەرك یرینه چکمش ایدی .

آسیاده : یمنده (بنو حمزه) حکومتی ظهور ایدییوردی . حجازده (بنی قتاده) سلاله‌سندن شریفلر بولنوب مکهٔ مکرمه امیری ایدیلر . عثمانلی دولتنك حین ظهورنده بوسلاله‌دن (رمیثه) و (قمیضه) نامیلرنده ایکی شریف مشترکاً امیر مکه بولنیورلردی . (نجد) قطعه‌سنده ینه عشیرت ریاستی جاری ایدی .. استانبولك فتحندن ایکی بچق عصر اول طربزونده تأسس ایدن ایمپراطورلقده دخی یکرمنجی ایمپراطور اولان (داوید) بولنمقده ایدی .

اصل ترك اوله‌رق (البستان ، مرعش ، عینتاب ، ملاطیه وخربوت) طرفلرنده ذوالقدریه حکومتی وار ایدی‌که بونلرك بكلرندن سلیمان بكك قیزی (ستی خاتون) فاتحك زوجه‌سی ایدی . سلیمان بك، فتح قسطنطینیه اثناسنده وفات ایتمش واوغلی (آرسلان بك) امیر اولمشیدی . بونلردن ماعدا (آطنه) طرفلرنده (رمضان اوغللری) نامیله دیکر بر ترك حکومتی دها وار ایدی . فتحده (حمزه بك) نامنده بری بو حکومتك امیری ایدی . شوراسنی ایجه خاطرده طوتمالیدرکه ساچوقیلرك کرك آناطولیده کرك سوریه وعراق عرب و ایرانده‌کی ممالکی اوزرنده غرباً حکومت عثمانیه تشکل ایتمش وشرقاً دخی (دولت صفویه) نامیله یکی بر حکومت تأسس ایتمك اوزره بولنمش ایدی .

فی‌قسطنطینیه) وتاریخ محرردر. تا (یاووز سلطان سلیم) زماننه قدر بومنوال اوزره‌کیتمش و (تبریز) فتحندن صکره کسیلن سکه‌لرده « سلیم شاه » عنوانی کورلمشدر .

سکه‌لره « طغرا » یازلمسی ایلك دفعه اوله‌رق (امیرسلیمان) ك ضرب ایتدیکی آقچه ومانغرلره چلبی سلطان محمدك آقچهٔ یکانه‌سنده کورلمش وبواصول بالآخره ترك ایدیله‌رك سلطان محمد ثالث زماننده تکرار احداث قیلنمشدر. بو طغرالر زمانمزده‌کی طغرالر کبی منتظم دکل ایدی .

طغراره سلطان‌احمد ثالث زماننده حسن وانتظام ویرلمشدر. یوقاریده ذکر

یالکز عثمانلیلر طرفنده قرەمان اوغللریله آق قیونلیلر موجود ایدی . قره‌قیونلی دینیلن ترکلر دخی ایرانده حاکم اولوب حین فتحده ایکنجی حکمدارلری اولان (جهانکیر) تخت نشین ایدی. کرجستانده ایسه (قارتلی) ، (قاخت) و (غوری)ناملریله معروف اوچ حکومت، اوچ برادر النده بولنیوردی .

هندستانده افغانیلردن (لودی) خاندانی یکی بر حکومت تشکیل ایتمشلر ایدی. چینده دخی (مینغ) سلاله‌سی وار ایمش که اوزمانلر نه اوروپا چیندن نه‌ده چین اوروپادن خبردار دکل ایدی . بونلردن ماعدا اوروپاده (وندیك ، جنویز) حکومتلریله راغوزه جمهوریتی ، ردوس شوالیه‌لری ، صربیه ، افلاق ، بغدان وویوودەلنی، مورە دسپوطلنی وسائر تابع ونیم تابع کوچك حکومتلرده وار ایدی . پاپا «بشنجی نیقولا» ایسه بو اثناده استانبول فتحیله دها زیاده سهل الحصول برحاله کلمکده اولان اتحاد نصرانیته چالیشیوردی .

— ٤ —

فاتح استانبولجه لزوم کوردیکی ایشلری بیتیردکدن صکره (ادرنه)یه عودت ایتدی . خلیل پاشانك استانبول محاصره‌سنده اهاتی وقوعی سببیله پادشاه، پاشایی اولا حبس وقرق کون صکره قتل ایلدی. دولت عثمانیه‌ده ایلك قتل ایدیلن بوچندارلی زاده خلیل پاشادر. بو آنه‌قدر برنجی وزیرلك چندارلی خاندانده ایکن بوشرف آنلردن آلندی .

استانبول فتحندن صکره دولتك بالقانلرده وضعیتی تبدل ایتدی .

ایتدیکمز یازیلردن ماعدا اسکی عثمانلی سکه‌لری اوزرنده (سلطان البرین وخاقان البحرین) ویاسادەجه (سلطان البرین) عنوانلریله باصلدقلری محلی اشعاراً بعضلرنده (قسطنطینیه) وبعضلرنده دخی (اسلامبول) یازیلیدر. حتی سلطان (عبدالحمید) اولك آلتون سکه‌لرندن برنده (ضرب فی دارالسلطنة العلیه) وسلطان (احمد ثالث) زماننده ضرب اولنان بیوك فندق آلتونلرینك بریوزنده (طغرا) ودیکر یوزنده (عز نصره ضرب فی قسطنطینیه) منقوشدر .

(صربیه، بوسنه، هرسك، موره) اوزرینه بربری آردنجه سفرلراجرا ایدلدی. (٨٥٩ـ٨٦٣).

بزم (ویلیق اوغلی) دیدیکمز صربیه قرالی (برانقوویچ) ك یرینه فاتح (استه‌فان لازارو‌ویچ) ی نصب ایتمك ایسته‌دیکندن (ویلیق) اوغلی (هونیـاد) ه التجا ایتدی. خروات دیوشیرمه چوجقلرندن وزیر اعظم محمود پاشا (٨٦٠) ده بلغراد محاصره‌سنده موفق اوله‌مادی. دولت، «برانقوویچ» ی اوتوزبیك دوقه آلتونی ویرمك شرطیله صرب قرالی طانیدی. (٨٦٣) سفرنده اردوی عثمانی یوز اللی بیك کشیدن مرکب و اوچ یوز طوپه مالك اولدیغی حالده بلغرادی محاصره ایتدی‌ایسه‌ده پاپااوچنجی (قالیقست) هونیاده مراجعتله بر اهل صلیب تشکیل ایتدی. هونیاد، طونه‌ده‌کی کوچك دونانمایی یاقدی. (بلغراد)ك امدادینه‌یتیشه‌رك اردومزی‌بوزدی. حتی سلطان فاتح یاره‌لندی. بکاربکی «طابی قره‌جه پاشا» ایله برابر یکرمی درت بیك عثمانلی شهید وطوپلرمز محواولدی. فقط ویلیق اوغلی‌ده براز صکره‌ویرینه قرال اولان لازاراوغلی‌ده ایکی‌آی صکره اولدیلر. اورته‌یه ایکی وارث چیقدی. بری فاتحك اوکی والده‌سی «مارا» یاخود «مریم سلطان» و دیکری‌ده لازارینك دامادی بوسنه قرالنك زوجه‌سی (ایره‌ن) ایدی. (ایره‌ن) صربستانه کیردی ایسه‌ده قاتولیك اولدیغندن قبول ایدلمدی. صدراعظم محمود پاشانك برادری اولوب صربلیلره‌موقت رئیس تعیین اولنان (آباغوو‌یچ)ی (ایره‌ن) حیله ایله قتل‌ایتدیردی. بونك‌اوزرینه فاتح، تکرار صربیه اوزرینه یوریه‌رك (سمندره)یی وسائره‌یی فتح ایتدی. بوندن صکره صربیه بر عثمانلی ولایتی حالنه کیردی. یالکز بلغراد مجارلرده قالدی (٨٦٣).

سمندره‌نك فتحندن اول « موره » قطعه‌سی دخی ضبط واستیلا ایدیله‌رك یالکز (قورون، متون، آرغوس) کبی برقاچ موقع ونديكليلر اداره‌سنده براقیلدی (۸۶۲).

صربیه‌نك کاملاً فتحی بوسنه وهرسکك دخی استیلاسنه یول آچدی. بوسنه قرالی، صربیه‌دن ال چکدکدن صکره ویرکو ویرمکده کوشه‌مش و ونديكليلره قارشی (بوسنه)نك الده بولندیرلمسی لازم کلمش ایدی. صدراعظم محمود پاشا بوسنه قرالی (کلوج) حصارنده محاصره ایده‌رك اسیر آلدی. هونیادك اوغلی (ماتیاس) (۸۷۰) ده بوسنه‌یی استرداد ایچون هجوم ایتمش ایسه‌ده محمود پاشا غالب کله‌رك مجارلری دفع ایلدی.

افلاق ویوده‌سی اولوب تاریخلرمزده (قازیقلی ویوده) و مجارلر آره‌سنده «شیطان» و کندی اهالیسی بیننده «جلاد» نامیله معروف اولان (دراقولا) نك اوغلی (ولاد) طرف دولتدن وقوع بولان دعوت اوزرینه: « بن کله‌جك اولورسه‌م افلاق اهالیسی یریمه بر باشقه‌سنی کتیررلر» دیه‌رك اعتذار ایتمش وبونك اوزرینه مملکتی محافظه ایچون کوندریلن ویدین بکی (چقارجی حمزه) پاشا ایله معیتی برکیجه باصه‌رق قازیقلامش ایدی. صدراعظم محمود پاشا قره‌دن وپادشاه دریادن کیدرك افلاقه کیردیلر. شیطان وویوده براورمانه کیزلنه‌رك اردویی‌ده باصدی. فقط موفق اوله‌میه‌رق مجارستانه قاچدی. مرقومك یرینه معیت شاهانه‌ده بولنان برادری (رادولا) وویوده تعیین ایدلدی. شمالی آرناوودلقده تا مراد ثانی زماننده‌ن بری عصیان ایتمش اولان اسکندر بك اوزرینه کیدن فرقه‌لرمز بوزولیوردی. فاتح اردوسیله یوریه‌رك (آقچه حصار)ی محاصره ایتمش ایسه‌ده اسکندر بك طاغلره التجا ایدرك هرکیجه باصقینه چالیشیر ایدی. قیشك کلمه‌سی اوزرینه سلطان محمد

(بلبان) بکی براقه‌رق چکیلدی وایرته‌سی سنه اسکندر بك وفات ایتمکله آرناءودلق قبائل بکلریله وندیك و دولت عثمانیه آره‌سنده قالدی .

صربیه‌نك فتحی ، آرناءودلغك حکومتسزلکی عثمانلی اردولرینك دها شماله طوغری یورومه‌لرینی قولایلاشدیردی . عثمانلیلر اون سنه مدتله جنوبی مجارستان ایله (خروانستانی ، اسقلاوونیا ، استیریا ، قارنیولا) طرفلرینه آقین ایتدیلر . فقط (وندیك) جمهوریتیله آچیلان حرب ، قره‌دن ، دکزدن اون آلتی سنه سوردی .

جنویزلیلر ایله وندیکلیلر استانبول ایمپراطورلغنك ضعفنه سبب اولمشلردی . سلطان محمد (٨٦٣) ده صربیه‌دن دونه‌رك قره دکز ساحلنده بولنان (آماصره) نام جنویز حکومتی وآطه‌لر دکزنده‌کی (طاشوز) آطه‌سیله بعض ساحل موقعلری و استانبول فتحنی متعاقب غاطه‌یی آلمش وموره سفرنده ایسه وندیکلیلری ازمش ایدی . بو سببله وندیکلیلر موره‌ده اختلال چیقارتمق ، اسکندر بکه یاردیم ایتمك ، قره‌مان اوغلنه ال ویرمك صورتیله عثمانلیلری تعجیز ایدییورلردی . فاتح وندیکلیلردن (آغریبوز) آطه‌سنی آلدیغی کبی بوسنه وهرسك استیلاسنده اوراده بولنان وندیك ممالکنی دخی زده‌له‌مشیدی .

---

٦٢ — فائده

شرقی روما ایمپراطورلغی

سلطان فاتح محمدك استانبولی ضبط ایده‌رك حیاتنه خاتمه چکدیکی شرقی روما ایمپراطورلغنك استانبول ایمپراطورلغندن ماعدا (شرق ایمپراطورلغی) (بیزانتیون) و (بیزانس) دیه دیکر اسملری‌ده واردر . استانبولك اسکی اسمی (بیزانتیون)

استانبولك فتحنی متعاقب فاتح وندیك و جنویز گمیلری کبی سفائن انشا ایتدیره‌رك آق دکزده دونانما یوللامغه باشلامشیدی . محمود پاشا، افلاق سفرندن عودتنده بودونانما ایله (مدیللی) آطه‌سنی آلدی . چناق قلعه بوغازینه قلعه‌لر یاپیلوب طوپلر قونولدی .

٨٦٨ تاریخنده آناطولیده دخی وضعیتمز دکیشمش ایدی . «آماصره»نك ضبطندن صکره قره دکزك آناطولی ساحلنده ایکی حکومت قالمشیدی : اسفندیار اوغللریله طربزون حکومتی. (٨٦٤)ده اسفندیار اوغلی اسماعیل بك (سینوب) ك محاصره‌سی اوزرینه سلطان محمده التجا ایتمش ومملکتی الحاق لونمشدر . سینوبك فتحی اوزرینه طربزونه کیدن اردوی همایونه قارشی حکومت باینددریه‌دن (اوزون حسن) طربزون حکومتی حمایه ایتمکه قالقیشدی. فاتح (اوزون حسن)ك اوزرینه «حمزه» بکی یوللادی. (قویلحصار)ی ضبط ایتدی. حسن، والده‌سی «ساره»قادینی رجاجی یوللادی. فقط پادشاه طربزوندن واز کچمدی. «بیزانس» بقیه‌سی اولان بوحکومتی‌ده اورته‌دن قالدیردی .

کوریلیورکه عثمانلیلر اوروپا قطعه‌سنه کچدکلری زماندن اعتباراً کاه روم ایلیدن وقوع بولان هجوم، کاه آناطولیده ظهور ایدن عصیانلرله وحتی عین زمانده ایکی طرفله اوغراشمق کبی کوچ ، عارضه‌لی ،

ایدی . بو حکومت میلادك ٣٩٥ تاریخنده تأسس ایتمش و ١٤٥٣ تاریخنده انقراض بولمشدر . دیمك که (١٠٥٨) سنه دوام ایتمشدر . مدت دوامی آلتی دوره‌یه آیرلمشدر .

١ — ٣٩٥ سنه‌سندن ٥٦٥ سنه‌سنه قدر : (ژوستیانوس) نام ایمپراطور زماننده غربی روما ایمپراطورلغی انقراض بولمغله ایتالیا ایله شمالی آفریقانك واسپانیانك برقسمی النه کچمشیدی .

تهلکەلی مشغولیتلره اوغرامقدن خالی قالمامشلردر . وندیکلیلرك خصومتی ایسه نظردقتلرینی هم دکزه، هم ساحله عطف ایلیوردی.

قرمان اوغلی ابراهیم بکك بیوك اوغلی اسحق بك جاریەدن ودیکر آلتی اوغلی سلطان مراد ثانینك همشیرەسندن اولمقله بونلر آره‌سنده عداوت بیومش ایدی . بو آلتی اوغل ابراهیم بکی «قونیه»ده محاصره ایتدیلر. ابراهیم بك قاچارکن وفات ایلدی. فقط حیاتنده (ایچ ایل) ایله (سلفکه) یی اسحق بکه ویرمش ایدی . آلتی اوغلك اك بیوکی (پیراحمد) بك طایی زادەسی سلطان محمده واسحق بك ده اوزون حسنه یالواردی. اوزون حسنك یوللادیغی عسکری عثمانلیلر بوزوب سلفکه یی محاصره ایتدیلر . بونك اوزرینه اسحق بك عائلەسیله اوزون حسنه قاچدی و پیر احمد بك قرمان حاکمی اولدی . (٨٦٨)

ایشته بو پیراحمد بك ده ٨٧٢ ایدی که وندیکلیلرله اویوشوب ذوالقدر اوغلی «شهسوار» بکله برابر عصیان ایتدی . فقط وزیر اعظم محمود پاشا اوزرینه واروب پریشان ایلدی . فقط اسیر طوتەبیلەجك ایکن آلدیرمادی . بونی وزرادن محمد پاشا نامنده نااهل و حریص بری پاشانك رشوت آلدیغنه عطف ایدرك عزلنه سبب اولدی. (٨٧٢)

دیکر طرفدن وندیکلیلر متفقلری پاپا دردنجی (سیقست)، ناپولیلیلر، ردوس شوالیەلریله آناطولی اوزرینه صالدیرەرق ازمیری

---

٢ — ٥٦٥ دن ٧١٧ سنەسنه قدر : زواله یوز طوتمشدر . ایتالیانك بیوك قسمنی غائب ایتمش، صربلر، خرواتلر، بلغارلر طونەنك جنوب طرفنی ضبط ایلەمش، سوریه، مصر، آفریقا، قبریس دخی اسلاملر طرفندن آلنمشدر .

٣ — ٧١٧ دن ٨٦٧ سنەسنه قدر : اك مهم وقعه پاپانك نفوذندن وبناءً علیه قاتولیکلکدن آیرلدیغیدر . ایتالیانك جنوب طرفلرله سجلیا، کرید،

ضبط و(انطالیه، سلفکه) ساحللرینه کلوب قرمانه یاردیم ایدییورلردی.
فاتح «بوسنه» اوزرینه ایتدیکی هجوملرده برآره (اشقودره) یی‌ده
وندیکلیلردن آلدی. حتی عثمانلی آقینجیلری (تاغلیامنتو) لچیدینی.
زورلایه‌رق «وندیك» جوارینی آتشه‌ویردیلر. وندیکلیلری متفقلری
ترك ایتدکلرندن (لمنی) آطه‌سنی وآرناوودلقده‌کی مواقعی ترك ایتمك
ویوزبیك دوقه آلتونی تضمینات حربیه‌دن ماعدا سنوی یوزاون بیك
آلتون خراج ویرمك شرطیله نائل مصالحه اولدی. برآز صکره
(زانطه) ایله (آیاماورا) آطه‌لری‌ده آلیندی.

— ٥ —

اوزون حسن

(آق قویونلی) یاخود (بایندریه) حکومتنك اك نامدار حکمداری
ایدی. (دیاربکر)ده کسب قوت ایتمش وقره‌قیونلی حکمداری (جهانشاه
میرزا) ایله تیمورلنکك طورونی (ابوسعید میرزا)یی قتل ایده‌رك مقر
اداره‌سی (تبریز) اولمق اوزره بیوك دولت تشکیل ایتمش ایدی. قرمان
اوغلی پیر احمد ایله برادرلری مغلوباً کندیسنه التجا ایدنجه اوزون
حسن بونلره عموجه زاده‌سی (یوسفجه میرزا) قوماندasنده مقدار کافی
عسکر ویره‌رك قرمانه یوللادی. بواردو اوته‌یی بری‌یی یغما ایده

آطنه طرفلری اسلام النه دوشمشدر. بلغارلرله وقوعه کلن محاربه‌لر قوتنی
آزالتمشدر.

٤ — ٨٦٧ دن ١٠٥٦ سنه‌سنه‌قدر: بلغارلرك تشکیل ایتدکلری ماکدونیا
حکومتی غائله‌سیله کچمش وبرآره‌لق بلغارلر صربلیلرك مملکتلرینی‌ده ضبط ایتمشدر.
فقط ایمپراطورلق قبریس ایله سجلیا وحلب وآطنه جهتلرینی تکرار یدضبطنه آلمشدر.

ایده (حمید ایلی)نه قدر کلدی. قونیه والیسی شهزاده سلطان مصطفی (قیر ایلی)نده بونلری باصوب یوسفجه میرزایی اسیر ایتدی. (۸۷۷) دیکر طرفدن فاتح سلطان محمد اردوسیله حرکت ایدەرك سیواسدن صکره روم ایلی بکلربکی «خاص مراد» پاشا آقینجی بلوکاریله اوزون حسنك طوزاغنه دوشوب معیتیله شهید و «طرخان زاده عمر» بك کبی بعض امرا دخی اسیر اولدیلر. بونك اوزرینه سلطان محمد (بایبورد)ه طوغری ایلروله‌یوب ترجان قربنده (اوتلق بلی) دینیلن محلده اوزون حسن عسکرینه مقابل کلدی. اردوی همایون همان یوزبیك کشییدن ایدی. بومحاربۀ مدهشەده حسن، فنا حالده مغلوب اولدی. دولتده بوطرفده یکرمی اوتوز سنه راحت ایتدی.

اثنای حربده صاغ جناح شهزاده سلطان بایزیدك، صول جناح شهزاده سلطان مصطفانك قوماندانسنده اولدیغی کبی ایکنجی دفعه وزیراعظم اولان محمود پاشا وکدیك احمد پاشا و آناطولی بکلربکی داود پاشا دخی اردوده موجود ایدیلر.

عودتده کدیك احمد پاشا قرمانك (سافکه، ارمناك، منیان، و موقن) قلعه‌لرینی آلدی. سلطان مصطفی (دوەلی قره حصار)دەکی قرمان امراسندن (آتاجه بك)ی تپه‌لدی. پیراحمد بك ایسه (منیان)دن ذوالقدر اوغللری نزدینه قاچوب اوراده وفات ایتدی. سلطان

---

٥ — ۱۰٥٦ دن ۱۲٦۰ سنه‌سنه قدر: سلجوقیلر، آناطولینك یاریدن زیاده‌سنی ضبط وبلغارلرله صربلیلر استقلال اعلان ایتمشلردر. بودورك دخی اك مهم وقعه‌سی «قدس»ی اهل اسلام الندن آلمغه کیدن اهل صلیبك استانبولی ضبط ایدرك بر «لاتین» حکومتی تأسیس ایتملریدر. کرید و سائره وندیك جمهوریتنه کچمش، آرناوودلق، ازنیق، طربزون برر کوچك حکومت حالنه کیرمشدر که بونلرده بوآنه قدر اوقودیغمز وجهله برربرر عثمانلیلره انتقال ایله‌مشدر.

مصطفی بو آرالق ارتحـال ایتمکله یرینه برادری (سلطان جم) قرمان
والیسی نصب ایدلدی. عثمانلیلرك ظهورندن بری مسلط اولان قرمان
حکومتی‌ده مشـارالیهك والیلکنده اورته‌دن قالدیرلدی . دولت بر
غائله‌دن دها قورتولدی .

قوهٔ بحریه زمان زمان ایلریلدی . آطه‌لر دکزی یواش یواش
عثمانلی دکزی اولیوردی . (مدیللی)، (لیمنی)، (ایمبروس)،
(طاشوز) و (سمادیرك) آطه‌لری ضبط ایدلدی .

(٨٨٠) ده وزیر اعظم کدیك احمد پاشا، اوچ یوز قدر کمی
ایله قره دکزده (قریم) اوزرینه کیده‌رك (کفه)، (آزاق)،
(منکوب) قلعه‌لرینی آلدی . جنویزلری قریم ساحلندن چیقاردی.
قریمده بولنان (قپچاق) خانی (حاجی کرای)ك وفاتنده اوغللری
میراث دعواسنه دوشمش ومملکت فتنه وفسـاد ایچنده قالمشـیدی .
پادشاه او طرفدن کلن محضر اوزرینه (حاجی کرای)ك اولادندن
(منکلی کرای)ی قریم خانی نصـب ایتدی . قریمده بو سـببله
دولتك ممتاز برایالتی اولدی (٨٨٠). ایرته‌سی سنه بغدان بکی تأدیب
اولندی .

کدیك احمد پاشـا (٨٨٤) ده صدارتدن موره والیلکنه تعیین

---

٦ — ١٣٦١ دن ١٤٥٣ سنه‌سنه قدر: ازنیق ایمپراطوری (قسطنطین پالیولوغ) تکرار استانبولی ضبط ایتمشدر. آنجق بلغار وصربیه مستقل قالمش، سواحلك برچوق یری ونديك وجنویز حکومتلرینه کچمش، دولت عثمانیه ظهور ایدرك آناطولیده‌کی مملکتلرینی برر برر ضبط ایتدیکی کبی اوروپایه دخی کچه‌رك صرب وبلغارستانی آلدقدن صکره ١٤٥٣ ده استانبوله دخی کیره‌رك حیات موجودیتنه خاتمه چکمشدر .

ایدلدی . مشارالیه یوز قطعه سفینه‌دن مرکب دونانما ایله (ایتالیا) سفرینه عزیمت ایده‌رك (زانطه) آطه‌سیله ایتالیانك (اوترانت) شهرینی اوروب ۱۲۰۰۰ اسیر آلدی . (اوزون حسن) ده بو اثناده وفات ایتدی .

— ٦ —

فاتحك ایتالیا سفرینه عطف دقت ایله‌مسی، استانبول ایمپراطورلغنه صاحب اولمه‌سندن طولایی وقتیله بو ایمپراطورلغك تصرفنده بولنان ایتالیا شهرلرینك‌ده عثمانلی یدینه کچمسنی اخطار ایدن ونديك جمهوریتنك برفتنه‌سی نتیجه‌سی ایدی. دیکرطرفدن آطه‌لر دکزنده‌کی (ردوس) آطه‌سی حالا شوالیه‌لر النده بولونیوردی. « مسیح پاشا » قوماندانسنده اوله‌رق کوندریلان آلتمش سفینه‌دن مرکب بر دونانما جزیره‌یی محاصره ایتمش و قلعه‌ده آچیلان کدیکلردن عسکر ایچری‌یه کیرمش ایکن مسیح پاشا : مال غنیمت دولتکدر دیه اعلان ایلدی. بوجهتله اردویه کوشکلك کله‌رك مغلوب اولدی . مسیح پاشا وزارتدن سنجاق بکلکنه ایندیرلمش واوآرالق مصرده حکم ایدن «امرای چراکسه» دن (قایتبای) ذوالقدریه حاکمی « شهسوار » بکی طوته‌رق آصمش

شرق روما ایمپراطورلغی حکمدارانی برسلاله‌دن اولمیوب (ته‌اودوسیوس ، تراکی ، ژوستیانوس ، هراقلیوس ، ایسوریان و میخالل ، ماکدونیا ، قومننوس ، آنکلوس ،) واك صوك (پالئولوغ) لرله (قانتاکوزنلر) نامليله مختلف سلاله‌لره منسوبدرلر . دولت عثمانیه (پالئولوغ) و (قانتاکوزن) لر دورنده مناسباتده بولنمشدر . عثمانلیلر استانبولی استقلاللرندن ۱۵۸ سنه صکره ضبط ایتمشلردر . شرق روما ایمپراطورلغی عثمانلیلرك استقلاللندن ۹۱۲ سنهٔ میلادی اول موجود ایدی .

ایدی. (قایتبای) شهسوار بکی الهکچیرمك ایچون معاونتده بولنلمیه‌جق اولورسه (ذوالقدریه) مملکتنی دولته ترك ایده‌جکنه دائر وعدده بولنمش ایکن شهسوارك یرینه برادری و خصمی «شاه بوداق» ی نصب ایتدی.

ایشته جناب فاتح، عادتی اوزره مصر حکومتی علیهنه اوله‌رق آناطولی‌یه‌می یوقسه ردوس فتحنه‌می کیتدیکندن کیمسه‌یی خبردار ایتمکسزین اردو ایله اسکداره کچوب «ککبوزه» طرفنده «خنکار چایری» نام موقعه واردیغنده إرتحال ایله‌دی.

«اورته بویلو، قالین کمیکلی، اوموزلرینك آره‌سی کنیش، کووده‌سی باجاقلرندن اوزون، یوکسك ومقوس قاشلی، چهره‌سی بیاض اوزرینه غایت آتشین بر آل ایله مزین، صاچی، صقالی سیاه وقیویرجق، بوینی قیصه‌رق، واوك طرفنه مائل، آلنی آچیق، کوزلری پارلاق، آغزی کوچك، بورنی کرازه صونولمش شاهین غاغاسی شکلنده کمرلی ایدی».

ادرنه‌ده طوغمش، ادرنه‌ده جلوس ایتمش ایدی. برنجی جلوسنده ایکی سنه‌دن زیاده پادشاه اولمش وایکی جلوسی آره‌سنده یدی سنه‌دن زیاده مخلوع قالمشیدی. (نامق کمال) بك مرحوم دییورکه:

---

٦٣ — فائده

قریم خانلغی

مشهور «جنکیز» ك وفاتندن صکره «مغول» حکومتی قسم قسم اولمش و «دشت قپچاق» نامیله ظهوره کلن حکومت «قریم» شبه جزیره‌سیله قره‌دکزك شمال ساحللرینه حکم ایتمش ایدی. بو (دشت قپچاق) دخی بالآخره یدی خانلغه

(پدری، مراد ثانی، ثانیاً سلطنتی قبول ایتمکله فاتح کوردیکی درس تجربه‌نك تأثیرندن وهله « زاغنوس » پاشانك دفع وتحقیرندن داغدار اولدیغی حالده اولکی منصبی اولان مغنیسـایه عودت ایله‌مشدر . بو وقعه (یعنی خلع) کندی ایچون بر محنت اولدیسـه دولت ایچون بالعکس بر بیوك سعادت صایه‌لور. چونکه فوق‌العاده یارادلمش ذوات ایچون فلاکت مکتبندن بیوك بر درسـخانهٔ کمال اوله‌ماز. بو قهرمان ایسه مدت مدیده مبتلا اولدیغی مخلوعیت زماننده یالکز درس فلاکتدن دکل، حائز اوله‌جغی حاکم عنوانی عالم صفت فاخره‌سیله تزیین ایده‌جك درجه انواع معرفتدن دخی کمالیله مستفید اولمشیدی .

(بو زمان انزوانك آثارندندرکه عربی، فارسی، لاتین ویونانی ، عبرانی لسانلرینی تحصیل ایلدی. وبو تحصیل ثمراتندن شرق وغربك سوابق ودقایقنه کمالیله واقف ایدی. وبو زمان انزوانك آثارندندرکه علوم شرعیه وعقلیه‌نك اصول وفروعنی تکمیل ایلدی و بو تکمیل ثمراتندندرکه او زمانلرجه مثلی نامشهود بر (متمدن) دولت تشکیلنه و فن حربك ترقیات حاضره‌یه مبدأ اوله‌جق صـورتده تاسـیس وتعدیلنه مقتدر اوله‌بیله‌جك درجه‌ده حکمت حکومته عارف ایدی) .

مدت سـلطنتی ٣١ سـنه‌در . بو مدت ظرفنده فاتح اقدامات

آیرلمشدر . جنکیز نسلندن «طوختیمچ» مشهور تیمورلنك طرفندن بوحکومته تعیین ایدلمش ایسه‌ده موی‌الیه بالآخره تیموره عصیان ایده‌رك مغلوب اولمشدر. یرینه ینه تیمورك سردارلرندن (ایدقو) حکمدار نصب اولندی. فقط بودفعه‌ده طوختمیچك ایکی اوغلی (ایدقو) نك علیهنه قالقمش و بونلردن (قادر بردی) نام بیوك برادر مقتول اوله‌رق کوچك برادر (جلال بردی) ایسه ایدقوی‌ی مغلوب وقتل ایله‌مشدر . (جلال بردی) بك چوق حکومت ایده‌میوب ینه جنکیز نسلندن (محمود خان) . حکومتی قاپدیرمش و سنه‌لرجه بورالری قانه

فوق العاده سیله عثمانلی حکومتی (فتح قسطنطینیه) یه موفقیتدن طولایی شرقك الك بیوك ایمپراطورلغی درجه سنه چیقارمش واوروپانك اوزمانلر الك جسیم والك متمدن برهیئت اجتماعیه سی حالنه قویمشدر. برحالده که حین وفاتنده وضعیت جغرافیه مز ایله وضعیت سیاسیه مز کلیاً دکیشمش ایدی. ممالك عثمانیه آناطولیده «فرات» نهری یوقاریلرینه وروم ایلیده «طونه» کنارلرینه قدر توسع ایده رك ایکی قطعه اوزرینه طبیعی برر حده استناد ایتدیکی کبی اکثریا بو حدود خارجنده اجرا ایتدیکی وایتدیردیکی آقینلر، بغدان سفری کبی محاربه لرله کندیسندن صکره کله جك عثمانلی پادشاه وسردارلرینه ده مکمل ایزلر براقمشیدی. ایشته بونك ایچون ایدی که (ایران) و (مصر) حکومتلری آیری آیری اندیشه یه دوشمشلر وآوستریا ایله ایتالیا دهشت ایچنده قالمشلردی. (لهستان) دخی قریمك ضبطی اوزرینه تماسه کیرمشدر.

مع هذا فاتح ایکی نقطه ده توقف ایتمشدر. بری «بلغراد» محاصره سی که بو شهر آلنمادقجه حکومت عثمانیه طونه بویندن ایلری یه کچه مدی، دیکری (ردوس) آطه سی موفقیتسزلکی که آطه لر دکزی و بناءً علیه آق دکز حاکمیتی شبهه لی قالدی.

مع هذا فاتح زمانی عثمانلیلغك الڭ زیاده کمال وترقی یه مستعد اولدیغی

بویانمشدر. الك صوڭ اوله رق (جلال بردی) نك اوغلی (حاجی کرای) قپچاق مملکتنی الده آلدی ووفاتنده براقدیغی اون ایکی اوغلی تخت ایچون یکدیکریله بوغوشه رق بونلردن ده (احمد کرای) جمله سنه غالب کلدی. او زمان (منکلی) کرای جنوزلیلره قاچدی.

عثمانلی دوننماسی (کفه) یی اوروبده آلدیغی اسیرلری استانبوله کتیردیکنده (منکلی) دخی بونلر آره سنده ایدی. فاتح اسیرلرك قتل ایدلمسنی فرمان ایتمش وصیره (منکلی) یه کلنجه ایکی رکعت نماز قیله رق باشی هنوز سجده ده وارمش ایکن

بر زمان ایدی . فاتح قدرتی ، معرفتی ، عرفانی ، جسارت ومهارتی ایله ملتك طالع واقبالنی یالکز جهانکیرلکه دکل بالخاصه معارف وصنایع

استانبول فتحی محاربه‌سی رسملرندن

پرورلکه مساعد مزیتلرله دخی بیولتمشیدی . اك بیوك برادیمزك دیدیکی وجهله :

عفوی اراده‌سی کلمشدر. ایشته قریم اهالیسنك عثمانلیلری دعوت ایچون یوللادقلری محضر بو صیره‌ده ورود ایتدی . منکلی سرایه آلنوب کندیسنه سنجاق وتوغ ویریله‌رك قریم خانی نصب اولندی. بو تاریخدن یعنی ۸۸۰ سنه‌سندن قریم خانلغنك روسیه طرفندن محو ایدلدیکی تاریخ اولان ۱۱۹۸ سنه‌سنه قدر دولت علیه طرفندن قرق اوچ خان تعیین ایدلمشدر . بو خانلر (جلال بردی) سلاله‌سندن و اصلاً جنکیز نسلندن ایدیلر .

(اكثر اعاظمى بولنديغى مرتبه‌يه زماننك تأثيري ايصال‌ايدر، آنجق فاتح زمانى احراز ايتديكى مرتبهٔ عظمتنه بالعكس كندى همتنك تأثيريله واصل ايتمشدر» حقيقتى شبه‌دن بريدر .

استانبول فتحنى فاتحه بر درلو عفو ايده‌مين اجنبى تاريخلرى بيله حقنده درلو درلو شهادتلرده بولنمقده‌در : حتى الك يكى نشر اولنان مفصل بر تاريخ عموميده‌بيله عليهنده عيش وسفاهت ، عهده وفاسزلق، كذب وخونخوارلق كبى جداً حقسز اسناداتده بولندقدن صكره دينيليوركه :

(محاربه‌لرده اظهار ايتديكى جسارت ومردى ، يورولمق بيلمز فعاليتى ، حددن افزون حرص استيلاسى، فكر سياستنك علويت وانجه‌لكى وعسكرى حقنده‌كى لطف انعامى ايله حقيقةً بر ترك پرنسى اولديغنى تسليم ايتديرمشيدى . مشهور (اسكندر يونانى) يى و روما ايمپراطورى (يوليوس قيصرى) كنديسنه اورنك ايدينمشيدى . پك زياده مالك علم وهنر اولوب تركجه، رومجه ، اسلاوونيه‌جه ، عربجه، عجمجه متكلم‌ايدى. جغرافيا ايله تاريخده وزماننك فنون حربيه‌سنده پك زياده وقوفى وار ايدى . جامع وسائر ابنيهٔ دينيه و خيريه انشا-

---

٦٤ — فائده

سردن كچدى — طال قليج

سردن‌كچدى، آقينجى عسكرى ايچندن «دشمن اردوسى ايچنه طالمق ومحصور بر قلعه‌يه كيرمك» ايچون فدائى يازيلان افراده ويريلن اسم ايدى . اردويه طاله‌جق اولانلر عودت احتمالندن زياده اولومى كوزه آلديرر و دشمنه صاغ ،-

آتنده پك زیاده سمیحانه طاورانمش ؛ روم و ایتالیان صنعتكارلرینه التفات وحرمت ایتمشدر . حتی رسام مشهور وندیكلی (جنیاللی بهللینی) یه تصویرینی یاپغه مساعده ویرمشدر كه بوندن صكره

فاتح سلطان محمد خان دوری

اندرون همایونده « السید حسین» وسائر نامرده یرلی مصورلر دخی یتیشمشدر .

زمانك علماسی فتوالریله تنظیم ایتدیكی « قانوننامهٔ محمدی » نا- مندهكی قانونی ـ كه نسخهٔ اصلیه‌سی غیر موجوددر ـ تاریخلرمزك روایتنه كوره ایكی قسمدن عبارت ایمش :

صول ویا آرقه طرفندن بردن بره هجوم ایدرلردی. بونلرك هجوملری پك زیاده دهشتلی اولور و اكثریا طالدقلری اردویه بیاغی پریشانلق كلیردی .

مشهور ناپولیون :

برنجی قسم ، هیئت دولته و ایکنجی قسم دخی بایرام و طعـام مراسمی ایله مهر همایونه وتخت سلطنت اصول توارثنه دائر ایمش .

فاتحك خواجۀ اولی « منلا کورانی » نام ذات شریفدر . علمایه پك زیاده حرمت ورعایت ایدر ، حتی خواجه‌سنك دائما الی اوپدیکی کبی زماننك اك بیوك عالمی اولان مشهور « منلا خسرو » ه جامعده بیله آیاغه قالقار ایدی . استانبولده تأسیس ایتدیکی فاتح مدرسه‌لری دنیانك اك بیوك دارالفنونلری نمونه‌سی ایدی. کیجه‌لری مدرسه‌لری طولاشه‌رق طلبه‌یی تشویق ایدردی. « بر لاتین شاعری کندیسنه بر قصیده تقدیم ایتمش و جائزه اوله‌رق شاعرك همشهریلرندن بر چوق اسیری آزاد ایله‌مشدر »

استانبولدن ماعدا «بروسه» ، «ازنیق» و«ادرنه»ده دخی ارباب کمال یتیشـمش و فاتح بالذات « عرب و یونان ادبیاتنه میل » کوسـترمش ایسه‌ده ادبیاتمز ینه ایران ادبیاتی تأثیرندن قورتوله‌مامشدر .

چندارلی خلیل پاشـانك قتلیله قتل وزرایه ایتدیکی اسـتفتاحی مشهور خروات محمود پاشانك قتلیله تکرارلامه‌سی تاریخ عثمانیمزده بالآخره برچوق سؤمثال تشکیل ایلدیکی‌ده اونودلمامليدر . مؤرخین ، شهزاده (احمد) ك قتلنده درلو درلو تأویللر کوستریرلر .

(عثمانلی عسـکرینی طـال قلیج اولمغه مجبور ایده‌جك قدر صیقیشدیرمق الویرمز . برکره طال قلیج اولمغی کوزه آلدیرمش برقاچ یوز آدم میدانه‌چیقار ایسه اوکارنده مغلوب اولمامق ممکن دکلدر) دیمشدر .

فتحی اوزایان قلعه‌لره سردن کچدیلر کیجه‌لاین بغتة نردبان قورمق وایچری‌یه کیرر کیرمز صیرا قلیج هرطرفه قلیج آتق ایچون یازیلیرلردی . بونده‌کی تهلکه پك ظاهردر . بیوك جسارت ایستر .

فقط « قتل الاخ » یعنی برادر اولدورمك سیئه‌سی بایزید اولدن باشلامش وفاتحك‌ده النی بولاشدیردقدن صکره بر خیلی فجیعه‌لره‌ده سبب اولمشدر . زمان بونوع قتللره « تأمین آسایش عامه » دیه بر قولپ بولمش وسلطنت غوغالرینك اوکنی آلمق ایچون آنجق بوتدبیری موافق کورمشدر. ایران حکومتیله اوروپا حکومتلرینك اکثرنده‌ده بوعادت فجیعه جاری اولمشدر . بوندن ماعدا فاتح ، استانبولی فتح ایتمکله برابر (بی‌زانس) سلطنتی ، دبدبه‌سنی‌ده خوش کوروب آلمشدر. حتی (نتایج الوقوعات) نام تاریخ دییورکه :

(استانبول تختنه مالك اولدیغی مثللو استانبول ایمپراطورینك وارکان دولتنك تعظیمات و تزییناتنه یعنی قوری دبدبه وداراته وانواع تشریفاته) دخی وارث اولدی که « سورغوج » لر و « صولاق » و « پیکلر » و درلو درلو « البسه‌لر » ایله آلایلر اوجمله‌دندر . حتی « افندی » تعبیری بیله روملردن مأخوذدر .)

دیکر طرفدن‌ده « تراجم احوال » نام اثر (کمال) ده :

---

٦٥ — فائده

هیئت دولت

فاتح سلطان محمد دورنده هیئت دولت درت رکندن تشکل ایتمش ایدی .

١ — وزیرلر
٢ — قاضی عسکرلر
٣ — دفتردارلر
٤ — نشانجیلر

(اوتوز سنه همان بتون دنیا ایله اوغراشدی. اون آلتی ملك، ایکی یوز مستحکم شهر ضبط ایتدی. سلطنتی، زماننده، دنیانك الك برنجی حکومتی عد اولنه‌جق بردرجهٔ کماله ایصال ایلدی.)

فی الواقع فاتح زماننده اردونك موجودی منتظم ومعلم اولمق وحتی اشقودره محاربه‌سنده کاملاً اسلحهٔ ناریه ایله مجهز بولنمق اوزره یوز بیکدن ایکی یوز اللی بیکه قدر چیقمش ایدی. بحریه‌جه دخی عظیم ترقی وار ایدی. (مدیللی)، قره‌دکز و (کفه) طرفلریله ایتالیایه کوندریلن دونانما بوبابده بیوك برمثالدر.

عثمانلی سکه‌لری کوموش وباقیر ایکن فاتح اووقتك مجار آلتونلری وزننده و عیارنده آلتون کسدیرمشدر که دولتك زنکینلکنه دلالت ایدر.

« قره‌دکز یولیله آسیا تجارتنی توسیع وجنویزلری قریمدن طرد ایده‌رك بوتجارتی عثمانلیلره حصر ایتدی. ونديك جمهوریله عقد ایتدیکی معاهده‌ده جزئی بر کمرك بدلی تعیین ایده‌رك آکا مقابل ونديك اشیاسنك سربستجه دخولنه رخصت ویردی. کرك بومعاهده و کرك «سجلیا» قرالیله عقد ایتدیکی اتفاق دولت علیه ایله اوروپا

—— وزیرلك عددی ابتدالرده بر ایکن صکره‌لری ایکی واوچ وفاتح زماننده درده چیقمشدر. وزیر اعظم پادشاهك وکیل مطلقی ایدی. بو جهتله ادارهٔ دولت ایچون هر شعبه‌نك مرجعی وهیئت حکومتك رئیسی ایدی. سلطان محمد چندارلی خلیل پاشایی قتل ایتدکدن صکره هیئت دولته بالذات ریاست ایدردی. کدك احمد پاشانك وزیر اعظملغنده برکون اوسق باشی فرسوده بر ترکمن مجلس اثناسنده ایچری‌یه کیره‌رك :

آره‌سنده‌کی « مناسبات دولیه » نك برنجیسیدر . بالطبع فاتح کبی زمانتنك علوم وفنوننده وسیاسیاتنده برنجی اولان بر پادشاه یوکبی مناسباتك قیمتنی بیله‌جك ایدی .

علمه حرمةً علما قیافتنده کیندیکی مشهوردر .

فاتح لقبی ، استانبولك و بر چوق ممالکك فتحندن طولایی نام عالیسنه پك زیاده یاقیشمشدر . عثمان غازی سلچوقیه یادکاری اولان مهترخانه چالدجقه حرمةً آیاقده دیکلردی . بوعادت فاتح عصرینه قدر دوام ایتمش ایسه‌ده مشارالیه بوعادتی قالدیردی .

زمانه قدر پادشاهلر زرین کلاه مولوی کیوب اوزرینه دستار صارارلردی . فاتح ، پك زیاده تعظیم ایتدیکی علمایه بکزه‌مك نیتیله صوف « مجوزه » رسمنده دلبند باغلادی . عسکرك اطلس . ایپك‌لی قماشلر کینوب سوسلنمه‌سی دخی بو عصرده‌در . حین ارتحالنده کندی بنا کرده‌سی اولان « جامع شریفك » خطیره‌سنده دفن ایدلمش وبومناسبتله نامی اوسمته یادکار قالمدر .

— پس سزدن شهریار بختیار اولان قانغکزدر ؛

دیه سؤال ایتمش و بوسؤال فاتحك حدتنی موجب اولمشدر. احمد پاشا بونك اوزرینه (دیوان) ك یعنی هیئت دولتك وزرایه اقلمسنه پادشاهك موافقتنی آلمش وبو جهتله ادارهٔ دولت صدراعظمك عهده‌سنه کچمشدر . بوندن بویله سلطان فاتح وزرانك اوطوردیغی محله ناظر و اوکنه قفس موضوع خصوصی بر محلده اوطوردیغی کبی بو عادت خیلی زمان دیکر پادشاهلر طرفندن‌ده قبول ایدلمشدر .

— قاضیعسکر، هیئت دولتك ایکنجی رکنی ایدی. اولجه برقاضیعسکر وار ایکن فاتح زماننده روم‌ایلی وآناطولی قاضیعسکری نامل‌ریله بری روم ایلی ودیکری

طقوزنجی باب

ایکنجی سلطان بایزید

— ۱ —

۸۸٦ سنه‌سنده عثمانلی پادشاهی اولمشـدر . ۳۵ یاشلرنده ایدی . (آماسیه) ده والی بولنیوردی. برادری سلطان (جم) ده (قره‌مان) والیسی ایدی . کندیسنک اوغلی سلطان (قورقود) ایله سلطان جمك اوغلی (اوغوز) خان دخی سلطان محمدك زماننده ـتأمینات اوله‌رقـ سرایده بولندیریلیوردی .

فاتحك وفاتنی صدر اعظم قرمانی محمد پاشا عسکردن صاقلادی. و نعشنی

— پادشاه مزاجسزدر ، استحمام ایده‌جکدر .

بهانه‌سیله قپالی برآرابه ایله استانبوله نقل‌ایتدی. برطرفدن‌ده سلطان بایزیده‌خبرکوندردی. فقط سلطان جمه خصوصیتی اولدیغی‌ایچون تخته چیقارمق املیله آکاده ساعی یوللادی . (ککبوزه) ده بولنان اردو

آناطولی جهتی دعوالرینه باقمق اوزره ایکی‌یه ابلاغ‌ایدلمشدر. مفتی یعنی شیمدی شیخ الاسلام دیدیکمز ذات قاضیعسکرلرله استانبول قاضیسنك بیله مادوننده ایدی. شیخ‌الاسلام عنوانی برنجی سلطان محمود خان زماننده استانبول مفتیسنه ویرلمشدر .

ایله استانبولك مخابره‌سنی کسدی. مقصدی وفاتك طویولمه‌سی و بر قاریشیقلق چیقمه‌سی ایدی. فقط اردو خبر آلدی. یکیچریلر «پندك» اسکله‌سندن و سائر محللردن کمیلره بینه‌رك استانبوله کلدیلر. صدر اعظم محمد پاشانك قوناغنی باصوب مالنی یغما و کندیسنی قتل ایتدیلر. بالخاصه شهرده‌کی زنکینلرله یهودی‌اولرینی باصوب صویدیلر. کوریلیورکه بووقعه دولتك حیثیتی ایچون پك آغیردر. اوزمان استانبول محافظی بولنان (اسحق) پاشانك همتیله اورته‌لق دوزلدی.

ایکنجی سلطان بایزید

— دفتردارلر هیئت دولتك اوچنجی رکنی ایدیلر. فاتح زماننده روم ایلی ایچون بر دفتردار و آناطولی ایچونده بر معاون دفتردار وار ایدی. بونلر یاری فارسی ویاری ترکجه اوله‌رق سیاقت دیدیکمز یازی ایله دفتر طوتوب مالیه ایشلری حقنده تقریر ویررلردی.

— نشانجیلر دردنجی رکنی ایدیلر. بونلر طرف پادشاهیدن ویریلن فرمان وبراتلرك بالاسنه «طغرا» کشیده ایدرلر و دولت کاتبی اولملری اعتباریله هیئت دولته داخل اولورلردی.

سلطان (قورقود) پادشاهك وصولنه قدر « دولت قائممقامی » اعلان ایدیلدی .

سلطان بایزید طقوزنجی کون اسکداره کلدی . سپاهلر کیتمش ایدی. استقبالنه رجال دولت وامرای عسکریه کیتدیلر . پادشاهك بیندیکی قایغك ایکی طرفنی یکیچریلر آلدیلر. سرایه کلدکلرنده صف باغلایوب بر عرضحال ویردیلر. بوعرضحالده صدر اعظم (محمدپاشا) نك قتلنی طلب ایله یغمادن طولایی عذر دیله‌دکلری کبی معاشلرینه ضم ایدلمسنی وضم اولمدیغی حالده فوق‌العاده عطیه‌ویرلمسنی استدعا ایتدیلر. ایسته‌دکلری کبی یاپیلدی. بوراده دقت ایدیله‌جك برماده وارکه اوده بزده بودرلو عسکر اطاعتسزلکنك صکره‌لری ایلریلیه‌رك دولتك باشنه درلو درلو غائله‌لر، تهلکه‌لر کتیرمش اولمالریدر . هله بوعطیه استدعاسی هر جلوسده عادت حکمنه کیردی . غائله بیتدکدن وسلطان مرحوم دفن ایدلدکدن صکره (اسحق پاشا) صدر اعظم اولدی . فقط یکی برغائله دهاچیقدی. (قرمانی محمد پاشا) نك سلطان (جم) ه یوللادیغی خبرجی‌یی یولده آناطولی بکلربکی (سنان پاشا) طوتوب کسمش ایدی . معهذا سلطان (جم) خبر آلمش ایدی .

٦٦ — فائده

دیوان — باب عالی

فاتح عصرنده (٨٧٢) تاریخنده بابعالی دیدیکمز اك بیوك دائرهٔ حکومت بنا اولنمشدر. دیوان ، صوفه معناسنه اولوب بوراده هیئت دولت مجلسی ویری دیکدر.صدراعظم اولان ذات جمعه ایرتسی، پازار، پازار ایرته‌سی وصالی کونلری سرایه کیدر وکندیسندن اول کیتمش‌اولان هیئتك اعضاسی طرفلرندن قارشیلانیر،

دوشونمه‌دن وسلطنتده بروجه قاعده حقی اولمدیغنی بیلوب طورر کن
عسکر طوپلایوب «بروسه» اوزرینه یوریدی. بووقعهٔ خروج، خبر
آلنیر آلنماز سلطان (جم)ك اردوسی اوزرینه «ایاس» پاشا قوماندا سیله
بر اردو کوندرلدی. (بروسه) اهالیسی «دورفترت» ده‌کی شهزاده‌لر
غوغاسنی اونوتمادقلرندن هرایکی اردویی‌ده قبول
ایتمیوب شهرك قپوسنی قپادیلر. فقط سلطان
(جم) اردوسنه ذخیره ویروب طرفدارلق
ایتدیلر. ایکی اردو محاربه‌یه باشلایوب (ایاس)
پاشا اردوسی مغلوب وکندیسیله برچوق ینکیچری
اسیر اولدی. سلطان (جم) بروسه‌یه کیردی.
حکومتی النه آلوب خطبه اوقوتدی، سکه دخی
باصدی. بوسببلرله دولتینه برتفرقه‌یه اوغرامق احتماله معروض قالدی.
سلطان بایزید بونك اوزرینه دیکر براردو ایله یوریدی. سلطان (جم)
بیوك خاله‌سی (سلچوق) خاتونی یوللایوب دولتی آناطولی کندیسنده
وروم ایلی بایزید سلطانده قالمق اوزره پایلاشمق طلبنده بولندیسه‌ده
مسموع اولمادی. پادشاه بر طرفدن جمك سردارلرینی ولاله‌سنی اله
آلدی ودیکر طرفدن‌ده شدتلی هجوم ایده‌رك شهزاده‌یی مغلوب ایتدی.

سلطان جم

تا دیوان همایونه کیرنجه‌یه قدر آرقه‌سندن کیده‌رك کندیسی صدره اوطوردقدن
صکره وزیرلرله قاضیعسکرلر صاغ، دفتردارلر ایله نشانجیلر صول طرفنه
اوطوررلردی. باقیله‌جق ایشلری دیوانه یعنی صدراعظمه ویرمکه مأمور اولان
(تذکره‌جی)لر قارشیسنده و دولت کاتبی اولوب (رئیس افندی) دینیلن
ذات‌ده صوفه‌نك کنارنده طورور، بونلردن ماعدا قپوجیلر کتخداسی (سرقرنا)
و چاوش باشی (مابین مشیری) معیتلری اولان قپوجیلر (قرنا) وچاوشلرله
برابر بولنورلردی. باب عالی وقتیله صدراعظمك اقامتکاهی ایدی. مجلس اوکلادن
صکره عقد اولنوردی.

سلطان جم، بومغلوبیتله اولا (قونیه)یه واورادن والده وعائله‌سنی آله‌رق (طرسوس) و (حلب) طریقیله (شام)ه وشامدن‌دخی (قدس) و (غزه) طریقیله (مصر) ه قاچوب سلطان (قایتبای) ه التجا ایتدی.

یکیچریلر ایکنجی دفعه اولمق اوزره آیاقلاندیلر. بروسه‌لیلرك (ایاس پاشا) یه قپولری آچاملری یوزندن آرقه‌داشلرینك مغلوب ومقتول اولدقلرینی بهانه ایده‌رك شهری یغما ایتمك ایسته‌دیلر. سلطان بایزید عطیه‌لر ویره‌رك کوجلکلرله واز کچیردی.

(فاتح) ك قهریله (اوزون حسن) ه التجا ایتمش اولان قرمان اوغللرندن (قاسم‌بك) سلطان جم قارغشه‌لغنی فرصت بیله‌رك مملکتنی کری آلمق دعواسیله حسنك اوغلی (یعقوب میرزا) یانندن قالقدی، طاش ایلنه کلنجه (وارساق)، (طورغودلو) عشیرتلری و قرەمان امراسیله برلشدی. اوزرینه مشهور (کدك احمد پاشا) یوللاندی.

دیکر طرفدن سلطان جم (مصر) دن (حجه) کیتمش و عودت ایتمش ایدی. (قاسم) بکك یوللادیغی خبره ایناناه‌رق حلبه کلدی. (آطنه)ده قاسم بکله بولوشه‌رق (قونیه) یی محاصره ایتمشلرسه‌ده موفق

٦٧ — فائده

ادبیات تاریخیه نمونه‌لری

فاتح، ضبط ایتدیکی ممالکدن بعضیسنك حکمدارینی و عساکرینی اعدام ایتدیرمشیدی. اوروپا مورخلری بونی لسان نفرین ایله بیان ایدرلر. واقعا بو معامله‌لر اسلامك بدایت ظهوری کبی بروقت سعادتده ویاخود اوروپانك شمدیکی حالی کبی بر زمان مدنیتده وقوع بولمش اولیدی تعریضه حق اولوردی. فقط فاتحك ظهورندن ایکی عصر مقدم شرقده (چنکیز) قتل عام و تغلب مطلق

اوله‌مادیلر . جم ، عسکریله (آنقره) طرفنه گیتدیکنده سلطان بایزید دخی اردو ایله اوزرینه یوریدی .

بوخبر سلطان جم اردوسنك متانتنی بوزدی . کندیسی دخی قره‌مان اوغلیله (آق شهر)ه وبعده (طاش ایلی) نه قاچدی . سلطان بایزید (قدس) ده مرفهاً اقامت ایتمك طریقنی تکلیف ایتدی . سلطان جم بو نصیحتی دیکله‌میوب ینه قرمان اوغلنك دسیسه‌سیله روم ایلی‌یه گچمك اوزره ردوس شوالیه‌لرینه ـ کمی بولمق آرزوسیله ـ التجا ایتدی .

(کدك احمد پاشا) نك ایتالیادن فتح ایتدیکی (اوترانت) قلعه‌سی گری ویریلدی . (راغوزه) جمهوریتی ایله تجدید مصالحه ایدلدی ، ویرکیسی اوچ بیك دوقه آلتونه ایندیرلدی . (وندیك) حکومتی ایله دخی معاهده تجدید قیلندی . سلطان جم عائله‌سی حسبیله وندیکك هرسنه ویره‌کده اولدیغی اون بیك دوقه آلتوندن واز گچیلوب ماللرندن یوزده درت گمرك آلنمسنه قرار ویریلدی .

مشهور (کدك احمدپاشا) دولته بونجه خدماتده بولنمش وجلوسدن صوکره سلطان (جم) و (قاسم).بك وقعه‌لرنده فوق‌العاده یارارلق

داهیه‌لرینی تجدید وغربده « اوچنجی اینوسان » نامنده‌کی پاپا (انکیزیسیون) دنیلان ومعناسی قاتولیك مذهبنك خارجنده بولنانلری کمال تقید ایله تحری ایدرك اله گچدکجه اشکنجه ایله افنا ایتمکدن عبارت اولان بلیه‌یی ایجاد ایلدکاری جهتله هرطرفك اخلاقنده کلی برتغیر حاصل اوله‌رق انسانیت قانه صوصامش ، سیف انتقام چکیلمش ، آتش تعدی علولنمشدی .

بر زمانده‌که پاپاسلر اله گچیردکلری اسلامی خیال وخاطره گلمز اذیتلرله تبدیل مذهبه اجبار ایتدکدن صکره « روحی آخرته مطهر گیتسون » دیه آتشه یاقاره بر زمانده‌که مجارستانده (هونیاد) طعام ایتدکجه مسلمان اسیرلرینی قارشوسنده [

کوسترمش ایکن سلطان بایزیدی دها شهزاده‌لکنده بر محاربه‌ده عسکری ایچه تعبیه ایتمدیکندن طولایی تعییب ایله‌مسی یوزندن پادشاهك قلبنده طوران کین وغرضه قربان اولدی . ادرنه‌ده ویریلن بر ضیافتده بر اشارت اوزرینه قتل ایدلدی . (٨٨٧)

(اسحق پاشا) عزل اولنوب « داود پاشا » صدر اعظم اولدی .

٨٨٨ ده بلغارستانه عزیمت شاهانه واقع اوله‌رق بعض قلعه‌لر تعمیر وانشا و (هرسك) ممالك عثمانیه‌یه الحاق ایدلدی . مجارستان قرالیله‌ده بش سنه مدتله متارکه یاپیلدی . قره‌مان اوغللرینك صوکی اولان (قاسم) بك وفات ایتدی . افلاقه سفر آچیلدی . اردوی همایون طونه‌یی کچوب (کیلی) قلعه‌سیله اون آلتی کون محاصره‌دن صکره (آق کرمان) قلعه‌سی ضبط ایدلدی . بوسفرده قریم خانی (منکلی) کرای ، ایلك دفعه اوله‌رق اللی بیك تاتارله محاربه‌یه اشتراك ایتمش وکندیسنه بر (آلتون قالپاق) وسائر هدیه‌لر احسان اولنمشدر . (٨٨٩)

(افلاق) سفرندن (ادرنه) یه عودتده (مصر) سلطانی ایله (هند)

اعدام ایتدیره‌رك چالغی یرینه آنلرك انینیله اکلنیر ، برزمانده‌که آرناودلقده « اسکندر بك » النه نه قدر عثمانلی کچرسه چنکله آصار ، بر زمانده‌که افلاقده (شیطان ویوده) ترکاردن طوته‌بیلدکلرینك جمله‌سنی قازیقلایه‌رق آنکله بربیوك صحرایی دونادیر ، بر زمانده‌که (طمشوار) حاکمی عسکرینه شراب ایله اهل اسلامك قانی ایچیریر و عثمانلی مجروحلرینك یاره‌سندن دیشیله ات قوپاره‌رق پارچه آغزنده اولدیغی حالده قالقار رقص ایدر ، فاتحدن (حالا شیمدی بیله اوروپاده بر غالبك یکده رعایت ایتمدیکی) حقوق امم قواعدینه تمامیله اتباع آرامق نصل جائز اوله‌بیلیر ؟

[تراجم احوال — فاتح]

شاهی طرفلرندن تبریك ایچون کلن سفیرلر قبول ایدلدی . فقط (مصر) سلطانی فاتحك صوك ایام سلطنتده و (سلطان بایزید)ك بدایت حکومتنده اظهار ایتدیکی غیرلایق معامله‌لرله دولتی کندیسندن دلکیر ایتمش ، (سلطان جم) ی قبول ایتمکله برابر هند حکمداری (شاه بهمن) طرفندن یوللانیلان هدیه‌لری غصب ایتمك « رمضان اوغلی » الندن (اطنه) ایله (طرسوس) آلمق ، (مکهٔ مکرمه) یه کیدن حجاجی تعجیز ایتمك کبی احوال غیر مناسبه‌ده‌دخی بولنمش اولمغله علیهنه حرب آچیلدی. ایکی حکومت اسلامیه آره‌سنده ظهور ایدن بومحاربه آلتی سنه‌قدر دوام ایتمش واك صکره (تونس) امیری (مولی عثمان حفص) آغیر هدیه‌لرله سفیر یوللایوب صلحه توسط ایله‌مکله دولتدن آلنان یرلرك اعاده‌سی و (آطنه) قطعه‌سی داخلنده‌کی (چوقور اووه) (مکهٔ مکرمه) و (مدینهٔ منوره) اوقافندن عد ایدلمسی شرطیله عقدمصالحه ایدلمشدر . مصر اردوسی اولجه آناطولی بکلربکی (هرسکلی احمد پاشا) یی معیتنده‌کی (قره‌کوز محمد پاشا) ایله (حضر) بك زاده دیکر (محمد پاشا) نك رقابتی یوزندن مغلوب و اسیر ایتمش و (٨٩٤) ده

٦٨ — فائده

فاتحك معارفپرورلکی

تاریخلرمزك متفقاً بیان ایتدکلری وجهله فاتحك علم و معرفته وارباننه پك زیاده حرمت ومیلی وار ایدی. حتی (ماوراء النهر) علماسندن اولوب «اوزون حسن» طرفندن سفیرلکله یوللانان (علی قوشی) نك فضلنه حرمتله استانبولده اقامت ایله‌مسنی طلب ایله‌مش و(علی قوشی)دخی وظیفه‌سنی اکمال ایدنجه عودت ایده‌جکنی بیلدیرمکله (آذربایجان) دن عودتنده هر مرحله ایچون یومی بیك

(طرسوس) ایله (آطنه) آره‌سنده کائن (آغا چایری) صحراسنده دخی (خادم علی پاشا) یی بوزمشیدی. عثمانلیلرك نیجه ایپلکنی کورمش اولان ذوالقدر اوغلی (علاء الدوله) دخی (مصر سلطانی) طرفنه کچمش ومومی‌الیهك برادری اولوب (شام)ده محبوس بولنان معهود (شاه بوداق) بك اورادن قاچه‌رق دولته التجا ایتمش ایدی. شاه بوداق، التجاسندن صکره (ذوالقدر) مملکتی اوزرینه کیدوب برادر زاده‌سنی اسیر وکوزلرینی علیل ایتمش ایسه‌ده کندیسی‌ده حیله ایله برادری (علاء الدوله) نك النه کچمشدر. (قره‌کوز محمد پاشا) اردونك مغلوبیتنه سبب اوله‌جق حرکتده بولنمسنه مبنی درسعادته کتیریله‌رك اعدام ایدلمشدر.

بو اثناده شهزاده‌لردن سلطان احمد (آماسیه)، سلطان شهنشاهی (منتشا)، سلطان قورقود (صاروخان)، سلطان سلیم دخی (طربزون) والیلکلرنده بولنیورلردی.

ینه بو اثناده ایدی که دولتك آوروپا قطعه‌سنده‌کی شمالی وضعیتی دکیشیوردی: (ژان هونیاد) ك اوغلی اولوب آنك وفاتنده مجارستان

آنچه احسان ایله‌مشیدی. فقط جناب فاتحك معارف پرورلکنك اك بیوك درجه‌سنی اثبات ایده‌جك دلیل، استانبولده کندی جامعی اطرافنده وجوده کتیردیکی (مدرسهٔ عالیه) درکه دنیانك اك مکمل وعصرینك یگانه (دارالفنونی) هیئتی ایدی.

بوهیئت آیری آیری سکز شعبه‌دن مرکب اولوب بونلرك اعدادی درسلری تحصیلنه مخصوص (تتمه) قسملری، ابتدائی مدرسه‌لری دخی وار ایدی.

اوقویوب یازان برشاکرد اولا (ابتدای خارج) دینیلن مدرسه‌لرده اوقور. بوراده اکمال تحصیل ایتدکدن صکره «ابتدای داخل» مدرسه‌سنه کیره. بورادن صکره‌ده «موصله» نامی ویریلان (تتمه) مدرسه‌لرینه ترفیع ایدردی که بعده (صحن) تعبیر ایدیلن دارالفنونلردن برینه قبول اولنوردی.

ماتیاس قوروه‌ن

قرالی انتخاب ایدیلن (ماتیاس قوروه‌ن) وفات ایتمکله مجارلر (لهستان) قرالی (ولادیسلاو) ی قرال انتخاب ایتمشلردی. «بایزید ثانی» (بلغراد) ك اردویه تسلیم ایدیله‌جکنی اخبار ایدن قلعه محافظنك سوزینه اعتماد ایله (صربیه) اوزرینه یوریمش ایسه‌ده (صوفیه) ده مرقومك سوزندن دوندیکنه واقف اوله‌رق (آرنا. وود) لق جهتنه کیتمشدر. مع مافیه (مجارستان) ایله (آوستریا) ایچلرینه طوغری (سمندره) متصرفی (میخال زاده علی بك) و (بوسنه) والیسی (یعقوب پاشا) کیره‌رك بونلردن (علی بك) بر پوصویه دوشوب شهید اولمش، (یعقوب پاشا) ایسه مجارلری مغلوب ایده‌رك روم ایلی بکلر بکلکنه

سلطان سلیمان قانونی‌ده فنونك باشلو باشنه تحصیلی ایچون (سلیمانیه) مدرسه‌لرنی تأسیس ایده‌رك فاتحك اثرنی اکمال ایتمشدر. بو مدرسه‌لرده (حدیث) (طب) (ریاضیه) و (علوم طبیعیه) متخصصلری یتیشدیریلیردی.

الهیات، حکمیات، فقه، حدیث وادبیات عربیه فاتح تمه‌لرنده اوقودیلور وبونلردن شهادتنامه آلانلره (ملازم) نامی ویریلیردی. بو ملازملردن قدرت علمیه‌لرنی اثبات ایدنلرده بالآخره (مدرس) رؤسی آلیرلردی‌که بوکونکی اوروپا درجات تحصیلیه‌سی دخی شیمدیکی حالده بو اساسك اکمال ایدلمشیدر.

ترفیع ایدلمشدر . مجارلر بو مغلوبیت اوزرینه اوچ سنه مدتله مصالحه ایستەمشلردر .

لهستان طرفلرینه دخی آقین اجرا اولنەرق (بایقوچ زاده بالی بك) مظفراً دونمشدر. بوآقینك سببی (له) قرالنك (افلاق) ه تعرضی ایدی .

عثمانلیلر ایله روسلر آرەسندەکی وقوعه کلن ایلك مخابرۀ سیاسیه (٨٩٧) سنەسنه مصادفدر .

صدر اعظم (هرسکلی زاده احمدپاشا) عزل اولنوب فاتحك اعدام ایتدیکی (چندارلی خلیل) پاشانك اوغلی (ابراهیم پاشا) وزیر اعظم اولدی (٩٠٢) .

(٩٠٤) وقایعی آرەسنده اك زیاده جالب دقت اولانی (موره) سفریدر . (ونديك) حکومتی اطرافك دشمنلگنی قازانەرق حتی (پاپا)

---

٦٩ — فائده

فاتحك ادیانه رعایتی

استانبولی فتح ایتمکله برابر خرستیانلرکده حریت مذهبیەسنی اعلان وروم پطریقلکنی ابقا ایلدیکنی کورمش ایدك . او اثنالرده صلابت دینیەده ایلری یه وارانلردن بعضلری :

— « اسلامیت بو درجەده قوت وعلویت بولمشکن خرستیانلره یا اسلام اولکز ویاخود قلیجدن کچرسکز دیوبده اکمال کارایتمەمك نصل جائز کوریلور؟ دیه اعتراض ایتمشلردی . فاتح بو اعتراضی طوغجه :

— دین اسلامی حضرت شارعدن زیاده حمایه ایتمك ادعاسنده بولنمق نه بیوك وظیفەسزلکدر ! جوابیله رد ایلەمشدرکه فی الواقع پك طوغری بر رد شاهانەدر .

ایله (آوستریا، میلان، فلورانسه و ناپولی) حکومتلری عثمانلیلری تشویق ایتدی. بونك اوزرینه (هرسکلی احمدپاشا)، آناطولی بکلربکی (سنان پاشا) (موره) یه یوللاندی. قپودان دریا (داوود پاشا) ده بوسفره مأمور اوله‌رق ۹۰ بیوك سفینه و ۱٦۰ قدر یلکنلی ایله (لپانتو) «اینه‌بختی» یی محاصره وضبط ایلدی و (۹۰۵) ده (متون)، (ناوارین) و (قورون) شهرلریله (کفالونیه) و (آیاماووی) آطه‌لری آلندی. وندیکلیلرده (ناوارین) ده بولنان اون ایکی سفینه‌مز اوزرینه آنسز هجوم ایده‌رك برینی یاقدیلر واون برینی آلدیلر. فقط (کمال رئیس) مؤخراً وندیکلیلری مغلوب ودرت قطعه سفینه‌لرینی ضبط ایلدی. فرانسزلر «مدیللی» آطه‌سنه عسکر چیقاردیلر [۱] ایسه‌ده (مغنیسا) والیسی سلطان (قورقود) ك یاردیمیله آطه‌دن صاووشدیلر و (سریغو) یعنی (چوقه) آطه‌سی

[۱] خاقان مخلوع عبدالحمید ثانی زماننده بر بورج مسئله‌سندن طولایی فرانسزلر ینه بو جزیره‌یه عسکر اخراج ایده‌رك حکومتی تزلیل ایتدیلر و بیچاره متصرف رشید پاشانك یورکنه ایندیردیلر ایدی.

۷۰ — فائده

سلطان جم و عاقبتی

(ردوس) شوالیه‌لری سلطان جمی عزت واکرام ایله قبول ایتدیلر. بو آرالق قرمان والیسی شهزاده (عبدالله) و (کدك احمد پاشا) طرفلرندن ایکی ایلچی کوندریله‌رك دواملی برصلح ایسته‌نیلیرسه برمرخص یوللامه‌لرینی تکلیف ایتدیلر. شوالیه‌لر رئیسی عقد صلح ایدیلیرسه سلطان جمك تسلیمی شرط اتخاذ ایدیله‌جکنی آکلادی. سلطان جمی کیملرندن برینه بیندیره‌رك فرانسه‌ده کائن (نیس) بلده‌سنه یوللادی. بوطرفده یدی سنه قدر قالدقدن صکره تحت‌الحفظ (روما) یه کوندریلوب پاپا سکزنجی (اینوسان) ه تسلیم ایدلدی. پاپا کندیسنه فوق‌العاده

طرفلرنده فورطنه‌یه طوتوله‌رق باتدیلر . (۹۰۸) ده دیکر بر فرانسز دوناناسی (پاپا ، وندیك) دونانالریله برلشه‌رك (سانتاموره) یعنی (آیاماوری) آطه‌سنی ضبط ایتدیلر . متعاقباً وندیك ایله عقد ایدیلان مصالحه‌ده (کفالونیه) وندیکده و (آیاماوری) عثمانلیلرده قالدی . مجار قرالی (ولادیسلاو) ایله یدی سنه ایچون عقد ایدیلان متارکه‌ده (افلاق وبغدان) بکلریله (راغوزه) جمهوریتنك ایکی طرفه‌ده ویرکو ویرملری شرط قونولدی .

— ۲ —

(اوزون حسنك) وفاتی اوزرینه دولت علیه‌نك آسیاده . شرق جهتنده قومشوسی بولنان ایران احوالی بسبتون دکیشمش و(آق قیونلی) حکومتی یرینه (شاه اسماعیل صفوی) نك حکومتی ظهور ایتمش ایدی . شاه اسماعیل ، سلطان بایزید ثانی ایله دوستانه مناسباتده بولنیوردی : حتی (ذوالقدریه) حاکمی (علاءالدوله) نك

حرمت ورعایت ایلدی . بو صیره‌ده استانبولدن یوللانیلان بر ایلچی قرق بیك دوقه آلتونی اعطاسی مقابلنده سلطان جمك محافظه‌سنی تأمین ایله‌مش واوچ سنه صکره پاپا وفات ایتمکله آنك یرینه پاپا اولان مشهور (آلکساندر بورجیا) درسعادته بر سفیر یوللایه‌رق سنوی قرق بیك دوقه ویرلمك شرطیله شهزاده‌نك توقیفده ابقاسنی ویاخود دفعةً اوچ یوز بیك دوقه ویرلدیکی تقدیرده اولومنی تکلیف ایتمشدر .

بو تکلیف هنوز مذاکره ایدلمکده ایکن او زمان فرانسه قرالی اولان سکزنجی (شارل) عسکریله رومایه کیرمش و پاپا دخی سلطان جمی برابر آله‌رق (سنت آنژ) نامنده‌کی قلعه‌یه صیغینمشدر . قرال شرائط صاحیه‌دن اولمق اوزره سلطان جمك کندیسنه تسلیمنی ایستیوردی . دیکر طرفدنده شهزاده‌نك ایکی سنه‌لك تخصیصاتی اولان سکسان بیك دوقه آلتونی حاملاً

قیزینی ایستەمش و(علاءالدوله) ده ویرمەیجه اوزرینه یوریمش ایدی . بومناسبتله عثمانلی مملکتی داخلندن‌ده کچمسنه مساعده ایدلدی . فقط شاه‌اسماعیل، (دیاربکر) ایله (خرپوت)ی آلدقدن ماعدا (علاءالدوله) نك اوغلی ایله ایکی طورونی طوتوب کباب ایتمشدر . بوحاللر جناب (بایزید) طرفندن خوش کورولمدی. دیکر طرفدن شاه، آناطولی‌یه یوللادیغی آدملری واسطه‌سیله « شیعه » مذهبنی یوریتیور ، اوراله فساد تخمی اکیوردی . مع هذا (طربزون) والیسی اولان شهزاده سلطان (سلیم خان) (شاه اسماعیل) ك مملکتی ایچنه کیره‌رك (بایبورد) و(آذربایجان) ه قدر ایلریله‌دی . شاهك برادری (ابراهیم میرزا) یی طوتدی . بونك اوزرینه شاه، سفیر یوللایوب تأکید محبت ایتدی و (سلطان سلیم) ده استیلادن منع ایدلدی .

سلطان بایزید ثانی پك زیاده حلیم بر پادشاه ایدی . بو طبیعتندن ماعدا خلق آره‌سنده شایع اولان «ولی» لقبندن دخی آکلاشیله‌جغی اوزره صوفی مشرب ایدی . حتی مشهور وندیکلی (آندره غیریتی)

رومایه کلمك اوزره بولونان ایلچیسنی ، (بورجیا) نك یرینه صکره پاپا اولان قاردینال (ژولیه‌ن) (آنقونا) شهرنده طوتوب پاره‌لری ضبط ایلدی. بونك اوزرینه شیطان «بورجیا» سلطان بایزیددن، جمك مماتی بدلی اولان اوچ یوزبیك دوقه‌یی آلمق فکریله، مشارالیهی تأثیری بش آلتی کون صکره کوریلن برنوع زهرله زهرله‌یوب فرانسز قرالنه دیری‌دیری تسلیم ایتدی. زواللی جم ، فرانسز عسکریله رومادن چیقدیغنك هفته‌سنده (ناپولی) ده مسموماً ارتحال ایلدی . (٩٠٠ سنه)

سکزنجی شارل پك زیاده متأسف اولمش و جسدینی تحنیط ایتدیروب (کلیبولی) یه یوللامشدر. سلطان‌جمك نعشی بورادن «بروسه»یه ایصال‌اولنوب (سلطان مراد خان) ثانی تربه‌سنه دفن ایدلمشدر . مشار الیه شاعر ، فاضل ایدی . اون اوچ سنه دیار اجنبیه‌ده اسارت چکمشدر .

نامنده اولوب عصر بایزیدده بر حیات بولنان بری یازدیغی براثرده :
« اتلی ویاغلی یوزنده وحشت ومهابته دائر هیچ برعلامت کوریلەمز »
دیمشدر. شعری سور، فن نجوم ایله عقائد وقوانین شرعیه مطالعه‌لرندن
حظ ایدردی . یاپدیردیغی جامعلرله خسته‌خانه ومکتبلر متعدد ایدی.
پك زیاده زاهدانه کینیز ایدی .

برمدت ینه مطالعه‌لرله مشغول اولدی. هرسکلی (احمد پاشا) نك
یرینه نصب ایتدیکی خادم (علی پاشا) ایله قونیه والیسی شهزاده سلطان
(قورقود) لك آره‌سی آچیق ایدی . شهزاده حجازه کیده‌جکندن
بحثله بر عریضه یوللامقله برابر (آنطالیه) دن‌ده عائله‌سی وآدملریله
کمیلره بینوب عموجه‌سی سلطان جم کبی « مصر » ه کیتدی . مصر
سلطانی، (قورقود) ی حسن قبول ایتدی وحقنده فوق‌العاده اکرا-
ماتده بولندیسه‌ده حجازه عزیمتنه سلطان بایزیدك کوجنه‌جکی وسیله‌سیله
مانع اولدی . شهزاده مصردن تکرار بر عریضه یازه‌رق عذرلر
دیلدی وینه (قونیه) یه عودت ایتدی .

جناب پادشاهك سنی ایلریله‌دکجه ضعفی‌ده آرتیوردی .

---

٧١ — فائده

اندلس مسلمانلری

٨٩٢ تاریخنده « اندلس » دینیلن (جنوبی اسپانیا) ده (بنی احمر)
نامنده یالکز باشنه قالمش بر اسلام حکومتندن سلطان بایزید ثانی‌یه بر سفیر
کلدی . بو سفیرك پادشاهه ویردیکی نامه‌ده خرستیانلرك و (قاشتاله) ویا
(قاستیلیه) نامنده اولان حکومتك مملکتلرینه استیلا ایتمك تهدیدنده‌بولندیغی
و اهل اسلام یدی یوز سنه‌دن زیاده بر زماندن بری بوراده حکومت ایلدکده

٩١٥ سنه‌سی ایلولنك دردنجی کونی عظیم بر زلزله اولدی. ١٠٩ جامع ١٠٦٧ خانه، سور استانبولك قره طرفنده‌کیلرله دکز طرفنده‌کیلردن اکثری، یدی قله و سرای دیوارلری ییقیلدی. بیکلرجه خلق انقاض آلتنده قالدی. (چوروم) ایله (دیتوقه) خراب اولدی. بوزلزله «کوچوك قیامت» دیه شهرت بولدی.

پادشاه، زلزله‌دن ناشی ادرنه‌یه کیتدی.

*

* *

بو اثنالرده دولتك احوال داخلیه‌سنده مهم مهم وقعه‌لر حاضرلا-نیوردی.

معلوم اولدیغی اوزره سکزشهزاده‌دن باقی قالان درت شهزاده‌دن (شهنشاه) قرمان، (قورقود) تکه، (احمد) آماسیه و (سلیم) دخی طربزون والیلری ایدیلر. سلطان بایزید بر آرالق (بولی) سنجاغنی شهزاده (یاوز سلیم) ك اوغلی (سلیمان خان) ه ویردی. (سلطان احمد) (آماسیه) ایله‌درسعادت آره‌سنده (سلیمان خان) ك بولنمسنه اعتراض ایتدی.

اولدقلرندن بویله بر تهلکه‌دن قورتارلمسی رجا ایدلدیکی یازیلی ایدی. بونك اوزرینه (کمال) رئیس نامنده بحریونمزك اك مشهورلرندن برذات قومانده‌سنده اوله‌رق اسپانیا ساحللرینی اورمغه مأمور بر دونما کوندرلمسنه اراده صدور ایتدی.

تاریخ عمومی ویا تاریخ اسلام درسلرنده کوره‌جککز اوزره اهل اسلام هجرت محمدیه‌نك ٨٦ سنه‌سنده شامده خلیفه اولان امویلردن (ولید) ك زماننده (موسی بن نصیر) و (طارق بن زیاد)ناملرنده ایکی بیوك قوماندان و قهرمانك همتیله وآفریقانك تا اك غرب طرفنده واقع (سبته) بوغازندن کیلرله اسپانیایه کچه‌رك مذکور قطعه‌یی ضبط ایتمکه باشلامشلر، اسپانیانك پای تختی اولان طیطله (طولدو) شهرینی آلمشلر ایدی.

سلیمان قریمده «کفه» یه تحویل ایدلدی . شهزاده‌لر آره‌سنه کیرن اغبراره ایسه الك زیاده (سلطان‌بایزید)لك اوچنجی شهزاده (احمدخان)ی ولی‌عهد نصب ایتمسی سبب اولمشیدی. شهزاده (شهنشاه) وفات‌ایدنجه (سلطان‌قورقود) بتون‌بتون قوشتولاندی. فقط یکیچریلر ــ که‌سلطان بایزیدك تخته چیقدیغی زماندنبری اطاعتسزلکده و دولت امورینه قاریشمقده چکینمز اولمشلردی ــ (سلطان‌قورقود)لك شعره و موسیقی‌یه دوشکونلکنی و محاربانه یارایه‌میه‌جغنی ایلری‌یه سوردرك آنك طرفنی التزام ایتمیورلردی. «سلطان احمد» دن دخی ــ مشارالیهك یکیچری آغاسنه‌یازدیغی‌بر نامه‌ده قوللاندیغی آنلرجه‌ناخوش تعبیرلردن طولایی ــ یوز چویرمشلر. (سلطان سلیم)لك ایسه شجاعتی، بسالتی، دها اوزمان مشهوراولمشیدی. مشارالیه (سلطان‌قورقود)لك مصره عزیمتله هیچ بر شیئه‌موفق‌اوله‌مدیغنی و(سلطان‌احمد)لك عسکر نزدنده‌کی دوشکونلکنی خبر آلنجه «طربزون» ده صیغامادی. قریمه کچه‌رك اوغلی (سلیمان خان)لك سنجاغنده ایدیندیکی اون‌بیك‌عسکرله (طونه) نهرندن کچدی. پدری سلطان بایزیده یازدیغی برعریضه‌ده یکرمی آلتی سنه‌دن بری یوزلرینی کوره‌مدیکندن وروم‌ایلی طرفنده برسنجاغه تعیین ایدلمسندن

اسپانیاده اولا حکومت تأسیس ایدن امویلردن (عبد الرحمن بن معاویه) نام ذاتدر . بوراده بوسلاله‌دن ماعدا صکره‌لری باشقه باشقه بر طاقم حکومتلر دها ظهور ایتمشدر .

بنی احمر، حکومتی ٦٣٣ سنه‌سنده «ابوعبدالله‌محمد» نامنده برذات‌طرفندن تأسیس ایدلمشدر . بو حکومتدن اول (موحدین) نامنده دیکر بر حکومت وار ایدی . بنی احمر ٨٩٨ سنه‌سنه قدر ٢٦٥ سنه دوام ایتمشدر . بو مدت ظرفنده بونلردن (٢٠) حکمدار کلمش والك صوك حکمدار (ابوعبدالله‌الصغیر) نامنی طاشیمقده بولنمش ایدی .

بحث ایتمش ایدی. (ادرنه)یه مواصلتنده طوغریجه استانبول اوزرینه یوریدی . (سلطان بایزید) روم ایلی بکلربکی (حسن پاشا) یی اون بش بیك عسکرله قارشی یوللادی. (سلطان سلیم) ادرنه یه عودتله (سلطان احمد)ك ولیعهدلکدن چیقارلمسی شرطیله « سمندره » سنجاغنی قبول ایتدی. (قورقودخان) ایسه بو آرالق سلطنت دعواسیله « آنطالیه » دن قالقه‌رق « صاروخان » ی ضبط ایلدی .

شو حاللردن اکلاشیلیرکه دولت بیوجك بر سلطنت غوغاسی ایچنده یووارلانقده ایدی. بوغوغا یتیشمیورمش کبی (حمید) و (تکه) طرفلرنده (قره‌بیق اوغلی) نامنده اهل شیعه‌دن بری توره‌یوب اورته‌لغی یاقوب ییقمغه باشلادی . عثمانلی تاریخلری بوحریفی « شاه قولی » و« شیطان قولی »ناملریله یاد ایدرلر . مرقوم، اوزرینه کیدن آناطولی بکلربکی « قره‌کوز » پاشایی مغلوب و عسکرینی قتل ایده‌رك عصیانی بیولتدی. (سلطان بایزید) بووسیله ایله (سلطان احمد)ی معیتنده صدر اعظم (علی پاشا) اولدیغی حالده شقینك تأدیبنه مامور ایلدی. مقصد (سلطان احمد)ك غلبه‌سی حالنده سلطنته استحقاقی تامین ایتمك

بنی احمر زماننده اندلس یعنی اسپانیانك جنوب طرفی غایتله معمور ومرکز اداره اولان (غرناطه) شهری علم ومعرفت وصنعت ایله پرنور ایدی. بونلرك براقدقلری اثرلردن اولان (الحمراء) سرایی ایله (البیضائین) قلعه‌سی زمانمزده بیله دنیانك اك مهم ، اك کوزل بنالرندن معدوددر . ایچلرندن (محمد خامس) نامنده عدالت اداره‌سیله اشتهار ایله‌مش ذاتلر دخی چیقمشدر . اسپانیالیلردن (قاستیلیه) حکومتی عسکرلری ۸۹۸ ده بونلرك اوزرینه هجوم ایده‌رك (غرناطه)یی ضبط ومسلمانلر حقنده صوك درجه‌ده غدارانه وظالمانه معامله‌لر اجرا ایتمشلردر. اسپانیولار بنالری یاقدیلر . کتابلری یاقدیلر . یاپدقلری ظلم براقدیلر . بوقدر معمور اولان اندلس قطعه‌سی خراب اولدی. فقط اسپانیالیلرده عربلر چیقدقدن صکره بللرینی بردرلو طوغرولته‌مادیلر .

ایدی . فقط بوتشبثدن اول (سلطان‌سلیم) بر دها عودت ایده‌رك (ادرنه) یی ضبط و حکومت ایتمکه ابتدار ایتمش ایدی . ذات شاهانه اردو ایله اوزرینه کیتدی و (علی پاشا)نك توصیه‌سی موجبنجه (سلطان سلیم)عسکریله محاربه‌یه کیریشه‌رك پریشان‌ایتدی. شهزاده‌سلیم، قره‌دکز ساحلنده‌کی کمیلرینه بینه‌رك قریمه ، قائن‌پدری خانك نزدینه قاچدی. سلیمك بوزولمسی سلطان بایزید وزراسنك یورکلرینه صو سرپدی . چونکه مشارالیهدن قورقیورلردی .

(علی پاشا) آناطولیده (سلطان‌احمد) له بولوشدقدن صکره (شاه قولی) نك اوزرینه کیدوب (سیواس) ایله (قیصری) آره‌سنده (کوك چای) نام موقعده وقوع بولان محاربه‌ده هم کندیسی همده (شاه‌قولی) مقتول اولدیلر. (علی پاشا)نك مقتولیتی یکیچریلری (سلطان‌احمد) علیهنه بردها قالدیردی. پاشایه یاردیم ایتمدیکنی، اشقیا کندی سنجاغی یقیننده ولدیغی و عسکری موجود بولندیغی حالده ناموس دولتی محافظه‌یه

٧٢ — فائده

ایلك عثمانلی و روس مخابرهٔ سیاسیه‌سی

٨٩٧ سنه‌لرینه طوغری موسقوه چاری اولان اوچنجی (ایوان) بتون روسیه پرنسلکلرینی برلشدیره‌رك بردولت تشکیل و(نووغورود) ایله (قازان)ی دخی ضبط ایتمش ایدی . ایشته بو چار ، بایزید ثانی زماننده عثمانلی حکومتیله مناسباته کیریشمك آرزوسنده بولنمش و قریم خانی (منکلی کرای)ك دوستی اولمقله آنك واسطه‌سیله استمزاج ایله‌مشدر. بونك اوزرینه طرف دولتدن منکلی کرایه:

— اکر موسقو قرالی سنك قرنداشك ایسه بنم‌ده قرنداشم دیمکدر. جوابی ویرلمشدر .

مقتدر اوله‌مدیغنی ایلری یه سوردیلر. کوریلیور که یکیچریلر طوغریدن طوغری یه مداخله‌ده بولنیورلر.

(سلطان سلیم) ایسه قریمده وقوعاتی تعقیب ایدوب اوچ بیك عسکرله ینه قریمدن استانبول اوزرینه حرکت ایله‌دی. (سلطان احمد) بو آرالق (ککبوزه) یه کلمکله یکیچریلر آیاغه قالقوب استقباله کیدن ایکنجی وزیر (مصطفی پاشا) ایله قاضیعسکر و نشانجیلرك اولرینی یغما ایلدیلر. (سلطان سلیم)ی ایسته‌دکلرینی بیلدیردیلر. (علی پاشا) نك یرینه صدراعظم اولان (هرسکلی احمدپاشا) ایله قاضیعسکر و نشانجیلر عزل ایدلدی.

(سلطان قورقود) استانبولده یکیچری اوجاغنه دخالت ایتدی. (سلطان احمد) دونه‌رك برادر زاده‌سی (محمد) خانك الندن (قونیه)‌یی آلدی. یرینه عودت ایتمسی حقنده (سلطان بایزید)ك یوللادیغی مأمورك بورنی، قولاغنی کسوب کری یه چویردی. بو وقعه‌لردن‌ده آکلاشیلیر که احوال دولت فنا، وخیم بر درجه‌یه ایتمش ایدی.

پادشاه حضرتلری ایسه اختیار و بودرلو مختلره طیانه‌میه‌جق

موسقو چاری اوچنجی (ایوان) طرفندن سلطان بایزید ثانی‌یه کوندریلن نامه‌نك ترجمه‌سی:

(سلطان الحر، ترکستان پرنسلرینك پادشاهی، حاکم البر والبحر سلطان بایزید حضرتلرینه بز «ایوان» که لطف حقله بتون روسیه‌نك یکانه وحقیقی حاکم ارثیسی‌یز. وشمال وشرق طرفلرنده برچوق ممالکك مالکی‌یز. خاکپای همایونکزه شونی عرضه لزوم کوریورزکه یکدیکرمزی تبریك ایچون هنوز سفیرلشمامشزدر. فقط روس تاجرلری سزك ممالککزه کیدوب کلمشلر و اورالرده ایکی دولت ایچون خیرلی بر یولده تجارت ایلمشلر ایدی. لکن سزك حاکملرکز طرفندن کوردکلری معاملات اعتسافیه‌دن برقاچ دفعه بکا شکایت ایلمشلردی‌ده بن سکوتی ترجیح

درجه‌ده بیزار ایدی . (سلطان احمد) ك معامله‌ٔ ناروواسی اوزرینه یکیچریلر ینه آیاقلاندیلر. (سلطان سلیم) قوماندا‌سنده اوله‌رق شهزاده‌یی تأدیبه مأذونیت ایسته‌دیلر . طبیعی قبول ایدلدی. درحال یاوزه بر ساعی یوللاندی . مشارالیه آلایله شهره کیردی. یکی سرای قپوسنده برادری (قورقود خان) ایله وزرا طرفلرندن قارشیلاندی . ذات شاهانه کندیسنه سنوی ایکی یوز بیك دوقه ویرمکی تکلیف ایتدی ایسه‌ده قبول ایله‌مدی . والحاصل ۹۱۸ سنه‌سی صفرینك سکزنجی کونی یکیچریلرله برابر استانبول اهالیسی سرای اوکنه کیده‌رك (سلطان‌سلیم)ی پادشاه ایسته‌دکلرینی بیلدیردیلر .

سلطان بایزید دخی :

— دولتی اوغلم (سلیم) ه ترك ایتدم. جناب‌حق متیمن ایلسون. دیه‌رك سلطنتدن چکیلدی . یکرمی کون صکره (دیمتوقه)یه استراحته کیدرکن یولده وفات ایلدی .

شو وقعه دولت عثمانیه‌ده ایلك خلع حادثه‌سیدر .

بایزید زماننده واردات دولت درت ملیوندن بش ملیون دوقه آلتوننه قدر چیقدی .

ایلمش ایدم. کچن یاز (آزاق) پاشاسی روس تجارینی برخندق قازمغه وبعض انشاآت ایچون طاش طاشیمغه مجبور ایلدی . بوندن زیاده‌سی‌ده یاپیلدی .
(آزاق وکفه‌ده بولنان تجارمز اللرنده بولنان مالی یاری فیأتنه ویرمکه مجبور ایدلدیلر . تاجرلرمزدن بریسی خسته اولورسه کافهٔ اموالی تمهیر اولنه‌رق اکر وفات ایدر ایسه مالك جمله‌سی طرف حکومتدن ضبط اولنیور و اکر اعادهٔ عافیت ایدر ایسه یالکز نصفی ویریلیور . تاجرلرك وصیت نامه‌لرینه اعتبار اولنمیور . روسلرك مالی ایچون عثمانلی حاکملرینه کندیلرندن بشقه وارث طانیورلر . ایشته بوقدر حقسزلقلره بنی مجبورایلدی‌ده تبعه‌می سزك ممالککزده

(سلطان عثمان غازی) آت صیرتنده تختگاه یاپمش ایکن فتح قسطنطینیه‌یی متعاقب دبدبه واحتشام فوق‌العاده آرتدی، حتی عهد بایزیدده سرای همایونك محافظ اوله‌رق اوچ یوز قپوجیسی واوچ بیك سلاحشوری وار ایدی .

ارتحالنده آلتمش یاشلرنده ایدی. ٣٢ سنه پادشاهلق ایتمشدر .

مشارالیه اوزون بویلو، آبلاق یوزلو، الا کوزلو، کوکسی کنیش ایدی. یوزنده بکلر وارایدی. درویش نهاداولوب صلاح احوال ایله شهرت آلمشیدی . بایزیدده‌کی جامع شریف تأسیس کرده‌سیدر . بایزید وقفی اوقاف‌اسلامیه‌نك الك بیوکلرندندر. عمامه صارار ودیبادن خفتان کیردی .

صلحه میال وراحت وعزلتی سور ایدی . آنك ایچون زماننده

تجارتدن منع ایتدم . مقدما تاجرلر رسوم نظامیه‌دن باشقه برشی ویرمدکلری و سربستجه تجارتلرینه مساعده اولندیغی حالده بومعاملات اعتسافیه نه‌دن نشأت ایلیور ؟ بوبابده ذات شاهانه‌کزك معلوماتی وارمیدر؟ یوقسه یوقیدر ؟ پدرکز سلطان محمد ثانی حضرتلری بیوك ومشهور پادشاه ایدیلر . روایته کوره بزه ایلچی کوندروب تبریك ایتدیرمك آرزوسنده ایکن بو آرزویی قوه‌دن فعله چیقارملرینه ارادهٔ آلهیه مانع اولمش . فقط بوآرزونك الیوم حصولنی نه‌دن کورمیه‌لم ! جوابکزه منتظرم .)

موسقوا — ٣١ آغستوس ١٤٩٢

استانبوله ایلك دفعه کلن سفیر (میشل پل‌ست چی‌یف) نامنده بر ذات اولوب تاریخ ورودی (٩٠٠) سنه‌سنه تصادف ایدر. بوذات روسیه‌سربستی تجارتنی مذاکره‌یه کلدیکی حالده وزرا طرفندن کندی شرفنه ویریلن ضیافتلره تنزل و البسهٔ فاخره ایله اقامت مصرفی اوله‌رق طرف دولتدن ویریلن اون بیك دیناری قبول ایتمدیکندن بو طور غروری بکه‌نیلمیه‌رك ذات شاهانه طرفندن قریم خانه وقوع بولان خطابده :

بیوك حربلر، اوزون سفرلر وقوع بولمامشدر. دولتك وقت حضرده اللی بیك زعامت و تیمارلی عسکری، اون ایکی بیك یکیچریسی وار ایدی. دونانما علی العاده یتمش قالیوندن عبارت ایدی. (دیمتوقه) یه کیدرکن (سلیم اول)ك کندیسنی زهرلتدیکی حقنده ضعیف بر روایت دخی موجوددر.

(سلطان بایزید حلیم، سلیم، حربدن محترز اولدیغی حالده جسور، عسکرلکده ماهر ایدی. حتی اوق آتمقده زمانتك فریدی ایدی. (بنی احمر) حکومت اسلامیه سنك زوالنه پك زیاده تأسف ایتمش ایدی. فقط دولتك اوزمانده اسپانیا کبی اوزاق بر مملکته ال اوزاتمه سی یكده ممکن اوله مادی. وندیك ایله ایتدیکی حربك مسئولیتی مذکور حکومتده اولدیغنی مبین فرانسه قرالی اون ایکنجی (لوئی) یه برنامه ارسال ایلمشدر.

سنه لرجه سورن شهزاده لر نزاعی پك زیاده کدرینی موجب اولمشدر.

— دوستلقلرینی قازانمق ایستدکلری روسیه قرالنك طرف شاهانه لرینه قبا بر ایلچی کوندردیکی و بوسببله عودتنده برابرنده هیچ بر مأمورك روسیه یه کوندریله میه جکی بیلدیرلمشدر.

(٩٠٤) سنه سنده دیکر بر روس سفیری دها کله رك طرف پادشاهیدن چار نزدینه بر ایلچی اعزامی خصوصی استدعا ایدلمشدر.

تاریخ سیاسی نام اثر:

(خارجه سیاسی مناسبتلر تأسیسی سلطان بایزید حضرتلری زماننده باشلایوب اوروپا و آسیایه ایلچیلر کوندریلوب ذات شاهانه نك کریمۀ محترمه لری او زمان مشهور اوزون حسنك طورونی وعجم دولتنك ولی عهدی (احمد میرزا) یه وسلطان جمك کریمه سیده مصر سلطانی (ناصر محمد بن قایتبای) ه تزویج بیورلدی) دیبور.

اوننجی باب

یاوز سلطان سلیم

— ١ —

بر آز یوقاریده یازلدیغی وجهله ۹۱۸ سنهٔ هجریه‌سنده پدرینی خلع ایله عثمانلی تختنه جالس اولمشدر. سن کماله ایریشمش و ٤٣ یاشلرینه وارمشدی.

مشارالیه دها استانبول اوزرینه یوریدیکی اثناده مسلك سیاستنی آکلاتمشیدی :

«عربستانی، مصرده حکم ایدن «امرای چراکسه» الندن؛ عجمستانی شیعه‌دن قورتارمق، اسلامی بر نقطه‌یه جمع ایچون ایجاب ایدرسه (هند) ه، (توران) کیتمك»

یکیچریلره فضله فضله عطیه ویردیکی کبی سلطان (قورقود) ایله (سلطان احمد) ی سنجاقلرنده ابقا ایلدی. (کفه) ده بولنان اوغلی

---

٧٣ — فائده

« شاه اسماعیل صفوی »

شیخ « جنید » نامنده برینك اوغلیدر. بو شیخ جنیدك جدی (شیخ صفی الدین) نام ذاتدرکه علمی، قدری بیوك، کندیسی کرامتله مشهور ایدی. حتی « تیمورلنك » « اردبیل » شهرنده‌کی تکیه‌سنه کله‌رك خیر دعاسنی ایسته‌مش وشیخ حضرتلری‌ده کل انسانیتندن محاربه‌لرده طوتمش اولدیغی اسیرلری آزاد

یاوز سلطان سلیم

سلطان (سلیمان) ی استانبوله کتیرتدی. خزینه‌یی واردات بوله‌رق دوزلتمکه، تدارکات حربیه‌سنی اکماله باشلادی. (دوبرو وندیك)ك یعنی (راغوزه) جمهوریتنك اشیای تجاریه‌سنه یوزده بش کمرك قویدی. فقط وکلا ایله شهزاده‌لر علیهنه چالیشیورلر، عسکری عصیانه حاضرلیورلر ایدی. بو ترتیبلرك نتیجه‌سی اوله‌رق (سلطان احمد)ك اوغلی (علاءالدین) باباسنك تشویقیله (بروسه) اوزرینه یورودی. شهری ضبط ایلدی. (سلطان سلیم) بو وقعه‌یی طویار

ایدلمسنی شرط قویمش ایدی. بو صورتله آزاد اولان اسیرلر شیخ صفی الدینی پیر طانیوب مشارالیهك مریدلری اولمشلردر. طورونی شیخ جنید دخی بیوك باباسی کبی پك چوق مریده مالك ایدی. (قره قیونلی) دولتنك اوچنجی حکمداری (میرزا جهان شاه) جنیدك کثرت مریداننده اندیشه ایده‌رك مومی الیهی (آذربایجان) دن چیقارمش، اوده (آق قیونلی) حکومتنه التجا ایده‌رك حتی (اوزون حسن) ك قیز قرنداشنی آلمش ایدی. شیخ جنیدك اوغلی «شیخ حیدر» دخی ینه اوزون حسنك یعنی طاییسنك قیزی «عالمشاه» خاتونی آلمش و بو ازدواجدن (شاه اسماعیل) ٨٩٢ ده تولد ایله‌مشدر.

طوینتاز (سلطان سلیمان) ی استانبولده قائممقام براقه‌رق یتمش بیك عسکرله حرکت ایتدی. شهزاده‌لرك (سلطان جم) کبی آوروپایه فرار ایده‌مه‌ملری ایچون آناطولی ساحلنه یکرمی بش کمی یوللادی .

مالقوج زاده (علی بك) ی (بروسه) یه کوندردی . کندیسی (سلطان احمد) ی تأدیب ایچون (آنقره) طرفنه کیتدی . (علی بك) (علاءالدین) ی (بروسه) دن چیقاروب (ملاطیه) و(دارنده) یه قدر قوغالادی. (سلطان‌احمد)، پادشاهك کلدیکنی طویجه طاغلره‌قاچدی. ایکی اوغلی‌ده (شاه اسماعیل) طرفنه قاچیردی . پادشاه (آماسیه) سنجاغنه داوود پاشا زاده (مصطفی) بکی تعیین ایتدی . دوندی . عسکری‌ده قیشلاغه کیتمکه اذن ویردی .

طبق پدرینك طالع جلوسنه مظهر اولمشیدی . (سلطان احمد) اوقیش، عسکرك قیشلاغه کیتمه‌سندن استفاده ایده‌رك (آماسیه) یه تکرار هجوم و (مصطفی) بکی اسیر ایتدی . (سلطان سلیم) مدهش بر انتریقه ایچنده ایدی . (مصطفی) بکك اسارتندن شبهه‌لندیکی کبی

شاه اسماعیل (٩٠٥) ده یانده‌کی مریدانی ایله (شروان) اوزرینه یورییوب پدرینی قتل ایتمش‌اولان (فرخ یسار)ی طوتوب اولدورمش وشروانی آلمشدر .

صکره‌لری بتون آذربایجانی ضبط ایدوب (تبریزی) ی کندیسنه پای‌تخت ایدینمشدر . دها صکره‌لری ایسه (عراق عجم) (فارس) و (کرمان) ایله (دیاربکر) (بغداد) والنهایت (خراسان) ی آله‌رق کندی نامنه نسبتله (دولت صفویه) یی تأسیس ایتمشدر. شیعی‌لکی ایرانده رسماً اعلان ایدن بو ذاتدر . یاووز سلطان سلیم ، شاه اسماعیلی (چالدیران) محاربه‌سنده فنا حالده مغلوب ایتمش وموی‌الیه بو مغلوبیتدن صکره (١٠) سنه دها یاشامشدر . ٢٤ سنه سلطنت ایتمش و وفاتنده بیوك اوغلی (شاه طهماسب) ایرانه شاه اولمشدر.

وکلادن‌ده شبهه‌لندی . کیزلی بر فرقه ترتیب ایده‌رك (سلطان احمد) اوزرینه یوللادی . فقط صدر اعظم (مصطفی) پاشا (سلطان احمد) طرفداری اولدیغندن وقتیله خبر ویردی . (سلطان احمد) کندیسنی باصوب طوته‌جق اولان بو فرقه‌یی بر کچید یرنده باصه‌رق اسیر آلدی . بعده سلطان سلیم بوسببله و الده ایتدیکی بعض مکتوبلرله اولا صدر اعظم (مصطفی) پاشایه بر سیاه خفتان کیدیره‌رك اعدام ایتدیکی کبی متوفی برادرلرینك (بروسه) ده بولنان (یدی یاشندن یکرمی‌بر یاشنه‌قدر) کلش بش شهزاده‌سنی‌ده قتل‌ایتدیردی. (هرسکلی احمد) پاشایی صدارته کتیردی. (صاروخان) یقین بولنمق حسبیله اول امرده (سلطان قورقود)ك باعث اوله‌جنی غائله‌لردن قورتلمق ایسته‌دی. اون بیك‌سواری ایله (بروسه)دن قالقه‌رق بش‌کونده (مغنیسا) اوکنه واردی. سلطان‌قورقود، آدمی (پیاله) بك‌ایله نصلسه‌قاچه‌رق(تکه)ده بر مغاره‌یه صیغندی. فقط (تکه) سنجاق بکی بونلرك اختفا کاهنی بوله‌رق‌یاقه‌لایوب یوللادی. (قورقود) خان (بروسه)ده قتل اولندی.

---

۷۴ — فائده

اسکی اصطلاحات تاریخیه

ویره = بر قلعه ویا مستحکم بر موقعك شرط ایله تسلیمی

الغار ویا ایلغار = صالدیروب سرعتله کیتمه .

چاسار = چار ، قرال .

تمسك = معاهده‌نامه و صلح‌نامه و امثالی رسمی و طرف دولتدن ویا معاهده‌یی عقد ایدن طرفدن مهرلی تعهد کاغدی که ایکی طرف یکدیکرینه ویریردی . بوکا تمسك آلوب تمسك ویرمك دینیردی‌که عقد معاهده دیمکدر .

(ساطان احمد) ایسه یکرمی بیك عسکرله (بروسه) یه طوغری یوربیوردی. (ساطان سلیم) استانبولدن برمقدار عسکر جلب ایده‌رك مقابلةً اوزرینه واردی . (میر آخور محمد اغا) قومانداسـنده بولنان پیشـداری ایلك مصـادمه‌ده بوزولدی واردونك قوتنه خلل کلدی ایسه‌ده دنیاده نادر یارادلمشلردن اولدیغی ایچون ینه او آز عسکرینه آره‌ده‌کی چاپی یوزه‌رك کچیرتدی . (سلطان احمدی) مکرر هجوملرله بوزدی . حتی (سلطان احمد) فرار ایدرکن حیوانی قپانه‌رق بومانعه ایله کندیسنی تعقیب ایدن (احمد پاشـا) نك النه دوشـوب برادری (قورقود) ی قتل ایدن جلاد (سنان) الیله اعدام ایدلدی (۹۱۹) .

شوقیصه سـطرلر مألندن دخی آکلاشیلیورکه سـلطان سلیمك تخته جلوسنی تعقیب ایدن وقوعات عادتا دورفترتك اوفاق برنمونه‌سی ایدی . ذاتاً او زماندن اعتباراً شهزاده‌لر آره‌سنده محاربه همان معتاد اولمشیدی . سلطان سلیم (قورقود) ك وفاتندن برساعت‌اول یازدیغی برمرثیهٔ منظومه‌دن متأثر اوله‌رق آغلادیغی واوچ‌کون ماتم‌طوتولسنی

مواد کاغدی = صلح وسائره عقدنده قرارلاشان تعهدلرك یازلدیغی ورقه. بو مهرلننجه (تمسـك) اولوردی . اولدن‌بری صلح عقدنده « مواد کاغدی » تمسـك اولمق ایچون مهرلنیردی . تمسـك آلوب ویرمکده مراسم دخی اجرا ایدیلیردی . تجدید صلح ایچون حاضرلانان « عهدنامهٔ همایون » ، طرف دیکر سفیرینه ویاخود قپوکتخداسنه ویریله‌جکی اثناده تعظیماً جمله وزرا آیاغه قالقارلر ایدی. بومناسبتله سفیر ویاقپوکتخداسنه کورك کیدیرمك، دونانمش آت ویرمك ومعیتی افرادینه دخی خلعت ویرمك عادت ایدی .

دوژ = وندیك حکمدارینه ویریلن اسم .

دیل = اسیر .

عساکر بکتاشیه = یکیچریلر .

واردافوسطه = قالیون دینیلن اسکی، بیوك سفینه انواعندن .

امر ایتدیکی، حتی کندیسنی طوتوب کتیرن اون بش ترکمانی‌ده بونك اوزرینه قتل ایلدیکی حالده سلطان احمدی‌ده مغلوب ایتدکدن صکره اعدام ایله‌مه‌سی داخلده‌کی فتنه‌یی باصدیروب خارجدن (شاه‌اسماعیل) طرفندن کلدیکنی کوردیکی فتنهٔ دیکری بلا اندیشه تنکیله قدرت‌یاب اوله‌بیلمسنی تأمین ایچون ایدی .

آناطولیدن‌ادرنه‌یه‌عودتنده (افلاق وبغدان) بکاربنك، (راغوزه)، جمهوریتنك عبودیت عرض ایتمك و ویرکولرینی ویرمك ایچون کلن مأمورلریله (ونديك، مجار، مصر، روس) ایلچیلرینی قبول ایتدی (۹۲۰) . (شاه اسماعیل) دن ایسه کلن کیدن یوق ایدی .

فقط جلوسندن اول سویلدیکی خط سیاستك‌ده تعقیب ایدیله‌جك زمانی کلیوردی. چونکه (شاه‌اسماعیل) مملکتك شرق‌طرفلرنده بولنان ولایتلرنده مذهب شیعی‌یی نشره چالشمقله برابر (سلطان‌احمد) شهزاده‌لرینی قبول ایتمك تدبیرسزلکنده بولنمش و حتی (مصر) سلطانی (قانصوغوری) ایله‌ده دولت عثمانیه علیهنه اتفاق ایتمش‌ایدی.

اولوم اری اولمق = اسکی محاربه‌لرده عسکر بربریله حلاللاشوب یاشهید ویا غازی اولمق قیدینه دوشمك .

لذذ علوفه‌سی = شوال، ذی‌القعده، ذی‌الحجه معاشلری ، شوالدن (ل) دیکر ایکیسندن‌ده ذالر آلنه‌رق یاپیلمشدر .

مجمر علوفه‌سی = محرم ، صفر، ربیع‌الاول معاشلری .

رجج علوفه‌سی = ربیع الآخر، جمادی‌الاولی، جمادی الآخره معاشلری.

رشن علوفه‌سی = رجب ، شعبان ، رمضان معاشلری .

ضربزن
شاهی
قلعه کوب
قولونبورنه } = اسکیدن اردولرمزده قوللانیلان طوپلر اسامیسی .

سلطان سلیم ایسه غربه یعنی اوروپا حکومتلرینه حسن معامله ایده‌رك (شاه اسماعیل) ك شیعیلك ایله آناطولیده حاصل ایتدیکی نفوذی قیرمق عزمنه دوشدی :

۷۵ — فائده

تشکیلات عسکریه و مالیه

سنجاق بکی «متصرف» ، بکلر بکی « والی » دیمك ایدی . تیمار وزعامت صاحبلری بونلرك قوماندانی آلتنده ایدی . دور فاتحده روم ایلی اوتوز آلتی سنجاغه تقسیم ایدلمش ایدی. آناطولینك دخی بو قدر سنجاغه تقسیم ایدلدیکی ظن ایدیلیور . عساکر عمومیه شو وجهله ایدی :

عساکر منتظمه	۱۲,۰۰۰	یکیچری
	۳۰,۰۰۰	عزب
	۷,۰۰۰	سپاهی
	۵,۰۰۰	سلاحدار
	۱,۸۰۰	علوفه‌جیان یمین
	۱,۰۰۰	غربای یمین
	۱,۸۰۰	علوفه‌جیان یسار
	۸۰۰	غربای یسار
	۵۹,۴۰۰	
	۲۰,۰۰۰	آقینجی
	۷٤,۰۰۰	روم ایلی تیمارلی وزعماسی
	۱٤,۰۰۰	آناطولی تیمارلی وزعماسی
	۱۲۷,٤۰۰	مجموع

سنوی واردات — ویرکو ، باج ، کومروك ، معدنلردن و خرجکذار حکومتلردن آلنان مبالغ ایله ۲ ملیون ۳ یوز بیك دوقه آلتوننه بالغ اولمشیدی. (مفصل) دیبور که :

— ٢ —

« چالديران » محاربه‌سی

(ادرنه) ده «شاه اسماعيل» عليهنه اعلان حربه قرار ويريلمزدن اول آناطوليده شاهك آدملری ، تاقيناني يوزندن مذهب شيعی‌يه سالك اولانلرك كيزلی بردفتری ياپيلمش وبونلرك قرق بيكی متجاوز اولديغی آكلاشلمش ايدی . بو شيعيلرك پك چوغی قتل ايدلدی . وباقی قالانلری دخی محبسلره آتيلدی .

(سلطان سليم) دها (ادرنه) ده ايكن عسكرك (يكی شهر) ده طوپلانمسنی امر ايده‌رك برآز صكره درسعادته كلدی. اوغلی سلطان سليمانی (مغنيسا) دن جلب ايله قائممقام براقدی .

٩٢٠ سنه‌سی صفرينك ٢٤ نده آناطولی‌يه كچه‌رك اولا (مالتپه) دن شاه اسماعيله برنامهٔ همايون وبعده يولده فارسی و منظوم ديكر بر نامهٔ همايون دها يوللادی . صوك نامه ايله برابر (شاه اسماعيل) ك «شيخ جنيد»اولادی اولمسی حسبيله‌استهزا مقامنده اوله‌رق عبا، عصا وخلال كبی هديه‌لرده كوندردی .

مورخ [اوهسونك] تخمينی قبول ايتمك لازم كليرسه عموم واردات زمان فاتحده اون مليون غروشه بالغ اولمشدر . او زمانك حسابنجه :

درت آقچه	١ درهم
اوچ درهم	١ آلتون دينار
١٢٠ آقچه	١ غروش

و ياخود ١ غروش ١٢ دوقه آلتونی اعتبار قيلنور ايمش .
شوحالده ١٠ مليون غروش ١٢٠ مليون دوقه آلتونی ايدييور .

(خادم سنان پاشا) یی آناطولی بکلربکی نصب ایتدی. روم ایلی بکلربکی‌ده «حسن پاشا» ایدی. اردو، (یکیشهر، سید غازی، قونیه، قیصری) اوزرندن چوب (آنقره) قربنده (جیبق‌اووا) ده طوردی. بوراده ذوالقدر اوغلی (علاء الدوله) نك خلافکیرلکی آکلاشیلدی. وزرادن (دوقه‌کین زاده احمد پاشا) یی یکرمی بیك قدر عسکرله (سیواس) طرفلرینه صالدیردی. یولده عسکرك معاشنی آرتیردی. (سیواس) ده اختیار و بیوك حربه یاراماز طاقمدن قرق بیك نفری آییروب (سیواس) ایله (قیصری) آره‌سنده محافظه ایچون براقدی. بوراده دقت ایدیله‌جك بر شی وار ایسه اوده (سلطان سلیم) ك دولتك پولتیقه‌سنی آسیا احوالنه چویرمش اولمه‌سیدر. مشار الیهك بو پولتیقه ایله آسیاده بیوك بر اسلام حکومت وسیاستی وجوده کتیرمك ایستدیکی محققدر. نظر تدقیقی‌ده (اتحاد اسلام) مقصدینه معطوف ایدی.

«سیواس» دن صکره (یاصی چمن) ه واردی. بوراده (شاه اسماعیل) دن برجواب آلدی. نامه ایله برابر برده معجون حقه‌سی وار ایدی. بو معجون آفیون ایدی. (شاه اسماعیل) بونکله اولکی

---

٧٦ — فائده

ایچ آغالری

سرای پادشاهی خدمتلرنده بولنان آغالردر. بونلر اساساً درت صنف ایدی.

١ — قپو آغاسی که باب همایونك اڭ بیوك ضابطی ایدی. آق آغالردن انتخاب اولنوردی. معیتنده (قپو اوغلانی) نامیله ٣٠ الی ٤٠ قپو اوغلانی بولنوردی. بو اوغلانلرك دردی که مفتاح، پیشکیر، شربت، ابریق اوغلانی

نامهٔ همایونك دروننده‌كی غیرمناسب تعبیراتدن طولایی خوش كچینمك آرزوسنده اولدیغنی بیلدیریبوردی . پادشاه نامه‌یی كتیرن (شاه قولی علی) یی قتل ایتـدیردی . برنامهٔ همایون دها یوللایوب بونده نتیجه اوله‌رق (شـاه اسماعیل)ك قورقدیغنی و أر ایسه میدانه‌كلمه‌سی ایجاب ایده‌جكنی آچیقدن آچیغه یازدی .

اردو (آذربایجان)ه كلدیكی حالده ینه‌شاه عسكرندن اثر كورلمدی. (شاه اسماعیل) كری چكیلیوردی. بو آره‌لق یكیچریلر آره‌سنه برفتنه كیردی. آیلردن بری‌سفری اولدقلری حالده‌دشمنه تصادف ایتمه‌ملرینی بهانه ایده‌رك سویلنمكه باشلادیلر . اردوده بولنان وزرا وامرانك‌ده بوفتنه‌ده اللری وارایدی. حتی‌پادشاهله تكلیفسز كوروشن (همدم‌پاشا) نامنده‌كی احمق قاندیروب، كیفیتی پادشاهه آچیغه وعودته میل ایتدیرمكه تشویق ایتدیلر . پاشا، حماقتی سائقه‌سیله بو ایشه كیریشدی. (سلطان سلیم) عزمندن دونر بر پادشاه اولمدیغی كبی فتنه‌یی‌ده سزمش ایدی . بنـاءً علیه (همدم پاشا) یی درحال اعدام ایتدی . بو اعدام سـائرلره

تسمیه اولنورلردی، دیكرلرندن مرتبه‌جه بیوك وقپو آغاسنك اركان مخصوصه‌سندن ایدیلر .

٢ — خزینه‌دار باشی ، كه آق آغالردن انتخاب اولنوردی. پادشـاهك دستاری وسجاده‌سی بونك النده بولنوردی . خزینهٔ همایون خدمه‌سنك رئیسی ایدی .

٣ — كیلارجی باشی، اولوب پادشاه یمك یركن هرطباق قونیلنجیه قدر طبـاغك اوكی صیره كیدر ، شربت ، طاتلی یاپار ، سـفره ادواتنی محافظه ایدر وكیلارجیلره ریاست ایلردی .

٤ — سرای آغاسی، اولوب معیتنده قرق نفر آق آغا بولنور واندرون همایون نامنی آلان خاص، بیوك ، كوچك اوطه‌لرك محافظه‌سنه نظارت ایدردی.

عبرت اولدی. (ایران) پای تختی اولان (تبریز)ه قدر کیتمکی قوردی. (قره‌دکز) و (طربزون) طرفندن ایسته‌دیکی ذخیره‌ده کلنجه حرکت ایده‌رك یولده طوتیلان اسیرلردن بریله شاهه بر مکتوب و آنکله برابر قادین روباسی ولوازمی یوللادی. (فاتح سلطان محمد) ایله (اوزون حسن)ك حرب ایتدیکی (اسکی تپه) یه مواصلاتنده (یانیه) بکی (بلامه مصطفی) «بایبورد» ی ضبط ایتدی. (سوکمن) ده (کرجستان) حاکمی ذخیره وهدیه یوللایوب عرض عبودیت ایلدی. برقاچ منزل صکره یکیچریلر ینه سویلنمکه باشلادیلر. حتی عصیان علامتی کوستره‌رك اوتاغنه قورشون آتدیلر. پادشاه جسور اصلا آلدیرمیه‌رق شکایتچیلره طوغرو یوریدی. آنلره خطاب ایده‌رك:

— بن بو مشقتلرك چکیله‌جکنی سزه جلوسم زماننده سویلشدم. اووقت نیچون قبول ایتدیکز. شیمدی نیچون اطاعت ایتمزسکز. راحت ایسته‌ینلر قاریلرینك یانلرینه دونسونلر. ایچکزدن کیمسه کیتمزسه بن یالکز کیدرم.

دیدکدن صکره آتنی سوردی. یکیچریلرده ایستر ایسته‌مز تعقیب ایتدیلر.

ذات شاهانه‌یی کیدیرمك والبسه‌سنی چیقارتمق خدمتنی خاص اوطه باشی کورردی. قلیجنی محافظه ایدنه (سلحدار)، خفتانی کوتورنه (چوقه‌دار)، آته بینرکن اوزنکی طوتانه (رکابدار) دینیر ایدی که بونلرده او هیئته منسوب ایدیلر. سرای پادشاهیده (قپوجیلر) و (بوستانجیلر) دیه ایکی صنف دها وار ایدی. قپوجیلر، قپولره، بوستانجیلرده باغچه‌لره باقارلردی. بونلرك قپوجی‌باشی، قپوجیلر کتخداسی، بوستانجی باشی، بوستانجیلر کتخداسی نام‌لریله درت ضابطی وار ایدی. بو درت ضابطده شیمدی ماین مشیری دیدیکمز (چاوش باشی) نك اداره‌سنده ایدیلر.

حرم همایون قیزلر آغاسنك نظارتنده ایدی.

اردونك پیشداری اولان میخال اوغلی (محمد بك) ایله شهسوار زاده (علی بك) دن کلن خبرلرده شاهك (تبریز) ك شمال غربیسنده کائن (چالدیران) اوواسـنه کلمك اوزره (خوی) طرفلرنده اولدیغی عرض ایدلدی. (سـلطان سلیم) مسرتندن بوخبری کتیرنه اعلی بر

٧٧ — فائده

طیش آغالری

یکیچری آغاسنك آرقه‌سی صیره کیدوب مستحق جزا اولانلری فلقه‌یه یتوب دکنك ایله ضرب ایدن مأمور

ارکان دولت میانده (طیش آغالری) وار ایدی که بونلر یکیچری آغاسی ایله (عزب) (سپاهی) (سلحدار) (علوفه‌جی)، (غربا) و (آقینجی) دینیلن عساکر آغالرندن مرکب ایدی. بونلرك اك اهمیتلیسی یکی چری آغاسی ایدی. بوآغا فاتح دورندن برازصکره (سرعسکر) مرتبه‌سنه چیقمش ایدی. ارکان دولتدن اولان قاضیعسکرلر درجه‌سنده ایدی. کونده بش یوز آقچه آلدقدن ماعدا یوزلرجه آت بسلیه‌جك (آربه‌لق) دینیلن تعیینی وار ایدی که ییلده آلتمش بیك آقچه تخمین اولنیور. یکیچری آغالری روم ایلی بکلر بکیلکنه قپودان پاشالغه مخرج اولدیغی کبی غضب پادشاهی‌یه اوغرادقلری زمانلرده ده ینه (قسطمونی) کبی بیوك سنجاق بکلکارینه آتیلیرلردی.

عزب آغاسی، ایکنجی درجه‌ده قالیردی. فاتح زماننده عزب عسکری ٣٠ بیك مقدارنده ایدی. سپاهی، سلحدار وعلوفه‌جیلرله غربا سواری صنفی اولوب علوفه‌جیلر وغربا یمین ویسار اعتباریله درت ودیکرلری ایکی آلای تشکیل ایدرلردی.

آت ایله براکر احسان ایلدی . تصادف بویا ، بو آره‌لق کونش‌ده طوتولدی. کونش ایرانك علامت‌وآرمه‌سی اولمغله بوکسوفدن ایران اردوسنك مغلوب اوله‌جغی تفأل ایدلدی .

(چالدیران) ه مواصلت ایدلدکده (شاه اسماعیل) عسکرینك چادرلری کورولدی. ایرانیلر تپه‌لرده ایدیلر. بزم‌اردو اووایه‌کیردی. عثمانلیلر یوز یکرمی بیك راده‌سنده ایدیلر. (۹۲۰ سنه ۲ رجب) ایرته‌سی کون حربه باشلاندی . عثمانلی اردوسی شویله بر ترتیب آلمش ایدی :

صاغ جناحده آناطولی وقره‌مان عزب عسکریله سواری ،

فاتح زماننده دولتك سواریسی شو مقدارده ایدی :

۷,۲۰۳	سپاهی
٦,۲٤٤	سلحدار
٤١٠	علوفه‌جیان یمین
۳۱۲	علوفه‌جیان یسار
۳۰۰	غربای یمین
٤۰۰	غربای یسار
۱٥۰۰۰	

۱۱۰٦ سنه‌سنده دولتك سواریسی شو مقدارده ایدی :

۷,۰۰۰	سپاهی
٥,۰۰۰	سلحدار
۱,۸۰۰	علوفه‌جیان یمین
۱,٥۰۰	علوفه‌جیان یسار
۱,۰۰۰	غربای یمین
۸۰۰	غربای یسار
۱۷,۰۰۰	مجموع

صول جناحده روم ایلی عسکری ، مرکزده ذات شاهانه ایله برابر یکیچری . یکیچری اوکنده عربه‌لرله دوه‌لردن متشکل بر متریس وار ایدی. هرایکی جناحده‌ده طوپلر بولنیوردی .

(شاه اسماعیل)ك سواری عسکری بالخاصه قوتلی ایدی. طوپلری و منتظم پیاده‌سی یوق ایدیسه‌ده زرهلی افراد پك چوق ایدی . حربك ابتدالرنده ایران سواریسی صول جناح اوزرینه شدتلی هجوم ایده‌رك عزبلری بوزدی . صاغ جناحده‌کی عزبلر مانووره‌لر یاپه‌رق بربرلرینه زنجیرله باغلی اولان طوپلرمزی آچدیلر. بواثناده مرکزده‌کی یکیچریلر متریسلردن چیقه‌رق (شاه‌اسماعیل)ك بالذات قوماندا ایتدیکی صول جناح طرفی اوزرینه شدتلی یایلیم آتشنه کیریشدیلر. شاه آتندن دوشدی. آزقالدی اسیر دوشیوردی . حتی یکیچریلر اوشوشدکلرنده بنده‌لرندن بری ، شاه بنم ! دیه‌رك کندیسنی تسلیم و دیکری دخی

بو صنفلرك آغالرینه یومی یوز آقچه وسنوی اون آلتی الی اون‌یدی بیك آقچه‌لك آرپه‌لق ویریلیردی . آقینجیلر قرق بیك راده‌سنده ایدیلر . فقط آغالری دیکر آغالر یانینه داخل دکل ایدی .

طیش آغالرك ایکنجی‌صنفنی‌طوبجی باشی، جبه‌جی باشی، عربه‌جی مهتر باشی نامیلرنده‌کی دها درت بیوك آغا تشکیل‌ایدردی‌که اوته‌کیلرله برلشنجه ١٢ آغا ایدردی. بونلردن ماعدا :

١ میر علم

٤ قپوجی باشی (مابینجی)

٣ میرآخور (اصطبل عامره مدیری)

١١ چاشنیکیر (کیلارجی باشی)

٣ طوغانجی | باشیلرکه آوجی باشیلر دیمکدر.

٣ شاهنجی |

وار ایدی .

آتشی تقدیم ایله قاچیردیلر. صاغ جناحمز اوزرینه هجوم ایدن (اوستاجلو اوغلی) محمد خان فرقه‌سنی (سنان پاشا) ماهرانه مانووره‌لرله و شدتلی طوپ آتشیله مغلوب ایلدی. (محمد خان) واولادی مقتول اولدی. ایران اردوسی صوك درجه‌ده بوزوله‌رق طارمه طاغنیق فراره باشلادی. شاهك اردوکاهی حتی زوجه‌سی تاجلی خانم، تخت وخزینه‌سی ایله برابر پك چوق اسیر اخذ ایدلدی.

بو مظفریت آذربایجانك فتحنی و (تبریز)ك ضبطنی مؤدی اولدی.

غالیب عثمانیه شهزاده سلطان سلیمانه، قریم خانه، مصر سلطانه وونديك جمهوریتنه نامهٔ همایونلرله بیلدیرلدی. (سلطان سلیم) تبریزده برهفته طوردی. آنك فکر سیاستی ایران فتوحاتنی ایلری کوتورمکده ایدی. بونك ایچون قیشی «قره‌باغ» قیشلاغنده گچیرمك ایسته‌دی ایسه‌ده یکیچریلر وزرانك تشویقاتیله عودت ایتمك ایسته‌رك حربه‌لرینه چاریقلرینی طاقوب طوردیلر. بونك اوزرینه عودته مجبور اولدی. (شاه اسماعیل)ك براقدیغی خزینه‌لرله مجوهراتی و تبریز غنائمنی آله‌رق بوراده بولدیغی ارباب صنعتك اك ایپلرندن بیك قدر استادی مرفهاً استانبوله یوللادی.

---

٧٨ — فائده

ادبیات تاریخیه نمونه‌لری : اعلان حرب

سلطان سلیم ادرنه‌ده سفرانك قبولندن «صکره حضورنده عموم بردیوان عقد ایدرك شاه اسماعیلك اسلامه ویردیکی تفرقه و اهل سنته ایلدیکی تعدی‌یی بالنفس تعداد ایله مقاتله ایچون رأی ایسته‌مکله علما درحال فتوی ویردیلر.

اردو ایله عودتده (نخجوان) و (روان) طریقنی طوته‌رق یولده (مصطفی پاشا)یی وزارتدن عزل‌ایتدی. (قارص) طرفلرینه مواصلتنده کرجستان پرنسی عرض اطاعت ایدوب ذخیره کتیردی. (ارضروم) ده (بایبورد) قلعه‌سنك آناختارلری کلدی. (بایزید) قلعه‌سی‌ده آلنمش ایدی. مع‌هذا یولده (سلطان‌سلیم) وزرادن تشویقاتده بولنانلری بر بهانه ایله جزادیده ایتدی. وزیر اول (هرسکلی زاده احمد پاشا) عزل ایدیله‌رك چالدیران محاربه‌سنده فوق‌العاده یارارلغی کوریلن (خادم سنان پاشا) وزیر اعظم اولدی. (آماسیه)یه وصولنده ظهور ایدن بر یکیچری اویغونسزلغی اوزرینه (دوقه‌کین زاده احمد) پاشاده قتل ایدلدی.

(سلطان سلیم) فعالیت فاتحانه‌یه مالك بر پادشاه اولدیغی ایچون ایران عودتی بوشه کچیرمه‌دی. (آماسیه)ده ایکن (ذوالقدریه)امیری «سلیمان» بکك (شاه اسماعیل) سفرینه عزیمتده کوستردیکی تعجیزاتی درخاطر ایده‌رك اقرباسندن (شهسوار اوغلی علی) بکه (قیصریه) حکومتی ویره‌رك (سنان پاشا) ایله برابر اوزرینه یوللادی. (طورنه) طاغی محاربه‌سنده (علاءالدین) مقتول اولدی واله کچن درت‌اوغلانك

فقط کافهٔ امرا سکوت حالنده بولندیلر. زمانك اصحاب حمیتندن «عبد الله» نامنده بر یکیچری بوحالی کورنجه:

— پادشاهم، نه طوررسك. الله اغورکی آچیق، قلیجنی کسکین ایتسون بز کیتدیکك یره کیدر، قالدیغك یرده قالیرز.

دیمکله امرادن کیمی اختیاری کیمی اضطراری هرکس «عبد الله» ه پیرولك ایلدیکندن پادشاه درحال ایران سفرینی اعلان ایلدی ونفری غیرتنه مکافاةً بردن بره سنجاق بکلکنه قدر اصعاد ایلدی.

[تراجم احوال — کمال]

بویونلری اوریلوب (ذوالقدریه) مملکتی الحاق ایدلدی. (علاءالدین)ك باشی بر (نامهٔ همایون) ایله مصر سلطانته یوللاندی.

(شاه اسماعیل) قیش اثناسنده آغیر هدیه‌لرله برابر دورت ایلچی کوندرمش وزوجه‌سی تاجلی خانمك آزاد ایدلمسنی استرحام ایله‌مش ایسه‌ده پادشاه سفرایی حبس و قادینی اردو قاضیعسکری «جعفر چلبی» یه تزویج ایتمشدر. (سلطان سلیم)ك بو معامله‌سی جداً غیر لایق ایدی.

(ذوالقدریه) وقعه‌سندن اول (کماخ) بلده‌سی آلنمش و کردستانك دخی فتحی مقصدیله امرادن بیقلی «محمد پاشا» ایله اوزمان دولتك تاریخ عمومیسی محرری اولوب بورالرینك احوالنه واقف اولان فاضل مشهور (منلا ادریس) یوللانمش ایسه‌ده ایچه مشکلات ظهور ایتمش ایدی. مع‌هذا ایکی سنه قدر امتداد ایدن مدت سفری متعاقب (شاه اسماعیل)ك کردستان امیری «قره خان»، (قوچ حصارده) ده مغلوب ایدلدیکی کبی کرد امراسی دخی دخالت ایده‌رك (دیاربکر،

---

٧٩ — فائده

ممالیك چراکسه

مصرده ٧٨٤ تاریخندن ٩٢٣ سنه حکومت ایتمش بر هیئتدر. بونلردن اول «ممالیك بحریه» نامنده ترك غلاملری حکومتی وار ایدی. بونلره «غلامان چراکسه» و حکومتلرینه (دولت چراکسه) دینیر. بونلر قفقاسیادن کتیریلن عسکری امراسندن اولوب مصرده اوتاریخلرده سلطانلق امرانك انتخابیله ایدی. بوجهتله حکومت برسلاله‌ده قالمامشدر. مصردن بشقه سوریه وحجاز قطعه‌لری‌ده اللرنده ایدی. بوسلطانلر مصری مالکانه‌لری کبی قوللانیرلر، یرلی

بتلیس، سعرد، کرکوك، اردبیل، ارغنی، سنجار، بیره‌جك) ومحال سائره ضبط ایدلمش، یالکز (ماردین) ایرانلیلر النده قالمشدر (٩٢٣).

کوزیلیورکه آناطولی اطراف و حدودنده بولنان کوچك حکومتلر بسبتون اورته‌دن قالقه‌رق جنوباً امرای چراکسه النده بولنان (مصر) حکومتیله طوغریدن طوغری‌یه تماس حاصل اولمش، شرقاً دخی «ایران دولت صفویه»سی حدودیله برلشیلمشدر.

سلطان‌سلیمك (ذوالقدریه) اوغلی‌سلیمان بکك سر مقطوعنی‌مصره ارسالنده برغرضی وار ایمش‌که اوده دولت علیه‌یی ازعاجه واسطه ایدینـدیکی بوکبی آدملرك محوندن صکره صیره حکومت مصریه‌یه کلدیکنی افهام‌ایتمك‌ایمش. حتی‌شهسوار بك‌زاده‌یه (قیصریه) و(بوزاوق) حکومتلرینك توجیهنی پروتستو ایتمك اوزره یوللادیغی سفیریله:

— ار ایسه مصرده خطبه اوقوتـق، سکه کسمك حقنی ایچه محافظه ایتمکی دوشونسون.

اهالی سرایك، حرمك و اردونك مصارفنی ویریرلردی. مملوکلر، سواری اولوب هم جسور همده آتلری، سلاحلری، طاقملری، روبالریله غایتله مـتینا ومزین ایدیلر.

کوله‌من

یکرمی درت قوماندانلری وار ایدی‌که بونلرك سردارلرینه (امیرالکبیر) دینیردی. بوبکلردن ماعدا اون‌ایکیسی مصره واون‌ایکیسی سوریه‌یه مخصوص‌اولمق اوزره دیکر یکرمی درت والی بکلرده وار ایدی.

سلطانلردن اکثریسی حسن اداره‌یه مالك اولوب علومه، فنونه، اشعاره وصنایعه میل ایتمشلردر. قاهره‌ده دردنجی سلطان (الملك المؤید شیخ محمودی الظاهری) نك انشا ایتدیکی (جامع المؤید) ایله (ملك اشرف) ك (جامع الاشرفیه) و (قانصوه غوری) نك بنا کرده‌سی اولان (جامع الغوریه) شهر مذکورك الك کوزل، الك صنعتکارانه یاپیلمش بنالرندندر.

دیمش ایدی که بو سوزی عن قریب (مصر سلطانی) علیهنه حرب آچه جغی متضمن ایدی. (ایران) سفرینك آلدیغی نتیجه‌ده شو ایدی:
(آسیا) جهتنده‌کی حدود عثمانیه (کردستان) ك اطاعتیله توسع ایده‌رك «نصیبین» و «اورفه» داخل اولدیغی حالده (عراق عرب) ك شمال حوالیسنه قدر ایلریله‌دی. «موصل» دخی آلندی. جنوب حدودی ایسه سوریه‌نك شمال چوللرینه قدر آچیله‌رق بر جهتدن (بغداد) ی ودیگر جهتدن دخی (مصر) حکومتنك سوریه مستملکه‌سندن (طرسوس، آطنه، آنطاکیه، حلب) ی تهدید آلتنه آلدی.
(سلطان سلیم) استانبوله عودتنده ایران سفری اثناسنده مکرراً ظهور ایدن قیام اوزرینه عسکرك اصلاحاتنه همت ایلدی. بو قیاملرده ضابطلرك قیدسزلکاری کورولمش ایدی. یکیچری آغالغنك بوندن بویله اوجاقدن نشئت ایدنلره ویریله‌رك سرایده اسکیمش صادق بندکانه توجیهی وانضباط عسکرینك (آغادیوانی) نامیله تشکیل ایدیلن

---

٨٠ — فائده

(افلاق — بغدان)

رومنلر

عثمانلیلرك روم ایلی یه مرورلری اثناسنده (طونه) نك شمال طرفنده یعنی عثمانلی استیلاسنك شمالده اخذ ایده‌جکی ایکی طریقك شرقده بولنانی اوزرنده ایکی یکی حکومت پیدا اولدی. بو ایکی حکومت Roumains دنیلن قوم طرفندن تأسیس ایدلمشیدی. قدیماً (داچی) ویا (داق) یعنی (تیس) (طونه) (دینیستر) نهرلریله قره دکز و (قارپات) طاغلری آره‌سنده‌کی قطعه‌ده ساکن اولان

بر مجلسه احاله‌سنی امر واردونك (ارکان حربیه) سنی تشکیل ایتدی.
ترسانه‌یی «کلیبولی»دن استانبوله نقل ایدرك «قاسم پاشا» طرفنده یکی بر
ترسانه وجوده کتیردی. یوزلرجه سفینه انشاسنی تأمین ایله اوغراشدی.
بو آرالق استانبولده بیوك بر یانغین ظهور ایتمکله (ادرنه) یه کیتدی.

— ٣ —

مصر سفری

بو نه قدر کوردیکمز وقعه‌لرك دلالتیله ظاهر اولیورکه عثمانلی
پادشاهلری «فکر تعقیب» ایله یعنی یکدیکرینك اثرینه اویه‌رق ایشلنمش
بر ایشی تمام ایتمك عزمیله بیوك بر استیلا پولتیقه‌سی قوللانمشلردر.
سلطان سلیم روم ایلی حدودینك طبیعی بر چیزکیسی اولان (طونه)
ساحلندن ایلری‌یه کچمکی تجویز ایتمه‌مکله برابر آناطولی حدو-
دینی صوکه قالان ایکی قوتلی دولتدن قورتارمق و کندیسنك حکومتی
اك بیوك اسلام حکومتی اولمق حیثیتیله بتون اسلامیتی بر مرکزه جمع

رومنلر - که اسکی رومالیلردن قالمه ظن ایدیلیور - قارپات طاغلرینك اك زیاده
صعب الوصول یرلرنده اقامت ایدرلرکن اولا (اسلاو) لرك استیلاسنه اوغرایوب
طاغلرندن ایندیلر و بلغارلرك (ترانسیلوانیا) ده بولندقلرندن صکره بلغار
قراللغنه تابع اوله‌رق پارچه پارچه بر طاقم حکومتجکلر تشکیل ایتدیلر. بعده
مجارلرك استیلاسنه دوچار اولوب مجارلر قاتولیك و کندیلری (اورتودوقس) اولد-
قلرندن بو یوزدن اوغرادقلری مظالمه طیانه‌مادیلر. طونه وقره دکز اووالرینه
طوغری ایکی فرقه شکلنده اینوب (افلاق) Valachie ویا (اولاح) و (بغدان)
Moldavie (مولداوا)ناملریله ایکی حکومته آیریلدیلر. رومنلرك کلدکلری
یرلرده اسلاولرده وار ایدی. بونلر وویوده (Voïévode) نامنده‌کی رئیسلری
اداره‌سنده بولنیورلردی. شیمدیکی (بغدان) قطعه‌سنك جنوبنده (برلاد)

ایتمك تشبثنه ال آتدی‌که بك طوغری برسیاست ایدی . چونکه متفرق اسلام حکومتلری یکدیکری علیهنه‌بولونیور، اوزمانلر اوروپاده بربری آرقه‌سنه ظهور ایدن اهل صلیب هجوملرینه مقابله‌ده جمله‌سی ایچون دائما اندیشه حاصل اولیوردی. (شاه اسماعیل) شیعه‌لکی ترویج ایده‌رك ممالك عثمانیه‌ده عظیم برفتنه اویاندردیغی کبی عفو وصلح ایچون کوندردیکی ایلچیلری‌ده ایش کوره‌مدکلرندن مصر سلطانی (غوری)، شاهه برنامه ارسال ایتمش، سلطان سلیم برکره دها هجوم ایده‌جك اولورسه (ایران)ی ضبط ایده‌جکنی وآندن صکره کندی علیهنه‌ده دونه‌جکنی بیلدیره‌رك برجهتدن دها علیهمزه حاضرلانمش ایدی. فی الواقع تا فاتح زماندن بری حکومت چراکسه ایله حکومت عثمانیه‌نك آره‌سی آچیلمش وسلطان بایزید ثانی زماننده دخی حرب وقوعه کلوب (تونس) امیرینك توسطیله یاتیشدیرلمش ایدی . عهد سلطان سلیمده ایسه اسکی منافرت برقات دها میدانه چیقدی .

فقط شونقطه‌یه دخی ایجه دقت ایدلسون‌که بواثنالرده دولت عثمانیه تاریخ عالمده بیوك برمهارت حربیه وسیاسیه اجرا ایتمك اوزره ایدی.

Berlad واورته طرفندن (یاش) Yassy پرنسلکاری وارایدی. والحاصل بو ترانسیلوانیا مهاجرینی اوراده‌کی کوچك حکومتلری برلشدیردیلر .

افلاق وویوده‌لغی (رادو نغرو ـ Radu Negru) طرفندن تأسیس ایدلمش و قیزینی صربیه قرالی (استه‌فان میل یووتین) ه ویره‌رك موقعنی تحکیم ایتدیکی کبی مجارستان قرالی (ولادیسلاولو قومان) ك قتلی اوزرینه ظهور ایدن اختلالاتدن دخی استفاده ایله‌مشدر . مجارستانده (آرپاد) خاندانی محو اوله‌رق (۱۳۰۱) سنهٔ میلادیه‌سنده تختنه ناپولیلی (شارل ـ روبر) جالس اولنجه (رادو نغرو) نك تأسیس ایتدیکی حکومتی زیر دستنه آلمق ایسته‌دی . فقط نغرونك خلفلرندن (آلکساندر باصارابا) نك اوزرینه سوق ایتدیکی قوهٔ عسکریه مغلوب اولدی . (شارل) ك خلفی بیوك (لوئی) دخی عینی تجربه‌یی اجرا

تاریخلریمزك روایتلرینه كوره سلطان سلیم — ظاهراً ایران وباطناً عربستان اوزرینه — سفر نیتیله ۹۲۲ سنه‌سنك ایلك بهارنده وزیراعظم (سنان پاشا) یی قرق‌بیك كشیلك براردو ایله (دیار بكر) ه یوللادی . كندیسی دخی عسكریله یورومك اوزره ایكن (سنان پاشا) دن مصر سلطاننك (سوریه) خدودینه بر اردو كوندرمش اولدیغی خبری كلدی . درحال برمجلس عقد ایده‌رك مصره اعلان حرب ایدلمسنه قرار ویردیردی . فقط شرعی برمعامله اولمق ایچون صلح مذاكره‌سی بهانه‌سیله (قره‌جه پاشا) ایله روم ایلی قاضیعسكری مولانا (ركن‌الدین) ی ایلچی اوله‌رق اعزام ایتدی . كندیسی‌ده شهزاده سلطان سلیمانی (ادرنه) ده ، پیری پاشایی (استانبول) ده ، وهرسكلی زاده احمد پاشایی (بروسه)ده قائمقام براقه‌رق (قونیه)یه ، اورادن‌ده (البستان)ه طوغری‌یورودی. مصرسلطانی (قانصوغوری) اللی‌بیك عسكرله (حلب) ده بولنیوردی . كیدن سفیرلرمزی حبس وتحقیر ایلدی ، بعده محبسدن چیقاره‌رق :

— مادامكه ایران اوزرینه سفركز واردر . دونانما كزی «اسكندریه» یه نه‌دن یوللادیكز ؟

ایده‌رك آجیسنی چكدی . والحاصل افلاق (۱۳۲۷) ده (ایكنجی رادو) زماننده كاملاً مستقل اولدی .

(رادو نغرو) نك خلفلری بلغار وصرب قراللریله صهریت پیدا ایده‌رك وقوع بولان استیلالره آنلرك معاونتلریله مقاومت ایدرلردی .

عثمانلیلرك افلاق عسكریله ایلك مصادمه‌لری ۷۶۶ سنه‌سنده‌در. حاجی ایل بكك (صرب صیندیغی) دینیلن محلده باصغین ایتدیكی حكومات متفقه اردوسی میانده اولاح ویا افلاق بكی برنجی (میرچه) ده داخل ایدی .

بغدان ویامولداوی— (دراغوش Dragoche) نامنده بروویووده‌ایله شمالی ترانسیلوانیاده كائن (مارامووره‌ش)نامنده‌كی مجارولایتندن اینن رومنلر طرفندن تأسیس ایدلمشدر . بو وویووده (رادو نغرو) كبی مجار حكومتندن آیریلادی‌ه

زمیننده سلطان سلیمه بر نامه یازدی :

پادشاه (بوجاق دره) موقعنده ایکن ایلچیلر یتیشوب عرض احوال ایتدیلر . سنان پاشا (ملاطیه) دن عربستان اوزرینه توجه ایده‌رك بتون اردونك یوزی قبله‌یه یعنی جنوبه دوندی . (عینتاب) (ملاطیه) (دیوریك) (بهسنی) و (قلعة الروم) ضبط ایدیله‌رك (حلب) قربنده (مرج دابق) نامنده‌کی صحراده مصر اوردوسیله قارشیلاشیلدی . (عینتاب) حاکمی (یونس بك) مصر حکومتندن قاچه‌رق عثمانلیلره التجا ایتدی. بو صیره‌ده صلح تکلیفیله سلطان غورینك آدملری کلنجه سلطان سلیم سفیرك آدملرینی قتل وسفیری (صاچنی، صقالنی تراش ایتدیره‌رك، هم اویوز هم‌ده طوپال بر مرکبه بیندیره‌رك) کری کوندردی.

(مرج دابق)ده وقوعه‌کلن محاربه‌لرده عثمانلی طوپلرینك وآنلردن زیاده پادشاه دلیرك آواز تشجیعی مصرلیلری مغلوب ایتدی. (قانصو غوری) سکسانلك بر آدم اولوب قاچارکن نزول اصابتیله اولدی . امراسندن (خیره‌بای) التجا ایده‌رك قورتولدی . سلطان غورینك چادرنده ایکی یوز قنطار کموش ایله یوز قنطار آلتونی حاوی بر

اوغلی (ساس Sas) و حفیدی (بالق Balk) دخی عین پولتیقه‌یی طوتدی. (بالق) ك زماننده (بوغدان Bogdan) نام وویوده مجارلره قارشی عصیان ایده‌رك (مولداوی) ده مستقل برحکومت تأسیس ایتدی . (بالق) ك اوزرینه‌ده هجوم ایدوب مغلوب ایلدی. (بزم مولداوی‌یه ، بغدان دیمکلکمز بو وویوده‌نك نامندن نشأت ایتمشدر .)

فقط مجار قرالی بیوك (لوئی) بغدانلری راحت براقمادی . همان هر سنه هجوم ایدردی. (بوغدان) مقاومت ایدر ایدیسه‌ده اك صوکنده (لهستان) ك معاونتنی ایسته‌دی . حکومت مذکورده متبوعتینی طانمق شرطیله معاونت ایده‌جکنی بیلدیردی. افلاق کسب استقلال ایتدیکی اثنالرده بغدان، مجارلرك تابعیتندن چیقوب لهستان تابعیتنه کیرییوردی .

خزینه بولنوب آلندی. برروایتده بوخزینه برمیلیون لیرا قیمتنده ایدی.
اردوی عثمانی، حلبه طوغری یورییرکن شهر اهالیسی استقبال
وعرض بیعت ایله‌مشلردر. والیسی (خیربای) دن موجود ایدی.

(مرج دابق) محاربه‌سی

سلیم اول (حلب) ده اون سکز کون اوطورمشدر. جامع کبیرده
ادا ایتدیکی ایلك جمعه نمازنده (خطیب)، نام عالیسنیله « خادم الحرمین

۱۳۷٤ ده (بوغدان) ك سلسله‌سی‌ده منقرض اولدی . صوك پرنس
(لاچکو) وفات ایدنجه (اینترآنیا)دن (ایلوغا قوری یاطوویچ) نامنده‌برینی
پرنس ایتدیلر . آنك‌ده وفاتنده افلاقدن (پیه‌ر موشات) نامنده بر پرنس
بوله‌رق (موشات) سلسله‌سنی وجوده کتیردیلر ، فقط (پیه‌ر) دن صکره
باشلایوب (آلکساندر لوبون) زمانه قدر امتداد ایدن ۳۲ سنه ظرفنده
اختلالات داخلیه‌دن قورتوله‌مادیلر . (لهستان) ایله (مجار) تابعیتنه کیروب چیقدقدن
صکره (پیه‌ر آرون) زماننده عثمانلیلرك تحت انقیادینه صوقولدیلر .
رومنلرك اعیان واشرافنه (بویار Boiar) دینیردی که تاریخلرمزده اکثر

الشریفین » عنوانی برابر ذکر ایله‌مشدرکه مشارالیهك بیوك بردولت اسلامیه تشکیلی نیت معظمه‌سنك مقدمۀ خیریه‌سی ایدی .

مصر سفرنده (شام) شهری عسکره قیشلاق اولدی . ذاتاً (حما ، حمص ، طرابلس ، قدس) بیعت ایتدیکی کبی (غزه) ده حرباً آلندی . اردو شامده قیشلادیغی اثناده (کوله‌منلر) یعنی مصر مملوکلری دخی مصرده (طومان بای) نامنده‌کی امیری متوفی (قانصوغوری) نك یرینه سلطان انتخاب ایتمشلردر . پادشاه ایلك بهار کلیر کلمز (مصر) سفرینه قیام ایده‌رك (طومانبای) ه ایکی ایلچی یوللادی . ایلچیلر ذات شاهانه‌یی حکمدار طانیمق وفقط نامنه خطبه اوقودوب سکه ضرب ایتمك اوزره صلح تکلیفنه مأمور ایدیلر . طومانبای ایلچیلره حسن معامله ایتدیکی حالده عودتلرنده (آلان بك) نامنده بری بونلره هجوم ایله قتل ایلدی . بونك اوزرینه اعلان حرب اولندی . (غزه) ایله (عریش) آره‌سنده کائن (خان یونس)ده وقوع بولان محاربه‌ده مصرلیلر پریشان اولدیلر . (غزه) و (رمله)ده عصیان ظهور ایتمکله عاصیلر قتل ایدلدی . سلطان سلیم برابرنده قرناسندن برقاچ کشی ایله (قدس) شریفه کیده‌رك شهری وتربه‌لری زیارت ایلدی. وزیر (سنان پاشا)یه التفات ایتمکله برابر وزیر (حسن

کوریلور. افلاقلیلر ایله بغدانلیلر تشکیلات اداره واجتماعیه‌لرینی بلغارلرك زیر حکمنده بولندقلری زمانلرده آنلردن اخذ ایتمشلردی. حتی لسان رسمی وروحانیلری بلغارجه ایدی . (افلاق وبغدان) بلغار بویوندروغندن قورتولدقدن صکره وویوده‌لری (غوس‌پودار Gospodar) نامنی آلدیلرکه صاحب ومستقل دیمکدر. پرنس عسکری، اداری ، ملکی ، حتی روحانی اموردہ بیله بالذات آمر ایدی. تبعه‌نك حیاتی وثروت عمومیه النده ایدی. حتی افرادك اموالنی — اسناد اهانتله اتهام ایده‌رك — مصادره ایلیه‌بیلیردی. طبیعی بو نوع ادارۀ مستبده رعایانك رفاهنی مستلزم اولهماز .

پاشا) مصره کیتمك ایچون چولی کچمکده‌کی مخاطراتدن بحث ایتمکله (چالدیران) وقعه‌سنده‌کی (همدم پاشا) کبی بوینی اورولدی. طالع سلیمه بو آرالق یاغمورلر نزول ایده‌رك اردو چولدن راحتجه کچدی. (طومان‌بای) اردوسیله (رضانیه)ده وقوع بولان شدتلی محاربه‌ده مصرلیلر مغلوب اولدیلرسه‌ده (سنان پاشا) کبی بر وزیر دلیر ایله (رمضان اوغلی محمود) بك و (عینتاب) والیسی (یونس) بك مقتول دوشدیلر. کوله‌منلر میدان محاربه‌ده یکرمی بش بیك تلفات براقدیلر. ایرته‌سی کون اردو (مصر)ك قارشوسنده واقع (وسطانیه) آطه‌سنه نقل ایدیله‌رك (قاهره)یه بر فرقه کوندرلدی.

حضرت یاوز بوراده: «مصری ضبط ایتدك اما سنان غائب اولدی. بر مملکت آکا بدل اوله‌ماز» دیه صدر مرحومك ارتحالنه تأسف ایله‌مشدر.

(طومانبای) اوته‌دن بریدن طوپلادیغی عسکرله (قاهره)یه هجوم ایدرك شهر ایچنده اوچ کون اوچ کیجه محاربه دوام و بیکلرجه کشی هلاك اوله‌رق اك صوکنده (طومانبای) فرار ایتدی. بو مقاتله غایتله فجیع ایدی. سلطان سلیم وزیراعظملغه (یونس پاشا)یی و مصر والیلکنه

---

٨١ — فائده

ادبیات تاریخیه نمونه‌سی

« ٣١ مارت وقعه‌سی ایچون ٤٠٠ سنه اول ویریلمش فتوی »

وقتاکه پادشاه اثنای طریقده برفساده (یکیچریلرك آماسیه‌ده پیر محمد پاشا ایله خواجه‌سی حلیمی چلبینك خانه‌لرینی یغمااتملری وسائره) سبب اولانلردن (دوقه‌کین زاده) یی اعدام وهرسك اوغلی (احمد پاشا) یی عزل وتحقیر ایدرك مرکز حکومته عودت ایلدی . شدت انفعالندن کیمسه‌یه بر سوز سویله‌مز

(جانبرد غزالی) یی تعیین ایتدیکی کبی امرای چراکسه‌دن (آلان بای) ایله (کرتبای) طوتولوب اعدام و (طومانبای) تکرار اوته‌دن بریدن طوپلادیغی درمه چاتمه عسکرله برقاچ محاربه دها ایتمش ایسه‌ده یکیچری آغاسی طرفندن اسیر ایدیله‌رك بر قاچ کون صکره صلب اولندی . سببی : سلطان سلیم کندیسی پادشاه طانیلمق و(طومانبای) نامنه خطبه اوقونمق وپاره کسدیرمك‌ده مأذون اولمق اوزره (مصر) ایالتنی توجیه ایتدیکی حالده سرکشانه معامله‌ده بولنمسی و مصرلیلرك دیلندن (الله ینصر طومانبای) نداسنك اکسیك اولمامسیله برابر(خیره بای) ایله (جانبرد غزالی)نك پادشاه نزدنده‌کی القاآتیدر . مشارالیه مصرده (سلطان غوری) نك کندی نفسی ایچون یاپدیردیغی تربه‌یه دفن ایدلمش و سلطان سلیم جنازه‌سنی فوق‌العاده مشعشع قالدیره‌رق حتی روحیچون اوچ کون فقرایه صدقه طاغیتمشدر .

مصر سفرینك سیاسی نتیجه‌لری : اوزمان امیر مکهٔ مکرمه (شریف محمدابوالبرکات) اوغلی(ابونمی)یی مبعوث یوللایه‌رق تبریك ایلدیکی کبی کعبهٔ معظمه‌نك آناختارلرینی‌ده بالتسلیم (مصر) ك نتیجی حسبیله (خادم‌الحرمین الشریفین) عنوان عالیسنه استحقاق شاهانه‌لرینی تصدیق

وندیم خاص الخاصی اولان (ابن کمال) ی بیله حضورینه چاغیرماز اولمشیدی . حتی بر قاچ کونلر صحرالرده یالکز کزردی . ایشته تردداتی بو عالم تنهاییده قرارلاشدیردقدن‌صکره برکون بغتةً یکیچری اختیارلرینی حضورینه جلب ایدرك « مرادکز بو اطاعتسزلکده دوام ایتمکسه شیمدی بکا خبر ویرك ، نفسمی حکومتدن خلع ایده‌یم ، بن بوسلطنتی مجرد اسلامه خدمت ایچون پدرمك الندن آلدم و اصلاح عالم اغورینه برادر و برادرزاده‌لرمی فدا ایلدم . ابتدا بیعت تکلیف ایتدم ، قبول ایتدیکز . بن‌ده خواب وحضوری ترك ایله دین مبینك تأییدینه اوغراشیورم » یوللو خطاب و عتابه ابتدا ایتمکله ایران سفرنده وقوع بولان حرکتلرینه جمله‌سی جان ودلدن نادم اوله‌رق آغلاشمغه باشلادیلر و بیك

ایلدی . بو وقعهٔ مهمه عثمانلی دولتنك عندالاسلام اك بیوك موفقیت خیریه‌سیدر . سلطان سلیم ، مصرده اقامت ایدن خلیفه اوچنجی (متوکل علی‌الله) ی دخی برابرینه آله‌رق — خلافتك شان وحیثیتی قدر ناشناس اللرده روحانی برریاست درجه‌سنه اینمش ایکن — مشار الیه متوکلك رضاسیله کندی عهدهٔ لیاقتنه توجیه و عثمانلی خلافت اسلامیه‌سنی وضع ایله‌مشدر . (مصر)ده اقامت ایدن اك بیوك بحریوندن (بارباروس خیرالدین) رئیس ، حضرت سلیمه عرض انقیاد ایلدیکندن خدمت دولته قبول ایدلدی .

سوریه قطعه‌سی کاملاً الحاق اولنه‌رق (شام) والیلکی (جانبرد غزالی) یه توجیه اولندی .

(مکهٔ مکرمه) یه ایکی یوز بیك دوقه آلتونلق بر صره اعزام ایدیله‌رك سلطنت عثمانیه‌نك مواقع مبارکه ایله ارتباطی تحت تأمینه آلندی .

(وندیك) جمهوریتنك (قبریس) آطه‌سی ایچون (مصر) سلطانلرینه ویرمکده اولدیغی سکز بیك دوقه آلتوننك بعدما دولت علیه‌یه ویریله‌جکنه دائر معاهده‌نامه‌سنه برماده علاوه قلندی .

ایران شاهی طرفندن ایلچیلر کله‌رك غایت قیمتلی هدیه‌لرله عرض تبریکات ایدلدی .

درلو اعتذار و وعد اطاعتله بو فتنه‌نك محرکلرندن صاغ قالمش اولان یکیچری آغاسی (اسکندر پاشا) وسکبان باشی (بال یمز عثمان) ایله قاضیعسکر (جعفر چلبی) یی خبر ویردیلر .

پادشاه بونك اوزرینه (جعفر چلبی) یی حضورینه جلب ایدەرك «عساکر اسلامی افساد ایله تشبثات دولتی تعطیله سبب اولانلرك شرعاً جزاسی نه‌در ؟ دیمکله « اکر تحقق ایدرسه قتلدر» جوابنی ویرنجه سلطان سلیم « جعفر کندی فتواکی کندك ویردك » دیه‌رك کرك آنك وکرك یکیچری آغاسیله سکبان باشینك اعداملرینی فرمان ایلدی . [اوراق پریشان — کمال]

سلطنت سنیه آفریقا قطعه‌سنده «مصر» کبی ثروت ومعموریتیله مشهور بر ایالته مالك اولمقله بر طرفدن خلافت اسلامیه‌یی ودیکر طرفدن دخی اوچ قطعه‌ده حکومت جسیمه‌یی حائز بیوك بر ایمپرا- طورلق تأسس ایلدی .

دونانمای عثمانی «پیری‌پاشا» قوماندا‌سنده اولدیغی حالده (مصر)ك استیلاسنده حاضر بولنه‌رق بحرسفید حاکمیتی نامنه اوله‌رق (اسکند- ریه) ده کوروندی .

دولتك عربستان قطعه‌سی اوزرنده نفوذ سیاسیسی جریانه باشلادی .

— ٤ —

(سلطان‌سلیم) مصرده اون هفته اقامت‌ایتدکدن و(اسکندریه)یه (پیری‌پاشا) قوماندا‌سیله کلن دونانمایی تماشا ایلدکدن صکره (مصر) قلعه‌سنه بش بیك سواری وبش یوز پیاده براقدی. آلتون و کموشه متعلق بیك دوه یوکی مال غنیمتله (سوریه) یه کچدی. اثنای طریقده صدر اعظم (یونس پاشا) یه :

---

٨٢ — فائده

اسلام علماسی و خرستیانلر

فاتح استانبولی ضبط ایتدیکی زمان اهالیسنی قتل ایتمه‌مش و خرستیانلره امور مذهبیه حقنده سربستی ویره‌رك حتی بالذات پطریق بیله نصب ایله‌مشیدی. فقط برمدت صکره اسکی روم امراسندن بعضلری استانبولی یکیدن اله کچیرمك خلیاسنه دوشه‌رك اوته‌ده بریده کیزلی آنفاقلر ترتیب ایلمکده ایدیلر . بو حاللر بایزید ثانی زماننده بیله بیلینیوردی . سلطان سلیم روملرك یا مسلمان اولملرینی ویاخود استانبولدن چیقمه‌لرینی امر ایلدی . وکلاء پادشاهدن پك زیاده قورقد-

— باق (مصر) آرقه‌مزده‌قالدی. بز ایسه‌یارین (غزه)یه واریرز دینجه پاشا ذاتاً علیهنده بولندیغی بو(مصر) سفری حقنده‌کی فکرینی سویله‌مك صیره‌سی کلدیکنی ایما ایچون :

— اوت اما بونجه مشقتدن نه‌حاصل اولدی ؟ اردونك یاریسی محاربه‌لرده ، قوملرده محو اولدی . شیمدی‌ده (مصر) خائن بر چرکس النده قالدی. دیمه‌سیله آنك‌ده بوینی اوردیردی. روایته نظراً (یونس پاشا) نك شاه عجم ایله مخابره‌سنی خبر آلمش وبوسوزینی وسیله عد ایله‌مش ایمش . یرینه (پیری پاشا) یی وزیر اعظم نصب ایلدی. شامه مواصلتنده فتح مصر نتایجندن اوله‌رق قبائل عربدن اطاعت ایتمینلر برر برر کلوب بیعت ایتدیلر . شامدن صکره حلبه کیتدی . اوراده ایکی آی قدر اقامت ایتدکدن صکره استانبوله عودت ایتدی . (۹۲٤)

استانبولده اون کون اقامتدن صکره (ادرنه) یه کیتدی . بو اثناده (منکلی کرای) ك اوغلی (محمد) کرایی قریم‌خانی نصب‌ایتدی. اسپانیادن کلن ایلچی (قدس‌شریف) ده کائن (قمامه) کلیساسنی زیارت

قلری جهتله آغیز آچه‌مادیلر. فقط زمانك مفتیسی مشهور (زنبیللی علی) افندی‌یه مراجعت ایتدیلر .

مشارالیه مفتی : فاتح رومله امان وفرمان ویرمشدر. بناءً علیه بوتکلیف شرعاً جائز اوله‌ماز . جوابنده بولندی . وفتوا ویردی .

سلطان سلیم ایسه :

— فرمانی کوره‌یم . دیدی . مکرفرمان بریانغینده یانمش ایمش . بونك اوزرینه علی افندی :

— اثبات ماده دخی کافیدر .

دیه‌رك اختیار یکیچریلردن ایکی مسلمك شهادتنی حضورده اجرا ایلدی بوسلطان سلیم علیهنه حکم ویردی .

ایدن خرستیانلر نامنه اولجه (مصر) ه ویریلن مبلغك دولت علیه‌یه اعطاسنی تکلیف ایلدی . ادرنه‌دن استانبوله عودتنده دکزدن (مصر) یولخیلغنك تأمینی ایچون یوز اللی قطعه کمی دها انشاسنی فرمان ایله‌مکله برابر ایرانه ایکنجی برسفر اجراسی‌ایچون آناطولیده تدارکاته باشلادی . دونانمایی تقویه‌دن مقصدی (ردوس) آطه‌سنی ضبط ایتمك ایدی . (حلب) دن صدر اعظم (پیری پاشا) قومانداسیله ایران اوزرینه یوللادیغی اردو شاه ایرانی محاربه‌سز قاچمغه مجبور ایتمش ایدی . (پیری‌پاشا) حدودجه ایجاب ایدن اصلاحاتی اجرادن صکره عودت ایتدی .

(طوقات) طرفلرنده (بوز اوق) اشقیاسندن (جلال) نامنده بر سرسری مهدیلك دعواسیله یکرمی بیك قدر عونه طوپلامش ایدی. (فرهاد پاشا) ایله شهسوار اوغلی (علی بك) تأدیبنه مأمور ایدلدی. (علی‌بك) (جلال) و عونه‌سنی پریشان ایتدی . بواسمه دقت ایدك . ایلریده « جلالی » دیه برطاقم اشقیا وقوعاتی کوره‌جکسکزدر .

(یاووز سلطان سلیم) ایکنجی ایران سفرینه حاضرلانقده ایکن (ادرنه)یه عزیمتی اثناسنده (چورلی) ایله (اوغراش) کویی آره‌سنده پدری (بایزید ثانی) ایله حرب ایتدیکی محلده شیرپنجه علتندن متأثراً وفات ایله‌دی (۹۲۶) .

٥٤ یاشنده ایدی . ۹ سنه پادشاهلق ایتمشدر . (آماسیه) ده طوغمش ایدی. اوزونجه بویلو، کمیکلری قالین، اوموزلرینك آره‌سی غایت واسع ، کووده‌سی بلندن آشاغی قسمندن قیصه ، باشی بیوك ، قاشلری چاتیق، یوزی مدور وقرمزی، بیقلری پالا، آغزی ایری، چکه کمیکی واسع ایدی .

اون برنجی باب

سلطان سلیمان قانونی

— ١ —

٩٢٦ سنه‌سنده تخته جلوس ایتمشدر. (یاوز سلطان سلیم) ك یكانه شهزاده‌سی ایدی. ٢٦ یاشنده ایدی. اوننجی عصر هجرینك اولنده طوغمش ایدی.

لوتر

بیعتی متعاقب پدرینك جنازه‌سنی (ادرنه) قپوسی طرفنده قارشیلادی. اوزمانلر (میرزا سرایی) وشیمدی (سلطان سلیم) دینیلن محلده دفن ایله‌دی. جلوسنده (فرانسه) ده برنجی (فرانسوا)، آلمانیاده (شارلكن) حكمداراولوب «پاپا» لق مقامنده‌ده اوننجی (له‌ئون) بولنیور ایدی. بواثناده پروتستان مذهبنك ناشری (لوتر) غربده وشیعه مذهبنك مروجی (شاه اسماعیل) شرقده اوغراشیورلردی. (آمریقا) كشف ایدیله‌لی (٢٨) سنه اولمشیدی. روسلر (لهستان) قراللغی اوزرینه

---

٨٣ — فائده

یاووز سلطان سلیم حقنده

سلطان سلیم قهار (علیه رحمة الستار) اسكی دیوانخانه‌ده بالذات دیوان ایلیوب پادشاه قوللرینی، قوللرده پادشاهنی بیلورلردی. اموردیده وكارآزماء درت وزیر روشن ضمیر وار ایدی وهر بری نیجه كره سنجاق بكی وبكلر بكی اولوب جبه خانه وسائر دین و دولته لایق خدمت كوره‌جك وعهده‌سندن كله‌جك لوازم

سلطان سلیمان قانونی

(توتونیك) لری و (لیتوآنیا) اوزریته دخی (قریم تاتار)لرینی صالدیرمشلر ایدی . (موسقوا) تختنده (واسیل ایوانوویچ) نام چار بولنیور وروسلرده بر فعالیت کوریلیوردی. (لهستان) ده برنجی (سکیزموند) قرال بولنیور و بو حکومت کسب شعشعه ایدییوردی. مجارستان ایسه قرال (ماتیاس قوروه‌ن) لـ وفاتندن بری خارجی قراللرله اداره اولنوب داخلاً تفرقه‌یه دوشمش ایدی .

کوروب احوال عالمه کماینبغی وقوف تحصیل ایتدکدن و آناطولی بکلر بکیسی وبعده روم‌ایلی بکلر بکیسی اولدقدن صکره وزیر اولوب وقبه آلتنده اوطوروب هر احوالدن خبردارلر ایدی. وزیراعظم مستقل اولوب امور سلطنته کمسنه مداخله ایتمز ایدی. وکریمهٔ مکرمه‌لرینی حسب و نسب صاحبی ویاخود حرم محترملری پرورده‌لرندن بر قابلیتلویه ویروب داماد پادشاه اولانلر آستانه‌ده اوطورمیوب احوال مملکته وامور سلطنته قارشمقدن احترازاولنمغله طشرده اولوب قید حیات ایله برسنجاق احسان ایلیوب کوندررلر ایدی. قوت وقدرت صاحبی اولوب، واردیغی یرلری معمور ایدوب سرحدات منصوره‌ده نیجه هنرلری ظهوره کلوردی. وبیت المال مسلمیندن اکر خواص واکر مقاطعاندر، دین وعرضی مکمل آدملره بروجه امانت ویررلر

(سلطان سلیمان) جلوسنی ولایاته، مصره، مکه امارتنه، قریم خانلغنه بیلدیردی. (راغوزه) حکومتی هدیه‌لر تقدیمیله تبریکاتده بولندی. آناطولی وروم‌ایلیده صورت ظاهره‌ده سکون کورینورکن (شام) والیسی (جانبرد غزالی) اختلال ایچون (جبل لبنان)ه، (مصر)ه خبر کوندروب کندیسنك‌ده یکرمی بش بیك کشیلك قدر براردو ایله (استانبول) اوزرینه یوریدیکی ایشیدلدی. اوچنجی وزیر (فرهادپاشا) ایله شهسوار زاده (علی بك) تأدیبنه یوللاندی. (شام) محاربه‌سنده مغلوب و خزینه‌داری طرفندن مقتول اولدی. یکیچری آغاسی (ایاس پاشا) شام والیسی نصب ایدلدی. فقط (شاه اسماعیل) (جانبرد غزالی)نك قیامنی فرصت بیله‌رك حدوده عسکر یوللامقله فرهاد پاشا استانبوله دونمیوب (قیصریه)ده قالدی.

۹۲۷ سنه‌سی ایکی مهم وقعه ایله مشهوردر: بری روم ایلی حدودینك (صاوا) نهرینی آشه‌رق (طونه) و(دراوا) نهرلرینه ایریشمه‌سی، دیکری‌ده (ردوس)ك فتحیله دونانمانك (آق دکز)ه تماميله یاییلمه‌سیدر.

(مجارستان)، بدایت جلوسدن بری تبریکه سفیر کوندرمدیکی کبی ویرکو تحصیلی ایچون کوندریلن (بهرام) چاوشی دخی قرال قتل

ایدی. حق و عدل اوزره تحصیل ایتدکاری مالی مفردات دفتریله ارسال ایدرلردی. وهرمملکتی علمیله عامل ومستقیم ودیندار منتشلره ویریرلردی. آنلر اصلا قاضیلکلرندن عزل اولنمازلردی. (آنلر دخی خزینه‌یی مال ایتامدن وظلم ایله تحصیل اولنان اموالدن صیانت ایدوب نه بیت المال مسلمینی کیمسه‌یه یدیررلر و نه کیمسه‌نك مالنی بغیر حق بیت الماله ادخال ایدرلردی.) پادشاهلرده و وکلاده وارباب سیفده زینت وشهرت یوق ایدی. شرع شریفه موافقت وقانون قدیم عثمانی‌یه کرکی کبی رعایت وبدعتدن زیاده احتراز اولنوردی.

[قوچی بك رساله‌سی]

ایلدیکندن وزرا پادشاهك غضبندن بالاستفاده جنکه تشویق ایتدیلر. روم ایلی بکلربکی (احمد پاشا) (شاباتز) Chabatz ی و صدر اعظم (پیری پاشا) متعاقباً (زملین) Semlin ی ضبط ایتملریله (بلغراد) ك اطرافی محاصره‌یه آلندی. محاصره‌ده (سلطان سلیمان) بالذات حاضر بولندی. لغملر آتیق صورتیله قلعه فتح اولندی. بوفتح (سیرمی) (سلانقمن) (میترو ویچه) (قارلوفچه) Karlovitz ، (اویلوق) Illok وسائر قلعه‌لرك ضبطنی تسهیل ایتدی.

(ردوس) حقنده تاریخ دیورکه:

اهل صلیبه معاونتله مشهور وخرستیانلرك آطه‌لر دکزنده‌کی قور-صانلق مرکزی اولان (ردوس) آطه‌سی (استانبول) دن (مصر) ه کیدن یولی قپادیغی کبی (سوریه) یی‌ده تهدید ایلدیکندن دولت علیه ایچون یا (بحر سفید)ده برحکومت بحریه اولمقدن واز کچمك ویاخود بوراسنی ضبط ایتمك ایجاب ایدییوردی. (سلیم اول) بو مقصده بناءً ذاتاً یوز اللی کمی یاپدیرمش وبك چوق مهمات بیریکدیرمش ایدی. بونلرك جمله‌سی (سلطان سلیمان) ك النده بولنیوردی. مشارالیه‌ده ترسانه‌ده

---

۸٤ — فائده

خلافت اسلامیه

جناب پیغمبرك حین وفاتنده دها جنازه‌سی دفن ایدلمه‌دن اسلامك بیوکلری اجتماع ایدەرك اساسی مشورت واجتماع امته یعنی قرآن کریم ایله سنت نبویه‌دن اخذ اولنان حکملره مستند اولان اوزره خلافت اسلامیه‌یی تأسیس ایدەرك حضرت (ابوبکر الصدیق) حضرتلرینی‌ده پیغمبر وکیلی (خلیفه) تعیین ایتدیلر. بعده حضرت (عمر)، حضرت (عثمان)، وحضرت (علی) خلیفه اولدیلر ایسه‌ده امام علی

بیك نفر اوسته ایشلدەرك دونانمایی اوچ یوز قطعەیه چیقاردی. دیگر طرفدن ردوس شوالیەلری رئیسی (ویلیەر) ه قلعەیی تسلیم ایتدیکی حالده شوالیەلرك حریت و مالارینه طوقونلیەجغنی مشعر خبر کوندردی ایسه جواب رد ویریلدی . بونك اوزرینه (مصطفی پاشا) قوماندا سنده اوچ یوز قطعه سفینه و اون بیك عسکر سوق ایدلدی . ذات شاهانەده یوز بیك کشی ایله «مرمریس» طرفلرینه کیتدی. اورادن اون ایکیسی بیوك یوز طوپ وکلی عسکرله جزیرەیه کچەرك آلتی آی قدر محاصرەدن صکره ضبطنه موفقیت الویردی (٩٢٨) . شوالیەلر رئیسی هدیەلرله کلەرك ذات شاهانه ایله ملاقات ایلدی . (سلطان جم)ك قلعەده بولنان اوغلی تبدیل قیافتله شوالیەلرله برابر اوروپایه قاچەجغی خبر آلنەرق طوتولوب اوغلی ایله برابر اعدام وحرمیله دیگر اوغلی استانبوله اعزام ایدلدی. (ردوس) محاصرەسنده یکرمی بش بیك عسکرمز شهید اولمشدر. یکیچریلر بورادەده اطاعتسزلکده بولنمشلردر .

خلافتنده وارتحال پیغمبریدن ٤١ سنه صکره خلافت عربلر آرەسنده (بنی امیه) دینیلن خاندان اولادندن (معاویه)یه کچدی وشامده (دولت امویه) نامیله براسلام حکومتی تشکیل ایتدی . بوحکومت (٩١) سنه قدر دوام ایتدکدن صکره نوبت خلافت جناب پیغمبرك عموجەلری حضرت (عباس) سلالەسنه انتقال ایلدی . بو دولته دخی (دولت عباسیه) دنیلدی که پای تختی (بغداد) ایدی. خلافتك عباسیلره انتقالی وفات (سید المرسلین) دن ١٣٢ سنه صکرەدر . دولت عباسیه (٥٠٨) سنه قدر دوام ایتمش و ٣٧ خلیفه کلمشدر . بونلردن اك صوك خلیفه اولان (المستعصم بالله) زماننده مغول خانی مشهور (چنگیز)ك طورونی (هلاکو) خان بغدادی ضبط ایدەرك عباسیه خلافتنی تارمار ایلەمش و (المستنصر بالله) نامنده باقی قالان برعباسی خلیفه ، حضرت پیغمبرك امانتلرینی

(فرهادپاشا) بوصیره‌لرده افتراءً شهسوار اوغلی (علی) بکی عائله‌سیله برابر قتل ایده‌رك (ذوالقدریه) حکومتی سلسله‌سنه خاتمه ویرمشدر.

مصر والیسی (خیره‌بای) وفات ایتمکله یرینه ردوس فاتحلرندن وزیر (مصطفی پاشا) تعیین ایدلدی. مژدهٔ فتح ولایتلرله قریم خانلغنه ومکه امارتنه وسائر دولتلره بیلدیریله‌رك ایران طرفندن تبریك ایچون آلتی یوز سواری ایله ایلچی کلدی. روسیه چاری (واسیل) سفیر اعزامیله اتفاق عقدی تشبثنده بولندیسه‌ده موفق اوله‌مادی. وزیر ثانی (احمد پاشا) نك افتراسیله وزیر اعظم (پیری) پاشا عزل اولنه‌رق یرینه پادشاهك بنده‌سی خاص اوطه باشیسی (ابراهیم اغا) تعیین ایدلدی. (احمد پاشا) ده مصره والی اولدی. پاشا مصره واردیغنده مسند صدارتی احراز ایده‌مدم کینی ایله کوله‌منلری کندیسنه بند ایتمش و(سلطان سلیم) زماننده «قاهره» قلعه‌سنه براقیلان بش بیك یکیچری‌یی حیله ایله اعدام ایده‌رك نامنه سکه ضرب و خطبه قرائت ایتدیرمشدر. فقط کندیسنه وزیر ایدیندیکی (محمد بك) نامنده بری

آله‌رق مصره کیدوب اوزمان مصرده حکومت ایدن (ممالیك بحریه) دن یعنی ترك غلاملری سلطانلرندن (ملك ظاهر) دن بك زیاده حرمته نائل اولمشدر. حتی ملك ظاهر (مستنصر) ك نامنه خطبه اوقوتمش وسکه کسدیرمشدر. ایشته مصرده یکیدن تأسس ایدن بو درلو برخلافت عباسیه‌دن اون درت خلیفه دها کلمش و اون دردنجیسی (متوکل علی الله) بولنمش ایدی. سلطان سلیم، مشارالیهی برابرینه آله‌رق استانبوله، کتیرمش وآیاصوفیه جامعنده غایت مکمل بر مجلس عقد ایله‌مشدر. متوکل، جامع شریفده منبره چیقوب سلطان سلیمك خلافته استعداد واستحقاقنی بیان ایده‌رك آرقه‌سنده‌کی رسمی فراجه‌یی چیقارمش وخلافتی رضاسیله ترك ایلدیکنی تصریحاً سلطان مشارالیهه کیدیرمشدر. ایشته بووقعه‌دن صکره عثمانلی پادشاهلری خلافت اسلامیه‌یی حائز اولمشلردر.

پاشایی حمامده احاطه ایله‌مش و پاشا فرار ایتمش ایسه‌ده بر شیخ واسطه‌سیله دردست ایدیله‌رك قتل اولنمشدر (٩٣٠). مرحومه افترا ایدلدیکی دخی مرویدر .

— ٢ —

(بلغراد) له (ردوس) ك فتحی دولتك غربه طوغری هم قره‌دن، همده دکزدن ایلریلیه‌جك یوللرینی آچیق براقمش، پادشاهلك موقع حکمداریسنی بیولتمشیدی. فقط نظر دقت دائما آسیا جهتنه معطوف ایدی. (بلغراد) فتحندن صکره روسیه سفیری کلهرك تاتارلرك تعرضلرندن شکایت ایلدی. قریم خانلغنه امرلر ویریلدیکی کبی روسیه‌یه دخی سفیر یوللاندی . ونديکليلر اسکی معاهده‌لرینی تجدید ایدرك اوتوز مادهلك بر معاهده عقد ایتدیلر . بو معاهده تجارتك امنیتله اجراسی، اوچ سنه‌ده بر نصب اولنه‌جق ونديك ایلچیلرینك درسعادتده اقامتلری، جانیلرك هر ایکی طرفدن ردی، ونديکليلرله اولان دعوالرده ترجمانلرك محکمه‌لرده بولنمسی، بورج ایچون ونديك ایلچیلرینك حبس ایدیلمه‌مسی،

٨٥ — فائده

امضای پادشاهی

وقتیله حکمدارلره یازیلان (نامهٔ همایون) ك یعنی پادشاهلرمز طرفندن یوللانان مکتوبلرك کنارلرینه آلتون یالدیز ایله امضا قونوردی . بو امضالرك بزم تاریخمزجه اهمیتلری اولدیغی کبی نامه‌لرك نه صورتله یوللاندیغنی‌ده بیلمك فائده‌دن خالی دکلدر. چونکه تاریخ یالکز محاربه وقوعاتندن بحث ایتمز. برمتك هردرلو مراسم وعاداتندن‌ده بحث ایدر. ایشته سزه اوچ درلو امضا صورتی :

میراث دعوالرینك ایلچی واسطه‌سیله حلی، وندیكك (قبریس) آطه‌سی ایچون اون، (زانطه) آطه‌سی ایچون ده اون بش بیك دوقه آلتونی ویركو ویرمه‌سی ماده‌لرینی حاوی ایدی .

وزیر اعظم (ابراهیم پاشا) ذات شاهانه‌نك همشیره‌سنی تزوج ایتدكدن صكره دوناتما ایله مصره مأمور اولدی . یولده فورطنه‌دن (مرمریس) لیمانه چیقه‌رق قره‌دن (قاهره) یه پك زیاده دبدبه‌لی بر آلایله كیردی ، اوراده آثار عدالت كوستره‌رك مصرك مالیه‌سنی تنظیم وسنوی درسعادته سكسان بیك دوقه آلتونی یوللانمسنی تأمین ایتدكدن صكره عودت ایلدی (٩٣١) . (مصر) والیلكنه (شام) بكلر بكی «سلیمان پاشا» تعیین اولندی. شهسوار زاده (علی بكك) قاتلی (فرهاد پاشا) ده ظلم وارتكابی یوزندن قتل ایدلدی .

(ابراهیم پاشا) مصرده ایكن پادشاهده (ادرنه) ده ایدی . بو اثناده یكیچریلر، ینه آیاقلانه‌رق (ابراهیم پاشا) و (ایاس پاشا) ایله دفتردارك قوناغنی ، كمركی ، یهودی محله‌سنی یغما وبر طاقمی سرایه

المتوكل علی الله الملك المستعان
السلطان احمد خان بن
محمد خان

فاتح بغداد ، صاحب العرب والعجم
سلطان مراد خان غازی
ابن احمد خان

المؤید بتأیید الله الملك المنان
السلطان الغازی مراد خان
بن احمد خان

بوتلره مهر باصیلمازدی. یالكز مصالحه عقدنده تمسك اولمق ایچون یازیلان عهدنامه‌لره سیاه مركب ایله مهر باصیلیر وخزینه‌ده « چاتمه » دینیلن قطیفه‌مسی اعلی برقاش كیسه ایچنه قونور، بوكیسه‌یه آلتون قوزه‌لاق باغلانوب اوزری بالمومی ایله مهرلنیردی .

کیدرك عطیه طلب ایتمشلردی. عصیانده داخل اولان یکیچری آغاسیله سپاهیلر آغاسی وسائر برطاقم ضابطلر اعدام ایدلدی .

بواثناده (شاه اسماعیل صفوی) وفات ایتمش و (سلطان سلیمان) طرفندن کوندریلن تهدیدنامه‌ده النه وارمه‌مش ایدی. اوغلی (طهماسب) تهدیدنامه‌یی آلنجه اوروپایه برایلچی کوندره‌رك مجار قرالیله آوستریا ایمپراطورینی اتفاقه دعوت ایتدی . بونك اوزرینه (سلطان سلیم) زماننده‌ن بری کلیبولیده محبوس ایرانیلر قتل ایتدیرلدی .

دولت علیه بودفورده اوروپا ایله مناسبات سیاسیه‌سنی ایلری‌یه واردیرمش اولمغله اول امرده (سلطان سلیمان) خانك اوروپا قطعه‌سنده‌کی وقایعنی مطالعه ایده‌لم :

(سلطان سلیمان) بتون قیش کمی یاپدیرمق، طوپ دوکدورمك ایله مشغول اولدی. (افلاق) اوزرینه اجرا ایدیلن بعض حرکات عسکریه نتیجه سنده ویرکوسی اون درت بیك دوقه‌یه چیقارلدیغی کبی وویوودالغنه‌ده یرلیدن (رادل) نامنده بر بك تعیین ایدلدی. لهستان قرالیله بش سنه مدتله معاهده تجدید اولندی. (راغوزه) جمهوریتی بش بیك بش یوز

بو کیسه‌لردن :

هند حکمدارینه :	چاته قطیفه ، مرصع قوزه‌لاق
عجم شاهنه :	کذا
مکهٔ مکرمه‌شریفنه :	یشیل اطلس کیسه آلتون قوزه‌لاق
تاتار خانه :	قرمزی اطلس کیسه « «
بچ (یعنی ویانه) حکمدارینه :	سراسر دیبلن قاش کیسه آلتون قوزه‌لاق
لهستان قرالنه :	کذا
پاپایه :	کذا

دوقه اعطاسیله اختلافی دوزلتدی. ایشته بو اثناده ایدی که درسعادته فرانسه‌دن بر ایلچی کلدی .

برنجی فرانسوا

بز بو ایلچینك ورودینه زیاده‌سیله دقت ایتمه‌لی یز: فرانسه قرالی برنجی (فرانسوا)، آلمانیا ایمپراطوری (شارل کن) ایله ایتالیاده (پاوی) قلعه‌سی جوارنده ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب واسیر اولمشیدی. بو جهتله آلمانیاده بولنان پروتستانلر (شارل کن) ه باش اکمه‌کاری کبی ایتالیاده بولنان حکومتلرده قیمیلدانه‌مامشلر، حتی انکلتره قرالی (یدنجی هانری) بیله تعصبه باشلامش ایدی . برنجی فرانسوا (مادرید) ده محبوس ایکن والده‌سی (لوئیز) (سلطان سلیمان) ه بر مکتوب یوللادی. بو مکتوبی کتیرنی (نمچه‌لیلر) یعنی آوستریالیلر بوسنه طرفلرنده تلف ایتدیلر . بونك اوزرینه (ژان فران ژی پانی) نامنده بر مجار اصیلزاده‌سی ایله یوللانان ایکنجی مکتوب کلدی. (فرانسوا) بو مکتوبنده، (سلطان سلیمان) دن امداد ایستیوردی.. ذات شاهانه بو استمدادی قبول ایله‌دی .

شارل کن

مجار قرالنه	:	اطلس کیسه، کموش قوزه‌لاق
وندیك بکلرینه	:	سراسر کیسه، آلتون قوزه‌لاق
اسپانیا قرالنه	:	کذا » »
فرانسه قرالنه	:	» » »
پورتکیز قرالنه	:	» » »
مسقو قرالنه	:	» » »
بغدان وافلاق بکلرینه	:	بز کیسه (بعضاً کیسه‌سز)

یوللانیردی .

— ٣ —

آوستریا سفرلری

مهاج محاربه‌سی — (٩٣٢) سنه‌سی روز خضرنده ایدی. (سلطان سلیمان)، صدراعظم (ابراهیم پاشا) معیتنده اولدیغی حالده اوچ یوز بیك کشیلك بر اردو واوچ یوز پاره طوپ ایله «ادرنه» «فلبه» «صوفیه» «بلغراد» طریقیله حرکت ایتدی. دکزدن و (طونه) دن سکز یوز کمی و قایق ایله یکیچریلر ورود ایده‌رك نهره کوپری قوریلوب کچیلدی، (ابراهیم پاشا) (وارادین) ویا (پتروارادن) قلعه‌سنی ضبط ایتدیکی کبی بوسنه طرفلرنده‌کی (سیرمی) (ایلوق) حصارلری دخی آلندی. (اوسك) Essek شهری جوارنده (درارا) نهری اوزرینه ٢٩٤ ذراعلك بر کوپری قوریلدی. بو اثناده سفر همایونك مجارستانك پای تختی (بودین) اوزرینه اولدیغی اعلان ایدلدی. اردو (درارا) نهرینی کچدکدن صکره بطاقلقلی (مهاج) اوواسنده مجار اردوسنه تصادف ایتدی. دشمنك اك بیوك قوتی سواریلرنده ایدی. بورادهایکی اردو آره‌سنده

---

٧٦ — فائده

ارتحال سلیم

وکلا مهمات حربیه تزاید ایتدکجه ینه پادشاهك (ایران) سفرینه قیام ایده‌جکنی بیلدکاری ایچون کندینی اویالامق نیتیله (ردوس) ك ملکه لزومنی و حاضر بوقدر دوننانما موجود ایکن فتحنه عزمنك مناسبتنی ایراد ایتمکه باشلادیلر. و:

— درت آیلق مهماتمز حاضردر. دیدیلر. سلطان سلیم بو سوزلردن فوق الغایه غضبناك اوله‌رق :

وقوعه کلن شدتلی بر محاربه‌دن صکره مجارلر منهزم و پریشان اولدیلر. یکرمی بیك پیاده ودرت بیك سواریلری مقتول دوشدی. کنج قرال ایکنجی (لوئی) مجروحاً فرار ایدرکن بطاقلقده قالدی. درت بیك‌ده اسیر آلندی. مقتوللر آره‌سنده سکز پسقپوس، برچوق اصیلزاده وار ایدی. اوتاغ همایون اوکنه ایکی بیك کله‌دن براهرام جسیم یاپیلدی. (مهاج) قصبه‌سی ده‌نی آلنه‌رق یاقیلدی.

بوموفقیتی متعاقب اردو (بودین) اوزرینه یوریدی. (بودین) قربنه مواصلت ایدنجه شهرك اعیان واشرافی قلعه‌نك آناختارلرینی کتیروب تقدیم ایتدیلر. پادشاه عسکره یغما وغارتی منع ایلدی. (سلطان سلیمان) سرای قرالی‌یه کیروب اوطوردی. قلعه‌نك طوپلرینی (بونلردن ایکیسی سلطان فاتحك بلغراد اوکنده غائب ایتدیکی طوپلر ایدی) وآثار عتیقه‌دن (هرکول) ایله (ویانه) و (آپولون)ك طونج هیکللرینی، خزینهٔ قرالی‌یی و متوفی قرال (ماتیاس قورووه‌ن) ك کتبخانه‌سنی استانبوله یوللادی.

(بودین) ایله قارشیسنده‌کی (پشته) آره‌سنده غایتله جسیم بر

— بن کشورلر ضبط ایتمك فکرنده‌یم. سز بنی خیرسز قلعه‌سیله اوغراشدیرمغه چالیشیورسکز. (ردوس) ك ضبطی موجودکزك ایکی قاتندن زیاده مهماته محتاجدر. جدم زماننده اولدیغی کبی ینه آطه‌دن رذالتله عودت ایتدیکیمی مراد ایدرسکز؟ بنم بوندن صکره وجههٔ عزیمتم سفر آلنرتدر.

سوزیله وزرایی حضورندن طرد ایتمش وغریبدرکه آرەسی چوق کچمه‌دن بواخطار وجدانینك حقیقتی ظهور ایتمشدر. شویله‌که:

برکون پادشاه، ندیمی اولان (حسن جان) ایله برابر باغچه‌ده کزرکن:

— اوموزلرمك آره‌سنده برشی آجیر، طورور. عجبا دیکنمی کیرمش اوله؟

دیدکده حسن جان:

کوپری قوردیره‌رق (پشته) یه کچدی. بوراده مجار اصیلزادکانی قبول ایتدی. (ژان زاپولای) نامنده‌کی (اردل) یعنی (ترانسیلوانیا) حاکمنی مجارلره قرال نصب ایلدی. اون درت کون صکره عودت امری ویریله‌رك (سکدین) (موروت) (باج) شهرلری‌ده ضبط اولندی. یالکنز مجار قراللغی تاجنك محفوظ بولندیغی (ویشغراد) ایله (غران) یعنی (استرغون) قلعه‌لری مقاومت ایتدیلر. (مهاج) و (بودین) سفری یدی آی سوردی (٩٣٣).

بواثناده یکرمی اوچ سنه‌دنبری شیخ الاسلام اولان مولانا (علی جمالی) وفات ایده‌رك یرینه (مفتی الثقلین) عنوانیله مشتهر علمادن (ابن کمال احمد شمس الدین) افندی شیخ الاسلام اولدی.

مجار سفری هنکامنده آناطولیده (بوزاوق) سنجاغنده (بابا ذوالنون)، (ویزه) طرفلرنده (طوموزاوغلان)، (آطنه) ده (ولی خلیفه) و (حاجی بکتاش اوغلی قلندر) و سائرناملرده برطاقم جلالی اشقیاسی ظهور ایتمشیدی. وزیر اعظم پاشا ایله سائرلری طرفلرندن اوزرلرینه واریلوب تارمار ایدلدیلر.

— احتمالدر. اراده بیوریلورسه برکره باقه‌یم. یوللو جواب ویریر. پادشاهك وجودی زیاده قیللی اولدیغندن (حسن جان) الیله برشی بوله‌میوب نهایت دوکمه‌لرینی چوزه‌رك دقت ایدنجه زحمت ویرن یرده بر اوفاق چیبانك وجودینی سزیله‌مکله پادشاه صیقمه‌سنی امر ایتدی. حسن جان، الیله یوقلاینجه کوردی‌که چیبانك آلتنده قاتیلاشمش بر بیوجك ماده وار:

— آمان پادشاهم هنوز چیبان اولمامش. جراحلره مراجعت بیوریکز. دیه‌ك ایسته‌دی. مکر حسن جان برقاچ کون اول بر چیبان چیقاردیغندن حضوره کلمه‌مش ایمش.

سلطان سلیم آکا تعریض یوللو:

— ٤ —

ویانه محاصره‌سی

مجارستانك ضبطی و (زاپولای)ك مجار قرالی تعیینی اوزرینه. آوستریا ایمپراطوری (فردیناند) مجار قراللغی ادعایه باشلادی. (مهاج) غالبیتی فرانسه قرالی برنجی (فرانسوا) یی بیله قورتارمش ایدی. گرچه (فرانسوا)، سلطان (سلیمان) ك متفق اولدیغنی آچیقدن آچیغه سویلیه‌میور ایدی، فقط رقیبی آلمانیا ایمپراطوری (شارلكن) فرانسوانك او زمانده‌كی خرستیانلق فكرینه بسبتون مغایر اوله‌رق تركلرله اتفاق ایتدیكنی بر جنایت اولمق اوزره سائر آلمان حكومتلرینه بیلدیریور ایدی. دیگر طرفدن (فرانسوا) ده، نظرنده خرستیانلرك مدار استنادی اولوب فرانسه‌نك دوستلری بولنان (بوهمیا) ایله (پولونیا) قراللقلرینك عثمانلیلرك النه دوشه‌جكندن قورقیوردی. حتی بو مقصدله اسپانیا قرالیلرندن واك ماهر دیپلوماسی مأمورلرندن (آنطونیو

— بز چلبی دكازكه بر چیبان ایله اطبایه مراجعت ایده‌لم.
دیه‌رك حمامه گیردی. وچیبانی دلاكه صیقدیردی. دیكن ظن اولنان بلیه ایسه دهشتلی بر (شیر پنچه) اولمق جهتیله بتون بتون التهاب ایلمش ایسه‌ده كندیسی ایران سفری تداركاتی اكمال ایله برابر مجارستانك حركتنه نظارت ایچون (ادرنه) یه عزیمتی امر ایلمش اولدیغندن یاره‌سنك شدتنه و اصدقاسنك نصیحتنه باقمادی. استانبولدن حركت ایلدی. نه غریبدركه یول اوزرنده مقدما پدرینك اردوسیله محاربه‌یه مجبور اولدیغی موقعده بتون بتون حركت اقتدارندن قالمشدر. ۹۲٦ سنه‌سی شوالنك طقوزنجی جمعه ایرتسی كیجه‌سی جریحه‌سی‌ده شیشدیكندن ندیمنه خطاباً:
— حسن جان بو نه حالدر؟

رەنقون) Antonio Rincon (نامندە برینی بو مملکتلر قراللریلە (ژان زاپولای) ە بیلە یوللادی .

مجارستانە تفرقە دوشمشیدی : (زاپولای) و یاخود بزم قرال (یانوش) دیدیکمز ذات کندیسنک اردل بکلری و مجارستانک شرقی اصیلزادکانی طرفلرندن مجارستان قراللغنە انتخاب ایدلدیکنی ادعا ایتدیکی حالدە (پرسبورغ) شهرندە عقد ایدیلن (دی‌یت) مجلسندە بو ادعاسی رد ایدیلەرك نتیجە یعنی آوستریا ایمپراطوری (فردیناند) ك مجار قراللغی اعلان ایدلدی . فردیناند ، (زاپولای) ك اوزرینە یوریەرك (طوقای) شهری قربندە وقوع بولان محاربەدە غالب کلدی و(بودین)ی ضبط ایلدی. زاپولای سالف‌الذکر(رەنقون) واسطەسیلە پولونیاقرالنە و(ژەروم‌لسکی) نامندە بری‌معرفتیلەدە سلطان (سلیمان)ە مراجعت ایتدی . بومراجعت قبول بیوریلەرق کندیسنە سادە مجار قراللغی‌ویرلیوب حمایۀمخصوصەدە دخی بولندیریلەجغی بیلدیرلدی. حتی قراللغی‌اعلان و(لسکی) واسطەسیلە درسعادتدە برمعاهدە عقداولندی.

دیمکلە مشارالیە حقیقتی ولو حضور سلطنتدە اولمش مداهنەیە ترجیح ایدن ارباب صداقتدن اولدیغی کبی خستەنکدە چهرەسندە موت اماراتی مشاهدە ایلدیکندن :

— پادشاهم دنیا دغدغەسی انجامە ایریشدی . الله ایلە اولاشەجق بر زماندر .

یوللو جواب ویرنجە سلطان سلیم :

— یاسن بزی بونجە زماندر کیمکلە بیلیردك ؟

دیەرك دوستنی بر ستملە تکدیر ایتدکدن صکرە سورۀ (یس) تلاوتنی امر ایلە کندی‌دە برابرقرائت ایتمکدە اولدیغی حالدە قطعاً سکرات موتە اوغرامقسزین تسلیم روح ایلدی . رحمة الله علیه

[تراجم احوال — کمال]

آوستریا ایمپراطوری (فردیناند) دخی بر آرالق مجارستاندن آلنان شهرلرك اعادەسی ایچون برسفارت هیئتی یوللامش ایسەدە حضرت پادشاه بوهیئتی (چنبرلی طاش) قارشیسندەکی ایلچی خاننده طقوز آی حبس و طقوز آیدن صکره هر برینه بشر یوز دوقه آلتونی احسان ایدوب :

— متبوعکزه اویله سویله‌ییکزکه زیارتمزه حاضر اولسون .

دیدی .

سلطان سلیمان (۹۳۵) سنەسی مایسنده ایکی یوز اللی بیك کشیلك بر اردو و اوچ یوز طوپله درسعادتدن حرکت ایتدی . (ادرنه) (فلبه) (صوفیه) (نیش) (آلاجه حصار) طریقیله (صاوا) صوینی کچەرك (بلغراد) ە واوراده اکمال تدارکات ایلدکدن صکره برقاچ یرده کوپریلر قورەرق (اوسك) ایله (پرنوار) دن (مهاج)

۸۷ — فائده

سلطان سلیمك خصوصیت حالی

« خاندان عثمانی اعضاسنك معارفده اك بیوكلرینه معادل وادبیاتده جملەسنه فائق اولەجق درجەده تحصیل کمال ایلەمشدر . » ترکجه ، فارسی ، عربی شعرلری واردر . کیجەلری اویقوسی اوچ ساعته منحصر قالمشیدی . اویومادیغی زمانلر کتاب مطالعەسیله وقت کچیریردی . بعضاً ندیملری اوقور ، کندیسی دیکلر ایدی .

(تاریخ سیاسی) دییورکه :

تزییناته اصلا رغبت بیورمازلر ایدی . بعض محرملری سببندن سؤال ایتدکده :

— وکلا و امرانك البسهٔ رسمیه کیمەلری پادشاهلرینه تعظیماً در . بز کیمی تعظیمه مجبورزکه اختیار کلفت ایدەلم . بیورمشلردر .

اوواسنه واردی . (زاپولای) آلتی بیك سواری ایله کلهرك عرض عبودیت ایلدی . سلطان سلیمان مومیالیهی غایتله مکلف و مزین بر چادرده (اوتاق همایون) مراسم فوق‌العاده اجراسیله تخت‌نشین اولدیغی حالده قبول ایتدی . قرال تقرب ایدنجه اوچ آدیم یوروبهرك النی ویروب اوپدوردی . صاغ طرفنه اوطورتدی .

اردوی همایون (ابراهیم پاشا) قومانداسنده اولهرق ایلولك اوچنجی کونی (بودین) ه مواصلتله محاصره و آز مدت صکره ضبط ایلدی . برهفته صکرهده (زاپولای) ك قراللغنی اعلان ایلدی . بوآره (پشته) تکرار آلندی .

(اوراق پریشان) دیبورکه :
(جهانگیرلکه کلنجه ، اوت ، سلطان سلیم کرهٔ زمینی بازیچه کبی ید غالبهسنده تدویر ایتمکه نفسنده اقتدار کورمشیدی . حتی برکون حضورینه کتیریلن خریطهٔ عالمه نظر ایدرکن :
— دنیا بر پادشاهه کفایت ایدهجك قدر واسع دکل ایمش . دیدیکی مشهوردر .)
سلطان سلیمك طوغریلغی دخی مشهوردر : مصر سفرنده پارهیه احتیاج شدید حاصل اولمغله بر تاجردن برقاچ بیك لیرا استقراض ایتمشیدی . او اثناده تاجر وفات ایدر . پك چوق مال ایله ایکی یتیم براقیر . دفتردار اولان ذات بونی فرصت بیلهرك سلطان سلیمه یارانمق مقصدیله تاجرك وفاتی ، براقدیغی اموالك زیادهلکیله برابر اولادینك احتیاجدن بری اولدیغی بالبیان ترکهنك بر مقدارینی مصادره ایچون امر ایستر .
سلطان سلیم بوتقریری کورنجه باش طرفنه :
(متوفایه رحمت ، مالنه برکت ، اولادینه عافیت ، غمازه لعنت) یازوب رد ایلر .
سلطان سلیم صقالنی دائما طراش ایدر ایدی . پك زیاده حدتلی اولمقله برابر شرعه وطوغری سوزلره پك زیاده رعایت ایلردی .

اردو ١٤ ایلولده (بودین) دن حرکتله (استرغون) ، (راآب — یعنی — یانق قلعه) ، (ویشغراد) قلعه‌لرینی آله‌رق (لاتیا) نهرینی کچدکدن صکره (ابراهیم پاشا) فرقه‌سی (ویانه) اوکنه کلدی. جناب پادشاه (لائربرغ) دینیلن موقعده اوتاق همایونی قوردوردی. (٩٣٦ سنه ٢٣ محرم) .

(ویانه)یی یوز یکرمی بیك عثمانلی محاصره‌ایدییوردی. (فردیناند) مملکتك یوقاری طرفلرینه ، (لنج) شهرینه چکیلمش ایدی. ویانه‌ده مدافعه قوماندانی (نیقلاس زالم) نامنده اسکی برعسکر ایدی . بو آرالق عثمانلی دونانماسی (طونه) دن یورییه‌رك کوپریلری یاقدی . ویانه‌نك ایچنده اللی بیك پیاده ایکی‌بیك سکز یوز قدر سواری، ٧٦ طوپ وار ایدی. بعض عثمانلی تاریخلرنده سکسان بیك نفردینیلیور.

---

٨٨ — فائده

سلطان سلیمك خصوصیت احوالی (مابعد)

مصر سفرینه کیتمه‌دن اول برکون پیری پاشایی چاغیروب مقصدینی آکلاتیر. پاشا (جنکیز) و (تیمور) ك بیله چولی‌کچمه‌کارینی ایلری‌یه سوره‌رك پك‌زیاده مشکلات چکه‌جکارینی سویلر . بونك اوزرینه غضب پادشاهی‌یه اوغرار . مصر فتحندن صکره ینه پیری پاشایه دیرکه :

— ایشته بن کیتدم ، مصری فتح ایتدم .

پاشا قصورینك عفوینی دیلر. بونك اوزرینه :

— یوق پاشا . سنك ملاحظاتك حاله ، احتیاطه موافق ایدی . فقط خلق بکا باباسنی ، قرداشلرینی اولدوردی . دیه طعن ایتمکده‌درلر . دولته فوق‌العاده بر خدمت ایده‌رك بو تهمتی اونوتدیرمغه مجبور اولدیغمدن او مخاطره‌لری کوزه آلدیردم . جوابنی ویریر .

والحاصل ٢٥ ایلولده باشلایان محاصره ١٤ تشرین اوله قدر امتداد ایتدی. شهرك ضبطی ممکن اوله‌مادی. قیش دخی کلمش اولمغله پادشاه اردونك عودتی ایچون امر ویردی. عودتده آوستریالیلر مشکلات کوسترمکه باشلادقلرندن حدود محافظلرندن (قاسم بك) اون ایکی بیك آقینجی ایله آلمانیا حدودینه، (ایستیریا) طاغلرینه طوغری آقینلر یاپه‌رق دشمنی طوردیردی. بو آقینلر پك جسورانه ایدی. تاریخ حربلرده همان امثالنه تصادف ایدیلمز. بو آقینجیلر تا آلمانیا ایچلرینه قدر کیردیلر. حتی (راتیسبون) شهرینه قدر کیتدیلر. (موراویا) قطعه‌سنه‌ده کیره‌رك (برون) شهرینی یاقدیلر. سلطان سلیمان، (بودین)ه عودت و (بودین)دن بلغراد طریقیله یکرمی ایکی کون صکره درسعادته مواصلت ایله‌دی. فقط ویانه محاصره‌سی آلمانیاده حسیات ملیه‌یی اویاندیردیغی کبی اوروپانك سائر یرلرنده‌ده خرستیانلق حسنی اویاندیردی. پروتستان مذهبنك مؤسسی

---

٨٩ — فائده

پادشاهك وفاتی نصل اعلان اولندی ؟

سلیم اول وفات ایدر ایتمز خدمت خصوصیه‌سنده بولنانلر آغلامغه ، صیزلامغه باشلادیلر . خزینه‌دار باشی اولان سلیمان آغا (که صکره وزیر اعظم اولمشدر) وقعه‌یی یکیچریلر طویه‌جق اولورلرسه خزینه‌یی یغما ایدرلر دیه‌رك آغلایانلری یالواره یالواره صوصدیردی . ایرته‌سی صباح کافی السابق دیوان قورولدی . پیری پاشا ایچری‌یه کیرنجه حاله واقف اولوب قان آغلارجه‌سنه محزون اولدی . شهزاده سلیمانك ورودینه قدر کیمسه‌یه خبر ویرلمه‌مکه قرار ویریله‌رك اوکون ینه دولت ایشلریله اشتغال ایدلدی، منصبلر ویرلدی ، طبیبلره خلعتلر کییدیرلدی . مرحومك تجهیز وتکفینی تدارکی کورولدی. غسلدن صکره نعشی اوتاغ همایونه کوتورلدی . وزرا غایتله کتومانه طاوراندیلر . دیواندن

(لوتر) اولجه پاپا ارنجی (لئون)ك اهل صلیب تشکیلی فکری علیهنده بولنورکن بومحاصره‌اوزرینه بزم‌علیهمزه یازدی. آوروپاده خرستیانلر آره‌سنده‌کی منازعه‌لرك قالدیریلوب هرطرفجه باریشیلمسی تکلیفلری قوت بولدی. دوستمز فرانسه قرالی‌برنجی (فرانسوا) بیله بزه سفیر یوللایه‌ماز اولدی.

شهزاده سلطان مصطفی، محمد وسلیم خانلرك سنت دوکونلری شنلکلری آت میدانده اوچ هفته کیجه‌لی کوندوزلی دوام ایتدی.

آوستریا ایمپراطوری (فردیناند) طرفندن ایکنجی‌دفعه‌کوندریلن ایلچیلره مجارستانك اعاده ایدیله‌میه‌جکی و (زاپولای)ك مجارستان قرالی طانیلدیغی بیلدیریله‌رك رد ایدلمشدر. سفیرلر استانبولده ایکن (فردیناند) آکلاشیلماز برتدبیر ایله (بودین)ی محاصره ایتمش

صکره هرکس یرلی یرینه کیتدی. پیری پاشا سلطان سلیمانه پدر عالیشانك ارتحالنی وکندیسنك صاحب سلطنت اولدیغنی یازوب عجله یتیشمه‌لرینی بیلدیردی. ایرتسی کون ینه دیوان قورولوب طبیبلره حلعتلر کیدیرلدی. پادشاهك اعادهٔ عافیت مژده‌سی ویریله‌رك جمله‌سی استانبوله یوللاندی. برکون ایکندی وقتی سلطان سلیمانك استانبوله واصل اولدیغی خبرینی چاوشلر کتیردیلر. بونك‌اوزرینه وزرا دیوانه حاضر اولدیلر. وزیر اعظم پیری پاشا برابرنده صولاقلر کتخدالری و اوطه باشیلری اولدیغی حالده جمله‌یه خطاب ایده‌رك:

— یولداشلر، امر وفرمان حضرت رب العالمینکدر. سلطان سلیم خان آخرته انتقال ایتدی. حالا پادشاه عالمپناه سلطان سلیمان خان زمان حضرتلری سعادت واقبال ایله استانبولده تخته جلوس ایتدیلر. وارك آنده بولك. دیدیکی کبی بیچاره‌لر همان (اوسکوفلر) ینی یره اوروب باشلرینه طوپراقلر صاچدیلر. اردو واویلا و فریاد ایچنده قالدی. آن واحدده چادیرلر ییقیلدی. استانبوله کیدن کیدنه اولدی. پیری پاشاده خزینهٔ عامره‌یی مهرله‌دی. آقشام نمازندن صکره پای تخته عودت ایلدی.

ایسه‌ده موفق اوله‌میوب چکیلمشدر. ذات شاهانه بو وقعه‌نك خبرینی آلمش و(۹۳۸) سنه‌سی بهارنده آلمانیا ایمپراطوری (شارل کن) علیهنه ایکی یوز اللی بیك عسکر واوچ یوز پاره طوپله حرکت ایتمشدر. (نیش) ده فردیناندك ایلچیلری مصالحه طلب ایچون کلدیلر. بواثناده فرانسزلردن‌ده برایلچی ذات شاهانه‌یی سفردن واز کچیرمك تشبثنده بولنمش ایسه‌ده موفق اوله‌مامشدر. تاریخلرمزده بوسفره (آلمان سفری) دینیر. (ویانه) محاصره‌سنده موفق اوله‌میشمز بیوك طوپلری کوتورمدیکمزدن ایدی. بوسفرده‌ده کوتورولمه‌مشدر. مقصد (شارل کن)ك اردوسنی آرایوب آنکله بیوك برمیدان محاربه‌سی ایتمك ایدی.

تاتار خانی (اسلام کرای)ك برادری (صاحب کرای) اون بش بیك، بوسنه بکلربکی (خسرو) بك‌ده یوزبیك عسکرله کلوب اردویه التحاق ایتدیلر. بوسفرده (غونس) ویاخود (کون) قلعه‌سی محاصره ایدلدی. قوماندانی (نیقولا) اوچ هفته شجیعانه مدافعه‌ده بولندی.

---

۹۰ — فائده

ابراهیم پاشانك آوستریا سفیرلرینه خطابی

مشارالیه (آت میدانی) نده کائن سراینده آوستریا ایلچیلرینی اوطوردیغی حالده قبول ایله برمدت آیاقده طوردقدن و اتك اوپدیردکدن صکره:

— اشبو ممالك واسعه‌یه حکم ایدن بن‌ایم. بنم یاپدیغم قالور. زیرا بتون قوت بنده‌در. مناصبی توجیه و ایالاتی تفویض ایدرم. بنم ویرکیم ویرکیدر. ویرمدیکمی‌ده ویرمم. پادشاه معظم برشی بخش ایتمك ایسته‌سه ویاخود بخش ایتمش اولسه بیله قرارینی بن تصدیق ایتمزسه‌م کائنلم یکن حکمنده قالور. زیرا

نهایت مجروح اولدی . مومی الیه اردویه دعوت ایدیله‌رك کندیسنه التفات اولندی . خلعت وعطیه ویرلدی . متعاقباً (آلتن بورغ) [۱] آلندی . (آوستریا) نك (ایستیریا) ولایتی آلت اوست ایدلدی. (فردیناند) لك ایلچیلری صالیویریلوب (شارل کن) میدان محاربه‌یه کلمزسه بتون آوستریانك تخریب ایدیله‌جکی جواباً بیلدیرلدی . فقط (شارل کن) کورونمه‌دی. اون‌ایکی بیك آقینجی عسکری ینه (قاسم) بك قوماندا‌سیله ایکی‌یه آیریلوب مملکته دهشت ویردیلرسه‌ده (قاسم) بك شهید اولدی. بوسفر یدی آی سوردی . (ایستیری) ولایتندن ماعدا (اسقلاوونیا) ایالتی‌دخی تخریب اولنه‌رق یوز بیکی متجاوز اسیر آلندی . اردوی همایون استانبوله عودتده بش کون بش کیجه شنلك ایدلدی .

فقط (شارل‌کن) لك آمیرالی (آندره‌آ دوریا Andréa Doria) (موره) طرفنده (قورون) ، (پاتراس) و (اینه بختی) طرفلرینی اوروب آق دکز بوغازنده دخی ایکی قلعه ضبط ایلدی .

[۱] بعض ترکجه آثارده (آلتون ابریق) یازیلیدر .

محاربه ومصالحه وثروت دولت هرشی بنم المده‌در. سزه بونی سویلدیکم سربستانه ایضاح مرام ایتمکزه جسارت ویرمك ایچوندر) دیدیکی کبی شایان دقت‌اوله‌رق ایکنجی مذاکره‌ده دخی :

— بن نه یاپارسه‌م اولور . بر سایسی پاشا ایده‌بیلورم . افندمدن هیچده صورمقسزین الکا و ممالکی ایسته‌دیکمه ویره‌بیلورم . اکر افندم برشی امر ایدرده بن تصدیق ایتمز ایسه‌م اراده‌سی اجراسز قالور. وبالعکس امر ایدن بن اولوبده افندم تصدیق ایتمز ایسه بنم مقرراتم اجرا اولنور . صلح ایله حرب بنم المده‌در . خزائن دولت بنم تصرفمده‌در . افندمك البسه‌سی بنمکندن اعلی دکلدر . . . . .)

[تاریخ سیاسیٔ دولت علیه]

آندره‌آ دوریا

معهذا (فردیناند) طرفندن درسعادته ایلچیلر کله‌رك یدی هفته امتداد ایدن مذاکره‌دن صکره برنجی مصالحه عقد ایدلدی. بومصالحه‌ده (آوستریا) ایمپراطورینه ابراهیم پاشا برادرم دینشدرکه شوحالده ایمپراطور (فردیناند) دولت‌علیه وزیرلری مرتبه‌سنده کورولمش دیمکدر. بومصالحه‌یی عقد ایتدیرن ایکی سبب وار ایدی: بری سلطان سلیمان (ایران) اوزرینه سفر ایتمك ایستیور، دیکری (شارل کن) اوروپا طرفنده یقین و مدهش مشکلات ظهور ایده‌جکنی کوریبوردی. بوجهتله (شارل کن) برادری (فردیناند) ی عثمانلیلرله عقد صلحه مجبور ایتمشیدی. بومصالحه‌ده (آندره‌آ دوریا)نك (موره) ده ضبط ایتدیکی (قورون) لك اعاده‌سی، (فردیناند) لك (مجا-رستان) ده مالك اولدیغی اراضی‌یه صاحب اولمسی، ینه (فردیناند) لك

---

۹۱ — فائده

امانات مبارکه

امیرمکه (سید برکات) لك اوغلی شریف (ابونمی) وداعتیله سلطان سلیم اوله کوندریلن امانات مبارکه‌دن بعضلری:

حضرت پیغمبرك بر عدد دیشی.
حضرت پیغمبرك ایکی نعلینی
حضرت پیغمبرك خرقهٔ سعادتی
ابوبکرالصدیق حضرتلرینك سجاده‌سی
حضرت پیغمبرك بر قلیج قبضه‌سی
حضرت پیغمبرك بر اوقی
پیغمبر حضرت نوحك تجره‌سی

اوزرنده قدم سعادت نشانه‌سی بولنان بر طاش
حضرت پیغمبرك سجاده‌سی
حضرت پیغمبرك لوای سعادت احتواسی، سنجاغ شریف
بری انبیادن شعیب علیه السلامك ایکی عصای شریف

(مجار) قرالیله عقد ایده‌جکی ایتلافلرك ذات شاهانه طرفندن تصدیق ایدلمسی قرارکیر اولمش وسلطان سلیمان ترجمان (یونس) بك واسطه‌سیله سفیرلره :

(بوندن اول کلمش اولان آلتی ایلچینك نائل اوله‌مدقلری صلحی سزه احسان بیوریورم. وبونی سزه یدی سنه ایچون دکل یکرمی سنه، یوز، ایکی، اوچ عصر ایچون، الحاصل بو صلحی سز اخلال ایتمدکجه دائمی صورتده احسان بیوریورم) دیمشدر. آنلرده ال اتك اوپه‌رك چکیلمشلردر .

— ٥ —

ایران سفری — (شاه اسماعیل)، یاوز سلطان سلیمك ایراندن عودتندن صکره (تبریز) ی آلدیغی کبی (آذر بایجان) ه دخی مسلط اولمشیدی. اوغلی (طهماسب) استانبوله سفیر یوللامش ایدیسه‌ده

پیغمبر حضرت ابراهیمك قزغانی
پیغمبر حضرت داودك قلیجی
مکهٔ مکرمه‌ده آلتون اولوق
مکهٔ مکرمه‌ده (مقام ابراهیم) ك
کوموش قپاغی
غسل نبوی صویی
چهاریار کزین حضراتنك عمامه‌لری
چهاریار کزین حضراتنك قلیجلری
اصحابدن جعفر طیار حضرتلرینك قلیجی.
اصحابدن خالد بن زید حضرتلرینك قلیجی
اصحابدن شرحبیل بن حسن حضرتلرینك
قلیجی .

پیغمبر حضرت یوسفك کوملکی
مکهٔ مکرمه‌نك آناختاری
مکه مکرمه‌ده (باب التوبه) دینیلن
قپونك قنادی
بر پارچه بالچق .
چهاریار کزین حضراتنك سنجاقلری
چهاریار کزین حضراتنك تسبیحلری
عشرهٔ مبشره حضراتنك آلتی عدد قلیج
قبضه‌لری
اصحابدن معاذ بن جبل حضرتلرینك قلیجی
حضرت حسن و حسینك سنجاقلری
ویس القرنی حضرتلرینك تاجی

شاه طهماسب

پادشاه (ویانه) سفرنده ایکن طرف دولتدن (بتلیس) حاکمی اولان (میر شرف) ایرانه و (آذربایجان) والیسی (اولامه)خان دولته‌التجا ایتمشلردی. بوندن‌ماعدا شاهك (بغداد) والیسی (ذوالفقار) خان دخی (بغداد)ك آناختارلرینی (سلطان سلیمان)ه تقدیم ایله‌مش اولدیغندن ایکی حکومتك آره‌سی آچیلمش ایدی. (آوستریا) مصالحه‌سندن صکره (ایران)ه اعلان حرب ایدیله‌رك

حضرت عثمانك کندی ال یازیسیله قرآن کریم نسخهٔ شریفه‌سی — امام علی حضرتلرینك ال یازیسیله قرآن کریم نسخهٔ شریفه‌سی — اصحابدن زین‌العابدین حضرتلرینك ال یازیسیله قرآن کریم نسخهٔ شریفه‌سی وسائره.

خرقهٔ سعادت، کوموش صندوق درونده اوله‌رق اندرون همایونده تخت اوطه‌سنده محفوظ اولدیغی کبی دیکر امانات مبارکه دخی ینه کوموش قوطیلر ایچنده اوله‌رق بواوطه‌نك راف وجوارلرنده حفظ ایدلمکده‌در. هر رمضان شریفده وعلی الاکثر اون بشنده پادشاهلرمزك طوپقپو سراینه آلایله کیده‌رك زیارت ایتدکلری خرقهٔ سعادت بودر. (کعب بن زهیر) نامنده‌کی صحابهٔ معززه حضرت پیغمبره برقصیده تقدیم ایله‌مش وبوقصیده فوق‌العاده ممنونیت رسالتپناهی‌یی موجب اولمغله مبارك خرقه‌لرینی مشارالیهه احسان ایتمشیدی. ایشته بزده‌کی خرقهٔ سعادت، بودر. خرقهٔ سعادت دائره‌سنی، سلطان سلیم اول بنا ایله‌مشدر.

وزیر اعظم (ابراهیم پاشا) (میر شرف) اوزرینه یوریمش ایدی. پاشا، قیشی (حلب)ده کچیردکدن صکره (وان)، (ارجیش)، (عادلجواز) و(اخلاط) قلعه‌لرینی والک صکره (تبریز)ی دخی ضبط ایده‌رك (آذربایجان)ی کاملاً استیلا ایتمش و(سلطان سلیمان) دخی اردو ایله (تبریز)ه کله‌رك (کیلان) حاکمی (شاه ملك مظفر) ایله (شیروان) حاکمی اوغلنك عبودیتلرینی قبول ایله‌مشدر. شاه (طهماسب) میدانده اولمدیغندن اردو (بغداد) اوزرینه توجه ایتمش وایکی بچق آی صکره شهره کیرمشدر (۹٤۱). یولده (الوند) طاغلرنده پك زیاده صیقندی چکیله‌رك حتی ایلرویه کوتوریله‌مین یوز طوپ یرلره کومولمشدر. (سلطان سلیمان) بوراده درت آی اوطورمش، تحریر املاك اصولنی اجرا، تیمار قاعده‌سنی وضع ایده‌رك (کربلا) و (نجف) شهرلرینه عزیمتله (امام

۹۲ — فائده

قیافت وجهیه

وقتیله نفرلر، ضابطلر عموماً باشلرینی تراش ایدوب یالکز تپه‌لرنده برطوتام صاچ براقیرلر، بیقلرینی براقوب آنجق دوداق اوستنه صارقان قسمنی قیرپارلر ایدی. یکیچری نفرلرینك صقال صالیویرمه‌لری قانوندن ایدی. ضابطان ایله متقاعدلره صقال صالیویرمك ممنوع دکلدی. بونلره مساعده ایدلمبی صدقاله حرمت ایدلمسندن ایلری کلیوردی. بوقاعده سائر قپو قولی اوجاقلرنده‌ده جاری ایدی. صقاللیلر، صقاللرینی اوزاتمغه وهرکون بیقایوب طارایه‌رق تمیز طوتمغه و (عود) ایله‌ده بخورلامغه دقت ایدرلردی. تیمار وزعامت صاحبلری کندی مملکتلرینك خاندانلرندن وکبار زاده آدملر اولدقلری جهتله حیثیت واعتبارلری ایجابنجه اکثریت اوزره صقال صالیویریرلردی. بوقیافت وجهیه عثمانلی اردوسنك بدایت تأسسی اولان (۷۳۰) تاریخندن (۱۲٤۱) سنه‌سنه‌قدر اصلا دکیشمشدر.

حسن وحسین) حضراتنك مزارلرینی زیارت ایله‌مش ، (امام اعظم) حضرتلرینك (بغداد) ده شیعیلرك ییقدقلری تربه‌لرینی یکیدن یاپدیرمشدر .

ذات شاهانه (دیاربکر) سنجاق بکی (سلیمان پاشا) یی (بغداد) ه والی نصب ایده‌رك (شاه طهماسب) ك (آذربایجان) ده کورونه‌سی اوزرینه کردستان طریقیله (تبریز) ه کیتمشدر. یولده فرانسه سفیری کله‌رك تبریکاتده بولنمشدر . پادشاه (تبریز) ده اون بش کون اقامت ایتدکدن صکره درسعادته عودت ایتمشدر . بو سفر آلتی آی سورمشدر . (۹٤۲)

وزیر اعظم (ابراهیم پاشا) اون درت سنه صدارت ایده‌رك (آوستریا) و(ایران) سفرلرنده بولندقدن صکره بوسنه رمضاننده سرایه افطاره دعوت ایدلمش وبعده کندی سراینه عودت ایتمش ایسه‌ده صباحلین

---

۹۳ — فائده

سرپوشلر — صورغوجلر

اسکی عثمانلی اردوسنده سرپوشلرك انواعی قوللانلمشدر . صدر اعظملرله وزیرلر (قلائی) (قفس) (قلنات) (پاشائی) (کاتبی) و (ملائی)ناملرنده تاج و قاووقلر کیرلردی . قلائی ، یارم اندازه‌دن اوزونجه اولوب اوستنه غایت اینجه (هند دلبند) ی صارلدقدن صکره صاغدن صوله طوغری درت پارمق قالینلغنده صیرمه خرج ایله تزیین اولوردی . شکلی چادره بکزردی . اکی زیاده ، اوزونلی آز اولوب اطرافنه برقاچ پارمق عرضنده صاریق صاریلان سرپوشلره (قاووق) دینیر . قفس : چوقه‌دن یاپیلیر و درونه بر اوقه‌دن زیاده پاموق قونوب آلت طرفنه قفس طرزنده بیاض دلبند صاریلیر بر قاووق ایدی. آشاغیسی طار ویوقاریسی کنیش اولوب طیشنه بربرینه موازی دیلیملر دیکیلی

یتاغنده بوغولمش اولدیغی حالده بولنمشدر. رومدن دونمه وپادشاهك بیوتمه‌سی اولوب شهزاده‌لکندن بری یاننده ایدی. ایران سفرنده امضاسنی (سرعسکر سلطان) عنوانیله آتمه‌سی و (آوستریا) مصالحه‌سنده بالا پروازانه سوزلر سویله‌مسی، ایران سفرنده اردو دفترداری اولان (اسکندر چلبی) یی غرضله (بغداد) ده آصدیروب. مقتول پادشاهك رؤیاسنه کیرمکله توهم ایدلمسی قتلنك سببلری اولمق اوزره کوستریلیور.

— ٦ —

— (ایران) و (بغداد) سفرلرینه مباشرت ایدلمکله برابر (آق دکز) وقوعاتنه‌ده اهمیت ویریلدی. ذات شاهانه (فردیناند) ایله مصالحه ایتمش ایدیسه‌ده (شارلکن) حقنده بر تعهدی یوق ایدی. (شارلکن) بر آز اول ایتالیا قرالی تاجنی کیمش، رومده ایمپراطور-

قاووقلرده (قلفات) دیرلردی. عسکریدن طیش آغالری رتبه‌لرینه کوره (سلیمی، مجوزه) (قفس) (خراسانی) (پاشایی) و (کاتبی) نامنده کلاه وقاووقلر کیرلردی.

سلیمی، یاوز سلطان سلیمك ایجاد کرده‌سی بر کلاه اولوب بر اندازه طولنده ایدی. اوزرینه بیاض دلبند صاریلیردی. مجوزه، سلیمی کلاهلر کبی ایدیسه‌ده اوچ طرفنه فس کبی قرمزی بر شی علاوه اولنوردی.

یکیچری قاووغی

یکیچری ضابطانك قاووغی

بورك

لغنی اعلان ایتمش، پاپایه (سجلیتین) یعنی (ناپولی و سجلیا آطه‌سی) حکمدارلغنی‌ده تصدیق ایتدیره‌رك (فلورانسه) یی اله کچیرمش، (ردوس) شوالیه‌لرینی (مالطه) یه یرلشدیرمش، فرانسه قرالی (فرانسوا)ده بو حاللردن مشکلات حس ایده‌رك انکلتره قرالی یدنجی هانری‌یه مراجعت ایله‌مش ایدی. (سلطان سلیمان) ایسه (فردیناند) ایله مصالحه ایتمکله برابر میدان حربی (طونه) صحرالرندن (بحر سفید) ساحللرینه نقل ایده‌رك (نمچه) دونانماسنك بورالرده برضرر ویره‌مه‌مسی ایچون مشهور (باربارس خیرالدین) ی استانبوله چاغیرمش، مشار الیه‌ده (ابراهیم پاشا) نك ایرانه عزیمتندن بر از صکره اون سکز قدرغه ایله کله‌رك طرف شاهانه‌دن التفاته مظهر اولمشیدی. (خیرالدین پاشا) برابرنده‌کی قپودانلرله برآرالق حلبه کیدوب وزیر

یکیچری بورکلری ، بیاض چوقه‌دن ویا کچه‌دن اعمال اولنوب آلت طرفی شریت شکلنده صیرمه ایله ایشله‌نیر و اوك طرفنه صاری تنکه‌دن بر (قاشیقلق) علاوه اولنوردی . قاشیق بولداشلغنك یکیچریلر عندنده بیوك اهمیتی اولدیغی جهتله بوقاشیقلغه برر قاشیق صوقارلردی . ضابطانه مخصوص اولان بورکلره‌ده (اسکوف) دینیردی. یکیچری ضابطاننده بعضیسی آلت طرفی صیرمه‌لی شریت

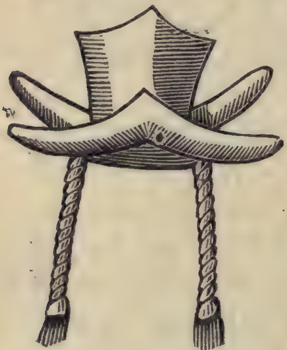

خمبره‌جی کسوه‌سی

مدور مغفر

یکیچری ضابطانی کلاهی

باربا روس خیرالدین پاشا

اعظم (ابراهیم پاشا) یدیله جزایر بکلر بکیلکنی آله‌رق درسعادته عودت وترسانه ایله دونانمانك تنظیمنه همت ایده‌رك پادشاهك (ایران) سفرینه حرکتی ایله برابر قوماندا-سنده سکسان درت کمی‌یه بالغ اولان دونانمای همایون وکندیسنك اون سکز قدرغه‌سی اولدیغی حالده (ایتالیا) قییلرینه کیتمشدر. بو اثناده فرانسه‌یه بر مأمور کوندرلمش و (خیرالدین پاشا) (مسینا) بوغازینی محاصره، (قورون)ی تکرار ضبط و قرق

واوست طرفی رتبه‌یه کوره شکل وعددی دکیشن صورغوج ایله مزین بر نوع کلاه کیرلردی. قپو قوللریله خمبره‌جیلره مخصوص قاووقلرده وار ایدی.

لغمجیلر (قالپاق) وطوپجیلر ایله ترسانه قالیونجیلری (پوشی) زرهلی عساکر باشلرینه (زرین کلاه) معدنی مغفرلر و معیت شاهانه‌ده بولنان (صولاقلر) له (پیکار) ده (طاس) نامنده بر کسوه، ایالت عسکری کندی مملکتلرنده‌کی باش کسوه‌لرینی، (دلیل) و (لوند) سواریلری‌ده قالپاق کیرلردی. صورغوجلره کلنجه پادشاهلرمز و قپو قولی ضابطاننده بعضلری‌ده رتبه علامت فارقه‌سی اولمق اوزره طاقارلردی. ایکی نوع اولوب بری قوش توینده ودیکری‌ده یالدیزلی باقیر ویا آلتون تللردن اعمال اولنوردی. بالاده‌کی سرپوشلردن ماعدا (عرف)، (یوسفی) (دوز قاش) (قلنسوه) (سردنکچدی) (زعیمی) (سلحشوری) (داردغان) (چتال) وینه اسکی وقتلرده غلطه سرایی آغالرینك کیدکلری هلال شکلنده (یلکن)، شهر امینی و احتساب آغالرینك کیدکلری (آرپه دیکیشلی) و (بکچه)ناملرنده سرپوشلر وار ایدی. (فس) سلطان محمود ثانی زماننده کسوهٔ عمومی اولمشدر.

برادرینی قتل ایله (تونس) ده عیش وذوق ایچنده حکومت سورن (بنی‌حفص) سلاله‌سندن (مولی‌حسن)ك الندن (تونس)ی اخذایده‌رك (شارل کن)ك تابعیتنده‌کی (مالطه) یی معطل براقمشدر. (ردوس)ك فتحی‌اوزرینه (آق‌دکز)ك شرق حوضه‌سی‌المزه کچدیکی کبی (تونس) و(جزایر)ك ضبطیله دخی غرب حوضه‌سی دوناننمزه بر جولانکاه اوله‌رق دولتك سطوت بحریه‌سی (ونديك) ی کولکده براقمش وبو کونکی انکلتره نفوذینی بیله حائز بولنمش ایدی.

ایران سفری اثناسنده (سلطان‌سلیمان) دها (بغداد) ه کیرمه‌دن اول برنجی (فرانسوا)نك (لاقوره) نامنده برسفیری‌اردوکاهه کله‌رك دولت علیه ایله فرانسه آره‌سنده بری تجارته ودیکری تدافعی و تجاوزی براتفاقه دائر ایکی معاهده عقد اولنمشدرکه (عهود عتیقه) Capitulations دینیلن شیمدیکی امتیازات اجنبیه‌نك مبدئی ایشته بوتجارت معاهده‌سیدر.

---

۹٤ — فائده

اصطلاحات تاریخیه

اوتاغ = پادشاه ویا وزرانك خارجده اقامت ایتدکاری اثنالرده قوریلان چادرلرکه پادشاهککنه (اوتاغ همایون) وصدراعظمککنه (اوتاغ آصفی) تعبیر اولنوردی.

اسدی = بونلره ارسلانی دخی دیرلردی. اوزرنده آرسلان رسمی بولنان قلمنك دولاری (پاره‌سی).

دیرلکلری چالنمق = معاشلری قطع اولنمق. تخصیصاتلری کسیلمك.

آلای کوسترمك = رسم کچید یاپمق.

(شارلکن) (مولی حسن) ك رجاسی و (مالطه) شـواليه‌لرینك مراجعتی اوزرینه آمیرال (آندره‌آ دوریا) قوماندا سنده بش یوز کمیلك بر دونانما ایله (تونس) اوزرینه یورییه‌رك (خیرالدین پاشا)نك ترسانه‌سی اولان (حاق الواد)ی محاصره و (تونس)ی ضبط ایله اوتوزبیك کشی‌یی قتل وجامعلرله مدرسه‌لری واسکی، نفیس کتابلری احراق ایله‌مش، (مولی حسن)ی ویرکویه باغلایوب (تونس) ده بیك نفر اسپانیول عسکری واون سفینه براقدقدن صکره چکیلمش ایدی که بووقعه‌لر پادشاهك (تبریز) ده بولندیغی زمانه تصادف ایدر (٩٤١).

٩٤٣ ده (سلطان سلیمان) اردوی همایونله (آولونیه) یه کیده‌رك (خیرالدین پاشا) دخی دونانما ایله حرکت ایتمشـدر. اوراده طولاشمقده اولان آمیرال (دوریا) (مسینا) لیمانه صاووشمش ایسـه‌ده پاشا (ایتالیا) و (آرناوودلق) ساحلنده برقاچ موفقیتله برابر (ایتالیا)نك (پولیه) ساحلنی اورمش، (قورفو) یی محاصره ایتمش، بعده (آطه‌لر

سراسر = اینجه صیرمه‌دن معمول وغایتله مقبول بر قماش .
خطمان = قازاق طائفه‌سی سرکرده‌سی .
قبانیجه = اکثر پادشاهلرمزك کیدکلری بر نوع مزین اوست روباسی .
سردار اکرم = وقتیله بیوك سفرلرده عساکر عثمانیه باش قوماندانلرینه دینیردی . سردار اکرملر صلاحیت تامه‌یی حائز ایدیلر . اردوده سرعسکر وسائر قوماندانلری نصب وعزل حتی اعدام بیله ایدرلردی. سردار اکرملر همان عمومیتله صدر اعظملردن تعیین اولنوردی . سردار اکرم نصب اولنان ذات عظیم برآلای ایله اوتاغ همایونه کیدر . بوراده پادشاه سردارك بلنه مرصع ویا قیمتدار بر قلیچ باغلار، دستاری اوزرینه (اکثریا سلیمی) مجوهر برسرغوج قویوب برده سمور کورك کیدیردکدن صکره سنجاق شریفی تسلیم ایلردی .
اورته = یکیچریلرده بوکونکی عسکری بلوك وطابورلرمزه معادل بلوك.
چورباجی باشی = هر اورته قوماندانی ویا بلوك باشی .

دکز)نده (وندیك) ه منسوب یکرمی بش آطه‌نك (شیرا) (استندیل) (آندروس) کبی مهملرندن اون ایکیسنی ویرکویه باغلامش ، (اسقیاتوس ، قارپاتوس) آطه‌لرینی آلوب (کرید) ده دخی ایکی شهر ایله سکسان کوی یاقمش، (استانکوی) جزیره‌سنه‌عودتنده(آندره‌آ دوریا) نك (پروزه) قربنده اولدیغنی ایشیتمکله همان اوزرینه یورییه‌رك کندی قوتی آزاولدیغی حالده بلاپروا هجوم ومهارتی سایه‌سنده (آندره‌آ) یی مغلوب وکیجه‌لین قاچمغه مجبور ایتمش، بومحاربه‌ده (طورغود ، صالح ومراد) رئیسلر دخی بولنه‌رق (خیرالدین پاشا) (آندره‌آ) دن (آق دکز) حاکملکنی جبراً آلمشدر (۹٤٥) .

بحراحمر ، هندوستان — بغداد سفری دولتك (شط‌العرب) و (بصره) اوزرنده‌کی موقعنی تحکیم ایتمکله برابر دیکر طرفدن مصرده‌کی (سویش) لیمانی‌ده المزده‌اولدیغندن بحراحمر وبصره کورفزی

ترقی = نظاماً عسکره‌ویریلن یومیه‌دن ماعدا اجرا ایدیلن ضم. ضم‌معاش اصول تحلیف = صداقت یمینی ایتدیرمك معناسنه‌در . وقتیله عسکر آره‌سنده معروف اولان اصول شو ایدی . برتپه‌سی اوزرینه طوز واتمك ایله قلیج و مصحف شریف قونوب هربرینه عهد و پیمانلرنده طوره‌جقلرینه دائر بونلر اوزرنده یمین ایتدیریلوردی .

---

۹٥ — فائده

قیافت عسکریه‌دن : البسه

بیوك ضابطان طون وکوملك اوستنه برانتاری و بونك اوستنه برخفتان کییوب خفتانك اوستندن بللرینه برقوشاق باغلارلروبونك اوستنه‌ده جبه وآیاقلرینه چاقشیر کیرلردی . جبه‌نك اوستنه (بنش) دخی کیینلر بولنور ایدی. خفتان

(بارباروس) ك (پروزه) محاربه‌سی

و(هند دکزی) ده نفوذمز آلتنده ایدی. حتی (پروزه) محاربه‌سندن
اون‌ایکی سنه اول (سلیمان رئیس) نامنده برقپودانمز بحراحمر ساحلنده
برفیلو ایله کزینه‌رك عرب قورصانلرینی تنکیل‌ایتدیکی کبی (٩٤٥)ده

آستارسز بر انتاری ایدی. چاقشیر آل ویا مائی رنکده اینجه برقاشدن معمول
واوجلرینه برر مست دیکیلور بر شالواردن عبارت اولوب جبه‌نك ایچنه قیشین
کورك قاپلانیردی . جبه انتاریدن قیصه اولوب قوللری دیرسکه قدر کایردی .
بنش، آیاقلره قدر کلوب قوللری اوزون ویکلری صارقیق بولنوردی . کوچك
رتبه‌ده اولانلر یالکز انتاری ، خفتان شالوار کیر و خفتانك اوستندن بللرینه
قوشاق باغلارلر ایدی . یکیچری نفرلری یورومکده سهولت اولمق اوزره خفتا-
نلرینك اتکلرینی بللرینه طولارلردی. بوندن طولایی بونوع خفتانلره (طولامه)
دینیردی. سائر عسکری صنفلرده (نیمتن) منتان دخی مستعمل ایدی. زمانمزده
(عونیه) نامیله استعمال اولنان یاغمورلقلره مشابه بچیمده اوله‌رق (قاپوط)

مصر والیسی (خادم سلیمان پاشا) دخی (سویش) لیماننده سکسان قطعه سفینه انشا ایدەرك (عدن) ی ضبط و امیرینی قتل ایدەرك بوراسنی برسنجاق حالنه قویمش ایدی . ینه سنهٔ مذکورەده مغول حکمداری (همایونشاه) دن شکایت ایچون هندوستاندەکی (دهلی) حاکمنك اوغلی ایله (گجرات) حاکمی (بهادر) خانك سفیری درسعادته کلمشلر و (خادم سلیمان پاشا)یه ویریلان امر اوزرینه مشارالیه دونانما ایله هندوستانه کیتمش ایسەده (پورتکیز) لیلر بهادر خانی قتل ایتمشلردی . بهادر خانك مکەده محفوظ بولنان اوچ یوز صندوق طولوسی آلتون وکوموشی استانبوله یوللانمشدر. (سلیمان پاشا) هندوستانه مواصلتنده (پورتکیز) لیلرك الندە بولنان (دی‌یو Diu) قلعەسنی محاصره ایتمش، (بهادرخان)ك یرینه حاکم اولان (محمودشاه)ك معاونت ایتمەمسی اوزرینه ذخیرەسی توکنەرك دونمش، عودتده (یمن) ولایتنی بیقلی محمد پاشا زاده (مصطفی) بکه توجیه ایدەرك کندیسی استانبوله کلمشدر .

(ابراهیم پاشا) نك یرینه وزیر اعظم اولان (ایاس) پاشا وبادن

نامیله برباغمورلق دخی وار ایدی . بوباغمورلقلرك (برنوس) نامنده بر نوعی دها وار ایدی‌که شیمدیکی پلەرینلره بکزر وبر اتکی اوموزه آتیلیردی.

حضر و سفر زمانلرنده ضابطانك خدمتلرینی تقدیراً جانب پادشاهیدن «خلعت» لر احسان اولنوردی . بوخلعتلر بالادەکی البسەدن عبارت اولوب (خاص الخاص) (خاص) (قوشلق) (اعلا) (بالا) (الوان) و (ثوب) نامرلنده مختلف صورتده و متعدد درجەلرده اعمال اولنور وبونلردن هرهانکی یرینه اثبات لیاقت ایدن ضابطه آمرینك قارشیسنده کیدیریلیردی .

[قیافت عسکریه]

وفات ایده‌رك یرینه (لطفی) پاشا [*] وزیراعظم اولمش وبیوك بریانغین استانبوله کلی ضرر ویرمشدر (۹٤٦) .

— ۷ —

وندیکله مصالحه — وندیکلیلرله (دالماچیا) ساحلنده (قاتارو) نهری آغزنده‌کی (نوی) قلعه‌سی ضبطیله اوغراشلمش واك صکره وندیکك (موره) و (دالماچیا) ساحلنده‌کی قلعه‌لریله (خیرالدین) پاشانك آطه‌لر دکزنده ضبط ایتدیکی آطه‌لر دولتده قالمق ووندیك طرفنه اوچ یوز بیك دوقه آلتونی تضمینات ویرلمك اوزره معاهدهٔ صلحیه عقد ایدلمشدر . بومصالحه‌ده فرانسزلرك توسطی سبقت ایتمشدر .

(زاپولای)ك وفاتی ومجارستانه سفر — (زاپولای) ایله (فردیناند) آره‌سند عقد ایدیلن معاهدهٔ خفیه حقنده (سلطان سلیمان) معلومات

[*] (آصفنامه) نامیله بر اثری واردر .

۹٦ — فائده

کلمات تاریخیه

آیاسلوغ یاخود آیاسلق = اسکی سکه‌لر اوزرنده (ایاثلق) یازیلیدر .

آنقره = سلطان مراد ثانی زماننده باصیلان سکه‌لر اوزرنده (انکوریه) یازلمشدرکه اصل املاسی بودر . صکره‌لری آنقره اولمشدر .

اسلامبول = سلطان احمد ثالث زماننده باصیلان سکه‌لره استانبول بو املاده یازلمش وسلطان سلیم ثالثدورینه قدر سکه‌لرك برقسمنه ومشارالیه زماننده کافه‌سنه بواسم ضرب اولنمشدر . حتی (۱۱۲۸) ده کسیلوب (زر استانبول) دینیلان آلتونلرك برطرفنه (ضرب فی اسلامبول) یازیلی ایدی .

بروسه = مسکوکات عثمانیه اوزرنده درت درلو یازیلیدر :

آلمش ایدی. فقط بو اثناده (زاپولای) یعنی (قرال یانوش) وفات ایتدی وزوجه‌سی قرالیچه (ایزابللا) دن هنوز اون بش کونلك برچوجق براقدی . بوچوجغك اسمی (سکیزموند) اولوب طرف شاهانه‌دن کوندریلن برچاوش کیفیتی تحقیقه مأمور ایدلدی . ایزابللا چوجغی چاوشه کوستردی وقارشیسنده ممه ویردی . بونك اوزرینه چاوش‌ده مأموریتی وجهله بوچوجغك مجارستان قرالی اوله‌جغنی تبشیرایتدی. آوستریا ایمپراطوری (فردیناند) مجارستانده‌کی امللرندن آیریله‌مادیغی جهتله مرادو ایله (بودین) ی محاصره‌یه قالقیشدی . (ایزابللا) دخی ایکی سنه‌لك ویرکواولان اوتوزبیك دوقه آلتونی ایله برفریادجی یوللادی. (فردیناند) ایسه مشهور (لاسکی)یی سفیر یوللایه‌رق بودینه تجاوزی ممالك شاهانه‌لرینه اولمیوب (زاپولای) مملکتنه اولدیغنی مقام معذرتده بیلدیردی. فقط پادشاه (زاپولای) زاده‌نك دولت علیه تابعی

---

١ — بدایت سلطنتدن بایزید ثانی عصرینه قدر : بروسا
٢ — علی الاکثر : برسه
٣ — سلیم اول زماننده : بورسه
٤ — صکره‌لری : بروسه

رها — روها = (اورفه) شهرینك اسکی اسمی .

سیروز = اسکی مسکوکات اوزرنده (سرز) و (سروز) یازیلیدر .

قسطنطنیه = فتحدن ایکی یوز سنه صکره‌یه قدر بر یا ایله (قسططنیه) وسلطان محمد رابع ایله سلطان سلیمان ثانی زمانلرنده مسکوکات تجدید ایدلمکله برابر ایکی یا ایله (قسطنطینیه) یازلمشدر .

دار الخلافه = بونامده ایکی نوع آلتون سکه‌مز واردر . سلطان محمود ثانینك یالکز اون بش واون آلتنجی سنه‌لرنده کسیلوب برنده (دارالخلافةالعلیه) ودیکرنده (دار الخلافة السنیه) یازیلی ایدی که اهالی بونلره (صره آلتونی) دیردی .

برقرال اولدیغنه دائر بربرات احسان ایده‌رك (لاسکی) یی حبس ایله روم ایلی بکلربکی (خسرو) پاشا ایله اوچنجی وزیر (محمد) پاشایی بودین اوزرینه اعزام ایلدی. (لطفی) پاشا عزل ایدیله‌رك (خادم سنان) پاشا صدراعظم اولدی و(ایران) حدودینه مأمور ایدیلدی. تدارکات عسکریه‌مز (شارلکن)ی ، (فردیناند)ی دوشوندیردی. ونديكليلری ده تلاشه دوشوردی. پادشاه حزیرانده مجارستان اوزرینه دردنجی سفره ابتدا ایلدی. بلغراده مواصلتنده (فردیناند) ك (بودین) اوکنده مغلوبیتی خبرینی آلدی. (سلطان سلیمان) (بودین) ه مواصلتنده قرالك برياشنده اولمسی حسیبله بیودکده قراللغی اعاده ایدلمك اوزره شیمدیلك ترانسیلوانیا (اردل) ولایتندن بر سنجاق ویریله‌رك والده‌سیله اعزام ایدلدی. (بودین) دولت علیه‌یه الحاق ایدیله‌رك اهالیسنك مال وجانی محافظه ایدیله‌جکی اعلان اولندی. قرالیچه (ایزابللا) نك

---

٩٧ — فائده

آیاق قابلری

وقتیله یکیچری ضابطلری صاری ونفرلر قرمزی رنکده آیاق‌قابی کیبرلردی. صائی آیاق قابی علمایه مخصوص ایدی. بونلرده اوکچه یوق ایدی.

ضابطلر مست ویا پابوج ویا چیزمه پابوج کییوب مست اوزرینه (پابوج یرینه) چیزمه دخی کیبرلردی.

پیاده صنفی عموماً قوندیره شکلنده اوکچه‌سز (یمنی) و محاربه زماننده پامدن قوبچه‌لانیر (سرحدلق آیاق قابی) نامنده اوزون قونچلی بر قوندیره کیبرلردی. سواری چیزمه‌لری مهموزسز ایدی. فقط مهموز قوللانیرلردی. حتی بر اوقه ثقلتنده مهموزلر استعمال ایدلدیکی روایت ایدلمکده‌در.

(بودین) دن مفارقتندن صکره پادشاه شهره کیره‌رك (سنت ماری) کلیساسنی جامعه بالتحویل نماز قیلدی (٩٤٨).

بو فتح والحاق اوزرینه مجارستان اوچ پارچه‌یه آیریلدی :

قپودان پاشا

٩٨ — فائده

قپودان پاشا

باشنه یالکز صاغ طرفی صیرمه‌لی شریط ایله مزین (قلاوی) و آرقه‌سنه یشیل آطلاس اوزرینه سمور قاپلی درت یکلی کورك کییوب بلنه مجوهرلی خنجر طاقار، حضور شاهانه‌ده ورسم تشریفاتده صدراعظمك آلت وسائر وزرانك اوست طرفنده بولوردی. ابتدالرده هرکمی بر (رئیس) ك و دونانما هیئتی میرلوا رتبه‌سنده بر (باشبوغ) ك قوماندانسنده سیر ایدردی. صکره‌لری رئیسلره ایتالیانجه‌دن مأخوذ (قپودان) و دونانما باش بوغنه‌ده (قپودان دریا) نامی ویریلدی. قپودان دریالغه وزرادن‌ده تعیین ایدلمکه باشلانجه (قپودان پاشا) دنیلمش و بارباروس خیرالدین پاشانك قپودان دریالغندن صکره بو مسند کسب اهمیت ایله‌مشدر. دونانما حرکت ایتمه‌دن اول صدراعظم برابرنده رجالدن بعضلری اولدیغی حالده ترسانه‌یه کیده‌رك تفتیش ایدر و سفینه قپودانلرینی برر برر استجواب ایده‌رك هر برینه رتبه و موقعنه کوره خلعتلر اعطا ایلر، بعده

١ — (فردیناند)ك ادارەسندە قالان .
٢ — (ایزابالا) ایله اوغلنه ویریلان (اردل ویا ترانسیلوانیا)
٣ — طوغریدن طوغری‌یه زیر حکومت عثمانیه‌ده بولنان (بودین) بکلر بکیلکی سابق بغداد والیسی مجارلی (سلیمان پاشا) یه، قاضیلغی (خیرالدین) افندی نامندەبرینه ویریلدی. (٩٥٠)ده (پشته)نك تکرار محاصرەسیله اختیار ایدیلن دیکر سفردە (خیرالدین پاشا) بحراً (شارلکن) اوزرینه یوللاندیغی حالده پادشاهك منتظم بر اردو ایله یوریبەرك (والپو ، شیقلوس، استرغون ، استونی بلغراد ، ویشغراد، نوی‌غراد ، خطوان) قلعه‌لری وسائره عثمانلی‌مجارستانه الحاق‌ایدلدی. بومناسبتله مجارستان طوغریدن طوغری‌یه دولت علیه‌نك بر ایالتی اولدی . ایرته‌سی سنه (اسقلاونیا) و (خرواتستان) طرفلرنده پك

قپودان پاشا ایله برابر حضوره کیرر ، حضورده قپودان پاشایه خلعت کییدیریلیردی . بو اثناده دونانما ترسانه‌دن قیام ایده‌رك سفینه‌لر طوپ قپو سرایی اوکنه کلدکجه طوپ وتفنك آته‌رق رسم سلامی ایفا ایدرلر و بشکطاش جهتنه توجه ایلرلردی .

دونانمانك آرقه‌سی آلننجه قپودان پاشاده سرایدن چیقوب یکرمی درت کورکلی قایقی ایله دونانمایه کیدردی .

[قیافت عسکریه]

٩٩ — فائده

عثمانلی دونانماسی

عثمانلیلرك دکزده ایلك کورینشلری (قره مرسل) تعبیر اولنان چکدیرمه‌لرله اولوب بونلر عادتا زمانمزده نقلیات تجاریه ایچون قوللانلمقده اولان بر بچق دیرکلی مرمره قایقلری طرزنده وکوکرته‌سز صغیر تکنه‌لر ایدی . فقط مرور

چوق قلعه‌لر آلندی. (سلیمان پاشا) دن صکره (بالی پاشا) و آندن صکره دخی (محمد پاشا) بودین والیسی تعیین اولندی. مجارستان اون ایکی سنجاغه آیریله‌رق دفتردار (خلیل چلبی) واسطه‌سیله تحریر املاک اجرا ایدلدی. بعده سلطان سلیمان ینه درسعادته عودت ایتدی.

(شارلکن) قره‌دن زیاده دکزده حرب طرفداری اولوب فرانسه قرالی‌ده دولتی بوجهته میل ایتدیردیکندن (خیرالدین پاشا) سجلیاده (ره‌جیو) شهرینی ضبط ایتدکدن صکره (مارسیلیا) یه کیده‌رک فرانسه آمیرالی (انکیه‌ن)ی دونانماسیله برابرینه آلدی. (نیس) شهرینی طوپه طوتدی. (شارلکن) دها اول جزایری ضبط ایچون (تنتوس) لیماننده لنکر انداز اولمش ایسه‌ده ظهور ایدن بیوك بر فورطنه‌ده

زمان ایله (وندیك) سفائن حربیه‌سنه تقلیداً بونلرك جسامتلری تزیید وشکللری تبدیل اولنه‌رق اونی متجاوز انواعی میدانه چیقارلمش و هر برلرینه باشقه باشقه اسملر ویریله‌رك صنوف متعدده‌یه تفریق اولنمشدر. بوسفینه‌لر هم یلکن وهم‌ده کورکله متحرك خفیف تکنه‌لر ایدی. بونلرك هانکی صنفه منسوب اولدقلری سهولتله آکلاشیلمق ایچون عثمانلی بحریونی میاننده (اوطوراق عددی) مقیاس اتخاذ اولنمشیدی:

عثمانلی قادرغه‌سی

۱۰ اوطوراقدن ۱۷ اوطوراغه قدر اولانلرینه (فرقته) دینیلیر وکورکلری ۲ یاخود ۳ نفر معرفتیله چکیلوب بوصنف کمیلرك اك کوچکلرینه‌ده (قیرلانغج) نامی ویریلیردی. ۱۸ ویا ۱۹ اوطوراقلی اولاننه (پرکنده) نامی ویریلوب (۲۰ الی ۲٤) اوطوراقلیسنه (قالیته)، ۲۵ اوطوراقلیسنه (قادرغه) دینیردی. بونلر (اینجه دونانما) نامنی محرز ایدی.

اون‌درت قادیرغه‌سی تلف ویوز اوتوز کمیسی نابدید اوله‌رق رجعت ایتمش وبوبیوك دونانمانك بقیه‌سی‌ده یولده فورطنه یه طوتیلمش ... کچیردکدن صکره آنجق عودت ایده‌بیلمشدر .

فرانسه‌نك (طولون) لیمانی برآره‌لق عثمانلی کمیلرینه مرسا اولمشدر. (خیرالدین) پاشانك صوك سفری بودر .

(خادم سلیمان) پاشانك یرینه (رستم) پاشا صدر اعظم وعلمای مشهوره‌دن (ابوالسعود) افندی شیخ الاسلام اولدی .

سلیمانیه جامع شریفنك وضع اساسی اجرا ایدیله‌رك انشاسی (معمار سنان) ه توديع ایدلدی .

۹٥٤ سنه‌سنده (شارل‌کن) ایله (فردیناند) ك آلتون و کوموش

---

۲٦ اوطوراقدن ۳٦ اوطوراغه‌قدر اولانلرینه (پاستاره) یاخود (باشتارده) وبالخاصه (۳٦) اوطوراقلیسنه (پاشا پاستارده‌سی) ویا (باشتارده) سی تعبیر اولنوردی. بونوع برسفینه‌نك قیچ طرفی مدور اولور وهرکورکی بشره آلتیشر یاخود یدیشر آدم طرفندن چکیلیر ، تکنه‌سی دخی یوکسك وکنیش اوله‌رق انشا اولنمش بولنور ایسه آکاده (ماونه) نامی ویریلیر ایدی .

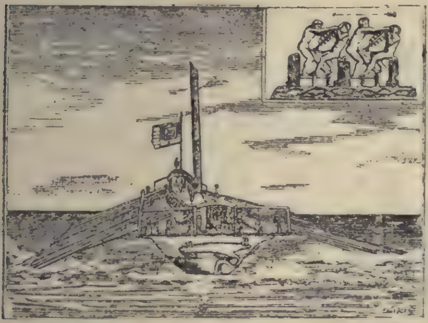

باشتارده

اکر کمینك کوکرته‌سندن باشقه برده طوپ انباری بولنور یعنی آلتی (ماونه) اوستی (قالیون) یاپیسنده اولور ایسه آکا دخی (کوکه) دیرلردی . بونوع سفائندن (سلطان بایزید ثانی) زماننده بر دفعه بهری ایکیشر بیك بشر یوز طونیلاته‌لق اولمق

قویه هدیه‌لریله برابر مصالحه ایچون یوللادیغی سفیری کله‌رك اون‌آی مذاکره‌دن صکره مجارستانده ضبط ایدیلان ممالك ، دولت علیه‌ده قالمق و آوستریا درلتی سنوی اوتوز بیك آلتون ویرمك شرطیله عقد متارکه ایدلدی . بومعاهده‌یه فرانسه قرالی، وندیك جمهوریتی ایله پاپا ده داخل ایدیلر .

ایران سفری — (شاه طهماسب) ك برادری (القاص میرزا) دولته التجا ایتمش و (ادرنه)ده بکلتدیریله‌رك اوزمانك دبدبه وسلطنتی شهر مذکورده مومی‌الیهه موکب همایونك منظره‌سیله کوسترلمش ، بیچاره (القاص)طوپچی باشی، جبه‌جی‌باشی وسلحدار آغالرك زینتلرندن آنلری‌بیله پادشاه ظن ایده‌جك درجه‌ده آلینه‌رق الك صکره «بختاقلر، صورغوجلر، آلتون سرپوشلر، آلتون یالدیزلی مزراقلر» آره‌سندن (سلطان سلیمان)ك کمال‌وقار ومهابتله کچدیکنی کورنجه بسبتون شاشیرمشدر . ذاتاً دولتجه ایران‌علیهنه فکر موجودایدی . حتی بوفکرك(مهرماه)سلطان

اوزره ایکی دانه انشا اولنمشدر . بورایه قدر ذکر اولنان سفائنك کافه‌سی چکدیرمه انواعندندر .

حساب وسطی ایله بر ماونه موجودی (٦٠٠) ، بر باشتارده موجودی (٨٠٠) بر (قادرغه) موجودی دخی (٣٠٠) نفراعتبار اولنور وعادة (٤٠) قادرغه (٦) قطعه ماونه وبر قطعه (باشتارده)دن عبارت اولمق اوزره (٤٧) پاره سفن حربیه‌یه بردوننما نامی ویریلیر ایدی که بو دوننمانك موجودی (١٦٤٠٠) نفر اولوب مقدار

بارچه

ایله سلطان بایزید وسلیمك والده‌لری اولوب روسیه‌دن آلنان اسیرلردن ایکن زوجهٔ پادشاهی اولان وبرروایتده (خرم) وبرروایتده (رخسار-آل) قادین افندی نامیله آکیلان سلطانك بوبابده اثر تشویقی اولدیغی مرویدر . خرم قادین افندینك دولتك سیاست معظمه‌سنه مداخله‌سی دخی (سلطان سلیمان)ك مومی الیهایه مفتونیتی ایجابنه عطف ایدیلیر . باخصوص (رستم) پاشا (مهرماه سلطان) ك زوجی یعنی کندیسنك دامادی اولمغله پادشاهی ایران سفرینه تشویقی دامادینك مهارت عسکریه‌سنی کوسترتمك املنه مبتنی ایمش. اعلان حربی متعاقب ذات شاهانه (سلطان سلیم)ی روم ایلی امورینه باقمق اوزره (ادرنه) یه اعزام ایتدکدن صکره کندیسی (ارضروم) طریقیله (عادلجواز) ه وقرمان بکلربکی (پیری) پاشا ایله (اولامه) پاشایی (وان) محاصره‌سنه مأمور ایده‌رك (تبریز) ه تکرار کیردی . وزیر ثانی (قره احمد)

مذکورك (١٠٥٠٠) نفری کورکجی ، (٥٣٠٠) نفری جنکجی عسکردن عبارت بولنوردی . فقط دونانمانك «اینجه فیلو» قسمنی تشکیل ایتمك اوزره رفاقتنده ٢٠ قطعه‌ده (بك کمیلری) بولندرمق اصول موضوعه اقتضاسندن اولمله سفائن مذکوره‌نك بهرنده دخی یوزر نفر جنکاور بولنه‌جغندن بو حجساه (٦٧) پاره سفائندن عبارت بر عثمانلی اسنه دونانمه‌ده (٧٠٠٠) قدر حرب و

قاراوه‌لا

پاشـا کرجستانی چیکنه‌دی . اردونك ایران حدودندن آچیلمسنی متعاقب (شاه طهماسب) میدانه چیقمش ایسه‌ده (چرکس عثمان) پاشا نامنده‌کی وزیرمز ، بر دسیسهٔ حربیه ایله ایران عسکرینی بربرینه قیردیردی . (القـاص میرزا) یه دخی عسـکر ویریله‌رك مومی الیه « کشان » ی « اصفهان » ی اورمش ایسه‌ده بالآخره دسیسه‌سی آکلا- شیلوب نظردن دوشمش وطوتولوب (طهماسب) ه تسلیم ایدلمشدر .

۹٥۷ ده ینه فردیناندك (اردل)ی آوستریایه الحاق ایچون چالیشدیغی وحتی راهب (غره‌غوار) دینیلن بر پاپاسك حیله‌سیله مجار احوالی دکیشدیکی جهتله (صوقوللو محمد) پاشایه روم ایلی بکلربکیلکی ویریله‌رك مجارستانه اردو سوق ایدلمش وراهب (غره‌غوار) مقتول دوشـه‌رك ایرته‌سی ایکنجی سنه وزیر ثانی (قره‌احمد) پاشـانك سردارلغنده (طمشوار) آلنمشدر . متعاقباً (لیپوه ، صولنق ، بسپرم ، فیلك) وسـائر قلعه‌لر

ضربه مأمور نفرات بولنوردی . (قالیون) اساسـاً بردن زیاده کوکرته‌سی اولوب باشـلیجه یلکنله قوللانیلان بیوك سـفینه‌لره تعبیر اولنوردی . بونلرك (قاراقا) (بارچه) (قاراوه‌لا) (پولاقا) (بورتون) و سائره کبی مختلف نوعلری بولنوردی .

پولاقا

دولت عثمانیه بحریه‌سنده ایلك دفعه‌اوله‌رق قالیون انواعندن سفائن حربیه « سـلطان بایزید ثانی » دورنده قوللانیـلوب « کوکه » ، « کووه » نامیله توسیم اولنمشلردر. سلطان سلیمان قانونی دورنده دخی (۱٥۰۰) دن (۲۰۰۰) طونیلا- ته‌یه قدر حموله استیعابنه کافی و (قاراقا) انواعندن سفائن جسیمهٔ حربیه قوللانلدیغی تاریخلرده مضبوطدر.

ضبط و (اکری) قلعه‌سی محاصره ایدلمشدر . دیکر طرفدن ایرانیلر (اخلاط) قلعه‌سنه کیره‌رك چولق چوجغی قتل و (ارضروم) ده قوماندان (اسکندر) پاشایی مغلوب ایتدیلر . وزیر اعظم (رستم) پاشا ایران سفرینه مأمور اولمش ایسه‌ده درسعادته کلن سپاه آغاسی شهزاده (سلطان مصطفی) علیهنه اوله‌رق (یکیچریلرك: پادشاه آرتق اختیار اولدی، رستم پاشانك باشنی کسمه‌لی، سلطان مصطفایی تخته چیقارملی، پادشاهی‌ده (دیمتوقه) یه کوندرملی) کبی بیاناتده بولندقلرینی خبرویرمکله صدراعظم درسعادته جلب ایدلدی وپادشاهك بهارده بالذات ایران سفرینه کیده‌جکی اعلان اولندی . بوبیاناتده‌ده (خرم قادین) افندینك کندی شهزاده‌سی (سلطان سلیم) ی وارث تخت ایتمك مقصدیله الی اولدیغی مظنوندر . ذات شاهانه ایرته‌سی سنه آغستوسده ایران سفرینه

دور سلیمانیدن صکره بزده برمدت بوکبی سفائن جسیمه‌نك استعماللری ترك اولنمش ایسه‌ده ینه حاصل اولان احتیاجه مبنی ١٠٥٤ تاریخلرینه طوغری (بورتون) تعبیر اولنان (٤٠) و (٤٥) عدد طوپ چکر قالیونلر استعمال اولنمش و نهایت (١٠٦١) تاریخندن اعتباراً بو وسائر نوع قالیونلرك استعمال وتکثیرلرینه دوام اوله‌رق (١٠٩٣) تاریخنده دخی سکسان پاره طوپ چکر (قپاق) لرله یوز اون پاره طوپلری حامل اولان اوچ (انبارلی) قالیونلر انشاسنه باشلانلمشدر . [بونلردن (محمودیه) و (سلیمیه) ناملرنده اولانلری یقین زمانه قدر موجود ایدی.]

[اسفار بحریهٔ عثمانیه]

بورتون

عزيمتله يولده بيوك شهزاده (مصطفى خان) ى قونيه (اركلى) سنده بوغديردى . فقط يكيچريلر عصيان ايله‌ملريله (رستم پاشا) ايله وزير (حيدرپاشا) عزل ومجار حدودينه مأمور اولان وزيرثانى (قره‌احمد) پاشا صدر اعظم تعيين ايدلدى . اردوى همايون ايرانده (نخجوان) و (قره‌باغ) طرفلرنده كورينه‌رك (ارضروم) ه عودتده متاركه عقد وايرته‌سى سنه شاه طرفندن برايلچى كله‌رك شاهك حرمت وتعظيمنى بيلديرمكله مصالحه‌اولنه‌رق ايران حجاجنك حمايه‌سى وايرانليلر طرفندن اخلال‌ايدلمدكجه صلحك ادامه‌سى وعد و تأمين قلندى . دولت‌عليه ايله ايران آره‌سنده ايلك معاهدهٔ صلحيه بودر (٩٦٢) .

پادشاه ايرانده ايكن (سلانيك) طرفلرنده مقتول(سلطان‌مصطفى) يم ديه‌رك برشقى توره‌مش ايسه‌ده شهزاده (سلطان بايزيد) بوشخصى ياقه‌لايوب اعدام ايتمش و بونك ظهورى ينه (خرم قادين) افندينك

---

١٠٠ — فائده

اسكى وزرا زنكينلكى

صدر اعظم رستم پاشا علت‌استسقادن وفات ايتمش ايدى . سلطان سليمان قانونى دورنده (ابراهيم پاشا) دن صكره دولته اك زياده خدمت ايدن رستم پاشادر . مدت مأموريتى اولان اون بش سنه ظرفنده اموال خزائن شاهانه‌نك تزييدينه خيلى خدمت ايتمش ومع‌مافيه كندى نفسى ايچون دخى اكتساب‌ثروت وسامادن كيرو طورمامشدر . وفاتنده ترك ايلديكى اموال فراوان اسلافندن هيچ برينك نائل اوله‌مديغى درجه‌ده اوله‌رق روم ايلى وآناطوليده :

٨١٥ چفتلك
٤٧٦ صو دكرمنى
١٧٠٠ كوله

ترتیبیله صدر اعظم (قره‌احمد) پاشایه عطف اولنه‌رق (احمدپاشا) قتل و (رستم) پاشا ایکنجی دفعه صدر اعظم اولمشدر .

(صوقوللو محمد) پاشا وزارته اعلا ایدلدی. قریم خانی (صاحب کرای) مقتول اوله‌رق جنکیز نسلندن‌اولان قپچاق‌خانلری سلاله‌سی منقرض‌اولمش وروسلر(قازان) ایله (اژدرهان)ی آلوب حکمدارلری (ایوان‌واسیلی) کندیسنه (چار) عنوانی ویرمشدر .

سلیمانیه جامعنك انشاآتی ختام بولمش (٩٦٣)، وایران طرفندن تبریك‌ایچون ایلچی کلمشدر. خصکی سلطان نامیله معروف‌اولان (خرم قادین) افندی‌ده (٩٦٥) ده وفات ایتمشدر. (تاریخ سیاسی) دییورکه:

(مشارالیها ایکی صدر اعظم ایله برشهزاده‌نك‌اعدام‌لرینه ودیکرایکی شهزاده (شهزاده بایزید ایله شهزاده سلیم) آره‌سنده منازعه وخصومت‌چیقاره‌رق بوندن بویله شهزاده‌لرك سرایده قاله‌رق خارجله اختلاطدن ممنوع بر حالده پاشالرینه وبوندن چیقان وخیم نتیجه‌لره سبب اولمقله مؤرخلر طرفندن طعن و تشنیع ایدیله کلمشدر .)

٢٩٠٠	آت
١١٠٦	دوه
١٠٠	کوموشلو اکر
٥٠٠	آلتون و ذی قیمت احجار ایله دونادلمش اکر
٢٠٠٠	زره
١٥٠٠	کوموش قابلی بختاق
١٣٠	جفت آلتون اوزنکی
٧٦٠	مرصع قلیج
١٠٠٠	کوموشله دونادلمش مزراق
٨٠٠	یوز اوتوز عددی جلدلی اولمق اوزره مصحف شریف
٥٠٠٠	عدد کتب مختلفه ـــ والحاصل بیکلرجه خلعت وسائر ذی‌قیمت اشیادن باشقه نقد اوله‌رق :

مصالحه ، متارکه عقد ایدلدیکی حالده ینه (بودین) و (بوسنه) بکلربکیلریله مجارلر آره‌سنده مجادله، محاربه‌اکسیک اولمیوردی. فرانسه برنجی (فرانسوا) وفات ایده‌رك یرینه کچن ایکنجی (هانری) پدری قرالی کبی متلون و متردد طاورانمیوب عثمانلیلرك فرانسه‌یه متعدد دفعه‌لر مردانه کوستردکلری دوستلغك قیمتی تقدیر ایدییوردی .

ایکنجی هانری

— ٨ —

٩٦٦ تاریخی شهزاده (سلطان سلیم) ایله (سلطان بایزید) آره‌سنه کیرن خصومتك نتیجهٔ سیئه‌سیله مشهوردر . (کدیك احمد) پاشا یتیشدیرمه‌لرندن بایزیدلی (لالامصطفی) پاشایی صدر اعظم (رستم) پاشا میرآخورلقدن چاشنکیر باشیلغه ایندیرمش و بر آره‌لق « صفد » سنجاغنه‌ده آتمش ایسه‌ده بالآخره شهزاده (سلطان سلیم)ه لالا تعیین ایتمشدر . (مصطفی) پاشا حیله‌کار بر آدم اولدیغی جهتله اول امرده سلطان سلیمه تقربله :

٧٨٠٠٠ دوقه آلتونی .

١١٢٠٠٠٠٠ آقچه قیمتنده اوتوز ایکی عدد جواهر و بیك استر یوکی یعنی .

١٠٠٠٠٠٠٠ (ایکی ملیون دوقه آلتونی دیمکدر) نقد آقچه‌یی شامل ایدی. حال بوکه رستم پاشا حال حیاتنده ثروتنك بر قسمنی تأسیسات خیریه‌یه صرف ایله (استانبول) (روسجق) و (حما) ده برر جامع و برمدرسه و برعمارت انشا ایتمش ایدی .

[تاریخ سیاسی]

— (رستم) پاشا مانع اولمیه ایدی سز اکبر اولاد پادشاهی اولدیغکز جهتله تخته کچه‌بیله‌جك ایدیکز. فقط (رستم) پاشا سزی حظوظات نفسانیه‌کزه مبتلا و حکومته غیر مقتدر اولمق اوزره پادشاهه بیلدیرییور. اکر بنده‌کزه براقیرسه‌کز بن ایشك رنکنی دکیشدیریرم. دیر. بونك اوزرینه (سلطان‌سلیم) ده‌کندیسنه مأذونیت ویریر وصدارتله نائل مکافات اوله‌جغنی اشراب ایدر. (لالا مصطفی) ایشه باشلار. (سلطان بایزید) ه برعبودیت نامه یازار. بونده تخت سلطنته جلوسلرینه برادرلری (سلطان سلیم)ك مانع ومع‌هذا اورته‌دن

---

۱۰۱ — فائده

اندرون مکتبی شاکردانی

اندرون شاکردی

فاتح سلطان محمد خان حضرتلرینك دور سلطنتلرنده تأسیس قیلنمشدی. مکتب مذکور شاکردانی (قغوش) اعتباریله اوچ صنف اوزره مرتب اولوب دیکر ایکی صنف ایچون مخرج اولان صنف ابتدائیسنه (سفرلی قغوش) وآندن صکره‌کی صنفه (کیلار قغوشی) وصنف منتهی‌یه (خزینه قغوشی) دینیر و سلطان احمد خان اول زمان سلطنتلرینه قدر سفرلی قغوشنه (کوچك اوطه) نامی ویریلیر ایدی. اندرون مکتبی قدیماً دولتك مکتب حربیه‌سی مقامنده ایدی. شاکردانی باشلرینه (قاووق) وآرقه‌لرینه (انتاری) اوستنه کوکسی دوکمه‌لی (خفتان) وباجاقلرینه آل (چاقشیر) و آیاقلرینه صنفلرینه کوره قرمزی ویا صاری رنکده‌اوله‌رق مذکور چاقشیره دیکیلمش (مست)

قالدیرلمسی قولای اولدیغنی کیزلیجه بیلدیرر . (سلطان بایزید) ده جواب موافقت یازار ، یوللار. لالا مصطفی بوجوابی (سلطان سلیم) ه کوستریر. عین زمانده سلطان بایزیده ایکنجی برعبودیت نامه‌دها یازار. بونده‌ده سلطان سلیمه تحقیر آمیز سوزلر یازلمسنی توصیه ایلر. سلطان بایزید بوفتنه‌کاره اویار. محقرانه برمکتوب ایله برقادین روباسی ارسال ایدر . سلطان سلیم برادرینك مکتوبیله روبایی حضور پادشاهی‌یه تقدیم ایلر . سلطان سلیمان ، اوغلی بایزیدی توبیخاً برنامه یوللار . فقط لالا مصطفی یوله آدملر قویوب نامهٔ همایونی کوتورن چاوشلری قتل ونامه‌یی احراق ایدر . بوحال سلطان بایزیددن بیلنیر . پادشاه ، سلطان بایزیدی (قره‌مان) والیلکندن (آماسیه) یه وسلطان سلیمی‌ده (صاروخان) والیلکندن (کوتاهیه) یه تبدیل ایلر . سلطان سلیم (بروسه) یه کلیرسه‌ده سلطان بایزید (قونیه) دن قیمیلداماز ، نصیحت

کییر وبلرینه صوم صرمه کمر باغلارلر ایدی . انتاری و خفتان ایله شلوارك رنك و نوعی موسمه کوره تبدل ایدر و قغوشلرده یالدیزلی تاکیه کییوب ایکی طرفندن برر زلف صارقیدیرلر ایدی .

دیوشیرمه قانونی مرعی الاجرا اولدیغی مدتجه عجمی اوغلانلری میاننده ذکا و استعداد و حسن اندام وقیافتجه اك منتخب اولانلری اندرون مکتبی شاکردانی سلکنه قبول اولنور ومکتب مذکورك هر قغوشنده برقاچ سنه اعتباریله عمومنده مدت تحصیل ١٤ سنه‌دن عبارت بولنوردی. دیوشیرمه قانونی منفسخ اولدقدن صکره مکتبك شاکردانی کوله‌لردن عبارت قالمش ایسه‌ده شاکردانك استقبالی پك پارلاق اولوب مناصب دولت علیه همان عموماً بورادن چیقانلره توجیه اولنه‌کلدیکندن رجال دولت میاننده مخدوملرینی کوله‌در دیه‌رك اندرونه ویرنلر پك چوق کورلمش وصکره‌لری او مثللولرك اولادی طوغریدن طوغری‌یه مکتبه قبول ایدلمکه باشلامشدر . بو اوچ قغوش شاکردانی (آغا) عنوانی حائز بولنورلر ایدی .

واخطار دیکله‌مز. مأموراولان وزیر (پرتو) پاشایه قارشی ترك وتركمان و سوریه‌لی اوله‌رق یکرمی بیك عسكر طوپلار. عدم اطاعتی آكلاشیلنجه (آناطولی، قره‌مان، وآطنه) بكلربكیلرینه عسكرلریله (قونیه) اوزرینه كیتملری امرایدیلیر. (صوقوللو محمد) پاشا دخی یكیچری، سپاهی، سلحدار و طوپجی عسكریله یوللانیر. (قونیه) صحرالرنده وقوع بولان محاربه‌ده سلطان بایزید فنا حالده مغلوب اولوب (آماسیه) یه قاچار، اورادن برعریضه یازارق عفوینی استرحام ایلرسه‌ده عریضه‌سی یولده ینه لالا مصطفانك آدملری طرفندن اله كچیریلیر. ذات شاهانه سلطان بایزیددن امنیتی منسلب اوله‌رق اسكداره كچر. سلطان بایزیدده اون ایكی بیك قدر عسكر جمع واهالیدن اون سكز بیك دوقه آلتونی تحصیل ایله برابر (سیواس) سنجاق بكندن‌ده اوتوز بیك دوقه آلتونی استقراض ایده‌رك درت اوغلیله عسكرینی آله‌رق ایران طرفنه یورور. صوقوللی محمد پاشا، سلطان سلیم ایله برابر

اندرون مكتبنده اول امرده قرآن عظیم الشان تلاوتیله علم حال، تجوید، بیركوی، حلبی، قدوری كبی عقائد دینیه و فرائض اسلامیه‌یه دائر كتب فقهیه تدریس وعربی و فارسی ایله حسن خط تعلیم ایدیلوب بوندن باشقه قغوشلرینك نامی (كوچك اوطه) دن (سفرلی) یه منقلب اولدقدن صكره سفرلیلره طبل زنلك، صاریق صارمه اصولی، بربرلك و تطهیر اشیای ملوكانه كبی صنعتلر وكیلارلیلره نفس همایونه مخصوص مأكولات ومشروباتك طبخ و تهیه‌سی اصولی وخزینه‌لیلره البسهٔ پادشاهی‌یی ومفروشات سرای همایونی اصول مخصوصه‌سی وجهله دیوشیروب قاتلامق اسلوبی كوستریلور وكیلار وخزینه قغوشلری منسوبیننه سوق طبیعیلرینه كوره اوقویوب یازمق، كمانكشلك، جندیلك، تفنك اندازلق كبی فن سلاحشوری وفروسیت وعلم موسیقی دخی تعلیم اولنور ایدی.

شاكردانه قوشلق وایكندی ویاتسو وقتلری كونده اوچ كره طعام ویریلور وطهارت و نظافتلرینه و حسن آداب اوزوه معاشرتلرینه فوق العاده دقت اولنوب

تعقیب ایدر . ایران حدودینه قریب (ساعت چوقوری) نام محلده یتیشیر . بایزیدك عسکرلرینی فراره مجبور قیلار .

(ارضروم) بکلربکی (ایاس) پاشا سلطان بایزیدی استقبال ایده‌رك فرارینی تسهیل ایلدیکندن طولایی اعدام ایدلمشدر .

صدر اعظم (رستم پاشا) ، (لالا مصطفی) نك حیله‌لرینه واقف اوله‌رق پادشاهه عرض ایتدی . برسنجاق بکلکیله تبعیدینه ارادهٔ سنیه صادر اولدیسه‌ده (سلطان سلیم) ك شفاعتیله (وان) سنجاق بکلکنه نصب اولندی . (سلطان سلیمان) ایران شاهنه سلطان بایزیدك قبول ایدلمه‌سنی و ایکی دولت آره‌سنده‌کی مناسبتك بویوزدن بوزولماسنی بیلدیردی . فقط شاه (طهماسب) برادری (القاص میرزا) حقنده اولجه دولت علیه طرفندن یاپیلان معامله‌یی خاطرلایوب سلطان بایزیدك استقبالنه مهماندارلر یوللادی . کمال دبدبه وحشمت ایله (تبریز) ده

یره توکورمك و اوکسوروکن مندیلنی آغزی اوکنه کتیرمه‌مك والبسه‌یی جزئی لکه‌له‌مك کبی شیلر دخی حقلرنده داعیٔ مجازات اولور ایدی . مجازات تکدیر وتوبیخ وفلقه ایله ضرب جزالرندن عبارت اولوب ضرب جزاسی قباحتك درجه‌سنه کوره یامستلی ویاخود چیپلاق آیاق اوزرینه اجرا اولنور ایدی .

[تشکیلات و قیافت عسکریه]

---

۱۰۲ — فائده

آفریقای عثمانی

مصرك استیلاسیله برابر غازیٔ نامدار « خیرالدین پاشا » نك خدمت دولته دخالتی عثمانیلرك آفریقای شمالیده صیره‌صیره مستملکات تأسیسنه موفقیتلرینی

قبول ایدوب ملوك ایرانیه عادتلری وجهله باشندن اوتوز قاب طولوسی آلتون و كوموش مسكوكات ایله اینجو و قیمتلی طاشلر دوكدی، كرانبها رختلرله برابر طقوزآت هدیه ایله‌دی. (سلطان بایزید) دخی بالمقابله شاهك كندیسنی زیارتنده كذركاهنه اطلس و قطیفه دوشه‌دی، اللی رأس تركمان آتی ایله اون ایكی طاقم رخت ویردی. والحاصل شاه (طهماسب)، (سلطان بایزید) ك ایرانده بولنیشندن سیاسةً استفاده ایتمكی دوشوندی. حتی حین مخابراتده (سلطان بایزید)ك تسلیمنه مقابل اولا بغداد ولایتنی ایسته‌مش وبوصورت رد ایدیلنجه (كربلا) و (مشهد) ده كائن ایران خیراتنه نظارت ایتمك اوزره امام علی وامام حسین حضراتنك مرقدلرنده طرفندن برمأمور بولندیرلمسنه واوغللرندن برینك ویا ایكیسنك ممالك عثمانیه‌ده برر سنجاق بكلكیله تلطیفلرینی اوكه سورمش ایدی. ذات شاهانه بوكبی مسائلك، بایزیدك

تأمین ایله‌مشدر. خیرالدینك جزایر بكلر بكلكنه تعیینی شمالی آفریقانك بتون بتون عثمانلی استیلاسنه معروضیتی دیمك ایدی. (جزایر) لیمانی اك زیاده سریع السیر سفائن مكمله ایله طولمشیدی. عینی زمانده داخلده دخی فتوحاته دوام اولندی. اك مهم یوللری محافظه ایچون قره‌غوللر، پوسته‌لر تأسیس ایدلدی. یكیچریلر شدتلی بر اطاعت عسكریه آلتنه آلندی. خیرالدین پاشا بو میانده آرناوود، روم واسقلاوونلردن سكز بیك‌قدر عسكر یازدی. كندی معیتنده‌ده اسپانیا حشراتندن مركب برمحافظ آلایی وار ایدی.

قپودان دریا تعیین ایدلدكدن صكره (بنی حفص) اوزرینه یوریدی. او اثناده (بنی حفص) دن (مولی حسن) نامنده بری تونسده حكومت ایدییوردی. مومی‌الیه سلطان حمید ثانی كبی باغچه‌سنه بیله چیقمغه قورقیوردی. عربان صحرالرده بولنیوردی. شهره پك یقین اولان (جبل رصاص) طرفنده بر حكومت صغیره موجود اولوب (قیروان) و (قسطنطین) شهرلری‌ده برحاكمك اداره‌سنده ایدی.

تسلیمندن صکره حل ایدیله‌جکنی بیلدیردیکی کبی شاه ده ذاتاً بایزیدی تسلیمه قرار ویرمش و شاهك بندکانندن بری‌ده ذهننه وسوسه القا ایله‌مش ایدی. بونك اوزرینه بایزیدی برضیافته کیدرکن طوتدیردی و بیك نفر قدر اتباعنی قتل ایتدیروب فقط شهزاده‌یی پدرینه تسلیم ایتمه‌مکه عهد ایتدیکی جهتله ایران مجتهدلرینك تأویلیله برادری (سلطان‌سلیم)ه تسلیمه‌موافقت‌ایله‌دی. طرف‌پادشاهیدن‌یوللانان ایلچیلرله برابر (سلطان سلیم) طرفندن‌ده‌ایلچی وجلاد صفتیله چاوش باشی (علی آغا) تعیین ایدیله‌رك یوللاندی. بونلر (تبریز) ه وصوللرنده (سلطان بایزید) ك صاچی، صقالی تراش ایدیله‌رك و آرقه‌سنه اسکی بر عبا وخفتان کیدیریلوب ایپ قوشادیله‌رق دردت‌اولادیله برابرعلی‌آغایه تسلیم ایدلدی. چاوش باشی دخی بیچاره‌یی دردت چوجغیله برابر (قزوین) ده قتل ایله وظیفه‌سنی ایفا ایتمش اولدی (۹٦۹).

خیرالدین پاشا استانبولدن ۸۰ چکدیرمه و سکز بیك عسکرله حرکت ایدرك تونسه وارمشیدی. (مولی حسن) طیانه‌میه‌رب عربانه التجاایتدی. تونس یغما ایدلدی. بعده ساحلده بولنان شهرلرك جمله‌سی تسلیم اولدیلر. حتی (قسطنطین) ولایتنك تا جنوب طرفلرنده بولنان اك قوتلی قبائل بیله (باربا-روس) ه روی اطاعت کوستردیلر.

فقط ایکی سنه صکره (شارل کن) دردت یوزکمی و اوتوز بیك عسکرله کله‌رك اسکی (قارتاجیا) قربنده واقع اولان محاربه‌ده خیرالدین پاشا بوزولدی. (شارل کن) تونسه کیردی. روایته نظراً یتمش بیك چولق چوجق، قادین تلف اولنمشیدی. (مایورقه) آطه‌سنی یغما ایده‌رك کیلر طولوسی اسیرکتیردی. (تونس) ك ضبطی مناسبتیله (روما) ده شنلکلر، ضیافتلر ویریلیرکن بو خبر صاعقهٔ بلا کبی ایریشدی.

خیرالدین پاشا عثمانلی دونانماسی قوماندانی اولدیغی کبی بعضاًده فرانسه‌نك بحرسفید دونانماسنه قوماندا ایدردی. جزایر والیلکنی (حسن آغا) ویا

بووقعه‌نك ختامنی متعاقب شاهه (سلطان سلیمان) طرفندن اوچ یوزبیك و (سلطان سلیم) طرفندن‌ده یوز بیك دوقه آلتونی کوندرلمشدرکه بیوجك بر ذل ایدی .

زوالیلرك نعشلری سیواسه کوندریلوب دفن‌ایدلدی. سز انصافه باقلک‌که (بایزید) ك بروسه‌ده بولنان هنوز اوچ یاشنده‌کی بشنجی اوغلی دخی اولجه بوغدیرلمش ایدی .

(رستم پاشا) نك وفاتنده یرینه دالماچیالی (سمیز علی پاشا) وزیر اعظم تعیین ایدلمشدر . (علی پاشا) نك برنجی سنهٔ صدارتنده آوستریا سفیری اولوب موقوف بولنان (بوس بك Busbecq) ایله سکز سنه مدتله معاهده امضا ایدلمشدر . بومعاهده موجبنجه آوستریا دولت علیه‌یه هرسنه ۳۰ بیك‌دوقه‌آلتونی ویرکو ویره‌جك، (ترانسیلوانیا) ده بولنان کافهٔ مواقعدن واز کچه‌جك ، (مجارستان) قلعه وحصارلری حقنده قرالیچه (ایزابللا) ایله عقد ایتلاف ومجار بك و بکزاده‌لرینه

(خادم حسن) ه تودیع ایلدی . حسن بعضاً (تلمسان) ه ، بعضاً‌ده تا جنوبه طوغری اینه‌رك (بیسقارا) طرفلرنده محاربه ایدردی .

مع هذا (شارل کن) اوروپاده بارباروسی محو وتباه ایده‌جکنی اعلان ایتمکدن کری‌طورمیوردی. برکون‌ایتالیاده (اسپچیا) لیماننده ٦٥ قادرغه و٤٥١ نقلیه سفینه‌سنك حاضرلاندیغی وبونلره مالطه شوالیه‌لری‌ده داخل اولمق اوزره آلمان ، ایتالیان ، اسپانیول جنکاورلرندن یکرمی طقوز بیك کشینك ارکاب ایدلدیکی وطائفه‌سی مجموعیله برابر بوقوتك ۳٦,۲٥٠ نفره بالغ اولدیغی ایشیدیلنجه جزایری دهشت آلدی. بو دونانما هیئتی ایچنده (آندره‌آ دوریا)، (دوق دالب)، (فرنان قورته‌ز) ایله ایکی‌اوغلی موجود اولوب ایمپراطورك اداره‌سنده وسجایا خدیوی (دون فرناندو دو غونزاکو) قوماندا‌سنده بولنیور و همان ایمپراطورلغك اصیلزادکانندن مرکب بر اکثریت‌ده برابر کلیوردی .

حسن آغانك ایسه قوماندا‌سی آلتنده آنجق سکز یوز ترك ، بش بیك

عفو عمومی اعلان ایده‌جك ایدی. ایمپراطور (فردیناند) بومعاهده‌یی (پراغ) شهرنده امضالامشدر. متن معاهده‌ده بوندن باشقه هر ایکی طرف قوماندانلرندن هرهانکی بری برموقع ضبط ایده‌جك اولورسه اعدام ایدیله‌جکی وموقعك درحال ردواعاده اولنه‌جغی‌ده محررایدی. اثنای مذاکراتده (علی پاشا) آوستریا سفیرینه:

(اختیار افندمك محتاج استراحت اولدیغنی بیلیرم. فقط ایمپراطورك ده‌آندن آز محتاج استراحت اولمدیغی معلوممدر. اویومش آرسلانی محاربه‌یه چاغیرمه‌نك لزومی یوقدر) دیمشدر.

(فرانسه) ایله (اسپانیا) آره‌سنده (قاطو-قامبره‌زی) ده‌عقد ایدیلان معاهده دولت عثمانیه ایله فرانسه آره‌سنی صوغوتمش ایسه‌ده دشمن اوله‌جق قدر سوء تأثیر حاصل ایتمه‌مش و (ایکنجی هانری) نك اوغلی ایکنجی (فرانسوا) دائرهٔ ایتلاف داخلنده طاورانمشدر.

بوآره‌لق ایراندن کلن ایلچی، (مکهٔ مکرمه) یه کیده‌جك ایران

جزایرلی مغربی ، برقاچ مایورقه‌لی حشرات ودمیر اوقلرله مجهز جزئی اندلسلی وار ایدی. آلنان خبردن برآی کچدکدن صکره ایمپراطورك دونانماسی جزایر قوینه کیردی. (آراح) نهری منصبنه‌عسکر دوکدی. ایتالیانلر صول جناحده، آلمانلر مرکزده واسپانیوللرصاغ جناحده اولدقلری حالده شهری محاصره‌ایتدیلر. (حسن) مدافعه ومحاربه‌یه حاضرلاندی. فقط سما بردن بره قارارد‌ی. پویراز دکزی قبارتدی. سمادن سیللر آقدی. اسپانیا اردوسنك چادری، ییه‌جکی اولمدیغندن مدهش برکیجه کچیردی. عینی زمانده نقلیه سفائنی طالغه‌لرله دمیر طارایه‌رق ساحله دوشدی. عربلر، طائفه‌لر اوزرینه هجوم ایده‌رك یغمایه باشلادیلر. دمیر اوزرنده بولنان قادرغه‌لر بیله آنجق کورك قوتیله طوره‌بیلیورلردی. شارل کن صوردی:

— دها نه قدر طوره‌بیلیرز؟

قلاغوزك بری:

حاجیلرینك ممالك عثمانیه‌دن سربستانه مرورلریله پدرینك بقیهٔ عمرینی (قدس) ده امرارینه وترکمانلرله اوزبکلرك تأدیبی خصوصنده ایران دولتنه معاونت ایدلمسنه و (بتلیس) خاننك بغداده التجا ایدن درت اوغلانك اعاده‌سنه دائر تکالیفده بولنمش و درت طلبندن اوچی رد اولنوب شهزاده (بایزید) ك رد واعاده‌سندن طولایی متقابل برمعامله اولمق اوزره بتلیس خاننك درت اوغلنك اعاده‌سی قبول ایدلمشدر! (٩٧٠).

— ٩ —

عثمانلی دونانماسی بودورده آق‌دکزی ، بحر احمری ، بحر محیط هندی‌یی جولانگاه اتخاذ ایله‌مشیدی . (سنان پاشا) نك وفاتی متعاقب قپودان دریالق مشهور « پیاله پاشا » عهده‌سنه احاله اولنمشیدی. « پیاله پاشا » معیتنده (طورغود) و (صالح رئیس) کبی ایکی ملاح بی‌نظیره

— ایکی ساعت . دیدی . ایرته‌سی صباح فورطنه دها زیاده آزدی . هجوم ده ایتالیانلر بوزولدیلر . مالطه شوالیه‌لری شهره کیره‌جکلری اثناده فراریلره قاریشدیلر. (شارل کن) اوچ آلمان آلایله ترکلری وعربلری بوزدی. ایسه‌ده استحکامات اوکنده توقف ایتدی . اوکون غائب اولدی ، عین زمانده قادرغه‌لرك‌ده دمیرلری قوپدی . (آندره‌آ دوریا) دونانمایی (ماتی‌فو) لیمانته قالدیردی . بعده (شارل کن) ك امریله آچیلدی . ایتالیانلر ، آلمانلر ، اسپانیوللر رجعت ایتدیلر . قوپی درت کونده آنجق طولاشه‌بیلوب بوله بیلدکلری کمیلره بیندیلر. فورطنه حالا دوام ایدییوردی . (شارل کن)ی کوتورن قادرغه (بوژی) لیمانته دوشدی . قره‌ده برطاقم آلایلر قالدی. بونلر او حال یأس ایله جزایره دونه‌رك سلاحلرینی آتوب اهتدا ایلدیلر .

آفریقای عثمانی محاربات و فتوحاتنده خیرالدین پاشانك اوغلی (حسن) پاشا ایله (صالح‌رئیس) و (اوروج علی) نك ناملری اونودیلماز وقایع ایله مشحوندر. حسن پاشا پدرینك وفاتی اوزرینه جزایر بکلر بکیسی اولنجه (اوران) والیسی

مالك ایدی. طورغود ایله برابر ایتالیا ساحلنی اوره‌رق (رجیو) شهرینی ضبط و اهالیسنی اسیر ایتدیکی کبی آفریقا ساحلنده دخی (اوران) و (بنه‌زرت) شهرلرینی تسخیر ایتمشدر. (پیاله) نك درسعادتده بولنمسنی فرصت اتخاذ ایله‌ین (اسپانیا، جنویز، پاپا، فلورانس، مالطه، سجیلیا وناپولی، موناقو) حکومتلری مشهور قپودان (آندره‌آدوریا) نك قوماندانسنه ایکی یوز پاره سفینه ویره‌رك (جربه) آطه‌سنی محاصره و اسپانیا جنرالی، جزیره امیری ایله مخابره ایده‌رك سنوی آلتی بیك آلتون ویرکو ایله درت دوه قوشی، درت جیلان، درت آت وبردوه ویرمك اوزره امیره عرض تسلیمیت ایتدیرمشلردر. کیفیتی (طورغود) استانبوله بیلدیرمش وبونك اوزرینه (پیاله پاشا) یوزیکرمی سفینه ایله حرکت ایده‌رك، یولده براوقدر دها سفینه آلدقدن صکره (جربه) آطه‌سی اوکنه واره‌رق (آندره‌آدوریا) نك ٤٧ کمیسنی غرق واحراق، برقسمنی اسیر وبرقسمنی‌ده مجبور فرار ایله‌مشدر. طرابلس بکلر بکی اولان (طورغود) ده بوآره‌لق یتیشه‌رك و آطه‌ده‌کی یکی

(قونت دال قوتد) ك اوزرینه یوریه‌رك مغلوب ایتدی. فاس حاکمی اوزرینه دخی صالدیره‌رق فنا حالده زده‌لدی. فقط درسعادتده فرانسه سفیری اولان (دارامون) ك اصراری اوزرینه حسن پاشا استانبوله جلب ایدلدی.

---

۱۰۳ — فائده

منع مسکرات و قهوه‌نك ظهوری

مرحوم پادشاه جنت مکان سلطان سلیمان خان حضرتلری اواخر عمرلرنده بالکلیه منهیاتدن اجتناب ایدوب لباس حریری ترك و بنیان صلاح وتقوایی برك ایتمشلر ایدی. حتی شهر استانبول میخانه‌لرندن برینی قومیوب وخمر امینی رفع

قلعه‌یی ضبط ایده‌رك بر کمی‌یه راکباً فرار ایدن اسپانیا جنرالی (آلوارو)یی یاقه‌لامش، متعاقباً اسپانیوللرك (آفریقا) ساحلنده (غومر) و(نبون) شهرلرینی ضبط ایتمشدر. مالطه گمیجیلرینك حرم‌همایونه متعلق اشیایی حامل بر سفینه‌یی یغما ایتدکلری خبری اوته‌دنبری دولتجه (مالطه) آطه‌سنك تسخیری فکرینی قوتلندیرمش اولمغله (٩٧٢) ده (پیاله پاشا) ایکی یوز اون قطعه کمی و بشنجی وزیر (مصطفی پاشا) قوماندا‌سنده اوله‌رق اوتوز ایکی بیکی متجاوز قره عسکریله حرکت ایده‌رك (مالطه) اوکلرینه کلمش و هرنه‌قدر (طورغود) ك ورودینه انتظار ایتمکی پیاله، (مصطفی پاشا) یه سویله‌مش ایسه‌ده مومی الیه دیکله‌میوب همان قره‌یه یکرمی بیك عسکر چیقارمشدر. چیقان عسکر (سنت‌ألم) دینیلان پالانغه‌یی طوپه طوتمش و برقاچ کون‌صکره اوتوز بر کمی ایله کلن (طورغود)، پاشانك خطاسنی کوروب تأسف ایتمشدر. بو اثناده (مالطه) نك (سنت‌آنژه‌لو) قلعه‌سندن آتیلان بر کولله بر قیایه تصادفله طاغیتدیغی پارچه‌لردن بری (طورغود) ی شهید ایله‌مشدر. بو محاصره‌یه جزایر بکلربکی (حسن پاشا) دخی

اولنوب اجله درمان ایچون بر قطره شراب بولنمق محال ایدی. شعرادن بر خوش طبع پاکیزه بو بیت زیبایی اول محللرده سویله‌مشدر:

خلق شکسته، جام تهی، یوق وجود می
قیلدك اسیر قهوه بزی ای زمانه هی

(ظهور کثرت قهوه در روم): ٩٦٩ تاریخنده روم بهجت رسومده ظهور ایدوب کیتدکجه اشتهار و بین العوام اعتبار بولمش ایدی. جمله آلتون و کوش اوانی‌یی قالدیروب فغفوری و چینی ظرفلردن اکل و طعام و هر وجهله فرق حلال و حرام ایدرلر ایدی.

[صولاق زاده تاریخی]

طورغود رئیسك مالطه محاربه‌سنده شهادتی

یتیشمش ایسه‌ده قیش تقرب ایتمش و اردودن یکرمی بیکی متجاوز وفیات وقوعه کله‌رك درت آی صکره عودت و محاصره‌یی فك ایتمکه مجبوریت حاصل اولمشدر.

(سلیمان قانونی) نك بدایت سلطنتنده «ردوس» شوالیه‌لری اوزرینه احراز ایتدیکی غلبه ایله اواخر حکومتنده (مالطه) شوالیه‌لرینه قارشی قازانه‌مادیغی شو محاربه آره‌سنده تاریخجه بر مناسبت معنویه کورنلر واردر. دور

---

۱۰٤ — فائده

هدیه‌لر — رشوت قبولری

مقدملری برجانبه سردار اوله‌رق کوندریلن وزرا و امرا فتوحاتلری غنا- یمندن پادشاه عصره هدیه تقدیم ایتمك قاعدهٔ دولتدن ایدی. حتی قپودان دریا غازی خیرالدین پاشا بردفعه سفر عودتنده، اوموزلرنده برر پستال چوقه ایله ایکی بیك اسیر وکذلك اوموزلرنده برر کیسه آقچه ایله ایکی یوز غلام والّلرنده کومش تپسی ایچنده اطلس کیسه‌لر ایله بیکر آلتونی حامل دفعه یوزغلام و ینه اللرنده آلتون تپسیلر ایچنده اینجو ومرجان تسبیحلر وکردنلکلر وآلتون‌قدحلر وسائر اشیای نفیسه‌یی شامل ایکی یوز جاریه تقدیم ایلمشیدی. کیدرك سفر

سلیمانینك نهایته ایرمك اوزره اولدیغنی بوندن تفأل ایتمك جائزدر . ذاتاً پك زیاده اختیارلامش و چوكمش ایدی . حتی ۹٦۰ تاریخندن بری سفرلرەدە كیدەمیوردی .

بحر احمرده (پیری رئیس) نامنده بر قپودانمز (سویش) قنالندن دونانمـایی آله‌رق (عدن) ی پورتكیزلیلردن حرباً اسـترداد و (۹۵۹) ده ۳۰ قطعه قالیته ، قادرغه و باشتارده و قالیوندن عبارت دونانما ایله بحر محیط هندی‌یه كیده‌رك (مسقط) ساحلریله (بحرین) آطه‌لرینی ضبط ایتدی ایسه‌ده (هرمز) بوغازی آچیقلرنده قوتلی بر پورتكیز دونانماسنك ورودی خبری اوزرینه (پیری رئیس) دونانمایی (بصره) ده ترك ایده‌رك ایكی قادرغه ایله (سویش) ه كلدی . مومی الیهك بوحركتی اهانتكارانه كورلمكله اعدام ایدلدی .

بونك اوزرینه (مراد رئیس) نامنده برقپودانمز ۵ قادرغه و ۲ پارچه‌دن عبارت بردونانما ایله (هرمز) بوغازینه قدر كیده‌رك اوراده تصادف ایتدیكی قوتلی برپورتكیز دونانماسیله صباحدن آقشامه قدر

عودتی واموال غنـایم فیدی برطرف اولوب استانبوله كلن وزرا وبكلر بكیلر هدیه تقدیم ایدر اولدیلر . حتی سلحدارلقدن مصر والیسی اولان «ابراهیم پاشا» قبه وزارتیله استانبوله دعوت اولندقده تقدیم ایلدیكی هدایایه (یكرمی كره یوز بیك) آلتون قیمت تقدیر اولنمشدركه عصرمز حسابنه كوره برملیون لیرا دیمك اولور . مذكور هدایانك سكسان بیك مثقال آلتوندن مصنوع مرصع برتخت وآلتون ومجوهرات ایله آراسته اسلحه وآت طاقملری واشیای سائره وبرقاچ یوز حیواندن عبارت اولدیغی تواریخده مسطوردر . صدر اعظم «سنان پاشا» دخی وزرای عصرك اغنیاسندن اولمغله سلطان مراد ثالث حضرتلری ایچون (كلخانه)ده واقع اولوب حالا آثاری باقی اولان (اینجیلی) كوشكی بنا ایتدكده عظیم بر ضیافت ترتیبیله عرض وكلیتلو مرصعات دخی تقدیم ایلمشـدر . واول عصرده (اونجی عصر) وزرا وامرانك جمله‌سی حاللرینه كوره هدایا اعطاسنه مجبور (!)

حرب ایتمش و کیجه‌لین ظلمتدن بالاستفاده (بصره) یه عودت ایتمك ایسته‌مش ایسه‌ده یولده برقاچ کمیسی دها خساره اوغرامشدر .

بعده کاتبی نامیله معروف (سیدی علی رئیس) بحر احمر وهند فیلوسی قوماندانلغنه تعیین اولنه‌رق مومی‌الیه (بصره) یه وصولنده موجود کمیلری دوناتمش و ١٥ کمی ایله آچیله‌رق (لحسا) ساحلی اوزرنده‌کی (قطیف) ه اوغرایوب (هرمز) بوغازینی کچنجه (عمان) ساحلنده (خورفکان) شهری جوارنده غایتله قوتلی بر پورتکیز دوناتماسنه تصادفله حربه باشلامشدر . دشمن دوناتماسی (٢٥) سفینهٔ حربیه‌دن مرکب ایدی . (سید علی رئیس) مهارت ملاحانه‌سیله دشمنك ایکی قالیون وایکی قالیته‌سنی ضبط ایتدی بر قالیونی‌ده قره‌یه دوشورتدی . اون آلتی کون صکره دخی (مسقط) اوکنده ایکنجی برپورتکیز دوناتماسنه تصادفله ینه صباحدن یاتسویه قدرحرب ایتدی واك‌صوکنده هرایکی طرف‌خسارات وتلفات کلیه‌یه اوغرادیغی حالده غلبه عثمانلیلرده قاله‌رق پورتکیزلیلر هند صولرینه طوغری

اولدقلری مثللو (عیدیه) و (نوروزیه) نامیله (هدایای رسمیه) تقدیمی دخی معتاد حکمنه کیرمشدر .

صدر اعظم «رستم پاشا» رشوتسز منصب توجیه ایتمزایدیسه‌ده انصافی دخی الدن براقماز ایدی دیرلر. حتی بعض مورخین انصافنی بیان صددنده : بر دفعه ارضروم بکلر بکیسی طرفندن بش بیك آلتون تقدیم اولندقده ارضروم‌منصبنك بوقدر آلتونه تحملی یوقدر دیو اوچ بیك آلتونی آلوب ایکی بیك آلتونی اعاده ایلدیکنی یازارلر (!). بوندن استدلال اولنورکه اخذ رشوت اولوقتلرده ممنوعیت قویه تحتندن چیقمشدر . صوقوللی محمد پاشا صدارتنده بوداء وستد ملعونه فی‌الجمله کسل کلشیکن مشارالیهك وفاتندن صکره اول درجه ایلریلدی‌که اقسام و انواعنی بیان عدیم الامکاندر .

[نتایج الوقوعات]

قاچدیلر . فقط (سیدی رئیس) ده بیوجك فورطنه‌لره طوتیله‌رق بلوجستان ساحلنه دوشدی . اورادن (بندر کوار) ه طوغریله‌رق بورانك حاکمی ملك (جلال‌الدین ابن‌دینار) دن معاونت انسانیتکارانه‌یه مظهر اولدی . (بصره)یه عودت فکریله قلاغوزلر آلوب دکزه آچیلدیغنده (مونصونی) ویا (طوفان فیل) دینیلن شدید قاصرغه‌یه اوغرایه‌رق کوچ حال (گجرات) ه وارەبیلدی . دونانمه‌سایی بورادە «گجرات» بندری ناظری (خداوند خان) ه تسلیم و کندیسی یتمش قدر آدمیله قره‌دن درت سنه‌ده (ادرنه)یه کله‌رك اثنای سیاحتنده اوغرادیغی ممالك حاکملرندن آلدیغی یکرمی قدر نامه‌یی پادشاهه تقدیم ایلدی . (سیدی علی رئیس) ك (مرآت ممالك) و (محیط) نامل‌رنده ایکی اثر نفیسی واردر .

آوستریا ایمپراطوری (فردیناند) وفات ایدوب یرینه (ماقسیمیلیه‌ن) ایمپراطور اولمشیدی .

---

۱۰۵ — فائده

ایالات

اونجی عصر هجری اواخرنده‌که ـ دور استیلامزك نهایت بولدیغی زماندر ـ ممالك عثمانیه‌نك منقسم اولدیغی ایالاتی بیلمك بوندنصکره کوره‌جکمز دورلرده‌کی وقوف وانحطاطمزك آکلاشیله‌بیلمه‌سی ایچون الزمدر . بناءً علیه دفتر امیناسندن عین علی افندی نامنده برذاتك (قوانین آل عثمان درخلاصهٔ مضامین دیوان) نام اثرندن اقتباس ایدیلن تفصیلاتی همان عیناً درج ایلیورم :

روم ایلی ایالتی : پاشا سنجاغی یعنی مرکز ایالت اولان (مناستر و صوفیه) لوالریله (موره ، اشقودره ، یانیه ، ترحاله ، کوستندیل ، اوخری ، دوقه‌کن ، آولونیه ، ایلبصان ، سلانیك ، دلوینه ، اسکوب ، ویدین ،

— ۱۰ —

سکتوار سفری

(ماقسیمیلیه‌ن) ایکی سنه‌لك ویرکو اولان آلتمش بیك دوقه‌آلتونی ایله وزرایه موعودبولنان (!) ارتوز بیك دوقه‌یی‌استانبوله یوللایه‌رق ینه سکز سنه مدتله تجدید معاهده ایله‌دی . فقط (اردل) یعنی ترانسیلوانیا پرنسی اولان (زاپولای) آوستریانك (زاتمار) شهرینی ضبط ایتمکله ایمپراطور بر موجب معاهده بونك اعاده ایتدیرلمسنی دولتدن طلب وعین‌زمانده عسکرطوپلایه‌رق (طوقای) و (سه‌ره‌نك) شهرلرینی ضبط ایتمکله یدی سنجاق عسکریله (زاپولای) ه معاونت ایدلمسی (بودین) و (طمشوار) بکلر بکلرینه امر اولندی. کیفیت آوستریا ایلچیسی (چرنویچ) ه و (ویانه)یه کوندریلان (هدایت‌چاوش) معرفتیله ایمپراطوره بیلدیرلدی و (بودین) بکلربکی (آرسلان پاشا)

آلاجه حصار ، پرزرین ، پرشته ، سلستره ، نیکبولی ، چرمن ، ویزه ، قرق‌کلیسا ، بندر ، آق‌کرمان) سنجاقلرینی حاوی ایدی . بکلربکیسنك یعنی والیسنك سنوی برملیون یوزبیك آقچه‌لك ومیرلوالرینك دخی ایکی یوزبیك آقچه‌لکدن بش‌یوزبیك آقچه‌لکه قدرخاصلری وارایدی . بوایالتده ۹۱٤ زعامت و (۸۳۶۰) تیمار اولمغله بالجمله حاصلات متیمده (التی آلتی ملیون سکزیوزبیك) کسور آقچه‌یه بالغ وقوهٔ عسکریه‌یی دیرلك اصحابنك جبه‌لولریله برابر اوتوز اوچ بیك قدر سواری‌یه رسیده اولوردی .

(سلستره)دن صکره محرراولان سنجاقلره مؤخراً (اوزی ، قیلبرون ، کیلی) لوالری الحاق اولنه‌رق (سلستره ایالتی) تشکیل اولندیغی کبی (موره) دخی آلتی سنجاغه بالتقسیم مستقل ایالات اتخاذ اولنمشیدی .

بوسنه ایالتی : (سرای‌بوسنه ، کلیس ، هرسك ، ایزورنیق ، بوزغه ، راجته ، کرقه ، راهویچه) سنجاقلرندن عبارت اولوب بکلربکیسنك سنوی آلتی

صوقوللو محمد پاشا

دخی آلتی بیك عسكر ایله اردله كیتدیكی كبی (طمشوار) بكلر بكی (حسن پاشا) دخی (بان قونا) شهرینی آلدی. ایمپراطور (هدایت) چاوشی توقیف ایده‌رك (چرنویچ)ی تكرار استانبوله یوللادی. بو اثناده (علی پاشا) وفات ایده‌رك وزیر نامدار (صوقوللو محمد پاشا) صدر اعظم اولدی (٩٧٢).

یوزاللی بیك آقچه‌لك و میرلوالرینك یوز یمش بیك آقچه‌لكدن آلتی یوز قرق بیك آقچه‌لكه قدر خاصلری وار ایدی. بو ایالتده ٣٨٩ زعامت وتیمار اولدیغی حالده عمومنك حاصلات مقیاسی (اون ایكی ملیون ایكی یوز بیك) آقچه‌یه بالغ وقوهٔ عسكریه‌سی جبه‌لولریله برابر اوچ بیك سواری‌یه رسیده اولوردی.

طمشوار ایالتی: (طمشوار، كوله، موروه، جنات، یانوه) سنجاقلرینی حاوی اولوب صكره‌دن فتح اولنان (شبش، لغوش، قاجاص، واراد، بشاك) لوالرینك الحاقیله اون بر سنجاغه ابلاغ اولنمشیكن مؤخراً (یانوه) وبرقاچ سنجاق دها برلشدیریله‌رك (واراد) ایالتی تشكیل قیلنمش ایدی. (طمشوار) بكلربكیسنك سنوی (سكز ملیون آلتی بیك یدی یوز طقسان بش) والویهٔ ملحقه میرلوالرینك یوز طقسان بیك آقچه‌لكدن اوچ یوز بیك آقچه‌لكه قدر خاصلری وار ایدی. و عموماً خاص و زعامت

سفیر بوراجه بر ایش کورەمیەرك (ویانه) یه عودت ایلەمش وآوستریا ایله مناسبات سیاسیه خیلیدن خیلی‌یه بوزوله‌رق علیهنه اعلان حربه قرار ویرلمشدر. (صوقوللو محمد پاشا) نك تدبیری اوزرینه جناب پادشاهك‌ده اردوایله برابر بولنمسی قرار کیراولمش و بوسفر خاقان مشارالیهك اون اوچنجی سفری بولنمشدر (۹۷۳).

بو، اون اوچ سفر (بلغراد، ردوس، مهاج، ویانه، کون، بغداد قورفو، سوکزاوا، بودین، غران، تبریز، نخجوان) سفرلریدر.

اردوی سلیمانی (صوفیه ـ بلغراد) طریقیله (سملین) ە مواصلتنده قربان بایرامی حلول ایتمش ایدی. رسم معایده ایفا وامرا ایله عسکره عیدیه اعطا قیلندی. بواثناده (اردل) بکی (زاپولای) هدیه‌لرله کله‌رك عرض عبودیت ایلدی. مجارستان تخت قرالیسنه اقعاد ایدلمدکجه ترك سلاح ایدلمیه‌جکی وهمان عسکر، باروت، قورشون، آقچه تدارك ایدوب دها

وتیمارلرك حاصلات متیدەلری سکسان بش یوك کسور آقچه اولوب عسکری دخی ایکی بیك سواری‌یه بالغ اولور ایدی.

بودین ایالتی: (بودین، سمندره، پچوی، استونی بلغراد، اوسه‌ك، مهاج، استرغون، سرم، شمونطورینه، سکسار، اکری، قانیژه، صولنوق، سکه‌دین، خطوان، فولك، سجان، سکتوار، قوپان، نویغراد) سنجاقلرینی شامل اولدیغی حالده مؤخراً (اکری وقانیژه) سنجاقلرینه یدیشر لوا الحاقیله مستقل ایالات اتخاذ اولندیغی مثللو (ایوار) فتحندن صکره کذلك یدی سنجاق تشکیلیله برایالات دها ترتیب اولنمشدر. بکلربکیسنك سنوی (سکز یوك سکسان بیك) وملحقاتی بولنان میرلوالقلرك ایکی یوز اون بیك آقچه‌لکدن یدییوز قرق بیك آقچه‌لکه قدر خاصلری اولوب مجموع ایالتده ایکی بیك یدییوز یکرمی ایکی قلیج زعامت وتیمار وارایدی. (قلیج) تعبیری: دفتر خاقانی اصطلاحاتندن اولوب ارباب حربه مخصوص اولان زعامت وتیمارلرك اصل باش قلمنه یعنی اساسنه اطلاق اولنمغله

بر شیئه احتیاجی اولورسه طرف شاهانه‌دن اکمال ایدیله‌جکی وعد ایدلدی. فرانسه طرفندن مبعوث سفیر (کیلیوم دوب) Guillaume d'Aube دخی کنه‌رك قرال طقوزنجی (شارل)ك اخلاص مخصوصنی بیلدیردی .

قره‌مان بکاربکی (سلیمان پاشا) (بودین)ه اعزام اولندی. اردوی همایون (اکری) قلعه‌سنه طوغری یول آلیرکن (سکت وار) محافظی قونت(نیقوله زرینی)نك (سیقلوش) موقعنده(ترحاله) سنجاق بکی(محمد) بکی باصوب اوغلیله برابر قتل و اردوکاهی یغما ایتدیکی طویولدی. بونك اوزرینه (سلطان سلیمان) (سکتوار) ه دوندی .

(زرینی)، قلعه‌نك اورته‌سنه جسیم برصلیب رکز ایتمش ومترسلری قیرمزی چوقه‌لر، بیوك قله‌یی‌ده کوموش لوحه‌لرله ستر ایده‌رك ورود پادشاهی‌یی برطوپ انداختیله استقبال ایتمشدر. فقط وقوع بولان

ترق اوله‌رق صکره‌دن الحاق واعطا اولنان ملحقات (قلیچ) تعبیرندن خارج قایر ومحلول وقوعنده قلیجی مجدداً برینه و ملحقاتی ترق اوله‌رق دیرلك اصحابنك مستحق مکافات اولانلرینه علاوةً توجیه قلنور ایدی .

(بغداد ، مصر ، بودین) ایالتلری وقتیله (دارالسلطنه) اولدقلرندن میرمیرانلرینه قوچیلی قایغه بینمك ورکابنده (صولاق) (پیك) یوروتمك وبر درجه‌یه قدر توجیهاته مأذون اولمق کبی بعض امتیازات ویرلش ایدی .

آناطولی ایالتی : پاشا سنجاغی اولان (کوتاهیه) ایله (صاروخان ، آیدین ، خداوندکار ، قسطمونی ، منتشا ، بولی ، آنقره ، کنغری ، قره حصار صاحب ، تکه ایلی ، سلطان اوکی ، بالیکسری) سنجاقلرینی حاوی اولوب بکلر بکیسنك اون یوك ومیرلوالرینك ایکی یوکدن آلتی یوك آقچه‌لکه قدر خاصلری وار ایدی. بو ایالتده یوزطقسان بش زعامت ویدی‌بیك یوز آلتمش آلتی تیمار اولمغله جبه‌لولریله برابر قوهٔ عسکریه‌سی اون‌یدی‌بیك سوارییه بالغ اولور ایدی .

هجوملره تاب‌آور اوله‌میه‌رق قلعه‌یی یاقدی و ایچ قلعه‌یه چکیلدی . بیوك طابیه‌یه وضع ایدیلن لغم بر صباح دهشتله پاتلادی . اوکونك کیجه‌سی‌ده جناب سلیمان ارتحال ایلدی (٩٧٤ صفر ٢١) .

ایشته بواثنالرده ایدی‌که (طورغود) تونسده‌کی (المدحیه) یی ضبط وقپودان دریا (سنان پاشا) نك معاونتیله (طرابلس غرب) ی استیلا ایلدی . (حسن پاشا) نك یرینه تعیین ایدیلن (صالح رئیس) آفریقانك (طوغور) و (وارغلا) جهتلرینی فتح ایتدی. (بنی‌عباس) قبیله‌سنك رئیسی (عبدالعزیز) ك یاردیمیله صحرالردن عسکرینی ، طوپلرینی کوتوردی . فقط بالآخره (عبدالعزیز) له بوزوشدی . (وادیٔ ساحل) ده ایکی دفعه اوزرینه هجوم ایتدی . اك صوکره عسکری محو اولدی . فقط (صالح رئیس) کبی صاحب عزم اولانلر طوررلرمی ؟ بر مدت صکره (فاس) حاکمنه اعلان حرب ایده‌رك

قره‌مان ایالتی : پاشا سنجاغی‌اولان (قونیه) دن ماعدا (نیکده ، آقسرای ، بکشهری ، قیر شهری ، قیصریه ، آق شهر) سنجاقلرندن مرکب اولوب بکلر بکیسنك سنوی آلتی یوك آلتمش بش بیك و میرلوالقلرینك یوز طقسان بیك آقچه‌لکدن اوچ یوز اللی بیك آقچه‌لکه قدر خاصلری وار ایدی . بوایالتده یوز اون آلتی زعامت وبیك بش یوز درت تیمار موجود اولمغله جبه‌لولریله برابر قوهٔ عسکریه‌سی درت بیك آلتی یوز سوارییه رسیده اولوردی .

جزایر بحر سفید ایالتی : (کلیبولی ، آغریبوز ، اینه بختی ، قارلی ایلی ، مستره ، ردوس ، مدیللی ، قوجه ایلی ، بیغا ، وصغله) سنجاقلرینی وسالیانه ایله تصرف‌اولنان (ساقیز ، نقشه ، مهدیه) لوالرینی حاوی‌ایدی. بوایالت قپودان پاشالغه مربوط اولوب بکلر بکیسنك یعنی قپودان پاشانك سنوی سکز یوز سکسان بش بیك ومیرلوالقلرینك ایکی یوز بیك آقچه‌لکدن درت یوز قرق بیك آقچه‌لکه قدر خاصلری وار ایدی . اشبو

ایکی محاربه‌دن صکره پای‌تختنه کیردی . یغما ایلدی . بعده (غولت) بلده‌سی اوزرینه صالدیردی . اسپانیول والیسی (آلونصو دو په‌رلتا) تسلیم اولدی. بیچاره‌یی ایرته‌سی سنه اسپانیوللر (والادولیه) ده آصدیلر. (صالح رئیس) (اوران) ی آلمانجه (فاس) ه حاکم اوله‌میه‌جغنی اکلا- دیغندن استانبولدن امداد ایسته‌دی. فقط عمری وفا ایتمیوب بواثناده وفات ایتدی .

(حسن پاشا) ایکنجی دفعه اوله‌رق جزایر بکلربکی تعیین ایدیلنجه فاس حاکمی (شریف مولی محمد) علیهنه یوربیه‌رك تأمین غالبیت ایتدی ایسه‌ده اسپانیوللر طرفندن خط رجعتنك کسیله‌جکی قورقوسیله عودت ایتدی. فی‌الواقع (اوران) والیسی (قونت دال‌قان‌تد) ایکنجی دفعه اوله‌رق حربه باشلامش ایدی . مومی‌الیه (مازاغران) ایله (مستغنم) آره‌سنده مغلوب اولدی . کندی عسکرلرینك آتلری

ایالتده یوز یکرمی آلتی زعامت و بیك درت یوز طقسان ایکی تیمار بولنمغله قوهٔ عسکریه‌سی جبه‌لولریله برابر درت بیك بش یوز نفره بالغ اولور وبونلره (دریا قلمی) اطلاق اولنوب دریا سفرلرینه کیدرلردی. میرلوالری دخی ایکیشر کمی ایله دونانمای همایون معیتنده خدمت ایدرلردی. (صغله) یعنی (ازمیر) سنجاغی ترسانه کتخدالرینك خاصی ایدی .

قبریس ایالتی : پاشا سنجاغی اولان (لفقوشه) ایله (ایچ ایل، سیس، علائیه، طرسوس) سنجاقلرینی وسالیانه ایله تصرف اولنان (کرینه ، باف، ماغوسه) لوالرینی شامل اولوب بکلر بکیسنك سنوی آلتی یوك وسنجاق بکلرینك ایکی یوز بیك آقچه‌لکدن ایکی یوز قرق بیك آقچه‌لکه قدر خاصلری وار ایدی . بوایالتده اوتوز سکز زعامت وبیك آلتی یوز یکرمی یدی تیمار اولمغله قوهٔ عسکریه‌سی جبه‌لولریله برابر درت بیك بش یوز کشی‌یه بالغ اولور وقبریس بکلر بکیلری برکمی و بر یدك ایله دریا سفرینه کیتمك اوزره مأمور بولنوردی .

آیاغی آلتنده ازیلدی. والحاصل (حسن پاشا) (بنی عباس) ی مغلوب ایده‌رك (عبدالعزیز) ك برادری (مقرانی) کندیسنه اطاعت ایتدی. آندن‌صوکره قبائل بردورهٔ سکونه کیردی. حسن پاشا (اوران) ه‌ده هجوم ایتمش‌ایسه‌ده موفق اوله‌مامش و (طورغود) ایله برابر (مالطه) محاصره‌سنده بولندقدن صکره قپودان دریا تعیین ایدیله‌رك استانبوله دوشمشدر.

آفریقای عثمانی‌اداره‌سی طرف‌دولتدن منصوب‌اولان بکلربکیلرك الندهایدی. اواثنالرده نه (قسطنطین) والیسی، نه (تونس) قائدی ونه‌ده (تلمسان) حاکمی طوغریدن طوغری‌یه استانبول‌ایله مخابره ایده‌مزلر ایدی. بوراده بولنان عساکر یکیچریلرله غربا و قبائل افرادندن عبارت‌اولوب بونلردن‌ماعدا قورصان طائفه‌لری وسائره دخی‌موجود

ذوالقدریه ایالتی: (مرعش، ملاطیه، عینتاب، قارص، ذوالقدریه، صمصاد) سنجاقلرندن عبارت اولوب بکلربکیسنك آلتی یوك یکرمی سکز بیك درت یوز اللی و میرلوالقلرینك اوچ یوز بیك آقچه‌لکدن بش یوز بیك آقچه‌لکه قدر خاصلری وار ایدی. بوایالت یکرمی طقوز زعامت وایکی بیك یوز قرق تیاری حاوی اولمغله قوهٔ عسکریه‌سی جبه‌لولریله برابر بش بیك بش یوز سواری‌یه بالغ اولوردی.

رومیهٔ صغری ایالتی: پاشا سنجاغی اولان (سیواس) سنجاغیله (آماسیه، چوروم، بوزوق، دیوریکی، جانیك، عربکیر) لوالرینی حاوی ایدی. بکلربکیسنك طقوز یوك و میرلوالرینك ایکی یوز بیك آقچه‌لکدن اوچ یوز اللی بیك آقچه‌لکه قدر خاصلری وار ایدی. یکرمی طقوز زعامتی واوچ بیك یکرمی تیماری اولمغله جبه‌لولریله برابر قوهٔ عسکریه‌سی طقوز بیك مقداری سواری‌یه رسیده اولور ایدی.

ارضروم ایالتی: (ارضروم، قره حصار شرق، کیغی، خنس، پاسین علیا، ملازکرد، تکمان، قوزی جان، اسپر، طرطوم، پاسین سفلا،

ایدی . بکاربکیلرك نفوذی شمالده پك زیاده جاری ایدی . فقط جنوبه طوغری آزالیردی . قبائلدن یالکز عسکرك سلامت سیر وسفری ایله خفیف برویرکو طلب اولنوردی .

— ١٠ —

سلطان سلیمانك ارتحالنی، صدراعظم صوقوللو محمدپاشا کیزلدی. بو اثناده (جیولا) قلعه‌سنك‌ده فتحی خبری کلدی. (زرینی) ایچ قلعه‌نك یاتقده اولمسی حسبیله کمال یأس ایله شاپقه‌سنی کییوب ، قلینجنی قوشانه‌رق آلتی یوز نفر معیتیله عسکر اوزرینه صالدیردی ، فقط مقتول دوشه‌رك سرمقطوعی ایمپراطورك اردوکاهنه ارسال ایدلمك

مامروان) سنجاقلرینی شامل اولوب بکار بکیسنك سنوی بر ملیون ایکی یوز اون درت بیك ومیرلوالرینك یوز بیك آقچه‌لکدن اوچ یوز یکرمی بیك آقچه‌لکه قدر خاصلری وار ایدی . یوز یکرمی زعامت وبش بیك یوز اللی طقوز تیمار اولمغله قوهٔ عسکریه‌سی جبه‌لولرله برابر یدی بیك سکز یوز سواری‌یه بالغ اولور ایدی .

شام ایالتی : (دمشق ، قدس شریف ، غزه ، صفد ، نابلس ، عجلون ، لجون بقاع ، عکا ، تدمر ، صیدا مع بیروت ، کورك مع شوبك) سنجاقلرینی حاوی اولوب بکار بکیسنك سنوی برملیون ومیرلوالرینك ایکی یوز بیك آقچه‌لکدن اوچ یوز آلتمش بیك آقچه‌لکه قدر خاصلری وار ایدی . یوز یکرمی سکز زعامت وسکز یوزآلتمش سکز تیماری‌اولمغله جبه‌لولریله برابر قوهٔ عسکریه‌سی ایکی بیك آلتی یوز مقداری سواری‌یه رسیده اولور ایدی .

طرابلس شام ایالتی : (طرابلس، حما ، حمص ، سلمیه، جبلیه) سنجاقلرندن عبارت اولوب بکاربکیسنك سنوی سکزیوك آقچه ومیرلوالرینك ایکی یوز

اوزره (بودین) بکلر بکنه یوللاندی . (زرینی) نك ایچ قلعه‌ده ادخار ایتدیکی باروت‌ده بر آره آتش آله‌رق اوچ بیك عثمانلی‌یی شهید ایلدی .

صدراعظم ، پادشاهك نزله‌سی اولدیغندن بحثله چیقه‌میه‌جغنی و (سکتوار) جامعنك بناسی تمام اولنجه ایلك جمعه نمازینی اوراده ادا ایده‌جکنی عسکر آره‌سنه یایدی . بوصورتله (سلطان سلیمان) لك وفاتی اوچ هفته صاقلایوب بو اثناده کوتاهیه‌ده بولنان ولی‌عهد سلطنت (سلطان سلیم ثانی) یه خبر یوللادی .

٤٨ سنه سلطنت سورمشدر . حین وفاتنده ۷٤ یاشنده ایدی . زمانی عثمانلی دور استیلاسنك منتهاسیدر . مدور وطولانی یوزلو ،

اون بیك آقچه‌لکدن اوچ یوز طقسان بیك آقچه‌لکه قدر خاصلری وار ایدی . آلتمش اوچ زعامت و بش یوز یتمش بر تیماری اولمغله جبه‌لولریله برابر قوۀ عسکریه‌سی بیك درت یوز سواری‌یه بالغ اولور ایدی .

حلب ایالتی: (حلب ، آطنه ، اکرادکلیس ، بیره‌جك ، عزیز ، معره ، ترکمان حلب ، عزاز ، و متیج مع مضیق) سنجاقلرینی حاوی اولوب بکلربکیسنك سنوی سکز یوز اون یدی بیك ومیرلواقلرینك ایکی یوز بیك آقچه‌لکدن بش یوز بیك آقچه‌لکه قدر خاصلری وارایدی. بوایالتده درت یوز زعامت ویدی یوز طقسان طقوز تیمار موجود اولمغله قوۀ عسکریه‌سی جبه‌لولریله برابر ایکی بیك بش یوز سواری‌یه بالغ اولور ایدی.

رقه ایالتی: پاشا سنجاغی اولان (اورفه) سنجاغیله (جماسه ، خابور ، دیررهبه ، بنی ربیعه ، سروج ، عنه) سنجقلرینی حاوی اولوب بکلربکیسنك سنوی آلتی یوز سکسان بیك و میرلوالرینك یوز بیك آقچه‌لکدن ایکی یوز سکسان بیك آقچه‌لکه قدر خاصلری وار ایدی . بوایالتده اوتوز یدی زعامت وآلتی یوز اون آلتی تیمار اولمغله جبه‌لولریله برابر قوۀ عسکریه‌سی بیك آلتی یوز سواری‌یه بالغ اولور ایدی .

سیاه کیرپیکلی، الا کوزلو ، طوغان بورونلو ، یاصصی یغرنلی، اوزون بویلو ، سیرك دیشلی ، وقار ایله آهسته یوریبیشلی « مؤید وموفق ، نزاکت شانی وظرافت عرفانی محقق ، عاقل و عادل و فضلا وحکما وشعرانك تربیتنه مایل برشهریار باوقار ایدی » .

(سلطان سلیم ، مصطفی ، محمد ، بایزید ، جهانکیر ، مراد ، محمود ، عبدالله) ناملرنده شهزاده‌لری دنیایه کلمشدر .

(نتایج الوقوعات) دییورکه :

(سلاطین عثمانیه‌ده سلطان سلیمان خان کبی بختیار بر پادشاه کلمدیکی مواد آتیه ایله ثابت اولورکه اولا : اوان جوانیده یعنی یکرمی آلتی یاشنده جلوس ایدوب قرق سکز سنه سلطنت سورمشدر . ثانیاً صدف سلطنتك دریتیمی اولمغله ورثهٔ سلطنت منازعات ومقاتلاتندن مصون قالمشدر . ثالثاً بدر جنت مقرلری شرق وغربی سیف سطوتیله لرزان و ارکان دولت وافراد عسکریه‌یی بروجه اتم تربیه ایتمکله قدر ومنزلتی واصل مرتبهٔ عال‌العال اولمش برتخت عالی‌بخته جلوس

قارص ایالتی : (قارص، رجوان ، زار ، شاد ، کچوان ، قغزمان مع‌شوره‌کل) سنجاقلرندن مرتب اولوب بکلربکیسنك سکز یوز یکرمی و میرلوالرینك ایکی یوزبیك آقچه‌لکدن درت یوزبیك آقچه‌لکه قدر خاصلری وار ایدی. بو ایالتده بیك ایکی یوز آلتی زعامت وتیمار اولمغله قوهٔ عسکریه‌سی بونسبتده اولمق اقتضا ایدر .

چلدر ایالتی : (چلدر، اولتی، خرنوش، اردنوج ، اردهان، حجرك ، بوسخو، ماخجیل ، اجاره ، پنك ، برتکرك ، لوانه ، نصف لوانه ، شوشاد) سنجاقلرینی حاوی اولوب بکلربکیسنك طقوز یوز یکرمی بش بیك ومیرلوالرینك ایکی یوزبیك آقچه‌لکدن آلتی یوز بیك آقچه‌لکه قدرخاصلری وار ایدی . (برتکرك ، لوانه ، نصف لوانه، شوشاد) یورتلق واوجاقلق وجهله تصرف اولنور و طقسان یدی زعامت وبش یوز اللی طقوز تیماری اولمغله قوهٔ عسکریه‌ی جبه‌لولریله برابر بیك سکز یوز سواری‌یه رسیده اولوردی .

ایله‌مشدر. رابعاً « کمال پاشا زاده » و « ابوالسعود » افندی کبی تشکیل دولته قادر فضلایه و « خیرالدین پاشا » و « طورغود پاشا » مثللو مجاهدینه مقارن اولمشدر. کندیلری دخی اوائل سلطنتلرنده اجداد عظاملری کبی بالذات ادارهٔ امور دولت ایدوب اون اوچ دفعه علم افراز سفر اولمش ایسه‌ده ۹۵۰ تاریخندن صکره اولکی همت ومساعیسنه نسبتله نوعما کسل طاری اولدی. حتی ذکر اولنان اون سفردن طقوزینك سلطنتلرینك نصف اولنده ویالکز دردینك نصف اخیرنده بولنمسی وعجم شاهنه التجا ایدن شهزاده سلطان بایزیدی شاه عجمی تهدید ایده‌رك حیاً آلمق شان سلطنتی ایجابندن ایکن خلاف مأمول آقچه وبوغچه‌لر اعطاسیله میتاً آلمغه راضی اولمسی بوقضیه‌یی مؤیددر .

طربزون ایالتی : (طربزون ، باطوم و کونیه) سنجاقلرندن عبارت اولوب بکلر بکیسنك سنوی یدی یوز اوتوز درت بیك سکز یوز اللی طقوز آقچه‌لك خاصی وار ایدی . بوایالتده اللی آلتی زعامت ودرت یوز طقسان سکز تیمار اولمغله جبه‌لولریله برابر قوهٔ عسکریه‌سی بیك یدی یوز اللی سواری ایدی .

کفه ایالتی : بوایالت برسنجاقدن عبارت و قریم شبه جزیره‌سنك (آزاق) دکزی جانبنده واقع برقاچ قلعه‌یی حاوی اولوب بکلربکیسنك آلتی یوز یتمش طقوز بیك آقچه‌لك خاصی وار ایدی . قریم خانلرینه اعطا اولنان یومیه بیکر آقچه جیب خرجلغی کفه مقاطعه‌سندن محول ایدی . مع مافیه بش یوز اللی درت تیمار وزعامتی حاوی ایدی .

موصل ایالتی : پاشا سنجاغی اولان (موصل) سنجاغیله (باجوانلو ، تکریت ، اسکی موصل ، هورن ، بانه) لوالرینی حاوی اولوب بکلر بکیسنك سنوی آلتی یوز سکسان بیك ومیرلوالرینك ایکی یوز بیك آقچه‌لکدن ایکی یوز یکرمی بیك آقچه‌لکه قدر خاصلری وارایدی وایکی یوز یتمش درت زعامت وتیماری حاوی ایدی .

دیاربکر ایالتی : پاشا سنجاغی اولان (آمد) یعنی (دیاربکر) لواسیله (خربوط ، ارغنی ، سیورك ، نصیبین ، حسنکیف ، چشکزك ، سعرد ، مفارقین ، آقچه قلعه ، سنجار ، خابور ، صفمان ، قولب ، مهران ، ترجیل ، اوتاق ،

اون ایکنجی باب

ایکنجی سلطان سلیم

— ١ —

٩٧٤ ده عثمانلی تختنه چیقمشدر . ٤٤ یاشلرنده ایدی .
صدر اعظم (صوقوللو محمد پاشا) نك یازدیغی عریضه‌یی کوتورن «حسن چاوش» سکتواردن انفکاکنك سکزنجی کونی (کوتاهیه)یه واصل اوله‌رق تسلیم ایله‌دی. سلطان سلیم درحال خواجه (عطاءالله) افندی ایله (لالا حسین پاشا) یی و مصاحب «جلال چلبی» یی یاننه

برنك ، چباقجور، چرمیك) سنجاقلرینی حاوی اولوب بکلربکیسنك برملیون ایکی یوز بیك و میرلوالرینك یوز بیك آقچه‌دن بشیوز بیك آقچه‌یه قدر خاصلری وار ایدی . بو سنجاقلرك سکزینه کرد بکلری (یوردلق) و (اوجاقلق) وجهله متصرف اولدقلری مثللو درت یوزدن متجاوز عشائر اکراد بکلری دخی وار ایدیکه میرلوا کبی صاحب توغ و علم اولمیوب زعما حکمنده ایدیلر. بوایالتده قرق ایکی زعامت وآلتی یوز سکسان سکز تیمار اولمغله قوهٔ عسکریه‌سی جبه‌لولریله برابر سکز یوز و اکراد عسکریله معاً طقوز بیك سواری‌یه بالغ اولور ایدی .

وان ایالتی : (وان ، عادلجواز ، ارجیش ، موش، بارکیری، کارکار، کسانی، اسپایرد ، اغاکس ، اکراد بنی قطور ، قلعهٔ بایزید ، بردع ، اووه‌جق) سنجاقلرینی حاوی اولوب بکلربکیسنك سنوی برملیون اوتوز ایکی بیك ومیرلوالرینك ایکی یوز بیك آقچه‌دن درت یوز اللی بیك آقچه‌لکه قدر خاصلری وار ایدی. بوایالتده یوز طقسان طقوز زعامت وطقوز یوز اون آلتی تیمار اولمغله قوهٔ عسکریه‌سی‌ده بونسبتده اولمق اقتضا ایدر .

ایکنجی سلطان سلیم

آله‌رق اوچ کونده قاضی کوینه مواصلت و بورادن اسکداره عزیمتله همشیره‌سی «مهرماه» سلطان سراینه نزول ایله‌مشدر. بعده تخصیص ایدیلن بر چکدیری ایله اسکداردن سرای همایونه کیدیش واقع اولمش و قیز قله‌سی اوکندن مروری اثناده طوپلر آتیله‌رق

بغداد ایالتی: (بغداد، حله، زنکی آباد ، جوارز، رماحیه، چنکوله ، قره‌طاغ، درتنك ، سماوات ، بیات ، درنه ، ده‌بالا ، واسط ، کرند ، تیورقپو ، قزانیه ، کیلان ، ال صایح ، عمادیه) سنجاق وحکومتلرینی حاوی ایدی. بغداد بکلربکلکنك برملیون درت یوز بیك آقچه سنه‌لکی اولوب الویهٔ ملحقه‌نك بعضیسنده خاص امرا دخی وار ایدیسه‌ده اکثریسی سالیانه ایله موظف ایدی .

بصره ایالتی : عصر سلطان سلیمان خانیده بغداد فتح اولندقده بصره امیری (راشد) عرض اطاعت ایتمکله بروجه حکومت کندیسنه تفویض اولنوب برمدت موی الیهك اولادی تحت اداره‌سنده قالدقدن صکره جانب دولتدن میرمیران کوندرلمکه باشلاندی. والتزام صورتیله بکلربکیلره توجیه اولندی. حاصلاتی اون یوك آقچه‌یه بالغ اولوردی .

سلطنتی اعلان ایدلمشدر . سرایده مهرماه سلطان ایله ملاقات ایلدکدن صکره شیخ الاسلام « ابوالسعود » افندی، « اسکندر پاشا » و استانبول قاضیسی قاضی زاده « احمد » افندی ، دفتردار « حسن چلبی » وبالجمله علما ومدرسین کله‌رك ال اوپدیلر و بیعت ایتدیلر . سلطان مشارالیه مراسم مذکوره‌دن صکره تربهٔ اباایوبی و مرقد سلیم اولی زیارت وهر برنده فقرایه اوتوزر بیك آقچه عطیه احسان ایدرك ایکی کون صکره سیر سریع ایله حدوده عزیمتله اوتجی کونی « بلغراد » ه و برآز صکره « وقواره » مواصلت ایلدی . بوراده صدر اعظمدن برعریضه وارد اولدی . بوعریضه : (اردوی همایونی تشریف بیورلدیغی تقدیرده قول طائفه‌سی اجداد عظامکز قانونی اوزره جلوس بخششی ایسته‌یه‌جکلردر . حال بوکه اردو خزینه‌سنده

لحسا ایالتی: بودخی بغداد فتحندن صکره حوزهٔ حکومت عثمانیه‌یه داخل اولوب سکز یوز سکسان بیك آقچهٔ سالیانه ایله میرمیران کوندریلیرکن مؤخراً عربان تسلطنه کرفتار اولمغله بغداد والیلرینك اقتدارلیلری بر درجه‌یه قدر تنفیذ حکومت ایدرلر ایدی .

یمن ایالتی : (سلیمان پاشا) و (سنان پاشا) سفرلرندن صکره یمنك اکثر مواقعی تحت حکومت دولته داخل اولوب (مخا ، زبید ، صنعا ، تعز ، صهله ، کوکبان ، طویله ، معارب ، و عدن) لوالری تشکیل قیلنمش وبکلر بکیلر خیلیجه آثار براقوب برآرالق (عدن) آیروجه بکلر بکیلك اتخاذ اولنمشیکن (١٠٠٠) تاریخندن صکره اوراره باقیلمغه زمان مساعد اولمدیغندن اکثر محللری امامارك دست تصرفنه کچمشدر .

حبش ایالتی : (مصوع) ایله (سواکن) سنجاقلرندن عبارت اولوب فقط (اوز تیمور اوغلی عثمان پاشا) حبش بکلر بکیسی ایکن حبشیلر ایله عظیم جنکلر ایدوب توسیع دائرهٔ حکومت ایله‌مش ایدی. مؤخراً ایالت مزبوره بر طاقم نا اهلاره توجیه اولنمغله شیرازهٔ حکومت بوزولدی . دها صکره

کفایت مقداری آقچه یوقدر . ذاتاً سفر بیتمش ، قیش ایریشمش و « سکتوار » قلعه‌سنك تعمیری قوۀ قریبه‌یه کلمشدر . اوچ کونه عودت مأمولدر . بلغرادی تشریف بیوریله‌رق اوراده بکله‌نیلسون) مألنده ایدی. سلطان سلیم تنسیب ایده‌رك « بلغراد » ه عودت ایله‌دی.

صوقوللو ، ربیع الآخرك اوچنجی کونی عسکره علوفه‌لرینی ویردی . روم ایلی و آناطولی بکلربکیلرینه اوامر لازمه کوندره‌رك روز قاسم کچمه‌ینجه فتح اولنان یرلرك محافظه‌سی و عسکره اذن ویرلمه‌مسنی تأکید ایلدی. شهر مذکورك آلتنجی کونی‌ده قانون قدیم اوزره رایات اسلام آچیله‌رق ارکان و اعیان دولت دروننده سلطان سلیمانك نعشی بولنان مزین و مکمل بر عربه‌نك اوکنجه یوریدیلر . عربه‌نك اطرافنی صولاقلر آلمش وچاوشلر آلقیشلامقده بولندقلری

(جده) سنجاغی مرکز ولایت اتخاذاولنوب ایالت حبش دخی الحاقاً توجیه اولنور اولدی . سالیانه‌سی اون بریوك سکسان بیك آقچه ایدی .

مصر ایالتی: (جرجه ، ابریم ، الواحات، منفلوط ، سیوط ، بهنسا ، شرقیه ، غربیه ، منوفیه ، منصوریه ، قلیوبیه ، بحیره ، اسکندریه ، دمیاط ، رشید) سنجاقلرینی حاوی‌اولوب بکلر بکلکنك درت یوزسکسان یدی کیسه سالیانه‌سی وار ایدی .

مصر وبغداد کبی اوزاق‌اولان ایالتلرك الویۀ ملحقه‌سنه بکلربکی اولان ذاتلر میرلوالر تعیین ایدرلردی. دولت چراکسه بقایاسندن‌اوله‌رق مصرده برطاقم (کوله‌من) بکلری موجود ایدی. بونلره مخصوص مناصب وکویلر وار ایدی‌که بکلر بکیلر تفویض وتوجیهه مأذون ایدیلر . (اسکندریه ، دمیاط، و رشید) سنجاقلری ساحلده بولنمق تقریبیله اکثریا ترسانۀ عامره امراسنه خاص اوله‌رق توجیه اولنور وبونلر طرفلرندن برمتسلم کوندروب اداره ایدرلردی .

کبی طبل ونقاره ، ســورنا ، نفیرلر چالنمقده بولنمش ایدی . صولاق زاده دییورکه :

(آلتنجی قوناقده مقدما باپیلان نهر « صـاوا » اوستندهکی جسر عظیمدن کچیلوب وزیر صـاحب تدبیر یوللرده مرحوم خداوندکارك میتنی کاه لباس حیاتله نمایان ایدر وکندیسی بعض امور عرض ایتمك اسلوبنده عربهنك یانجه سویلنهرك کیدر ایدی) .

مشـاراليه بلغرادهدرت منزل قالنجه برقاچ حافظ ایستهدی . حافظلر عربهنك ایکی طرفنده ذکراللهه باشلایجه هرکس وفات جناب سلیمانه انتقال ایلدی . بوکیجه ایله تمام قرق سکز کون اولیوردی . نعشی مسك وعنبر ایله تحنیط ایدلمش و مشمعلره صـاریلوب فضلاتی « سکتوار » قارشوسنده برمحله خفیاً دفن ایدلمش ایدی . بر صـباح اردوی همایونك قونمش اولدیغی محلده « روحیچون فاتحه » ندای

طرابلس غرب ، تونس ، جزایر ایالتلری : (بونلره غرب اوجاقلری) اطلاق اولنوردی .

امر ادارهلری بتون بتون باشقه حالدهایدی . شویله‌که : بوایالتلر فتح اولندقجه (یرلی قولی) نامیله سکزر اونر بیك ترك عسکری براقیلوردی . اسپانیوللرك اندلسده بولنان عربلر حقنده متجاسراولدقلری حرکات غدارانه سببیله ملت اسـلامیه ایله اسـپانیالولر بیننده مخاصمهٔ قویه حادث اولدیغنه و دولت علیهنك ایسـه اسـپانیا دولتیله اصلا معاهدهسی سبقت ایتمدیکنه مبنی ذکر اولنان اوجاقلر خلقی تدارك ایلدکلری سفن حربیه ایله علی‌الدوام اسپانیاساحل وجزیرهلرینی غارت وتجارسفینهلرینی اخذ وضبط ایدر وایجاب ایتـدیکجهدونانمای همایون معیتنه جلب اولنهرق خدمات سفریهده بولنورلردی . برده اول عـرده (مالطه) قورصانلری اسلام تجار سفینهلرینی آولامق‌ایله مشـغول ومألوف بولندقلرندن غرب اوجاقلری دخی دولت علیهجه آنلره مقابل طوتولمشـدی . اسپانیوللر بواوجاقلرك اك قوتلیسی وکندیلرینه اك قریبی بولنان (جزایر) ه دفعاتله هجوم ایلدیلر ایدیسهده کلی ضایعاته کرفتار

مؤثری ایشیدلدی . عسکر سرایا متأثر اوله‌رق بر فغان عمومی حاصل اولدی . وزرا وعلما وفات سلیمانینك اشاعه‌سی وقتی دکل ایدی رأینده بولندقلری صره‌ده صدر اعظم عسکره خطاباً شویله بر نطق ایراد ایله‌دی :

قرنداشلر، یولداشلر نه‌ایچون طورییورسکز ؟ یورییه‌لم . بونجه ییللق اسلام پادشاهنه توحید و تهلیل ایله نیچون تعظیم و تکریم ایتمیه‌لم ؟ غزالر ایلیه‌رك انکروس ولایتنی دار اسلام ایله‌دی . وجمله‌مزی نعمت و احسان ایله بسلدی . عوض بومیدرکه جسد مبارکنی باشمزده کوتورمیه‌لم . خصوصا اوغلی سلطان سلیم حضرتلری حالا پادشاهمزدر . اون یدی کوندن بریدر بلغرادده سزه منتظر و پدرینك وصیتی اوزره بالجمله انعام و ترقیٔ معاشاتکزی اعطا و اجرایه حاضردر . خاطریکزی خوش طوتك . همان حافظلر تلاوته مشغول اولسونلر ، بزده چکیلوب کیده‌لم ، طوره‌جق یر دکلدر) .

بونك اوزرینه اردو یوریدی . عسکر : « دردمزه درمان قرآندر .

اوله‌رق رجعت قهقری‌یه مجبور اولمشلردی . کیدرك مذکور اوجاقلرده عصبیت عسکریه حاصل وبونلر فی‌الاصل یکیچری ایکن (دایی) تعبیری‌ایله کمی قپودانلری و صاحب نفوذ ضبطان حادث اولمغله بکلر بکیلرك چوقلق حکمی قالمیوب حل وعقد ایچلرندن انتخاب ایدر اولدیلر. وجانب سلطنت سنیه‌دن دخی تصدیق وتوجیه اولنمغه باشلاندی . ایکی اوچ سنه‌ده برکره طرف دولت علیه‌یه هدیه تقدیم ایدرلر وترشانهٔ عامره‌دن دخی کندیلرینه سفینه وادوات حربیه اعطا اولنور ایدی .

آناطولی وآق دکز جزیره‌لری اهالیسنك اشبهلری وبرجنایتله متهم اولوب حکام طرفندن آرانیلانلر غرب اوجاقلرینه فرار ایدرلر وبعضاً دخی مذکور اوجاقلردن مخصوص مأمورکلوب (ازمیر) وسائر یرلرده بایراقلر آچه‌رق : (صولومه‌دن جان ویرمك وترله‌مه‌دن مال قازانمق ایسته‌ینلر بایراغمز آلتنه کلسونلر) دیه دلالره ندا ایتدیروب عسکر یازارلر ایدی. دها صکره‌لری مذکور اوجاقلر خلقنه اوروپا دولتلریله عقد معاهده ایتمکه جانب دولت علیه‌دن رخصت اعطا اولنمغله و بعضاً دخی اجبار قیلنمغله بتون

قرآن عظیم الشانه ایتان ایده‌رك كیده‌لم » دیوب ایرتسی صباح « سرم » صحراسنه ، بعد الصلات عربه یانجه حافظلر تلاوت قرآن ایلیه‌رك « متروویچه » یه مواصلت ایدیلدی . وزیر اعظم بورادن‌ده حضور پادشاهی‌یه مفصل برعریضه تقدیم ایتدی . مآلی شوایدی .

(جنازه ایله اردو بلغراده مواصلت ایلدکده نصب اولنه‌جق اوطاق همایون اوکنده جنتمکانك بوسفرده برابر کتیرمش اولدیغی تخت زرین اوزرینه جلوس بیوریله‌جق ، بالجمله اعیان و بندکان پایهٔ سریر سلطنته یوز سورسون . قول طائفه‌سی قانون قدیم وجهله انعام و ترقیلرینی لسان شاهانه‌لرندن ایشیتمه‌لری آره‌لرنده مقرر اولمغله بونلرك هیسی ویریلسون ، مقبولمدر دیه اراده بیورلسون . باخصوص یکیچری طائفه‌سی ال قالدیروب چاوشلری آل‌عثمان پادشاهلرینه و اوجاقدن کچن یولداشلرینه دعالر ایلیوب جمله طرفندن آمین دینیلمسی عادات قدیمه‌لرندن اولمغله بوکا مساعده ایدلسون . بعده جنازه نمازی قیلنسون . فرداسی کون‌ده ارکان دولت تهنیهٔ سلطنت معرضنده سریر عزته تکرار یوزلر سوردکلرنده خلعتلر ویرلسون .

بتون برسربست اداره استحصال ایلدیلر . واقعا بونلرك معاهده‌لری دو-لتلرجه مرعی اولان قیود وشروط سیاسیه‌یی حاوی اولمیوب ترك محاربه‌دن عبارت و برنوع متارکه دیمك ایدیسه‌ده بومأذونیت آتیده دولته بیوك مشکلاتی دعوت ایتمشدر .

دولت علیه‌یه تابع حکومات

شرافت حجاز : یاوز سلطان سلیمك مصر فتحندن صکره شریف (ابوالبرکات) مکه‌نك آناختارلریله امانات مقدسه‌دن بعضلرینی یوللایه‌رق سلطنت عثمانیه‌یی طانیمش ایدی . برآز صکره‌لری (یمن) و (حبش) طرفلرنده کوندن کونه عساکر عثمانیه تکثر ایده‌رك ٩٤٤ سنه‌سنده حرمین شریفینه طرف دولتدن قاضی نصب وارسال وسنان‌پاشانك یمن سفرندن‌عودتنده جده‌کمرکنك نصف حاصلاتی شریف بولنان ذواته تخصیص قیلندی . دها صکره‌لری لوای (جده) وایالت حبش وشیخ الحرملك خدمت جلیله‌سی برلشدیریلوب میرمیران

سلطان سلیم عریضهٔ معلومه‌یی خواجه عطاءالله افندی‌یه کوستریر. عطاءالله افندی‌ده صدر مشارالیهك کسر نفوذی مقصدیله :

— ذات شاهانه‌کز استانبولده جلوس بیوردیکز . بونك رسماً تکرارینه حاجت یوقدر . بوتکلیف حاکمی محکوم ایتمکدر . دیر ، فقط پادشاه قانع اولماز . لالا حسین پاشادن صورار . اوده عقلی ایره‌بیلدیکی قدر :

— بز استانبولدن بلغراده کلمه‌مش اولسه ایدك اردو نه‌یاپه‌جق ایدی ؟ بومراسم جدیده نه‌یه یارایه‌جق؟ تنزل بیورمیکز . جوابنی ویریر . پادشاه مصاحب جلال چلبی‌دن‌ده استطلاع ایلر . مرقوم‌ده :

— ملك سلطنت وارث واحده منحصر ایکن بودرلو تصوراته وجود ویریلماز . جوابنی ویریر .

بوائناده قپوجی (سنان آغا) اوتاق همایونی (خنکار) تپه‌سنه قورار . (سلطان سلیم) ده آنه راکباً اوتاغه کیدر . اوتاقجی باشی کیفیتی صدر اعظمه بیلدیریر . پاشا محرم اسراری اولان (فریدون بك) ه :

— صداقتله ایفای خدمت ایدن بر صدر اعظم امور ملکه عائد احوالی خاکپای شاهانه‌یه عرض ایدرده اوده غیریلرك رأیی ایله حرکت ایدرسه نظامه اختلال کلمه‌سندن غافل بولنور . پادشاهمز غایتله مستغنی ، کیمسه‌یه سوز سویلتك

و وزرایه و مدینهٔ منوره شیخ الحرملکی مأموریتی دخی دار السعاده آغاسی معزوللرینه تفویض اولنه‌کلکله شریفلرك ایشلری شرفایه نظارت وبدوی عربانه حکومت ایتمکله منحصر قالدی . مع مافیه طرف دولت علیه‌دن علوشانلرینه احترامده قصوراولنمیوب هرسنه صرهٔ همایون امینلریله اینجو والماس ایله‌مرصع خلعت و نامهٔ همایون ارسال‌اولنوب امارت توجیهی دخی بامنشور و تشریفات اجرا ایدلمکده‌در .

قریم خانلغی : خانلر (باغچه سرای) ده ، وزیر اول وثانی حکمنده‌اولان واکثریا سرعسکرلك وظیفه‌سنی ایفا ایدن (قلغای) و (نورالدین) سلطانلرله سائر میرزالردن هربری قریم شهرلرندن برنده اقامت و اجرای حکومت ایدوب خانلرك برجانبه سفری وقوعنده دائره‌لری خلقنی و اهالیدن حرب وضربه قادر اولانلری جمع ایدوب موکب خانی‌یه التحاق ایدرلردی . طرف دولت علیه‌دن خدمت خانیده بولنان ۱۰ بیك قدر عسکردن ماعدا

ایسته‌مز. قول طائفه‌سی ایسه لابد جلوس سلطنتلرنده بالذات پادشاهلرك کلاملرینی ایشیده‌کلمشدر. هم خواه وناخواه سویلدیرلر. بوصرده‌ده (محمد لالا) نیجه مدارا ایلسون. همان الله تعالی خیرلر ویره.

دیر. فریدون بك شوحالی پادشاهه یازه‌لم دیه کاغد قلمی النه آلیرسه‌ده وزیر مشار الیه:

— بز بیلدیکمزی سویلدك. جائزکه بنم یریمه دیلدیکنی نصب و تعیین ایلر. پادشاهلره خطاب ایلك اولماز. دیه‌رك منع ایلر.

ایرته‌سی کون اردو (متروویچه) دن قالقدی. ارکان دولت سیاه شمله‌لر صارمش، صولاقلر، پیکلر صورغوجلرینی چیقاروب بورکلری اوستنه پشتماللر طولامش ایدیلر. (بلغراد) اهالیسی‌ده ماتم روبالری کیمش اولدقلری حالده‌کوپری‌یی لحوب اردویی قارشیلادیلر. عربه ایچنده تابوت ایله صورغوجلی مجوزه بولنیوردی. اوتاق همایونه یاقلاشنجه آرابه‌نك اورتوسی قالدیرلدی. سلطان سلیم (مشکی اطلس جامه وسیاه جوقهٔ سلیمی نیمتن کیوب باشنه شمله صارمش) ایدی.

عساکر غیر منتظمه معلوم دکل ایسه‌ده سالف الذکر سلطان ومیرزالر ایله امرای تاتار کندیلرینه منسوب قبائل خلقیله خان اردوسنه واصل واجتماع حاصل اولدقده اوتوز قرق بیك وبلکه دها زیاده جنکاوره رسیده اولدقلری ثابتدر.

افلاق وبغداد امارتلریله راغوزه جمهوریتی: بونلر اوزرنده دخی حقوق دولت کوندن کونه کسب متانت ایتمش و (طورله) ایله (طونه) نهرلری ساحللرنده‌اولان قلعه‌لر یکیدن یکی‌یه تحکیم وامرا وعساکر محافظه اقامه‌سیله حقوق مذکوره تأیید ایدلمش ایدی.

اردل قراللغی: سلطان سلیمان مرحوم مجارستانی فتح ایتدیکنده (اردل) حاکمی بولنان (یانوش) ی (بودین) تختنه اصعاد وسکز اون سنه مرورنده وقوع وفاتنه مبنی اوغلی (استفان) ی پدری مقامنه اقعاد ایتمشیدی. لکن «استفان» هنوز ممه امر برچوجق اولوب والده‌سی وکالت و نیابت ایتمش

(عطاءالله افندی) جنازه نمازینی قیلدیردی . بعدالصلات ذات شاهانه جمله‌یه سلام ویره‌رك ینه اوتاغ همایونه چکیلدی . (تاریخ سیاسی) بوراده اووقتك عسکرینك احوال روحیه‌سنی معرف اوله‌رق دییورکه:

(ایشته بوآنده برغلغله پیدا اولوب عسکر فریاد ایده‌رك :

— عادته رعایت اولنمادی . بزه اعطاسی واجب اولان انعامك اصلا بحثی بیله اولمادی. وزیرلر نه‌ایچون بویله ایتدیکز؟ صوچلولرالیمزدن قورتوله‌میه‌جقدر. بزپادشاهی‌ده ادرنه قپوسنده یاخود سرای قپوسنده اوت آرابه‌سنك قبنده بولورز .

سوزلری هرطرفده ایشیدلمکه باشلادی . وزرا اوحالده بر اختلالك قریب الوقوع اولدیغنی کوره‌رك جنازه‌نك استانبوله نقلنی بالتعجیل دیکر ذوات ایله برابر وزیر احمد پاشا بوخصوصه مأمور ایدلمکله برابر ارکان ورجال دولت بالاجتماع حضور همایونده مراسم دست بوسی ایفا قلندقدن صکره صدر اعظم سابقا اردو دفترداری جلال بك ایله نزد شاهانه‌ده قالوب بوآنده ایسه غلغله

ایدیسه‌ده نیجه‌لو بووسیله ایله (بودین) ی تسخیر ایتمك سوداسنه دوشدی. یکندن قلعهٔ مذکوره عثمانلی والیلری ید محافظه‌سنه تودیع ویالکز اردل قراللغی (استفان) ه توجیه ایدلمش ایدی . اردل قراللغی ۱۱۰۰ تاریخنه قدر تابعیت سلطنت عثمانیه‌ده قالمشدی .

(اردل) قراللرینك تشریفات ومعاملاتجه (افلاق) و (بغدان) وویوده‌لرندن برقاچ وجهله فرق وامتیازلری‌اولوب اولا: لقب ومنشورلرده برزمانلر (مملکتین) دینیلن افلاق و بغدان بکلرینه (وویوده) و اردل حکمدارلرینه (قرال) تعبیر وتسطیر اولنوردی. ثانیاً: حین نصبلرنده مملکتین بکلرینه (قوقه) تعبیر قلنان وقول کتخدالرینه مخصوص اولان (قلنسوه) کیدیریلوب اردل قراللرینه ایسه (قورونه) دینیلن تاج اعطا اولنه‌کلمشدر. ثالثاً: مملکتینده بولنان قلعه‌لر امرای عثمانیه دست محافظه‌لرنده اوله‌رق اردل قلاعی‌ایسه قرالره مودوع بولنوردی . رابعاً: مملکتین امارتلری صکره‌لری رومه‌لردن خدمت دولتده اولان بعض‌ذواته توجیه اولنه‌کلوب اردل قراللغی ایسه دائما اهالینك انتخاب ایلدکلری کبرایه تفویض اولنور ایدی .

کیتدکجه آرتمش وعسکر معیت شاهانه‌ده کلنلره شتم و دشنام و جنتمکان حقنده دخی بددعایه قیام ایتملری اوزرینه لالا حسین پاشا جنازه‌نك کیزلیجه استانبوله نقلنی امر ایتمش ونهایت‌الامر ذات شاهانه بومثللو تهدیدآمیز نمایشلره برصورت ویرمك ایچون ضابطان عسکری‌یی حضوره قبول ایله عسکره دخی بش کون ظرفنده انعام وترقیلرینی بردرجه‌یه قدراحسان ایلمش اولدقلرندن صانکه اسکات اولنان اشبو عساکر ایله استانبوله متوجهاً یوله دوام اولنمش ایدی .

جنازه‌نك دفن ایدلدیکی (ادرنه) ده خبر آلندی . پادشاهك سراینه کیرنجه‌یه قدر سوقاقلرده وقوعه کلن شوحاللری ایچه مطالعه ایدوب اموردولته خواجه ، لالا ، مصاحب کبی اشخاصك قاریشمه‌سندن نه‌درلو فناقلر وقوعه کلدیکنی ذهناً موازنه ایدك . (عبدالحمید) خان‌ثانی زمانندەده بز بونك نیجه نمونه‌لرینی کوره‌رك ازیلمش ودولتك حیاتندن امیدمزی کسمش ایدك .

« استانبوله یاقلاشلدقده آلای ترتیبی اکمال ایدیله‌بیلمك ایچون کیجه (حلقه‌لی) کوینده‌کی قصرده آرام‌ایدلدی. کیجه‌لین‌یکیچریلردن

---

١٠٦ — فائده

سلطان سلیمان قانونی حقنده

سلطان سلیمان خان زمان شریفلرنده اختلال عالمه باعث اولان ماده‌لرك اولکیسی بودرکه : بنفسه دیوان ایلمکی رفع ایلدی . کیده‌رك شویله اولدی‌که ارباب سیفی دکل ، بکلر وبکلر بکیلر بیله پادشاهه بیلنمه‌دن قالدی. ایکنجی سبب بودرکه : خاص خدامندن سلحداری اولان (ابراهیم) پاشایی دفعةً وزیراعظم ایدوب اولکی قاعده‌یی کوزتمه‌دی. کیده‌رك هر پادشاه مخصوص بنده‌لرینی ایلرو چکوب آز زمانده وزیر اعظم ایتمکله اول مقوله‌لرك احوال عالمه وقوفلری اولمیوب تازه‌لکه و التفات پادشاهی‌یه مغرور اولمغله وقوفی اولانلره دخی سؤال ایتمکه تنزل ایلمیوب غفلتلری کلده اولمغین عالمك انتظامی بوزلدی .

بر کروه مشعله‌لر اطرافنده بر مجلس قوردیلر. آرتق یاپه‌جقلری ایشی تأخیر ایتمك قابل دكل ایدی. صباحلین قائممقام و قپودان پاشالر ایله شیخ‌الاسلام وعلما ومدرسین استقباله كلدیلر. آلای یوله دوزولدی. استانبول اهالیسی آلایی سیر ایچون سوقاقلره دوكولمشلردی. اوكده بولنان یكیچریلر صفلری صیقلاشدیردیلر. ایلری‌یه چكمك ایسته‌ینلری چویریبورلردی. شهزاده جامعنه یقین‌كلنجه اوكده‌كی صف طوردی. بالطبع كیروده‌كیلرده طوردیلر. پادشاه ادرنه قپوسنه قریب برمیدانده تام برساعت بكله‌دی. نیه طورییورسكز؟ دیه سؤال ایدن وزرایه یكیچریلر:

— اوكده براوت آرابه‌سی وار، بزی حركتدن آلیقویایور.

دیه جواب ویردیلر كه بوسوز عصیان اماره‌سی ایدی. برآره‌لق ایكنجی وزیر (پرتو) پاشا یكیچریلره تقربله:

— ییكیتلر بوحركتكز یاقیشیقسزدر.

دیدی. مشارالیه:

اوچنجی سبب بودركه: كریمهٔ مكرمه‌لری مهرماه سلطانی (رستم پاشا) یه ویروب وزیر اعظم ایلدی. كمال مرتبه نظرلری اولمغین مرادینه مساعده ایلیوب اجدادی زماننده فتح اولنمش ممالكدن اول قدر قریه‌لر تملیك ایلدی‌كه ملوك طوائفدن بر پادشاهه خزینه اولمغه كفایت ایدردی. آنلر دخی بعض خیرات یاپوب اولادینه وقف ایلدیلر. حالا بهر سنه اول اوقافدن یوز یوك قدر آقچه كلور. اول مقوله سلطانلرك فوت اولدقده خواصی میری‌یه آلنوركن صكره كلنلر دخی وقف ایتمكه باشلادیلر. خلاف شرع صرف بیت المال مسلمین اولان بوخاصلر ضایع وتلف اولدی. ثواب اعتقادینه وباله كیردیلر.

دردنجی سبب بودركه: خواص همایون ومقاطعات‌كه بیت المال مسلمیندر. وزیر اعظم رستم پاشا سعی كوسترمك ایچون خلاف شرع شریف التزامه‌ویروب (التزامی اهل عرض امینلر قبول ایتمامكله) بی‌عرض وفاسق یهودی امینلر النه

— سن کندیکی (جیولا) دەمی ظن ایدییورسك ؟

دیه برضربه ایله آتدن آشاغی دوشوردیلر . قپودان پاشایی ایسه :

— سن نەایسترسك زوکورد کمیجی ؟

حقـارتیله آتدن ایندیردیلر . بونك اوزرینه صـوقوللو وزیر ایله احمد پاشـا آلتون سربەرك طاتلی دیل ، طاتلی سـوز ایله آلایی یوروتمکه موفق اولدیلر . هله بوینه مندیلی طولایوب بن سزك الکزدەیم ایسترسەکز شوباغی صیقوب بنی اولدیریکز ، فقط برآز دیکلیکز دیین یکیچری اغاسنه :

— سن بزه صو یرینه شکرلی پکسمات ویرمك ایسترسەك سن آلدانیرسك . اگر بویلەلکله پادشاهك و صـدر اعظمك خزینەلرینی قورتارمق املنده بولنیورسەك سن‌ده المزدن قورتولەمازسك . اوت آرابەسنك دیویرلدیکنی سکاده کوستریرز .

تهدیدیله ایلرولدیلر . سرایك برنجی حولیسنه کیرەرك قپولری قپادیلر . وزرایی آتلرندن ایندیردیلر . یاقەلرندن طوتەرق ، خصکی سلطان حمامنه یاقلاشمش اولان پادشاهك یانه کیدەرك :

کیروب مقاطعات وخاص همایون قریەلرك کسرینه وخراب اولمسـنه بادی اولدی .
بشنجی سبب بودرکه : مرحوم ومغفورله حضرتلری قولك (عسکرك) کمال قوتی وخزینەنك وفرتی کوروب زینت وشهرتی آرتدیروب ، وزرا دخی آنلره تابع اولوب ، بعده (والناس علی دین ملوکهم) مضمونیله عامل اولوب جمله عالم خلقی زینت و شهرته دوشـندی . کیدەرك بر مرتبەیه واردی‌که منصب اهلنك محصولی وقول طائفەسنك وظیفەسی یالکز اتمك آقچەسـنه یتیشمیوب ضروری تعدی وتجاوزه محتاج اولدیلر . تعدی وتجاوز ایله عالم خراب اولدی . هیچ بو دولت علیەده (شهرت وزینت کبی ضرر ساری) بر بدعت یوقدر . رستم پاشا دامادی احمد پاشاکه (سکتوار) سـفرنده دردنجی وزیر ایدی . صکره وزیر اعظم اولدی . ابتدا وزیر اولدیغنده اسباب احتشامدن آنجق ایکی کورکی وار

— عادت قدیمه‌یی اقرار ایله .

دیه باغریشدیلر . سلطان سلیم‌ده صدراعظمك اصراری اوزرینه :

— انعام وعلوفه‌کز بکا اجدادمدن انتقال ایدن عادت موجبنجه احسان اولندی .

دیدی . مقصدده حاصل اولدی . ایشته کوریلیورکه عسکر اطاعت وانضباطدن کلیاً محروم . بوایسه بر دولت ایچون هر زمان اك بیوك بر مخاطره‌در .

اداره‌سزلك یوزندن دولتك اك شانلی ، اك عظمتلی زماننده اوغرادیغمز شو رذالتلردن عبرت آلمالیدر .

سلیم ثانی علمایه دخی جلوس عطیه‌سی احسانی ایجاد ایده‌رك خزینه‌یی بوشالتمش وبوآره (سپاهی) و (علوفه‌جیان) دخی بخشش ایسته‌مکه قالقیشه‌وق وزرانك یوللرینی بکلیوب طاشه طوتمشلرسه‌ده (صوقوللو محمد پاشا) آغالرینی عزل و اوك آیاق اولانلرینی اعدام ایله‌مشدر .

تاریخ دییورکه :

ایدی . لکن درت بش یوز عبد مشتراسی (کوله) و آ کا کوره جبه‌خانه‌سی وار ایدی . سائر وزرا دخی بومنوال اوزره قپولری (معیتی عسکر وخلقی) مکمل اولوب هر بری چفتلکلرنده یوز قطار قاطیر ویوز قطار دوه بسلرلردی . بر ره سفر اولنسه فرمان کلدکده بر آت وبر دوه اشترا ایلیوب اوچنجی کون بر وجه استعجال مأمور اولدیغی یره توجه ایدوب قپو دوزمکه احتیاجی اولماز ایدی . شیمدی ایسه عسکری و اهل مناصب وغیری عائده‌لرینی اوله وباغلره وکوشکلره وسمورملوطه‌لره و زینته ویریرلر . سفر لازم کلسه ایکی خدمتکار ایله چیقمغه قادر اوله‌مازلر . شهرت آفتدر دیمشلر . فی‌الحقیقه عظیم آفتدر .

[قوچی بك رساله‌سی]

خزینه‌نك آچیغنی ولایتلردن و سفرای اجنبیه طرفلرندن تقدیم اولنان جلوس هدیه‌لری ایله ساقیز ضبطنه کیدن (پیاله) و (اردل) ده پك چوق موفقیات قازانان (پرتو) پاشالرك کتیرمش اولدقلری غنایم حربیه قپاتمشدر . [*]

ساقیز آطه‌سنك فتحی ۹۷۳ سنه‌سی صوکلرینه یعنی سلطان سلیمانك (سکتوار) فتحنه عزیمتی اثناسنه مصادفدر . قپودان دریا (پیاله پاشا) یتمش پاره چکدیری ایله آق دکزه چیقمش وجزیره‌نك

[*] سلطان سلیمان قانونی زماننده دخی خزینه‌ده آچیق کورلمشیدی . مرحوم مشارالیه (سکتوار) سفرینه عزیمتنده سرایده بولنان آلتون وکوموش اوانیدن برقسمنی ضربخانه‌یه یوللایوب سکه ضرب ایتدیرمشدر. (نعیما) تاریخیله (عین علی افندی) رساله‌سنده کورلدیکی اوزره اوسنه واردات دولت ۱۸۳ ملیون ۰۸۸,۰۰۰ ومصارف ۱۸۹,٦٥۷,۰۰۰ آقچه اولمغله آلتی بچق ملیون آقچه آچیق قالمشدر . صوقوللو محمد پاشانك وفاتندن صکره اسرافاتك تزایدی حسبیله بعض تاریخلرده خزینه‌نك آچیغی یتمش ملیون آقچه‌یه بالغ اولمشدر .

۱۰۷ — فائده

القاب — عنوان

امیر : ییلدیرم بایزیدك بیوك شهزاده‌سی (چلبی سلیمان) بعض سکه‌لرنده بو عنوان واردر . باشقه عثمانلی سکه‌لرنده یوقدر .

خان : (چلبی سلطان محمد) زماننده (سلطان احمد ثالث) عصرینه قدر پادشاهلرمزك یالکز پدرلری نامنه علاوةً استعمال ایدلمشدر . مسکوکاته (خان) و (سلطان) عنوانلرینی وضع ایتدیرن چلبی سلطان محمددر .

خادم الحرمین الشریفین : سلطان سلیم (حلب) ی فتح ایتدیکی هفته‌نك جمعه نمازینی (ملك ظاهر) جامعنده ادا ایتمش ایدی . خطیب ، خطبه‌ده

قارشیسنده کائن (چشمه) اوکنده دمیرلەمش ایدی. اوزمانلر جزیرەده اون ایکی وندیك بکی حکم ایدییوردی. دونانمانك ورودینی کورنجه هدیەلر احضار ایدوب قایقلرله یوللادیلر. (پیالەپاشا) : عثمانلی قپودان دریاسنه عرض حرمت بکلرك وظیفەسیدر آدم یوللامق حقارتدر. دیەرك رد ایلدی. بونك اوزرینه بکلر قورقولرندن کندیلری قایقلره بینەرك دونانمایه کلدیلر. پاشا جملەسنی اخذ وتوقیف وجزیرەیی بوصورتله قولایجه تسخیر ایدەرك درونته کافی عسکر و دزدار ومستحفظ تعیین ایلدی. بعده بکلری صالیویروب آنلرده اوروپایه کیتدیلر. خبر ظفر قانونی‌یه ایریشەمدی. سلطان سلیم ثانی‌یه نصیب اولدی. پادشاه، (پیاله پاشا) یی استانبوله عودتنده وزارتله ارکان دولت میانته ادخال ایتدی.

نمچه مصالحەسی — (سکتوار) فتحندن صکره وزیرثانی (پرتو) پاشانك (جیولا) یی ضبط ایله (اردل) ویوودەسی امدادینه کوندریلن

(مالك الحرمین الشریفین) دیه نامنی یاد ایدر ایمز درحال یرندن قالقەرق: (حرمینك مالکی اولمق نەده حدمدر. بن حرمینك خدمتکاری اولمقله افتخار ایدرم) دییەرك بیوك براثر تواضع کوسترمشیدی. بوعنوان ابتدا (حله) شهرنده کسیلان سکەلره ضرب اولنمشدر.

سلطان : سلطان (اورخان) ایله سلطان (مراد اول) و (ییلدیرم بایزید) زمانلرنده کسیلن آقچەلره عنوان قونولمامش ایدی. چلبی سلطان محمد ایلك دفعه اولەرق سکەلرینه سلطان عنوانی یازدیرمشدر. الده بولنان بعض سکەلرده (سلطان بن سلطان) وصوك سنەلرده دخی (السلطان ابن السلطان) یازیلیدر. سلطان سلیم اولك (۹۲۳) ده (مصر) ده کسدیردیکی سکەلر اوزرندەده (سلطان) عنوانی مندرجدر. حتی بوآلتونلره (سلطانی) دینیردی.

تاتارلرك نمچه داخلنده تخریباتده بولنمسی و اسباب سائره اوزرینه ایمپراطور (ماقسیمیلیه‌ن) طرفندن درسعادته اوچ ایلچی کوندریله‌رك یدی آی امتداد ایدن مدت مکالمه‌ده اون درت دفعه بالاجتماع سکز سنه مدتله برمعاهدهٔ صلحیه عقد ایدلدی . بومعاهدهٔ صلحیه یکرمی بش ماده‌یی محتوی ایدی (۹۷۵) . [*]

[*] صلح مکالمه‌سی ضمننده (ماقسیمیلیه‌ن) طرفندن اوچ ایلچی کوندریلوب بونلر بابعالی نزدنده مظهر حسن قبول اولمق ایچون صدر اعظمه (۴۰۰۰) دوقه ایله درت‌کوموش قوپه وبرساعت ومعاهدهٔ قدیمه موجبنجه بشقه‌جه سنوی ایکی بیك دوقه و (هدیهٔ مفتخره) دیو خاکپای شاهانه‌یه اوتوز بیك دوقه ایله اوتوز عدد یالدیزلی قوپه و اوچ عدد ساعت تقدیمنه مأمور اولدقلری مثللو کذلك سنوی اولمق اوزره وزیر ثانی‌یه ایکی بیك دوقه ، ایکی عدد یالدیزلی قوپه و بر ساعت و وزیر ثالثه بیك دوقه وایکی کموش قوپه ودیکر اوچ وزیره بیکر دوقه ایفاسی ودیوان همایون ترجمانی اولی ابراهیم پاشایه بش یوز وثانیسنه اوچ یوز دوقه اعطاسی خصوصلرینه مأذون اولدقلرندن ایلچیلر اول وجهله‌ایفای مأموریتله شرف ملاقات سنیه‌یه نائل اولدیلر .

سلطان البرین و خاقان البحرین السلطان ابن السلطان : بوعنوان ابتدا (بایزید ثانی) دورنده کسیلان آلتون سکه‌لره درج ایدلمشدر .

شاه و شهنشاه : یاوز سلطان سلیمك ایرانه غلبه‌سی اوزرینه بوعنوانلر، سائر القاب شاهانه‌یه ضمیمه ایدلمشدر . سلطان (سلیمان قانونی) ایله (سلیم ثانی) یه وسلطان (مراد خان) ثالثه منسوب سکه‌لرده (شاه) عنوانی واردر . سلطان سلیم اولك آلتونلری اوزرنده (شاه) کلمه‌سنك بولنمسندن طولایی او وقتلر ایرانده‌کی ممالك عثمانیه ایله (عربستان) و (مصر) ده بوآلتونلره (شاهی) دینیردی . (۱۰۰۰) تاریخنه یقین زمانلره قدر آقچه‌لره مخصوص اولمق اوزره دخی (شاهی) نامی قوللانیلیردی .

ضارب النضر صاحب العز والنصر فی البرّ والبحرین: (۸۵۵) سنه‌سندن (۱۱۷۱) سنه‌سنه قدر باصیلان بعض سکه‌لرك اوزرنده یازلیدر .

٩٧٦ ده ایران ولهستان ایله تجدید معاهده ایدلدی. ایرتسی سنه آوستریا ایلچیلری سنوی ویرکو اولان اوتوزبیك دوقه ایله وزرایه مخصوص هدایایی کتیردیلر. بوسنه استانبولده بیوك بر یانغین ظهور ایده‌رك اوتوز بیك قدر خانه یاندی. ایران شاهنك وفاتی حسبیله حدوده عسکر یوللاندی.

(صوقوللو محمد پاشا) (وولغا) نهریله (دون) نهری آره‌سنده برقنال حفری تصورنده بولنه‌رق‌حتی (کفه) سنجاغی بکی (قاسم) بکی برچوق عسکرله مأمور ایتمش ایسه‌ده روسلرك حیله‌کارانه مداخله‌سی وقریم خانی (دولت کرای) ك عسکری اغواسیله موفق اوله‌مامش وعربستانده چیقان غائله ایسه بتون بتون مانع اولمشدر.

یمن فتحی — ٩٤٥ تاریخنده (خادم سلیمان پاشا) هند سفرینه عزیمتنده یمن ساحلنده کائن (زید) و (عدن) موقعلرینی ضبط ایله‌مشدر. (٩٥١) سنه‌سنده‌ده (ویسی پاشا) نامنده بربکار بکی یمن

ملك اعظم: یالکز فاتح سلطان (محمد) ك عباره‌لری روجه اوله‌رق ضرب ایتدیردیکی سکه‌لر اوزرنده مندرجدر.

ملك الدولة العثمانیه والمستند بتوفیقات الربانیه: سلطان (عبدالعزیز) خانك بعض مدالیه‌لریله شیمدیکی امتیاز مدالیه‌لری اوزرنده و آرمهٔ عثمانینك مرکزنده منقوشدر. [تقویم مسکوکات عثمانیه]

١٠٨ — فائده

سلطان سلیمان قانونی و فرانسه قرالی ایکنجی هانری

١٥٤٤ سنهٔ میلادیده (یعنی ٩٥٠ و ٩٥١ سنه‌لری) فرانسه‌نك (قره‌پی) شهرنده فرانسه قرالی برنجی فرانسوا ایله آلمانیا ایمپراطوری (شارل کن)

زیدی امامی (شرف‌الدین) ك ایکی اوغلی آره‌سنده‌کی خصومتدن استفاده ایده‌رك (تعز) قصبه‌سنی اله کچیرمشیدی. (ویسی پاشا) عسکره کوستردیکی شدتك قربانی اولمش، چرکس (اوزتیمور پاشا) هم (ویسی پاشا) نك انتقامنی هم‌ده (صنعا) یی آلمشدر. (ویسی‌پاشا) نك یرینه تعیین ایدیلن بکلربکی (فرهاد پاشا) (عدن) اختلالنی باصدیرمش و (جبال) ایله (تهامه) یی مظهر آسایش ایده‌رك استانبوله عودتی امر ایدلمسی اوزرینه یمنی (اوزتیمور) پاشایه تودیع ایتمش ، مشارالیه یمنده دعوای امامت ایدن امیر (مطهر) ایله قبیله‌سنك ازالهٔ وجودلری ایچون استانبوله مراجعت ایتمکله (نشار مصطفی پاشا) قوماندسیله مصر والیسی (داود) پاشا طرفندن کندیسنه عسکر کوندرلمش، امیرمطهری (تلا) قلعه‌سنده محاصره ایتمش ایسه‌ده (مصطفی پاشا) مأذونیتندن بالاستفاده مطهری سنجاق بکی عنوانیله حکومتنده ابقا ایده‌رك برات‌دخی ویرمش‌ایدی. (اوزتیمور پاشا) یمنده یدی سنه ظرفنده یدی قلعه آله‌رق بالآخره

آره‌سنده عقد ایدیلن مصالحه، فرانسه اتفاقنك صاغلاملغی حقنده سلیمان‌قانونی‌یه ایچه شبهه ویرمش، حتی‌مشارالیه اوچ‌سنه صکره استانبولده (شارل‌کن) ایله بر معاهده بیله عقد ایله‌مش ایدی . بو معاهده عادتا بش سنه‌لك برمتارکه اولوب (حال حاضر) ك محافظه‌سی یعنی حدود طرفینك عین حالده قالمه سی شرطیله آوستریانك سنوی اوتوز بیك دوقه آلتونی ویرمه‌سی مشروط ایدی. آوستریا بو خراجدن، بوذلت مجبوریه‌دن بریچق عصر صکره (قارلوفچه معاهده‌سی‌زماننده) قورتولدی . مع هذا بومتارکه مدتندن اول بوزولدی . فرانسه قرالی ایکنجی هانری ترکلر ایله اولان مناسباتنده دها زیاده ثبات وتمامیت کوستره‌رك پدرینك عقدینه چالیشدیغی بومتارکه‌یی منع ایتمك ایسته‌مش وآدملرندن (دارامون d'Aramon) ی سلطان سلیمانك ایران سفرنده مشارالیهك یاننده بولنمق اوزره یوللامش‌ایدی‌که مقصدی فرانسه‌نك‌غائب ایتدیکی نفوذی اعادةً اکتساب ایتمك ایدی .

ادارهٔ ولایتی (نشار مصطفی پاشا) یه ترك ایله درسعادته كلمش و بورادن دخی (سودان) فتحنه مأمور اوله‌رق (غوبی) به و (سودان) ایچریلرینه قدر یوریه‌رك النهایت (دواروا) ده وفات ایله‌مشدر .

یمنه والی اولان (محمود پاشا) (تعز) ی مقر حکومت و بو اثناده (حاب) قلعه‌سنی محاصره ایده‌رك صاحبی (نظاری) عائله‌سی رئیسنی حیله ایله قتل ایله‌مکله یمنجه بتون خشنودسزلق آرتمش و براز صکره امام (مطهر) تشویقیله براختلال عمومی ظهور ایده‌رك امام (صنعا) یی ضبط و کندیسنی امیرالمؤمنین اعلان ایده‌رك نامنه خطبه قرائت ایتدیرمش (٩٥٧) ، بووقوعاتی متعاقب (تعز، حاب، عدن) دخی الدن چیقمش و یمنده عثمانلی اداره‌سنده (زید) دن باشقه محل قالمامشیدی.

والحاصل مصر والیسی (سنان) پاشا یمنه مأمور ایدیله‌رك اولجه یمنه کیتمش اولان مشهور اوز تیمور زاده (عثمان پاشا) (تعز) ی ضبط ایله (٩٧٦) ده (سنان پاشا) دخی (ینبع ، مکه ، جازان) طریقیله

آوروپاده موازنهٔ سیاسیه‌سنك محافظه‌سی ایچون (انکلتره) یه کووه‌نیلمك جائز اوله‌میوردی. چونکه قرال یدنجی (هانری) اولمش ویرینه برچوجق جالس تخت اولمش ایدی. شارل کن (١٥٤٧) ده یعنی (٩٥٤) سنهٔ هجریه‌ده (مولبرغ) ده آلمانیا پروتستانلرینی مضمحل ایتمش و (جنوه) ده ظهور ایدن براختلال ایله برابر (پاپا اوچنجی پول) ك اوغلی (پیه‌ر لوئیجی) نك (پارم) دوقه‌سنی قتل ایتمه‌سی وزرینه ایتالیا حقنده‌کی امال استیلاجویانه‌سی میدانه چیقمش ایدی. اوچنجی (پول) پك زیاده مکدر بولندیغی جهتله عثمانلیلری ایتالیایه دعوت ایده‌جکنی سویله‌مش ایدی. بو آرالق (ناپولی) ده براختلال چیقدی . فقط سلطان سلیمان آسیاده ایدی . خیرالدین پاشا دخی ارتحال ایله‌مشیدی. ایکنجی هانری، خیرالدینك خیرالخلفی (طورغود) ایله خفیاً مذاکره ایده‌رك اسپانیا ولی عهدی (ایکنجی فلیپ) ی آشیرمق ایچون تعلیمات مقتضیه ویردی. (طورغود) ك فرانسه خدمتنه کیردیکی و (مارسیلیا) لیماننك آنك ایچون مهمات و ذخائر ده‌پوسی اتخاذ قیلندیغی

یوریدی و (عدن) ی محـاصره ایچون بحر احمر فیلوسنی یوللادی. کندیسی دخی (قاهریه) یی آلوب (عثمان پاشا)یی عزل ایله‌دی. (سنان پاشا) (تعز) ده ایکن (عدن) لک تکرار ضبطی خبرینی آلمغله (صنعا)اوزرینه کیده‌رك (۹۷۷) ده تسخیر ایتدی . بعده (قولان) و (شیبان) قلعه‌لرینی اله کچیردی. (کوکبان) ی محاصره ایتدی . بواثناده (امام مطهر) بر اختلال عمومی دها چیقارته‌رق (صنعا)یی تکرار آلدی. فقط (سنان پاشا) (کوکبان) محافظی (محمدبن‌شمس الدین) ایله اویوشه‌رق مومی‌الیهی سنوی آلتی یوز بیك آقچه ایله (کوکبان) سنجاغنه مأمورایدنجه (امام مطهر) دخی صلحه یناشه‌رق بتون یمن قطعه‌سنده نام شاهانه‌یه خطبه قرائتی، سکه ضربی و دولتك مالك اولدیغی یرلرك ترکی شرطیله عقد مصالحه‌ایتدی. (۹۷۸) ده بکلربکی (بهرام پاشا) دخی (حاب) قلعه‌سنی آله‌رق یمن کاملاً عثمانلی اداره‌سنه کچدی .

قبریس سفری — آوستریا مصالحه‌سی و یمن ایشـلرینك ختامه

روایتلری شـایع اولدی . (شارل کن) تونسـده (آفریقا) و (موناسـتیر) موقعلرینی آلدیغندن طورغود بالمقابله مالطه شووالیه‌لرینه تابع اولان (طرابلس غرب) ی آلدی ، سجلیایی تخریب ایتدی . فقط مالطه‌ده موفق اوله‌مادی . ینه بوسنه (ایکنجی هانری) ایتالیا محاربه‌سنه باشلادی .

(طورغود) لک مشهور (آندره‌آ دوریا) یی (ناپولی) صولرنده مغلوب ایتدکدن صکره فرانسـه آمیرالی (پولین دولاغارد) ایله برلشـه‌رك جنویزلیلر الندە بولنان (قورسیقا) آطه‌سنك بتون‌موانع بحریه‌سنی ضبط ایتدیکی‌معلومدر. بو وقعه‌لردن صـکره اسـپانیا ولی عهدینك ، اون ایکنجی (لوئی) نك قاریسی اولوب فرانسه قرالیچه‌لغنده بولنمش اولان (ماری دانغلتر) ایله ازدواجی مسئله‌سنده فرانسه ، عثمانلیلرك معاونتنه محتاج قالمشدر. سلطان سلیمان ایکنجی ایران سفرنده بولنیووردی . بو جهتله فرانـسه حکومتی (قودینیاق Codignac) نامنده بر سفیر یوللایوب عثمانلی عسـکرینك اوروپا قطعه‌سـنده بولنمسی حقنده

ایریشمه‌سی ایله برابر (سلطان سلیم) ك تا كوتاهیه والیلكی اثناسنده مقربی اولوب یهودی ایكن نصرانی اولمش وصكره‌دن برعلاقه سببیله ینه دین قدیمنه عودت ایله‌مش اولان (ژوزف نصی) نامنده برندیمك لقا آتی دولتی وندیكلیلرالنده بولنان (قبریس) ك فتحنه سوق ایلدی. حتی سلیم ثانی كونك برنده (ژوزف نصی) یه :

— بنم مرادم اولور ایسه سن‌ده (قبریس) قرالی اولورسك ، دیمش ، مرقوم‌ده بر (قبریس آرمه‌سیله ، قبریس قرالی ژوزف) عباره‌سنی حاوی بر لوحه یاپدیره‌رق اوینه آصمش ایدی . تصادفه باقك كه بوآرالق (وندیك) ترسانه‌سنده‌ده بیوك برحریق ظهورایده‌رك وقعه (ژوزف نصی) نك مهارت خفیه‌سنه اسناد اولندی . بونك اوزرینه ظرف دولتدن (وندیك) جمهوریتی رئیسنه دیوان همایون ترجمانی وقوباد چاوش نامنده بری یوللانیله‌رق (دالماچیا) طرفندن

(آماسیه) ده برمعاهده امضا ایتدیردی . آوستریا ایمپراطوری (فردیناند) ك شهر مذكوره اعزام ایتدیكی (وه‌رانتی‌یوس Vérantius) (زای Zay) و عالم شهیر (بوسبك Busbecq) دن مركب هیئت سفارت ایسه آنجق بر متاركه‌یه نائل اوله‌بیلدیلر . بو متاركه‌ده (شارل كن) ایله متفقلری داخل دكل ایدی . ایكنجی هانری (طورغود)ی ناپولی قراللغی علیهنه صالدیرتمق ایسته‌دی ایسه‌ده (طورغود) میعادنده یتیشه‌مه‌دی. بونك اوزرینه فرانسزلر (قورسیقا) ده‌كی (قورت) موقعنی غائب ایتدیلر .

ایكنجی هانری سلیمان قانونی‌یه یازدیغی نامه‌لرده (محب اعز واخصم) تركیبنی قوللانیردی . حتی ۹٦۱ ، ۹٦۲ تاریخلرنده یازدیغی برنامه‌ده ایتالیا ، ناپولی ، سجلیا ، اسپانیا وفلاندر اهالیسنك وهندلیلرك آغیر ویركولرله تكالیف و مظالم عسكریه آلتنده قاله‌رق عصیانه مهیا اولدقلری جهتله بورالری قولایلقله ضبط ایدیله‌بیله‌جكنی وایمپراطور (فردیناند) ایلچیلرینك تكلیفات جملیه وریاكارانه‌سنه آلدیرالمسنی بیلدیرمشیدی . تاریخ مذكورده (پیاله) پاشا قوماندا‌سنده

حدودك تخطی، (سوریه) ساحلیله اسلام تاجر و حاجیلرینه تعرض ایدلدیکی ، دکز حیدودلرینك (قبریس) ه التجا ایتدکلری بهانه‌لریله (قبریس) ك ترکی دوام صلح ایچون شرط قوشولدی . تکلیف واقع جمهوریتجه رد ایدیلنجه اعلان حرب ایدلدی . (لالا مصطفی پاشا) قره‌یه چیقاریله‌جق عسکره باشبوغ ، (پیاله پاشا) دونانمایه برنجی و(مؤذن علی زاده) ایکنجی‌قوماندان تعیین ایدیله‌رك معیتلرینه‌آناطولی بکلربکی (اسکندر)، (ذوالقدر) و(سیواس) سنجاق بکلربکلری(حسن و بهرام) پاشالرله دیکر یدی سنجاق بکی‌ده ویرلدی . اول امرده (مراد رئیس) قوماندا سیله ۲۵ ، ثانیاً (پیاله پاشا) قوماندا سیله ٦٥ و (علی زاده) قوماندا سیله ٥٥ کمی ایله حرکت ایتدی . بونلره ٤٠ عدد نقلیه ترفیق ایدلمشیدی . والحاصل آق‌دکزه ۳٦٠ پاره سفینه چیقدی . بوقوهٔ کلیه (قبریس) ه وارنجه (لیمسون) اسکله‌سنه عسکر

بولنان دونانمای همایون ایتالیانك (طوسقانه) صولرنده کورینه‌رك (پیوم بی نو Piombino) موقعنه هجوم ایتدی . بعده مشارالیه پاشا فرانسه دونانماسیله برلشه‌رك (قورسیقا) ده‌کی (قالوی) شهری محاصره‌سنه یاردیم و (باستیا) موقعنده‌کی نمایش بحری‌یه اشتراك ایلدی .

(شارل کن) ك موقعی کسب وخامت ایتمش ایدی . ایکنجی هانری ایله (ووچل) ده امضا ایتدیکی متارکه ایمپراطورلقدن استعفاسی مقدمه‌سی ایدی . بو مناسبتله ایمپراطور (فردیناند) ه عثمانلیلرله بهمه‌حال عقد مصالحه ایلمسنی توصیه ایتدی .

(ووچل) متارکه‌سنه سلطان سلیمان ایی کوزله باقمادی . بونك اوزرینه ایکنجی هانری برنامه یازه‌رق (شارل کن) ك استعفایه مجبور قاله‌جغنی واوغلی ذوق وصفایه مبتلا اولمقله برابر محارب دخی اولمدیغی جهتله بعدما بونکله اوغراشیله‌جغنی بیلدیردی . دیکر طرفدن‌ده سفیری (قودینیاق) واسطه‌سیله آوستریا ایله عقد مصالحه ایدلمه‌سی اسبابنی احضار ایلدی .

دوکولوب (لفتاری) قلعه‌سی آلندی . بعده (لفقوشه) ضبط اولنه‌رق (ونديك) عسکریله اهالیدن یکرمی بیك کشی تلف اولدی . وقیشك تقربی حسبیله جزیره‌نك كاملاً فتحی ایلك بهاره ترك ایدیله‌رك ایلك بهارك ورودنده (ماغوسه) قلعه‌سی بر سنه محاصره‌دن صکره آلندی [*] . بوحربده عثمانلیلر اللی بیك عسکر غائب ایتمشلردر .

[*] ایکندی وقتی (ماغوسه) مدافعی (براقادینو) البسهٔ مخصوصه‌سنی لابس اوله‌رق رفقاسی اولان رؤسا وبرطاقم ضابطان وقرق نفرعسکردن مرکب برمعیتله اسب سوار اوله‌رق والنده آل برشمسیه طوتاراولدیغی حالده اردوکاهه مواصلتنده لالا مصطفی پاشا طرفندن صانکه نازکانه قبول ایله بونلرله محاصره‌نك وقوعاتنه دائر برآز صحبتدن صوکره تسلیم مقاوله نامه‌سی موجبنجه کریده (ماغوسه)ده‌کی عسکری نقل ایده‌جك اولان عثمانلی کمیلرینك سالماً عودتلرینه دائر نه‌کبی تأمینات ویره‌جکارینی بالسؤال بوکا دائر مقاوله‌ده بر قید اولمدیغی جوابنه مقابل: اویله‌ایسه رؤسادن (آنطوان کرینی) نك رهن اوله‌رق براقیلمسی تکلیف اولنمسیله (براقادینو) اولکی جوابنی بر طور درشت ایله تکرار ایلمسی اوزرینه پاشاده حقارتله بالمقابله حجاج مسلمیندن اللی کشینك طرفلرندن ذبح ایدلدکلری بیانیله بونلری اتهام ایدوب براقادینو ایله برابرنده بولنان رؤسادن اوچنی همان باغلاتدیروب چادردن طیشاری‌یه چکه‌رك رؤسایی اعدام وقوماندان براقادینونك بورنی قولاقلرینی کسدیروب قلعه‌نك منهدم اولان برجی تعمیر ایچون اون کوفه ایله طوپراق طاشیتدیردقدن صکره درلو اشکنجه ایله دیری دیری دریسنی یوزدیره‌رك قتل ایلدی). نه وحشت ! (تاریخ سیاسی)

١٠٩ — فائده

(خرم) قادین افندی

براجنی تاریخ عمومیسندن مأخوذدر :

عهد سلیمان خان قانونیده بالخاصه برقادین ترکیانك ادبار استقبالنی موجب اوله‌جق بیوك بررول اوینامشدر . تاتارلرك (قرمزی روسیه) داخلنده اجرا

قبریس فتحی اثناسنده (پیاله پاشا) (ردوس) صولرنده طولاشمش و (قلیج علی پاشا) (تونس) ی اسپانیوللردن آلوب امیری طرد ایله‌مش اولدیغی کبی درت مالطه گمیسنی دخی طوتمش ایدی. (ماغوسه) محاصره‌سی اثناسنده دخی گمیلرمز قپودان (علی) و (قلیج علی پاشا) قوماندالریله (کرید، سریغو «چوقه آطه‌سی»، زانطه، کفالونیه) ساحللرینه اوردیلر و (دالماچیا) ساحلنده (اولکون) ی ضبط ایده‌رك بر ایکی (وندیك) سفینهٔ حربیه‌سنی اله گچیردیلر.

مع هذا (۹۷۹) ده پاپا بشنجی (پی) نك ریاستی تحتنده اولمق و (اسپانیا، وندیك، مالطه) قوتلرندن مرکب بولنمق اوزره براتفاق مقدس عقد ایدلمش وبواتفاقه بالآخره (طوسقانه غران دوقه‌سی، جنویز، صاووا، مانطو، پارم، لوق، فه‌رار) حکومتلری دخی التحاق ایتمش ایدی.

ایتدکاری آقینلرك برنده (روغاتینو Rogatino) نامنده برپاپاسك قیزینی اسیرایتمشلردی. بوقیز حرم سلطانی ایچون صاتون آلندی. احتمالکه کوزللکندن زیاده لطافت یال وبالی، حدت ذکاسی، طبع شوخانه‌سی ایله سرایده‌بولنان سائر قادینلری — برآز صکره — کولکه‌ده براقدی. بوقیزك نامی (خرم) یاخود روقسه‌لان (احتمالکه: روس دیمکدر) ایدی. سلطان سلیمانك، اردونك، اهالینك فوق‌العاده سودیکی برقادین اولوب شهزاده مصطفانك والده‌سی اولان برچرکس خصکی سلطان. خرمك نائل اولدیغی توجه نامأمولی صوك درجه‌ده قیصقاندی بویکی کوزده علیهنه قالقیشدی ایسه‌ده ظفریاب انتقام اوله‌میوب مغلوب دوشدی.

۱۵۵۳ سنهٔ میلادیه‌سنده وندیك جمهوریتنك درسعادت ایلچیسی اولان (برناردو ناواژه‌ری) شویله برحکایه نقل ایله‌مشدر:

برکون بوایکی قادین غوغایه طوتوشدیلر. چرکس، روس قیزینه:

— ای خائنه! ای صاتیلمش ات! سنمی بنمله رقابت ایده‌جکسك! دیدکدن صکره طرناقلریله یوزینی ییرتدی. بواثناده پادشاهده روقسه‌لانی چاغیرتمش ایدی. روقسه‌لان کیتمیوب:

بواتفاق مقدس عثمانلیلرك بدایت ظهورندن بری پاپالرك تشكیل ایتدكلری اتفاقلرك اون اوچنجیسی ایدی . (اسپانیا) ایله (وندیك) عثمانلیلر اوزرینه كیده‌جك بویوك دونانمانك قوماندانی تعیین خصوصنده مناقشاته كیره‌رك النهایه پاپا یكرمی ایكی یاشلرنده اولوب بربریلر ومغرب قورصانلری اوزرنده غلبات متعدده قازانمش اولان آوستریالی (دون ژوآن) Don Juan ی تكلیف ایده‌رك منازعه‌یی حل ایتدی. حربك نصف مصارفی اسپانیا ودیكر نصفی‌ده پاپا ایله وندیك جمهوریتی اوده‌یه‌جك ایدی . بواتفاق مقدسك عثمانلی دونانماسی اوزرینه سوردیكی قوت ۲۰۰ قادیرغه ، یوز سفینه ایله اللی بیك پیاده ودرت بیك بش یوز باركیردن مركب اولوب قپودانلری میاننده وندیكلی (آغوستی‌نو بارباریغو) Agostino Barbarigo و مشهور (ژان آندره‌آ دوریا) Jean - Andréa Doria ، (قاردونا) Cardona

---

— بنم آرتق افندمك حضورینه چیقه‌جق یوزم قالمادی . بن صاتون آلنمش ات پارچه‌سی ایمشم . یوزم كوزم ییرتیق، صاچلرم قوپوق . نظر همایونی رنجیده ایتمكدن قورقارم. جوابنی یوللادی. پادشاه اصرار ایدوب جلب ایتدی. روقسه‌لان كوز یاشلری دوكه‌رك ماجرایی نقل ایتدی . چركس ، پادشاهك تكدیراتنه :

— بودها آز . او ، بوندن بترینه لایقدر . بو اسیر بتون حرم همایون اركاننك حضورنده سرفرو ایتملرینی بیننه قویمش . جوابیله غضب سلطانی‌یی علیهنه چویردی . چركسك سوزلری پادشاهی اودرجه حدتلندیردی‌كه بردها یوزینه باقماز اولدی .

روقسه‌لان « خصكی سلطان » اولدی . وندیك سفیری بومناسبتله حكومت متبوعه‌سنه یازدیغی كاغدده « ذات شاهانه اجدادینك خلاف عادتی اوله‌رق روقسه‌لانی تحت نكاحنه آلوب قادین افندی اتخاذ ایلمدی . دیمشدر. مشارالیها یالكز سلطان سلیمانك مقربه‌سی دكل سوزی اك زیاده مسموع بر مشاوره‌سی‌ده

و(سانتاقروز) Santa-Cruz وارایدی. بونلردن وندیك اعیانی ایله اسپانیول ، ناپولی و روما اصیلزادکانی وایتالیا خاندان حکمداریسنه منسوب بالجمله پرنسلرله مالطه شوالیه‌لرندن مشهور Romegas (رومه‌غاس) دخی بولنیوردی .

له‌پانت یعنی (اینه‌بختی) کورفزنده بولنان عثمانلی دونانماسی ایسه یکی قپودان دریا (علی پاشا) قوماندا سنده اولوب قادیرغه و قالیون وسائره اوله‌رق اوچ یوز سفینه‌دن عبارت ایدی . جزایر بکلربکی (اولج علی پاشا) ، طرابلس غرب بکلربکی (جعفر پاشا) و خیرالدین پاشا زاده (حسن پاشا) ایله صالح رئیس زاده (محمد بك) ، اسکندریه بکلربکی ، قره‌مان بکی وعساکر بریه قوماندانی (پرتو پاشا) وسائره موجود ایدیلر . بو کمیلرده ایشه یارار آنجق ایکی بیك بش یوز یکیچری بولنوب متباقی یکرمی ایکی بیك کشی (موره)دن وسائر محللردن قالدیریلان محاربات بحریه‌یه یاراماز سپاهیلردن مرکب ایدی . بومنا-

---

اولمشدر . ١٥٤٨ ده (٩٤٠) ایران علیهنه آچیلان سفرك مروجه‌سی ایدی . بالآخره شاه (طهماسب) ك کوزده‌سی سلطان ایله شایان دقت مخابراتده بولنمش وشرایکی قادین طرفندن شرق اسلوب بیانی اوزره یکدیکره مدحیه‌لر یوللانمشدر .

روقسه‌لان ، جداً برایمپراطوریچه ایدی . اوروپاده هرکس قوت ونفوذینی اوکرنمش ایدی . پولونیا اعیانی برنجی (سیکیزموند) ك سفیری (اوپالنسکی) معرفتیله مشارالیهایه بروطنداشه یوللانیرجه‌سنه برتبریکنامه تقدیم ایله‌مشلردر . نشاط و نشئه‌سی آره‌سنده برحرص نامحدود ، خطر انکیز برفکر احتیال وبر روح انتقام پرورکیزلی طوروردی . چرکسی طردایتدیکدن صکره مطروده‌نك اوغلی ولیعهد سلطنت شهزاده مصطفی علیهنه قالقیشدی . بعده وزیر اعظم ابراهیم پاشا علیهنه دونوب هرایکیسنی‌ده محو ایتدی . ابراهیم پاشانك قتلندن صکره امور حکومت بتون النه کچمش ایدی . (شهزاده مصطفی ، ابراهیم پاشا وشهزاده بایزید ایله سلطان سلیم وقایعی کتابمزده مندرجدر)

سبتله عقد ایدیلن مجلس حربده (قلیج علی پاشا) عثمانلی قوتنك دشمن قوتیله چارپیشه‌جق درجه‌ده اولمدیغنی ایلری‌یه سوردیسه‌ده مؤذن زاده (علی پاشا) ایله (حسن پاشا) حرکات تعرضیه اجراسی خصوصنده اصرار کوستردیلر. فی‌الواقع هیئت متفقه دونانماسی پك زیاده قوتلی وماهر کمیجیلرله‌دومنجیلر، قپودانلر النده بولنیور ومحافظه‌لی وسپرلی اولدیغی کبی طائفه‌لرده قاسکه‌لر، زرهلرله مجهز اولوب غایتله مؤثر (آرکه‌بوز) لرله مسلح ایدیلر.

اینه‌بختی (له‌پانت) آچیقلرنده ابتدا ایدیلن محاربه‌نك بدایتنده عثمانلیلر احراز موفقیت ایدرکبی اولمشلرسه‌ده قپودان دریا (علی پاشا) شهید دوشمش وصباحدن آقشامه‌قدر دوام‌ایدن بوجنك‌خونریزانه‌ده ایکی یوز عثمانلی کمیسی مع ضابطان ضایع اوله‌رق یالکز (اولج علی)

۱۱۰ — فائده

تیمارلر واداره‌ٔ اراضی

تیمارلر اوچ نوع ایدی: برنجیسی واث کلیتلیسی (اشکنجی تیماری) ایدی‌که متصرفلری (آلای بکی) بایراغی آلتنده حربه ویاسفره کیدرلردی. ایکنجیسی (مستحفظ تیماری) ایدی‌که حدودده بولنان جامعلر امامتی وخطیبلکی ایله سرایلر خدمتکارانه مخصوص ایدی. حتی سرای پادشاهی‌یه سنوی اوتوز بیك سنبل صوغانی کتیرمك و (چاقیر)، (شاهین) دینیلن قوشلری تدارك وتقدیم ایتمك ودها بوکبی ایشلری کورمك ایچونده مخصوص تیمارلر وارایدی. پادشاهلر امکدار سپاهیلردن بعضلرینه‌ده متصرف‌اولدقلری تیمارلری ملك اوله‌رق ویرمشلر ایدی‌که ورثه‌یه‌ده قالیر ایدی.

بوتیمار ویازعامت صاحبی وفات ایدوبده محلول قالدقده متوفانك حرب‌وضربه قادر اولادی وارایسه آکا ویریلیردی. اکر ولدی صبی ایسه ایفای خدمته

پاشا ابراز ایتدیکی مهارت فوق‌العاده ایله کندی مقابلنده‌کی دشمن فرقه‌سنی مضمحل ایده‌رك لجه‌سنی صودن قورتارمشدر [۱] .

[۱] (اولج علی پاشا) نك مانوره‌سی حقنده (ارنست لاویس) و (آلفرد رامبو) نام ایکی فرانسز تاریخ شناسنك زیر اداره‌سنده تحریر ایدلمش اولان (تاریخ عمومی) ده تفصیلات آتیه ویریلیور :

(خرستیان دونانماسنك صاغ جناحنه قوماندا ایدن (دوریا) ماهرمانوره‌جی جلوه‌سیله (اولج علی)نك مووره ساحلنه طوغری تمایل ایده‌رك، کندیسنی بورده‌دن دوشوردیکنی بهانه ایده‌رك اوده اوستقامته آقمش و فقط کندی فیلوسیله خرستیان هیئت محاربه‌سی آره‌سنی آچیق براقدیغنی کوره‌مه‌مش ایدی. اولج علی (دوریا) دن پك‌زیاده ماهر مانوره‌جی اولدیغندن برن‌بره کندی ایزی اوزرینه دونه‌رك متفقین مرکزینی آرقه‌دن چویرمش وآچیق مسافه‌یی طولدیرمغه کلن (قاردونا) نك قادیرغه‌لرینی محو ایده‌رك دوریایی آرقه‌دن باصدیروب مالطه قادیرغه‌لری‌ده‌داخل اولدیغی‌حالده صول‌جناحنی کاملاً باتیرمشدر. بوحربده مالطه‌لیلرك بیوك بایراغی آلنمش و علی پاشا خرستیانلرك مرکزده قازاندقلرینی کورنجه کورکاره طیانه‌رق اوچ قادیرغه ایله انکینه آچیلمشدر .

(بومحاربه خرستیانلره چوغه مال اولمشدر : ۱۲ قادیرغه ایله (۷۵۰۰) کشی حرب‌ایده‌میه‌جك حاله کلمش، اونیدی وندیك قپودانی‌ایله مالطه‌لیلرك آلتمش شوالیه‌سی مقتول اولمشدر . ترکلرك اون بش قادیرغه‌سی غرق اولوب ۱۷۷ قادیرغه‌لری ضبط‌ایدلمش ویکرمی‌اوتوز بیك کشی تلف‌اولدیغی کبی عثمانلیلر النده اسیر اولان اون ایکی اون بش بیك خرستیان کورکجی‌ده قورتارلمشدر .

قادر اولنجه‌یه قدر — جبه‌لو کوندرمك شرطیله — عهده‌سنه توجیه اولنور وبلاولد وفات ایدن تیمار ویازعامت صاحبنك دیرلکی جبه‌لولردن مستحق اولانه ویرلمك‌اوزره بکلربکیلر تذکره اعطا ایدوب بعده درسعادتدن برات ایله تفویض اولنوردی . فقط محلول اولان مثلا اون بش بیك آقچه‌لك تیمار واوتوز قرق بیك آقچه‌لك زعامت ایسه ایجابنه کوره تیمارك اوچ بش بیکی و زعامتك یکرمی یکرمی بش بیکی مستحق اولان جبه‌لویه اعطا اولنوب اوست طرفی شایان مکافات کوریلن سائردیرلك ساحبلرینه (ترق) نامیله تقسیم اولنور وبویله ترقیلرله برسپاهینك تیماری یکرمی بیك آقچه‌یی تجاوز ایدرسه زعامت طانیلیردی .

متفقین بوغلبهٔ مشعشعه‌دن نصل استفاده ایتدیلر ؟ بعضلر یونانستانك حتی استانبولك ضبطنی بیله خلیا ایتدیلرسه‌ده قادیرغه‌لردن یك چوغی رخنه‌دار اولدیغندن (آیاماورا) و(قورفو) آطه‌لرینه کیتدیلر. بر فورطنه بوقوجه دونانمایی ایتالیا ساحللری اوزرنده طارمه‌طغان ایتدی . روماده ، ونديك‌ده دعالر اوقوندی، آیینلر اجرا ایدلدی . شعرلر یاپیلدی، هیکللر رکزی دوشونلدی. اینه‌بختی مظفریتی ایشته یالکز شو نتیجه‌لری ویره‌بیلدی .

(اولج علی پاشا) درسعادته مواصلتنده غیرت واقعه‌سنه مکافاةً عهده‌سنه (قپودان‌پاشالق) توجیه اولنوب (اولج) مخلصی دخی (قلیج)ه تبدیل ایدلدی .

صوقوللو محمد پاشانك همتی — (لپانت) بوزغونلغی اوزرینه صدر اعظم (صوقوللو محمد پاشا) (قلیج علی پاشا) نك غیرتیله برقیش

بدایةً هریوز سنه‌ده بر تحریر عمومی اجرا ایدیلیردی . فقط سلطان سلیم ثانی زماننده‌کی تحریردن صکره بویله بر معامله یاپیله‌مدیغندن ادارهٔ اراضی قاریشه‌رق اك صکره براتلرده یازیلی اولان آقچه‌لر برامر اعتباری اولمشیدی .

برسنجاق ویا ایالتك اشکنجی زعما و ارباب تیماری سفره مأمور اولدقده هم محافظهٔ وطن وهم‌ده آرقداشلرینك دیرلکلری امورینی تسویه ایلمك ایچون بونلردن اونده بری مملکتلرنده (قوروجی) نامیله قالیرلر ودیکرلری سرعسکرك معیتنه وصوللرنده (یوقلامه) اولنوب کرك دیرلك صاحبی وکرك جبه‌لولری آیری آیری دفتره یازیلەرك فلان سپاهی ویافلان جبه‌لو (فلانجه پاشانك دفترلیسیدر) دینیلیر ایدی‌که سفرده اثبات وجود ایتمش دیمك‌ایدی . حدود بویلرنده قیشلامق ایجاب ایدنجه هرسنجاق سپاهیسی ایچلرندن بشر اونر آدم انتخاب ایدوب مملکتلرینه یوللارلر ایدی . بونلره (خرجلقجی) نامی ویریلیردی . بونلر مملکتلرینه کیدوب حدودده قالانلره تیمارلرندن خرجلق کتیریرلردی .

[نتایج الوقوعات]

اثناسنده یوز اللی قادیرغه وسکز بیوك سفینه انشاسنه موفق اوله‌رق دهشتلی بردونانما وجوده کتیرمشدر . برکون علی پاشا :

— بوقیش یوز اللی کمی انشا اولنه‌بیلیر اما عجبا تیمور ومالزمهٔ سائره تدارك اولنه‌بیله‌جکمی ؟

دینجه صدر مشارالیه :

— پاشا ، پاشا ، دولت علیه اودرجه ثروت وقدرته مالکدرکه لدی‌الحاجه کمی تیمورلرینی کموشدن، خلاطلرینی ایپکدن و یلکنلرینی اطلسدن یاپدیره‌بیلیر . دیمش و قبریسك فتحی اثناسنده درسعادتده موقوف اولان وندیك ایلچیسی «لپانت» مغلوبیتی اوزرینه دولتك مائل

۱۱۱ — فائده

شاه عباس

شاه عباس

شاه عباس (۹۹۵) سنه‌سنده پدری (خدابنده) نك یرینه جبراً ایران تختنه جالس اولمشدر . (حمزه میرزا) نك قتلنده ذی مدخل اولدیغی مظنوندر . هنوز یکرمی سکز یاشلرنده ایدی. حین جلوسنده برطرفدن عثمانلیلر و بر طرفدن دخی اوز بکلر خانی اولان (عبدالله) ایله اوغراشمغه مجبور اولدی . اوز بکلر (هرات) ی استیلا ایدوب شیعیلری قلیجدن کچیرمشلر و (خراسان) ایالتنی چیکنه‌یوب (مشهد) ی‌ده استیلا

صلح اولوب اولمدیغنی آکلامق ایچون آغیز آرادیغی اثناده دخی ینه مشارالیه پاشا، ایلچی یه :

— باشمزه کلن قضـا اوزرینه غیرتمزك نه مرکزده اولدیغنی آکلامغه کلمش اولمالیسکز. سزك ضـایعاتکزله بزمکی آره‌سنده فرق عظیم واردر. بز سزدن بر مملکت آله‌رق برقولکزی کسمش اولدق، سز ایسه دونانمه‌مزی اورمق ایله صقالمزی تراش ایتمکدن باشقه برشی یاپمش اولمادیکز. کسیلن قول ایسه بردها بیتمز، فقط تراش ایدلمش صقال اولکندن دها زیاده قوتلی بیتر.

دیه‌رك سفیرك چشم دقتنی برقات دها آچمشدر. فی‌الواقع قیشك ختامنی متعاقب حزیران آیی اثنالرنده (قلیج علی پاشا) قوماندا سنده ایکی یوز اللی سـفینهٔ حربیه اولدیغی حالده آق‌دکزه روان اوله‌رق

ایده‌رك اوراده نه‌قدر ایرانی وارسه جمله‌سنی‌ده قتل ایله‌مشلردی. عین قتل عام (نیشابور) (سبزوار) (اسفراین) وسائر شهرلرده اجرا ایدلمشدر.

شاه عباس ایرانك ایکی طرفله اوغراشه‌جق حالی اولمدیغنی بیلدیکی جهتله اول امرده عثمانیلر ایله عقد مصالحه ایلدی. فقط عباس بودرلو بر مصالحه‌یه مدت‌مدیده سرفرو ایده‌جك آدم دکل ایدی. روی رضا کوستریشی اوزبکلری تمیزله‌مك، اختلالات داخلیه‌یی تسکین ایتمك وسوء استعمالاتی اورته‌دن قالدیرمق املنه مبتنی ایدی. بعد المصالحه (کیلان) (مازندران) و (بورستان) ی ارباب تغلب یدندن استرداد ایده‌رك (هرات) قربنده اوزبکلری مغلوب ایتدی و(خراسان) ایالتندن چیقاردی. ۱۰۰۰ تاریخلرنده‌ده اوزبکلر خانی (عبد المؤمن) ایله چارپیشمق اوزره اولا (نیشابور) ه، بعده (دامغانه) یه کیروب (سبزوار) و(اسفراین)ی آلوب ینه (قزوین) ه دوندی. حتی اوزبکلر اراضیسنه دخی تجاوز ایده‌رك (بلخ) شهرینی آلدی. (قندهار) ك ضبطی اوزرینه بتون افغانستانه حاکم اولدی. اوزمانلر هندوستانده بولنان (هند شرق) نام انکلیز قومپانیاسنك یاردیمیله پورتکیزلرك الندن (هرمز) ی آلدی وانجی صیدیله

(چریغو) ده طوران متفقین دونانماسنی یرندن قیمیلدایه‌میه‌جق حاله کتیرمشدر. بتون یاز (متون) و (ناوارین) لیمانلرنده بولندی. قیشین ینه استانبوله عودت ایتدی.

اتفاق مقدس، بودفعه دخی وندیکلیلری یالکز براقدی. بونك اوزرینه درسعادتده بولنان سفیری (آنطونیو باربارو) عقد مصالحه ایچون امر آله‌رق آتیده‌کی یدی ماده‌لك بر معاهدهٔ صلحیه‌یی امضالادی (٩٨١):

١ — دولت علیه‌نك قبریس سفری مصارفی اولان اوچ یوز بیك دوقه آلتونی وندیك جمهوریتی اوچ سنه‌ده اوده‌یه‌جك.

٢ — (صوبوتو) موقعی طوپلریله دولت علیه‌یه اعاده ایدیله‌جك.

مشهور اولان (بحرین) آطه‌لری قارشیسنده‌کی (غومبون) لیمانی اشغال ایده‌رك بوراسنی (بندر عباس) تسمیه ایلدی. ایلروده کوره‌جکمز وجهله ایکنجی ایران سفرنده (آذربایجان) (کرجستان) (شروان) وسائر قفقاس مواقعیله (بغداد) و (دیاربکر) ی ضبط و تسخیر ایلدیکی اثناده ایران دولتی (سند) نهرندن (فرات)ه قدرامتداد ایتمش وبرجهتدن قفقاس و بحرخزره طوقونه‌رق (جیحون) نهرینی تجاوز ایتمك اوزره بولنمشیدی. شاه (عباس) ایرانك بعد الاسلام اك بیوك حکمداریدر. معهذا اوروپا تاریخلرینك نقلیاتنه کوره مشارالیهه فکر تمدن و ترقی‌یی ویرن ایکی انکلیز اصیلزاده‌سیدر. ١٥٩٧ ده یعنی ٩٩٧ تاریخنده (آنطونی Antony) و (روبرت شرله‌ی Robert Sherloy) نامنده اولان بوایکی انکلیز برابرلرنده ٢٦ سواری‌اولدیغی حالده (قزوین)ده عباسه ملاقی اولدیلر. کندیسنه عرض خدمت‌ایتدیلر. بونلر عثمانلی یکیچریلرینه مقابل شاهك (غلامان شاه) نامیله تأسیس ایتدیکی پیاده نظام عسکرینه معلم اولدیلر. شاه عباس اوزمان ایرانك یکانه قوتی اولان زعما عساکرینی الده ایتمك تصورنده بولنیوردی. ایرانده شاهه مطیع اوله‌رق تشکیل ایدیلن ایلك اردو ایشته بواردودر. بوانکلیزلر ایران طوپجیلغنی تأسیس‌ایدوب آز زمان‌ایچنده بش یوز طوپ وآلتمش بیك «آلای‌بوزان» دینیلن فتیللی تفنك تدارك ایلدیلر.

٣ — زانطه‌نك تصرفندن طولایی دولت علیه‌یه ویرلمکده اولان سنوی بش‌یوز دوقه آلتونی بیك بش یوز دوقه‌یه ابلاغ اولنه‌جق .

٤ — سلطان سلیمان قانونی زماننده عقد اولنوب عهد شاهانه‌ده تجدید قیلنمش اولان معاهده‌یه طرف پادشاهیدن رعایت بیوریله‌جق .

٥ — وندیك جمهوریتنك قبریس ایچون ویرمکده اولدیغی سنوی سکز بیك دوقه بعدما ویرلمیه‌جك .

٦ — دولت علیه ایله وندیکك آرناوودلقده ودالماچیاده متصرف اولدقلری مواقع حدود قدیمه‌لرینه ارجاع ایدیله‌جك .

٧ — طرفین عاقدین تجاری اثنای محاربه‌ده ضبط ومصادره اولنان امتعه وسفینه‌لرندن طولایی تضمین اولنه‌جقلر .

مشهور مؤرخ هامر، تاریخنده دییورکه : (بو معاهده‌نك شرائطی

(شرله‌ی) شاه عباسی اوروپا پولتیقه‌سنه‌ده اماله ایتدی . حتی عثمانیلر علیهنه براتفاق دولی وجوده کتیرمك مقصدیله شاهك آدملری (موسقوا) (ویانه) و (لوندره) ایله سائر اوروپا مراکز مهمه‌سنی طولاشدیلر . آره‌سی چوق کچمه‌دن سرای شاهی‌یه (موسقوا) دن ، (فرانسه) دن ، (هولاندا) دن ، (اسپانیا) دن ، (غران مغول) دن و (آلمانیا) ایمپراطورلغندن سفیرلر کلدی . ١٦٢٦ سنهٔ میلادیسنده‌ده انکلتره حکومتی طرفندن (دود مور قوتون (Dodmore Cotton) نامنده برایلچی ورود ایلدی . عباس، داخل حکومتنده تجارت ایتمکه کلن اوروپا تاجرلرینه امتیازات مختلفه ویردی . کلیسا انشا ایتملرینه ودرونلرنده پاپاس بولندیرملرینه مساعده ایلدی . (اصفهان) ی پایتخت اتخاذ ایدوب کرجی خرستیان ارباب صنایعنك مهجری اولان (جلفه) واروشنی توسیع ، بیوك جامعی تزیین ایتدیکی کبی (چترستون) و (چارباغ) سرایلریله (زنده‌رود) کوپریسنی احیا ایلدی . (مازندران) ده (مرداب) دینیلن بطاقلقلر حسبیله اردو ایچون بیوك برشوسه یاپدیروب (فرح آباد)ده سائر نامله قصرلر انشا ایتدیرمشدر .

شاه عباسك ظلم وشدتی‌ده وارایدی . بیوك اوغلی (صوفی میرزا) یی اعدام ایتدیکی کبی دیکر ایکی اوغلنك‌ده کوزلرینه میل چکدیرمشدر . فقط اولنجه‌یه قدر (صوفی میرزا) یی قتل ایتدیردیکنه ندامت ایله‌مشدر . نه‌یه یارار دکلمی ؟

تدقیق ایدیله‌جك اولورسه اینه‌بختی محاربه‌سنی عثمانلیلرك قازاندیغی ظنی حاصل اولور .)

تونس فتحی — اسپانیا قرالی و (شارلکن) ك ولد معنویسی اولان (دون، ژوو‌آن، دوتریش) قبریس فتحی اثناسنده (قلیج علی) پاشانك آلدیغی تونس اوزرینه ظقسان کمی ایله کیدرك ضبط ایله‌مش و سابق امیر (مولی حسن) ك ایکنجی اوغلی تونس حکمدارلغی وکالتنه تعیین ایتمش ایدی . (قلیج علی پاشا) ٢٦٠ قادیرغه و اوتوز قالیون و (سنان پاشا) قومانداسنده اوله‌رق قرق‌بیك کشی ایله حرکت ایده‌رك (تونس)ی و (حلق الواد)ی ضبط ایتدی. بومحاربه‌ده ایکی یوز طوپ، اوتوز اوچ بایراق آلندیغی کبی (مولی محمد) ایله برابر

---

١١٢ — فائده

التفات شاهانه — مأثر عبودیت

اوز تیمور عثمان پاشا ایران سفرندن (کفه) یه مواصلتله اورادن درسعادته عودتنده صورت مخصوصه‌ده استقبال اولنه‌رق عواطف جلیلهٔ ملوکانه‌یه مستغرق اولدی . مشارالیه بوغاز ایچنده کائن (یالی کوشك) نده سدهٔ سنیهٔ شهریاری‌یه جبهه‌سای رقیت اولدیغنده خلاف معتاد اوله‌رق :

— خوش کلدك عثمان ، اوطور .

دیه خطاب بیورملری اوزرینه عثمان پاشا زمین و دامن بوس اولوب ارادهٔ شاهانه‌یه منتظر اولدقده ینه :

— اوطور .

امرینه بناءً عثمان پاشا اوطوروب تکرار قالقمش و الحاصل اوچ دفعه ارادهٔ سنیه‌یه امتثالاً اوطوروب تعظیماً ینه قالقدقدن صکره دردنجی دفعه‌ده اوطوروب محاربه‌لرینی نقل ایلمسی فرمان بیورلمسی اوزرینه عثمان پاشا صوك

اسپانیول قوماندانلری و ایکی بیك نفر اسیر ایدیله‌رك تونس ایله اوراده‌کی کول آره‌سنده یکی انشا ایدلمش قلعه دخی تسخیر قیلندی (۹۸۲) .

(ایوان) نامنده‌کی افلاق وویوه‌سی عصیان ایتمکله اوزرینه اردو سوق ایدیله‌رك اله کچیریلوب قتل ایدیلدی. وویوده‌لق (بغدان) وویوده‌سنك اوغلی (پترو) یه توجیه اولندی .

(اردل) وویوده‌سی (زاپولیا) وفات ایتمکله اوراجه انتخاب ایدیلن (باطوری)نك مأموریتی بابرات تصدیق و کندیسنه بایراق ایله چوماق کوندریلدی . آوستریا حکومتی ایله‌ده اولجه عقد ایدیلن معاهده‌نك انقضاسنه ایکی سنه قالمغله کلن ایلچیلریله سکز سنه دها تمدید قلندی.

سفرینی عرض وبیانه بدأ ایله (آراس) خانك مغلوبیتی ماده‌سنه کلدکده ذات شاهانه سوزینی کسه‌رك کندی باشنده‌کی توغی چیقاروب عثمان پاشانك باشنه طاقشدر . پاشای مشارالیه حکایه‌سنه دوام ایله (حمزه میرزا) نك مغلوبیتی وقعه‌سنك تعریفنده ینه خونکار سوزینی کسه‌رك :

— بونك ثمره‌سنی کوررسك .

بیوره‌رق کندی مرصع خنجرینی عثمان پاشانك بلنه طاقدیغی کبی متعاقباً (ایمان قولی) خانك بوزغونلغی کیفیتنك استماعنده دخی اولکندن دها اعلا برتوغ ایله پاشای مشارالیهك سرعبودیتنی تزیین بیورمشلردر . الحاصل عثمان پاشا (کفه) ده تاتارلرك محاصره‌سی تحتنده اوچ درت بیك عسکرله نه وجهله مقاومت ایلدیکی وخانك نصل قتل واعدام اولندیغی تفصیلاتیله حکایه‌سنه ختام ویردکده سلطان مراد حضرتلری مبارك اللرینی قالدیروب برچوق دعادن صکره شرف واقع اولان اشارت سنیه اوزرینه عثمان پاشا دیکر براوطه‌یه آلنوب البسهٔ همایوندن کندوسنه برقات کسوهٔ فاخره اکساسیله‌ده تعطفات وعنایات مباهات آیات شهنشاهی‌یه غرق ایدلمش و اوچ هفته صکره ایران سفری سردارلغنك انضمامیله مسند صدارت عهدهٔ لیاقتنه توجیه بیورلمشدر .

[تاریخ سیاسی]

— ۳ —

سلیم ثانی (۹۸۲) سرای همایون درونندهکی حمامده ایاغی قایهرق مرمرلراوزرینه دوشمش وقضای مذکوردن خستهلنهرك اون برنجی کونی عزم بقا ایلهمشدر .

حین ارتحالنده اللی اوچ یاشلرنده ایدی . سکز سنه بش آی سلطنت سورمشدر . کندیسی زمان حکمداریسنده امور دولتی همان (صوقوللو محمد پاشا) کبی بروزیر حکیمك ید فطانتنه ترك ایدهرك (شمس پاشا) ، (جلال بك) و شاعر شهیر (باقی) افندی مرحوم ایله بوغاز ایچنده جبوقلی وسلطانیه میسرهلرنده امرارایام نشاط ایلهمش و پاشانك همت حمیت مندانهسی سایهسنده حکومتك شان و شرفی وسطوت وشوکتی حسن محافظه ایدلمشدر .

---

۱۱۳ — فائده

عثمانلی تاریخلری نمونهلری — خبر عصیان میخال ویودهٔ افلاق

(افلاق) مملکتنده قویون و صغیر وعسل ونمك چوق اولوب ویودهلر تجدید اولندقجه استانبول تجاری و اغنیاسی آقچه ویروب واروب آقچهلرینه رعایادن قویون وعسل وروغن جمع ایدرلرایدی وزیاده مرابحهمقابلنده بواشیایی طلب ایتدکجه نیجه نزاع واقع اولوردی . حتی معاملهجیلر آقچه ایستیوب بکاره سب ولعن ایله جفا ایدرلر ایدی . مزبور (میخال) ك دارالامارهسی اولان (بکرش) ده درت بیکدن زیاده داینلری که اکثری ینکیچریلر و اکابر قولی رباخوارلر ایدی . هرکون اوزرینه هجوم ایدوب سراینی طاشلایوب اللرینهکیرن اشیایی آلوب قپوسنده بولنان آدملری دوکرلر ایدی . جفا واذیتلری ملعونك

مع هذا عهد حکومتنده وقوعه کلن محارباتك هیچ برنده اثبات وجود ایتمیه‌رك اجدادینك اثرینه اتباع ایله‌مدیکی کبی عیش وصفایه انهما کیله‌ده شهرت قازانمشدر . صوقوللودن ماعدا عهد پدردن انتقال ایدن مفتی انام ابوالسعود ، نشانجی محمد ، قپودان دریا پیاله ، قلیج علی کبی مهام شناسان زمانك دخی خدمات برگزیده‌سی سبقت ایله‌مشدر .

حمامده قایوب دوشمه‌سنی سکرینه ومرض موتی سوی معده‌یه عطف ایدنلر واردر . (نتایج الوقوعات) نام تاریخ کزین روش ورفتارینیییلدیرم بایزیدك بیوك اوغلی سلیمان چلبی‌یه شبیه اولدیغنی درمیان ایلیور .

(میخال) جانبه کار ایدوب برکون بونلری دعوت ونصیحت یوزندن برقاچ سوز ایله اظهار مروت ایلیوب :

— بنی قتل ایتسه‌کز مالکز ضایع اولور . کلك سوزیمه تابع اولوب افلاق مملکتی نواحیسنه تعیین اولنان آدملر ایله واروب تحصیل اولنان مالی کتورك وایچندن آقچه‌کزی آلك دیدکده نیجه تردد و عناددن صکره راضی اولورلر. لکن تحصیل ایدوب کتوردکاری مال جمله دیوننه وفا ایتمیوب مرابحه‌لری استرلر . حسابلری کورلمکه (برکوکی) قاضیسنی دعوت ایدر. خسته بولنمغله نائبی (علی جان) افندی واریر . زیرا افلاقده اهل اسلام ایله بردعوی لازم کلسه برکرکی قاضیلری واروب فصل ایتمکه مأمورلردر. علی جان حسابلرین کورر مثلا آلتمش یوك آقچه دعوی ایدن آدم تمسك ابراز ایدر. میخال، کرچك تمسك بنم اما بکا نه ویردك اجناس وبهاسیله بیان ایله دیدکده نیجه ابرام ونزاعدن صکره بیانه راضی اولور. مثلا نقد اون یوك آقچه برمرصع خنجر یکرمی یوك آقچه، بررخت بش یوك جمله آلتمش یوکه چیقار. ایمدی مسلمان ویردیکك اشیانی ربعی بهاسنه آل . بش یوکه ویردیکك شیئی بر یوکه آلی ویره‌یم دیه هزار نزاع ومجادله‌دن صکره آلتمش یوکی اوتوز یوکه راضی ایدر . وقاضی‌یه سجل وقیمت

اورته بویلو، یاصصی یغرنلی، قومرال صقاللی، صاریشین، آچیق آلنلی، کوك الا کوزلو، لکنت آمیز سوزلو ایدی. اوق آتمقده مهارت تامه‌سی وارایمش. صوقوللو محمد پاشا دامادیدر. والده‌سی (خرم) سلطان عن اصل روس اسیرلرندن ایدی. خرم سلطان عهد سلیمان قانونیده فوق‌العاده برنفوذه مالك اوله‌رق حرم همایونك امور دولته مداخله‌سی اساسنی قورمش واودورده ابراهیم و احمد پاشالرك اعدامنه سبب اولمشیدی. حتی سلطان سلیم‌نك بیوك اوغلی سلطان مصطفایی دخی خفیاً قتل ایتدیرمکله مظنوندر.

خرم قادین افندی اوروپالیلرجه (روقسه‌لان) Roxelane نامیله معروفدر. (خرم) کلمه‌سی‌ده کولیجی معناسنه اوله‌رق Rieuse دیه

ایتدیرر. کندی کاتبلرینه دخی یازدیرر. اون یوکدن آشاغی اولنلری بونلر جزئیدر دیه حسابه داخل ایتمز بووجهله دیونی آلتی بیك یوك آقچه‌یه ایندیرر.

مزبور (علی جان) دن منقولدرکه: طشره چیقدم. اسکیدن آشنا برکافر یانمه کلوب:

— علی جان خواجه یکرمی ییللق دوستم‌سین. بوساعت چیقوب ایکندی‌یه قالمه. (یرکوکی) ده بیله طورمیوب (روسجق) ه جان آته کور. ایش ایشدن کچدی دیوب کیتدی. واقعا شهرده (بکرش) خلاف عاده حرکت وبیکانه کفار کروهنك کوشه کوشه جمعیتلرین کوروب فی الحال قوچی‌یه (عربه) بنوب عاجلاً یرکوکی‌یه کلدکده قاضی‌یی آکاه ایدوب قالقنجه مکر اول ملاعین اول ساعت جمله داینلری وآنده بولنان مسلمانلری قتل عام ایدوب کرده ایله کلوب یرکوکی باصدیلر. غیری چاره اولمیوب شناور اولمغله یوزه‌رك طونه‌یی قارشویه کچدم. برآدم دخی کچدی، فقط ایکیمز خلاص اولوب عموماً یرکوکی‌ده اولان درت بیکدن زیاده اهل اسلامی ارکك و عورت اکثریسنی قتل وبچه‌سنی اسیر ایدوب آتشه اوردیلر (۱۰۰۲ جماذی الاولی)

[نعیما — جلد اول]

ترجمه ایتمشلردر . دور سلیم ثانیده نظر دقته چارپان برحال دها کوریلیرکه اوده (دوراستیلا) مزك برنوع تردد ایچنده قاله‌رق موقت برمد وجزره کرفتار اولدیغنی اخطار ایلر . فاتحك زمان جلوسنده برآز زیاده‌جه میدانه چیقان یکیچریلرك جلوس بخششی ایسته‌مك سرکشلکلری سلیم ثانی جلوس کونلرنده بر قات دها سویه‌سنی یوکسلتمشدر .

١١٤ — فائده

ندیملر و مقربلرك سیئاتی

(١١ نجی عصر هجریده امور دولتده کوریلن تغیرات وسیئاتك تاریخچه‌سی اولمغله بوفائده‌یه پك زیاده دقت لازمدر)

٩٨٢ تاریخنه کلنجه وزرای عظامده استقلال تام اوزره‌اولوب وزارت عظمی صدرنده‌اولانلرك امورینه برفرد مداخله‌یه قادر دکلدی. عزل ونصب اللرنده‌اولوب پادشاه‌ایله بیننده اولان معاملاته کیمسه واقف دکل ایدی و برمصلحته مداخله‌یه کیمسه‌نك زهره‌سی یوق ایدی. تاریخ مزبوردن بری ندما وسائر مقربان حضور پادشاهیده حیز ورتبه‌لر بولوب (امور سلطنته مداخله ایدر اولدیلر) . وزیراعظم اوکلرنده نیجه نامعقول تکلیفات ایدر اولدیلر . وزیراعظملر بونلرك مرادلرینه مساعده ایتمزلرسه جمله‌سی یكدل ویكجهت اوله‌رق حضور همایونده فرصت بولدقجه حقلرنده نیجه افترالر ایدوب تحریك سلسلهٔ غضب پادشاهی ایتمکله بی‌کناه کمینی (قتل) وکمینی (نفی) وکمینك مال ومنالنی آلدیروب کلی حقارتلر ایتدیررلر. جمله‌دن بری مقدما ممالك عجم اوزرینه سردار تعیین اولنان (فرهاد پاشا) طریق غزا وجهادده کمربند اجتهاد اولوب یمن دولت علیه‌ده بونیجه خدمتلر وجوده کتوروب عرصهٔ مملکت عجمدن اون ایکی ایالت یدقبضهٔ تصرفه کتوروب ممالك پادشاهی‌یه الحاق ایتدکده شاه کمراه :

(الأمان ای آصف عالی همم صاحبقران)

دیو طالب صلح وامان اولوب قرنداشی اوغلنی (حیدر میرزا) برنیجه تحف وهدایا

اون اوچنجی باب

اوچنجی سلطان مراد

— ١ —

٩٨٢ ده سریر سلطنته جالس اولمشدر . ٢٨ یاشلرنده ایدی .

پدری سلیم ثانینك وفاتی خبرینی (مغنیسا) ده آلمش ودرحال سلحدار ، چوقدار ، رکابدار و خواجه‌لرینی استصحاب ایده‌رك (مدانیه) یه کلدی. اورادن دخی بر چکدیری‌یه بینه‌رك آقشام اوزری سرای همایونه داخل اولور اولماز برادرلری بش شهزاده‌نك قتلنی امر ایله‌دی . [*]

[*] امر بیعت تمام اولدقدن صکره موی الیه سلطان جنت مقامك نعشنی واول لیل پرویل‌ده شهید قیلنان بش نفر شهزادهٔ سعید نعشلری ایله بیله (برابر دیمکدر) چیقاریلوب نمازلری حرم دیوان آسمان عنوانده ادا اولنوب آندن آیاصوفیه جامعی قربنده حفر واحضار ایلدکلری کلزار مزارلرینه دفن ایلدیلر . اول کون انواع تصدقاته قیام واطعام ارامل وایتام اولندی .

(رحمةالله علیه وعلی اولادهم)

مصراعی تمام تاریخ وفاتلری اولور . [صولاق زاده]

وبونجه تفاریق کران بها ایله مخیم بارکاه پاشای مشارالیهه کوندروب تضرع ونیاز ایدیجه پاشای مشارالیه دخی مرادینه مساعده ایدوب :

(فتح ونصرت بریمین وبخت دولت بریسار)

آستانهٔ سعادت مدار طرفنه عزیمت ایدوب برادر زادهٔ شاهی بیله‌سنجه (برابرنده) سدهٔ دولت پناهه کتوروب تسلیم ایتدی. بونجه خدمتلر مقابله‌سنده طرف سلطنت علیه‌دن التفاتلر ونوازشلر وانعاملر مأمول ایکن ندما و مقربان

اوچنجی سلطان مراد

بش شهزادهٔ بی
کنـاهی پدرلرینك الم
ماتمی آره‌سنده قتل
ایله کویا راحت عامه‌یه
و آسایش عالمه خدمت
ایتمش اعتقادنده بولنان
(مراد ثالث)، جلو-
سنك اوچنجی کونی
عسکره انعام عوائدی
اوله‌رق (بر ملیـون
یوز بیك دوقه) آلتونی
ویردیکی کبی ایرته‌سی
کون دخی وزرا ایله
ارباب حکومته عطیه‌لر
و هدیه‌لر ویرمش [*] وبر از صکره تقلید سیف آلاینی ایوبده اجرا
ایده‌رك اجدادینك تربه‌لرینی زیارت ایله‌مشدر .

[*] صدراعظمه: آلتی بیك دوقه آلتونی وبری بیاض اطلس قابلی سمور و ایکیسی سراسر دینیلن بر نوع صیرمه ایشلمه‌لی قماش ایله قابلی اوچ عدد کورك وبرمرصع قلنج .
دیکر بش وزیره: دردر بیك یتمشر دوقه آلتونی ایله ایکیشر خلعت .
نشانجیلر ایله دفتردارلره: بشر یوز دوقه آلتونی .

وحساد بدکویاندن بعضیلری (ابراهیم پاشا، سنان پاشا وسائره) مشارالیه حقنده نیجه افترالر ایدوب بالآخره بی‌کناه قتل ایتدیردیلر . ومقدما سلطان مراد خان (ثالث) وسلطان محمد خان غازی (ثالث) حضرتلرینك زمان سلطنت علیه‌لرنده طائفهٔ سپاهی سمت اطاعتدن انحراف کوستروب وکلای دولتله زوربانده معامله‌سنی

بالطبع بو مشرب وطبیعتده اولان بر حکمدار (صوقوللو محمدپاشا) کبی عقللی، حکیم بر وزیری چکه‌مز. دها ایلك کونلرنده صوقوللونك حائز اولدیغی نفوذ وحیثیتی اخلاله تشبث ایله‌مشدر: جلوس ایچون استانبوله کلدیکنده انشته‌یی اولان صوقوللو محمد پاشا فنارلرله کله‌رك یالی کوشکنده استقبال ایتدی. کندیسی درحال النه صاریلوب اوپمك ایسته‌دی ایسه‌ده مشارالیه پاشا درحال آیاقلرینه قپانه‌رق عرض عبودیت ایله‌دی. فقط مراد ثالث بو تنزلنه صکره‌دن نادم اولدی وصدر مشارالیهی تحقیر واستثقال ایتمکه باشلادی. تاریخمزك جان آله‌جق نقطه‌لری بوکبی وقایع مؤسفه اولدیغی ایچون فوق‌العاده دقت ایتملیدر. ایلروده کوره‌جکمز وجهله دولت بر صوقوللونك ضیاعندن اوده‌نیلمز زیانلره اوغرامشدر.

دولتلرله تجدید معاهده ایدلدی. (اردل) وویوده‌سی اولان

ایدوب روم ایلی بکلربکیسی (قره محمد پاشا) یی وباب‌السعاده آغاسی (غضنفر) آغانی ایسته‌میز دیو قتل ایتدیروب ونیجه اهل عرضه تعرض ورعایا وبرایایه ظلم وتعدی اوزره اولوب برفرد دفعةً چاره بولمیوب، مرحوم یمشجی (حسن پاشا) حسن تدبیر ورأی جمیلی ایله یکیچری اوجاغنی قوله آلوب علی الغفله استانبول قپولرین قپادوب، طائفهٔ مزبوره‌نك اشقیا واشرارینی برآنده طعمهٔ شمشیر قهر ایدوب، حقلرندن کلشکن آنی دخی پادشاه عالمپناه حضرتلرینه بی‌جرم وکناه غمز ایدوب بالآخره قتل ایتدیردیلر. و (درویش محمد پاشا) و (نصوح پاشا) کبی دلیر ودلاور، مرد بهادر نیجه صادق وزیرلری بعض اصحاب اغراض نیجه افترالر ایدوب حاشا ثم حاشا سلطنت علیه‌یه سؤ قصدی واردر دیو مظهر غضب پادشاهی ایتدیلر. آنلردن صکره کلن وزرانه بالضروره ایچ خلقنه (سرای خلقی) متابعت وهوالرینه موافقت ایدوب هرنه مراد ایتسه‌لر دریغ ایتمز اولدیلر. آنلر دخی نیجه اموره مداخله‌یه باشلایوب غزوات ومقاتله حقلری اولان نیجه یوزییل مقدم فتح اولنمش قرا ومزارعی بر طریق ایله کیمینی (پاشمقلق) وکیمینی (آرپه‌لق)

(باطوری) لهلیلر طرفندن قرال انتخاب ایدلدیکندن کیفیت انتخابی ارادهٔ سنیه ایله تصدیق ایدیله‌رك صدراعظمك لهستانه اجرا ایلدیکی وصایا اوزرینه قراللقده ابقا وبوحکومت دخی دیکر افلاق وبغدان کبی دولته تابع حکومتلر میانه ادخال ایدلدی. حتی (ماقسیمیلیه‌ن) ك وفاتی اوزرینه آوستریا تختنه چیقان ایمپراطور (رودولف) ه یازیلان نامهٔ همایونده طرف شاهانه‌دن (له) قراللغنه اجلاس قیلنان (باطوری)یه تعرض ایدلمه‌مسی ولهستان حمایهٔ عثمانیه‌ده بولندیغی جهتله لهلیلر حقنده دخی تبعهٔ عثمانیه مثللو معامله اولنمسی بیلدیرلمشدر.

شو اثناده دولته خراجکذار اولان حکومت و بکلکلر ایله بونلرك مقدار خراجلری بروجه آتیدر:

آوستریا حکومتی	سنوی	٣٠٠٠٠	دوقه	آلتونی
اردل وویوده‌لغی	»	٥٠٠٠	»	»
زانطه‌نك تعرفندن طولایی وندیك	»	٣٠٠٠	»	»

وکیمنی تملیك ایتدیروب وکندولره استغنا کلدکدن صکره هر بری توابعنه نیجه تیمارلر و زعامتلر ایتدیروب ارباب سیفك دیرلکلرینی قطع ابتدیلر. و بیت المال مسلمینی اضاعت ایدوب عالمی بوشکله قویدیلر. بوندن صکره ینه قناعت ایتمیوب باب ارتشایی کشاده قیلوب سنجاقلره و بکلر بکیلکه وسائر مناصب پادشاهی‌یه مداخله‌یه باشلادیلر. برآلای نااهل ونامستحقك لاشهٔ رشوتنه طمع ایدوب وکیمنه بکلربکلك آلیویروب ارباب استحقاق اولان برآلای کاردیده وامکدار یارار وشجاعت شعار قوللر کوشهٔ مذلتده بی‌نام ونشان قالوب پایمال فقر وفنا اولدیلر. وارباب تیمار وزعامت بالکلیه یوق اولدی. فتح ونصرت برطرف اولدی. ضبط وربط عالمدن قالقدی. علوفه‌لی قول دنیایی طوتدی. وسپاهی کروهنی باصدیردی. ونامدارلری وکلایه تابع اولوب هرنه قدر فتنه وفساد ظهورایتدیسه بو مقوله‌لردن اولدی وحرم همایونه ترك و یوروك و چنکانه و یهودی و بی‌دین وبی‌مذهب نیجه قلاش وعیاش شهر اوغلانلری کیرر اولدی.

[١٠٤١ ده یازلمش قوچی بك رساله‌سی]

راغوزه جمهوریتی	سنوی	۱۲۰۰۰	دوقه آلتونی	
افلاق وویوده‌لغی	»	۱۵۰۰۰	»	»
بغدان وویوده‌لغی	»	۱۵۰۰۰۰	»	»

آوستریا ایمپراطوری (رودولف) معتاد اولان هدیه‌لری ارساله مسارعتله حدود بکلرینك کندی طوپراغنده جولان ایتملرندن شکایت ایتمش ومع‌مافیه سکز سنه مدتله تجدید معاهده‌یه موفق اولمشدر. زمانك منفعت خصوصنده کوستردیکی جلوه‌لره باقلك که دها برسنه اول متوفی (ماقسیمیلیه‌ن) تجدید معاهده ایچون کموش ساعتلر وآلتون بارداقلرله برابر آلتی بیك دوقه یوللامش واکرامیه اوله‌رق صدراعظمه ۹۰۰۰، وزیر ثانی‌یه ۲۰۰۰ ودیکر وزرایه بیکر آلتون و دیوان همایون ترجمانی و سائر رجاله ویردیکی هدیه‌لرله برابر جمله‌سنك قیمتی اوتوز بیك دوقه‌یه بالغ اولمش ایدی. بودفعه ایسه (رودولف) ده آیریجه هدیه‌لر یوللادی.

---

۱۱۵ — فائده

عثمانلی سکه‌لری

اشرفی : سلیم اول مصری فتح ایتدکدن صکره (۹۲۳) تاریخلی ونامنه اوله‌رق اورادە آلتون سکه کسدیرمش وبونلرك اوزرنده یالکز (سلطان) عنوانی درجیله اکتفا ایتمشدر. اوزرنده شاه عنوانی بولنمیان اشبو آلتونلر ایله دیکر امثالنه مصرده (سلطانی) دنیلدیکی کبی (اشرفی) دخی دینیر ایدی. سائر ممالکده اولدیغی کبی مصرده دخی مسکوکاتی صاحب سکه

آقچه — اورخان غازی

سز برازده زمانك تربیه‌سنه باقلكه (وندیك) ایلچیسی‌ده پادشاهه اللی بیك و صدراعظمه درت بیك دوقه التونی ویره‌رك مجارستان دولت علیه‌یه کچمزدن اول (دالماچیا) جهتنده وندیکك، مجار قرالیله عقدایتدیکی معاهده‌ده مصرح اولدیغی وجهله تحدید حدود ایدلمسنه موفق اولدی.

وادی السبیل محاربه‌سی — آفریقای شمالیده یالکز (فاس) قطعه‌سی دولتك دائرهٔ نفوذندن خارج بولنیور کبی ایدی. بوآرالق فاس ومراکش سلطانی (شریف عبدالله) وفات ایتمش واوغلی (محمد مستنصر) تخته چیقمش‌ایسه‌ده عموجه‌سی (شریف عبدالملك) دعوای سلطنتله (سلطان مراد ثالث) دن یاردیم ایسته‌مش و دیکر طرفدن پورتکیزحکومتی‌ده (مستنصر)ی حمایه‌یه‌قالقیشمش‌ایدی. بونك‌اوزرینه جزایر غرب بکلربکی (رمضان) پاشایه امر کوندرلدی. مشارالیه‌ده

اولان حکمدارك نامنه نسبت ایتمك عادت اولدیغندن سلطان سلیمه مغلوب اولمش اولان مصر ملوکی تخته جلوس زماننده اجدادینك اثرینه اتباعاً (ملك اشرف) عنوانني طاقینمش اولمسیله بوناملره کسیلمش اولان آلتونلره (اشرفی) اطلاق اولنمشیدی. سلطان سلیم دخی برابرنده برمقدار آلتون وکموش مسکوکات بولندیغی حالده عودت ایلدکدن صکره عثمانلی آلتونلری (اشرفی ، شرافی ، شریفی) اسملریله یاد ایدلمکه باشلانمشدر. حتی اجنبی آلتونلری بیله آره‌صره بونام ایله ذکر ایدلمشدر. بوآلتونلر یالکز بر ایکی سنه ضرب ایدلمش و بعده اورالرده کسیلن آلتونلرده بر معتاد کسوهٔ عثمانی‌یه تحویل ایدلمشدر.

برده (جدید اشرفی) واردرکه سلطان مصطفی خان ثانی زماننده ایلك دفعه طغرالی اوله‌رق ضرب

فتح قسطنطینیه‌دن صکره ایلك کسیلن آلتون سکه‌لردن

اقدام وغیرتله (عبدالملك) ی تخته اوطورتدی . عبدالملك، (رمضان) پاشا واسطه‌سیله سلطان مراده ایکی یوزبیك دوقه کوندردی . فقط پورتکیز قرالی (سباستیان) ، (مستنصر) ی املنه دها زیاده موافق بولدیغی ایچون (مستنصر)ه اون بیك سواری و یتمش بیك پیاده واوچ یوز آلتمش طوپله مجهز بیوك براردو ویره‌رك فاسه یوللادی . بواردو (وادی‌السبیل) نام موقعده (رمضان) پاشا اردوسیله ملاقی اوله‌رق وقوعه کلن محاربه‌ده پورتکیزلیلر فنا حالده بوزولدیلر . یکرمی بیك پورتکیز عسکری تلف اولدی . حتی قرال ایله (مستنصر) ده مقتول دوشدیلر. قرق بیك پورتکیزلی اسیر طوتولوب یکرمی بیکی کوج حال ایله کمیلره بینه‌رك قاچه‌بیلدیلر. نه‌فائده‌که بومظفریت (عبدالملك) بیچاره‌سنی سوینج اولومنه مبتلا ایلدی ، اوج حکمدارك وفاتنه سببیت ویردی. طرف دولتدن (مستنصر) ك اوغلی (مولی احمد) فاس تخته اقعاد

اولنان آلتون سکه‌لردر . بوکا طغرالی آلتون دخی دینیردی . مؤخرده بوآلتونلره (زر محبوب) نامی ویرلمشیدی .

اسدی : (نه‌کودولیئون) دینیلن غروشلر. غروش بحثنده معلومات ویریله جکدر.

آینه‌لی : اوچنجی سلطان مصطفی زماننده کسیلمش بعض بیوك قطعه‌ده‌کی آلتونلره لسان عوامده ویریلن نام. بوآلتونلرك کنارلری منقش اولمیوب طغرا ایله یازیلرك اطرافنده ساده ویانقطه‌لی ایکیشر، اوچر دکرمی چیزکیلر موجود اولدیغندن آینه‌یه تشبیه اولنمشدر .

آلتمشلق : سلطان مصطفای ثالث زماننده آلتمش پاره قیمتنده مضروب چفته زولته .

اللیلك : سلیم ثالث زماننده کسیلمشدر .

آلتیلق : سلطان محمود ثانی دورنده ۱۲٤۹ تاریخنده اقسامیله برابر ضرب ایدلمش سکه .

ایدلدی . (مولی احمد) شکرانه اولمق اوزره سلطان مراد ثالثه هدیه‌لر ، سفیرلر یوللادی (٩٨٦) .

صوقوللونك قتلی — مراد ثالث ، حکومتك استناد ایتدیکی داللردن برینی ، زیاده کولکه ویرییور بهانه‌سیله کسمکه نیت ایتمش ایدی. ذاتاً برملتك انحطاطی مقدمه‌لری بودرلو یولسزلقلر، جنایتلرله ظهور ایدر .ییلدیرم بایزید برادر اولدورمه‌سنی، فاتح ده صدراعظم قتلنی ایجاد ایتمشلرایدی . تاریخ هیچ برزمان بولکه‌لری اونوده‌ماز . سز باشقه تاریخلرك تبصبصلرینه ، بولدقلری بهانه‌لره باقمیك . قتل ، قتلدر .

صوقوللونك قتلی طولامباج برطریقدن وقوعه کلمشدر. اولا: مشهور (منشأت) صاحبی وپاشانك محرم اسراری اولان نشانجی (فریدون) بك بلغراد سنجاق بکلکنه نقل ایدیلدی . حتی آنك یرینه فاتحده‌کی

باربوط آلتونی : ٢ قیراط وزننده اسکی برآلتون سکه که یوزلك عثمانلی آلتونی حسابیله ٣ غروش ٣ پاره قیمتنده ایدی .

بشلك : سلطان محمود ثانی دورنده کسیلمشدر . جهادیه ، یکی بشلك ودیکر یکی بشلك نامیله اوچ نوعدر .

پاره : ٨١٨ تاریخنده مصر مملوکی (ملك مؤید) ك نامنه نسبتله (مؤیدی) دیه برسکه کسیلمش ایدی. ایشته بوسکه‌یه (١٠٤٥) تاریخلرینه طوغری پاره دنیلمشدر. آلتونك کسرینی تشکیل ایتمك ایچون مستعمل اولان آقچه‌نك مقدار معینی علی‌الدوام تخلف و تزاید ایله‌مسندن ناشی یکی برکسر اخراجنه احتیاج کورلمش وبونك اوزرینه آقچه‌دن

زر استانبول

(مدرسهٔ ثمانیه)دن معلم زاده (محمود چلبی) تعیین قیلندیکه اصوله مغایر ایدی . ثانیاً : پاشانك کتخداسی قتل و عموجه‌سی اولان (بودین) بکلر بکی (مصطفی پاشا) ، (بودین) جبخانه‌لکنه ییلدیرم اینه‌رك یاندیغندن طولایی اعدام ایدلدی (فسبحان الله). خرم قادین افندی بحثنده سویلدیکمز وجهله حرم همایون ایچون امور دولته قاریشمق برمودا اولمشیدی . والده سلطان (نوربانو) دخی پادشاهی: ادارهٔ دولتی سن کندی الکه آل . دیه تشویق ایدییوردی . بالطبع (شمسی پاشا) ونیجه تسویلات قدیمه‌سیله معروف اولان (لالا مصطفی پاشا)ده بو یولده تحریکاتده بولنیورلردی . پاشانك رفیقلرندن شیخ الاسلام (حامد) افندی ایله قپودان دریا (پیاله پاشا) ده وفات ایتدیلر . (قبریس) قراللغی قوران و آطه‌نك فتحندن صکره وارداتی صدارت معاشاتنه مقابل کوسترلدیکندن طولایی پاشایه عداوتیله اشتهار ایدن معهود موسوی (ژوزف نصی) ده کبردی .

دها بیوك قطعه‌ده اوله‌رق پاره کسیلمشدر . بوپاره عثمانلی غروشلرینك ظهوریله برابر آنلرك کسری یعنی اوفاقلغی اولمشدر .

ثمن : (۱۰٤۰) تاریخلرنده کلیتله منتشر اولان اجنبی غروش اقسامندن برنوع سکه‌در . بوسکه (مارسیلیا) تجارینك بش (صو) قیمتنده‌کی فرانسز سکه‌لرینی کلیتله نقل ایده‌رك کوچك و شکل و قطعه‌لری ظریف اولمغله عثمانلیلر رغبت ایتمشلر وبونی ریالك سکزده‌بری ظن ایده‌رك سکز عددینی بر (ئه‌کو) یعنی بر ریال مقابلی اوله‌رق اخذ وقبول ایتمشلردر . (ثمن یعنی سکزده بر) تسمیه‌سی بوندندر .

زر محبوب

(٩٨٧) سنه‌سی . بر کون صوقوللو، ایکندی وقتی قوناغنده مصالح عامه ایله اوغراشورکن درویش قیافتنده بری عرضحال ویره‌جك ایمش کبی یاقلاشوب قلبنه برخنجر صاپلادی. مشارالیه متأثراً ارتحال ایتدی. تاریخلردن بعضلری قاتلی مجذوب دیه یازارلر. حقیقةً مجذوب ایمش . چونکه وزیر اعظمی قتل ایدنی البته قتل ایده‌جکلر . فقط بر کوسترش اولمق اوزره بو دیوانه‌نك هر بر الیله آیاغنی برر بارکیره باغلایه‌رق حیوانلری سوروب پارچه پارچه ایتدیرمك کبی بر فجیعه دها ایشلندی . خلق آره‌سنه بر طاقم روایتلر نشر ایدیلدی . قاتل بوسنه‌لی ایمش، تیماری آزالدلمش ، آنك ایچون انتقام آلمش ایمش، (لالا مصطفی پاشا) اوردیرمش ایمش. فقط بز جه‌سی صوقوللو طوغریدن طوغری‌یه اون درت سنه‌لك صدارتنك وبالخاصه کفایت و اهلیتنك انظار اهلیت ناشناسانده حاصل ایتدیکی غرض واسترقاب شهیدی اولمشدر . (رحمة الله علیه)

جدید زر استانبول : ١١٢٨ تاریخنده ضرب و اخراج اولنان بر آلتون که بوکا زنجیرلی دخی دنیلیردی .

جدید زنجیرکلو : زنجیرك کوچك زنجیر دیمکدر. شیمدیکی آلتونلرده اولان (طرطیل) ه وقتیله زنجیر دینیردی . جدید زنجیرکلو ١١٣٨ تاریخنده (تبریز) ایله (تفلیس) و (روان) ضربخانه‌لرنده سلطان احمد خان ثالث نامنه ضرب اولنمش آلتون سکه . بونلردن هربری یکرمی درت عیارنده خالص آلتون ایدی .

جهادیه : سلطان محمود ثانی زماننده مصارف حربیه‌یه قارشی ضرب ایدلمش بش غروشلق .

خیریه آلتونی : سلطان محمود ثانینك یکرمی برنجی سنهٔ جلوسندن بدأ ایله یالکز ایکی سنه ضرب ایدلمشدر . لسان عوامده (غازی) و (صندوقلی) آلتونی نامیله یاد اولنوردی .

— ۲ —

ایران سفری

ایران ۹۸٦ تاریخلرینه طوغری آنی براختلاله اوغرادی . اللی سنه‌دن بری ایران تختنده بولنان (شاه طهماسب) ، کندیسنه ولی‌عهد ایدیندیکی بشنجی‌اوغلی (حیدر میرزا) نك والده‌سی طرفندن زهرلنوب ٦٤ یاشنده وفات ایتمش ایدی . (حیدر میرزا) نك والده‌سی کورجی اولوب اوغلنك برآن اول تخته چیقمسنی التزام ایدییوردی . فقط چرکس بروالده‌دن طوغمه اولوب حیدرك همشیره‌سی اولان (پریجان) طاییسی (شمخال) خانه وقوع حالی بیلدیردی. اوزمانلرایران شاهلری (قزوین) ده اوطورییورلردی . چرکس وکورجی بکلری پای تخته قوشوشدیلر. (شمخال) قوهٔ مسلحه ایله سرایه کیردی : شاه حیدر قادین لباسی کییه‌رك قاچمق‌ایسته‌دی ایسه‌ده یاقه‌یی اله‌ویروب خنجرایله

دار الخلافه آلتونی : سلطان محمود ثانینك یالکز اون بش و اون آلتنجی سنهٔ جلوسنده کسیلوب برنده (دار الخلافة العلیه) و دیکرنده (دار الخلافة السنیه) یازلمشدر . بونلره بین‌الناس (صره‌آلتونی) دینیردی .

رومی آلتونی : (عتیق رومی) دینلن آلتونکه سلطان محمود ثانینك طقوزنجی سنهٔ جلوسندن اون اوچنجی سنهٔ جلوسنه قدر درت سنه ضرب اولنمشدر. برده (جدید رومی آلتونی) واردرکه بوده طقوزنجی سنهٔ جلوسندن اون بشنجی سنهٔ جلوسنه قدر ضرب اولنمشیدی . بونلره بین‌الناس (یازولو محمودیه) دینیردی .

زولته : (اسلاو) لساننده غروش معناسنه اولوب اسلاوجه (زولوطا Zolota) در. (له) لساننده (زلوتی Zloty) کومش غروشلره علم اولمشدر. روسجه‌ده (زولوطو Zoloto) آلتون معناسنه‌در . بوکلمه بزه

قتل ایدلدی . چرکسلر (طهماسب) لك صلبندن کلن اون شهزاده‌دن برینی تخته اقعاد ایتمك ایستیورلردی. (شمخال) ایله (پریجان)، یکرمی سنه‌دن بریدر مقتول حیدرك برادرینك تخته وراثتنی تأمین مقصدیله طهماسبك (الحمود) طاغنده‌کی قلعه‌ده حبس ایتدیکی (اسماعیل میرزا)یی خاطرلادیلر . (پریجان) ، بوچرکس قیزی برآته بینه‌رك طوغریجه قلعه‌یه کیتدی وبرادرینی تخلیص ایدوب (قزوین) ه کتیردی .

اسماعیل‌ده (آسایش عامه واستراحت خلقی تأمین) بهانه‌سیله سکز قرداشیله رجال حکومتدن اون سکز کشی‌یی اعدام ایتدیردی. آنا، بابا بر برادری (خدابنده) ایله اولادینی براقدی.

شاه جدید ، مدت مدیده سورن اسارتنده آفیونه و بالخاصه (بنجین) یعنی بنك دینیلن زهرلی مکیفه زیاده‌سیله مبتلا ایدی . بو جهتله خشونت وعنف و شدت صاحبی اولمشیدی . ظلم وجوری

لهستاندن کلمش وتاریخلرمزده (زولته ، ذولته، ظولته ، زولوطه، زولطه) شکللرنده محرر بولنمشدر. غروشك اوفاقلقلرندن ایدی. مصطفی خان ثانی زماننده تداوله باشلامش و برنجی عبدالحمید زمانانه قدر دوام ایتمشدر . (٣٠) پاره قیمتنده ایدی . اون بش پاره قیمتنده (یارم زولته) دخی وار ایدی . برده برنجی عبدالحمید خان عصرندن صکره (چفته زولته) ضرب ایدلمشدر . ١١٣٨ تاریخلرنده تنظیم اولنان برتعرفه‌ده اسکی کموش زولته‌یه ٨٨ آقچه فیأت قونولمشدی.

زولته

زر استانبول : ١١٢٨ تاریخنده تام الوزن وخالص العیار اوله‌رق یوزعددی یوز درهم کلن کناری زنجیرلی ودائره‌سنك اطرافی رومی نقشلی، اورته‌سی مصیقل، وسطی طغرالی وآرقه طرفنك اورته‌سنده دخی (ضرب فی اسلامبول) یازیلی بر آلتون ایدی .

حددن افزون کندیسنی تخته چیقاران همشیره‌سی (پریجان)ك بیله نفرتنی موجب اولدی. حتی برادر زاده‌لری (حمزه) و (عباس) میرزایی‌ده اعدام ایتمك املنده ایكن (پریجان)ك اون بش جلادی قادین قیافتنه صوقه‌رق اسماعیل میرزایی اخناق ایتدیردیكی مرویدر.

اسماعیل میرزا بر بچق سنه سلطنت ایتمشدر. بو بر بچق سنه ایرانك اك قاریشیق زمانلرندن بری اولمغله (وان) بكلربكی (خسرو پاشا)نك انهاسی و (لالا مصطفی پاشا) نك تشویقی اوزرینه ایران علیهنه اعلان حرب اولندی. صوقوللو هنوز صاغ ایدی. بو سفردن دولت ایچون فائده‌دن زیاده مضرت و مصرف حاصل اوله‌جغنی سویلدی ایسه‌ده اسماع ایده‌مدی.

قبریس فاتحی، (لالا مصطفی پاشا) سرعسكر تعیین اولندی. پاشا كورجی، چركس؛ منغره‌لی، شیروان، طاغستان بكلرینی ایران علیهنه

زر قمرتاب : سلطان مصطفای ثالث زماننده كسیلمش سكه‌دن ایدی. محرمیه وسائر عطایایه مخصوص ایدی.

سلطانی : طرابلس، تونس وجزایر ضربخانه‌لرنده ضرب اولنمش عثمانلی آلتونلرینك نام قدیمی.

شاهی : سلیم اولك شاه عنوانیله مضروب بر سكه‌سیدر. بیك تاریخلرینه یقین زمانلرده دخی آقچه‌لره مخصوص اولمق اوزره كذلك (شاهی) نامی قوللانیلمشدر.

طغرالی (مصر طغرالیسی) : مصر ضربخانه‌سنده كسیلن اشرفیلره دور سلطان احمد خان ثالثده وریلن اسم.

عدلی آلتونی : ۱۲۲۳ سنه‌سنده ضرب ایدیلن آلتون اولوب بونلرده سلطان محمود ثانی طغراسنك صاغنده (عدلی) مخلصی یازیلیدر. عتیق عدلی وجدید عدلیناملرنده ایكی نوعی واردر.

عصیانه دعوت ایتمکله برابر ایران حدودی اوزرنده یوز اون بیك کشیلك براردو جمعنه‌ده مأمور ایدی (٩٨٦).

(وان) بکلربکی (خسرو پاشا) ابتدا حرکات تعرضیه‌یه باشلایه‌رق پاشانك (اردهان) ه وصولنده خبر موفقیتی کلدی. پاشا دخی (ابلیس قلعه) دینیلن (چیلدیر قلعه) سی اوکنده ایران سرعسکری اولوب برایکی سنه اول (شاه طهماسب) طرفندن تبریك جلوس ایچون انواع هدایا ایله استانبوله سفیر کلمش اولان (طوقماق) خانی بوزدی. (آقچه قلعه، یکی قلعه، چیلدیر) ضبط اولنوب ایرانك بری (قناق) ودیکری (قور) نهرلری اوزرنده تصادف ایدیلن ایکی دیکر اردوسی‌ده فنا حالده مغلوب ایدلدی. (جکی، دربند، شیروان) آلندی. اوز تیمور پاشا (شماخی) حاکمی (آراس) خان ایله اوچ کون اوچ کیجه متمادیاً حرب ایده‌رك ایرانیلره اون بیك تلفات و مجروح ویردیردیکی کبی خانی بایراق و چادرلریله برابر اخذ وضبط ایله‌دی.

(کرجستان) ذاتاً داخلاً قاریشیق ایدی. پرنس (آلتون) ایله دیکر ایکی پرنس عرض اطاعت ایتدیلر. فقط (تفلیس) امیری

١١٦ — فائده

عصر سلطان مراد ثالثده یومیه آلان امرا وبندکان

امرا و بندکان:

١ — یکیچری آغاسی

١٠ — قپوجی باشیلر

١ — چاقرجی باشی

٦ — سپاه، سلحدار، علوفه‌جیلر یمین ویسار غربای یمین آغالری

امرا و بندکان:

١ — میر عالم

٣ — بیوك کوچك میرآخور و چاشنکیر باشی

٢ — چاوش باشی و قپوجیلر کتخداسی

(داوید) مقاومت کوستردیکندن اوزرینه واریلوب طرد ایدلدی . بتون (کرجستان) درت ولایته آیریلوب (شیروان)، اوز تیمور عثمان پاشایه ، (تفلیس) محمد پاشایه ویریلدی . (شیروان) ده ایران شاهی نامنه عائد اولان یکرمی بش ملیون ایکی یوز بیك آقچه‌لك واردات سنویه نام پادشاهی‌یه تصحیح ایدلدیکی کبی طاغستان امیری (شمخال) عرض اطاعت ایتمکله عهده‌سنه (شابوران) سنجاغی وبرادری (برهان ملك الدین) ه (اوختی) سنجاقلری تفویض اولندی .

ایران سفری اون ایکی سنه امتداد ایتمشدر. بو اثناده (شاه طهماسب)ك اك کوچك اوغلی (محمد خدابنده) شاه ایدی. مومی الیه کور دینه جك درجه‌ده آز کورووردی . هله قابلیت اداره‌سی هیچ یوق ایدی . فقط زوجه‌سی اردولره قوماندا ایدر برشجیعه واوغلی (حمزه میرزا) دخی جنکاورلکله نامور ایدی. سرعسکر (لالا مصطفی پاشا) عسکریله

امرا و بندکان :

- ١ — جبه‌جی باشی
- ٢٥ — مخادیم وزرا وعلما وامرا و دفترداران و آغایان
- ٥ — آغایان اهل حرف
- ٢٤ — دیوان همایون کاتبلری
- ١٦ — خزینهٔ عامره کاتبلری
- ٢٠ — احکام مالیه کاتبلری
- ٥ — شاکردان منجمان
- ٨٣٣ — مهتران خیمه
- ١٩ — طیش خزینه‌دارلری
- ١٥ — مؤذنلر
- ٥٧ — شاطرلر

امرا و بندکان :

- ٧ — اوزنکی آغالقلرندن معزول بولنانلر
- ٣٢ — آغایان متقاعدین
- ١٣ — بغدان وافلاق ویوده‌لرینك قپو کتخدالری
- ١٣٣ — خزینهٔ عامره شاکردلری
- ٢٥ — مشاهره خواران
- ٤١ — اطبای یهود
- ٢٢٨ — مهتران علم
- ٤٤ — معمارلر
- ٣٦ — سقالر
- ١١٢٩ — مطبخ عامره وکیلار خلقی

(ارضروم) قیشلاغنه چکیلیر چکیلمز بوایکیسی قوماندالرنده بولنان اردو ایله (شیروان) ی ضبط و (اوز تیمور عثمان) پاشایی (دربند) اوزرینه رجعته مجبور ایده‌رك (تفلیس) ی محاصره ایتدیلر. عین زمانده (بغداد) ایله (ارضروم) ی تهدیده باشلادیلر. (لالا مصطفی) پاشا درسعادته دعوت‌ایدیله‌رك یرینه یمن فاتحی (سنان پاشا) سرعسکر تعیین ایدلدی. (سنان پاشا) (لالا مصطفی پاشا) نك باشلادیغی (قارص) استحکاماتی اکمال، (تفلیس) ی محاصره‌دن تخلیص، (تبریز) ی تهدید ایدنجه شاه‌ایران طلب صلح ایچون آدملر یوللادی. محاربه بوطرفدن بر آز یاراشلادی ایسه ممالك جدیده‌دن اولان کورجستان ایله چرکستانده عصیان و اختلال بردوام ایدی. بوطرف جبالی تحت محاصره‌ده بولندرمق ایچون (قارص، اریوان، تومانس، لوری، و صوری) مواقع مستحکمه حالنه قونلمش ایدی. محاربات متوالیه آره‌سنده اك زیاده جالب دقت اولان (صامور) نهری اوزرنده

امرا و بندگان :

۲۱۹ — خاص وخلعت درزیلری
۹٤۷ — خدمهٔ اهل حرف
۱۹۲۵ — درگاه عالی قپوجیلری
٤۱۷ — باب همایون قپوجیلری

امرا و بندگان :

۲۱ — اطبا
٤۳۲۲ — بیوك وکوچك آخورده بولنان سراج وخدمه

سرایده بولنان خدام وسائره :

۷۰۹ — اندرون غلاملری آغالریله برابر
۳۲٤ — درگاه عالی چاوشلری
۲۷٦ — شاهینجیلر

سرایدهٔ بولنان خدام وسائره :

۱۰۹ — تیردازان خاصه
٤۳۳ — درگاه عالی متفرقه‌لری
۲۷۱ — چاقیرجیلر
٤٥ — آتمه‌جه‌جیلر

بونلرك مجموعی (۱۲۸٦۰) کشی ایدی.

(اوزتیمور پاشا) ایله کنجه حاکمی (ایمان قولی) خان آره‌سنده وقوعه کلن محاربهٔ خونریزانه‌درکه علی‌السحر باشلامش وکیجه اولدیغی حالده مشعله‌لر یاقیله‌رق تمدید ایدلمشیدی . ایرانیلر بومحاربه‌ده یدی بیك بش یوزی مقتول واوچ بیك نفری اسیر اولمق اوزره اون بیك کشی‌یی متجاوز ضایعاته اوغرادیلر (۹۹۱) .

اوزتیمور پاشا (طاغستان)ی تحت اطاعته آلدقدن صکره (تدرك) نهری کنارنده اردونك خزینه‌سنی غصب ایتمك نیتیله پوصو قوران روسلری منهزم ایده‌رك (قوبان) نهرینی بوزلر اوزرندن کچوب (کفه) یه واصل اولدی .

*
* *

قریم خانی (دولت کرای) که — اوچ دفعه روسلر اوزرینه یورییوب (موسقوا) یی احراق ایتمش ایدی — جلوس پادشاهینك اوچنجی سنه‌سی وفات ایده‌رك بیوك اوغلی (محمد سمیز

فائده — ۱۱۷

(یکیچری) نظامنه خلل کلمه‌سی

یکیچری اوجاغنه اجنبی دخولی ۹۰۹ تاریخندن بری اولوب سببی بو اولمشدرکه: تاریخ مزبورده جداجدلری سلطان محمد خان ثالث حضرتلرینك سور همایونلری واقع اولوب و ایکی آی مقداری شب وروز متمادی اولوب، اطراف واکنافدن بی‌حد وبیشمار خلائق جمع اولوب ازدحام ناس بر مرتبه‌یه واردی‌که نیجه آدملر هلاك اولدی. دفعنه‌چاره اولمیوب بذر یاغیله یاغلانمش طولوملر پیدا ایدوب بالآخره خلق مزاحمه‌دن منع ایچون اول طولوملرله خلقه هجوم ایتدکجه خلق برمقدار آره‌لانوب . سور همایون تمامه واروب ، طائفهٔ مزبوره‌یه رعایت

کرای) کندیسنه خاف اولمشیدی . محمد سمیز (شروان) ده اسیر دوشه‌رك وفات‌ایدن (عادل کرای) ی «قالغای» ولی‌عهد اتخاذ ایتدی. بعده کوچك برادری (سعادتکرای) ی قالغای نصب ایتمك ایسته‌مش وبونك جنکیز قانوننه مخالفتی حسبیله برادرلرینك اك بیوکی اولان (آلب کرای)ی قالغای و (سعادتکرای)ی دخی (نورالدین) عنوانیله ایکنجی وارث تعیین ایله‌مشیدی. بوحال ایله برابر (دربند) ده (عثمان پاشا) یه معاونتده بولنمه‌یشی درسعادته بیلدیرلمکله عزل ایدلمش وخان دخی قرق بیك سواری ایله قالقه‌رق پاشایی درت بش بیك کشی‌ایله (کفه) ده محاصره ایتمشدر . بونك اوزرینه قپودان دریا (قلیج علی پاشا) دونانما ایله حرکت ایده‌رك (قونیه) ده مقیم (اسلام کرای) خان دخی قریم خانلغیله ترفیق ایدلمش و بوخبر قریمده پك بیوك تأثیر حصوله کتیره‌رك (محمدکرای)ك آدملری طاغیلدیغی کبی (اسلام‌کرای) دخی مومی‌الیهی طوته‌رق اوغللریله برابر قتل ایله‌مشدر (٩٩٢) .

اولنق لازم کلدکده جمله‌سی یکیچریلك ایستیوب، غیری نسنه ایله متسلی اولمیجق طرف‌سلطنت علیه‌لرندن‌مرادلرینه مساعده بیوریلوب،اول تاریخده یکیچری آغاسی اولان فرهاد آغایه امر اولندقده آغای مشارالیه دخی اوجاق ضابطلریله مشورت ایدوب، جمله‌سنك رأیی بونك اوزرینه اولدی‌که « بویله اولورسه اوجاغمزه اجنبی و بیکانه دخول ایدر . اوجاقده جاری اولان قانون وقاعده الدن کیدر . دولت علیه‌یه بونك ضرری واردر » دیو راضی‌اولمادیلر. بالآخره عاقبت اندیش‌اولمیان بعض ندما ومقربانك پادشاه حضرتلرینه الحاح و رجالریله طرف سلطنت علیه‌دن تکرار مراد اولنوب، آغای مشار الیه قبول ایتمیوب، عزلی اختیارایلدی. یرینه آغا اولان (یوسف آغا) طائفهٔ مزبوره‌یی (آغا چراغی) نامیله اوجاغه ادخال ایدوب بر بدعت احداث ایله‌دی . بعده (آقسرایی محمد) افندی نام یکیچری کاتبی (فرزند سپاهی) و ١٠٣٠ تاریخنده یکیچری آغاسی اولان مصطفی پاشا دخی (بجایش)ناملریله برر بدعت دخی ایجاد ایدوب بوطریق‌ایله یکیچری

(اوزتیمور عثمان پاشا) استانبوله عودتنده مراد ثالثك پك بیوك توجهنه نائل اولمش و اوچ هفته صکره عهده‌سنه ایران سفری سردارلغی علاوهٔ مأموریت اولمق اوزره مسند صدارت توجیه قیلنمشدر .

بوندن صوکره‌کی ایران سفرینك‌ده خلاصه‌سی بودر: (اوزتیمور عثمان پاشا) ۱٤٠ بیك کشی ایله حرکت ایده‌رك اولا (تبریز) ی محاصره ایتمش وعقیب فتحده برحمامده عسکردن برقاچنك مقتول بولنمسی حسبیله هیجان حاصل اوله‌رق اوچ کون اوچ کیجه شیعیلری قلیجدن کچیردکلری کبی شهر دخی یغما ایدلمشدر . (عثمان پاشا) نك مزاجی متغیر اولمشیدی. (تبریز)ك اطرافنه (۱۲۷۰٠) مترو طولنده بردیوار چکیله‌رك عودتده (شنب غازان) موقعنه مواصلت ایدیلیر ایدلمز (حمزه میرزا) یکرمی سکز بیك سواری ایله هجوم ایتمش وپاشا خسته خسته محاربه ایده‌رك مغلوب اولمغله اوکون کدرندن ارتحال ایتمشدر.

اوجاغنه قویدیلر . اوجاغك رونق و حسنی کیتدی . ایچلرنده جاری اولان قانون باندی. هرج ومرج اولدی .

پیر وعمل‌مانده اولاندن غیری (اوتراق) (متقاعد دیمکدر) اولمق قانونه مخالف ایکن حالا تازه و قوت بدن صاحبلرندن اون بیکدن زیاده قوریجی واوتراق حاصل اولدی . و بیت المال مسلمین بوطریقله ضایع وتلف اولدی . وچاوشلر قدیمی اوچ نفر ایکن حالا قرق اللی نفر مقداری چاوش پیدا اولوب و (سراسر) قوشانان طائفهٔ موجبان یوزدن زیاده اولوب هربری اوطه طابنده‌در. بوسببدن هزسنه ایکی دفعه سلسله اولوب ، روز کاردیده و محاربه احوالندن خبردار اولوب وآلایلر وطابوری بوزوب قلعه‌لر فتح ایله‌ین کتخدالری متقاعد ایلدیلر . والحاصل لاشهٔ دنیا ایچون کیمی عزل وکیمی نصب اولنوب و نیجه مستحقلری اوتراق ایدوب، نامستحقلری کتوروب ایچلرنده تبدیل وتغییرا کسیك اولماز اولدی. برینی یایا باشی ویاخود بلوك باشی ابتدکارنده بیکر وایکیشر بیك

(عثمان پاشا) حين وفاتنده جغاله‌زاده‌يى سرعسكرلكه وصيت ايتمكله ايكنجى برمحاربه‌ده (حمزه ميرزا) منهزم اولمشدر . خبر وفات استانبوله عكس ايدنجه (مسيح پاشا) نامنده طقسانلق بر پير مسند صدارته كچدى . پادشاه (عثمان پاشا)نك وصيت كرده‌سى اولان جغاله زاده ايله مقربلرينك توصيه ايتديكى (فرهاد) پاشادن هانكيسنى ايرانه سردار ايده‌جكنده شاشيره‌رق النهايه ايكيسنك‌ده سردارلغنى اراده ايتمش و بو جهتله (فرهاد پاشا) اردو ايله درسعادتدن قالقمشدر . (ارضروم) ه مواصلتنده ايرانيلرك (جعفر پاشا) يى تبريزده محاصره ايتدكلرينى و (حمزه ميرزا) نك (سلماس، روان) طرفلرينى اوروب كرجستان پرنسى (سيمون) ك دخى (تفليس) ى تضييق ايتديكنى خبر آلمشدر.

بونك اوزرينه (فرهاد پاشا)، ايران اردوسنده بولنان تركمنلرى الده ايده‌رك (تفليس)ى قورتارديغى كبى ايران اختلال داخليسى آره‌سنده (حمزه ميرزا) دخى قتل ايدلمكله دشمنك بيوكندن قورتولمشدر .

غروشلرين آلوب وتهمتى ثابت اولميان نيجه امكدار ايش كورمش آدملرى بى وجه قالديروب ، احوال بيلمز، روزكار كورمه‌مش ، عالمك كرم وسردينى چكمه‌مش نيجه تازه‌لرى يرلرينه كتيروب، اوجاغى خراب ويباب ايتديلر. وبالجمله هر زمره‌يه تاريخ مزبوردن برى ملت و مذهبى نامعلوم شهر اوغلانى وترك وچنكانه وتاتار وكورد واجنبى ولاز و يوروك و قاطيرجى و دوه‌جى وحمال وآغده‌جى و قطاع طريق ويان كسيجى وسائر اجناس مختلفه ملحق اولوب آيين واركان بوزولدى. وقانون وقاعده قالقدى. اول جهتدن شر وشور و فتنه و فساد عالمدن اكسيك اولميوب نظام وانتظام برطرف اولدى . اكر بوكونه درتى عسكر ايله لايق دين و دولت برمصلحت كورمك ممكن اوله ايدى سلاطين سلف (انارالله تعالى براهينهم) مناصب و زعامت وتيمارى مستحقنه احسان ايتمزلر و قول طائفه‌سنه سنوى بونجه خزينه ويرمزلردى. آنجق سفر همايون واقع اولدقده اجناس مختلفه‌دن برايكى يوز بيك مقدارى عسكر پيدا وتدارك ايدرلردى. وخدمتلرن

جغاله زاده ایسه (نهاوند) طرفلرنده (همدان) حاکمنی اسیر و (لورستان) حاکمنی تسلیمه مجبور ایده‌رك اصلاحات اجراسی مقصدیله (بغداد) ه چکیلدی.

ایران شرقاً اوزبکلر وغرباً عثمانلیلر آره‌سنده قالمشیدی. (شاه خدابنده) حمزه میرزا زاده (حیدر میرزا) یی درسعادته یوللامغه و (کنجه) ایله (قره‌باغ) ی ترکه راضی اولمش ایسه‌ده ایرانیلر مخالفت ایتملریله (فرهاد پاشا) (بغداد) جهتنده ایرانك اون بش بیك کشیلك اردوسنی محو و پریشان ایلدی. (۹۹۶) ده (فرهاد) وشروان بکی (جعفر) پاشالر (کنجه) ایله ولایتی کاملاً ضبط ایتملریله (خدابنده) نك یرینه جالس تخت ایران اولان (شاه عباس) باباسنك تصمیمی وجهله (حیدر میرزا) یی درت خان و بیك قدر ایرانلی ایله درسعادته یوللادی. استانبولده حقلرنده فوق‌العاده اکرامده بولنلدی. ۹۹۸ سنه‌سی نوروزنده برمعاهده عقد ایدلدی. (تبریز) ایله آذربا-

---

ادا ایده‌جك درزی اولان درزیلکنه، بقال اولان بقاللغنه، عطار اولان عطارلغنه کیدوب هر بری صنعتلریله مشغول اولورلر ایدی. لکن بومقوله عسکر، عسکر دکلدر. حتی مرحوم ومغفورله سلطان سلیم‌خان حضرتلری (یاوز) حلب وشام ومصر قاهره‌یی فتح ایتدکلرنده اثنای سفرده اطراف واکنافدن خزینه یتیشمیوب برمقدار مضایقه اولدقده دفتردار مال اولان کمسنه برباززرکاندن آلتمش بیك سکهٔ حسنه استقراض ایدوب، آنکله دفع مضایقه ایلیوب، بعده اطراف ممالکدن مال و خزینه کلدکده دین مرقومك اداسیچون بازرکانی دعوت ایدوب آلتمش بیك (فیلوری) یی دفعةً تسلیم ایتدکده بازرکان فتح کلام ایدوب (دولت علیهٔ پادشاهیده مال ومنالم افزوندر و دار فناده براوغلمدن غیری کیمسه‌م یوقدر. ویردیکم آلتمش بیك فیلوری جملةً میرینك اولسون. همان اوغلمه دولت پادشاهیده ایکی آقچه جبه‌جیلك احسان اولنسون) دیو تضرع ونیاز ایدیجك بازرکانك بو رجاسی سدهٔ دولت پناهه عرض اولندقده فرمان قضاجریان پادشاهی شویله صادراولدیکه:

بجانك (شروان ، کرجستان ، لورستان ، شهرزور) طرفلری دولت علیه‌ده قالیوردی . برماده دها واراپدی که اوده اصحاب کرام حقنده بعدما سب وشتم ایدلمه‌سی و کرك زوجـهٔ مطهرهٔ پیغمبری حضرت عائشـه ایله پدری ابوبکر الصدیق رضی‌الله عنه حقلرنده مهـازله ایدلیوب بالعموم سنیلر علیهنده‌ده لعنت خوان اولمقدن امتناع ایدلمسنی ناطق ایدی .

آت میداننده قرق کون قرق کیجه شـنلك ایدیله‌رك ولی عهد سلطنت سلطان (محمد خان) ك سـور ختانی اجرا ایدلمش ایسـه‌ده صوکنده یکیچریلرله سپاهیلر آره‌سنده اویغونسزلق ظهور ایتمشدر. اولجه مصر والیسی اولان صدر اسبق خادم (مسیح پاشا) مصرده والی ایکن آلتی سـنه‌ده بیك کشی‌یی اعدام ایتـدیکی ایچون عزل ایدلمشیدی (!). مرقومی استخلاف ایدن خزینه‌دار (حسن پاشا) نك دخی جمع ثروت جهتنه سلوك ایتدیکی آکلاشیله‌رق استانبوله جاب ایله یدی‌قله‌یه آتیلدی. والده جامعنك وضع اساسی اجرا ایدلدی (٩٩١).

(اجداد عظامم ارواحیچون جمله‌کزی قتل ایدردم . لکن خلق عالمه فاتح حرمین الشریفین سلطان سلیم خان برباززکانك مالنه طمع ایدوب بهانه ایله قتل ایتمش و برقاچ وزیر و دفترداری‌نی دخی بی‌کناه اعدام ایله‌مش دیو شایع اولور. آندن قاچارم. یوقسه جمله‌کزی طعمهٔ شمشیر غضب ایدردم. تیز، بازرکانك مالنی ویرك و بومقوله مکروهی من بعد بکا تلخیص ایتمه‌ك . ایچیکـزدن هرکیم بنم پاك قوللرمه (یکیچری) اجنبی ادخال ایتمـکه سعی ایدرسـه دنیادن عقباىه ایمانسز کیدوب نار جهنمدن فلاح بولمسون) دیو بددعا ایدوب اول بازرکانك آلتمش بیك فیلوری‌سیله اول آن رد ایتدیردی . شیمدی آلتمش بیك دکل آلتی فیلوری‌یه آلتی جبه‌جی ایدرلر. یا عالم نیجه آبادان اولسون؟ یامال وخزائن نیجه وفا ایتسون؟ عسکر اباً عن‌جد عسکر اولادلردر . و اوجاق واوجاق زاده‌لردر . بقال ، چقال ایله ایش بیتمز . [قوچی بك رساله‌سی]

(حسن پاشا) نك یرینه مصر والیسی اولان (ابراهیم پاشا) اون سکز آی دوام ایدن مأموریتی اثناسنده دور قانونیده‌کی (ابراهیم‌پاشا) کبی جمع ثروت ایلیه‌رك عودتنده جبل‌لبنانه اوغرامش و (معان‌اوغلی) نامیله توره‌یوب (صیدا) دن (عکا) یه قدر بتون سواحلی ضبط ایتمش اولان درزی بکی اوزرینه یورییه‌رك درزیلردن (شرف‌الدین) ی اسیر ومعان اوغلی ایکی دفعه تفنك، چووالله ایپك واللیشر بیك

چورباجی

١١٨ — فائده

چورباجی

یکیچری صنفنده بلوك باشی اولوب « یوز باشی » دیمك ایدی . هر اورته‌ده یعنی یکیچری بلوکنده آمر وقوماندان اولمق اوزره بر چورباجی بولنوردی . فقط چورباجی چوربا پیشیرن ضابط دیمك دکلدر. یکیچریلر پادشاهلرك نان ونعمتلرینی تحدیث مقصدیله کندی هیئتلرینه (اوجاق) ویاخود (اوجاغ عامره) دیدکلری کبی ضابطلرینه‌ده (چورباجی) و(آشجی اوسته) نامنی ویرمشلردی . حتی قازانلرینه (قزغان شریف) دیرلر وآ کاسنجاقدن زیاده حرمت ایدرلردی . عصیانلرنده قزغان قالدیرمق عصیان بایراغی چکمك قبیلندن ایدی .

چورباجی ، باشنه قرمزی ویکیچری آغاسی قلفاتندن دها مدور بر (قلفات) کیر واوزرینه بیاض برصاریق صاراردی . آرقه‌سنده‌ده قرمزی چوقه‌دن اوزون قوللو برجبه ، آلتنه اوزون برانتاری ، باجاغنه قرمزی شلوار اکتسا ایدوب بلنه شال قوشاق باغلار و آیاغنده صاری مست وپابوج بولنوردی .

دوقه ویرمکه مجبور ایتـدیکی کبی اون طقوز کوینی دخی یاقه‌رق اتباعندن اوچ یوز کشی‌یی اعدام ایلمشدر. بو آرالق دونانماده یتیشه‌رك سواحلی تخریب ایتدی. پاشا (لبنان) امارتنه (ابن خرفوش) نامنده برینی نصب ایله (بیروت)ه عودتنده (طرابلس شام) و(بیروت) مقاطعات ملتزمی (ابن منصور) ی دخی اله‌کچیردی . مرقومی (شرف الدین) ایله برابر دونانمایه آله‌رق درسعادته کتیردی .

(ابراهیم پاشـا) نك مصردن کتیردیکی هدیه ایکی ملیون دوقه قیمتنده ایدی . یقین زمانلره قدر پادشاهلرمزك جلوسلرنده قوللانیلان تخت دخی (ابراهیم پاشا) نك بواثناده تقدیم ایتدیکی یالکز آلتونی سکسان بیك دوقه قیمتنده مصرکاری، مصنع ومرصع تختدر. مومی الیهك بوصره‌ده (عائشه سلطان) ایله ازدواجی سـوری اجرا ایدیلدی (٩٩٤) .

(٩٩٦) ده له قراللغی استانبولده مزایده‌یه چیقدی. قرال (أتیه‌ن)

---

١١٩ — فائده

کلمات تاریخیه

اوجاقلق : بوتعبیر ترسانه مصارفنه ویاخود برقلعه مستحفظلرینك ویا برشهرك یرلی نفراتنك یومیه علوفه‌لرینـه قارشولق اوله‌رق تخصیص قیلنمش برقاچ کوی ویا قضـا حاصلات عشریه وعرفیه‌سی دیمك ایدی . فقط اوجاقلق اعشاره منحصر دکل ایدی. جزیه، میزان حریر وکمرك کبی رسوماتدن‌ده تخصیص اولنوردی .

یورتلق و اوجاقلق : واردات عشریه وعرفیه‌سی وامر حکومتی متصرفلرینه عائد ومتصرفلرینك خدمتلری دخی حدودی محافظه ایتمك و اوطرفلره اردوسوق

وفات ایتمش ایدی . له قراللغنده دخی قرال انتخابی اهالی ایله اجرا ایدلدیکندن اردل وویوده‌سی صدر اعظمه قرق‌بیك ودیکر وزرایه اونربیك و (فلورانسه) غران دوقه‌سی دخی باب‌عالی‌یه برملیون دوقه تکلیف ایتمشلرسه‌ده اوراجه منتخب اسوج پرنسلرندن (سیکیزموند)ك حکومتی تصدیق ایدلدی .

روسیه‌دن، انکلتره‌دن سفیرلر ورود ایتدی. (افلاق و بغدان) وویوده‌لری تبدیل اولنه‌رق (بغدان) وویوده‌سی (پترو برقلوس) مرادثالثه ایکی یوز وصدراعظمه آلتمش بیك دوقه ویره‌رك اوغلنك خلف اولمسی امتیازینی صاتون آلدی (٩٩٧) .

(طرابلس غرب) بکلربکی (رمضان پاشا) یی یکیچریلر عصیان ایده‌رك قتل ایتلریله حرمی سکزیوزبیك دوقه قیمتنده اولان اموالی ایله درت یوز کوله وقرق قدر جاریه‌سنی آله‌رق کمی ایله استانبوله کلمکده ایکن وندیك بحریه قوماندانی (امو) بالتصادف کمی طائفه‌لرینی

اولنورسه سرعسکرلر معیتنده بولنمقدن عبارت اولان اراضی‌یه دینیردی‌که بونلردن منحل وقوعنده دیرلکلری اوغللرینه واوغل یوق ایسه اوعائله‌دن مناسبنه توجیه قیلنوردی .

(نتایج الوقوعات) بزده قدیماً موجود اولان ادارهٔ اراضی قانونی بروجه آتی پك کوزل شرح ایله‌مشدر :

فتح ممالك واقع اولدجه اراضیسی تحریر ایتدیریلوب هر قریه‌نك مقدار حاصلات عشریه‌سی ونفوسی وقاچ خانه‌دن عبارت اولدیغی و هرقضانك مستقلاً و یاخود مشترکاً استعمال ایلدکلری اورمان ومرعی ثبت وترقیم اولنوب مثلا بر سنجاغك یوز بوك آقچه حاصلات عشریه‌سی اولوبده دیرلکك هرنوعی دخی بولنمق فرض اولندیغی تقدیرده یکرمی یوکی (خاص) ، اون یوکی زعامت ، قرق یوکی (تیار)، یکرمی یوکی (اوقاف) اون یوکی‌ده اوجاقلق ویورتلق اولمق اوزره تقسیم اولنوردی .

قتل، قادینك اموالنی ضبط و جاریه‌لرك عرضـلرینه دخل ایتدکدن صکره جمله‌سنی اعدام ایله‌مش وفقط وندیك حکومتی وخامت مسئله‌یی آکلادیغی جهتله (امو) یی قتل وموسی الیهانك سـفینه‌سی ایله اموالنی اعاده واتلاف ایدیلن کوله‌لره بدل دیکر درت یوزاسیر تقدیم ایلدی.

یمن والیسی (حسن پاشا) شیخ (مطهر)ك وفاتندن صکره (طمطران) حاکمی اولان مخدومی ایله عم زاده‌سی (علی یحیـا) یی بر حیله ایله طوته‌رق درسعادته یوللادی وبونك اوزرینه زیدیلر اعلان استقلال ایلیه‌رك حوالیٔ مذکوره بیوك براغتشاش ایچنده قالدی .

— ۳ —

یکیچری وسپاهی عصیانلری

ایران ایله مصالحه عقد ایدلدیکی (۹۹۸) سـنه‌سنده اسـتانبولده بر وقعهٔ مهمه ظهوره کلمشدر :

سالیانه : وقتیله (خاص) و (زعامت) و (تیمار) صورتیله تفریق وتقسیم اولنمیان و حاصلات عشریه وعرفیه‌سی خزینـهٔ دولته عائد بولنان بعض ولایتلر حاصـلاتندن میرمیرانلر ایله میرلواره ویرلی قولی دینلن اویرلر عسـکرینه ویریلن معین علوفه‌یه دینیردی. بغداد ، بصره ، مصر، یمن، حبش، لحسا ایالتلریله بحرسفید وحلب ایالتلرنده بعض سنجاقلر (سالیانه) لی ایدی .

پنجیك : خمس شرعی دیمکدر .

طابور : اسکی تاریخلرمزده هان هرمحاربه تعریفنده تصادف ایدیلیر برکلمه‌درکه بیلدیکمز بر بیکباشی قوماندا سـنده‌کی عسـکر مجموعی دکلدر . طابیه وتحصنکاه معناسـنه ایدی . اردو اطرافنی خندق چویره‌رك ویا بشـقه بر صورتله تعرضدن مصون بولندیره‌رق حربه مهیا اولمغه‌ده (طابورقورمق) دینلیردی .

هدنه : عهد ، معاهده معناسنه‌در. نقض هدنه ، نقض عهد دیمکدر .

(صوقوللو محمد پاشا) نڭ وفاتندن یعنی اون سنه‌دنبری احوال عمومیهٔ دولتده بر طاقم فنالقلر حادث اولمغه باشلادی. پادشاهه مقرب ونديم اولانلر ایسته‌دکلری زمانلرده حضوره کیرمکده وامور حکومته قاریشمقده، رجالك آره‌لقلرینی کسوب کندیلرینه مال ایتمکده، تیمارلری شوکا بوکا توجیه ایتدیرمکده، سرایه نه‌اولدقلری بلیسز کیمسه‌لری قبول ایله‌مکده ایدیلر. وارد قلری کبی پای تختده ظلم وغدر ایلچولیله‌رق طشره‌یه دخی سرایت ایله بکلربکیلر ودفترداریلر جبر واخذ رشوت یولیله زنکین اولمقده ایدیلر. حتی قدس سنجاق بکی اولان بر مرتکب اوراده شریانی پاپاسی بیك درلو اذیتله قتل ایده‌رك کلیساسنی جامعه تحویل وبونه‌دن قورقان دیکر درت نفر مناستر راهبی دخی تهدید ایله آنلردن اون ایکی بیك دوقه اخذ ایلدیکی کبی استانبولده بیله روم پطریقخانه‌سنك کلیساسی جامعه قلب ایدلمشدر.

١٢٠ — فائده

سلطان (مراد ثالث) حقنده بعض شهادات تاریخیه

مراد ثالث حضرتلری ناز ونعیم ایچنده نشو ونما بولمقله سفره دکل سرای همایوندن طشره‌یه بیله چیقمیوب بر طاقم شعرا وندما ومضحك وجوجه وخواننده وسازنده ایله امرار زمان ایله‌مشلردر. مع‌مافیه تصوفه مائل وحقه قائل، منهیات وسفك دماءدن مجتنب (مورخ بش برادرینی برآنده قتل ایتدیردیکنی اونودیور) اولوب فقط جمع مال واشتهای هدایای غیر معتاده (وزرا وسائره‌نك ویردکاری رشوتلر اوله‌جق) ایله مشتهر ایدیلر. [نتایج الوقوعات]

رشوت

وقتیله قسطمونی حکمدارلری اولان آل اسفندیار سلاله‌سندن مصاحب شهریاری اولان (شمسی پاشا) برکون یالیسنه غایت بشاشتله کلوب سببی سؤال اولندقده:

یکیچری قانوننه‌ده خلل گلمشیدی . ایدی . سپه‌ده بن ایلستبدالل اولنان سواری بلوکلری منحلاتینه یکیچریلری ، جبه‌جی و طوپجی اوجاغی قللرندن افراد آلنمق اصـولدن ایکن بو قاعده‌یه رعایت ایدلمه‌مکده و تیمارلر اربابنه ویرلمیوب اوجاغه یبانجیلر وجبراً شو بو قید ایدیلدیرلک قاعدهٔ موضوعه اخلال قلنمقده ایدی . دیگر طرفدن برقیه کموشك میدان تداولده قیمتی بش‌یوز آقچه اولدیغی حالده بیك آقچه‌یه چیقمش و مسکوکاتك رواج وتداولی یهودیلر الندن قالدیرق حتی بونلردن بری وزنی خفیف دکرسز بر آقچه‌نك عسکره ویرلمك اوزره قبولی ایچون ندمای پادشاهیدن روم ایلی بکلربکی طوغانجی (محمد پاشا) یه ایکی یوز بیك آقچه ویرمشدر . کیفیت عسکر طرفندن طویولدیغی کبی (محمد پاشا)یه خصم اولان (سنان) وداماد (ابراهیم) پاشالرك دخی انتریقه‌لری خشنودسزلغی آرتدیره‌رق یکیچریلر سرای همایونی باصوب بکلربکی (محمد پاشا) ایله دفتردار (محمود افندی) نك کله‌لرینی ایسته‌دیلر .

— بوکون سـلطان مراد حضرتلرینه بیوجك بر رشوت قبول ایتدیردم . بعدما بولذت دماغ سلاطینده مستقراولور وانتظام دولتك انحلالنی ایجاب ایده‌رك بوصورتله بن دخی اجدادمك انتقامنی آلمش اولورم) دیمشدر .

[کنه الاخبار]

تیمار وزعامت اصحابی دیرلکلرینك بولندیغی سنجاق داخلنده متوطن اولمق قانونلری اقتضاسندن ایکن سلطان مراد ثالث عصرنده خلاف قانون قدیم اوله‌رق وزرا امکدارلرینه تیمارلر توجیه اولنمغه بلشلایوب بواپـه سؤ امثال اوله‌رق رفته رفته شهراهالیسندن ورعایا صنفندن نیجه فرومایه‌لر ونیجه مجهول‌الاحوال شخصلر آته‌بینوب وقلیج قوشانوب ارباب تیمار وزعامت ایچنه قاریشدیلر .

سلطان مرادثالث عصرنده برمنوال سابق ندما ومقربین پادشاهی زیاده‌سیله یوز بولمش اولدقلرندن غزات مسلمینك حق اولان قرا و تارلالرك برر تقریبله کیمیسنی بروجه آربه‌لق وکیمیسنی تملیك صورتیله عهده‌لرینه چوروب کندیلرینه

مراد ثالث یکیچریلری پاره ایله اطماع ایتمك ایستەمش ایسەده ارباب عصیان هر کیم پاره آلیرسه بکلربکی ایله دفتردارك قتلندن اول آنی اولدیرەجکلرینه یمین ایتدکلرندن کیمسه ال اوزادەمادی وسرایده:

— بکلربکی ایله دفترداری بزه ویریکز، یوقسه پادشاهەقدر یولمز اچیقدر .

دیه باغریش ایتدکلرندن پادشاه اندرون آغالری ایله سرای بکجیلرینك ، بوستانجی ، بالطەجی ، وقپوجیلرك سلاحلانملرینی امر ایتدی . فقط بواثناده عقد ایدیلن دیوان مضبطەسی اوزرینه عسکرك ارضا ایدلمسی حقنده ارادەچیقمقله (محمودپاشا) ایله دفتردارك بویونلری اورولدی .

صدر اعظم سیاوش پاشا ایله وزیر ثانی داماد ابراهیم پاشا وزیر ثالث (جراح محمد پاشا) عزل اولنەرق صدارت (سنان پاشا) یه ،

تمام مرتبه استغنا کلدکده توابع ومتعلقاته پك چوق تیمار وزعامتلر یاپدیردیلر . وکلای دولت دخی دوشن محلولاتك کزیدەلرینی کندی اطراف ومتعلقاتنه ویرمکه باشلادیلر. بوجهتله باشلوجه تیمار وزعامتلرك کیمی آرپەلق کیمی پاشمقلق (ایاق قابی زعامتی که عین علی افندی تذکرەسنده : مرحومه خاصکی سلطان خرم قادین جامع شریف بنا ایلدکده عجمی اوغلانلری زیاده خدمتده بولنمغله موی الیهانك رجاسنه مبنی مرحوم سلطان سلیمان خان زماننده آیده بش آقچه پاپوش آقچەسی ویرلمك فرمان اولمشدر . دیه یازلمیدر) وکیمی خواص همایونه ملحق وکیمی بدنی صحتده اولانلره (!) تقاعدیه اولمشیدی .

برطاقی دخی اکابر سپدینه کیروب نام مستعار ایله تصرف اولنوب دیلسزلر، جوجەلر وسائر ندما و اوجاق آغالرینك متنفذلری و وزرا آغالری و بکلربکیلر وسنجاق بکلری وبعض کتاب یدلرنده نیجه تیمارلر بولنەرق کیمی خدمتکارلری وکیمی کولەلری اوزرینه برات ایتدیرمش اولدقلرندن نام آنلرك و محصول کندیلرینك اولوردی . [جودت پاشا تاریخی]

وزیر ثانیلك (نشانجی محمد پاشا) یه وروم ایلی بکلربکیلکی‌ده (یوسف پاشا) نامنده برینه توجیه اولندی. بستانی زاده مقام مشیخته کچدی. فقط یکیچریلر شهرده یانغین چیقارمقده و آزغینلق کوسترمکده اولدقلرندن آغالری عزل اولنوب برینه میر علم (محمود آغا) تعیین ایدلدی.

تاریخ دییورکه:

(دولت علیه‌نك بدایت ظهورندن بوآنه قدر کچن اوچ یوز سنه‌دن صکره نفوذ حکومت یکیچریلرك النه کچدی و بوکیفیت برمصیبت اولوب بوندن صکره کچن ایام ظرفنده دها شدتلیلری کورولدی).

بونلره سبب بتون سرای طاقمنك و مقربلرك سیئاتی، ادارهٔ حکومتی‌الله آله‌یم دیه پادشاهلرمزك اهل و ارباب دولتی استخدام ایتمیوب یانلرندن دفع ویا اعدام ایتملری وسرایلرده منافع‌عامه‌دن زیاده

---

١٢١ — فائده

مدالیه‌لر

عثمانلی دولتنده ایلك مدالیه (سلطان محمود) اول زماننده ضرب ایدلمشدر. بومدالیه مستطیل شکلنده، تاریخسز وآلتون اولوب برطرفنه (طغرا) و دیکر طرفنه‌ده (فالله خیر حافظاً وهوا رحم الرحمین) آیت کریمه‌سی یازلمشدر. وزنی ١٢ درهم بربچق قیراطدر. قطعه‌سی ٦٧ × ٤٤ میلیمتره‌در. (١١٦٨) ده سلطان عثمان خان ثالث زماننده مسکوکات جدیده قطع وضربنه نشانه اولمق اوزره بیضی وآلتون برمدالیه دها ضرب ایدلمشدرکه بونك بر طرفنده ینه (طغرا) ودیکر طرفنده‌ده (سکهٔ جدیده ضرب فی‌اسلامبول. ١١٦٨) یازیلیدر وزنی ٨ درهم ـ ٢ قیراط اولوب قطعه‌سی دخی ٣٩ × ٢٧ میلیمتره‌در. شیمدی‌یه قدر دولتجه ضرب اولنان مدالیه‌لردن بعضلری شونلردر:

ذوق و صفا ایله اشتغاللریدر . بوندن بویله کوره‌جکمز وقوعات بوسوزمزی تأیید ایده‌جکدر .

مصرده ظهور ایدن عصیان عسکری دخی پك زیاده کوجلکله باصدیریلدی . (بودین) ده بولنان مستحفظ عسکری آلتی آیلق وظیفه‌لرینی آله‌مدقلرندن طولایی اورا بکلربکنی قتل ایتدیلر . (تبریز)ده‌کی عسکر دخی استانبولده عیاری تغییرایدیلن معهودیهودی آقچه‌سنی قبول‌ایتمیوب خزینه‌یی یغما وکندی آغالرندن برینی‌اوزولرینه وزیر نصب ایتدیلر . فقط (تبریز) بکلربکی (جعفر پاشا) قلعه‌لری یوقلامق‌بهانه‌سیله شهردن چیقه‌رق کورد بکلریله اویوشدی وعودتنده عسکر استقباله چیقنجه کردلر پوصولردن اوغرایوب بیك بش یوز عاصی‌یی قتل ایتدیردی .

---

۱ — هلال. (انکلیزلرك فرانسز دونانماسنی «ابوقیر» اوکنده مغلوب ایتملری اوزرینه ۱۲۱۶ سنه‌سنده ضرب ایدیله‌رك عساکر عثمانیه ایله انکلتره دولتی‌امرا وضابطان ونفرات بریه وبحریه‌سنه توزیع اولنمش‌ایلك مدالیه‌در اوزرنده (۱۸۰۱) تاریخ میلادیسی اولدیغنه‌کوره ضرب ایدیله‌لی (۱۰۹) سنه اولمش دیمکدر. آلتون وکموش اوله‌رق ایکی نوع ایدی .

۲ — اشقودره‌مدالیه‌سی (نشان‌افتخار)

۳ — روسیه (۱۲۴۹)

٤ — افتخار (تاریخسز ، سلطان عبدالمجید)

۵ — افتخار نشانی (۱۲۷۰)

٦ — افتخار نشانی (۱۲۷۵)

۷ — تقدیرهنرمدالیه‌سی (تاریخسز)

۹ — تمليصيه مدالیه‌سی (تاریخسز)

۱۰ — عكا و برية الشام مدالیه‌سی (۱۲۵٦)

۱۱ — یمن مدالیه‌سی (۱۲٦۳)

۱۲ — کردستان مدالیه‌سی(۱۲٦۳)

۱۳ — بوسنه مدالیه‌سی (۱۲٦٦)

۱٤ — سیواستپول مدالیه‌سی (۱۲۷۱)

۱۵ — قریم مدالیه‌سی (۱۲۷۱)

۱٦ — سلستره مدالیه‌سی (۱۲۷۱)

۱۷ — دیکر سلستره مدالیه‌سی (۱۲۷۱)

۱۸ — قارص مدالیه‌سی (۱۲۷۲)

یکیچریلر یوز بولدقلری جهتله ایکی اوچ دفعه دها قیام‌ایتدیلر. هر قیام صدراعظم و یکیچری آغاسی تبدیلیله تسکین ایدلدی. حتی برنده ارضروم اهالیسنك شکایتلری اوزرینه اوراده قیشلایان نوبتجی یکیچریلرینك استانبوله کله‌لری حقنده صدراعظم (فرهادپاشا) امر کوندرمش ایدی. بونك اوزرینه ارضروم اهالیسنك شماره‌رق یکیچریلره هجوم ایتدکلری بوراجه طویولدی. فرهاد پاشایی دیوانه کیدرکن تحقیر ایتدیلر. چوربا یمدیلر[١]. فقط ادارهٔ مصلحت‌ایچون پادشاهه آغالرندن شکایتلری وار ایمش دیین (فرهاد پاشا) بالآخره یالان سویلدیکندن طولایی عزل‌اولنوب یرینه اوچنجی دفعه اوله‌رق (سیاوش پاشا) وزیراعظم نصب ایدلدی.

[١] هفته‌ده درت کون دیوان عظیم اولوردی. علی‌الصباح یکیچری‌یه اوچ بیك طاس بغدای چورباسی چیقاردی. یکیچریلر پادشاهه دلکیراولدیلرمی چوربا یمزلردی.

١٩ — تصحیح وتجدید سکه مدالیه‌سی (١٢٥٩)
٢٠ — آیاصوفیه تعمیری مدالیه‌سی (١٢٦٥)
٢١ — تنظیمات خیریه مدالیه‌سی (١٢٧٠)
٢٢ — سینوب خیریه مدالیه‌سی (١٢٧٠)
٢٣ — بحرسیاه وطونه مدالیه‌سی (١٢٧١)
٢٤ — اتفاق دول ثلثه مدالیه‌سی (١٢٧١)
٢٥ — قره‌طاغ مدالیه‌سی (١٢٧٧)
٢٦ — کرید مدالیه‌سی (١٢٨٥)
٢٧ — عسکری نشان تعلیملرینه مخصوص (١٢٨٠)
درسعادتده آچیلان عمومی سرکی‌یه مخصوص
٢٦ — زراعت وصناعت مدالیه‌لری (١٢٧٩)
٢٧ — حرفت،صنعت‌وتجارت(١٢٧٩)
٢٨ — امتیاز (١٣٠٠)
٢٩ — صنایع
٣٠ — روسیه محاربه‌سی (١٢٩٤)
٣١ — پلونه (١٢٩٤)
٣٢ — لیاقت
٣٣ — یونان
٣٤ — حجاز تیمور یولی

یکیچری رذالتلرینه ١٠٠١ تاریخنده برده (سپاهیلر) رذالتی منضم اولدی : (سیاوش پاشا) نك بدایت صدارتنده عسکره معاش (علوفه) اعطاسنه باشلانمش ایسه‌ده آقچه یتیشمه‌مش و (ایچ خزینه) دیدکلری سرای خزینه‌سندن‌ده امداد ایدلمه‌مش . یالکز یکیچری تماماً آلمش . سپاهیلره‌ده تدریجاً اکمال ایدیله‌جکی سویلنمش ایدی . سپاهیلر :

— بز علوفه آلمایز .

---

١٢٢ — فائده

کلمات تاریخیه

آغا یماغی : یکیچری آغاسنك معیتنده امر چاوشی .

باش چاوش : یکیچری اوجاغنك باشلیجه ضابطاننده اولوب بشنجی جماعت اورته‌سنك چورباجیسی و آغا دیوانك تشریفاتجیسی ایدی .

آغا دیوانی : یکیچری آغاسنك ریاستنده انعقاد ایدن مجلس .

قول اوغلی باش چاوشی : سلطان مراد اول زماننده آلنان اسرادن بشده بری (پنجکلی قول) عنوانیله برعسکر تشکیل ایدلمش ایدی. بوعسکرك انضباط مأموری ایدی . پنجکلی قولی فسخ ایدلدکدن صکره‌ده ینه بو درلو خدمتلرده قوللانیلیردی .

قول اوغلی باش چاوشی

فریادیله دیوانه هجوم ایتدیلر . باش دفتردار (امیر پاشا) نك کله‌سنی ایسته‌دیلر. یکیچریلر ایسته‌یوب (محمد پاشا) یی کسدیردیلر آ . بونلر نه‌دن کسدیرمسونلر ؟

کیفیت پادشاهه بیلدیریلنجه ایچ خزینه‌دن درحال یوز یوك آقچه ویریلدی . آلمادیلر . الاکه باش دفترداری باشنی ایسترز دییه‌رك نصیحته کلن چاوش باشی‌یی ، قپوجیلر کتخداسنی طاشه طوتدیلر .

اوطه باشی : چورباجی معاونی . اورته افرادینك نظام و انتظامنه باقار ، سفرده اورته‌یه مخصوص چادیرك دیرکی یاننده اوطورر ، یکیچریلرده عادتلری اوزره بونك اطرافنده حلقه تشکیل ایدرلردی .

قول کتخداسی : کتخدا بك‌ده دینیر. یکیچری آغاسنك معاونی ایدی .

اورته چاوش : باش چاوش معیتنده بولنان ایکی چاوشدن بری ایدی . جزایه محکوم اولان نفراتی تأدیب ایدر و یکیچریلر آلایده یورورکن یورویش نظامنه باقار ایدی.

صالمه چوقداری : کیجه و کوندوز مختلف قیافتلرله تبدیل کزه‌رك قهوه‌خانه وبربر دکانلرنده قار وبوکا مماثل اویونلری اوینایانلری تکدیر ایدر ، اذان اوقونجه جامعه کیتمه‌ین اصنافی و سائره‌یی قامچی ایله دوکه‌رك جامعه

قول کتخداسی

قاضی عسکرلری قوغدیلر . خط همایونی دیکله‌مدیلر . وزرایی‌ده طاشلادیلر . سلیمانیه ، کوچك آیاصوفیه واعظلری نصیحت ایتدیلر. فائده ویرمدی . سادات کرامدن یکرمی قدر ذات میدانه چیقه‌رق:

— دفتردار آل رسولدندر. بی کناه نصل قتل اولنور؟ دیدکلرنده آنلرك‌ده باشلرینه طاش، قیا پارچه‌لری آتدیلر . (بویالی محمد پاشا) نامنده بروزیرك دفترداره خصومتی وار ایمش. (سیاوش پاشا) یه :

— بوشخصی نه‌ایچون صیانت ایدییورسکز ؟ کچنده قوس‌قوجه وزیر (محمد پاشا) یی ویردیکز. بوایسه بردفتردار‌در . ویروب فتنه‌یی دفع ایدك . دیدی ایسه‌ده قاضیعسکر بستان زاده :

— بوراسی دیوان یزید دکلدر. بوراده آل رسولدن کیمسه‌نك باشی یووارلانه‌ماز .

جوابیله مرقومی اسکات ایتدی . یکیچری آغاسی دیوانه چاغیرلدی . سرای بتون اسافل و اجلاف ایله خنجاختنج طولمش ، یایا باشیلر ، یکیچری چاوشلری ، نفرلری چارشولره چیقمشلردی .

یوللار، منع فحشه مأمور و عادتا سیویل باش خفیه ایدی . معیتنده‌کی نفراته‌ده (صالمه) دینیردی .

سکبان باشی : ۳٤ اورته‌دن عبارت اولان « سکبان » بلوکلرینك و بر روایته کوره‌ده بتون یکیچریلرك آغاسی ایدی. بالآخره یکیچری آغاسی اردو ایله برسفره کیتدیکنده استانبولده « آغا قائممقامی » عنوانیله وکیل قالیردی .

صو باشی : کوندوزلری قول کزه‌رك چارشو، بازارلرك، محله آرالرینك نظافتنه دقت ایتمك، بوزولمش قالدیرملری تعمیرایتدیرمك، مائل انهدام بنالری معمارباشی‌یه خبر ویرمك وکیجه‌لری دخی عسس باشی کبی قول کزه‌رك اویغونسز طاقمی توقیف ایتمك وظیفه‌سیله مؤظف ایدی. بلدیه سرمفتشی‌ده دنیله‌بیلیر .

عسس باشی : پولیس مدیری ویا ضبطیه ناظری مقامنده ایدی . یکیچری

ایکندی وقتی قپوجیلر یوقاریده بولنـان سیرجیلری و شـکایتچیلری چیقاریرلرکن :

— بره اورك .

دیه برصدا ایشیدیلدی . بوصدا اوزرینه پادشاه فرمان بیوردی ظن ایدلدی. دیوان خدمه‌سیله مطبخ عامره خدمتکارلرندن بعضلری اللرینه برر اودون ، بعضلری مطبخ آلاتی ، باغچه پارمقلغی آله‌رق سپاهیلر اوزرینه یوریدیلر. صوپالر اینوب قالقمغه باشلادی. بوصره‌ده سرای مطبخنه اودون کتورن آرابه‌لرده اورته قپویی قپـادی . فراریلر بربرلرینی چیکنه‌دیلر . تمام اوچ یوز اللی یدی کشی آیاق آلتنده فوت اولدی. پادشاه کمال ممنونیتندن (سیاوش پاشا) یه خلعت ویردی . سپاهیلر علوفه‌سنی کیسه‌لریله طاغیتدیلر . فقط دفتردارلرك اوچی‌ده عزل ایدلدی .

اورته‌لرندن ۲۸ نجی بلوکك چورباجیسی ایدی . صلب و اعدام وقوعنده بلوکیله محل سیاستده بولنور وانضباطه باقاردی .

بوجك باشی : بوده ضـابطه مأموری ایدی . یاقالادیغی اصحاب جرایمی یکیچری آغاسنك اقامتـکاهنه (آغا قپوسی) ویا احتساب ناظرینك قوناغنه ویاخود (بابا جعفر) زنداننه کوندریر، ایشلدکلری جنایتلره کوره کیمنك النی، کیمنك قولنی، کیمنك قولاغنی کسدیروب سابقه‌سی ظهور ایدنلری‌ده صلب واعدام ایلردی. معیتنده قادین خفیه‌لرده وارایدی. آدملری خیرسزلقدن ویان کسیجیلکدن کلمه توبه‌کارلردن اولمغله اشیای مسروقه‌نك میدانه چیقارلمسنده همان دائما موفق اولوردی .

حیوه‌لك : یکیچری مطبخلرنده آشجی باشی معیتنده استخدام اولنوردی . بونلر نادراً سوقاغه چیقار وکیمسه ایلیشمسون دیه یوزلرینه پچه طاقارلردی.

— ٤ —

آوستریا سفری : (سیاوش پاشا) خلعت فاخره‌یی کییوب ایرته‌سی کون دخی کمال دبدبه ایله سوار اوله‌رق شهری کزدی ، چارشو ، بازار واصناف حالنه دقت ایده‌رك صدر اعظملغنی کوستردی ایسه‌ده

شاطر : اهالیدن یولسز حرکتلریله مستحق جزا کوریلنلر بونلر واسطه‌سیله توقیف و ایجاب ایدن محله اعزام اولنوردی. پولیس نفری دیمکدر .

صولاق : وقت حضرده وسفرده عثمانلی پادشاهلرینك محافظهٔ نفسلرینه مأموراً پیاده اوله‌رق ایکی طرفنده کیدرلر و تهلکه‌لی محللردن مرور اثناسنده پادشاهك آتی دیزکیننده‌ن طوتوب یدرلردی. بونلر(۱۰۰) کشی ایدیلر.

یکیچری اوجاغنك ۶۰ ، ۶۱ ، ۶۳ ، ۶٤ نجی جماعت اورته‌لرندن آلنیرلردی . یکیچری اوجاغی لغو ایدلدکدن صکره صولاقلرك قیافتی تبدیل ایدیله‌رك باشلرینه قطیفه‌لی و چکه قوردونلی ، اوستی مختلف رنکده اوزون واکلی توکلر طاقیلمش بر قالپاق و آرقه‌لرینه‌ده غایت مزین سترہ و پانطالون کیدیرلمشیدی . صولاقلر سلطان حمید ثانینك قلیچ آلایی مراسمنده وار ایدی .

صولاق

قوناغنه عودتنده قپوجیلر کتخداسی کله‌رك مهری الندن آلدی . سبب عزلی ینه مقربلرك :

— پادشاهم، بوآدمك قدمنده خیر یوق . زمان صدارتنده ایکی دفعه‌در عسکر عصیان ایدییور . دیه‌لری ایدی . کندیسنه تقاعد علوفه‌سی تعیین ایدلدیکی کبی مهر صدارت دخی اوله‌جه (معلقره) یه نفی ایدلمش اولان (سنان پاشا) یه ویریلدی . صدارتدن معزول (فرهاد پاشا) وزیر ثانی، (ابراهیم پاشا) ثالث، جغاله زاده (سنان‌پاشا)، رابع ، (جراح محمد پاشا) خامس، (بویالی محمد پاشا) سادس و (خضر پاشا) ده سابع وزیر اولدیلر . وقتیله دیوانده درت وزیره قدر تعدد کورلدیکی حالده شمدی یدی وزیره چیقمش ایدی .

بواثناده بچه حدودنده بر (حسن پاشا) وقعه‌سی ظهور ایتدی . ذاتاً سلیم ثانی زماننده عقد ایدیلن معاهدهٔ صلحیه احکامی آره‌ده صره‌ده اخلال ایدیلیوردی . سرحد بکلریله آوستریا والیلری راحت طورمیورلردی . بر طاقم سرسریلرده آقینلردن خالی دکللردی .

۱۲۳ — فائده

سلطان محمدخان ثالثك جلوسنده ارکان دولته ویریلن بخشش

اسامی	آقچه	اسامی	آقچه
صدر اعظم	۳۰۰۰۰	شیخ الاسلام (صوف ایله برابر)	۳۰۰۰۰
هر وزیر	۲۰۰۰۰		
هرقاضیعسکر (مع‌صوف)	۲۰۰۰۰	معزول ملالردن هربرینه	۱۵۰۰۰
کبارمدرسیندن هربرینه	۵۰۰۰	صغار مدرسیندن هربرینه	۳۰۰۰
بعض مشایخه	۱۰۰۰	هر دفترداره	۲۰۰۰۰
نشانجی‌یه	۳۰۰۰۰	چاوش باشی‌یه (خلعت‌ایله)	۱۵۰۰۰

مجار بکلربکیله، (اردل) ك انتریقه‌جی وویوده‌لری یوزندن تمادیٔ آسایش قابل اوله‌میوردی. (سلطان مراد ثالث)ك ۱۰۰۱ تاریخلرینه تصادف ایدن زماننده ایسه بو حاللر دها زیاده‌لشدی. بوسنه سرحد محافظی (حسن پاشا) اوجهتدن حدودی تجاوزله ایکی قلعه بنا ایتمش ایدی. بر آز صکره (قوپه) نهری اوزرنده نمچه‌لیلرله ایتدیکی محاربه‌ده کندیسی، سردارلرندن غازی (قوجه محمد)، کلیس بکلربکی سلطان زاده (مصطفی پاشا) شهید دوشدیکی کبی (قنیژه) قوماندانی (زرین اوغلی) بزم (ایزوورنیق، اوسك، نوه) آلایلرینی بوزدی. کوپری‌یی ییقه‌رق سکز بیك عسکرمزی غرق ایتدی.

فقط بو وقعه‌دن اول آوستریا، سنوی ویرکوسی اولان اوتوز بیك دوقه آلتونی کوندرمش وحتی بو ویرکویه برکموش سفره طاقمی علاوه‌سیله

اسامی	آقچه	اسامی	آقچه
قپوجیلر کتخداسنه (مع خلعت)	۱۵۰۰۰	رکاب آغالرینك بهرینه	
بهر متفرقه	۲۰۰۰۰	(خلعت ایله)	۱۰۰۰۰
بهر نفر سپاهی	۱۰۰۰	بهر نفر جبه‌جی	۱۰۰۰
بهر نفر طوپجی	۱۰۰۰	بهر نفر سراجان خاصه	۱۰۰۰
بهر نفر شاگردان سراج	۵۰۰	بهر نفر ارباب حرف	۵۰۰
خزینه‌دارلردن بهرینه	۱۰۰۰	روزنامچهٔ اول وثانی‌یه (میر	
محاسبه‌جیٔ اوله (جامه ایله)	۵۰۰۰	آخورجامه‌سیله برابر)	٤۰۰۰
آناطولی وخراج محاسبه‌		اوقاف محاسبه‌جیسنه (جامه ایله)	۱۰۰۰
جیلرینه (جامه ایله)	۳۰۰۰	مقاطعه‌جیلره (جامه ایله)	۳۰۰۰
قلاع تذکره‌جیسنه («)	۲۰۰۰	موقوفاتجی‌یه («)	۲۰۰۰
بهر نفر وارداتیان	۲۰۰۰	بهر نفر موجوداتیان	۲۰۰۰
بهر نفر تسلیماتیان	۲۰۰۰	صدراعظم روزنامه‌جیسنه	۳۰۰۰
کاتبان احکام (اراده کاتبلری)	۳۰۰۰	کاتبان مالیه‌یه	۱۰۰۰

مصالحه‌نك تجدیدی جهتنه کیتمش ایدی . (حسن پاشا) اوصره‌ده بوسنه طرفلرنده (بهاج) ، (غورا) کبی مواقعی ضبط و (سیسقه) ده Sissek سپاهیلری حیله ایله ایچری‌یه آله‌رق باروت فوچیلرینه باغلایوب برهوا ایدن آوستریا قوماندانندن انتقام آلمق بهانه‌سیله عجه‌لیلردن بیك نفر اسیر واون ایکی طوپ اخذ ایلدیکی کبی اسرادن اوچ یوزینی سائر غنایم حربیه ایله برابراستانبوله کوندرمش وبوراده دخی اسرا آوستریا سفارتخانه‌سی اوکندن کچیرلمشیدی .

دیکر طرفدن (سنان پاشا) ده مجارستانه اعلان حرب ایچون شان وشهرته عائد بر حرص وار ایدی . (حسن پاشا) نك مغلوبیتی

اسامی	آقچه	اسامی	آقچه
شاکردان احکام دیوان	١٠٠٠	شاکردان احکام مالیه‌یه	١٠٠٠
شاکردان خزینه (علوفه‌لی)	١٠٠٠	شاکردان خزینه‌یه (علوفه‌سز)	٥٠٠
دفتر خاقانی امیننه	٥٠٠٠	رئیس کتابه	٧٠٠٠
یکیچری آغاسنه	٢٠٠٠٠	استانبول آغاسنه (عجمیان)	٦٠٠٠
کلیبولی آغاسنه	٦٠٠٠	آناطولی آغاسنه	٥٠٠٠
روم ایلی آغاسنه	٥٠٠٠	بوستانجی باشی‌یه	٦٠٠٠
ادرنه بوستانجی باشیسنه	٥٠٠٠	سکبان باشی‌یه	٣٠٠٠
یکیچری کاتبلرینه	٩٠٠٠	بوستانجیلر کتخداسنه	٢٠٠٠
ادرنه بوستانجیلر کتخداسنه	١٥٠٠	یکیچری کتخداسنه	٢٠٠٠
عجمی اوغلانلرینه	٢٠٠٠	هر نفر یکیچریان (عددلری ٢٦٦٠٠ ایدی)	٣٠٠٠

(سکبان وسواری‌یه یوز قرق آقچه ویرلمك قانون قدیمدر. یکیچری وعجمی بابا باشیلری اوچ بیکدن غیری دردر یوز آقچه دخی خلعت بهاسی آلدیلر . زغرجیلره یوز آلتمش آقچه ویرلدی) .

[عین علی افندی تذکره‌سی]

اوزرینه مراد ثالثی اقنـاع ایده‌رك ، و بو تصورك علیهنده بولنانلری اکفاره قدر کیده‌رك درسـعادت آوستریا ایلچیسنی حبس وتوقیف ایله آوسـتریایه سفر اعلان ایلدی . اون بش کون ایچنـده تدارك کوردی. پادشاه حربه کیتمه‌یجه دفترخانه و یکیچری آغاسی بحسب‌القـانون کیده‌مزلردی . بو جهتـله اون ایکی بیك یکیچری ایله کتخدا معیتنه مأمور اولدی وسائر صنوف عسکریه‌دن بر اردو تنظیم ایدیله‌رك بلغراد طریقیله (اوسك) صحراسنه واریلدی . اول امرده (پسپرم) و (پولاته) دینیلن قلعه‌لر آلندی . (بودین) بکلر بکی حسن پاشا (اسـتونیٔ بلغراد) ك امدادینه یتیشدی ایسه‌ده ۱۲ بیك کشی ایله ٤۷ طوپ غائب ایدوب کندیسی‌ده مجروحاً رجعت ایلدی. بونك اوزرینه آوسـتریالیلر بعض مواقع صغیره ایله (نوی غراد) Novigrad (فیلك) ، (صونته) کبی طقوز قلعه ضبط ایتدیلر .

---

۱۲٤ — فائده

بعض مراسم

بشیك آلایی رسمی : برشهزاده طوغدیغنده خزینهٔ همایون کتخداسی معرفتیله ضربخانه‌ده کوموش قباره‌لی ومزین بر بشیك اعمال اولنور وبو بشیك کتخدا اوکده اولدیغی حالده باش افندی، باش قوللقجی، نوبتجی باشی، چانطه‌جی، حفتانجی، دینیلن سرای مأمورلریله اندرون وقوغوش آغالرندن برقاچ کشی اللرنده کمال تعظیم ایله طوته‌رق حرم دائره‌سنك دیوان یرینه متصل قپوسنه قدر ایصال ایدرلر، اورادن‌ده دارالسعاده آغاسی ، خزینه‌دار آغا ، خزینه وکیلی، باش قپو غلامی و نوبتجی بولنان دیکر آغالر استقبال ایده‌رك حرم همایونه کتورورلردی. ایرتسی کون جمله‌سنه عطیه وهدیه‌لر ویریلیردی.

صدر اعظم بلغراد قیشلاغنده ایکن یکیچری آغاسی ایله امداد کلدیکی کبی قریم خانی (غازی کرای) دخی قرق بیك آتلو ایله حرکت ایله‌مشیدی . فقط آوستریالیلر (خطوان) ی آلدقلری کبی (استرغون) ی دخی محاصره ایتدیلر . درسعادتدن (لالا محمد آغا) ایله کلن یکیچری ، امداد عسکری کلدکدن صکره (Raab را آب) دینیلوب سلیمان قانونی زماننده احراق ایدلدیکندن طولایی (یانق قلعه) دینیلن موقع مستحکم یکرمی کونده ضبط ایدلدی . غازی کرای دخی (پاپا) قلعه‌سنی آلدی . بوحرب اثناسنده مصر فتحندن بری (شام) ده محفوظ بولنان لوای شریف نبوی سوریه یکیچریلری وداعتیله استانبوله کتیریله‌رك اردویه یوللاندی .

(اردل) ، (بغدان) ، (افلاق) وویوده‌لقلری دولت علیه‌دن برر برر آیریلدیلر . آوستریا ایمپراطورلرینك بر مدت اقامتگاهی

حضور درسلری نظامی : رمضان شریفده وقت بولندقجه هرکون وسائر کونلرده اراده ایله علمادن اکثر کیمسه‌لر پادشاه حضورنده طوپلانه‌رق قرأن کریمدن بعض سوره‌لر تفسیر ایدیلیر و احکام دینیه حقنده سؤاللر و جوابلر واقع اولور و بوکا حضور درسی دینیر . بو درسلر عثمان غازی زماننده باشلامش و اورخان غازی ایله مراد خان اول دورلرنده پك زیاده اهمیت ویرلمش ایدی . اوچنجی سلطان مصطفی بو درسلری عادتا بر قانونه باغلامشدر . مشارالیه هر رمضانك برنجی کوندن اونجی کوننه قدر بر (مقرر) ایله برقاچ (مخاطب) دن عبارت اولمق اوزره بر هیئت علما جمع ایده‌رك (تفسیر شریف) و (قاضی بیضاوی) کبی کتب جلیله‌دن آیات کریمه تفسیر ایتدیرمشدر . بو درسلر سببیله (حلب) (شام) (مصر) (خادم) (قیصریه) (قرمان) کبی علما یتیشدیرمکله معروف شهرلردن ، (ایران) (توران) (خراسان) (طاغستان) و (هندوستان) کبی ممالك بعیده‌دن پك چوق علما درسعادته کلیرلردی . [تاریخ عطا]

اولان (پراغ) شهرنده عقد ایدیلن بر معاهده‌ده (زاپولای) بلاوارث
وفات ایدرسه (اردل) ی ایمپراطوره ترك ایتمکی تعهد ایتمش وافلاق
وویوده‌سی (میخال) Michel le Brave ایله (بغدان) وویوده‌سی
(آرون) Aron دخی آوستریایه التحاق ایله‌مشیدی. حتی (بغدان)
وویوده‌سی برقاچ بیك عسكرله (بغدان) ه مأمور اولان سابق
(مرعش) بكلربكی (مصطفی پاشا) یی (روسجق) دن (یركوكی) یه
كچركن باصدیروب پاشایی وبرقاچ بیك كشی‌یی شهید واسیر ایله‌
مشیدی. (افلاق) وویوده‌سی (میخال) دخی — ۱۱۳ نومرولی
فائده‌مزده كورلدیكی وجهله — آله‌جقلیلرینی قتل ایدوب (پراغ)
معاهده‌سنه اولان رعایتنی كوستردی. (میخال) بوقتل عام اوزرینه
(بكرش)ده طوره‌میه‌رق (كیلی) (آق كرمان) و(قورسوه) طرفلرینه
قاچدی. (روسجق) اهالیسی دخی قورقولرندن بالقانلره و اطرافه
طاغیلدیلر.

۱۲۵ — فائده

اون برنجی عصرده رعایا فقراسی

۹۹۰ تاریخنه كلنجه، رعایا فقراسندن هر برنفر باشنه قرقر آقچه واللیشر
آقچه (جزیه) وقرقر آقچه خانه عوارضی وایكی قویوندن برآقچه رسم‌غنم آلنوب
زیاده آلنمازدی. آنجق مباشر (تحصیلدار) اولانلر جزیه‌دن وخانه عوارضندن
ایكیشر واوچر وغایتی بشر آقچه (غلامیه) نامیله آلوب تجاوزه كمسه‌نك جرأتی یوق
ایدی. وخواص‌همایون یازوسی (ایكی بیك درت یوز قرق بریوك) آقچه ایدی.
حالا علوفه‌لی قول طائفه‌سی زیاده اولوب، قول زیاده اولدقچه مصرف زیاده
اولوب، مصرف زیاده اولدقچه رعایایه تعدی زیاده اولوب، عالم خراب اولمشدر.

آوستریا سفرینك بدایتنده احوال عمومیهٔ سیاسیه‌نك نه مرکزده اولدیغنی کوسترن شو برقاچ سطری دقتله اوقویلم :

ایمپراطور، درحال پاپا ایله اتفاق آرادیلر . فقط اوروپای غربیده (دین) غوغالری تشدد ایلدیککندن برمتفق بوله‌مادیلر . بونك اوزرینه شرقه دوندیلر . (موسقوا) چارینه ، (له) قرالنه ، بونلردن صکره (اردل) پرنسی (سیکیزموند باطوری) یه ، بغدان بکی (آرون) ه ، افلاق بکی (میخال) ه مراجعت ایتدیلر ایسه‌ده افلاقده اوچ سنه ایچنده اوچ وویوده تبدیل ایدلدیککندن شیمدیککنك نه قیراطده آدم اولدیغی بیلنمیوردی . حتی پاپا کندی سفیرینه یازدیغی امرنامه‌ده اتفاق کبی الك مهم برسر سیاسی‌یی آچمغه کلمز دیمشدی . فقط اتفاق آرایانلرك طالعنه (میخال) کندی کندیسنه بویله برتکلیفده بولندی . (اردل) وویوده‌سی (سیکیزموند باطوری) میخالك بومیلندن استفاده ایده‌رك زیر تابعیتنه کیرمك شرطیله قبول ایلدی و بر معاهده ایله میخالك نفوذ وحکومتنی یدینه کچیردی . (باطوری) ده ترکلر علیهنه اتفاق ایدرسه آوستریا خاندانندن بر (آرشی دوشس) آله‌جق ایدی . ایشته بوجهت (باطوری) یی خیاله دوشوره‌رك آتیده قائن پدری اوله‌جق ایمپراطوره معیتنده برطاقم پرنسلرله کورونمك ایستیوردی . بو اثناده ایسه عثمانلیلر (استرغون) ی ضبط ایدییورلر و (یانق قلعه) یی آله‌رق (پاپا) حصارینی فتح ایله (ویانه) یولی اوزرنده بولنیورلردی .

مقدما قرقر ، اللیشر آقچه آلنان خانه عوارضی ایله جزیه‌دن شیمدی یالکز میری ایچون هر برنفردن ایکیشر یوز قرقر آقچه وهرخانه عوارضندن اوچر یوز آقچه وهرقویون باشنه برآقچه تعیین اولنوب وآلتی بلوك خلقی (سپاهیلر) برقاچ سنه‌در تحصیل مال پادشاهی‌یی کندولره خدمت ایدوب وکلای سلطنتدن جمله دفترلری تغلباً آلوب علی ملاء الناس سلطان محمد خان جامع شریفی حرمنده مزاد ایدوب بررء بلکه بربچق غروش غلامیه ایله زید وعمروه صاتوب آلانلر دخی برر غروشه قانع اولمیوب ممالك اسلامیه‌دن یدیشر، سکزر یوز آقچه جزیه وعوارض جمع اولنمغه باشلادی . وهر قویوندن یدیشر سکزر آقچه آلنوب آناطولی ولا- ولایتلرنده‌ده قویون باشنه یکرمیشر اوتوزر آقچه آلور اولدیلریا . بوظلمه رعایا نیجه طاقت کتورسون؟ و خلق عالم بوجوری نیجه‌چکیرسون؟ خواص همایون حالی‌ده دیکرکون اولمشدر. درت‌یوز سکسان‌درت یوك آقچه یازوسی‌اولان (کورجستان)

— ٥ —

سلطان مراد ثالث ١٠٠٣ سنه‌سنده ارتحال داربقا ایلدی . ٢٠ سنه سکز آی سلطنت ایله‌مش واللی یاشنه وارمش ایدی .

اورته بویلو ، کوز وقاشلری مدور ، قمرال صاچلی و صقاللی ایدی .

علما وشعرایه لطف ایله معامله ایدوب بالذات تصوف وشعر ایله اشتغال ایلر ؛ حتی (فتوحات صیام) نامیله برکتاب تألیف ایلدیکی کبی (مرادی) مخلصی ایله عربی ، فارسی ، ترکی شعر سویلر ایمش .

مهم براجنبی تاریخنده دینیلیورکه :

(قادینلره قارشی حس ایتدیکی ضعف سببیله تن پرور پادشاهلردن ایکنجیسی اولمشدر . (برنجیسی سلیم ثانی ایمش) . فاتح

و (کنجه) و (روان) و (بغداد) مملکتلرنده اولان خواص همایون قریه‌لری الدن چیقوب دشمن النه کیردی . وبر بلوکی دخی خلاف شرع تملیك و وقف وپاشمقلق اولدی . وبر بلوکی خرابه مشرف اولدی . وبربلوکی وزرا خواصی اولدی . حالا موجود اولان خواص همایون قریه‌لرندن یوز یوك آقچه آنجق داخل خزینه اولوب ماعدادن نام و نشان قالمدی . والحاصل شیمدیکی حالده رعایا فقراسنه اولان ظلم وتعدی برتاریخده وبراقلیمده وبرپادشاه مملکتنده اولمامشدر . ممالك اسلامیه‌دن برمملکتده ذره قدر بر فرده ظلم اولسه روز جزاده ملوکدن سؤال اولنور . وکلادن صورولماز وآنلره سپارش ایتدم دیمك حضور رب العالمینده جواب اولماز . آه سرد مظلومان خانمانلر خراب ایدر . اشك چشم دردمندان دنیایی غرقاب فنا ایدر . «کفر ایله دنیا طورور ظلمله طورماز» . عدالت طول عمره سببدر و انتظام احوال فقرا پادشاهلره موجب جنتدر . بو دیدکلرم کلام بنم دکلدر . علما ومشایخ قولیدر . اعتماد بیورلمازسه آنلردن سؤال اولنه .

[قوچی بك رساله‌سی]

سلطان محمد وسلیمان قانونی عصرلرندەکی (ارکان اربعهٔ دولت)ك نامی بیله قالمادی. بونلرك یرینه درت قادینك نفوذی قائم اولدی که آنلرده والدەسی (نوربانو)، همشیرەسی وصوقوللونك زوجەسی (اسما سلطان) کندیسنك ایلك زوجەسی و وندیك اصیلزادکانندن (بافو) لر نامیله معروف خاندانه منسوب (صفیه سلطان) ووالدەسی (نوربانو) سلطانك وفاتندن صکره یرینه قائم اولان حرم همایون کهیاسی (جان فدا) خاتوندر.

(بدایةً (نوربانو) ایله (صفیه سلطان) آرەلرندەکی اختلاف هم حرم همایونی همده حکومتی قارمه قاریشیق ایتدی. نوربانو، صفیه سلطانك نفوذینی قیرمق ایچون آکا بر طاقم رقیبەلر بولوب چیقاریر ایدی. بوسببله سلطان مراد ثالث مبتلای ذوق و صفا اولدی. نوربانو سلطان وفات ایتدکدن و پادشاهك دخی (صفیه) سلطانه میلی آزالدقدن صکره اورتەیه کهیا قادین چیقدی. مرقومەنك نفوذی

---

١٢٦ — فائده

لهستان — (پولونیا)

تاریخ میلادك ٦٠٠ ایله ٧٠٠ نجی سنەلری آرەسنده (له) ویا (لخ) نامنده بر قوم لهستانك بولندیغی طرفلره کلەرك یرلشمش و بورالر اووالق اولمق حسبیله کندی لسانلری اوزره (پولن) و یا (پولونه) دیمشلردر. حکمدارلرندن برنجی (میسیسلاس) ٩٦٦ تاریخنده خرستیانلغی قبول ایدەرك بو مناسبتله (آلمانیا و روما) یعنی پاپالق ایله مناسباته کیریشەرك اوروپاده بر حکومت اولمق اوزره طانیلمشدر. ١٠٥٠ سنەسنه طوغری (چنکیز) بورالرەده صالدیرەرق ایجه تخریباته سبب اولمشدر. ایشته لهستان بوتاریخدن

ایشیدلمه‌مش درجه‌یه واردی . پادشاه نامنه اجرا ایدیلن جاریه بیع وشراسی استانبولك بونوع پیاسه‌سنی یوزقات بهالندیردی . افراط زنپرستانه‌سندن طولایی صرعه‌لی اولدی .

بودورده قادینلرك نفوذی سرای دیوارلرندن آشدی. (نوربانو) معاصری اولان فرانسه قرالی ایکنجی (هانری) نك زوجه‌سی و ایکنجی (فرانسوا) نك والده‌سی (قاترین دومه‌دیچی) یی آکدیرر. (١٥٧٩) ده فرانسه‌نك درسعادت سفیری اولان موسیو (دو ژرمینی) M. de Germigy مومی‌الیهایه یازدیغی برنامه‌ده دییورکه :

(بوایمپراطورلقده قادینلرك، والده سلطانك پك بیوك مدخللری حتی پاشالرك مظهر تلطیفات وتوجهات اولملرنده بیله اللری واردر.)

(قوچی‌بك) رساله‌سنی مطالعه‌ایدنلر (نوربانو) سلطانك مداخلات واقعه‌سیله دولتك انقراض معنوی ومالیسنك ابتدا ایلدیکنی آکلارلر. (صفیه) سلطان ایسه کرك قادین‌افندیلکنده وکرك والده سلطانلغنده مسقط رأسی اولان (ونديك) ك منافعنی التزام ایله‌مشدر .)

صکره تاتارلرله مناسباته کیردیکی کبی بالآخره حدود عثمانیه‌نك قره‌دکز جهتندن لهستانه اتصالی حسبیله عثمانلیلرله‌دخی طوغریدن طوغری‌یه مناسبات باشلامشدر. فقط ایلك مناسبات‌مهمه حکمدارلرندن (لادیسلاس یاکلون) ایله (سلطان مراد) ثانی زماننده‌در . (ژان هونیاد) (پولونیا) یه تابع ایدی . لهستان تاریخلرنده مقید اولدیغی حالده بزده سکوت ایله کچشدیریلن وقعهٔ آتیه‌یی یازه‌لم :

٨٤٨ سنه‌سی ربیع‌الآخرنده (سکدین)ده (سلطان مراد ثانی)نك آدملریله پولونیا و مجارستان قرالی (لادیسلاس یاکلون) آره‌سنده عقد ایدیلن معاهده صربیه‌نك قرال (ژورژ برانقوویچ) ه اعاده‌سی، افلاقك مجارستانه الحاق ودولت عثمانیه‌نك (قونوبیچا) محاربه‌سنده اسیر دوشن داماد (محمود چلبی) نك تخلیصی ایچون ٧٠٠٠٠ دوقه یعنی (٨٠٥٠٠٠) فرانق اعطا ایتمسی شرط قلنمشیدی. (لادیسلاس)ك (وارنه) ملحمهٔ کبراسنده اختیار یکیچری قوجه (خضر) طرفندن

(سنان پاشا) نك ، ایران سفری غالبی (فرهاد پاشا) نك شان وشهرتی چکه‌میه‌رك آچدیغی آوستریا سفری ایسه بوزمانك حیات مملکته اك زیادهٔ طوقونان بلیه‌لرندن‌ایدی . (۱۰۰۱) سنه‌سنده ظهور ایدن بوحرب آشاغیلرده کوریله‌جکی اوزره (۱۰۱۵) سنه‌سنده یعنی اون درت سنه صکره سلطان احمد اول زماننده (زیدوه‌طوروق) معاهده‌سیله ختام بولمشدر . ۱۶ سنه سورن ایران محاربه‌سنی متعاقب بویله بر سفر مدیدك آچیلمسی ایسه هیچ بر حکومت ایچون مفید اوله‌میه‌جغی آشکاردر. ایشته وطن ودولت منافعی‌نامنه چالیشیلمیوبده هپ نفس ایچون وشان وشهرت قازانمق ایچون اوغراشمه‌نك نه‌بیوك خطا ، نه بیوك جنایت اولدیغی بومثال ایله‌ده پك کوزل آکلاشیلیر .

باشی قطع ایدیله‌رك مزراق اوجنه نصب ایدلدیکنی بیلیورز . (له) قراللغی بو محاربه‌ده اوراق مهمهٔ حکومتی غائب ایتمك صورتیله بیوك بر ضرر معنوی‌یه‌ده اوغرامش و (لادیسلاس) ك نامی (وارنه‌لی) قالمشدر .

۸۹۹ سنه‌لرینه طوغری پولونیا قرالی وارنه‌لی لادیسلاسك یکنی (ژان آلبر) قارپات طاغلرنده کائن (لقوجه) ده قومشوسی بولنان بعض خرستیان پرنسلرینی دعوت ایده‌رك عثمانلی اردوسنك استیلای محتملنه قارشی اتخاذ تدابیره قالقیشدی . ایکی سنه تدارك کوردیلر. بغدان وویواده‌سی (ئه‌تیه‌ن) ده اتفاقه داخل اولدی . فقط حین محاربه‌ده آیرلدی . لهلیلر (بوقووین) ده دوچار هزیمت‌اوله‌رق (بایزید ثانی) طرفندن ویریلن امر اوزرینه (مالقوچ‌زاده علی‌بك) قرق بیك کشی ایله طونه‌یی بالمرور افلاق عسکریله برابر (دنیستر) یعنی اوزی صوینی کچوب (پودولیا)یه کیردیلر. (چارنقوف) (قولوغوری) (غله‌میانی) ضبط ایتدکلری کبی (له‌ئوپول) و (سان دمیر) شهرلرنی‌ده جزیه‌یه باغلادیلر. (رادوم) جوارنده طوره‌رق (برزه‌زینی) یی تخریب و (وارشووه) یی قسماً یغما ایتدیلر. عودتلرنده (ویستول) نهری اوزرنده لهلیلرك انشا ایتدکلری استحکاماته تصادفله وقوعه کلن محاربه‌ده ینه غالب چیقه‌رق (آقکرمان) ده طوردیلر .

اون دردنجی باب

اوچنجی سلطان محمد

— ١ —

١٠٠٣ سنه‌سنده عثمانلی تختنه چیقمشدر . ٢٩ یاشلرنده ایدی . حکومت عثمانیـه بو تاریخـده اوچنجی عصر تأسسنی اکمال ایدوب دردنجیسنه کیرمشیدی .

مراد ثالثك وفاتنده (مغنیسا) ده بولنیوردی . دارالسعاده آغاسی وزرادن کیمسه‌یه خبر ویرمکسزین بوستانجی باشی (فرهاد) آغانی

ایکنجی براردو درت‌آی صکره تکرار اوزی صویندن آشه‌رق (هالیچ) (زیداقره‌ف) (صونبور) (دروهوبیچ) و سائره‌یی ضبط ایلدی ایسه‌ده شدتلی صغوقدن طولایی تلفات کثیره ویره‌رك عودت ایتدی . بووقعه‌لر اوزرینه (ژان آلبر) برادرلری مجارستان قرالی(لادیسلاس) و(لی‌توآنی) دوقه‌سی (آلکساندر) ایله‌عقد اتفاق ایده‌رك بو دفعه بغدان وویوده‌سی (ئه‌تیه‌ن) ی‌ده آلدیلر. فقط حربدن اول (قره‌قوویا) ده متارکه ومعاهده اولدی .

عهدقانونیده لهستان‌ایله مناسباتمزده عادتا بردوستلق کوریلور. (روقسلان) یعنی خرم‌قادین پولونیالی‌اولمغله سلطان‌سلیمان، قرال (سیکیزموند)ه یازمش‌اولدیغی برنامه‌یه (سفیرك « اوپالنسکی » سکا رفیقه‌م همشیره‌كك نه درجه مسعود ومرفه اولدیغنی سویلیه‌جکدر.) جمله‌سنی درج‌ایتمش وحتی‌ایران سفری غالبیتی‌ایله‌تصورات آتیه‌سنی بیله قراله بیلدیرمش ایدی . (ایاخ) معاهده‌سیله آوستریا ایمپراطوری ایکنجی (ماقسیمیلیه‌ن) اوتوز بیك دوقه جزیه ویرمکه راضی اولمش ایدی . (ماقسیمیلیه‌ن) او اثناده (عثمانلی ـ له ـ فرانسز) اتفاقندن قورقیوردی . بوندن‌ده آکلاشیلیورکه او دورده بو اوچ دولت آره‌سنده مناسبات مهمه وار

اوچنجی سلطان محمد

جلوسه دعوت ایچون یوللادی. فقط (ابرا- هیم پاشا) ایله بر آز صکره صدارت قائممقا- ملغنده بولنان (فرهاد پاشا) کیفیت وفاتدن آگاه اولدیلر. پاشا صوك دیوانده ایکی تلخیص عرض ایتدی. تلخیصك موجبنجه اجراسی ایچون یازیلان یازینك تقلید اولدیغنی آکلادی . او کون

ایدی. (سلطان سلیمان) ك محمود بکی فرانسه قرالی (طقوزنجی شارل) ه کوندره‌رك اردل پرنسی (ژان سیکیزموند) ه قرالك همشیره‌سی (مارکریت) ی ایسته‌مسی، لهستان قرالی (سیکیزموند اوغوست) ك وفاتی حالنده لهستان قراللغنه آنی کچیره‌رك بو طریقله آوستریایه قارشی بر اتفاق مثلث حاضرلامق فکرینه مبنی ایدی. صوقوللونك بحر سیاه ایله بحر خزر آره‌سنده قنال‌حفری تصوری دخی قره دکزه طوغری ایلریله‌مك استعدادنده بولنان روسلره قارشی برسد چکمك ایدی. چار دردنجی (ایوان واسیله‌ویچ) بونی آکلادی وچویردیکی انتریقه‌لرله قریم‌خانی (دولت کرای) یی بو تصور علیهنه چویره‌رك صوقوللونك فکرینه ممانعت ایتدیردی. او قوجه تصورده هم عثمانلیلر، هم ده تاتار علیهنه بوشه کیتدی، روسلره یارادی.

عثمانلی ـ له ـ فرانسه اتفاقی سلیم ثانی زماننده فرانسه سفیری طرفندن

اعدام ایدیله‌جك بر قاچ کشی‌یی قتل ایتدیروب قوللر کزدیردی . بوندن مقصد اوزمانك داخلی سیاستی مقتضاسنجه خلقی قورقوتمق ایدی .

محمد ثالث ، (مدانیه) دن بر قادیرغه‌یه بینه‌رك (سنان پاشا) قصرینه مواصلتله سیاه شمله و ماتم لباسی کیینمش اولان والده‌لریله کوروشدی . سرایده آه وفغان دوام ایتمکده و مراد ثالثك جنازه نمازی قیلنمقده ایکن ویردیکی امر اوزرینه یوز اون ایکی قرداشدن متباقی اون طقوز برادرینی برر برر قتل ایتدیردی (!) . دیانت

موقع اجرایه قونولمق اوزره ایکن پولونیا قرالی اولان فرانسز، ناأهل (هانری دو والووا) طرفندن تماشات ایدلمدی .

١٢٧ — فائده

آوستریا — نمچه

اسکی زمانلرده موجود برحکومت دکلدر. اسکی روما‌لیلر شیمدیکی (آوستریا- مجارستان) ك یرلرینی ضبط ایتمشلردی. بورالرده اولا (اسلاو) لر اوطورمشلر، بعده (مونغول) جنسندن اولان (آوار) لر ایچ اووالرنده یرلشمشلردی . (شارل مان) نامنده (فرانق) قومنك و شیمدیکی فرانسه‌نك حکمداری اولوب (اندلس) عربلریله محاربه‌سنده مغلوب اولان و بیك یوز قرق ایکی سنه اول عموم غرب ایمپراطوری طانیلان ذات اسلاولرله آوارلردن کندی حکومتنی محافظه ایچون طونه اوزرنده (شرق‌ولایتی) نامیله برولایت تشکیل ایله‌مشیدی. بو ولایت (اوستریخ Oesterreich) یعنی آوستریادر . ترك نسلندن اولان مجارلر اون برعصر اول روسیه‌نك جنوب شرقیسنده بولنیورلردی . (جرمانیا) یعنی (آلمانیا) قراللریله استانبول ایمپراطورلغی بونلری بلغارلره قارشی دعوت

و انسانیتك بوجنایتلره نه‌دیمش و نه‌دیمکده اولدیغنی تعیین و تصریح خصوصنده هنوز حیرتده‌یم . [١]

جلوسك اوچنجی کونی وکلا ماتم لباسلرینی چیقاروب سرور لباسلری کیدیلر . عسکره بهر کیسه‌سی اونبیك دوقه اولمق اوزره یوز اوتوز کیسه یعنی بر ملیون اوچ یوز بیك دوقه آلتونی عطیه

[١] اول اوان قیامت‌نشانده سرای‌همایون ایچنده اولان اون‌طقوز شهزاده بلا استحقاق شهدا زمره‌سنه الحاق اولنوب بونلرایدی‌که تعیین اولندی :

سلطان مصطفی ، عثمان ، بایزید ، سلیم ، جهانکیر ، عبدالله ، عبدالرحمن ، حسن ، احمد ، یعقوب ، دلمشاه ، یوسف ، حسین ، قورقود ، علی ، اسحق ، عمر ، علاءالدین ، داود .

سلطان مرادك ابراهیم پاشا حلیله‌سی عائشه و خلیل پاشا منکوحه‌سی فاطمه سلطاندن ماعدا یکرمی درت قیزی قالمشیدی. بوزواللیلر اسکی سرایه کوندریلوب هر اوچ آیده بر والده‌لریله کوریشیورلردی . ١٠٠٦ تاریخنده‌کی طاعونده اکثریسی وفات ایتمشدر . [صولاق زاده]

ایتدیلر . بونلرده (طونه) ایله (تیس) نهرلری اووالرنده اوطوروب اوزمانلرده موجود اولان (موراویا) حکومتنی محوایلدیلر. اوستریاده بولنان اسلاولر: شمالده (چه‌لر، موراولر، پولونیالیلر، روتنلر، سلوواقلر) وجنوبده (اسقلاوون، خروات وصرپ) دیدکلرمز ایدی . ایشته آوستریا حکومتی بو اسلاولرله مجارلر وقارپات طاغلرینك غربنده اوطوران رومانیالیلردن تشکل ایتمشدر .

بونلرده (مارغراف)ناملریله سرکرده‌لر ، بکلر وار ایدی . شرق ولایتی یعنی آوستریا مارغرافلرندن اولوب مشهور (هابسبورغ) خاندانته منسوب اولان (رودولف) اون اوچنجی عصر میلادی اوائلنده (بوهمیا) و (مجارستان) قرالی ایدی. بعده بوایکی مملکت آیرلدی. مستقل‌اولدیلر. فقط (آوستریامارغراف) ی ایمپراطورلقدن آیریلیوردی . کندیسنی ایمپراطور طانیتمق ایسته‌یوردی . بوهمیا ایله مجارلر برآرالق برلشدیلر . (بوهمیا) لوکسانبورغلری مجارلری ایلك دفعه اوله‌رق ترکلر علیهنه قوللاندیلر . مشهور (سیکیزموند) ك دامادی اوچنجی

ویریلدی . وکلایه و وزرایه قیشلق کورکلر احسان ایدیلدی .
ایکی سنه‌دنبری متروك اولان جمعه سلاملغنی سکزنجی کونی اجرا
ایدوب خلیل پاشایی جغاله زاده‌نك یرینه قپودان پاشا وفرهاد پاشایی
دخی سنان پاشا یرینه صدر اعظم و سردار اکرم تعیین ایتدی .
(سنان پاشا) ینه معلقره‌ده اقامته مأمور اولدی .

جلوس عقیبنده عسکرك برفتنه چیقارمه‌سی عادت حکمنه کیرمش
ایدی. بودفعه دخی عادت یرینی بولدی. (فرهاد پاشا) سفر تدارکاتیله
مشغول ایکن دیواندن سرایه کیتدیکی بر کونده مقدما (کنجه)
قلعه‌سنده‌اوچ سنه محافظه‌ده بولنوب بومدتدن صکره سپاهی بلوکلرینه
ملحق اولمق شرطیله ادای خدمت ایتمش اولان اون بیك قدر قول
اوغللری دیوان قپوسنده سلامه طوردیلر وپاشایه :

— بز محافظه خدمتی ایفا ایلدك . شرطمز موجبنجه اسامیلرمز

(فره‌دریق) ایله لهستانده حکم ایدن (یاکه‌لون) سلاله‌سی دخی مجارلری بو
خدمتده قوللانمشلردر . یاکه‌لونلردن ایکنجی (لوئی) سلطان سلیمان قانونی ایله
ایتدیکی «مهاج» محاربه‌سنده تلف اولمشیدی .

هابسبورغ خاندانندن فردیناند — که بوهمیا قرالی ایدی . — (اردل
مارغراف) ی (ژان زاپولای) دن مجارستانی آلدی . مشهور (شارل کن) ،
اوغلی (ایکنجی فلیپ) ه آوستریا و مجارستاندن آنجق اراضیٔ خارجیه‌یی میراث
براقه‌بیلمشدر .

آوستریا ومجارستان شکل حاضرینك ایلك حکمداری (شارل کن)ك کوچك
برادری (فردیناند) اولوب اوچ یوز اللی ایکی سنه اول (بوهمیا ـ مجارستان)
قرالی عنواننی حائز ایدی. ایشته بزم اون‌یدنجی واون سکزنجی عصر میلادیده
مجارستان و (اردل)ایله اوغراشدیغمز اثنالرده آوستریا حکمدارلغنده بوفردیناندك
سلاله‌سی بولنیوردی .

آستانه دفترینه کچیریلوب علوفه‌لرمز در دولتدن ویرلسون. بکله‌مکدن حالمز خراب اولدی . دیدیلر . فرهاد پاشاده آنلره :

— سزك وظیفه‌لرکزك (کنجه) و (تبریز) خزینه‌سندن ویرلمك فرمان اولنمشــدر ، نیچون امره اطاعت ایتمیوب ، فتنــه چیقاریبیورسکز . اولوالامره اطاعت ایتمه‌ینلر کافر وعورتلری بوش اولور . دیه‌رك عنفله معامله ایتدی . فقط ایش بیودی، بیودلدی. پاشا بزی اوچ سنه خدمت محافظه‌ده بولندق دیه اکفارایتدی. بویله سرداردن نه‌اومولور دیه‌رك سپاهیلر و سلحدارلرله و باخصوص صــدر سابق سنان پاشانك طرفدارلریله برلشوب ایرته‌سی کون :

— فرهاد پاشــانك باشی کســیلمه‌ینجه علوفه آلمایز . دیدیلر . آغالر، وزیرلر، چاوش‌باشیلر، قپوجیلر کتخدالری نصیحت ویردیلر. تأثیر ایتمدی . وزرایی صاغ براقمایز دیمکه باشلادیلر . قاضی عسکر

---

۱۲۸ — فائده

اسلاولر

(وندیك) حدودندن (اورال) طاغلرینه واسیانك شمال واورته‌لرینه یاییلمش برقومدر . هند اوروپائی نسلندندر . فقط بونلرده ملزدر . بر عرق دکلدر . (Slave) ك ظفر و یا کلام معناسنه کلن برکله‌دن چیقدیغی ظن ایدیلیور . تواریخ قدیمه‌ده بو نامده بر قوم ذکر ایدیلیور : اك مشهور اسلاو عائله‌لری روسلر، کوچك روسلر، روتنلر، لهلیلر ، چهلر، اسلوواقلر، صربلر ، اسلووه‌نلر، صرپ - خرواتلر ، بلغارلردر . بونلر یتمش بش میلیون نفوسه قریبدرلر . قرق یدی قرق سکز میلیونی روسیه‌ده ، اون یدی میلیونی آوستریاده ، یدی سکز میلیونی بالقان شبه جزیره‌سنده ، ایکی میلیونی پروسیاده و ایکی یوز بیك قدری‌ده (ساقس) نامنده‌کی آلمانیا حکومتلرندن بری داخلنده‌در .

شاعر شهیر «باقی» ایله ابوالسعود زاده منلایی‌ده دیکله‌میوب فرهاد پاشانك باشی دیه آیاق دیره‌دیلر. والحاصل فرهاد پاشا حضوره چیقدی. پادشاهه:

— بن اولوالامره اطاعت ایتمه‌مك دینه ضرردر. دیدم. بوسوزده نه‌خطا واردر. بوقولکز دنیادن کیتمکله پادشاهه وزیر اکسیك اولماز اما بونلرك‌ده مرادلرینه مساعده ایدیلیرسه بر دها کم آلمازلر. یکیچری آغاسنه تنبیه‌بیورلسون. اوطه‌لردن‌زیاده‌جه یکیچری کتیرسون. بوستانجی باشی قوللری‌ده مأمور اولسونلر. اشارت‌عالی‌یه انتظار ایتسونلر. زوربالر وزرایه هجوم ایدرلرسه اورته‌لاسونلر دیه عرض ایتدی. فی‌الحقیقه عرضی وجهله معامله ایدیله‌رك بر آنده حریفلری طاغیتدیلر.

وقعه‌ده سنان پاشا هوادارلریله جغاله زاده و سیاوش پاشانك

اسلاولرده آسیانك اورته‌لرندن کچه‌رك (بالطیق) دکزیله (طونه) نهری آره‌سنده طولاشمشلر واقوام (تورانیه) ایله اوغراشمشلردر.

اسلاولرك تکثرینی موجب سببلرك برنجیسی ضبط ایتدکاری یرلرده بولدقلری اقوامی اسلاولاشدیرمغه اوغراشدقلریدر. عثمانلیلرده وقتیله دیوشیرمه اصولیله بوقاعده‌یه رعایت ایتملرسه‌ده خرستیان اقوامی اسلام ایتمکه اوغراشمامشلردر. (بوسنه) و (هرسك) (قره‌طاغ) و (دالماچیا) جهتلرنده اسلاولر (آرناوود) لرله قاریشمشلردر. (بلغار) لر اساساً تاتار جنسنه منسوب ایکن صکره‌دن اسلاو اولمشلردر. روسلرده تاتار، فینوا وسائر اقوام تورانیه‌نك اسلاو اولمسندن باشقه برشی دکلدر. لهلیلر ایله چهلیلر خالص اسلاو قالمش ایکن آنلرده بالآخره آلمانلر، مجارلر و روسلرله قاریشمشلردر. بونلرك برقسمی (اورتودوقس) وبر قسمی (قاتولیك) در. اسلاو افرادی آره‌سنده برمیلیونه قریب مسلمان‌ده واردر. بوسنه اسلاملریله بلغارستان وروم ایلیده بولنان پوماقلر بونلردندر.

مدخللری اولدیغی آکلاشیلدی . سنان پاشا معلقره‌یه ، جغاله زاده قزه حصاره ، سیاوش پاشاده قونیه‌یه نفی ایدلدیلر .

فرهاد پاشانك قتلی — بونی سزه مفصلاً یازیشم زمانك اخلاق وسیئاتی آکلایوب دورکالمزی نه‌کبی وقوعاتك یاردیمیله غائب ایتدیکمزه ونه کبی مساوی ایله اوغراشمغه باشلادیغمزه ذهنکزك مطلع اولمسی ایچوندر .

فرهاد پاشا وویوده (میخال) ك ارتکاب ایتدیکی قتل‌عام اوزرینه افلاقه مأمور اولمشیدی . ۱۰۰۳ سنه‌سی شعبانك اون یدیسنده آلای ایله استانبولدن چیقه‌رق (داود پاشا) یه اردو قوردی . وزیر ثانی (ابراهیم پاشا) ده صدر اعظم قائممقامی اولدی . پادشاه سفره کیتمدیکی ایچون یکیچری آغاسی استانبولده قالدی و زغرجی باشی اون بیك نفرله معیتنه ویریلدی . (طونه) و (روسجق) ه اون قطعه قادیرغه‌ایله طوپ یوللاندی. قائممقام (ابراهیم‌پاشا) (فرهادپاشا)یه خصم اولدیغی جهتله سلطان محمده رجا نامه‌لر کوندروب :

۱۲۹ — فائده

جزیه

دور استیلامزده و آندن صکره‌ده خرستیان اهالیدن آلنان ویرکونك نام شرعی ورسمیسی‌در .

بدایت ظهورمزدن یعنی عثمانلیلق بر دولت حالنه کیردیکی زماندن اعتباراً دولتك وارداتی اشبو جزیهٔ‌شرعیه‌ایله (ونديك ، صرب ، راغوزه) کبی خرستیان حکومتلرینك اعطا ایتدکلری مقطوع ویرکولردن و پادشاه خاصلرینك اعشاریله کمرکلر وطوزله‌لر حاصلاتندن وبرده غنائمك بشده برندن (خمس شرعی ـ پنجك) عبارت ایدی .

داود پاشا اردوکاهی

— دشمن بکرش اوکلرنده مهیا طوریبور ، بزده روسجغه واردق ایسه‌ده عسکرمز قلیل و بولنانلرده علیلدر . دشمن حقندن کلمك ایچون قوۀ کلیه ایستر. دیه اعلام حال ایتدکجه (ابراهیم پاشا) ده

جزیه اولجه ادنا ، اوسط ، اعلی اعتباریله اهالیٔ خرستیانیه‌نك هر برندن اون ، یکرمی ، اوتوز آقچه آلنیردی. مراد ثالث زماننده واردات دولت تزیید ایدلدیکی صیره‌لرده مسکراته دخی رسم وضع ایدلدی . بونك اوزرینه رعایا شکایت ایده‌رك بورسمك جزیه‌یه ضم ایدلمسنی استدعا ایتدیلر . ادنادن اون یرینه اون بش ، اوسطدن اوتوز واعلادن قرق بش آقچه آلنمغه باشلاندی . عصر مذکورده یوز درهم کموشدن سکز یوز آقچه قطع اولنمشدی . تخمیناً بر آقچه‌نك او زمانده اوتوز ایله قرق پاره قیمتی وار ایدی .

(نتایج الوقوعات) ه کوره :

جزیه‌یه ضم هریرده متساوی صورتده دکل ایدی . مسکوکات فیئاتی دائما تنزل ایده‌رك امور مالیه‌مز قاریشدیغی جهتله هریرده ویریلن فتوالر موجبنجه واقع اولوردی. کوپریلی زاده مصطفی پاشا صدارتنده ینه اعلی ، اوسط ، ادنا اعتباریله اوچ درجه ترتیب اولنه‌رق اعلاسندن قرق سکز ، اوسطندن یکرمی

پادشاهك صافلغندن ، ساده روحلغندن ، بجرکسزلکندن استفاده ایده‌رك :

— پادشاهم، عسکر فرهاد پاشایی سومز . آنك سردارلغنده مطلوب وجهله ایش کورمزلر ، آکا اعتبار ایتمزلر ، بایراغی آلتنده طورمازلر . طرزنده تحریکاتده بولنوردی . حتی شیخ الاسلام بوستان زاده ایله جراح محمد پاشایی ، جغاله زاده‌یی ، شاعر باقی‌یی دخی کندیسنه اویدیروب هپ برآغزدن سویلمکه باشلادیلر. ابراهیم پاشا: کندیسنك مقام‌صدارتده وسردارلقده کوزی‌اولمیوب‌دین ودولته خدمت اقدم مقاصدی اولدیغنی غرضی آکلاشیلمسون‌ایچون فرصت دوشدکجه حضورده سوزیلر و سنان پاشانك رشوتیله پادشاه یاننده مسموع اولانلری‌ده ارضا ایده‌رك (سنان پاشا) یی ایلری سورردی.

دولت افلاق سفرینه ابتدا ایتمکله برابر (بغدان) و (افلاق) ی

درت و ادناسندن اون ایکی درهم کوموش آلینیر ایدی . بو جهتله ممالك عثمانیه‌نك هرطرفنده اعلا جزیه‌دن درت، اوسطندن ایکی، ادناسندن آلتون آلنمق قانونه ربط ایدلدی. فقط ١٢٧٢ سنه‌سنده جزیه آدی الغا ایدلدی . خرستیانلر داخل اسنان اولمدقلری جهتله (بدل عسکری) نامنه تبدیل اولنه‌رق اعلاسندن آلتمش ، اوسطندن اوتوز وادناسندن اون بش غروش آلنمسی تقرر ایتدی . فقط بوبدل یالکز ارککاردن آلنیردی . پاپاسلرله صبیاندن و خدمات دولتده بولنمش عائله‌لر ، اختیارلر ، براتلر و امرا و وزرا امرلریله عفو ایدلمش کمسه‌لردن آلنمازدی. مشروطیتك‌اعلانی متعاقب خرستیان وطنداشلرمزده عسکره داخل اولدقلرندن (بدل عسکری)ده الغا ایدلدی .

هر قضانك جزیه اوراق خزینهٔ مالیه‌ده تنظیم وبوغچه‌لره وضع ایدیله‌رك مهرلندکدن صکره جزیه‌دار دینیلن مأمورلره تسلیماً محللرینه یوللانیر ، محرم آیی کلنجه محکمه‌ده مهری فك‌ایدیله‌رك توزیع ایدیلیر، باشقه آیلرده جزیه آلنماز ایدی . وقتیله جزیه حاصلاتی برمیلیون ایکی یوزبیك لیرا قدر طوتارمش .

ایالت اعلان ایدەرك بغدانه سابق شروان بکلربکی (جعفر پاشا) یی وافلاقه دخی ساطورجی (محمد پاشا) یی نصب ایلەمشیدی .

(فرهاد پاشا) (روسجق) ه مواصلت ایدر ایتمز کوپری بناسنه باشلادی . طوتیلان بر اسیردن (میخال) وویودەنك (بکرش) ده اولدیغی و (اردل) ایله (مجار) دن یتمش بیك قدر امداد کلدیکی آکلاشیلدی . برآز صکره روم ایلی بکلربکی (حسن پاشا) بش یوز قدر اسیر ، درت بیك قدر باش ایله کلەرك آلایلر کوستردی یعنی رسم مجید یاپەرق اردویه التحاق ایتدی . فقط روسجقده کوپری بیتمك اوزره ایکن استانبولده ابراهیم پاشا ایله سنان پاشا طرفدارلرینك قازدیغی قویویه (فرهاد پاشا) دوشدی . (سنان پاشا) (معلقره) دن درسعادته کلوبده مقام صدارته اوطورنجه (فرهاد پاشا) نك (میخال) ایله متفق اولدیغنی بالبیان قتلنه فرمان چیقاردی . شیخ الاسلام (بوستان زاده) کویا شویله بر وقعه اوزرینه فتوا ویرمش ایدی :

---

۱۳۰ — فائده

کلمات تاریخیه

مقطوعه مربوط ایالتلر ویا میریلی ایالات — مصر ، بغداد ، بصره کبی حاصلاتی خزینەلرنده بریکدیریلەرك « ارسالیه » نامیله سنوی برمبلغ ویرن وذخائردن بعض مرتباتی اولان ایالتلر .

بدل جزیه — وقتیله افلاق وبغدان بکلریله دوبره وندیك جمهوریتلرینك ویردکلری ویرکو .

رکابیه ، عیدیه — وویودەلرك بدل جزیەدن ماعدا کندی نام‌لرینه اولەرق پادشاهه تقدیم ایتدکلری ایکی نوع ویرکو .

(طونه) یالیلرنده (فرهاد پاشا)یه شکایتجیلر کلمش، دیمشلرکه: اهل وعیالمزی کافر اسیر ایتدی. بوندن ماعدا مجالسلرنده قاریلرمزه قدح ویرییورلر، غیرت اسلام یوقمیدر؟ پاشاده بونک اوزرینه کمال عنفله:

— یا سز آنلرك عورتلرینی اسیر ایتدیککز خوشمیدر؟ جوابنی ویرمش ایمش.

پاشانك قتلنه فرمان چیقدیغنی آدملرندن برقاچی سریع ظاوانه‌رق خبر ویردیلر. فرمان قتل قپوجیلر کتخداسی (احمد آغا) نامنده بریله کلیوردی. بیچاره درحال طاورانه‌رق و طرف دولته عاجلاً کیتمك ایجاب ایتدی دیه‌رك اوچ بیك قدر معیتی‌ایله قالقدی. مهری ومهمات سفریه ایله آلات وادوات حربیه‌یی ساطورجی (محمد پاشا) یه تسلیم ایدوب قپوجیلر کتخداسنه تصادف ایتمیه‌جك بر طریقدن درسعادته طوغری سرعتله قطع مراحل ایتدی. (سنان پاشا) استانبولدن اوزرینه شام عسکرینی سلحدار آغاسی رضوان آغا ایله یوللامشیدی. یولده (فرهاد پاشا) بونلره راست کلدی. برقاچ کیسه کوموش وآلتون سرپه‌رك عسکرلر بونلری قاپیشمقله مشغول ایکن

مقاطعات میریه — بیك تاریخندن صکره جسیم زعامت و تیمارلر محلول اولدقجه ارباب استحقاقه ویرلمیوب خزینه‌یه مال و سنه بسنه ملتزملره ویریله‌رك الزام بدلی خزینه‌یه ایراد قید ایدلدی. ایشته بونلره (مقاطعات میریه) نامی ویرلدی.

قلم رجالی — مأمورین دولت‌نامنه موجود درت طریق‌مأمورینك اوچنجیسی اولوب منسوبینی بالآخره نشانجی، دفتردار، رئیس الکتاب، دفتر امینی، شق ثانی وثالث دفترداری اولورلردی. (مناصب سته اربابی).

پالانغه ـ پلنغه — Palangué. اطرافی خندقلی عادی طوپراق متریس

پاشا سیویشدی . (اسطرانجه) طاغلری اوزرندن آشه‌رق (لیتروز) قریه‌سنده‌کی چفتلکنه قپاندی ·

بورادن خفیاً والده سلطانی الده ایده‌رك نقود و جواهرینی ویردی ، مژدهٔ عفو ایله مسرور اولدی . فقط صدارت قائممقامی اولان (ابراهیم پاشا) خصم جانی‌اولمغله «آلامان اوغلی» دینمکله مشهور (صالامون) اسمنده بریهودی وساطتیله پاشادن برمرصع خنجرآلدی وجرمی عفو اولندی، آرتق صاقلانمسون، ایستر چفتلکنده ، ایستر ایسه باشقه بر یرده اوطورسون مألنده بر خط همایون یوللادی . زواللی (فرهاد پاشا) (نعیما) نك دیدیکی کبی (اول خطی برات امان بیلوب خط همایون وکلام ملوکده خلاف مقتضای عدل و انصاف) برشی بولنماز اعتقادیله میدانه چیقدی، چفتلکده احباسیله کوروشور اولدی ایدی . فقط بر صباح بوستانجی باشی (فرهاد آغا) بر چوق معیتی ایله کیره‌رك پاشایی اخذ و یدی قله‌یه حبس ایتدی . ۱۰۰٤ سنه‌سی صفرینك بشنجی کونی بعدالغروب (ابراهیم پاشا) نك

ومیشه کوتوکلرندن یاپیلمش شرانپولر ایله محاط موقع مستحکم . وقتیله صربیه وبلغارستانده استحکامات عادیه‌دن ایدی .

خدمت — سپاهیلرك (خدمت) دیدکلری عادتا ملتزملك ایدی. سلیمان قانونی سفره کیتدکجه سواری بلوکلرندن (ملازم) نامیله اوچ یوز کشی آییرر و دائرهٔ همایون محافظه‌سیله یاورلکده قوللانیر، سفردن عودتنده بونلره بعض سلاطین تولیتلرینی وجسیم مقاطعات میریه‌نك بر سنه‌لك اداره‌سنی ، خرستیانلردن جزیه طوپلامق کبی ایشلری ویرردی . بوقاعده کیت کیده قانون حکمنی آلدی. باخصوص بیك تاریخندن صکره سفراولسون، اولمسون هرسنه بونلردن پك چوق کشی ملازم یازیلیرلر و (خدمت) نامیله بالجمله ملکیه دیوان خدمتلرینه کندیلرینی نامزد بیلیرلردی .

اوقجی زاده قلمیله عرض ایتدیکی تلخیص موجبنجه اراده‌سی چیقه‌رق چاوش‌باشی (چوبان سلیمان) آغا یدیله محبسنده کمند اوریله‌رق بوغولدی.
عجبا نه‌انصاف ومرحمتدرکه (سلطان محمد ثالث) (فرهاد پاشا) نك ایران سفرنده سبق ایدن بونجه خدماتنی بیلیرکن قتلنی اراده ایتدی؟

— ٢ —

پاشنك زیاده‌لکندن طولایی (قوجه سنان) دیه معروف اولان صدرلاحق روسجغه مواصلتله اکمال‌ایدیلن کوپریدن طونه‌یی کچدی. (ساطورجی محمد، حیدر، حسین، مصطفی) پاشالرده کندیسنه التحاق ایتدی. اطرافی اورمان و بطاقلق ایله محدود بر کچیدده (میخال) وویوده‌نك عسکریله محاربه‌یه طوتوشدی. درجنك اول (میخال) بوزیله‌رق اون‌ایکی طوپ ترکنه مجبور اولدیسه‌ده بالآخره عسکرمز بطاقلغه‌دوشدی. (حسین، حیدر، ومصطفی)پاشالر بطاقلرده‌بوغولدیلر.

---

١٣١ — فائده

کومروکلرمز

کومروك لفظی لاتینجه «مبادله» و«تجارت» معناسنه‌کلن Commercium (قومرچیوم) کلمه‌سندن مأخوذدرکه تجارت‌امتعه واموالندن آلنان ویرکودیمکدر.
بزده کومروکلرك نه صورتله تأسیس ایدلدیکنه دائر مکمل معلومات یوقدر. یالکزاسکی اوله‌رق ١١٢١ سنهٔ‌هجریه‌سی ٢٣ ربیع‌الاولی تاریخیله بر(طربزون) ساحل کومروکی و برده (توقاد) قره‌کومروکی نمونه‌لری واردر.
بو نمونه‌لره کوره طربزون اسکله‌سی کومروکی «احتساب» و «باج عبور» ویرکولریله اداره اولنور مستقل برمقاطعه اولوب برکونا تعرفه‌سی یوقدر: ممالك

ساطورجی (محمد پاشا) مجروح اولوب (سنان پاشا) دخی قاچارکن بر بطاغه دوشدی . بطاغك برندن قورتولوب دیکرینه کومولمکده ایکن حسن نامنده برروم ایلی نفری آرقه‌سنه آله‌رق قورتاردی. مرقومك آدی بالآخره (بطاقجی حسن) قالمشدر .

اوله‌جق بویا ، اوکیجه طوپلردن برینك فتیل وزنه‌سنه آتش ویریله‌رك جوارنده‌کی باروت مهماتی‌ده طوتوشمش و بوکورولتی اوزرینه دشمنك باصقین ایتدیکنه ذهاب حاصل اوله‌رق عسکر الله الله دیه باغریشنجه افلاق اردوسی‌ده عثمانلیلر بزی باصدیلر قورقوسی ایله فراره باشلامشلردر . وویوده (میخال) اوتلاشله (بکرش) ه قدر فیرلادی . حتی بر ایکی کون صکره بکرشی‌ده تخلیه ایده‌رك (ترغو-یشته) یه، اورادن‌ده (اردل) حدودینه قاچدی. (سنان پاشا) اسرا واسطه‌سیله آلدیغی خبر اوزرینه اردو ایله دربندی کچه‌رك بکرشه داخل اولدی . کلیسالرینی جامعه تحویل ایتدی . شهره استحکام ویردی و (ترغویشته) اطرافنه اخشاب سدلر چکدی .

عثمانیه معمولاتندن اولوب داخلده صرف اولنه‌جق اشیای تجاریه‌نك رایج قیمتلرندن یوزده اوچ، آخر محله کوندریلن اشیادن یوزده درت، اجنبی مالندن یوزده‌بش آلنمقده ایمش. (توقاد) داخلی کومروکی نمونه‌سندن دخی عادتا یوك اعتباریله ومختلف حساب وآقچه‌لرله بهر یوکدن درتده بر، اوچده بر، یارم، تام غروشدن اون غروشه قدر کومروك آلندیغی آکلاشیلمشدر .

اشیای اجنبیه‌دن کومروك آلنمسی دولت علیه‌نك ایلك زمانلرنده بر(مساعده فرمانی ویا امتیازی) براتی شکلنده ویرلمش اولان رسمی تعهدلرله واقع اولمشدر. بو مساعده فرماننك ایلك اسکیسی فاتح سلطان محمدك وندیکلیلره ویردیکیدر . (۱۰۸۰) تاریخنده بو امتیاز تجدید ایدلمشدر . بزده ایلك تجارت معاهده‌سی ۱۲٥٤ سنه‌سنده فرانسه ایله عقد ایدلمشدر . تعرفه دینیلن کومروك تحصیلی دفترلری‌ده او زمان ایجاد ایدلمشدر .

فقط میخال بر آز عسکره (اردل) حدودندن دونه‌رك (ترغویشته)یی بالمحاصره ضبط ایده‌رك دروننده بولنان اوچ بیك بش یوز عسکری قتل وقوماندانلری (علی پاشا) ایله (قوجی بك) ی وسائر اعیانی شیشه چکیروب آتشده کباب ایلدی. وزیر اعظم (بکرش) ده بولنیوردی. عسکرك قوهٔ معنویه‌سی بوزولمش ایدی. پاشا شهرده‌کی طوپلری چکدیردی، یاپیلان اخشاب حصاری یاقدی. کیجه یاریسی شهردن چیقه‌رق کوپری استقامتنه طوغری یوریدی. سرعتلی حرکتله بوغازی کچوب (یرکوکی) یه کلدی. اواثناده‌بیله سوء تدبیری ظهور ایتدی. عسکر (اردل) طرفلرینه آقین ایتدکلرنده ایجه غنائم آلمشلر ایدی. پاشا غنائم مذکوره‌دن شو صره‌ده خمس شرعی آلمق داعیه‌سنه دوشه‌رك کوپری‌یه امین وکاتب اوطورتدی. بالطبع اردونك مروری تأخر ایدییوردی. میخال بوآرالق اردوسیله یتیشدی. سردار،

بو سنه‌یه قدر، ممالك عثمانیه محصولاتندن اولان پاموق ایپلکی، میشین، قورشون، بالمومی، سختیان، طوك یاغی، کون، قویون دریسی، زفت، کوکرت، ایپك، یپاغی، زیتون یاغی، باقیر، کراسته و سفینه‌نك ممالك اجنبیه‌یه اخراجی و صاتیلمسی ممنوع ایدی. (١٠٦٠) تاریخنده انکلیزلرك (حلب) دن آلدقلری خام بز، سختیان، خراسان هندی دنکلرندن ایکیشر بچق‌ریال، پاموق ایپلکی دنکندن برر ریال غروش وبر ربع، مازی دنکندن بر ربع، ایپك هر دنکندن برر عثمانی، راوند وسائر تفاریق دنکندن یوزغروش و بوللق زماننده ازمیر، سلانیك وسائر اسکله‌لردن آلنان انجیر و اوزومدن یوزده اوچ کومروك آلنمسی، بروسه واستانبولدن آلدقری ایپکدن ماعدا عجم وکرجستاندن آلدقلری ایپکدن قدیمدن بری اولدیغی اوزره کومروك ومیزان رسمی آلنمامسی کبی قرارلرده واردر. اوللری، بغداد، بصره، یمن، جده کبی ایالتلردن و یورتلق و اوجاقلق وجهله اداره اولنان سنجاقلردن ماعدا اولان محللرك کومروکلری (مفروز القلم) و (مقطوع القلم) نامیله وبر طاقم امینلر واسطه‌سیله اداره

تهلکه‌یی آکلایجه کیجه‌لین کندیسنی طونه‌نك بری طرفنه آتدی . ایرته‌سی صباح یکیچریلر طوپلرله جبخانه‌نك بر مقدارینی آله‌رق کچدیلرسه‌ده سائر آغرلقلر هنوز (یرکوکی) ده بولنیوردی . دشمن بو آغرلقلر اوزرینه هجوم ایده‌رك یغما ایلدی . بر فرقه‌سی طونه کنارندن یوربیه‌رك طوپله کوپری‌یی ییقدی . عسکرلر ، آغرلقلر طونه‌یه دوکولدی . کوپری‌یی کچه‌میوب قالانلرك جمله‌سی مقتول دوشدیلر . آقینجی عسکرندن برفرد قورتوله‌مادی . بوندن صکره دخی آقینجی عسکری انقراض بولدی . طوپلرله جبخانه‌نك اکثری دشمن النده قالدی . میخال (یرکوکی) واروشنی یاقدی . والحاصل برهزیمت کلیه‌یه اوغرانیلدی (١٠٠٤) . (یرکوکی) حصاری ایچنده بولنان عسکر وخلقی اوچ کون طوپله دوکه‌رك قتل عام ایدلدی. ابرائیل، آق کرمان، کیلی وسائره استیلا ایدلمشیدی .

اولنوردی. بنه‌وقتیله باغ، بال، اون، ارزاق، حیوانات، قهوه، توتون، انفیه، ایپك پاموق وبونلردن مصنوع قماش وسائر منسوجات ادخالی ایچون (قپان) (میزان) (چارطاق) (منکنه) نامله داخلده وساحلده مخصوصاً جسیم جسیم آیری آیری امینلر، نائبلر، کاتبلر، مبصرلر تعیین ایدلمشیدی. محصولات داخلیه‌دن اولوب حاصل اولدیغی محلدن طشره‌یه چیقمیه‌رق اوراده صرف اولنان امتعه و ارزاقدن او زمانلر کومروك آلنمازدی، فقط (احتساب رسمی) (قنطاراجرتی) کبی اسکی بلدیه رسومی آلنیر وبغدای ایله آرپه بر بلده‌یه داخل اولدیغی (آمدیه) وبر بلده‌دن چیقدیغی (رفتیه) نامیله احتساب رسمی آلنمازدی. فقط ایپك وایپك قوزه‌سی کبی زینت اشیاسندن قهوه، توتون، انفیه کبی مکیفاتدن هم کومروك رسمی، هم میزان رسمی، هم‌ده (رخصتیه) و(اعمالیه) نامریله‌ده آیریجه بر(رسم منضم) آلنیردی .

١٢٥٤ سنه‌سنده فرانسه ایله عقد ایدیلن ایلك تجارت معاهده‌سی یدی سنه مدتی حائزایدی. ١٢٧٧ سنه‌سنده دها مکمل، دها ساده دیکر برمعاهده

محارستانده دخی آثار هزیمت بزم طرفده کورینیوردی. سردار سنان پاشا زاده (محمد پاشا) نك سؤ تدبیریله نیچه‌لیلر (استرغون) ی محاصره ایتدیلر. (محمد پاشا) اکتساب جرأت ایچون عشرت ایده‌رك آت اوزرنده استفراغ ایدر وکندیسندن امر آلمغه کلن چاوشلره یوریسونلر امرندن باشقه برشی سویله‌مزایدی. (استرغون) یداعدایه دوشدی. سردار پاشا طونه قیسنده یکی طابیه محاربه‌سنده طوپ تفنك آتیلیرکن عسکر بوزولدی ظنیله (بودین) ه فرار ایلدی. (سکتوار) بکلربکی (تیریاکی حسن پاشا) اردویه کله‌رك چادرلری بوزدیروب آغرلقلری آرابه‌لره قویدی و سلطان سلیمانك یادکاری اولان وارادین طوپنی اوکوزلره قوشدیروب (بودین) ه یوللادی. والحاصل بابا اوغل ایکی طرفلی بوزولدیلر.

هر ایکی طرفده وقوع بولان مغلوبیت استانبولده پك زیاده سؤ تأثیری موجب اولدی. آوستریالیلر (استرغون) جوارنده‌کی (ویشغراد)

عقد اولنه‌رق اولا (انکلتره) (آوستریا) (ساردنیا) (اسوچ) وبالآخره (سجلیین) (طوسقانه) (فلمنك) (بلچیقا) (پروسیا) (اسپانیا) ودهاصکره (روسیه) حکومتلری اشتراك ایدوب آیری آیری تعرفه‌لر تنظیم ایدلمشدر. بومعاهده یکرمی سکز سنه مدتی حائز و (ترانسیت) یعنی تجار اشیا وامتعه‌سنك برشهردن، برالکادن کومروك رسمی ویرمکسزین دیکر مملکته کچمسی حق داخل اولوب یوزلك آلتون یوز غروش اعتباریله کومروك رسمی آلنمسی شرط اتخاذ قلنمش ایدی. کومروکلرمزك تاریخی پك قاریشیقدر. ساده تاریخی دکل الآن معامله‌لری‌ده قاریشیقدر. (رسومات اماتی) یعنی کومروکلرك ایلك تنظیمی تشبثی ١٢٧٨ سنه‌سنده‌در. ایلك رسومات امینی (کانی پاشا) نامنده بر وزیردر. مشارالیه بزده رسومات مسئلهٔ اقتصادیه‌سنی ابتدا و اك صاغلام اوله‌رق آکلامش برذات ایدی. ١٣١٦ سنه‌سنده داخلی کومروکلر قالقدی و (تجهیزات عسکریه) رسمی نامیله یالکز یوزده ایکی رسم آلنمسی قرارکیر اولدی ایدی.

حصارینی‌ده آلمشلردی . (سنان پاشا) نك سوٴتدبیری واوغلی (بودین) بکلربکی (محمد پاشا) نك قورقاقلغی حسبیله ظهوره کلن بومصیبت اوزرینه‌پاشا صدارتدن عزل‌اولنوب تکرار (معلقره)یه نفی‌ایدلدی. یرینه (لالا محمد پاشا) تعیین قلندی ایسه‌ده لالا پاشا ذاتاً مریض اولمغله بر کره دیوانه کلوب شیرپنجه‌دن یاتدی واوتنجی کونی وفات ایتدی .

(تاریخ سیاسی) بوراده نه‌کوزل سویلیور: (کویا مسند صدارت حله‌یه قونمش‌ایدی. ینه مهرهمایون بشنجی دفعه اوله‌رق (سنان‌پاشا)یه ویریلدی. چونکه (فرهادپاشا)نك قتانه (ابراهیم‌پاشا)نك سبب‌اولدیغی نزد پادشاهیده آکلاشیلمش وپك‌زیاده موجب اضطراب اولمشیدی.) فقط نه‌یه یارار دکلمی؟ آنك ایچون (محمد ثالث) (ابراهیم پاشا) یه دلکیر ایدی . بواثناده ایسه سنان پاشا طرفدارلری اطرافنی آله‌رق:

— پادشاهم سنان پاشا قولك براموردیده پیر وفن وزارتده مهارت تحصیل ایتمش وزیردر . دیه‌رك پادشاهی قاندیردیلر. سنان پاشا علی‌العجله (معلقره) دن کلدی . مقام صدارته کچدی . فقط بودفعه (ابراهیم پاشا) ایله آره‌لری آچیق ایدی . حتی بر کون حضورده قوجه اختیار :

---

١٣٢ — فائده

وقعه نویسلر

هر دولتده اولدیغی کبی بزده دخی پادشاهلرك اجرا آتنی، دولتك وقایعنی بر یره قید ایله تاریخنی وجوده کتیرمك فائده‌سی آکلاشیله‌رق (وقعه نویسلك) مأموریتی احداث ایدلمشدر. وقایع دولتی یازمق غایتله کوچ بر معرفتدر. وقتیله ١٠٠٠ تاریخلرینه قدر وقایع عثمانیه‌یی یازانلرمزه (شهنامه خوان) دنیلیردی که عجم شاهلرینك وقعه نویسلری لقبیدر. بوعنوان ایله دولت علیه‌ده ابتدا ضبط

---- نم ایچون پادشاهمه عمل مانده دیمشلر . بوسوزی سویلین (ابراهیم پاشا) ایسه کلسون سرای میداننده کندیسیله صیریقلاشه‌لم ، مزراق اوینایه‌لم دیه‌رك (ابراهیم پاشا) نك اتکنی چکمشیدی . (نعیما) بوزمان ایچون دییورکه :

(بووقتلرده جهان، پرفتنه وکدورت وحقد وحسددن درونلرده خشیت وخشونت اکابر واصاغری بی‌راحت ایتمشیدی .)

سنان پاشا ، خواجهٔ سلطانی (سعدالدین) افندی ایله آغیز برلکی ایده‌رك پادشاهی، بالذات آوستریا سفرینه کیتمکه تشویق و بالآخره اقناع ایتدی . ذاتاً یکیچری‌ده پادشاه حربه کیتمزسه بزده کیتمه‌یز دیمکه‌باشلامشیدی. دقت ایدیلنجه آکلاشیلیرکه سلطان سلیمان‌قانونینك (سکتوار) ه عزیمتندن بوآنه قدر وقوعه کلن سفرلرده نه سلیم ثانی، نه مراد ثالث ونه‌ده محمد ثالث بولنمامشلردی . سرای عالمی ، ذوقی ، صفاسی اوچنی‌ده کوشه نشین ذوق ایتمش ایدی . محمد ثالثك سفره عزیمتی، خلق و عسکر آره‌سنده حسن تاثیر اویاندیردی ، اسکی

وقایعه مأمور اولان ایراندن هجرتله خدمت عثمانیه‌یه کیروب (۹۶۰) سنه‌سنده وفات ایدن (فتح الله) افندی نامنده برذاتدر. قانونی سلطان سلیمانك محارباتنه دائر ترکجه و فارسی منظوم تاریخلری واردر. بوندن صکره (لقمان) (کاتب محمد) و (حکمی) افندی نامليه‌ده برطاقم شهنامه خوانلر کلمشلرسه‌ده اثرلری بولنه‌میور. بوندن صکره‌کیلره (وقعه نویس) دنیلمشدر : زمانمزه قدر وقعه نویس اولان ذاتلرکه ـ شو اوقودیغمز تاریخك اك مهم مأخذلرنی یازمشلردر ـ شو ذاتلردر :

۱ ــ شهری نشانجی وزیر عبدالرحمن پاشا ۲ ـ حلبلی نعیما ۳ ـ راشد ٤ ـ شیخ‌الاسلام چلبی عاصم ٥ ـ سامی ٦ ـ شاکر ۷ ـ صبحی، ۸ ـ عزمی، ۹ ـ شفیق ۱۰ ـ قریمی رحمی ۱۱ ـ حاکم ۱۲ ـ چشمی زاده ۱۳ ـ موسی

زمانلری خاطرلاندی . خواجه (سعدالدین) رکابه مأمور اوله‌رق (جراح محمد پاشا) یه ذخیره اشتراسی ایچون خزینه‌دن یوز اللی بیك آلتون ویریلوب (بلغراد) ه پوللاندی . کوپریلر ، کمیلر ، طونبازلر وسائر مهماتك حاضر ایدلمسی لازم کلنلره امر ایدیلدی . تدارکات عظیمه اجراسنه باشلانیلدی . فقط (سنان پاشا) املنك حصولنی کوره‌میوب (فرهاد پاشا) نك قتلندن برسنه‌یه قریب بر زمان کچدیکی حالده وفات ایتدی . (١٠٠٤)

— ٣ —

اکری محاربه‌سی — سنان پاشانك جنازه نمازی آیاصوفیه‌ده قلنمق اوزره ایکن مهر صدارت (ابراهیم پاشا) یه ویریلدی .

رمضانك اون بشی وموسم بهار ایدی. توغلر دیکیلدی (که سفره عزیمت معناسنه‌در) . آتلر چایردن کلدی . اوتاغ همایون (داود پاشا) صحراسنه قورولدی . شوالك بشنجی کونی حرکت اولنوب (ادرنه ،

زاده ١٤ـ بهجتی ١٥ ـ سلیمان ملا ١٦ ـ طربزونی انور ١٧ ادیب ١٨ ـ اندرونی نوری ١٩ـ رئیس الکتاب واصف ٢٠ ـ پرتو ٢١ ـ عاصم بك ٢٢ـ عینتابی عاصم ٢٣ ـ شانی زاده ٢٤ ـ اسعد افندی ٢٥ ـ رجائی افندی ـ ٢٦ـ عاکف پاشازاده نائل بك ٢٧ـ جودت پاشا ٢٨ ـ لطفی افندی ٢٩ـ عبدالرحمن شرف افندی .

١٠١٠ تاریخنده اکری فاتحی سلطان محمد طرفندن حکمی افندی‌یه ویریلن منشورده وقعه نویس اوله‌جق ذواتك نظم ونثرده و املا وانشاده وحسن خط ایله ادای تحریرده صاحب اهلیت اولمسی، معیتنده کاتبلر، مصورلر (رسام) ومذهبلر (یاپیله‌جق کتابك جلدینی، ایچریسنی آلتون ایله سوسله‌ین) بولنمسی بیان ایدلمش و او زمان دخی وقعه نویسلره (شهنامه‌جی) و (شهنامه‌کوی) لقبلری ویرلمشدر.

قلبه) طریقیله (بلغراد) قربنده‌کی (خنکار تپه) سنه (بارکاه همایون) یاپیلوب طوپلر، تفنکلر انداختی صورتیله شنلکلر اجرا ایدلدی. بواثناده (استرغون) قلعه‌سنی حسن محافظه ایده‌مدیکندن طولایی سنان پاشا زاده (محمد پاشا) (بلغراد) قلعه‌سنه حبس واموالی قبض اولندی. فقط بر آز صکره عفو اولنوب عهده‌سنه وزارت ویریله‌رك مالی، ملکی آلنمش اولمغله (بلغراد) محافظه‌سنه مأمور اولدی.

(بلغراد) دن صکره (صاوا) نهری کچیلوب (اسلانقمن) جوارنده امرا ورجال صدراعظم اوتاغنده برمجلس حرب عقد ایدیله‌رك (نمچه) ایله (اردل) آره‌سنده حد فاصل واطرافنده‌کی معدنلریله مشهور اولان (اکری) Erlau قلعه‌سنك فتحی قرارلاشدیرلدی. (طونه) اوزرینه درت کونده برکوپری یاپیله‌رق (تتل)، (وارادین) طریقیله (سکدین) صحراسنه وبرکون صکره‌ده قلعه‌سی اوکنه اردو قورولدی.

(سکدین) ده ایکن روم ایلی امیرالامراسی (حسن پاشا) روم ایلی عسکریله کله‌رك آلای کوستردی. (ویدین) دن قلعه طوپلرینی طونه کمیلرینه بالارکاب (تیس) دینیلن نهردن کتیرمشیدی.

---

۱۳۳ — فائده

اصول انضباط

اوته‌دن بریدن شویله بویله طوپلادیغمز روایتلره کوره فتح قسطنطینیه‌یی متعاقب وزیر اعظم محمود پاشا چهارشنبه کونی قوله یعنی شهری دوره چیقدی. معیتنده قباحتلیلره جزا ویرمك ایچون فلقه ایله دکنك طاشییان مأمورلری، یکیچری افرادی، محضر آغا، سپاه کتخداسی، جبه‌جی، طوپجی، عزب چاوشلره، بر بوستانجی اوطه باشیسی، بریکیچری تفنکجیسی، بر مطره‌جی وار ایدی. مشارالیه اوکون اون قپانده‌کی (اهل حرف) دیوانخانه‌سنه کلدی. آندن یمش

(خطوان)ك محاصره‌سی نمچه‌لیلر طرفندن تشدید وضبط ایدیله‌رك چولق چوجق جمله‌سنك قتل ایدلدیکی خبری آلندی. عسکره (لذذ) علوفه‌سی یعنی شوال، ذی‌القعده ، ذی‌الحجه وظیفه‌لری طاغیدیلدی. (صولنوق) قربنه قدر کتیریلن (اژدردهن) و (مارتن) نامارنده‌کی طوپلرله جبخانه (اکری) یه کوتورولمك اوزره کمیلردن چیقاریلوب اوکوز تدارك ایدلدی. اودون قیزاقلر یاپیلوب باغلانوب طوپلر بونلرله (اکری)یه طوغری چکیلدی.

اکری محاصره‌سی (۱۰۰۵) سنه‌سی محرمنك یکرمی سکزینه مصادفدر. محمد ثالث (اکری) محافظلریله اهالیسنه قارشی شو مألده بربیاننامه کوندردی:

(ای اکری ایچنده اولان بکلر وسائر اهالی. بیلمش اولکزکه شوکتله عزیمتم اکری فتحیدر. ایمدی الله تعالانك امرشریفی ایله سزی دینمزه دعوت ایدرز. اکر مسلمان اولورسه‌کز سزه ضررمز طوقونمیوب حالکز اوزره اموال واملاککزی کماکان تصرف ایدوب آسوده اولك و اکر دینه کلمزسه‌کز قلعه‌یی براقوب مملکتلرکزه کیدیکز. بودعوتك برینی قبول ایتمیوب جنکه

اسکله‌سی چارداغنده (کومروك دیمکدر) جمله اصنافی دیوان ایدوب، اورادن دخی سبزه‌خانه، سلخخانه‌یه کلوب سبزه‌یه، اته نرخ ویردی.

ایکنجی انضباط مأموری «سکبان باشی» اولوب یالکز فلقه، دکنکی واردی. جلادی یوق ایدی.

اوچنجی، استانبول ملاسی ایدی. بونك‌ده فلقه دکنکی وفضله اوله‌رق یورجلی‌یی حبس ایتمك صلاحیتی وار ایدی.

دردنجی حاکم، ایوب منلاسی اولوب تعزیر (یعنی فلقه دکنکله دوکمك) وحبس صلاحیتنی حائز ایدی.

بشنجی حاکم، غلطه وآلتنجی حاکم اسکدار ملالری اولوب بونلرك‌ده تعزیر وحبس ایتمك صلاحیتلری وار ایدی.

۷ — آیاق نائبی. جانب شرعدن اهل حرفه نرخ ویرمکه و ترازو مسئله‌لرنده فلقه و دکنك وحبس جزالرینی اجرایه مأذون ایدی.

مباشرت ایدر وبکا وعسکریمه قارشو طوپ وتفنك و خمبره آتارسه‌کز صکره سزی الله ورسول‌الله حقیچون قتل عام ایدوب بریکزی صاغ براقمم .

قلعه‌ده‌کیلر بوبیاننامه‌یی کوتورن آدمی جاسوسدر دیه حبس ایدوب حربه حاضر اولدقلرینی بیلدیردیلر. یکرمی کون امتدادایدن محاصره‌دن صکره فتور کتیره‌رك استیمان ایتدیلر. لکن مال وجانلرینه طوقونیلمیه‌جغی عهدایدلمشیکن سرحد عسکری‌ایله تاتارلر نچه‌لیلرك (خطوان) اهالیسنه ایتدکلری قتل‌عامی بهانه ایده‌رك جمله‌سنی کسدیلر.

خاج اوواسی محاربه‌سی — اوروپا تاریخلرنده Keresztes (که‌ره‌ج) محاربه‌سی دیه مشهوردر. اکری قلعه‌سنك ضبطنی متعاقب کرك جاسوسلرك و کرك اسیرلرك ویردکلری خبرلردن آرشیدوق (ماقسیمیلیه‌ن) ایله (اردل) وویوده‌سی (سیکیزموند زاپولای) ك آلمان ، ایتالیان و مجار عسکریله یوریمکده اولدقلری آکلاشیلدی . بونك اوزرینه (طواشی جعفر) پاشا استکشافه کوندریلوب مشارالیه دشمنه (خاج اووا) ده تصادفله کیجه‌یه‌قدر چارپیشمش وعسکری آز اولمغله برابر اکثریسی دخی شهید دوشدیکندن کیجه‌لین اردوکاهه

---

۸ — احتساب آغاسی : بتون ارباب صنایعه حاکم ایدی . آلیش ویریشلره باقار، خلقی اضرار ایدنلری فلقه‌یه ییقار، حبس ایدردی .

۹ — عسس باشی
۱۰ — صو باشی
} بونلرده فلقه و دکنك اولیوب قیرباج وار ایدی . سوء ظن ایتدکلری اشخاصی قید وبند ایدرلر و محکمه نائبیله برابر شبهه‌لی کوردکلری خانه‌لری باصارلر ، اعدا. ملرینه اذن شرعی اولانلری اعدام ایلرلردی .

۱۱ — استانبول آغاسی
۱۲ — بوستانجی باشی
} بونلر هرکیجه استانبولك دریا اوزرنده‌کی قری وقصباتنی دور ایدوب هر صاحب جرمی جرمنه کوره تعزیر وتکدیر ایدرلردی .

۱۳ — چورباجیلر : هرکیجه صباحه قدر اون ایکی یکیچری چورباجیسی بشر، اللیشر، یوزر توابعیله قول طولاشور ، متهملری طوتوب قید و بند ایله

عودت ایده‌بیلمشدی. (خواجه سعدالدین)، ارکان دولتدن بعضلرینك محاربه ایتمه‌مك فکرنده بولندقلرینی کورنجه :

— اعدای دینه مقابله واجبدر. جمله‌مز اولنجه‌یه قدر مقاتله‌یه اقدام ایتمك اوزرمزه فرضدر . ذاتاً بز آنلرك اوزرینه کیتمز ایسه‌ك آنلر بزی تعقیب ایده‌جکلردر . خصوصاً بودولت علیه‌ده بر پادشاه عثمانی دشمندن بلاسبب قوی یوز چویردیکی ایشیدلمه‌مشدر .

دیدیکی کبی حضورده دخی بوکا بکزر سوزلر سویله‌دی. پادشاهی دشمن اوزرینه سوقه موفق اوله‌رق اوردونك خاچ اووایه عزیمتی حقنده امر ویردیردی. (محمد ثالث) اثنای راهده عودت تکرار آرزوسنده بولنمش ایسه‌ده وزیراعظمك تدبیری ایله عودت ایده‌میوب پیشدار تاتار خانی (فتح کرای) ك آلدیغی آلتمش اوچ اسیرك استنطاقی وقتلی ایله کچیشدیردی . ذات شاهانه اورته‌ده، وزرا صاغ وقاضیعسکر صول جناحده و خواجه سعدالدین اوکده اولدیغی حالده اوواده محاربه‌یه باشلاندی وبرنجی کون دشمنك اوزاق آتار اوزون طوپلری ایچه

یکیچری آغاسی قپوسنه یعنی دائره‌سنه یوللایوب صکره ایجاب ایدن جزایی ویررلردی .

۱٤ — اربعین (یعنی قرق) دینیلن حاکملر اولوب استانبولك درت مولویت یرنده قرق محکمه وار ایدی. بونلرکده فلقه‌لری، حبسخانه‌لری وار ایدی .

۱۵ — شیخ الاسلام مهم دعوالره باقارلر ایدی .

۱٦ — آناطولی قاضیعسکری « « « «

۱۷ — روم ایلی قاضیعسکری « « « «

۱۸ — یدی قله محافظی (دزداری) ـ یدی‌قله حبسخانه‌سی ناظری که زمانمزده‌کی حبسخانهٔ عمومی مدیری آنجق بوکا معادل اوله‌بیلیر .

۱۹ — معمار باشی : استانبول ایچنده بنا یاپمق ایچون بوندن اذن آلنیردی.

۲۰ — قپودان پاشا : کیجه، کوندوز دکز ضابطه‌سی باش مأموری ایدی .

خسارات وتلفاتی موجب اوله‌رق حتی برکولله‌سی پادشاهك اوزرندن
كچمكله ذات شاهانه‌یی متفرقه آغاسی (یونس) آغانك چادرینه
نقل ایجاب ایله‌دی . جغاله زاده (سنان پاشا) بو محاربه‌ده قوردیغی
بر پوصودن چیقه‌رق چرخه‌جیلریله خیلی تلفات ویردیردیکی
کبی تاتارلر دخی فراریلردن پك چوق اسیر آلدیلر. ایکنجی کون
ایکندیدن صکره وقوع بولان محاربه عادتا بزم مغلوبیتمزله نتیجه‌لنیور
ایدی . دشمن عسکرلری اردو چادرلرینه قدر یغمایه باشلادقلری
کبی (حسن پاشا) قوماندانسنده‌کی روم ایلی عسکری دخی بوزیله‌رق
عسکرك برقسمی‌ده بونلره باقوب (بودین) و (بلغراد) طرفلرینه
قاچدیلر . سلطان مصطفی مشکل برموقعده قالدی . (خرقهٔ نبوی) یی
کییه‌رك لوای شریف یاننده طورییور و (خواجه سعدالدین) ك صبر
وثبات حقنده‌کی کلماتیله کندیسنده جسارت بولیوردی. دشمن عسکری
بو آره‌لق بی‌پروا چادرلره هجوم ایله یغمایه باشلاینجه اردوده‌کی (آت
اوغلانلری، آشجی، خربنده، دوه‌جی، سایس، اردوجی مقوله‌سی)

---

٢١ — ترسانه کتخداسی: قاسم پاشا سمتنده برمجرم بولدیمی جرمنه کوره تأدیب
و اعدام دخی ایده‌بیلیردی .

٢٢ — اوق میداننده‌کی یکیچری اوجاغندن تعلیمخانه‌جی باشی و قوروجیلر :
اوق میداننده قول طولاشوب بر مجرمی طوتدقلرنده آشجی باشی‌یه کوتو-
ررلردی . اوراده جرمنه کوره جزا ویریلیردی . یایلرك چیله‌سیله آغاجه
آصدقلری‌ده اولوردی . بونلرك فاتحدن فرمانلری وار ایدی . اکر مجرم
عسکردن ایسه درحال برآغاجه آصارلردی .

والحاصل استانبول ایالتنك درت مولویتنده قاضیلق و صو باشیلق اوله‌رق
١٢٠٠ حاکم موجود ایمش. بونلردن بشقه ١٥٠ اصنافك‌ده ضابط وحاکملری
وار ایمش .

خدمتکاران اللرینه (بالطه و نجاق) آله‌رق اوزرلرینه صالدیردیلر . اکثریسنی قتل وقالانلری تعقیب ایده‌رك او آره‌لق دشمن بوزولدی آوازی اوزرینــه جمله‌یه غیرت کلدی . (نعیما) نك روایت صحیحه دیدیکنه کوره دشمنك مقدار تلفاتی یوزبیك‌در. پچوی ابراهیم افندی بووقعه‌دن بحث ایتدیکی صره‌ده دییورکه :

(اللی بیکدن متجاوز کافر قلنجدن کچوب نیجه‌سی بتـاقلره باتوب آنده باشلری کسیلدی . وزیر جغاله زاده (سنان پاشا) یاننده اولانلر ایله اردوی همایونك صاغ جانبنه کلن یکرمی بیك قدر کافر آتلوسنی بچق ساعتده غدای شیر شمشیر ایلیوب نیجه‌سنی دخی صویه دوکدی . جان حقیرلرین خلاص ایدنلر قراری فراره تبدیل ایلدکلرنده (فتح کرای) عسکر تاتار ایله برطرفدن یوریوب قیره قیره طابورلرینه دوکوب کفره چادرلرنده تحصن ایتمکی مراد ایتدکلرنده آنده دخی قراره مجال بولمیوب چادرلرین و جمله اشیا ومهماتی براقوب یکتـا باشلرینه طاغلره دوشـدیلر. اونز بیك فلوریلك طقسان یدی پاره اعلا طوپلری وخمبره وبی‌نظیر شاهی ضربزنلری ومکمل جبخانه‌لری ضبط اولندی (۱۰۰۵) .

بومحاربه مجارلره مهاج محاربهٔ سابقه‌سنی خاطرلاتمش ایدی .

ختام محاربه‌ده (جغاله زاده) ، ابراهیم پاشـادن اول حضوره کیره‌رك :

---

۱۳۴ — فائده

اون برنجی عصرك نصف اولنده

۹۹۰ تاریخندن بری مناصب پادشاهی(مأمورینلر) رشوت‌ایله نااهلنه ویریلیر اولدی وارباب‌مقاتله حقی‌اولان زعامت وتیمارسپدلره کیروب اربابی‌پایمال‌اولدی. اولری روم‌ایلی بکلر بکیسی یالکنز ایالتی عسکریله نیجه قرالی کبی برعظیم دشمنه جواب ویروب نیجه دفعه بوزمش ویوز آقلغی ایتمشیکن (۱۰۰۰) تاریخندن بری اون بش‌سنه علی‌التوالی نیجه قرالی اوزرینه سردار اعظم بونیجه طنطنه و شوکت ایله

— بوفتحه قولکز سبب اولدی .

دیه مفتخرانه سوزلر سویلدیکی کبی (خواجه سعدالدین) دخی طرفنی التزام ایتمکله مهر صدارت مومیٰالیهه ویریلدی .

جغاله زاده پادشاهك جبیندن چاقی دوشورر کبی ویردیکی مهر صدارتی آلنجه زعما وتیمارلیلرله قپو قولی عسکرینی یوقلامه ایدەرك اوتوز بیکدن متجاوز نفرك فرار ایتدکلرینی آکلادی و بونلرك دیرلکلرینی کسەرك قتللرینی امر ایلدیکی کبی دوننلری دخی حبس واعدام ایتمکدن چکینمەدی . حین محاربەده پادشاهك چادرینه التجا ایتدیکی متفرقه آغاسی (یونس) آغایی دخی کسدیروب لزومسز وافراط درجەده شدت کوستردی. فراریلرك اموال واملاکنی قبض وضبط ایدەرك آناطولی‌یه برسوری آج وایشسز کوجسز کیمسەلرك طولمسنه سبب اولدی‌که بالآخره بونلردن (جلالی) طائفەسی ظهور ایدەرك دولتك باشنه بیوك برغائله چیقدی . (بلغراد) ه عودتنده حبش ایالتندن منفصل (سهراب) پاشا ایله (جاهی) نامندەکی متفرقەیه

سفر ایلدی . آنجق ایکی قلعه و درت پلنغه آلنوب قرال ایسه سرحد ممالك اسلامیەدن اوتوز مقداری قلعه وپلنقه آلوب الآن اللرندەدر. ومقدما آناطرلی ولایتلرنده (جلالی) اشقیاسی ١٠٠٤ تاریخنده ظهور ایدوب آناطولی وقرمان وسیواس و مرعش وحلب وشام و اورفه و دیاربکر و ارضروم و وان وموصل ایالتلرنده اولان قرا و قصباتی غارت و یغما ایدوب نیجه مملکتلر خراب و بباب اولدی. حتی پای‌تخت قدیم اولان محروسهٔ (بروسه) دخی یغماالنوب نیجه محلاتی احراق بالنار اولندی . عربان و ترکمان طائفەسی دخی اطاعتدن چیقوب رعایا فقراسنه ظلم وتعدی‌یی حددن افزون ایتمکله اول جهتدن دخی نیجەکویلر خراب اولدی . و قره دکز طرفندن دخی قزاق ظهور ایدوب هر سنه ساحل بحرده اولان قرا وقصباتی غارت ویغما واصحابنی اسیر وکرفتار ایدوب مقابله‌ایدر کمسنه

قادین روباسی کیدیره‌رك تزذیل ایلدی. قریم خانی (غازی کرای)ی بالذات سفره کلمدی دیه‌رك عزل ایدوب قرداشی (فتح کرای) خانی نصب ایتدی و بویوزدن قریمده اختلال چیقه‌رق (فتح کرای)ك مقتول اولمسنه سببیت ویردی.

پادشاه (اکری) دن (صولنوق) (سکدین) (وارادین) طریقیله (بلغراد) ه کلدی وبورادن‌ده استانبوله دوندی.

ادرنه‌یه قریب خرمنلی موقعنده (قیللی دیلسز) نامیله معروف سلیمان آغا والده سلطان طرفندن تبریك غزا ایله برابر برطاقم مکتوبلر کتیردی. یولده پادشاهك آرابه‌سنه یناشه‌رق الیله برشیلر آکلاتدی. بونك اوزرینه پادشاه درحال جغاله زاده‌دن مهر صدارتی آلوب (ابراهیم پاشا) یه ویردی. جغاله زاده‌نك (آقشهر) ه نفی ایدلمسنی و (خواجه سعدالدین) ی دخی خواجه‌لکدن عزلله برابر امور سیاسیه و توجیهات علمیه‌یه قاریشمیه‌رق خانه‌سنده اقامت ایلمسنی امر ایلدی. ایشته بووجهله والده سلطانك آرزولرینی یرینه کتیردکدن صکره (فاتح اکری) عنوانیله سور استانبولدن کمال دبدبه ایله کیردی.

اولمامغله روم ایلی حصارینه قریب برمحله کلوب یکی کویی ونیجه باغچه‌لری احراق بالنار و اموال مسلمینی غارت وخسارت ایلدی. وشر وشورلری دفع ایتمك ایچون بوغازده قلعه‌لر یاپیلوب استانبول اطرافی محافظه اولنمق لازم کلدی. وشاه عجم دخی برنیجه ایالتلر آلدیغندن غیری (بغداد) کبی بر حصن حصینی المزدن آلوب واماممز ومقتدای دینز حضرت امام اعظم ابوحنیفهٔ مکرمك مرقد منورینی ضبط ایدوب نیجه اهانتلر ایلدی. بونجه زماندر اوزرینه سفر اولور و نی‌شمار بیت‌المال تلف اولور. قطعاً مفید اولمیوب الندن ایکی خانه‌لو برقریه آلنمادی. بوعصرك عسکریله آلنمق احتمالی دخی یوقدر. مکر پادشاه کندی کیده ولطفه مظهر دوشه. مملکت یمن دخی الدن چیقوب امام دیدکلری شخصك قبضهٔ تصرفنه کیروب و (ممن) اوغلی دخی صورت اطاعتله برعاصی اولوب مملکتدن بربکلر بکیلك

(پچوی) اکری محاربه‌سنی پك ایی کورمش ونتیجه‌سنی پك کوزل تقدیر ایله‌مش اولمغله دییورکه :

اکر او قیش پادشاه (بودین) ده ویاخود (بلغراد) ده قالوبده ایلك بهارده تکرار هجوم ایدلسه ایدی (ویانه) نك تسخیری وایسته‌نیلدیکی کبی مصالحه عقدی ممکن ایدی . نه‌چاره‌که‌عقیب غزاده استانبوله دونولدی وامور کوشك طوتیله‌رق دشمنه تدارکات حربیه‌سنی اکمال ایچون میدان و زمان ویریلدی) .

استانبوله (شاه عباس) طرفندن جلوس تبریکی وشاهك اوزبکلر اوزرینه وقوع بولان غلبه‌سنك تبلیغی ضمننده کلمش اولان سفیر اردبیل خانی (ذوالفقار) ایله فاس حکمداری ، وندیك جمهوری طرفلرندن کلن ایلچیلر حضوره قبول ایدیله‌رك بواثناده فرانسه سفیری مغربیلره معاونت مقصدیله اسپانیا علیهنه براتفاق بحری تکلیف ایتدی .

جغاله زاده قریم خانلغنی (فتح کرای) ك امتناعنه رغماً کندیسنه قبول ایتدیرمش و (غازی کرای) ك عزلنه کیتمش ایدی . (ابراهیم)

یری تغلباً ضبط ایدوب و (بصره ولحسا) والیسی دخی طوائف ملوك شکلنه کیروب و (۱۰۰۵) تاریخندن بری جمعاً ممالك اسلامیه‌دن اون طقوز ایالت یر الدن کیتدی .

باقی قالان مملکتلری دخی کندی ظلمه‌مز یاقوب رعایا وبرایا پریشان اولدی . بو مصیبت نه مصیبتدر ؟ والحاصل سلطنت علیه‌نك شوکت و قدرتی عسکر ایله و عسکرك بقاسی خزینه ایله‌در . وخزینه‌نك تحصیلی رعایا ایله‌در . و رعایانك بقاسی عدل و داد ایله‌در . حالا عالم خراب و رعایا پریشان وخزینه نقصان اوزره و ارباب سیف بو حالده‌در . برطرفدن ممالك اسلامیه الدن کیتمه‌ده ینه تدبیری کورولمز و علاجی صورولماز . انواع سفاهت اکسیلمز . بوغفلت نه غفلتدر ؟

[قوچی بك رساله‌سی]

پاشا خانلغی (فتح کرای) دن آلمق ایچون بر مجلس عقد ایتدی. نتیجه‌ده ایکی درلو خانلق مقرر نامه‌سی یازدیردی. متفرقه آغاسی (خندان) آغا نامنده برینه هانکیسی تاتارلرجه مقبول و منتخب ایسه آنك مقرر نامه‌سنك اعطاسی تنبیهیله ویریلوب یوللاندی. بو مسئله‌ده استانبول مترددد، خانلق مشوش اولدیغندن حل مسئله (خندان) آغانك درایتنه قالمش دیمك ایدی. آغا کمال اهلیتیله (!) ایشه کیریشه‌رك (کفه) یه وصولنده (غازی کرای) ك استانبوله متوجهاً حرکتنی کورنجه حقوق سابقه‌سنه رعایتله فرمانی تسلیم و درلو درلو حیله‌لر تعلیم ایلدی. (غازی کرای) سفینه‌دن چیقوب فرمانی کوستردی. (فتح کرای) دخی اولجه استانبولدن بالتقریب آلدیغی فرمانی چیقاردی. تاتارلر ایکی فرقه اوله‌رق اجرا ایدیلن مذاکره‌ده (کفه) مفتیسی مولا (ازاقی) غازی کرای، یدنده‌کی مقرر نامه‌نك مقبولیتنه و (فتح کرای)

---

۱۳٥ — فائده

ئه‌تیه‌ن بوقسکه‌ی Etienne Bocskay

ایمپراطور (رودولف)ك ـ که ایکنجی (ماقسیمیلیه‌ن) دن صکره آوستریا ایمپراطوری اولمشیدی ـ زماننده مجارلرله آره‌سی پك زیاده آچیلدی. نمچه‌لیلر پك زیاده معاملات مفرطه‌یه صاپه‌رق (اردل) ده غایتله شدید آثار ناخشنودی حصوله کتیرمشلر ایدی. رودولف ذاتاً امور حکومتده ضعیف ایدی. ۱٦٠٤ ده یعنی ۱٠۱۳ تاریخلرنده عقد ایدیلن (دی‌یت) مجلسنده مجار اعیانندن (ئه‌تیه‌ن استرهازی) مملکتك سفالتنی و نمچه عسکرینك مظالمنی تعداد و انتخابات مسئله‌سنده (ویانه) سراینك حیله‌لرینی علناً بیان ایله‌مکله برابر (رودولف) ده موجب تهییج برصورتده ادارهٔ کلام ایله‌دی. بو آرالق بزم (بوچقایی) دیدیکمز بوقسکه‌ی ایکی مجارستانك سرکردهٔ عصیانی اوله‌رق ظهور ایلدی و کندیسنی (اردل)

یدنده‌کی مقرر نامه‌نك طغرالی اولمدیغی جهتله تقلید اوله‌بیله‌جکی احتمالنه حکم ایلدی. بناءً علیه تاتارلر (غازی کرای)ی طانیدیلر. بونك اوزرینه فتح کرایی عرض اطاعت ایتمك وبیوك برادرینك النی اوپمك ایچون (غازی کرای) حضورینه یوللادیلر ایسه‌ده بیچاره چیقارکن (غازی کرای) طرفدارلرندن بری باشنه بر کولنك ، دیکرلری‌ده قلیج اوره‌رق پاره پاره ایلدیلر . بونکله‌ده اکتفا ایتمیه‌رك جنکیز قانونی موجبنجه: (عاصینك خاندانی صوك اعضاسنه قدر قتل اولنور) حکمنی یرینه کتیره‌رك ممه‌ده‌کی اولادینه وارنجه جمله‌سنی اولدیروب اوجاغنی سوندردیلر . (خندان آغا) کمال نشاطندن آغیزلری قولاغنده اولدیغی حالده استانبوله عودتله ماجرایی بیلدیردی . نعیما دییورکه : محمد ثالث دخی زیاده بی‌حضور اولوب مصلحت وقته بناءً کتم ایلدیلر . نه‌یی ؟

ویووقاری مجارستان قرالی اعلان ایتدی . ایشته (پوچقایی) بو اثناده سردار (لالا محمد پاشا) ایله اویوشمشیدی . فقط بزم تاریخلرمزك (هرسك ماتیاش) دیدیکی (آرشیدوق ماتیاس) (رودولف) ه مجارلرله مذاکره‌یه کیریشمکی وکیریشدیکی تقدیرده نیچه حکومتنك مضمحل اولمق احتمالی بولندیغنی بیلدیردی . (ویانه) معاهده‌سی نامیله برمعاهده عقد ایدلدی‌که ایشته (پوچقای) بونك اوزرینه عثمانلیلردن یوز چویره‌رك نمچه‌لیلرله برلشدی. (ویانه) معاهده‌سی (بوفسکه‌ی) ه (اردل) ویووقاری مجارستان قراللغنی ویرمکله برابر بلااولد وفاتی حالنده ملکك ایمپراطورلغنه الحاقنی متضمن ایدی . بوندن ماعدا مجارستانده آوستریا طرفندن (هرسك ماتیاش) کبی برآرشیدوقك اقامت ایتمه‌سی، «پالاتن» Palatin عنوانیله بیوك برمأمور ملینك انتخاب ایدلمه‌سی وبیوك مأموریتلرك یرلیلره احاله‌سی کبی ماده‌لرده وار ایدی . غریب دکلمی؟ بوآنده (بوقسکه‌ی) ك تحت اداره‌سنده بولنان محللر عثمانلیلر و آوستریالیلر النده بولنان محللردن دها زیاده ایدی. (بوقسکه‌ی) مسموماً وفات ایتدی. یرینه (ماتیاس) قرال اوله‌رق (رودولف) ی (بوهمیا) ده کائن (پراغ) ده اوطورمغه مجبور قیلدی .

آوستریا، اردل، افلاق احوالی — (اکری) و (خاچ اووا) مظفریتلری اوزرینه مجارستانك بیوك بر اردو ایله اشغالی مقتضی ایکن پادشاهك استانبوله عودتده استعجالی ومجارستانه سردار اولان صوقوللو زاده (حسن پاشا)، صدر اعظم ابراهیم پاشا تزویراتیله عزل اولنه‌رق بوخدمت مهمه‌نك (ساطورجی محمد) پاشا کبی اهلیت ولیاقتدن محروم برینه تودیعی (١٠٠٦) و(١٠٠٧) وقوعات حربیه‌سنی همان تماميله علیهمزه، مغلوبیتمزه چویرمکه سبب اولمشدر.

سردار ساطورجی (محمد پاشا) نه‌یاپه‌جغنی بیلمیه‌رك (بلغراد) دن (سرم) Syrmie صحراسنه چیقمش وبراز دها بوجالادقدن صکره (یانق قلعه) نك (ماقسیملیه‌ن) طرفندن قرق اللی بیك عسکرله محاصره ایدلدیکنی خبر آلمشدر. سردار پاشا استانبولدن (سرم) صحراسنه اوچ آیده وارمش ایدی. اردو، یواش یواش ایلریلیه‌رك (تاتا) قلعه‌سنی استرداد ایلدی. فقط (استرغون) ك نمچه‌لیلرك النه

---

١٣٦ — فائده

اون برنجی عصرده اصناف

(اولیا چلبی) نامیله مشهور بر عثمانلی سیاحتك یازمش اولدیغی تاریخده (سلطان مراد رابع) ك (بغداد) فتحنه کیتمه‌دن اول شویله بر اراده‌سی وار:

(بوغزاده حسبةً لله اردوی همایونمه استانبولك بیوك، کوچوك بالجمله اصنافنی چیقاره‌جغم. نه قدر عسکر، نه قدر دکان صاحبی وار ایسه هپسی قانون قدیملری اوزره (نقیب) لری، (پیر) لری، (شیخ) لری، (کتخدالر) ی، (آغالر) ی، (یکیت باشی) لری، (چاوش)لری ایله آتلی، پیاده کروه کروه، سکز قات مهترخانه‌لرینی چاله‌رق آلای کوشکمك دیبندن کچه‌جکلر. دائره وساز وسوز ایله عبور ایتسونلر). بواراده اصنافه بر رسم کچید اجراسنی آمردرکه بو عادت

کچدیکندن بری (بودین) دائمی بر تهلکه ایچنده قالمشیدی. دیکر طرفدن دخی (اردل) پرنسنك (طمشوار) ی محاصره ایلدیکی (تیریاکی حسن پاشا) طرفندن بیلدیرلدی. آوستریالیلرده (استرغون) دن قالقه‌رق (بودین) ك قربنده کائن (واچ) Vaitzen نام موقعه کلدیلر. بوراده وقوعه کلن محاربه‌ده کرچه دشمن (واچ) ی تخلیه ایتدی ایسه‌ده بزم عسکرده چکیلدی و (طمشوار) محاصره‌سی امدادینه سیواس بکلربکی (محمود پاشا) تعیین ایدلدی. قیشك حلولی سردارك (بلغراد) ه عودتنی ایجاب ایده‌رك عسکره اذن ویریلدی. ساطورجی بواثناده «واچ» ه «قوجه مراد پاشا» ایله «بودین» قاضیسی «هابل افندی» وقاضی زاده «علی پاشا» دن مرکب بر هیئت مرخصه کوندره‌رك صلح ومتارکه طلبنده بولندی. فقط آوستریالیلرك «بورنی هواده اولمغله» اویوشیله‌مادی.

سردار، تاتار خاننك «بلغراد» ه کلدیکندن طولایی اردوی

یعنی قانون اوته‌دن بری بزده جاریدر. اصناف، بیوك دوکونلرده و سائر مناسبتلرده بویله کچرلردی. او زمان صدراعظم (بایرام) پاشا ایدی. پای تخت (استانبول) (ایوب) (غلطه) و (اسکدار) مولویتلری نامیله درت مولویته، یعنی قاضیلغه آیرلمش ایدی. بلدیه‌لر اولمدیغی جهتله عادتا ضابطهٔ شرعیه اداره‌سی تقسیماتیدر. چلبینك تعریفنه کوره بودرت مولویتده بولنان ارباب صنایع (٥٧) فصل اولوب عمومی (١١٠٠) صنف ایمش. بونلری وزرا و وکلا چاوشلری دینیلن برنوع پولیس جمع ایده‌رك حضور پادشاهیدن کچیرمشلردر. اصنافك او زمانه عائد قیافت ومعیشتلری حقنده ولو نقطه قبیلندن اولسون جزئی معلومات آلمق تاریخ درسلرندن آله‌جغمز فائده‌لرك اك مهملرندندر: فقط دقت ایدیله‌جك دیکر بر ماده دها وارکه اوده (چلبی) نك صایدیغی اصناف آره‌سنده شهرك ضابطه‌سنه عائد یان کسیجی، خیرسز وامثالی اخلاقسزلرك دخی مذکور اولماسیدر. دیمك که او عصرده بونلر عادتا دیکر اهالیدن آیری ایمشلر.

همایونك برایش کوره‌مدیکنی پادشاهه عرض ایتدی . « محمد ثالث » ذاتاً « فتح کرای » ك عاقبت فجیعه‌سندن طولایی « ابراهیم پاشا » دن یوز چویرمش ایدی . بونك اوزرینه عزل ایده‌رك مقام صدارته « خادم حسن پاشا » یی تعیین ایلدی . نعیما دییورکه :

« حسن پاشا بهر هفته باشنده والده سلطان « صفیه » حضرتلرینه مبالغ عظیمه وهدایای وافره ویرمك شرطیله نائل رتبهٔ صدارت‌اولمشیدی. اول سببدن زمان صدارتنده مناصبی آقچه ایله صاتوب حددن زیاده رشوت آلوب عالمی بربرینه قاتدی . مناصب طالبلرینه : سزدن آلدیغم مبلغی کیمه تسلیم ایدییورم بیلیرمیسکز دیه صفیه سلطانی‌السنهٔ ناسه دوشوردکدن ماعدا «غضنفر آغا» ایله حسن زندکانی ایلیوب کوندن کونه تحاسد ومعادات زیاده بولدی » .

بوسوزلر ، بوروایتلر والده سلطانه قدر واردی . « خواجه سعدالدین » مقام مشیختده تعیین ایدیلنجه ذاتاً « حسن پاشا » ایله آره‌لری آچیق‌اولدیغندن دارالسعاده آغاسی « غضنفر آغا » ویکیچری آغاسی طرنقجی « حسن آغا » ایله اتفاق‌ایتدی. بوش بوغاز « حسن

آلایك ترتیبی :

١ — آلای چاوشلری: اللرنده « چوکان » دیللرنده ورد داودی (؟) اولدیغی حالده آتلرینی آلتیشر پاره یانجقلر، یومری طاسلر، کوناکون زیللر ، کمر رخت و غداره‌لرله سوسلیوب یول اوزرنده طوره‌رق ، یا (سبحان) صداسیله عسکری آلایه سوق ایدرلردی .

٢ — طاهر صوباشی : تنظیفات مأموری ایسه‌ده ضابطه خدمتنی‌ده کورر بر مأمور ایدی .

٣ — خدامان غلمان : صو باشی‌دن و سائر خاصه غلمانندن صکره زرده‌پوش اوله‌رق کچمشلر .

٤ — عجمی اوغلانلری : عددلری بیك قدر ایمش . مطروش، کچه کلاهلی ، برسلاح اولوب اللرنده سپورکه و کوره‌کلر اولدیغی حالده یوللری تمیزلیه تمیزلیه کچمشلر .

پاشا» نك قتانه فرمان آله‌رق یدی قله‌ده حبس وبش آلتی کون صکره اعدام ایتدیردی (١٠٠٦).

«جراح محمد پاشا» صدر اعظم اولمشیدی.

(یانق) قلعه‌نك استیلاسی — قلعه‌ده یکیچری آغاسی اولان عیاش، یوك یوك شراب کتیرتیر ومحافظلرله برابر ایچردی. بوجهتله قلعه‌نك بدنلری، قپولری انضباطدن عاری‌ایدی. آغا قلعه‌نك متانتنه کووه‌نیر وبکلربکی «محمود پاشا» نك سوزینی دیکله‌مزدی. برکیجه «قومران» Comorn موقعی قوماندانی اولان «پالفی» نامنده بر قپودان بر قاچ بیك پیاده و برایکی بیك سواری ایله بر آغاج طوپ پیدا ایده‌رك قلعه‌یه طوغری کیتدی. نوبتچیلر بر قاچ چام تخته‌سی ایله یاپیلمش قپوسنی قپامشلر و فقط چکمه کوپریسنی قالدیرمه‌مشلردی. کیجه یاریسی «پالفی» نك برقاچ آدمی نوبتچی دیه باغیروب:

— «پچوی» دن ذخیره‌ایله کلیوردق. یولده دشمن راست‌کلدی. قاچدق. آرابه‌لر آرقه‌مزدن کلیور، آچك قپویی، ذخیره‌یی آلك

---

٥ — آرابجیلر: بونلر چوبلك صوباشیسی اداره‌سنده برصنف اولوب استانبولده، خانلرده، یوللرده نه قدر سوپرندی وار ایسه زنبیللرله طاشیرلر، دکز قییسنده تکنه‌لره قویوب ییقارلر، بوسپورندیلر آره‌سنده آقچه، مانغیر، چیوی وبعضاً صورغوج، تاج، جواهرلی قوشاق. قیمتلی یوزوکلر بولورلر، صوباشیلرینه آلتمش بیك آقچه عوائد ویرلرمش.

٥٠٠ نفر اولوب تا قاصیقلرینه قدر بطال سیاه چیزمه، اوزرلرینه قیرمزی وسیاه میشین خفتان، باشلرینه (تکه) و (حمید) ایلی کلاهلری کیمشلر، اوموزلرینه اوزون صیریقلر اوجنده (چاپا) (تیمورقازمه)، آرقه‌لرینه مدور آغاج (تکنه)، اللرینه (قازمه) آلمشلر، بعضلری اللرنده سپورکه، کوره‌ك، اوموزلرنده زنبیل، غرار، سپورندی سپدلری بولندیرمشلر.

٦ — کور قازانلر: محاربه‌لرده شهدایی دفن ایدن قبرجیلر، مزارجیلر.

دیدیلر . بواثنـاده آغاج طوپی‌ده یاناشـدیروب نوبتجی قپوجی‌یه خبر ویره‌یم دیه کیتدیکنده فوغه ایتدیلر . قپو پارچه‌لاندی . « پالغی » عسکریله کیره‌رك محافظلری قتل ایله‌دی . یکیچری آغاسی اوله‌جق خائنی دیری دیری یانه کتیردکلرنده «پالغی» یکرمی بیك قدر آلتونی اولدیغنی کورنجه :

— بو آلتونلری نیه صاقلاردك . قلعه محافظه‌سنه صرف ایتسه‌ك اوللازمی‌ایدی. بویله قلعه‌می بکله‌نور دیه باشنی کسدیردی و برکونده صاپلایه‌رق : قلعه محافظه‌سنده اهمال ایدنك حالی بودر. دیه منادیلرله کزدیردی . وطننه یارامیانك دشمن‌ده دشمنیدر .

« ١٠٠٦ » سنه‌سی اواخرنده‌ده سردار قالان «ساطورجی» اکمال تدارك‌ایلیه‌رك « اردل » وویوده‌سنك « لیپوه، یانوه، وارات، چناد » موقعلرینی آلمسی حسبیله « اردل » اوزرینه حرکت ایدلدی . « طاش بورون » دینیلن موقعدن طونه اوزرینه « ١٨٥٠ » آرشون طولنده کوپری قورولدی . اردو بورادن کچدکدن صـکره « پانچوه » ویا

(٢٠٠٨) نفر اولوب اللرنده قازمه، کوره‌رك ، دیللرنده (سبحان الله) اولدیغی حالده کچمشلر .

٧ — لغمجیلر: اثنای محاربه‌ده قلعه‌لرایچون لغم یاپان و آتان صنف. اکثریسی قیدمری ارمنیلرندن ایمش . (٥٠٠٠) نفر اولوب بیـوك بال فیچیلرینی درلو درلو یشـیللکلر ایله تزیین ایتمشلر، صیریقلرله اوموزلرنده کوتوروب اللرنده قازمه کورك ، میدان سپورکه‌سی ، کردلر اولدیغی حالده یوللری سپوره‌رك، سپورندی‌یی کردلره وفچیلره طولدیره‌رق کچمشلر .

٨ — صلاخوران : سـفرلرده اورمانلری ، چالیلقلری آچه‌رق ، باتاق یرلری طولدیره‌رق عسکرك وطوپلرك مرورینه یول آچان‌صنف‌عسکری. (٩٠٠٠) نفر اولوب اللرنده قازمه کورك ، دمیر کوسکو ، بالطه ، کولونکلر اولدیغی حالده کچمشلر .

« پانقصوا » دینیلن صحراده قرق بش کون تاتار خانی بکله‌دی. دشمن طرفندن« تاتا »نك ضبط و« پولاتا» نك محاصره‌ایدلدیکی خبری آلندی. « غازی کرای » قرق اللی بیك تاتار عسکریله کلدی . اول امرده « وارات » قلعه‌سنك ضبطنه قرار ویریله‌رك « بلغراد » دن حرکتدن. ایکی آی صکره حربه باشلانوب « چناد » « آراد » حصارلری آلندی. « وارات » ده محاصره ایدیلدی ایسه‌ده یاغمورلرك کثرت نزولندن. ناشی بر ایش کوریله‌مدی . دشمنك « بودین » ی شدتله صاردیغی. و « افلاق » بکی « میخال » ك طونه‌یی کچه‌رك « نیکبولی » ده « حافظ پاشا » یی باصوب‌قاچیردیغی، « تاتا » ایله « بسپرم » و « پاپا » قلعه‌لرینك‌ده دوشدیکی خبرلری ساطورجی ایله برابر اردوی‌ده حیرتده براقدی . « تیس » و « طونه » نهرلری طاشمش‌اولمغله سردار یالکز تاتار خانی. « پشته » یه اعزام ایدوب عسکری « بلغراد » ه دوندوردی .

فقط نصل؟ دره‌لر طاشمش، کوپری یوق. صاللرله ، بیك محنتله

---

٩ — لغمجی باشی بیلدران و تبردارانی — مروره مانع اولان تپه‌لری‌دوزلتمك قلعه‌لرك فتحنده مشکلات کوریلنجه تللرینی آچمق ایله مأمور طاش قیران عسکر صنفی. (١٠٠) نفر اولوب اللرنده قازمه، کوسکو، وادیه، قا ، کوره‌ك ، کوفه ، بللرنده تبر اولدقلری حالده کچمشلر .

١٠— عسس‌باشی عسکری: سلطان فاتح زماننده احداث‌اولنمش برصنف‌عسکر اولوب اللرنده عصا ، باشلرنده محتشم اسکوف اولدیغی حالده یولك ایکی طرفنده طوروب تماشاجیلری آچه‌رق کچمشلردر .

١١ — شهر صوباشیسی اصنافی : برنوع ضابطه ایدی. آلایده ٢٠٠ نفر صوباشی اوله‌رق کچمش. عسس ثانی دیه (٢٠٢) نفر دها کچمش. (اولیا چلبی) بونلرایچون طوتمه ، قاپمه، اورمه، قوغمه، آصمه، باصمه وقید وبند آدملریدر . یکدیکرندن ظالم آدملردر . دیورکه بزم (ترهیب وتدهیش) پولتیقه‌مزده خیلی ایشه یارامشلردر .

چکیلیور، حیوانلر هلاك اولیور، صغوق زیاده‌لشدیکی جهتله خسته‌لك آرتیوردی. ذخیره یوق، طوپلر، صولردن پالامارلرله چکیلیوردی. اولجه «کوله» دینیلن موقعدن «وارات» ه اوچ کونده کلنمش ایکن اون‌ایکی کونده کوج حال‌ایله واریلدی. «صولنوق» ده براتلك برآلتونه آلندی. عسکر آجلقدن آیاقلاندی. سردارك اوتاغنی باشنه ییقدیلر. سردار فرار ایدرکن باشنی یاروب طاش ایله بازوسنی بره‌لدیلر. مطبخنی، کیلارینی یغما ایتدیلر. ضابطلر ایریشمسه‌پارچه‌لیه‌جقلردی. عصیان‌پك زیاده‌کوجلکله باصدیریلدی. برکت ویرسونکه «سکدین»ده ذخیره بولوندی.

بووقعه‌لر اوزرینه «ساطورجی» ایله صدر اعظم «جراح محمد پاشا» معزول اولدیلر. «ابراهیم پاشا» تکرار مقام صدارته کچوب نمچه سفرینه سردار نصب ایدلدی.

اویوار سفری — «ابراهیم پاشا» اردوایله «فلبه» یه کلدیکنده «ساطورجی محمد پاشا» نك «صونبور» و «سکدین» طرفلری

---

١٢ — جلادلر: (اولیاچلبی) مشهور جلاد (قره علی)یی بوراده شویله‌توصیف ایدییور: بازولرینی صیغامش، تیغنی کمرینه باغلامش، اشکنجه، قره‌بند، نقش‌بند، کمربند، زناربند ایده‌جك اوجی آشیقلی، باغلی کمندلری کمرینه آصمش ایدی. اشکنجه آلاتندن اولان (کلبه‌دان، بورغو، چیوی، بخور فتیل (!)، سمین سونکر، تلسمان (؟)، یقه‌کارت (؟)، دری یوزه‌جك تن تراش، پولاد طاس، درلو درلو زهرلی آلتلر، ال وآیاق قیرمغه مخصوص بالطه‌لری ایکی یاننه طاقیشدیرمش، معاونلری‌ده یدیشر پاره آلات ایله کمرلیننه زینت ویروب یالین قلیج چکدیلر. اما نعوذ بالله هیچ برینك چهره‌سنده نور قالمامش آدملردر). بوتعریفه ایی دقت ایدك. تاریخجه اهمیتی واردر. هله معیشت واخلاق نقطهٔ نظرندن پك زیاده مهم اولان آشاغی سطرلرده دقت ایدك.

محافظه‌سنده بولنان تاتار خاننه « ساستره » ایالتنی آربه‌لق طریقیله ویردیکنی خانك آغاسندن خبر آلمش و بونی فرصت اتخاذ ایده‌رك پادشاهه کوندردیکی عریضه‌ده بوخطایی تصریح ایله برابر خانك ساطورجی ایله متفق اولوب ایکیسنك‌ده قاچمق احتمالی بیلدیره‌رك پاشایی « بلغراد » ده اعدام ایتدیرمشدر .

جلالی اشقیاسنك ظهوری -- آوستریا سفرینك اون بش سنه امتداد ایتدیکنی خبر ویرمش ایدك . بوسفر طویل حسبیله آناطولی ربط وضبطدن محروم قالدی . بونی فرصت‌بیلن سکبان بلوك‌باشیلرندن و«خاچ اووا» محاربه‌سنده فرار ایتملری حسبیله جغاله زاده‌نك قتللرینی امر ایتدیکی کیمسه‌لردن (قاره یازیجی) نامیله معروف « عبد الحلیم » « اورفه » طرفلرنده عصیان و ١٠٠٧ تاریخنده آناطولی تفتیشنه مأمور اولان « حسین پاشا » دخی رعایایه ظلم ایده‌رك وخامت عاقبتدن طولایی طغیان ایتمش ایدی . « حسین پاشا » او -

---

١٣ — یان کسیجی ، قره خرسز ، زنقجبکان ، کیدیان ، مفلسان کچمشلر . بونلر (عسس باشی) و (صوباشی) یه ویرکو ویرر . استانبولك غلبه‌لك یرلرنده طولاشیر ، خیرسزلق ایدرلرمش .

بونلر میاننده برده (قاسم پاشا مقدملری) نامیله برصنف دها وارکه کرلرینه یوز ، یوز اللیشر غروش قویوب کوزی‌باغلی ، خبرسز ، یول بیلمز آدملری بوزه‌خانه ، میخانه وسائر فحش‌خانه‌لره کوندررلر ، صکره : سن میری مالندن بوقدر ییدك . دیه‌رك کورکه یوللارلر ایمش ، اورادهآلتی آی قدرچالیشدیررلر ، اللرینه بیك آقچه‌ویروب صالیویررلردی . بونلر سرسریلری طوپلایوب ترسانه‌ده کورك چکدیرن برنوع کار اهلی ایدیلر . (نعیما) تاریخنده‌ده بونلر حقنده برفقره واردر .

١٤ — سایسلر : حجاز مقامندن تغنی ایده‌رك و ال اوره‌رق ، وزرا سایس باشیلری آت اوزرنده ، یانلرنده عرب دلیقانلیلری اولدقلری حالده کچمشلر .

زرینه کیدن قرمان متسلمی « محمد چاوش » « آقسرای » قربنده مغلوب اولەرق قونیه‌یه دونمش وبونك اوزرینه اوچنجی وزیر سنان پاشا زاده « محمد پاشا » تنکیل اشقیایه مأمور ایدیله‌رك « حسین پاشا » قورقوسندن قاره یازیجی‌یه التجا ایتمش ایسه‌ده « محمد پاشا » ایکیسنی دخی عین قلعه‌ده محاصره ایده‌رك قاره یازیجی‌یه « حسین پاشا » نك تسلیمی شرطیله سنجاق بکلکی وعد ایتدیکندن یازیجی « حسین پاشا » یی قلعه‌دن آشاغی آتدیرمشدر . فی الواقع قره یازیجی اماسیه سنجاغی بکلکنه تعیین ایدلدی . حسین پاشا دخی استانبوله کتیریله‌رك دیوانده الی آیاغی قیریلدقدن صکره بر بارکیره بیندیریله‌رك سوقاق سوقاق کزدیرلدکدن صکره « اودون قپو » سنده چنکاله آصیلدی . فقط یازیجی تکرار عصیان ایتدی . « محمد پاشا » ده تکرار اوزرینه کیده‌رك مغلوب ایتدیسه‌ده شقی « سیواس » طاغلرینه قاچدی . ایرته‌سی بهار محمد پاشا « دیاربکر » دن قالقه‌رق یازیجی‌یی آرامقده

---

١٥ — مکاری اصنافی یعنی کراجیلر : تجار وسائر سفر اهلنی کیرالق بارکیرلری ایله شهردن شهره کوتورن اصناف . بزم شیمدیکی کیرا بارکیرلری بونلردن قالمه‌در . (٣٠٠٠) نفر ایمش . آتلرینك سمرلرینی درلو درلو چیچکلر (دیباء شیب ، زرباف) دینیلن قماشلرله تزیین ایتدکلری حالده زیل ، چاك چاله‌رق چکمشلردر .

١٦ — استانبول بکجیلری . (١٢٠٠٠) نفر اولوب بونلرك اوچ یوز نفری بوستان عتیق وجدید بکجیلری ایمش . بکجیلك کدیکلی و علوفه‌لی ایدی . بونلرده صوباشی‌یه تابع برصنف ایدی . آلایده اللرنده درلو درلو یانمش فانوسلر ، اوجی دمیرلی صوپالر ، بللرنده قلیج و تیرکانلرله آرقه‌لرنده (پلاس) دن البسه ، باشلرنده مخوف ، عجیب تاجلر ، کوناکون سیوری کلاهلر اولدیغی حالده صوپالری یرلره اوره‌رق ، خیرسز قاچیرمش شکلنده :
— (بره قومه قاچدی ها ، واردی ها) نعره‌لریله چکمشلردر .

ایکن « سیواس » بکلربکی « محمود پاشا » یازیجی لهنه شهادت و کفالت ایتمکله چوروم سنجاغی ویریلدی. محمود پاشا ایله برابر «ایچ ایل» ده ظهور ایدن سوخته و سائر اشقیا تأدیبنه مأمورایدلدی. بو کیفیت عفوده (چلبی قاضی) نامنده رجال علمادن برینك یازیجیدن مال فراوان آلدیغنی « نعیما » حسن بکزاده تاریخندن نقل ایلیور.

قره یازیجی راحت طورماز وفکرندن دونمز صویدن اولدیغی جهتله بر مدت صکره ینه عصیان ایده‌رك سابق « حلب » بکلربکی « حاجی ابراهیم پاشا » تنکیلنه مأمور اولمش ایسه‌ده جلالی اشقیاسی یکرمی بیك راده‌سنده اولمغله پاشا مغلوب اولدی. بونك اوزرینه یازیجی ایشی آزیده‌رق حاکمانه فرمانلر، حکملر ویرمکه قالقیشدی. فقط اوزرینه سرادر نصب ایدیلن بغداد بکلربکی « حسن پاشا » « آلبستان » یایلاغنده شقی‌یه یتیشه‌رك جلالیلردن یکرمی بیکنی قتل ویازیجی‌یی « جانیك » سنجاغنه فراره مجبور ایلدی. یازیجی بورالرده

بونلردن صکره سزه حقنده معلومات ویرلمسی لازم اولان اصنافی یازه‌جغم و دیکرلرینی اسماً ذکر ایده‌جکم.

١ — علمداران وسنجاقداران — ٢ ـ ساعیلر (که سفرلرده عسکرك مکتوبلرینی مملکتلرینه کوتوررلری. اردو بوسته‌جیلری دیمك ایدی. اللرنده حربه، باشلرنده (آفتابه) اوزرنده تللر، بللرنده تنوره‌لر، صاپان (طاش ایچون مستعمل اولان آلت)، زیل اولدیغی حالده کچمشلردر. ٣ ـ قاضیعسکرلرك اوکلرنده اللرنده عصا ایله کچن محضرلر، ٤ـ وزرا، میرمیران، اعیان اماملری ـ خطیبلر ـ قاضی ملالر ـ شیخلر ـ واعظلر، ناصحلر ومفسرین ـ محدثین ـ مؤذنلر ـ قاضیعسکر بایراغی آلتنده توحیده مأمور (صوفیون) ـ متولیلر ـ بوابلر ـ محکمهٔ شرعیه مقیدلری (٢٠٠٠ ایمش) ـ معرفان جوامع ـ نعت خوانلر (٤٠٠٠ ایمش) ـ حافظلر (٦٠٠٠ ایمش) ـ یازیجیان (که بزم شیمدی عرضحالجی دیدیکمز اصناف) ٤٠٠ دکان و ٥٠٠ نفر ایمشلر. اردو وبازارده صدراعظم قپوسنده

وفات ایتمش و آتشه یاقسونلر دیه جسدینك هر پارچەسنی بریره کومدیرمشدر. مرقومك یرینه برادری « دلی حسن » کچەرك « شاه ویردی » « یولارقیصدی » و «طویل» نامرندەکی اشقیا سرکردەلریله « حسن پاشا » یی « توقاد » ده صیقیشدیردی. پاشایی کونك برنده اوطوردیغی یرده قورشون ایله اوردیروب اولدوردی . دیاربکر بکلربکی وزیر « خسروپاشا » یه « شام وحلب ومرعش » ایالتلری عسکری تعیین اولنمش ایکن کیمسه اطاعت ایتمەدی و « سیواس » ده جملەسی طاغیلدی . « دلی حسن » بونی طویحه آناطولی محافظی « حافظ پاشا » اوزرینه یوریيەرك پاشایی «کوتاهیه » ده قاپاتدی . قیشلامق اوزره « قره حصار » ه کیتدی .

بو آرالق یمندن ایی خبرلر کلدی . مهدی‌یم دیه ظهور ایدن شقی طوتولوب اعدام ایدلدیکی کبی «کوکبان» و «مخا» حاکملری ده عرض اطاعت ایتدیلر .

بولنورلرمش) ـ صحافان (که کتابجیلر، ٥٠ دکان و ٣٠٠ نفرایمشلر) ـ شاعران (٨٠٠ عدد ایمش. قاضی عسکر آلاینده قصیده اوقویەرق کچمشلر) ـ سلطان، وزرا و اعیان مداحلری (که ٨٠ نفر ایمشلر. تخت روانلر اوزرنده، اللرنده چوکان، بللرنده مجموعەلر اولدیغی حالده قصیدەخوان اولەرق کچمشلر. اولیا چلبی بزه بو ایکی صنف حقنده تفصیلات ویرمدیکی ایچون بیوك برفائدەدن محروم قالدق) ـ خوانندکان ٣٠٠ نفر ایمشلر، بونلر عادی خوانندەلر دکللردر. سفره متعلق آلهیلر اوقورلردی . بعضلری آلایده (اللهم یاهادی ، آسان ایله یولمز) آلهیسنی اوقویەرق کچمشلردر ـ آلهیجیلر ـ منجملر (٧٠ نفر اولوب تخت روان اوزرینه اسطرلابلرینی، قبلەنمالرینی (پوصله)، میقاتلرینی، تقویم، زیج کتابلرینی دیزدکلری حالده کچمشلر . منجم باشی عرفی دستار و سنجاقلی عبایسی ایله قاضیعسکرله آت باشی برابر کچمش) ـ رماللر (٣٠٠ نفر ایمشلر. رمل آلان اصنافدر . علما قیافتنده اولەرق قاضیعسکر آلایی ایله تخت روانلر اوزرنده

(قنیژه) نك ضبطی — (۱۰۰۷) سنه‌سی ایلك بهارنده وزیر اعظم (ابراهیم پاشا) تدارکات سفریه‌یه باشلایوب تاتار خانی دخی کلمکله (استرغون) فتحی نیتیله اردو (بلغراد) دن حرکت ایتدی. حرکت اثناسنده اوته‌دن بری شقاوتله مشتهر اولان وبودفعه (پورنوار) پالانغه‌سنی یاقوب تخریب ایدن (قنیژه) Kanicha اهالیسی اوزرینه سابق (بودین) بکلربکی (حسن پاشا) کیده‌رك تأدیب وتنکیل ایله‌دی. (اوسك) ده سردار ایله ملاقی اوله‌رق مشارالیهی (استرغون) دن اول (قنیژه) فتحنه سوق ایلدی. یولده (شقلوش) (بوبوفچه) حصارلری آلندقدن صکره (قنیژه) یه حرکت ایدیله‌رك محاصره ایدلدی. اثنای محاصره‌ده ایمپراطور (فردیناند) یوز قدر طوپ وقرق بیك قدر پیاده سواری ایله امداده کله‌رك برقاچ کون دوام ایدن شدتلی محاربه‌دن صکره نمچه‌لیلر بوزولدیلر. بوهزیمت قلعه‌ده کیلرك دخی متانتنی محو ایتدی وذاتاً جبخانه‌لری پاتلامش اولمغله هردرلو اسباب مقاومت قیریله‌رق ویره ایله تسلیم اولدیلر. (قنیژه) دن اللی

طالع، قرعه ورمل تخته‌لرینی قویدقلری و «طالع سعد میمون»، «طالع منحوس مقصد ومراملرمزی کورملم» دیه کچمشلر - اهل صنایع نقیبلری (۳۰۰ نفر) - اهل صنایع رئیسلری (۹۰۰ نفر) - اهل صنایع شیخلری (۱۰۵ نفر) - اهل صنایع چاوشلری (٤١٥ نفر) - اهل صنایع و اهل طریق فراشلری (۳۰۰ نفر اولوب اللرنده سپورکه‌لری، فراشخانه‌لری، سومبکی آطه‌سی سونکری، بوغازلرنده ویده‌لری ایله کچمشلر) - جنازه پیکلری و اولو بیقاپجیلر (٤٠٠ نفر اولوب جمله‌سی پرسلاح وسواری اولدقلری حالده سفره دائر قصیده‌لر اوقویه‌رق کچمشلر. او زمانك عادتی اوزره استانبولده سلاطین و وزرا جامعلرینك امامری، خطیبلری، مؤذنلری، اردو امامریله مؤذنلرینه، معرفلرینه، نعتخوانلره، حافظ قرأنلره، جنازه پیکلرینه برر آیلق علوفه‌لرینی ویروب امداد ایدرلردی. بونلرده سفره کیدرلردی).

بر قطعه طوپ و یکرمی بش قطعه ضربزن آلندی . بو وقعه‌ده اك زیاده شایان دقت اولان ماده، قلعه‌یی ترك ایله گیدن (قنیژه) اهالیسندن عسکرك بدل ایله اشیاصاتون آلوب دوستانه معامله‌لرده بولنمه‌لریدر . مژدهٔ فتح استانبوله ایصال ایدیلنجه اوچ گون شنلك ایدیلدی . پادشاه (ابراهیم پاشا) یه خلعت، کمر، خنجر وتیغ مجوهر ایله مزین ومکلف براوتاغ احسان ایلدیکی گبی مسند صدارتی‌ده قید حیات ایله ویردی.

افلاق اوزرینه وزیر (محمود پاشا) قومانداسیله اجرا ایدیلن حرکات عسکریه‌ده‌دخی موفقیت گورولدی. (میخال)ك اردوسی ایکی دفعه بوزولدی . (یرکوکی) استحکاماتی تعمیر ایدلدی . (بکرش) و(ترغویشته) جوارنده‌کی مظفریتده (قیرچوه) بانی یعنی بکی (قلیطه) مقتول اوله‌رق آلتون باشلی علملری، طبل ونقاره‌لری آلندی .

آوستریا سفرینك هرایکی طرفه ویردیکی مضایقه و پریشانی اوزرینه گچن سنه وزیر (ابراهیم پاشا) مصالحه‌یه میل ایله‌مشیدی . (١٠١٠) بهارنده وزیر (مراد پاشا) و (محمد کتخدا) و (سمندره)

صبیان مکتبی خواجه‌لری (عدداری ١٩٩٣ و مکتبلرده ١٩٩٣ ایدی. دیمك که هرمکتبده برخواجه وار ایمش . چلبی ، تحصیل اوزره اولان صبیانك تعدادینی حساب غیرممکن دییور . آلایده چوجقلر کاغددن کلاه گییدکلری ، دومبه‌لك چالدقلری، هرمکتب چوجغی آیری آیری گییندکلری حالده شاقه‌لر ایده‌رك بعضلری (الله ینصر السلطان) و بعضلری :

غزا ایلك الهی حرمتیچون
دخی بیك برصفاتی حرمتیچون

دیه‌رك گچمشلر. چوجقلر آمین دیمشلر. برقسمی‌ده باشلرنده‌کی شب کلاهلری درلو درلو جیغلرله (؟) تزیین ایدوب اللرنده دف ، قدوم و ایوب دبلکلری اولدیغی حالده (الله ینصر السلطان) دیه‌رك ال چیرپه‌رق گچمشلر- دیلنجیلر شیخاری : (٧٠٠٠ نفر ایمشلر . آرقه‌لرنده پشمینه خرقه‌لر ، اللرنده درلو درلو بایراقلر

تیریاکی حسن پاشا

بکی وبیك نفر تفنك انداز سکبان ایله (استرغون) ه کوندەرلدی. اردو (زملین) صحراسندەایدی. وزیراعظم (قنیژه) ایالتی (تیریاکی حسن پاشا) یه ویرمش ایدی. (مراد پاشا) دها (اوسك) ه وارمەدن (ابراهیم پاشا) خستەلنەرك وفات ایتدی.

یمشجی (حسن پاشا) مقام صدارت وسرداری یه کلمکله درحال (بلغراد) ه عزیمت ایتدی. نمچەلیلر بو اثناده (استونیٔ بلغراد) ی طقوز کون محاصرەدن صکره ضبط ایتدیلر.

باشلرنده حصیر وخرما لیفندن دستار اولدیغی حالده (یا فتح) دیەرك، اعمالر بربرینك اوموزینه یاپیشوب، کیمی طوپال، کیمی اعرج، کیمی قنبور، کیمی مفلوج، کیمی مصروع (صرعەلی)، کیمی السز، کیمی آیاقسز، کیمی چیپلاق، کیمی بریان (؟) کیمی اشکه سوار اولەرق نیجه بیك بایراق آرەسنده (جرار) شیخنی اورتەیەآلەرق شیخ دعا ایتدکجه یدی بیکی برآغزدن (الله، الله، آمین) دیەرك کچمشلر. شیخ، آلای کوشکی دیبنده طوروب دعاایلەمش، احسان ویرلمش. (دقت ایتملی. بونلر بزم معیشتمزی کوستررشیلردر) ـ شیخ العرصات اصنافی (؟) (١٥ نفر ایمش. صاردقلری صاریغی باشلری کوتورەمز ایمش، او قدر بیوك ایمش. هر برینك دستارینی اون آدم طیانوب کتوررلر، کیمی مرکبه بینمش، کیمی پیاده کیمی چندره سوار اولوب صاریغنی باشقه برآته یوکلتمش اولدقلری حالده کچمشلر ـ طالب علم (طلبۀ علوم که عددی ١٢٠٠٠ ایمش. کوناکون

قنیژه محاصره‌سی — (تیریاکی حسن پاشا) (قنیژه) یی تحکیم ایتدیکی کبی (بلغراد) دن دخی امداد ایسته‌مش ایدی. (استونیٔ بلغراد) ك ضبطی اوزرینه سردار اکرم (حسن پاشا) نمچه اردوسی اوزرینه یوریدی. (چوقه بوغازی) دینیلن محلده براز محاربه ایدلدی. نمچه‌لیلرك چکیلمه‌سی اوزرینه بزمکیلرده دوندیلر. فقط (قنیژه) محاصره‌یه کیرمش ایدی. (تیریاکی حسن پاشا) عسکرینك آزلغنی ومهماتنك نقصاننی عرفان وفطانتی ومهارت حربیه‌سی ایله جبر واکمال ایدییوردی. قرال (فردیناند) متفقلری وعسکریله برابر (طبل، کوس، نفیر، ناقوس) چاله‌رق کلدی. (حسن پاشا) بوآنه قدر طوپ آتیوردی. قلعه‌ده ایسه یوز قدر طوپ وار ایدی. قرال اردوسنی قورار قورماز یوز طوپه بردن آتش ویریله‌رك اورته‌لغه دهشت صاچیلدی. دشمن هرکون قلعه‌یه بیکدن زیاده کولله آتیوردی. (حسن پاشا) (قره‌بچه) نامنده لسان آشنا چویك بر آدمیله سرداره

بچه کلاهلری اوزرینه رنك رنك چیچك طاقوب، اللرنده کتب شرعیه‌دن (قدوری) (ملتقی الابحر) (کشاف) (قاضیٔ بیضاوی) تفسیرلری، بللرنده قلیج، صپان، کیریشلی یای، اوق اولدیغی حالده اشعار وادبیات اوقویه‌رق جمله‌سی پیاده وکمر باشیلری سواری اولدقلری حالده آلای کوشکی دیبنده (وجاهد وافی سبیل الله حق جهاده) آیت کریمه‌سنی تفسیر ایتمشلردر ـ سادات کرام (۱۷۰۰۰ نفر اولوب باشلرنده دستار رسول الله اولدقلری حالده کچمشلردر. بونلری کورنلر (اللهم صل علی محمد) دیمشلر. بونلر یعنی شرفا کچدکدن صکره (نقیب الاشراف) دخی یشیل عمامه‌سی ایله سواری اوله‌رق کچمشدر.

حکیم باشی (عرف دستار، سنجاقلی عبایی، محضرلری، خنکار قپوجیسی، یکی چری چوقداری، یوز عدد ایچ خدامی ایله کچمشدر) ـ حکیملر (۷۰۰ دکانلری اولوب بیك عدد ایدیلر، تخت روان اوزرنده آلات واشربه حقه‌لری، کوناکون حب شیشه‌لرینی دیزدکلری حالده بعض خسته‌لرك نبضلرینی طوته‌رق کچدیلر) ـ

یوللادیغی استمدادنامه‌لره جواب موافق آله‌میوردی . فقط قلعه خلقنی قاندیره‌جق ، تشجیع ایده‌جك مکتوبلر یازوب سرداردن کلمش کبی اوقیور ، عسکره قوت قلب ویره‌جك نطقلر سویلیور ، درلو درلو حیلهٔ حربیه ایله دشمن اردوسنی ، قوماندانلرینی شاشیر-دیوردی . یکیچری سرداری (سفر) ، طوپجی باشی (قره احمد) آغالرکده بیوك بیوك یارارلقلری کورولدی . « قنیژه » اوکنده بولنان دشمن اردوسی (روما ، اسپانیا ، فرانسه ، مجار) وسائره‌دن مرکب ایدی . پاشا ، عقل وتدبیری سایه‌سنده دشمن اردوسنه براقدیردیغی برمکتوب ایله قرال (فردیناند) ی مجارلردن شبهه‌لندیردی . دشمن هرهجومنده مردانه مدافعه‌لره تصادف ایده‌رك بوزیلیوردی . حتی پاپانك قرداشی اولوب ایتالیان عسکرینه قوماندا ایدن سرداربیلهٔ مقتول اولدی . کونده قلعه‌یه ایکیشربیك کولله آتیلدیغی حالده محصورینك جسارتلرینه خلل کله‌میوردی . قلعه‌نك بتون

کحالان (٤٠ دکان ٨٠ عدد . تخت روان اوزرنده کحل (سورمه) قوطو-لری ، میللر ایله کوزلری آغریقلی آدملره علاج ویره‌رك کچمشلردر) - توتیاجیان (١٠٠ نفر . قوطولر ایچنده قوروق توتیاسی ، چیچك توتیاسی ، پیغمبر سورمه‌سی کزدیره‌رك کچمشلردر . بونلرده کوز خسته‌لقلرینی توتیا ایله ایی ایتمك زعمنده ایدیلر .) - معجونجیان (٣٠٠ دکان ، ٥٠٠ عدد . تخت روان اوزرنده معجونلر ، حقه‌لر دیزه‌رك ، یاماقلری هاوانلر ایچنده « بسباسه » « کبابه » « دارچین » « دارفلفل » « قاقوله » « حولیجان » « عودالقهر » « زنجبیل » کبی بهارات دوکه‌رك ، کوموش حقه‌لره وضع ایده‌رك کچمشلردر . - جراحان (٤٠٠ دکان ٧٠٠ عدد . پرسلاح ، تخت روان اوزرلرنده ، دیش چیقاره‌جق کلبه‌دان ، منکنه ، کوسکو ، دستره . اره ، منشار ، ملقط و دها سائر آلات جراحیه‌یی دیزوب ، بعض کیمسه‌لرك قوللرینی ، باشلرینی تیمار ایده‌رك کچمشلردر) - علاج شربتجیلری (٥٠٠ دکان ٦٠٠ نفر . سلطان بایزیدده ، خواجه پاشا قربنده-

٢٧

دیوارلری ایندی. طابیه کبی ساده طوپراق ییغینی قالدی. باروتك آزلغی ظاهر اولنجه عجمی اوغلانلرندن (اوزون احمد) نامنده بری قلعه‌نك طیشاریسنده‌کی سکودلردن کموریاپه‌رق قلعه‌ده بولنان کهرچله و کبریتدن باروت اعمالنه موفق اولدی. ایچریده درت بیك کشی موجود ایدی. فقط الله‌الله ندالرینك شدت وقوتندن نمچه اردوسی ارکانی اوتوزقرق بیك کشی تخمین ایلیوردی. محاصره یتمش کونه واردیغی حالده سردار اکرمدن امداد کلمدی. بو آره‌لق دهشتلی بر پویراز اورته‌لغی طوکدیردی. اوچ کون اوچ کیجه یاغان قارانسان بانه قدر یوکسلدی. دشمن اردوسندن فرار ایدنلرك عددی چوغالدی. باخصوص سردار اکرمك (سکتوار) ه کلدیکی خبری بتون بتون قورقو ویردی. مجار عسکری ذاتاً صاووشمش و طوپ بارکیرلرینی آلوب کوتورمش ایدی. پاشا بر طوك کیجه‌سی ایتدیکی هجومك آردینی براقیه‌رق ایرتسی کون اجرا ایتدیردیکی ماهرانه مانووره‌لرله قوجه دشمن

میدانجقده، غلطه‌ده ساکن اولورلردی. لسان‌ثور، هندبا، کوکنار، نانه، زعتر کبی نباتاتك روحنی چیقاروب رنکلی شیشه‌لره قویدقلری حالده کچمشلردر) ـ کلابجیان (کل صوجیلری، ٤١ دکان، ٧٠ نفر. بعضلری قوجه‌مان بر قاطر اوزرنده کوپ قدر باقیر قازغانلر ایچنده کل صویی صاتار ادرنه‌لی خاتونلرایدی. برقسمی‌ده دکانلرده بخور صویی، ماءکادی، کلاب، ماء عنبر، عسلبند، ماء یاسمن مثللو عطریات صاتارلر. بونلر ایکی طرفه کل صویی صاچه‌رق کچمشلردر. ـ ادهان ادویه اصنافی (یاغلی علاجلر صاتان اصناف. ٨ دکان ١٤ نفر. بادمدن، سروی قوزالاغندن، جوزدن، فندقدن یاغلر چیقاریرلردی. آلایده خلقه یاسمین سنبل، کل، ریحان، قله‌مسك یاغلری ویره‌رك کچمشلردر) ـ بیمارخانه‌جیلر (او زمان استانبولده موجود بش تیمارخانه‌ده‌کی ایکی‌یوز تیمارخانه‌جی اوچ یوزی متجاوز دلیلری آلتون وکوموش‌یالدیزلی دمیر زنجیرلرله کچیرمشلردر) ـ خسته‌خانه خدمه‌سی ـ چفتجیلر (درت مولویت یرده یکرمی آلتی بیك تارلا تحریر ایدلمش

اردوسنی پریشان برحالده فراره مجبور ایده‌رك محاربات عثمانیه میاننه پك شانلی مظفریت علاوه‌سنه حسن موفق اولدی .

آلنان غنائم شونلر ایدی : ٤٢ پاره طوپ وشاهی ضربزن ١٤,٠٠٠ ایتالیان تفنکی ، ١٤٠٠٠ کولنك ، کوره‌ك ، زرین تپسیلر ، صحنلر ، سیمین اوانی ، لکن ، اللیدن زیاده اوتاغ ١٠,٠٠٠ چادر ، طبل ، کوس ، نفیر ، ناقوس ، صندوق ، فوچی ، عربه ، باروت ، جبخانه ، اطعمه ، مشروبات ، ادویه ، (فردینانند) ك غایتله قیمتدار مجوهر ومزین تختی وسائره .

(قنیژه) موفقیت شعشعه‌دارینك خبری سردار اکرم (حسن پاشا) یه (شقلوش) ده واصل اولدی . براز صکره (تیریاکی حسن پاشا) دخی کله‌رك حقنده پك چوق رعایتلر ایدلدی . استانبولدن غازی‌ٔ نامداره رتبهٔ وزارت ایله اوچ خلعت فاخره ، مرصع قلیج واوچ مزین آت کوندرلدی . (قنیژه) دن آلنان طوپلر اون بیك کشی ایله چکیله‌رك (بلغراد) ه نقل اولندی .

دولت روم ایلی طرفنده آوستریالیلر ومجارلر وآناطولیده جلالی اشقیاسی‌ایله اوغراشمقده ایکن اسپانیا ، مالطه ، فلورانسه دونانمالری دخی جزایر سواحلنده کورونمشلر ایدی . فقط قپودان جغاله زاده

و ٥٧٠٠٠ چفتجی تخمین اولنمشدر. آیاقلرنده چاریقلر، اوموزلرنده عبا، قبا، طولامه، کوناکون پشمینه خرقه، باشلرنده اوزرلری تللی تاج کلاهلر ، پك چوق صغیر و مانده‌لرك بوینوزلرینی آلتون ورق ایله یالدیزلدقلری ، هراوکوزك بلنده قوشاقلر، سیاه آطلس چوللر، بویوندروق کچیروب چیفته چیفته صبانه ، بوللوغه قوشـدقلری، اللرنده نودول، اوکندیره ، دکرن، شـوذوله، کره‌بی، رغا مثللو آلتلر اولدیغی حالده صبان سورر کبی سوروب « اکمك بندن ، برکت سندن ، ویر اللهم ویر » دیه‌رك کچمشـلردی . باغجیلر : درت مولویتده ٤٣٩٥ باغ ، باغچه، بستان تحریر ایدلمشدر. هرباغده بر آدم اولسه ، ٤٣٩٥٠ باغجی ایدر. کچنلر ترکه‌جی معرفتیله آیرلمش قرق بیك کشی ایمش. پرسلاح اولدقلری حالده اللرنده درلودرلو قازمه‌لر، چاپالر، یابالر، بل وباشلرنده تللر، چاپاطراقلر، دستره‌لر، کسرلر، درلو درلو باغ آلتلری، بوستان دولابلرینی چویرمکه مخصوص صغیرلری دونانه‌رق : اوها، دی ها بابام، الله الله رحمت ویر، یا مولی برکت ویر، یامولی

ایتالیا قیلرینی‌اوردی. فرانسه، جزایر حیدودلرندن شکایت ایده‌رك آنلرك غصب ایتدکلریماللری بادفتر باب عالی‌یه بیلدیرمش و باب عالیدن دخی ایلك دفعه اوله‌رق اجنبی بر دولتك رد مغصوباتی طلبنه مساعده ایدیله‌رك جزایر بکلر بکیلکنه اوامر مخصوصه ویرلمشدر.

ایرتسی سنه بهارنده (١٠١١) سردار حسن پاشا (استونی بلغراد)ی آلدیغی کبی اردونك (اردل) ه دونه‌رك (طمشوار) اوزرینه کیتدیکی اثناده نمچه‌لیلر بغتةً (بودین) اوکنده ظهور ایتدیلر، شهری محاصره ایلیه‌رك تضییقه باشلادیلر. حتی (پشته) یی ضبط ایله (کرز الیاس) دینیلن موقعه‌کی پالانغه‌یی آلدیلر. بو خبر سرداره وارنجه درحال امداد یوللادیغی کبی‌اردویی دخی یولدن چویره‌رك (بودین)ه عودت ایلدی. نمچه اردوسی هم قوتلی، هم‌ده اهمیتلی وضعیت آلمش‌ایدی. فقط (بودین) محافظی (محمد پاشا) نك رأیی ایله بر صباح عموم عثمانلی عسکری قلعه‌دن طیشاری‌یه خروج ایده‌رك نمچه‌لیلری

قوت ویر» دیه‌رك، غریب تاج کلاهلری اوزرنده درلو درلو چیچکلر، خلقه چیچك آته‌رق کچمشلردر. — آشیجیلر (٥٠٠ نفر. بونلر میوه‌لی آغاجلری آشیلایان اصنافدر. براوزوم آصمه‌سنه یکرمی درلو اوزوم برطوته سکز درلوطوت آشیلارلر ایمش. باشلرنده طبله‌طبله میوه، اللرنده بچقیلر، کسرلر وسائر آلتلراولدیغی حالده کچمشلردر) — سبزواتجیلر (٥٠٠ نفر، ٥٠٠ طبله اوزرینه مایدانوز، کرویز، خیار، پاطلیجان، طورپ، شالغام، قباق، قزل آغاج، تره، پراصه قویه‌رق کچمشلردر) — اتمکجیلر (٩٩٩ دکان ١٠٠٠٠ نفر. بونلر عربه اوزرنده اتمکجی دکانی یاپدقلری، کیمی خمیرکارلق، کیمی پیشیرجیلك ایتدیکی، اوستی چورك اوتلی، خاص و بیاض، حمام قبه‌سی قدر اتمکدن سیرجیلره اتمك پارچه‌سی ویردکلری حالده عربه‌لر، تخت روانلر، قیزاقلرله کچمشلردر. اتمکلرك هر بری اللی قنطار کلیرمش، قیزاقلر اوزرنده‌کی اتمکلری یتمش سکسان چفت ماندا چکیورمش. بواتمکلری برده خندق یاپوب‌اوستنه کول دوکه‌رك، درت طرفنه

مترسلرنده باصدیردیلر. طوپلرینی چیویلدیلر. بونك اوزرینه دشمن (استرغون) ه طوغری فرار ایلدی.

مع هذا آناطولی احوالی پك زیاده کسب وخامت ایتمش ایدی. (کوسه سفر پاشا) نامنده‌کی حریفك سکبانلریله لوندلری، ارضروم آلاجه آتلوسی نامیله معروف (احمد پاشا) زوربالری سیواس، (دلی حسن)، (قرمان‌طویل) و(قره‌سعید)ده مرزیفون، قسطمونی، کنغری سنجاقلرینی پایمال ایتمشلردی، بووقعه‌لر استانبولده‌کی عساکری آیاغه قالدیردی. پادشاهی سراینده‌ن چاغیردیلر. قپو آغاسی (غضنفر) ایله دارالسعاده آغاسی (عثمان آغا)نك باشلری‌اوریلوب عسکر طاغیدلدی.

— سردارا کرمك استانبوله عودتی‌اثناسنده استانبولجه بیوجك بر فتنه‌نك اساسی قوزیلیوردی. قائمقام صدارت (کوزلجه محمود پاشا) حیله ایله مفتی صنع الله افندیدن سردارك قتلنه دائر فتوا آلمش و صورت فتوایی قاضیعسکرلری جلب ایله ذاتاً طوپلانمش اولان

آتش یاقه‌رق آغیر آغیر بیشیریرلرمش. دکانلرنده رمضان پیده‌لری، صومونلر، لواشه، یوفقه اتمکاری بولنورمش — یکیچریلر اتمکجیلری (برکارخانه‌سنده ۳۰۰ نفربولنوب جمله‌سی‌ده عجمی اوغلانلری‌ایمش. یکیچری اوجاغندن‌ماعداسنه تعیین ویرمزلرایمش. فقرایه سیاه فطوره (فودله اولسه کرك) ویریرلرمش. — طوزجیلر (طوز اتمك حقیچون) دیه‌رك چکمشلردر — چورکجیلر، بورکجیلر، کورکجیلر، کاهجیان غرابیه‌جیلر. سمیت‌جیلر آرابه‌تکرلکی‌قدر سمیدلر، قطائفجیلر، شعریه‌جیلر، لقمه‌جیلر، ففوری ومرتبانی‌طباقلرده حلقه‌لی، باللی لقمه‌لر طاغیده‌رق کوزله‌مه‌جیلر برصیره‌اوله‌رق چکمشلردر. لقمه‌جی وکوزله‌مه‌جی دکانلرنده یهودیلردن برر دیده‌بان وار ایمش. یهودیلر شیروغن (شیرلاغان) یاغندن ماعدا یاغ یمزلر. مسلمانلر ایسه صاری یاغ یرلر. شاید صاری یاغ قویارلرسه یهودیلر اودکاندن آلمازلر ویمزلر. ایشته اودیده‌بان هانکی یاغ ایله یاپیلدیغنی آکلامق ایچوندر) — یکیچری سقالری (۱٦ عدد یکیچری اوطه‌سنك ۷۰۰ سقاسی وار ایدی.

زوربا عسکرك قارشیسنده تصدیق ایتدیره‌رك پادشاهه یوللامش ایدی . (محمود پاشا) ، اگر سردار قتل ایدلمزسه فساد عظیم ظهور ایده‌جکنی‌ده بیلدیرمش ایسه‌ده پاشانك عسکره اوتوز بیك فیلوری ویره‌رك بویله برقیامه سبب اولدیغی آکلاشیله‌رق قپوجیلر کتخداسی قاسم آغا قتله مأمور قیلنمش ایدی، فقط اونده بولنه‌مادی. دیگر طرفدن وزیر اعظم (حسن پاشا) زوربالرك کندی قوناغنی باصه‌رق قتلنه اقدام ایده‌جکلرینی بیلدیکی جهتله کیجه‌لین تبدیل قیافتله قوناغندن چیقه‌رق یکیچری آغاسی قپوسنه کله‌رك اورادن پادشاهه بر تلخیص یوللادی . بونده مفتی صنع الله افندینك قتلی و اوله‌مدیغی تقدیرده ردوسه نفیی عرض ایدلمشیدی . والحاصل یکیچری و اهالی برطرف ، سپاهیلر برطرف اوله‌رق سپاهیلرك مغلوبیتی و (پویراز عثمان) ایله (اوکوز محمد) کبی باشلرینك قتلیله مسئلهٔ عصیان باصدیر- یلدی. صنع الله افندی‌ردوسه سورولدی. بعده تطهیراته باشلانیله‌رق

آتلر اوزرنده تلاتین مشکای (؟) تلاتین قوغه‌لریله کلوب آتلرینك یله‌لرینی قویروقلرینی قینالایوب زیللر ، چنغراقلر ، باشلرینه بیاض آبلاق سورغوجلر قویدقلری ، سقالر سیاه چیزمه ، سیاه مشك طولامه‌لر ، باشلرنده طورنه قوشی جیغالری ایله مزین اولدیغی حالده ماطره‌لر، صوماقلرله صوویره‌رك ، (سبیل‌الله شهیدان دشت کربلا ارواحلریچون سبیل) دیه‌رك کچمشلردر . استانبولده ۹۹۹۹ چشمه اولوب ۱٤۰۰ قدر آتلی سقا وار ایدی) — سوقاق سقالری ۸۰۰۰ نفراولوب آرقه‌لرنده تلاتین قربه ، سیاه مشك‌طولامه‌لر ، اللرنده تختاب جام ، بلور ، نجف‌طاس و کاسه‌لرله کچرلرکن بعضلری (سبیل ، سبیل ، ایچنه رحمت سبیل) بعضلری : (ایچن دلتشنه فیض آلور خدادن ، حسین کربلا عشقنه الماء)، بعضلری (وسیقهم ربهم‌شراباً طهورا) وبعضلری‌ده (انا اعطیناك‌الکوثر) و(من‌الماء کل شیٔ حی) آیتلرینی اوقویه‌رق صو ویررلردی. — دکرمنجیلر (آت ایله چویریلیر دکرمنلرك‌عددی ۹۲۵ اولوب ۹۸۰۰ دکرمنجی وارایدی.) —

(تپه‌کوز رضوان، غزاز علی، بورناز محمد ، حسین خلیفه) نامنده‌کی اوك آیاقلر بر بر اعدام ایدلدی. فقط یکیچری ایله سپاهی آره‌سنه بیوك بر خصومت کیردی . یکدیکرینی تنها بولدقلرنده قتل ایدییورلر ایدی. وزیراعظم یمشجی (حسن پاشا) ایسه بتون بتون قامتی آزدیره‌رق، شـیماره‌رق سابق یکیچری آغالرندن (علی) آغایی اخناق و طرناقجی (حسن پاشا) کبی بر وزیر مدبری باب السعاده سقفی آلتنده اعدام، قائممقام سابق ساعتجی (حسن پاشا) یی طربزونه نفی، طواشی (حافظ پاشا) یی یدی قله‌یه حبس ایلدی . باخصوص قپودان دریا جغـاله زاده‌نك مسند صدارته اعتلاسندن قورقه‌رق: پاشا زوربالرله متفقدر وواجب الازاله‌در دیه تلخیصلر ویردی ایسه‌ده پادشاه آلدیرمادی . اسکی دوستلریله‌ده بوزوشوب «تجار آقچه‌سی» نامیله فقرادن و «رسم برات» دیه علمادن پاره‌لر آلدی .

بو آرالق قره‌حصـارده بولنان جلالی سرکرده‌سی (دلی حسن)

اونجیلر (٤٠٠ دکان ٦٠٠ نفر. بونلر کاملاً خرستیان اولوب شاپقه کیمشلردر. — اون الکجیلری (٣٠٠٠ قدر اولوب دکرمنلرده ، فرونلرده چالیشیرلرمش) — چالقایجیلر (بونلرده اتمك فرونلرنده دکرمنلرده چالیشان معرفلاحلری ایمش. ٣٠٠٠ نفر، برقلبورده‌کی بغدایی، آرپه‌یی، مرجمکی ، باقلایی، برنجی، داری‌یی بر بر آیرد ایدرلرمش . بونلر سفرلرده پادشاهك وسائرلرك آتلرینك یملرینی چالقایوب پاك ایدرلرمش.) — قالبورجیلر، الکجیلر، نشاسته‌جیلر ، کلاججیلر ، پکسماتجیلر، پکسمات امینی واتمکجی باشی: بیکلرجه طبله‌خاص وبیاض اتمك، اوزون چام صیریقلره دیزلمش حلقه‌لر، اوستی بادملی خشخاش وآنیسونلی چورك اوتیلی، زعفرانلی رمضان پیده‌لری، هربوکی اونر صیریق حمالی چکر کونجیلی، یومورطه‌لی چورکلر ، صنعی فرونلر ایله چکمشدر .

محمل شریف (که صره امینلرنده طورور. درت کوشه‌لی، قبه‌سی سیوری درت کوشه طوپ علملی، صراحی آلتون یالدیزلی، درت کوشه‌سنده یالدیزلی طوپلر

کتخداسنی استانبوله یوللادی . استعفای قصور ایتدی . مرقومه بوسنه ایالتی ویریله‌رك رفقاسندن (طورناجی باشی) ایله کتخداسی (شاه ویردی) یه طبل وعلم وخلعت یوللاندی . (دلی حسن) اشقیایی طاغیده‌رق و(کلیبولی) دن کچه‌رك (باغراد)ده سردار (لالا محمد پاشا) معیتنه کیتدی .

صدر اعظم ، برآز اول سویلدیکمز اوزره هر کون بر درلو معاملهٔ غریبه ایله اظهار ایده‌رك شیخ‌الاسلام (ابوالمیامن) افندی ایله یکیچری وقیزلر آغالریله‌ده آره‌سی آچیلدی . بالآخره قیزلر آغاسی (عبدالرزاق آغا) حضورده (حسن پاشا) نك فعل مستبدانه‌سنی آکلاته‌رق مقصدی والده سلطانی اخراج و تبعید ایتمکدر دیدی ، پادشاه دخی ذاتاً پاشانك اطوار واوضاعندن بیقمش اولمغله بر دیوان کونی عزل ایدلدی . پاشا سودلیجه‌ده‌کی سراینه چکیلدی . فقط بودفعه‌ده یکیچریلر آیاقلانه‌رق ابقاسنی ایسته‌دیلر ایسه‌ده یکیچری

بولنان، اوزری سیاه کعبه اورتوسی ایله صیرمه ایشلمه‌لی بر محمل اولوب کوتورن دوه‌لر قینه‌لی؛ اوزرلری آلتون‌ایله دونانمش. دیزکینلری کوموش ؛ باشلری تللی ایمش. محملك‌ایچنده برچوجق‌سکاه مقامندن «فتح شریف» اوقور ودرت‌کوشه‌سی چاریار کزین وسائر اصحاب کرامك قلیجلریله دونادلمش ، دوه‌نك دیزکینی عکام ومشعلجیلرك النده بولنورمش. (عکاملر) ۵۰۰۰ راده‌سنده اولوب اللرنده (قدوسه) و(مقرفه) چاله‌رق، ال‌چیربه‌رق، ماوال اوقویه‌رق، محمل‌شریف یاننده (الله ینصر السلطان) دیه‌رك ، مشعلجیلر کونا کون سنبل ، ارغوان ، لاله ، ریحان طولو وصاپلری صاری اطلسلی مشعللرله محمل شریفك آردی صره الله الله دیه‌رك کچمشلردر .

سز بو آلایه اونجی اون‌برنجی حتی‌اون‌ایکنجی عصرك حیاتی نظریله باقوب برفکر آلك. بونلردن صکره (شاطر) لر اللرنده (تبرمسلمی) لرله کچمشلردر . ۱۰۶۰ نفرایمشلر. چلبی دییورکه: بونلردن‌صکره‌ده (اتمکجی باشی، طورشوجی

آغالغنه تعیین ایدیلن (ترك احمد آغا) نك تدبیری و علمانك نصیحتیله وازکچدیلر. وقعه‌دن اون کون صکره دخی بوستانجی‌باشی سودلیجه‌یه کوندریله‌رك (حسن پاشا) خندان آغا باغچه‌سی دینیلان محلده اعدام قیلندی. مهر صدارت مصر والیسی (یاوز علی پاشا) یه ویریلدی.

(بلغراد) ده بولنان قریم خانی (دلی حسن) ك اورایه ورودی اوزرینه: بن اشقیاالقدن کلمه کروه ایله برسنجاق آلتنده محاربه ایده‌مم دیه قریمه چکیلدی کیتدی.

— ۳ —

ایران سفری — (شاه عباس) انکلیز اصیلزاده‌سی (روبرت شرله‌ی) ك تعلیم ایتدیکی دیپلوماسی درسنی ایجه آلدقدن صکره فرانسه قرالیله وندیك جمهورینه و آوستریا ایمپراطوریله (طوسقانه)

باشی، ایچ اوغلانلریله یکیچری سقا باشیسی، خنکار باشیسی، پکسماتجی‌باشی، طوز امینی، پکسمات امینی، اتمکجیلر کتخداسی، شیخلری، نقیبلری، چاوشلری، ییکیت باشیلری ایچ اوغلانلری اللرنده یدیشر بوغوم بصره قارغیسی و حربه و مزراقلر اولدیغی حالده، بونلردن صکره آل عثمانك اون ایکی قات مهترخانه‌سی، یکرمی چفت بیاض دوه اوزرنده سکسان عدد کوس خاقانی چاله‌رق کچمشلردر — قره دکز کمیجیلری (مراد رابع عصرنده ۹۰۰۰ قره دکز کمیجیسی وار ایمش. بونلر شایقه، قره‌مرسل، زربنا، چکه‌لوه، منکسله اسملرنده‌کی کمیلرله قره‌دکزده کزرلردی. آلای کوننددن اول برقاچ کمی‌یی (قازاق کمیسی) شکلنه قویوب قره‌دکزه کوندرمشلر، بعده کندیلری کیدوب اوکمیلری یدکه آله‌رق آلای کوشکی قربنده آنلرله جنك تقلیدی یاپمشلردر. — قلفاتجیلر (۳۰۰ دکان ۱۰۰۰) پرسلاح، قیزاقار اوزرنده کمیلر قلفات ایده‌رك اللرنده طوقماقلر، مالالر، مالاهطالر، آرقه‌لرنده زفت وقطران بولاشیق البسه، باشلرنده کنویر دستار ودمیر چنکال حربه‌لری

غران دوقه‌لغنه وپاپایه سفیرلر یوللایه‌رق جمله‌سنی دولت عثمانیه علیهنه چویرمکه اقدام ایله‌مش ایدیسه‌ده موفق اوله‌مامش ایدی . فقط (تبریز) ده بولنان عساکر مستحفظه‌مرده راحت طورمیوب اطرافه صارقیندیلق ایتمکدن واوته‌ده بریده یغماکرلکدن خالی قالمیورلردی. حتی کرد بکلرندن (سلماس) حاکمی (غازی) بکه دخی تعرض ایده‌رك اموالنی غصب ایتدیلر. (غازی بك) دخی (شاه عباس) ه التجا ایلدی. شاه کندیسنه خانلق ویرمکله برابر (تاج و تیغ و کمر) یوللادی . بوخبر (تبریز) لیلری بتون بتون غضبه کتیروب (روان) والیسی (شریف پاشا) تسکین فتنه وهیجانه چالیشدی ایسه‌ده مثمر اولمادی . النهایه کتخدا (عثمان آغا) یی سردار نصب ایلدی . (عثمان آغا) (نخجوان) ه کلدکده (غازی بك) ی سفیر ارسالیله دائرهٔ اطاعته دعوت ایلدی . بك دیکله‌میوب (قارنی یاریق) دینیلن قلعه‌یه قپاندی. حصار محاصره ایدلدیکی اثناده سوروندن آتلایه‌رق خراسانه

اوجنده کاغد خانه طاغلرینك سپورکه فونده‌سی اولدیغی حالده کچمشلردر . ــ مرانقوزلر (غلطه ، طوپخانه ، قاسم پاشاده‌کی لونجه یرلرنده ایشله‌ین کمی اوسته‌لری اولوب ۳۰۰۰ نفردر . بونلرده اسلام ، روم ، فرنك قاریشیقدر . اللرنده کسر ، اوستره ، حزار ، چیرپیلرله قیزاقلر اوزرنده کمی‌یاپه‌رق کچمشلردر. ــ اورغانجیلر (غلطه خندق ، ترسانه آردی ، اوق میدانی کبی یرلرده ساکن ۵۰۰ نفر اولوب : جان قورتاران ، غومنه ، پالامار ، خورمالیفی ، کندیردن اصبارجنه ٔ مرسل خلاط کبی قطرانلی ایپلری و سفر ایچون طوپ پالاماری بوکرلرمش ــ کندیرجیلر : کندیر ایپی وکندیر کتنی ، یلکنجیلر : مایصیره ، چنبر ، البوراتا ، ترنکته ، چکه‌لوه بیچیمی دیدکاری یلکنلر بیچه‌رك ، زفتجیلر ، قطرانجیلر : زفت ، رچینه ، چام ساقزی ، قطران ، سرنجیلر : سرن ، دیرك ، کورك اکه‌کی ، تخته ، بودوسلامه ، پره‌چولیا ، قاین ، قورروش ، مزریه کبی کراسته‌لر صاته‌رق ، طلومبه‌جیلر (کمیلره طولان صویی چکنلر) ، پوصله‌جیلر

قاچدی. درونندهکیلرده بر ایکی کون مدافعهدن صکره قلعهیی تسلیم ایتدیلر.

غازی، (شاه عباس) ه (اصفهان) ده ملاقی اولدی. شاه، غازینك (تبریز) ك ضبطی حقندهکی تلقیناتنه بناءً معیتندهکی برقاچ بیك عسکرله حرکت ویولده التزام سرعت ایدهرك یکرمی کونلك یولی طقوز کونده قطع ایلدی. یولده (تولنکی) و (کوك طولاق) اشقیاسیله (اردبیل) حاکمی (ذوالفقار) خان عسکرینی آلهرق اون بش بیك کشی ایله (صوفیان) قریهسنه کلدی. وقوعهکلن محاربهده عثمانلی عسکرینك آزلغی سبب مغلوبیت اولدی. حتی (نخجوان) بکلربکی (محمود) و (آخستحه) بکلربکی (خلیلیپاشا) لر شهید و (تبریز) والیسی (علی پاشا) اثنای جدالده پك چوق آثار جسارت وشجاعت کوستردیکی حالده اك صوکنده (نخجوان) لیلرك عدممعاونتی یوزندن مجروحاً اسیر اولدی.

(قبلهنماجیلر)، قوم‌ساعتجیلر، خریطهجیلر: (که برقاچ لسانه وعلیالخصوص لاتینجهیه آشنا ایمشلر، بونلر حکمای سالفهنك علم هیئت تألیفاتندن اولان «اطلس‌مینور جغرافیا، پاپا مونتا» کبی کتابلری اوقویهرق خریطه یاپارلر وکمیجیلره صاتارلر ایمش) — طالعجیلر، کونباشی آغالری (کمی تحلیصیه هیئتلری ایمش. ٥٠٠ نفر)، بغدای وآرپه تولونجیلری، قرهدکز بازرکانلری، بحر سفید رئیسلری (بونلرده اسلام و روم قاریشق اولوب کمیلری دردر بشر قات انبارلی، ایکیشر یاتیرمه طوپلو، بشر قات پلاوره قیچلی قراوانهلر اولوب قیچلرنده باغچه، حمام وال دکرمنی وار ایمش. سرای بورننده اوچ یایلیم طوپ آتهرق سکز بیكقدر طال سلاح جزایر تفنکلیسی، قرمزی قشلقجی، یلکنجی، دولکجی، چوردجی، ایلجی، قازلیجی، استنقاجی، غوماناجی، قومانیاجی دایلر ایله کچمشلر آلای کوشکی اوکنده کویا دشمن کمیلرینه تصادف ایتمشلر کبی طوپ آتهرق محاربه تقلیدی یاپمشلردر. چلبی دییورکه: ٣٠٠٠ قپودان، ٦٠٠ قالیون ٢٠٠٠ شایقه

(شاه عباس) بوغالبیت اوزرینه (تبریز) ه کیتدی. عسکرینك زیاده‌لکنی و تسخیر ایتدیکی تقدیرده ایچریده‌کیلرك جمله‌سنی قتل ایده‌جکنی الده ایتدیکی آدملری واسطه‌سیله اشاعه ایتمش و قلعه‌یی تسلیم‌ایتدکلری حالده مال‌ومناللرینه وعرض وعیاللرینه طوقونمیه‌جغنی بیلدیرمش‌ایدی. محصورین دخی‌اینانه‌رق قلعه‌یی تسلیم ایتمش‌ایسه‌لرده شاه سوزنده طورمیوب یغما ایتدیردی و عرضه تسلط کبی جنایات فاحشه‌یه میدان ویردی. بعده (نخجوان) ایله (اریوان) اوزرینه یوریدی. بوصیره‌ده (قصاب حاجی) و (بایندر) نامنده برایکی سرکرده دخی (اردوباد)ی و (چراق‌سلطان) نامنده دیکر برشقی دخی (چلها) موقعنی تسخیر ایتدیلر. (النجه) و (جوان شیر) قلعه‌لری دخی ایرانیلر النه دوشدی. فقط (وان) والیسی (شریف پاشا) ، خضر پاشا زاده (محمدپاشا) ایله یوللادیغی عسکرله قصاب‌حاجی‌یی (اردوباد)ده باصدیروب رفیقی (بایندری) ایله قتل وعونه‌سنی تدمیر ایتدیردی.

و قره مرسل و ۲۷۰۰۰ نفر وار ایدی دییور. آق دکز و پرمه وقایق مرانغوزلری ایله ماونه‌جی (۸۰۰)، قایقجی (۷۰۰۰)، پرمه‌جی (٤٧١٣)، مصر وسواحل بحرسفید تجاراصنافی: (که بونلر ایچنده بال قپاننده حاجی قاسم، داهیه حاجی انوار، فرهاد نعمة‌الله کبی ملیونر، اونر قلیونه، بشرخان صاحبی نیجه ارباب تجارت بولندیغی وهربرینك هند، یمن، عربستان. عجم و اوروپاده اور- تاقلری اولدیغی متواتردر. بونلر سمور لباچه‌لره مستغرق اوله‌رق قرق اللی خدمتکارلریله، تخت روان اوزرنده دکانلرینی لعل، یاقوت، مرصع جواهرله تزیین ایده‌رك مجوهر مجره، بخوردان ایچلرنده عود و عنبر یاقه‌رق چکمشلردر - برنجی، مرجکجی، حناجی، حصیرجی، کتنجی، شکر وقهوه‌جیلر، وزرایه، علمایه، منلالره پولیچه‌جیلك ایدوب تجاره قاریشان (شاه‌بندر)، بازرکان باشی اصنافی، بعده قصابلر (۹۹۹ دکان ۱۷۰۰ نفر اولوب بونلر تخت روانلر اوزرنده قرقر اللیشر قیه‌کلیر قره‌مان، ترکمان، میخالیچ، بورسه‌ده عثمانجق قویونلرینی کله و پاچه‌لریله یوزوب اوستلرینه بیاض یاغ اوزرینه لعل کون کلهر،

معهذا عسکر آره‌سنه شاهك اردوسنك ازدحامی روایتلرندن طولانی قورقو کیرمش ایدی . حتی (نخجوان) محـافظلری قلعه‌یی ترك ایله (روان) ه قاچدیلر . بوائناده شـاهدن کلن بر نامه‌ده مقصـدینك (روان) ی دخی فتح ایتدکدن صکره (آذربایجان) ه استیلا و (کنجه) ایله (شروان) ی‌ده آله‌رق قیشی (قره باغ) ده امرار ایتمك اولدیغنی بیلدیرمش ایدی. نامه استانبوله کوندرلدی. فی الواقع شاه (نخجوان) ی آلدی . اورادن (روان) اوزرینه یوربیه‌رك ایکی اوچ کون امتداد ایدن محاربه‌ده استحصـال موفقیت ایده‌مینجه ینه اعمال حیل و حتی (یخشی) چاوش نامنده بریله قلعه محصورینك متانت وجسارتنه ایقاع خلل ایتمك ایسته‌دی ایسه‌ده عسکر (یخشی) چاوشی پاره‌لدیلر .

شاه ایرانك نقض عهد ایلدیکی استانبولده خبر آلنیر آلنماز عقد مجلس ایدیله‌رك طربزونده منفی بولنان ساعتجی (حسن پاشا) ایران سفری سردارلغنه تعیین ایدلدی. ولایاته سفرایچون امرلر ویرلدی.

صاری زعفرانلر نقش، بوینوزلری آلتون وکموش ورقلرله تزیین ایده‌رك برنج کفه‌لی ترازولریله وزن ایده‌رك) سلحخانه‌جیلر، صغیر قصـابلری، یهودی قصـابلری، ماندیره‌جیلر، چفتلك اصنافی (که اسـتانبول اطرافنده ۱۰۶۰ چفتلك وار ایمش) آغیلجیلر (اسـتانبول اطرافنده ایکی بیك آغیل وار ایمش. تازه پینیر، قایماق کوله‌مز، یغورت، کسمیك، آغز، تلمه پینیری، تره‌یاغی یاپارلرایمش) اکرك‌جیلر (استانبول جوارنده سکزیوز اکرك موجودایدی. «اکرك» : طاغلر و اورمانلر ایچنده صغیر، کچی وقویون یتاقلری دیمکدر) چوبانلر، سودجیلر، پینیرجیلر، قایماقجیلر ، یوغوردجی باشی، یوغورتجیلر، تلمه‌جیلر، موجیلر، بالموجیلر (دوکـ‌کاری موملری شمعه‌خانه امینی مهرلر ایمش . مهرسزلرینه سـاخته نظریله باقیلیر و جزا ویریلیرمش) آت میدانی قصـابلری (که یکیچری اوطه‌لرینه قیون اتی ویریرلر وبو اوطه‌لره « سـکردم » اوطه‌لر دیرلردی .) یدی قله ، باغچه قپوسی فنارجیلری ، اسقطجیلر ، یکیچری ماندیره‌جی اصنافی (که اصطرانجه طاغلرنده

سلطان (محمد) ثالث بوآرالق منحرف المزاج اوله‌رق وفات ایلدی (١٠١٢). اوتوز سکز یاشلرنده ایدی. طقوز سنه ایکی آی سلطنت ایتمشدر.

دور حکومتنده وکلا و وزرانك اللرندن زمام حکومتی آله‌رق ادارهٔ ذاتیه مسلکنه کیتمه‌سی کندیسندن زیاده والده سلطانك تشویقاتنه حکم ایدیله‌بیلیر. (اکری) فتحیله (خاچ اووا) مظفریتنده غیرت واقدامك کیملرك ثبات ومتانتیله ثمره‌دار اولدیغی معلومکزدر. پدرلرینك نعشی هنوز کوزلری اوکنده بولنان اون طقوز برادری غیر معقول بر قانونه اتباعاً قتل ایتدیرمکده‌کی حسیت و حساسیت زمانمزك تفسیر ایده‌میه‌جکی اجراآتندر!

زماننده (آوستریا، مجار، افلاق، بغدان) احوالی دیکر کون اولدیغی کبی آناطولی دخی خیلیدن خیلی‌یه بوزولمش و (دلی حسن) کبی برشقینك بوسنه بکلربکیلکی ایله اردوی عثمانی‌یه دخولی ضعف اداره‌نك

بکلك مانده‌لری بکارلر ایمش) آرسلانخانه اصنافی (١٠٠ نفر اولوب اللرنده جیلان انندن آفیونلی و داریلی معجونلر، بغداد قارغیسی عصالر، بوغازلرنده پرانغه قالینلغنده درت زنجیر بولنان اون آرسلان، بش ببر، اون ایکی قپلان، قورد، صیرتلان، تلکی، چقال «حیوانات باغچه‌سی دیمك» ایله کچمشلردر. بونلر بر آرسلان غضبه کلوبده هجوم ایده‌جك اولورسه الندەکی داریلی جیلان اتنی بورننه صونه‌رق باییلدیرلرمش) آیجیلر (قبطی) باشجیلر، جلب اصنافی، صغیر پاصدیرمه‌جیلری (پاصدیرمه امینی. پاصدیرمه نائبی وار ایدی. امین باج آلیر، نائب دعوالرینی دیکلر ایمش) کیریشجی، طوتقالجی، اسیرخانه اماتی اصنافی (که بونلرك بر آغاسی و ٤٠٠ نفری کتخداسی، شیخی، چاوشلری دلاللری وار ایدی. بونلر رؤس همایون ایله کتخدا وشیخ اولورلردی. بوامانت سنوی یوز کیسه‌یه التزامه ویریلیرمش. استانبولده طاووق پازارنده حالا اسیر بازاری دینیلن محلده تحتانی وفوقانی اوچ یوز حجره‌لی برمحل اولوب امین اولان کیمسه دمیر کلیدلی قپوسنك اوکنده

الك بارز علائمندن معدود بولنمشدر. (شاه عباس) غائله‌سی صوك زمانه مصادفدر.

(سلطان سلیم، سلطان محمود، سلطان احمد)ناملرنده اوچ شهزاده‌سی دنیایه کلمشیدی. سلیم (١٠٥٥) تاریخنده وفات ایتمش، (محمود) (١٠١١) تاریخنده بر شیخك تخت سلطنته چیقه‌جقسك دیه یاپدیغی وفق ایله آره‌لرنده تعاطی ایدیلن مکتوبلردن طولایی دارالسعاده آغاسی مزور (عبدالرزاق)ك اهانتیله مقتول اولمش ایدی. دقت ایدیله‌جك اولورسه قتل الاخ، قتل الاولاد، قتل الوزرا کبی کویا سیاست زمانه‌نك ایجابات مبرمه‌سندن معدود اولان اجراآتك عهدنده اجتماع ایلدیکی کوریلور. اکری‌یه عزیمتنده و خاچ اووا محاربه‌سنده کوستردیکی ترددلر کندیسنك جسور اولمدیغنی بیلدیرر.

(محمد) ثالثك شعره انتسابی و (عدلی) تخلص ایلدیکنی‌ده یازان ومشهور تاریخ صاحبی اولان وقعه نویس «نعیما» بودورده یتیشمشدر.

اوطورر وصاتیلان کوله ویاجاریه‌دن عشر آلیر ایمش؛ اسیرجی بازرکانلری ایکی بیك قدر اولوب کورجستان، قفقاسیاده منغره‌لی، دادجان، آبازه و چرکس وقریمدن غزا مالی اوله‌رق کوله وجاریه کتیررلرمش) — طوز امانتی اصنافی، باروتخانه امانتی، ضربخانه امانتی اصنافی (که او زمانلر ضربخانه بایزیدده ایدی. بوراسی برمناسترایکن فاتح ییقدیروب ضربخانه یاپمش ایمش. امانتنه اکثریا قبه وزراسندن بری تعیین اولنوردی. جلوس زمانلرنده یومیه اون قنطار کوموش وبرقنطار آلتون وعادی زمانلرده یومی برقنطار کوموش و اون قنطار مانغر کسیلیر ایمش) قالجی، کهله‌جی اصنافی (بونلر سکه ضربی ایچون چکیلمش تلی پارچه پارچه کسدکلری ایچون کهله‌جی دنیلمش. ضربخانه اصنافندن برندن بر خطا صادر اولورسه امین اولان ذات امان ویرمیوب اللرینی کسر، ضربخانه قپوسی اوکنه براقیرمش). کومش آرایجیلر (که بونلر یکیچری اوجاغندن اولوب اللرنده حیزران دکنکلر بولنور، اون کشی ایله برابر کزن ٣٠٠ قدر آدم

اون بشنجی باب

برنجی سلطان احمد

— ١ —

١٠١٢ ده عثمانلی تختنه جالس اولدی. هنوز اون دزت یاشلرنده ایدی .

محمد ثالثك خستەلکی خارجده طویولمامش ایدی . صدر اعظم (یاووز علی پاشا) مصرده اولدیغی جهتله قائممقام (قاسم پاشا) صباح نمازندن صکره دیوانه کلدی . بوصرەده قپوجیلر کتخداسی باب السعاده آغاسنك ویردیکی بر دستماله ملفوف تذکرەیی کتیردی .

ایمش . شبهه ایتدکلرینك کیسەلرینی یوقلایوب قلب آقچه بولدقلرنده حاکمه کوتوروب کیمدن آلدك دیه صورارلر ، جرم تحقق ایدنجه ایکی النی کسوب آصارلر ایمش) - چوقه انباری اماتتی (اوزمانلرده سکسان بیك یکیچری ایچون سلانیکدن ماوی چوقه کلیر و بوانباره قونورمش . انبار لیلهٔ قدرده آچیلیر وقول کتخداسی، اوجاق آغالری، انبار امینی وانبار چورباجیسی حاضر اولدقلری حالده یوز آلتمش ایکی اوطه یکیچریسنه اونر آرشون چوقه و آستار ، صاریق وکوملك ویریلیر ایمش) - بغدای امینی اصنافی (اوزمان استانبوله کسندیره قولون، بش تپه ودوبریجەدن بغدای کلیردی) - آرپه انباری امینی، کیلارامینی اودون انباری امینی ، اوتلق انباری امینی ، طاووق امینی (مطبخ عامره ایچون طاووق تدارك ایدرمش) ، شهر امینی (ابنیهٔ امیریه تعمیراتنه نظارت ایدردی) چارداق امینی اصنافی ، قیومجی اصنافی (یاوز سلطان سلیم ایله سلطان سلیمان قیومجیلق بیلیرلرمش) جواهرجیلر (٦٠٠ کشی اولوب

برنجی سلطان احمد

پاشا تذکره‌یی اوقویه‌مادی. چونکه حرفلر، کلمه‌لر نقطه‌سز ایدی. حتی بابام تعبیری کورینه ایلیشنجه:

— بو یازی پادشاهمزك یازیسی دکلدر. الفاظ و عباراتی اوقویه‌میور. ایچنده اولان بابام تعبیری پادشاهمزك ایسه حیاتده بابالری یوقدر. دیدی و حسن بك‌زاده نامیله معروف برینی چاغیروب اوقوتدی. مکر تذکره‌نك مفهومی شو ایمش.

خانلرده اوطوررلرمش. هندوستان الماسی، لعل بدخشان، نیشاپور فیروزه‌سی، سودان عین‌السه‌کی، سیلان یاقوتی، مرجان و سائره صاتارلرمش) ـ اینجی‌جیلر (موسوی)، زرکران اصنافی (قاقمه‌جیلر)، ساعتجی اصنافی (اوزمان معتبر اولان ساعتلر: آلمان، اسپانیا، فرانسه، جان پترو، قشپر، بلبل، یوسف‌چلبی ناملرنده‌کی ساعتلر ایدی.) تمغاجی باشی اصنافی: (قیومجیلره نظارت ایدر، ایشلرینی تمغالر. تمغاسی سکه تمغاسی کبی دکلدر. «اهل خبره»: برکشی اولوب آلتون و کوموش اوانی‌یه فیئات ویرر. رسمی مأموردر) کوموش خانه‌جیلر (رمادجی دینیلن اصنافك قیومجی و ساعتجی دکانلرینی‌سوپوره‌رك صاتدقاری سوپرونتی‌یی اریدوب کوموش چیقاریرلردی) تیزابجی اصنافی (کزابجی دینیردی. تیزاب دینیلن مایع ایله باقیرده، قورشونده بولنان کوموش، کوموشده‌کی آلتونی اریدوب

— سن که (قاسم پاشا) سك. بابام الله امریله وفات ایلدی. وبن تخت سلطنته جلوس ایلدم . شهری محکم ضبط ایلیه‌سك. برفساداولورسه سنك باشکی کسرم.

(قاسم پاشا) شاشیردی ودارالسعاده آغاسنه بزی امتحانمی ایدییور- سکز ، یوقسه باشقه بر مقصدمی وار مألنده بر تذکره یازدی. بونك اوزرینه (قاسم پاشا) عرض اوطه‌سنه دعوت ایدلدی. اوطه‌یه کیردیکنده (سلطان احمد)ی تخت عثمانی‌یه جالس اولمش کوردی . علامت ماتم اوله‌رق سیاه شمله صارمشیدی .

برادر پادشاهی — کرك شعوری محدود اولمسی و کرك والده سلطانك شفاعتی سایه‌سنده — قتل ایدلمکدن قورتولدی . ایچ خزینه‌دن عسکره یدی یوز بیك آلتون عطیه ویریلدی.

(سلطان احمد) هنوز سنت ایدلمه‌مش ایدی . جلوسندن برآی صکره سلیمانیه جامعنده جمعه نمازینی قیلدی . کیجه‌سی رسم ختان اجرا ایدیلوب شنلکلر اجرا ایدلدی .

تجارت ایدن اصناف)- قفسداران اصنافی (پرنج تل قفسلر یاپارلردی) الماسجیلر، حکاکلر، مهرجیلر (مهرجیلرك برنوعی دها وارایمش که بونلر تعلیق نسخ ، رقعه وریحانی طلسملر یازار و قازارلر ایمش) - قیومجی قلمکارلری، صیرمه کشلر ، دمیر تاجیلر ، پوته‌جیلر ، بوره‌جیلر (قیومجی اهمجیلری ایدی . بوره تکیرج کبی بر معدن اولوب کوموش وآلتون اکله‌مکده استعمال ایدیلیردی) جیوه‌جیلر، دواتجیلر (دبویتجیلر)، تنکه‌جیلر ، بیچاقجیلر ، دوکمه‌جیلر ، (۱۰۰۰ دکان ۱۳۰۰ نفر) کوسره‌جیلر (که قورشون وزمپاره‌دن اسطوره بیچاق وسائره بیله‌مك ایچون کوسه‌ره یاپارلردی) یایجیلر (۲۰۰ دکان و۳۰۰ نفر) زنبرکجیلر صپانجیلر ، کمانکشلر ، تیرانداز اصنافی (بونلرك دکانلری یوقدر . تعلیمخانه‌لری کارخانه‌لری واردر .) زهکیرجی (بونلر دکانلرینی دکز آرسلانی، بالق دیشی ، صیغیر قوچ بوینوزی، قنوس برونی، کرکدن بوینوزی ایله دوناته‌رق بکمشلردر) مطراقجی ، کرزجی پهلوانلر (بونلر مطراق اوینانه‌رق ، کرزبازلر، اورته‌چکمه،

صدر اعظم (یاوز علی پاشا) آوستریا وجغاله زاده (سنان پاشا) دخی ایران سفرینه مأمور اولدیلر .

ایران سفری — (شاه عباس) آلتی آیدنبری (روان) ی محاصره ایلیوردی . محصورلرك تاب وتوانی کسیلمش و ایچریده آنجق بش یوز جنکاری قالمش ایدی. (شریف پاشا) مستحفظلرك سالماً چیقوب کیتملری شرطیله قلعه‌یی تسلیم ایلدی . فقط شاه مشارالیهی قتل ایتدی .

(شاه عباس) اولجه آلدیغی اسیرلر میاننده بولنان علمایی :

-- سز قیزلباش طائفه‌سندن برینك قتلی‌یتمش کافر قتلنه معادلدر دیه فتوا ویرنلرسکز . سوزیله خصیه‌لرینی و جکرلرینی پاره‌رق قتل ایله‌مشدی. (روان)ی ضبط ایتدکدن صکره (شماخی) و(شروان)ی‌ده آلدی . (شیخلو) قریه‌سی اهالیسی سنی‌المذهب اولملریله جمله‌سنی قتل ایتدی وکوچك چوجقلری خرمنلرده‌کی (دوکن) لر آلتنده ازه‌رك اولدوردی . شاه قارشوسنده قوت اولمدیغی جهتله ایلریلیه‌رك (آقچه

آصمه دکمه ، صالمه ، صائق ، چارطوپ ، شش طوپ دیدکاری کرزلری باشلرنده چویره‌رك پهلوانلر شیراز ، کسه‌بند ، ترس کپجه ، پیش‌قبضه ، یان‌باشه ، جزائر صارمه‌سی ، بوغمه ، قره‌قوش اسمارینی ویردکاری کورش اویونلرینی یاپه‌رق یچمشلردر) آوجیلر ، یلپازه‌جیلر ، سورغوججیلر ، (کوکرجین بسله‌ینلر) طاووقجیلر ، قوشبازلر ، بابل‌جیلر ، ایچیلر ، دولمه‌جیلر (دولامه برنوع یکیچری روباسی ایدی‌که اتکارینی بللرینه دولادقلرندن ناشی دولامه دینیلمشیدی) . قباه‌جیلر (انتاری ، خرقه و امثالی روبا) حلاجلر ، تاقیه‌جیلر ، قاووقجیلر ، کله‌پوشجیلر ، یورغانجیلر ، زنجف اوتوجیلری (زنجف'ویه‌لی دیدکاری علما خلعتی یاپانلر) کوملکجیلر ، دلبندجیلر ، یاغلقجیلر ، اوروجیلر ، چولحه‌لر ، ایپلکجیلر غزازلر (ایپکجیلر) ، ابریشیم‌جیلر ، ایپك دوکمه‌جیلر ، چادرجیلر ، طنابجیلر ، قولانجیلر ، کورکجیلر (۵۰۰ دکان و ۲۰۰۰ نفر. بونلر آلایده تخت روان اوزرنده

قلعه) و (قارص) ی دخی تسخیر ایله‌دی . سردارلرندن (امیرکونه) خان (آقچه قلعه) ده قتل عام اجرا ایتدیکی کبی ارمنی رعایاسنی دخی سوروب (اصفهان)ه یوللادی. بوطرف آلای بکی (کنعان) بکی اسیر ایده‌رك شاهه کوندرمکله اودخی بیچاره‌یی طوپك آغزینه باغلایه‌رق (روان) ه طوغری آتدیردی .

ایران سفرینه مأمور اولان جغاله زاده یولده عسکر طوپلامق کبی تأخری موجب مانعه‌لرله آنجق قیش زمانی (قارص) ه واره‌بیلدی. (شاه عباس) ایسه (تبریز) اوزرینه چکیلمش واهالیسی اولجه طاغیدلمش اولمغله ذخیره خصوصنده پك زیاده مضایقه‌یه اوغرامش ایدی. جغاله زاده قیش بهانه‌سیله شاهی تعقیب ایتمدیکی کبی (حلب ، دیاربکر) طرفلرنده قیشلامغه دخی رضا کوسترمیه‌رك (وان) ه قپاندی . کرد بکلرینی دعوت ایدوب شهرده درنك ایتمکده ایکن (شاه عباس) (الله ویردی) خان قومانداسیله عسکر کونده‌ره‌رك (وان) ی محاصره ایلدی . (سنان پاشا) وان کولنده برکمی‌یه بینه‌رك

دکانلرینی سمور ، وشق ، زرداوا ، صانصار ، سنجاب ، سمورپاچه‌سی ، سمور قفاسی ، قاقم ، اوردك ، قوغو ، سقا ، تلکی بوغازی کورکلرله تزیین ایده‌رك کچمشلردر . بوآلایده محمود پاشا چارشوسنده‌کی روم کورکجیلری دخی ترس کورك کییه‌رك باشلرینه آیی پوستلرندن کلاهلر یاپه‌رق قپلان ، آرسلان ، قورد دریلرینه صارینمشلردر) . سمور قالپاقجیلر و سمور بازرکانلری (ترقوس کولنده آولادقلری قوغو ، سقا ، یشیل باش اوردك وسائره‌نك بوغازلرینی کورکجی‌باشی وقنادلرینی اوقجی باشی‌یه ویریرلردی.) قوش آوجیلری ، پارسجیلر (پادشاهك پارس دینیلن قپلان جنسندن حیوانلرینی آلتون و کوموش زنجیرلرله چکه‌رك ـ آرسلانجی کتخداسی اصنافی (اللی عدد آرسلانجی آرسلان ، قپلان ، آیی ، قورد ، اندیق ، صیرتلانلرله کچمشلردر.) دباغلر (بونلر ایچلرینه دوشن برقانلی ویاخرسزی حاکمه تسلیم ایتمیوب دباغت ایچون قوللانیلان کوپك نجسی

(عادلجواز) ه قاچدی و اورادن دخی آت سوره‌رك (ارضروم) ه ایریشدی (۱۰۱۳) .

(۱۰۱٤) ده شاهك چرخه‌جیلرینی مغلوب ایتدی ایسه‌ده (تبریز) کولی طرفلرنده کوسه (سفر پاشا) مشورتسز و تدبیرسزجه حرکتله (تبریز) بکلربکی (تکه‌لی پاشا) یی وسائر اون آلتی بکلربکنی کندیسنه اویدیره‌رق وسردارك عجله ایتمسون دیه یوللادیغی امرلری دیکله‌میه‌رك (الله‌ویردی) خان آلایی اوزرینه آتیلدی . بو آلایله برابر (ذوالفقار خان) آلاینی دخی مغلوب ایده‌رك شاهی مضطر برحالده براقدی . لکن تعقیبده پك زیاده ایلری‌یه کیده‌رك خط رجعتنی کسدیردی . ایرانیلرك هجومی اوزرینه یورغون عسکریله تکرار حربه باشلادی ایسه‌ده مجروحاً اسیر دوشدی . شاه حضورینه کوتورلدکده لسان شتم ایله جواب ویردیکندن طولایی قتل ایدلدی . جغاله زاده بو مغلوبیت اوزرینه (وان) ه دوندی . (حلب) بکلربکیسی جانپولاد زاده (حسین پاشا) دخی حلب عسکریله کلیرکن فراریلرك : سردار مغلوب اولدی

ادمان ایتدیررلر و کندیلری‌ده صالیویرمزلر ایمش . (۷۰۰) دباغخانه و (۳۰۰۰) عمله‌سی وار ایمش) صاغریجیلر (دباغ یماقلری) کودریجی‌لر ، تیرشه‌جیلر ، لچه‌جیلر ، مویتابلر ، میشینجیلر ، کاوساله‌جیلر ، پاروجیان دینیلن خرده میشین وکاوساله صاتانلر ، سراجلر (۱۰۸٤ دکان ۵۰۰۰ نفر) قالتاقجیلر ترکشجیلر ، کده‌لججیلر ، تکلتی‌جیلر ، دبه‌جیلر ، سفره‌جیلر ، سپت صندوقجیلر ، پالانجیلر ، پابوججیلر ، پاشماقجیلر (پابوج ، چیزمه ، پاشماق ، الوان طوماق ، تولك صاتان اصناف) پاشماقجی باشی اصنافی ، عطارلر ، مستجیلر ، تراککجیلر ، اسکیجی‌لر ، پنبه‌دوزان (وقتیله هرحمام قپوسی اوکنده برپنبه‌دوز اوطوررمش . بونلر اسکیجی اصنافندن و فقرادن ایمشلر) . خفاف دلاللری ، عنبرجیلر ، بخورجیلر ، کینتجیلر ، چوملکجیلر ، چوملکجی عمله‌سی ، کبریتجیلر ، کبریت یاغجیلری ، شیشه‌جیلر ، سیار عطارلر ، آفیونجیلر ، بنکجیان (بنك دینیلن

سوزینه ایناناه‌رق میدان حربه کلمیوب اوده (وان)ه چکیلمش ایدی. سردارك وانه مواصلتنده استقبالنه چیقه‌رق عذرلر دیله‌مش ایسه‌ده دیکله‌میوب اعدام ایلدی. فقط اوتوز بیك قدر اتباعی حلبه عودت وقرداشی (علی بك) ایله (خضر بك) رفع لوای عصیان ایتدیلر. پاشا (دیاربکر) ه کلدیکنده کدرندن وفات ایتدی.

— ٢ —

آوستریا سفری — صدر اعظم یاووز (علی پاشا) اردو ایله (ادرنه) یه مواصلتنده استانبولده خواجهٔ پادشاهینك مداخله‌سیله ابو المیامن (مصطفی افندی) مشیختدن عزل ایدیله‌رك (صنع الله افندی) تکرار شیخ الاسلام تعیین ایدلدیکی کبی پاشانك بالذات قائممقام نصب ایتدیردیکی (صوفی سنان پاشا) دخی عین مداخله ایله عزل اولنه‌رق (حافظ پاشا) قائممقام صدارت نصب ایدلمشیدی. سردار بو درلو

آفیونه دائر برماده) اسپنجیارلر (که اوت بولیجیلر دیه مشهور ایدیلر). اوتجیلر (که‌شیمدی کوکجیلر دینیلیور نبات کوکاری صاتارلردی) قهوه صاتیجیلر، یهودی عطارلر بربرلر، سنتجیلر، اسطوره چرخجیلری، اسطوره قوبروجیلری، صاریقجیلر، حمامجیلر، دلاکلر، ناطرلر، چماشیرجیلر، لکه‌جیلر، نوره‌جی ویاخرزمه‌جیلر، نقاشلر، آلتون دوکوجیلر، مذهبلر (کتابلری تذهیب ایدنلر) مجلدلر، صحافلر کاغدجیلر، مقواجی، قبورجی، مرکبجی، نقاشان مصوران (که رسام دیمك اولەجق. ٤ دکان و ٤٠ نفر ایدی) اویمه‌جیلر، نخلجیلر، آلجی بالجیلر (بونلر رمضان کونلرنده، بایراملرده یشیل بالمومندن پاپاغان جنسندن طوطیلر وبیاض مومدن قومریلر یاپه‌رق: علیجکم، بالجق دیه صاتارلردی) یاصدق باصمه‌جیلری (که کوناکون بویالرله منقش یاصدقلر، سفره‌لر، پرده‌لر، سطرانج بزلری باصوب صاتارلردی.) چیت باصمه‌جیلر (رسملی یورغان یوزلری، چارشافلر وپرده‌لر

معاملاتدن صوڭ درجه دلگیر اوله‌رق یولده خسته‌لندی. « بلغراد » ه وصولنده آخرته سفر ایلدی.

(بلغراد) ده بولنان (لالا محمد پاشا) رتبهٔ صدارتله برابر سردارلغه نائل اوله‌رق (بودین) ه گیدوب « استرغون » ی محاصره ایتمش ایسه‌ده قیشڭ ورودی اوزرینه ینه « بلغراد » ه عودت ایلدی [١٠١٣]. استانبولده ایسه « یکیشهر » ده بولنان قائممقام سابق « قاسم پاشا » ، وایکی دفعه عودتی حقنده ویریلان امر پادشاهی‌یی دیکله‌مدی دیه‌رك ینه معلم سلطانی و « صنع الله » افندینڭ تحریکیله کتخدا صارقچی « مصطفی پاشا » قتل ایدلدیلر.

سرحدده دخی مهم بر تحول وار ایدی: مجار اصیلزادکانندن « بوچقایی » مجارلرڭ نمچه‌لیلردن کوردکلری اذا وجفایه و حقارته بناءً سرداره یوللادیغی برعریضه‌ده « پادشاهڭ دوستنه دوست ودشمننه دشمن اولوب زیر جناح حمایتلرینه دخول ایله قدیمی اعدامز نمچه علیهنه قالقه‌جغمزی وپادشاهه جان وباش ایله خدمت ایده‌جکمزی

صاتارلردی) زردوز نقاشلر (وزرایه وکلایه صیرمه‌لی یاصدقلر مقعد و پرده‌لر غنابیلر، اکرلر، تکلتیلر واطلس اوزرینه جیبنلکلر ایشلرلردی) یاغلقجی نقاشلری (که زمانمزده قلمکار دینیور بزاوزرینه سیاه قلم ایله رسم چیزرلردی) اسکی بدستان اصنافی (بدستانده سفره کیدنلرڭ، وزرا واعیانڭ مالری وپاره‌لری طورردی. فائض ویرمه‌ین بیوك بربانقه ایدی. فاتح سلطان محمد بناسیدر. صباحدن اوکله وقتنه قدر آچیلیردی. بکجیلری وحماللری، ایچ بدستان و طیش بدستان دلاللری وارایدی که ایچ بدستان دلالی ایچری وطیش بدستان دلالی طیشاریده چالیشیرلردی.) چوخه‌جی اهل صنایعی، اطلاسجیلر، دیباجیلر، قطیفه‌جیلر، دارائیجیلر (دارائی برنوع قماش ایدی) ایپك خلعتجیلر، مخمجیلر (قرمزی وسائر رنکده قوشاق یاپارلردی). تیره‌جی و شام آلاجه‌جیلری، پشتمالجیلر، کمخاجیلر، دیمیجیلر، بزجیلر، بز طوقویجی تاجرلری (بزاز)، خالیجیلر، عباجیلر، کبه‌جیلر

تعهد ایدرز » دیمش وبونك اوزرینه تعهدلری قبول ایدلمش ایدی . فی‌الحقیقه « پوچقایی » نچه‌لیلری برقاچ یرده بوزه‌رق « وارات » ی « طوقای » ی رسائر برقاچ محلی ضبط ایتمش و امداد رجاسیله برابر اسیر بکزاده‌لر وهدیه‌لر ارسال ایله‌مشدر .

سلطان احمد ، هنوز اون یاشنده‌ایکن « سلطان عثمان » نامنده بر شهزاده‌سی دنیایه‌کلدی. آناطولی‌احوالی کسب‌وخامت‌ایده‌رك جلالیلر چوغالمش ، « قلندر اوغلی » ، « قره سعید » کبی شقیلر « آیدین » و « صاروخان » طرفلرینی تخریب ایتمکده و « طویل خلیل » ایله « صاچلی » نام شقی دخی « قرمان » وآناطولی ولایتلرینی بربادایده‌رك دولتی خیلی اشغال ایلمکده بولنمش‌ایدی. آناطولی بکاربکیسی کژدهان « علی پاشا » اشقیا اوزرینه مأمور ایدیله‌رك « نصوح پاشا » فرقه‌سیله برابر « بولادین » ده وقوع بولان محاربه‌ده « نصوح پاشا » فرار ایتدیکی حالده « علی پاشا » یی فرار تهمتیله قتل‌ایلدی . ایشته بودرلو احواله منضم اولان « ایران » بوزغونلغی دخی دولتی آوستریا ایله

صوفجیلر ، سپاه پازاری ، بات پازاری ، عورت پازاری ، میانجیان پازاری اصنافی - یکی بدستان (که ایپکلی‌لر و آغیز البسه‌لر صاتیلیردی .) بدستان خواجه‌کیلری (۱۰۰۰ قدر وارایمش . صلحادن و غایتله زنکین آدملر) آیینه‌جیلر وبویاجیلر (الوان بز وقماش یاپانلر) بویاجی طوقماقجیلری (اوزمانلرده بزلری طوقماقله دوکه‌رك دوزلرلردی) غلطه بدستانی اصنافی (چوقه ، قماش ، ساقیز ، کمخاس ، ساقیز دیمیسی ، جزائر احراملری صاتیلوردی) زبادجیلر (مسك یاغجیلری) طوغرامه‌جیلر، صدفکارلر، چیقریقجیلر، هلالجیلر ، قاشیقجیلر قوطوجیلر ، واریاجیلر ، ذلمینجیلر ، زردسته‌جیلر (که دکانلرنده مطرق، لوبود عصا ، چوکان وسائره یاپارلردی) نجاران اصنافی (٤٠٠ نفر اولوب بونلر بیوك برصنف‌ایدی. بونلرك کتخدا وچاوشلری‌استانبولده طولاشوب عرصه‌سی حدودندن طیشاری‌یه ، یول‌اوزرینه ، غریب وفقیر خانه‌سنه حواله‌لی بنایاپانلری

مصالحه‌یه مجبور ایدییوردی . « لالا محمد پاشا » [١٠١٤] ده بلغراده عزیمتنده « استرغون » محاصره‌سنه میل ایتمش واولا « ویشغراد » ایله « دیرونی » ی ضبط و « پشته » ده « اردل » پرنسی « پوچقای » ی قبول‌ایله باشنه اوچ‌بیك آلتونلق بر « قورونه » تاج وضع وبرمرصع قلیج اهدا ایله برابر طرف شاهانه‌دن مجار قراللغنك کندیسنه ویریلدیکنی تبشیر ایلدی . بزده « پوچقایی » و اجنبی تاریخلرنده Bocskay « بوقسکه‌ی » دیه معروف اولان بوپرنس دولته اون بیك لیرا دوقه آلتونی ویره‌جك ایدی . پاشا بوسفرده « استرغون » « اویوار » و سائره‌یی فتح ایده‌رك « بلغراد » ه عودتنده نمچه‌لیلر — اردل وافلاق ایله بغداندن امیدلری زائل اولمغله — صلحه میل ایتدیلر. « لالا محمد پاشا » « بلغراد » ده مقدمات صلحیه مذاکره‌سیله مشغول اوله‌رق موقت برمتارکه عقد ایله‌دی .

پاشا هنوز « بلغراد » ده ایکن « خرواتستان » ایله « ایستیری »

جزایه دوچار ایدرلر و اوارنی ییقارلردی . معماره دخی جزا ویررلردی) کراسته‌جیلر (٩٩٩ دکان ١٠٠٥ نفر) بیچتیجی ، صیواجی، جامجی ، آلچیجی خراسانجی ، کیرچجی ، یاغلی کیرچجی ، مرمرجی ، طاش کیرچجی ، لوکونجی، صویولجی ، کیره‌میدجی ، کرپیججی ، تخته قورشونجی، قورشون اورتیجی ، قالدیرمجی ، قیاغانجی ، طاشجی ، بادانه‌جی ، ایوب اویونجاقجیلری ، عربه‌یاپیجی، پیش تخته‌جیلر ، اسکمله‌جیلر ، فراشجی ، تابوتجی ، کرکفجی ، چرخه دستکاهجیسی ، تخت‌روانجی ، محفه‌جی ، بورمه اشکنجه‌جی ، صودولابلری چرخجیسی فرون یاپیجی ، قیوجی ، ایزغاد ، لغمجی ، خواننده ، مطرب (سازنده) ، رقاص وسائره کچمشاردر. اویونجاقجیلر آلایده قامش بوزولر، طرللر ، فیرلاقلر کوچك دف ، دنبه‌لك ، کمان ، فاره ، قوش کبی اویونجاقلرله ، آرابه‌جیلر ادرنه وقوچی آرابه‌لری وکچی ، اشك وایری صامصون کوپکلرینه چکدیردکلری کوچك آرابه‌لرله کچمشلردر .

طرفلرینه « قنیژه » بکلربکیسی « سرخوش ابراهیم پاشا » یی و پوچقایی سردارلرندن برینی یوللایەرق تخریبات و منهوباتده بولندی .

جغاله زادەنك ایرانده مغلوبیتی اوزرینه « بلغراد » ده بولنان وزیر اعظم « محمد پاشا » استانبوله دعوت ایدلدی. مشارالیه « قنیژه » قهرمانی « تیریاکی حسن پاشا » یی وکیل براقەرق عودت ایتدی . بوسنه اهالیسنك شکایتلری ومحق عداوتلری اوزرینه « طمشوار » ه کوندریلن « دلی حسن » ك اوزرینه طمشوارلیلر هجوم ایدەرك اتباعنی قتل‌ایتدیلر « دلی‌حسن » بورادن یاقەیی صییروب « بلغراد » ه کلنجه « حسن پاشا » مرقومی قلعەیه حبس ایله استانبولدن آلدیغی فتوا اوزرینه کندیسی ایله قرنداشی اوغلی کوچك بکی قتل ایلدی .

توتون واستعمالی بوسنه ظهور وتعمم ایتمکه باشلادی .

صدر اعظم « محمد پاشا » استانبولده قالەرق بر طرفدن « نصوح پاشا » قومانداسیله ایرانه سوق اولنان اردونك و دیکر طرفدن

---

۱۳۷ — فائده

مسکوکات عثمانیه

— ۲ —

غروش — سلطان سلیمان ثانی دوری ، مسکوکات عثمانیه تاریخنده بر دور تجدددر. دور مذکورده اوروپانك کنیش قطرلی سکەلرینی تقلیداً بیوك کموش سکەلر باصیلدی. بونلر (۸۳۳) عیارنده ٦ درهم وزننده و ٤٠ میلیمتره قطرنده ایدی . اسمنده اجنبی برکلمه اولان غروش دنیلدی . (۱۰۹۹) .

فلوس — ۸۰٦ سنۀ هجریەسنده مصر حکمداری (برقوق) ك کسدیردیکی باقر

دخی آوستریا اوزرینه «مراد پاشا» قوماندا سیله کیده جك عسكرك اموریـنه نظارت ایتمكه مأمور قلنمش ایدی . بعده بوستانجی باشی درویش پاشا حیله سیله ایران سردارلغنه نصب ایدیله رك اسكداره كچمك اوزره ایكن مفلوجاً وفات ایتدی . غریبدر كه خسته لكی طوغریمیدر دیه عیادتنه یوللانیلان قپو آغاسی پاشانك حال احتضارده اولدیغنی آكلاتدیغی زمان سلطان احمد كمال اهلیت پروریسندن :

— اوكیدرسه بری دها یرینه كلیر ، دیمشدر .

«درویش پاشا» بدنهاد و غدار بر آدم ایدی . مهر صدارت ویرلدیكی كون اوغلنك قباحتندن طولایی متقاعد براختیارك بوینی اوردیردی . بو پاشا هر درلو جور و ظلمندن ماعدا استانبول اهالیسندن هر شهنشین باشنه بیكر آقچه آلمق كبی بوكون اوروپاده كی پنجره ویركوسنی آكدیرر معاملات تضییقیه یه ده باشلامش ایدی . فقط چوق سورمه دی . تیمورقپو حذاسنده یاپدیرمقده اولدیغی سرایدن سرای همایون دیواری آلتنه — كندیسنك مصرف امینی بر یهودینك

سكه در . سلطان مراد رابع ایران سفرینه عزیمتنده مصر والیسی میرآخور احمد پاشایه فلوس ضربی ایچون ۱۲۰۰۰ قنطار باقر یوللایوب بوكا مقابل درسعادته اوچ یوز بیك آلتون كوندرمسنی امر ایتمش ایدی .

فندق ویا فندقی — (جدید زر استانبول) نامنده كی آلتونلرك مصره نقلنده ناملری اولا (زنجیرلی) وصكره لری (فندق) ویاخود (فندق) یه تبدیل اولنمشدر . بونلره (فندق) دنیلمسی اطراف كنارلرینه دائراً وضع اولنان نقطه وتعبیر دیكرله حبه لرك فندقه تشبیه ایدلمش اولمسیدر كه پای تختده بونلره (مصر زنجیرلیسی) دینیردی . علی الاكثر (سلطان احمد ثالث) ایله بوندن صكره كسیلن آلتونلره (فندق) تسمیه اولنوب (سلطان محمود اول) زماننده كسیلن بیوك قطعه ده كیلر دخی قاچر عددلك ایسه آكا كوره بش (فندق)

مصرف چوق اولدی پاشـا بنی محو ایدر قورقوسی ایله — آچدیر-
دیغنی خبر ویردیکی دهلیز، پادشاهه سؤقصدی وارديه تفسيراولنه‌رق
بر کون حضورده بوغدیرلدی .

نعیما دییورکه : بوغولدقدن براز صکره آیاغنی تحریك ایتمکله
پادشاه خنجر ایله بوغازینی کسدیلر !

مهر صدارت « بلغراد » ده بولنان سردار شهیر « مراد پاشا » یه
ویریلدی . مشارالیه درحال « بودین » ه کیده‌رك نمچه‌لیلر طرفندن
ایدیلن صلح تکلیفنی قبول ایله مکالمه‌یه بودین بکلربکیسی قاضی زاده
« علی پاشا » ایله بودین قاضیسی « هابیل‌افندی » یی وسائره‌یی مأمور
ایلدی . « قومران » ایله « استرغون » آره‌سنده‌کی « زیدوه » بوغازنده
نمچه ومجار وکیللریله بولوشوب قایقلره بینه‌رك طونه اوزرنده قونو-
شولدی . یکرمی سنه مدتله برمعاهدهٔ صلحیه عقدر ایدلدی .

— ۳ —

آناطولی تأدیباتی — اون بش سنه‌دنبری آناطولیده آسایش
مختل اوله‌رق برقصبه‌دن دیکرینه کیتمك عادتا محال اولمشیدی . قره

(بربجق فندق) و (چفته فندق) کبی اسملرله یاد اولنه‌کلمشدر. کرك سلطان
محمود اول وکرك احمد ثالث زمانیله آندن صکره کلن سنه‌لرده کسیلن کبیر
آلتونلر الحالة هذه ممالك عثمانیه‌ده ، آفریقا و هندستانك بعض شهرلرنده
حلیات وتزییناتده مستعمل وپك مقبول و قیمتدار اولوب ایی حالده محافظه
ایدلمش اولانلرینك بهر درهمی برعثمانلی آلتونته قدر غلی فیأتله صاتیلور .
فندق آلتونی نامی مصطفای ثالث زماننده درسعادتده زبانزد اولمشدر .

فیلوری — ۸۸۳ ده یعنی فاتح زماننده ۱ درهم ۱ قیراط وزننده و۴۰ آقچه
قیمتنده اجنبی آلتونی ایدی . درهمنك قیمتی ٤٧ غروش ٣٠ پاره‌در .
بوکا (یالدیزلی آلتونی) دخی دیرلردی .

یازیجی بلیه‌سنی متعاقب « دلی حسن » ظهور ایتمش ایدی. بو ایکیسندن ماعدا « قلندر اوغلی محمد ، قره سعید ، سکبان طویل ، یوسف پاشا ، دلی درویش ، بکزاده ، آرناوود حسین ، قوم قپولی احمد بك ، کدوسلی علی ، قونیه‌لی طویل مصطفی چلبی ، کرزدواتدار ، آرناوود سلیمان ، تپه‌سی تویلی دلی آرسلان ، دلی قپلان ، کور حسین ، قره میرآخور ، بیوك خلیل ، یاغمور » نامارنده بر طاقم اشقیا دخی یر یر طولاشمقده ایدیلر. فقط جانپولاد اوغلی « علی بك » جمله‌سندن زیاده کوك صالمش ایدی . حتی جبل لبنانده بولنان دیکر شقی درزی « فخرالدین » ایله برلشه‌رك شام والیسی « امیر یوسف » ی شامده محاصره و آنی دخی اتفاقه مجبور ایده‌رك اعلان استقلال ایتدکدن ماعدا نامنه خطبه قرائت ، سکه ضرب ایتدیرمك ، طوسقانه غران دوقه‌سیله عقد معاهده ایلك ، دیکر اوروپا دولتلریله‌ده عین وجهله معاهده‌یه طالب اولمق کبی حرکاته‌ده قالقیشمش ایدی .

مراد پاشا ، نمچه‌دن بدل صلح نامنه کلن اموالی کتیرن ایلچیلری برابرینه آله‌رق استانبوله کلدکدن صکره تأدیب اشقیایه مأمور اولدی.

مانغر — بوکلمه مغول لساننده (نقد) معناسنه اولان (مونکون) لفظندن محرّفدر. سلطان اورخان ویامراد اول زماننده مانغیر دنیلن وآقچهٔ عثمانینك کسورا- تندن بولنمش اولان باقیر سکه ایدی. برآراق سلطان مصطفای ثانی وآندن صکره کلن بعض پادشاهلر زماننده برنجدن کسیلن سکه‌لرده (قزیل مانغیر) دنیلمشدی. اون ایکنجی عصراواسطنده بوکلمه متروك قاله‌رق باقرمسکوکاته (باقیر پاره) (نحاس آقچه) و (سکهٔ نحاسیه) دنیلمشدر .

محمودیه آلتونی — یکرمیلك آلتون دیه شهرت آلمشیدی. سلطان محمود ثانینك یکرمی آلتنجی سنه‌سنده ضرب اولنمش . کنارلرنده دائراً مادار چیچکلی صو وار ایدی .

[١٠١٦] روم ایلی بکلربکیلکی « تیریاکی حسن » پاشایه وآناطولی بکلر بکیلکی دخی « ماریول حسین » پاشایه ویریلدی . بروسه محافظی « مصطفی پاشا » یی‌ده قائممقام براقدی .

اسکداردن حرکتنده « آنقره » طرفنده بولنان شقی قلندراوغلی اردونك مرورینه مانع اولماسی ایچون اولا تلطیف ، «قونیه»یه وصولنده اشقیادن منقرجی کبی اشرایی قتل و سراج زاده « احمد بك » کبی اوتوز بیك عونه‌یه مالك برزوربانی اعدام ایله قویویه القا ، «سلفکه»ده مصلی چاوشی وآطنه‌ده « جمشید » عونه‌سنی پریشان وکندیلرینی مجبور فرار ، « آنقره » ده بلدهٔ مذکوره قاضیسی ولدان‌زاده « احمدافندی » نك تدابیر عاقلانه وجسورانه‌سی وتکرلی « محمدپاشا » ایله کوندردیکی عسکر واسطه‌سیله « قلندر اوغلی » منهزم ایتدکدن صکره اصل مقصودی اولان « جانپولاد اوغلی » اوزرینه یوربیه‌رك مرقومك یکرمی بیك پیاده و یکرمی بیك آتلو ایله « بقراص » دینیلن محلده خندقلر ومترسلر قازه‌رق یولی قپادیغنی آکلاینجه کوکرجینلك صحراسنه کچدی . « اوروج » اوواسی نام محلده جانپولاد اوغلی ایله محاربه‌یه کیریشه‌رك روم ایلی والیسی وزیر شهیر « تیریاکی حسن پاشا » غیرت

ممدوحیه — سلطان عبد المجید خانك بدایت جلوسنده ضرب ایدیلن یکرمی غروشلق آلتون .

نصفیه — سلطان محمد خان رابع اواخر سلطنتنده طرابلس غربده کسیلن سلطانی آلتونلرك نصف مضروب اولانیدر .

متالك — ١٢٤٤ سنه‌سنده ضربخانه صندوقکاری بولنان مشهور (غزاز آرتین) معرفتیله میدان تداوله وضع اولنمشدر . بو سکه‌لرك ابتدا عیاری بیکده ایکی یوز یکرمیدن ایکی یوز یکرمی بشه قدر اولوب انواعی ایسه

وهمتیله جانپولادك هجوملرینی دفع و اوکون یکرمی آلتی بیك شـقی قتل ایلدی . سردارك اوتاغی اوکنده یکرمی قدر جلاد بولنمقده و اشـقیادن دردست ایدیلنلری طورمامه‌جه‌سـنه کسمکده ایدیلر . والحاصل جانپولاد هزیمت کلیه‌یه اوغرادی. طوغریجه مسقط رأسی اولان «کلیس »ه قاچدی ایسه‌ده اوراده دخی دیکیش طوتدیره‌میه‌رق « حلب »ه کیتدی وشهری یغما ایتدی . « حلب » دن دخی کیجه‌لین فرار ایدرکن اهالی طاملردن باشـنه قازورات و چرکاب دوکدیلر . شهرده مختفی اولان بیکدن زیاده طرفدارینی دخی یاقه‌لایوب کسدیلر. معن اوغلی « فخرالدین » دخی جانپولاد ایله برابرقاچه‌رق « شقیف » قلعه‌سنه التجا ایتمش ایدی . حالبده قلعه‌ده قپانان سکبانلری دخی برر برر قتل ایلدی .

مراد پاشا « حلب » ده قیشلادی . هرکون طوتولان یوز ایکی یوز شـقی‌یی قتل ایده‌رك طویل احمد اوغلی « محمد » نام شـقینك برادری « مصطفی » « بغداد » ده اعلان عصـیان ایتمکله جغاله زاده « سنان پاشا »نك اوغلی « محمد پاشا »یی مأمور ایتدی. محمدپاشا، شقی‌یی مغلوب وبغداده قپانمغه مجبور ایده‌رك شهری دخی ضبط ایلدی .

بش، ایکی بچق (یوزلك) برغروشـلق ایله غروشك اقسـامندن اوله‌رق یکرمی و اون پاره‌لکدن عبارت ایدی . بو عیار اوچ سـنه صکره بیکده یوز یتمشدن یتمش قدر تنزیل اولنه‌رق ایکنجی ترتیب اولمق ومجموعنك مقداری ایلك باصـیلانلرك مجموعندن بر مثل زیاده بولنمق اوزره اوچ یوز آلتمش ملیون غروشاق ضرب ایدلمش وعیاری دها دون اولان بوایکنجیلرك برنجیلردن تفریقی اولنمسی ایچون قورده‌لری دوکومنك همان آلتنه بر نقطه قونولمشدر . بوسببله صرافلر آره‌سـنده برنجیلره (نقطه‌سز) و ایکـنجیلره (نقطه‌لی)ناملری ویرلمشیدی .

قلندر اوغلی ، مراد پاشانك حلبده بولنمه‌سندن بالاستفاده بروسه اوزرینه یورییه‌رك «قنالی اوغلی» نامنده‌کی شقی ایله برلشدی. جانپولاد زاده « علی پاشـا » بوآرالق کفن بردوش اسـکی شهر قربنه کلمش واستانبوله « حیدربك » نامنده‌کی اختیار عموجه‌سنی رجاجی یوللامش ایدی . قلندر اوغلی « علی پاشا » نك ورودینی طویجه : بنم‌ده مقصدم طلب عفو ایدی دییه‌رك معیتیله یانه چاغیردی و پاشـا مرقومك مضمرینی آکلایجه برکیجه اوطوردیغی یرك دیوارینی دله‌رك استانبوله طوغری قاچدی . فقط برابرنده‌کی لوندلر قلندر اوغلی ایله برابر قالدی . شقی بروسه‌یی احراق وغارت ایلدی. استانبولدن کوندریلن نقاش (حسن پاشا) نك ورودی اوزرینه (میخالیچ) طرفلرینه قاچوب سلسـتره متصرفی طالغیج (احمد پاشا) یی مغلوب و مقتول ایتدی . بعده (صاروخان، حمیدایلی، قرمان) حدودینه صالدیره‌رق (آغاجدن بیری) نام شقیله برلشوب آنطاکیه‌یه کیتدی .

قلندر اوغلی (قره سعید، کوینکلی خلیل ، کور حسین، کج محمد، آغاجدن بیری، کوسه احمد ، کدوسلی اقدارمی ، لاز حسین ، کافر مراد، شقلوز احمد ، طاغلو دلیسی، تکری بیلمز ، بالدیری قیصه ،

یالدیز آلتونی — سلیمان ثانی زماننده وندیك ومجار دوقه‌لریله تام العیار اولان عثمانلی آلتونلرینه ویریلن نام ایدی .

یوزلك — سلیم ثالث زماننده کسیلمش ایدی .

یازیلی محمودیه — جدید رومی آلتونی .

یکرمیلك آلتون — محمودیه آلتونی. اجنبی اخذ واعطالرنده معاملاته اساس اتخاذ اولندیغندن لسـان رسمیده و خلق آره‌سنده یکرمیلك آلتون دیه شایع اولمشدر .

کور محمود) کبی همپالریله مشورت ایده‌رك (مراد پاشا) اوزرینه وارمق و مغلوب ایده‌رك اسکداردن اعتباراً آناطولی‌یی ضبط ایتمك خلیاسنده بولندی. (مصلی چاوش) ی‌ده برابرینه آلمق ایسته‌دی ایسه‌ده. پاشا دها اول طاورانه‌رق چاوشه ایچ ایل سنجاغنی ویردی. (قلندر اوغلی) یکرمی بیك پیاده سواری ایله (کوکسون) دربندی آغزنده. طوردی. (مراد پاشا) مرقومك اوزرینه بالهجوم کلیاً منهزم ایده‌رك تعقیبنه اونبیك سواری تعیین ایلدی. قلندراوغلی عونه‌سی یوللرده، کویلرده قیریله قیریله تا (روان) ه قدر قاچه‌رق شاه (عباس) سردارلرندن (امیرکونه) خانه التجا ایتدیلر. حتی صقاللرینی تراش واصحاب کرامدن بعضلرینه سب ایتمك صورتیله مذهب شیعی‌یی قبول ایلدکلرندن شاه بونلری یوزر، ایکیشر یوزر مملکتی داخلنه طاغیتدی.

صیره طویل (محمودك) برادری (میمون) ه کلمشیدی. (مراد پاشا) طقسان یاشلرنده برپیر فانی اولدیغی حالده سیواسدن قالقه‌رق

---

١٣٨ — فائده

کلمات تاریخیه

پاطرونه — لاتینجه (Patronus) پاطرونوس کلمه‌سندن مأخوذدر. ویس آمیرال یعنی بحریه فریقی، درجه‌سنده رتبه صاحبی.

ریاله — قونتر آمیرال، بحریه لواسی.

قپودانه — Capitana شورای بحریه رئیسلکی. ترسانهٔ عامره‌جه بیوك بر مقام ایدی.

شایقه — Tshaïka آلتی دوز و اکلی اولوب اوچ خفیف طوپ چکر،

آت اوزرنده آلتی کون یدی کیجه سوره‌رك (قره حسن کدیکی) نام‌دربندده یتیشوب‌محوو پریشان ایلدی. (میمون) دخی قلندر اوغلی یولنی طوتدی. (مراد) خانلولر نامنده‌کی اوچ شقی دخی بوآره تمیزلندی.

(مراد پاشا) آناطولیده مقداری آلتمش ایله یوزبیك آره‌سنده شقی تپه‌لدی. مشارالیه محاربانده قویولر قازدیره‌رق لاشه‌لری اورالره طولدیرتدیغی جهتله عنوانی (قویوجی) قالمشدر.

استانبوله عودتنده اوزرلرنده جلالی زوربالرینك اسملری یازیلی درت یوز قدر بایراغی باش آشاغی ایندیره‌رك قصرپادشاهی اوکندن کچمش وکندیسنه‌پك زیاده التفات واکرام اولنه‌رق ایکی قات خلعت ایله سرغوج وسائر هدایا ویرلمشدر. مشارالیهك تنکیل اشقیاده اظهار ایلدیکی شدتی چوق کورنلر اولدیغی کبی ظلمه میلی دخی تصدیق ایدنلر وارایسه‌ده اکثریت تدابیر شدیده‌سنی تحسین ایتمکده متفقدر. (زیدوه‌طوروق) معاهده‌سندن قرق اللی کون کچدکدن صکره

درونده اللی محارب آلیر، بیوجه بر نوع قایق ایدی. روس وقازاقلر طرفندن اوزی نهرنده قوللانیلیردی.

قازاق — اسلاوجه‌ده (کچی) معناسنه‌اولان Koza (قوزا) کلمه‌سندن مرتبدر. بعضلر بونك تاتارجه اولدیغنی ادعا ایدرلر. لهستان قرالی برنجی (سیکیزموند) حدودینك هرطرفنده مختلف دشمنلرله محاربه‌یه مجبور اولدیغی جهتله اجنبی اردولرینك ایلك هجوملرینه مقابله‌ایتمك‌اوزره ١٥١٦ سنهٔمیلادیه‌سنده دائمی سواری آلایلری تشکیل ایده‌رك بونلری Cosaques Zaporogues نامیله دینپر صوینك چاغلیانلرینه یقین سواحل اوزرینه یرلشدیرمش‌ایدی.

خطمان — قازاق سرداری دیمکدر. ایلك خطمان (لان قرونوسکی) نامنده بریدر.

(بوچقایی) وفات ایتدی . بو جهتله متوفایه خلف تعیینی مسئله‌سی ینه دولت ایله آوستریا آره‌سنده بادیٔ اختلاف اولدی. آوستریا (استرغون) (قنیژه) و (یانق قلعه) اعاده اولنورسه ایکی یوز بیك دوقه‌نك ارسال اولنه‌جغنی بیلدیردیکندن رد ایدلدی. بعده (اویوار)ده عقدایتدکلری برمقاوله موجبنجه ایلچیلر ایکی یوز بیك آلتونی ویره‌رك وباب عالیجه اصلاح وتعدیل ایدیلان عهدنامه‌یی دخی آله‌رق دوندیلر .

(مراد پاشا) (ایران) سفرینه حاضرلانیرکن شقی موصللی چاوشی قره‌مان بکلر بکی تعیین ایده‌رك سلفی (ذوالفقار پاشا) واسطه‌سیله طوزاغه دوشوروب قتل ودیکر شقی (یوسف پاشا) یی دخی شویله بویله تأمینات ایله استانبوله کتیره‌رك اعدام ایله‌دی .

زمانمزده وزمانمزدن اول‌ده باشمزده بیوك برغائله حکمنده اولان (قاپی تولاسیون) نامیله معروف «عهود عتیقه» فرانسه قرالی دردنجی هانرینك (ساواری دوبره‌و) Savary de brèves و (ژان دوغونطوبی‌رون) Jean de Gontaut-Biron نامنده‌کی مرخصلر-

---

چالق = علوفه‌سی کسیلمش ، اسمی دفتردن سیلنمش عسکر .

قپویه چیقمه = وقتیله سرای آغالرندن و قپوجی ، بستانجی کبی خدمه‌نك وعجمی اوغلانلری قیشله‌لرنده تربیه اولنان دیوشیرمه چوجقلرینك معین زمانلرده ویاخود لزوم کورندکجه سواری و پیاده اوجاقلرینه چیقمه‌لری چیقمه برمکافات ایدی .

قول اوغلی = هر هانکی برقلعه‌ده بر سنه خدمت محافظه‌ده بولنق و بعده سواری وپیاده اوجاقلرینه الحاق قیلنمق شرطیله یازیلان نفرات جدیده .

ولدش = سپاهیلرك سلطان عثمانك قتلندن صکره نظام موضوعی خارجنده اوله‌رق اوجاغه یازدیرمغه باشلادقلری اولاد واقربالرینه ویریلن نام .

ترقیلو = صلح منعقد اولمیوبده قلعه‌یه دشمن تسلطی وقوعی ملحوظ اولدیغی

ینك مهارتلریله تجدید ایدیلدی ، انكلیزلر (١٠٠٨) تاریخنده كندی سنجاقلریله شرق اسكله‌لرینه یناشمق رخصتنی آلمشلردی. [١] .

[١] ونديكلو و انكلتره طائفه‌سندن ماعدا جنويز و پورتقال وقاتالان تجاری سجليا، آنقونا، اسپانيا وفلوريستادن فرانسه قرالی نامی و سنجاغی ايله ممالك عثمانيه‌يه كلوب كيتمكه رخصت ويريلنلر كاكان كلوب كيدوب فرانسه سنجاغی نصب ايليه . بندرلرده فرانسه قونسلوسلرينه مراجعت ايده‌لر. و رعايا-سندن قدس شريف زيارتنه واروب كلنلره و « قمامه » ده يعنی (حضرت عيسانك مدفنی اولان كليساده متمكن اولان رهبانلره دخل وتعرض اولنميه. پاموق وپاموق ايپليكی وسختيان وبال مومی وكون كبی ممنوع اولان اشيادن ويرلميه . كتير-دكلری غروشدن آلنه‌كلديكی اوزره رسم آلنه وفرانسه كميلری حربی ولايتلردن ذخيره آلوب حربی ولايتلره كيدركن اسلام كميلری طرفندن طوتولميه . كتور-دكلری متاعدن قانون اوزره كمرك آلنوب يكی ايجاد اولنان (مصدريه) (قصابيه) و(رفت) و(باج) (يساقچيلق) واوچ يوز آقچه‌دن زياده (سلامتلك) رسمی طلب اولنميه. فرانسه‌لولر جزاير وتونس قييلرنده مرجان وبالق صيدايده‌لر وسفارت ترجمانلری خراجدن وقصابيه‌دن وسائر تكاليفدن معاف اوله‌لر . فرانسه تبعه‌سی ايلچيلرينه

صيره‌لرده اسكی علوفه‌لرينه اوچر بشر آقچه ضم ايله خدمت محافظه‌ده بولنديريلن يكيچری ترقی مكافات ايدی .

تصحيح بدركاه = (يوقلامه) معناسنه‌در. اساساً يرلی قولی نفراتنك مقداری و علوفه‌لری معين و محدود ايكن عسكره‌لری شهريلر دخی جاقه صاتمق و عسكرلك امتيازاتندن استفاده ايتمك مقصديله كنديلرنی بلاعلوفه يعنی فخری يكيچری يازديروب منسوب اولدقلری اورته‌نك نشان و علامتنی قوللرينه و باجاقلرينه دوكديررلر وشيمديكی عساكر رديفه حكمنده بولنور-لردی . محاربه آچيلنجه اوجاق ضابطرندن آلتنجی درجه‌ده اولوب عادتا فريق ويا لوا پايه‌سنده بولنان طورناجی باشيلر اعزام اولنه‌رق بايراقلو آچيلير و بو مثللو نفرلر طاقم طاقم اردويه كتيريلوب يوقلامه‌لری اجرا ايديليردی كه ايشته بو يوقلامه‌يه (تصحيح بدركاه) دينيردی .

كوتوك = اصل دفتر عسكری .

ایران سفری — (مراد پاشا) ایلك بهارده طوغریجه ایران سفرینه عزیمتله (تبریز) ه یوریدی . تخریب ایده‌رك قیش مناسبتیله چکیلدی. (شاه عباس) ، جدی (طهماسب) زماننده یعنی عهد سلیمان قانونیده عقدایدیلن معاهده موجبنجه تحدید حدوده رضا کوستریبوردی. مراد پاشا ایسه (مراد ثالث) زماننده خطبهٔ پادشاهی اوقونان یرلرك

وقونسلوسلرینه عائد اولان رسومی ویروب نزاعلری آنلر معرفتیله فصل اولنه . کمسنه تعرض ایتمیه وقونسلوسلریله دعواسی اولانلر آستانه‌ده کوره . فرانسه ایلچیلری دیوان همایونه کلدکده و وزرایه واردقده اسپانیا وسائر قراللرك ایلچیلری اوزرینه تقدم وتصدر ایلیه‌لر . و فرانسه‌دن اسیر بولنوب قونسلوسلر فرانسه‌لودر دیو تعیین ایدرلرسه صاحب یاخود وکیلی ایله در دولته کوندریلوب قضیه‌سی کوریله. فرانسه‌لو وآکا تابع یرلردن ممالك محروسه‌ده تمکن ایدنلردن خراج طلب اولنمیه و اسکله‌لرده قونسلوس تعیننه کیمسه مانع اولمیه وتکالیفدن معاف اوله . و فرانسه تجاری ایله نزاعی اولان قاضی‌یه واردقده ترجمانلری حاضر بولنمازسه قاضی دعوالرینی استماع ایلمیه وفرانسه کمیلری استانبولده قانون

١٣٩ — فائده

اون برنجی عصرده ادارهٔ عسکریه و مالیه

بیك تاریخندن صکره واقع اولان (نمچه) و (ایران) سفرلری سببیله هر سنه یکیدن عسکر یازیله کلدیکندن ماعدا (١٠٣١) ده حادث اولان عثمان خان ثانی وقعه‌سندن صکره اون سنه قدر شورش احوال ممتد و ادارهٔ دولت بر همزدهٔ هرج مرج اولمغله سپاه اشقیاسی (ولدش) نامیله اولاد واقربالرینی وصدر اعظم وسردار اکرم اولانلر دخی توابع ومنسوبلرینی عساکر عثمانیه سلکنه ادخال ایلدکلرندن وظیفهٔ یومیه ایله موظف اولان عساکر دولت یوز بیك نفری تجاوز ایتدی وعلوفه‌لرینك تدارك واعطاسی دخی حلی مشکل برمعما حکمنه کیردی. مؤخراً سلطان مراد رابع حضرتلری عصاة عسکریه‌نك تأدیب و تنکیلنه موفق

استردادی شرطیله عقد مصالحهاملنده‌ایدی. ایرتسی سنه (شاه‌عباس) ینه خبرلر کوندردی ایسه‌ده آلدیرمادی. دیاربکر بکلربکیسی (نصوح پاشا) مراد پاشایی عزل ایتدیرمك و کندیسی یرینه کچمك شرطیله خزینهٔ جلیله‌یه قرق بیك آلتون اعطا و سفر اثناسنده عساکری مالندن اداره ایده‌جکنی مشعر پادشاهه کیزلی برعریضه تقدیم ایتمش.

اوزره آرانوب کیتدکدن صکره بردخی بوغاز حصارنده آرانتیه و دریا یوزنده دوناتما وغیری کمیلر فرانسه کمیلرینه راست کلدکده بری برلری ایله دوستلق ایدوب کندی رضالریله برمقدار هدیه ویرمینجه جبراً برنسنه آلمیه‌لر ...

[نعیما تاریخی]

بز بوقدر امتیازی فرانسه‌یه ویردیکمز حالده کندی تاریخلرینك روایتلریله دخی مصدق اولدیغی اوزره دردنجی « هانری » شرقه استیلا ایتمك پولتیقه‌سنی کودمکده و حتی اردومزك آوستریا اردوسنه ودوناتمامزك اسپانیا دوناتماسنه مقابل بولندیغی جهتله فرانسه‌نك ایسه‌دیکی کبی حرکت ایتمکده حر قاله‌جغنی سویله‌مکده ایدی .

اولدقده هیچ کیمسه‌نك عسکره ادخال قلنه‌مامسنه فوق‌الغایه اقدام واعتنا ایتمکله بتون اوجاقلر خلقنی اللی اللی بش بیك مرتبه‌سنه قدر تنزیل ایلدی .

حتی یکیچری کاتبی (عثمان) افندی‌یه تبدیل قیافتله برآدم کوندروب یوز آلتون رشوت عرضیله یکیچری یازلمسنی طلب ایتدیردی . عثمان افندی دفعهٔ اولاده حریفی رد ایتمشیکن حریف تکرار کلوب :

— بنم صدراعظم دائره‌سنده بربیلدیکم واردر ، آنك واسطه‌سیله نائل مطلب اوله‌جغم ، سن بوآلتونلری آلمامقله قالیرسك .

دیمکله موی‌الیه مبتلای دام طمع اوله‌رق مبلغ مزبوری اخذ و حریفی دفتر عسکری‌یه قید ایلدیکی خاقان مشارالیهه واصل اولدیغی آنده دفتری و عثمان افندی‌یی حضورینه جلب ایدوب انکار وتأویله دخی مجال ومحل اولمامغله بیچاره‌نك بوینی اوردیردی .

[تاریخ عثمانی نمونه‌لرندن — نتایج الوقوعات]

ایدی. عریضه‌سی بورادن مراد پاشایه یوللاندی. سردار، (نصوح پاشا) یی چاغیره‌رق قرق بیك آلتون ایله عسکرك ذخیره‌سنی جمع وتقدیم ایله‌مسنی امر ایتدی. (نصوح پاشا) بالمجبوریه جمع وتقدیم ایله‌دی. فقط سردار قوهٔ کلیه ایله ایران اوزرینه حاضرلانمقده ایکن عازم آخرت اولدی (١٠٢٠).

(نصوح پاشا) مرادینه ایره‌رك صدر اعظم اولدی. (شاه عباس) بو مناسبتله دخی تکالیف صلحیه‌ده بولنه‌رق ضبط اولنان یرلر ایچون ایکی یوز یوك حریر ویرلمسنه موافقت ایله‌مش اولمغله بوصورت سردارجه مناسب کوریله‌رك ایلچیلری وبرسنه‌لك ایپکی آلوب استانبوله کلدی. بوراده عقد ایدیلن صورت صلحیه‌ده وقتیله سلطان (سلیمان قانونی) ایله شاه (طهماسب) آره‌سنده تحدید ایدیلن سینور باقی قالمق وهرسنه ایکی یوز یوك ایپك ویرکو ویرمك شرطلری قبول ایدلدی.

(سلطان احمد) آو مراقیله (ادرنه) (کلیبولی) یه کیتدی. عودتندن

---

١٤٠ — فائده

اورته حاللی بر وزیر دائره‌سی

اولا: (کتخدا)، (دیوان افندیسی ـ مکتوبجی) وکتخدا کاتبی ایله خزینه کاتبلری وامام وحرم کتخداسی مثللو متحیزاندن باشقه اوله‌رق هروزیرك ایچ آغالرندن یکرمی‌درت کدکلیسی بولنمق وبونلرك جمله‌سنك رئیس وضابطی (سلحدار آغا) اولمق اصول مرعیه ایجابندن ایدی. سلحدارلر دائما پاشانك یاننده بولنور و (سلام آغاسی) ایله (قپوجیلر کتخداسی) تشریفاتجیلق وظیفه‌سنی ایفا ایدرلر ایدی. بونلردن صکره (خزینه‌دار، مهردار، دواتدار، خفتان آغاسی،

براز صکره مسکراتك منعی مقصدیله (امانت خمر) نامیله موجود اولان شراب کمرکنی رفع ایلدی.

۱۰۲۱ ده شهزاده (سلطان مراد) تولد ایلدی.

دوناتما — قپودان دریا (خلیل پاشا) ۱۰۱۹ ده (ساقیز)ه کیتدی. آلتی قورصان سفینه‌سنی تعقیب ایدرك بش یوز اسیر، یوز آلتمش طوپ و ایکی بیك تفنك و درت قالیون آلدی. بونلر آره‌سنده (قره جهنم) دیه غایتله بیوك بر سفینه واردی. بونك اوزرینه (خلیل پاشا) یه التفات اولنوب خلعت ویریله‌رك (۱۰۲۰) ده ینه (آق دکز)ه چیقدی. قپودان (محمد) بك مالطه‌لی (کورقپودان) نامنده‌کی قورصانك قالیونی ضبط ایله (ردوس) ه کتیردی. لالا (جعفر بك) نامنده‌کی بر قپودانمز ایکی قالیون و درت قالیته ضبطیله ترسانه‌یه عودت ایتدی. (خلیل پاشا) دخی یوز اسیر ایله درسعادته کله‌رك پك چوق خدمتی مسبوق ایکن مصر والیسی سابق (محمد پاشا) قپودان دریا نصب ایدیلدی. یکی قپودان پاشا دخی (۱۰۲۱) ده

چوقدار آغا، ایچ اوغلان باش چاوشی، وچاشور آغا) لری که وزرانك اك زیاده محرمی اولوب اکثریا کوله‌لرندن ایدیلر. دها صکره (وکیل خرج، آناختار آغاسی، سنجاقدار، طونجی باشی، توتونجی باشی، ابریقدار، کیلارجی باشی، معجون آغاسی، مقرمه‌جی باشی، سفره‌جی باشی، میرآخور، سجاده‌جی باشی، پشکیر آغاسی، قهوه‌جی باشی) کبدك صاحبی اولوب هر برینك دخی اوچر یاماغی بولندیغندن بوجماعت سکسان، یوز کشی‌یه ودها زیاده‌یه بالغ اولوردی.

ثانیاً: قواص، تاتار، مهترخانه طاقمی، سایس، عکام، مشعله‌جی، آشجی سرایدار کبی تتمهٔ دائره دخی لااقل یوزاللی آدمه بالغ اوله‌کلمشدر. صکره‌لری وزرا دائره‌لرنده (قواص) صنفی تکثر ایتمش ایسه‌ده فی الاصل بونلر درت ویا آلتی

(صیدا) و (بیروت) طرفلرینه کیتدی. (جانپولاد) اوغلی متغلبلرندن (معن) اوغلی ایمانه کتیره‌رك دولته ویرمکده اولدیغی اموالی معزیادة آلدی. عودتده (سیسام) بوغازنده طقوز پاره کمیمزی قورصانلره قاپدیرمقله معزول اوله‌رق (خلیل پاشا) ایکنجی دفعه قپودان دریا تعیین ایدلدی. مشارالیه بودفعه قرق بش پاره سفینهٔ حربیه ایله آق دکزه چیقه‌رق (مالطه) جزیره‌سنی اوردی. بورادن طرابلس غربه کیده‌رك (سفردابی) ناميله توره‌ین بر متغلبی بافتوا قلعه قپوسی اوکنه آصدی. فقط قره‌دکز دوننماسندن عاری اولمغله قازاقلر قایقلریله کله‌رك (سینوب)ی یغما ایتدیلر، یاقدیلر، ییقدیلر ایسه‌ده طونه و قره‌دکز سواحلی محافظی (شقشقی ابراهیم پاشا) آلتمش شایقه ایله بونلره (دون) نهری منصبنده ایریشدی. قازاقلر غصب ایتدکلری اموالی براقوب تاتارلردخی یتیشمکله اکثریسی مقتول واسیر دوشدی. بو وقعه‌نی پادشاهدن کبزله‌مسی وپادشاهك اون اوچ یاشنده‌کی قیزیله ازدواج مصممی چکه‌مین شیخ الاسلام افندی ایله معلم سلطانی وقیزلر آغاسنك القاآتی و (دور استبداد)ده اولدیغی کبی او زمانلرده‌دخی دینه وپادشاهك نفسنه طوقوندیرمقدن عبارت اولان مفتریات

کشیدن عبارت اولوب قوس طاشیرلر وپاشالرك یاننده یاور مثللو بولنورلر ایدی. بر درجه‌یه قدر منزلخانه‌لر قدیم اولدیغی حالده منتظم پوسته ترتیب اولنمامش اولدیغندن محررات تاتارلر واسطه‌سیله کوندریلور و بوجهتله هروزیر دائره‌سنده بر تاتار آغاسی وبر تاتار اوطه‌باشیسی تحت اداره‌لرنده اوله‌رق قرق اللی تاتار بولنوردی. بوخدمتی بنیجیلکده ماهراولان تاتارلر ایفا ایده‌کلمشلر ایکن مؤخراً هرصنفدن کیمسه‌لر داخل اولمغله جمله‌سنه تاتار دینیلمشدر. وزرانك طقوز قات یمنی طقوز طاوول، طقوز سورنا، طقوز بوری، طقوز دوبه‌لك مهترخانه‌لری اولوب ایکندی ویاتسو عقبنده ایکی نوبت چالنور و بر محله عزیمتنده طوغلرك بری برکون اول (قوناقجی) ایله کوندریلوب دیکرلری پاشانك اوکنده چکیلوردی. ثالثاً: (کدکلی ایچ آغا) لرینك (ظوبو) تعبیراولنور اوچر بشر خدمتکا

ایله، مثلا (نصوح پاشا) نك مقصدی تخت سلطنتدر وياخود (سلطان احمد) ادرنه‌ده شکارده‌ایکن قریم‌خانك برادری محمد کرایك عهده‌سنه خانلغی آلیویرمك ایچون مومی الیه ادرنه‌یه دعوت ایتدیکندن دائما دولتك باشنه برر بلا کسیلمش اولان مقربینك: افندم، (نصوح پاشا) چنکیز خاندانندن برینی بورایه جلب ایتمسی تخته چیقارمق ایچوندر طرزنده‌کی تلقینات و تسویلاتی ایله کوزدن دوشدی. بو حالله: پاشانك آغالرندن برینك ساداتدن برینك حرمنی اغوا ایتمسی اوزرینه جامعده سیدك عدالت ایسترم دیه باغیرمسی‌ده انضمام ایدنجه فکر شاهانه بتون بتون علیهنه چویرلدی. پاشا برکون حضورده: (یاطوغریدن طوغری‌یه معروضاتمك وياخود استعفامك قبولنی ایسترم. بن کندیمی زهرلیوب هلاك ایدرم) طرزنده سویله‌نجه پادشاهده:

— سنی خائن سنی، دیمك (مراد پاشا) لالامی سن زهرله‌دك.

دییه جواب ویره‌رك برجمعه کونی بستانجی‌باشی ایله یوز بستانجی

رلری و (قوغوش اوشاق) لری و (سایس) لری اولمله بونلر دخی سکسان، یوز کشی‌یه بالغ اولورایدی. وبرآدم دفعةً ایچ آغاسی اوله‌میوب اولا (ظوبو) اولمق وبعدالتربیه (ایچ آغا) لری سلکنه ادخال قلنمق تعاملری اقتضاسندن ایدی. آغالردن بری (ظوبو) سنی چراغ ایده‌جك اولدیغی حالده لازم کلن آت والبسه‌یی اعطا وبرضیافت ترتیب ایدوب خزینه اوطه‌سنده کدکلی آغالر حضورنده دعا اوله‌رق وباشنه قاووق کیدیریله‌رك آغالر سلکنه ادخال قلنوردی. حتی وزرا وامرا کوله‌لرنده بیله بوقاعده اجرا اولنمدقجه ایچ آغاسی قاووغی کیمك قابل دکل ایدی. کذلك ایچ آغالرندن برینك سرقت و سائره مثللو جنایت عظیمه‌سی ظهور ایلدکده ینه بالاجتماع باشندن قاووغی آلنوب آغالق سلکندن اخراج اولندقدن صکره تربیه‌سی‌ویریلور وبوکا اصطلاحلرنجه (کچه‌کلاه). ایدلدی‌دینیلور

یوللانوب قوناغنده بوغدیرلدی (١٠٢٤) . پاشانك ظلم وشدتی ایله برابر ارتکاب ورشوتی اولدیغی کبی آدملرینك دخی یاپتادقلری سیئات وجنایات قالمادیغی وحتی نشانجیلق ویردیکی (خضر) افندی نامنده برینك طوغری برسوزندن رنجیده اوله رق لمصلحةٍ آناطولی‌یه کوندردیکی وآرقه‌سندن‌ده آدم کوندروب قتل ایلدیکی حالده مرحومك خدمتلرینی تعداد ایدنلره :

— بزده آنی رتبهٔ شهادته ایردیردك . جهان فانینك زحمتندن قورتاردق . بزم یوزمزدن جنته کیره‌جك ، فنامی ایتدك ؟

صورتنده اکلنیر بر غدار اولدیغی تاریخلرمزده محرردر . (نعیما تاریخی) دخی : قتل انسان یاننده طاووق کسمکدن اهون وجام قیرمقدن اسهل واحسن کورونوردی دیه‌رك طبع جانیانه‌سنی تعریف ایلر . بونلری سزه یازمقدن مقصدم او زمان اخلاق و طبایعنك بر جزئنی آکلاتمقدر .

تاریخ سیاسی دییورکه :

پاشانك اختناق مضایقهٔ مالیه‌نك دفعنه مدار اولدی . مخلفاتنده بر ملیون

ایدی‌که اوآدم فیمابعد هیچ بردائره‌ده ایچ آغالغی ایده‌میوب باشقه صنعته سلوکه مجبور اولوردی .

رابعاً : وزرا دائره‌لرنده بر (تفنکجی باشی) ور (دلی باشی) بولنوب بونلرك رفاقتنده یوزر ، یوزاللیشر نفر عسکر بولنوردی‌که تفنکجی طاقمی پیاده ودلی کروهی سواری ایدی . (ارضروم) و (دیاربکر) و (موصل) و (بغداد) و (شام) و (حلب) مثللو ایالتلر والیلرینك اوچر بشر تفنکجی و دلی باشیلری بولنمق مقتضی اولمغله ایچلرندن برینه (سرچشمه) اطلاق اولنوب بیکباشی حکمنده ودیکر تفنکجی ودلی باشیلر یوزباشی مقامنده طوتیلور و دلی باشیلر معیتلرنده ملازم کبی اولان ضابطه دخی (کوکللی آغاسی) دینیلیردی . دلی ، پیشدار معناسنه اولان (دلیل) ایکن عسکردلری بالتحریف دلی اولمشدر . [نتایج الوقوعات]

دوقه قیمتنده کیسه‌لر طولوسی انجی و اوفقدار نقد مسکوکات و آلتون کوموش قالانمش وذی‌قیمت طاشلر ایله مرصع بیك اون سكز قبضه سیف كه بونلردن الماس ایله مرصع اولان بر عددینه اللی بیك دوقه قیمت تخمین اولنمش ایدی . مفروشلر طولوسی خام ومصر حالیلری وصیرمه‌لی قماشلر واطلس و قطیفه و درت یوز رأس اصیل قیراق اولاق اوزره بیك یوز رأس آت و درت یوز جفت آلتون اوزنكی واون سكز بیك دوه ودرت بیك رأس بارگیر وآلتی بیك ایلك واوتوز درت یوز بیك قویون بولندی .

اولجه اوکوز (محمد پاشا) ایکن صکره پادشاهه صهرلگی مناسبتیله داماد (محمد پاشا) اولان ذات صدراعظم اولدی. وشیخ‌الاسلام (محمد) افندی دخی بو آرالق وفات ایدوب برادری (اسعد) افندی — (تاج التواریخ) صاحبی — مقام مشیخته کچدی .

ایران — (نصوح پاشا) ایله برابر کلن عجم ایلچیسی (قاضی خان) (١٠٢١) ده ایرانه عودتنده برابرینه درکاه عالی چاوشلرندن مشهور (انجیلی مصطفی چاوش) ویرلمش ایدی . اوزماندن بری ایکی سنه کچدیکی حالده نه چاوش و نه ده ویرکو اولان ایکی یوز یوك ایپك کلمدیکندن صدراعظم ایران سفرینه مأموراً حلبه کیتدی . هرنه‌قدر

١٤١ — فائده

علوفه توزیعی

علوفه چیقه‌جغی کون دیوان عقد اولنور . صدر اعظم وارکان دولت قبه آلتنده بولنور ، پادشاه‌ده قفس آرقه‌سندن نظارت ایدردی . هر اوجاغك علوفه‌سی مشین کیسه‌لر ایچنده اولدیغی حالده باشقه باشقه آیرلدقدن ماعدا یکیچری اوجاغنك هر اورته‌سنه و بلوك کیسه‌لرده تفریق ایدیلیر ، هر اورته‌نك نفراتی ضابطلریله طاقم طاقم سرایه‌کی اورته قپویه کلوب طوررلردی. مطبخ عامره‌دن

بو آراق شاهك (قسمیك) نامنده بر ایلچیسی سرعته (روان) شهرینه كلدی ایسه‌ده پادشاه بر غضب امرینی ایدیكندن سفیر درسعادته واصل اولنجه التفات ایدلمیوب برده قونولدی .

(١٠٢٥) ده وزیر اعظم حلبدن حركتله (ارضروم) ه واورادن (قارص) ه واردی . قلعه‌سنی بتعمیر شاهك بولندیغی (نخجوان) ی طوبراقله دوكدی . وان بكلر بكی تكه‌لی (محمد پاشا) ده (اریوان) قلعه‌سنی محاصره ایدرك ایرانیلری مغلوب ایتمش ایسه‌ده «نخجوان» مقدما (صوخ پاشا) ایله عقد ایدیلن معاهدهٔ صلحیه‌نك ابقاسی وفقط ایپك ویركونك نصفه تنزیلی شرطیله تسلیم اولندی . اوردو ، قیشلك تقربی حسبیله عودت ایدركن (صوغانلی) ییلاسنده شدید صغوقلره طوتولدی . پك چوق تلفات ویرمكله برابر (روان) كبی بر طوپراق قلعه دخی ضبط ایدمه‌دی . بونجه مصارفه وتلف ذخائره بدل اوكوز (محمد پاشا) سرداراقدن عزل ایدیله‌رك قپودان دریا سابق (خلیل پاشا) صدر اعظم اولدی .

مقدار كفایه چوربا وپلاوزرده حاضرلانوب (باب السعاده) پیشكاهنه وضع وقبه آلتنده بولنان قول كتخداسی وقت معینی حلول ایدنجه لابس اولدیغی اونیفورمه‌نك اتكیله اشارت ایدردی . درحال اورته قپوده منتظر اولان یكیچریلر سكیردوب اطعمهٔ مذكوره‌یی اخذ وسرای میداننده اكل ایدرلر ودرحال قربانلر كسیلیر . زیرا بعض مطالبده بولنه‌رق یمكی آلمدقلری چوربانی یمدكلری وقوع بولمشدر .

طعام بیتدكدن صكره ینه نفرات اورته قپویه چكیلوب طورررلر ، بعده ضابطاندن برمأمور مخصوص بلندآواز ایله : برنجینك آغا بلوكی دیه چاغیردقده درحال او بلوكك نفراتی سكیردوب كیسه‌لری یوكلنه‌رك قیشله‌لرینه كوتوررلر ، صیره‌سیله ایكنجی واوچنجی وتا آلتمش دردنجی اورته‌یه قدر دعوت وعلوفه‌لری اعطا قلنور . آلتمش بشنجی‌یه كلنجه كیمسه دعوته اجابت ایتمز . (بر روایتده كویا سلطان محمد ثالثك اعدام ایلدیكی شهزاده سلطان محمود بو بلوكه فرار ایتمش

عجم ایلچیسی (یدی قله) یه حبس ایدلدی . (خلیل پاشا) (دیاربکر) ده قیشلایوب تاتار خانی (جانبك کرای) دخی قرق بیك عسکرله (کفه) دن قارشی‌یه کچه‌رك (کنجه ، نخجوان ، جلها) طرفلرینی یغما ایتدی . بیك قدر اسیر و آکا کوره مواشی آله‌رق کلدی . خانه مرصع قاییج ، غداره ، مرصع رخت و اکر ایله آت وبش بیك آلتون خرجلق ویریلدی .

بغدانلولر قازاقلرله اتحاد ایده‌رك وویوده (ئه‌تیه‌ن تومزا) یی قوغدقلرندن روم ایلی بودین وقنیژه عسکری داری (اسکندرپاشا) روم ایلیدن مقدار کافی قوتله کچه‌رك اختلال سرکرده‌لریله بش یوز قزاغی اسیر اوله‌رق استانبوله یوللادی ومطرود وویوده‌یی ینه‌مقامنه کچیردی . بوقازاقلر مسئله‌سی آزیشه‌رق (طورله) نهری کنارنده (بودیله) نام پالانقه‌ده (له) ولایتی خطمانی (استانیسلاس) ایله وقوع بولان مکالمه‌ده خطمان، قزاق اشقیاسنك اوزی صویندن قره دکزه اینمیه‌جکلرینی واردل ایله افلاق وبغدان طرفلرینه ایلیشیلمیه‌جکنی،

وبونلرده‌حمایه ایتمیوب تسلیم ایله‌مش‌اوللریله شهزاده اعدام‌اولندیغی‌ایچون لعنتله‌مه ایدیلوب سرحده سوورولمش ایمش . بر روایتده‌ده بو اورته‌نك افرادندن بری سلطان عثمان ثانینك خلعی زماننده آرابه ایله اورته جامعدن یدی قله‌یه کوتو- ریلورکن الیله وجودینه طوقوندیغی جهتله مذکور اورته کلیاً لغو ایدلمش‌ایمش) و اوج کره تکرار اولنور . اوچنجی دفعه‌ده یوقدر جوابی ویریلنجه چاغیران ضابط طرفندن (یوق اولسون) دینیلوب آلتمش آلتنجی‌یه کچیله‌رك بو وجهله توزیعات اکمال ایدیلیردی .

کیسه‌لر قیشله‌لره کیتدیکی سرکی سریلیر ونفرات‌ایله نامنه اولان ایرادجیلردن حین توزیعده (طاس پاره‌سی) دیه یوزده اوچ وبش غروش آلنوب (اورته صندوقنه) قونیلور ایدی‌که « دبوی » دیمکدر. اورته ، بریره مأمور اولدیغی خرج راه ، قیشله تزییناتی ، ضابطلرینك کوموش چیراسـتلری ، نفراتك ایام رسمیه‌ده کیدکاری البسه بوپاره ایله تسویه اولنوردی . پادشاهلر برنجی بلوکه

اسکندر پاشاده تاتارلرك تجاوزلرینه نهایت ویریله‌جکنی تعهد ایده‌رك تأمین صلح ایدلدی .

(١٠٢٦) سنه‌سنده بعض وقایع محلیه واردر : استانبولده بولنان (جزویت) پاپاسلرك روم پطریق وکیلنی الده ایده‌رك ناپولی قرالیله پاپایه کندی حقلرنده مکتوب یازدیردقلری خبر آلننجه جمله‌سی حبس و وکیلی صلب اولندی . فرانسز سفیری اوتوز بیك دوقه ویره‌رك کوج حال ایله محبوسینی قورتاردی .

(١٠٠٢ تاریخنده خرستیانلرله یهودیلرك کوك وصاری رنکده دلبند صارمه‌لری منع ایدیله‌رك سیاه وقرمزی چوقه‌دن طاقیه کیمه‌لری فرمان اولنمق کبی بر عجیبهٔ رعیت پروری میدانه قونولمش ایدی . (١٠٢٦) ده دخی غلطه قاضیسی یهودیلرك قالپاقلری وخرستیانلرك سرپوشلری علیهنه براعلام ویره‌رك دفتردار (باقی پاشا) نامنده بریله برابرسفارات اجنبیه خدمتنده بولنسون بولنمسون شاپقه کیین فرنکلردن وایلچیلر فامیلیالرندن بیله جزیه آلنمسنه قالقیشمش ایسه‌لرده شکایت اوزرینه قاضینك اعلامی فسخ ایدلمشدر .

منسوب اولوب اورادن علوفه آلیرلردی. علوفه توزیعنك ایرته‌سی کونی پادشاه یکیچری آغاسی قیافتنده وقوناسی دخی حربه‌جی هیئتنده اوله‌رق برنجی اورته قیشله‌سنه کیدرلر ودائرهٔ مخصوصه‌ده (که شهزاده باشنده واقع عثمان‌بابا تربه‌سنك اوستی ایمش) علوفه‌لرینی آلیرلردی .

درکاه عالی سپاهیلری یعنی سپاه ، سلحدار ، علوفه‌جیان یمین و یسار وغربای یمین ویسار باب عالیده دیوان یرنده صدراعظم، دفتردار وسائر ارکان دیوان ایله اوجاقلر آغالری وکاتب وچاوشلری حاضر اولدقلری حالده سرکی فرشیله ایکی اوچ کون توزیع ایدیلیر و بقیه‌سی آغالرك قوناقلرنده طوپجی ، جبه‌جی ، خمبره‌جی، قالیونجی، بوستانجی وسائر اوجاقلر ککی دخی طوپدن ویریلوب قیشله‌لرنده توزیع اولنوردی .

اولجه عقدایدیلن « زیده‌واطورق » معاهده‌سی احکامنده‌اختلاف ظهور ایتمش‌ایدی. بو کره (ویانه)یه اعزام ایدیلن عثمانلی هیئتی‌اوراده مکالمه‌یه کیریشه‌رك معاهدهٔ مذکوره‌نك ینه یکرمی سنه مدتله تجدیدی وعقد معاهده‌دنبری ایکی طرفدن مجارستانده بنا ایدیلن استحکاماتك هدمی وطرفین اسیرلرینك اعاده‌سی وباب‌عالینك ادعا ایتدیکی آلتمش سکز قریه‌نك ویرکو ویرملری و قونسلوسلر تعیینی حقنده یکرمی ماده اوزرینه برمعاهده دها تنظیم ایدیله‌رك تصدیق ایدلمشدر.

آوستریا سفیرجدیدی « قزرینن » یوز اللی کشی‌ایله کله‌رك خارج شهرده چاوش باشی ومعیتی طرفندن قارشیلانمش، سفیرده او آنه قدر استانبولجه کوروله‌مش اولدیغی اوزره آلتی سفارت سواریسی، بش ترومپتجی و بوریزن، برطرفنده صلیب اوزرنده حضرت عیسانك ودیکر طرفنده قرتال قوشی ترسیم ایدلمش بایراقله کیرمش. بوحال هیجانی موجب اوله‌رق سفیر نظارت آلتنه آلندی. خرستیان خانه‌لرنده تحریات اجرا ایدلدی. بالخاصه غلطه‌ده « فرانسیسکن »

---

۱٤۲ — فائده

درزیلر

درزیلر ۲۹۷ سنهٔ هجریه‌سندن ٥٦٧ سنه‌سنه قدر مصرده حکومت ایدن فاطمیه سلاله‌سندن (حاکم بامرالله) نام کیمسه‌نك الله اولدیغنه معتقددرلر. (حاکم بامرالله) ك اصل اسمی (منصور عبیدی) اولوب الوهیت دعواسی ایتمکله عنوانك صوکنده‌کی (الله) لفظ شریفنی حذف ایدوب کندی کندیسنه (حاکم بامره) لقبنی ویرمشدر. حتی منبرلرده (بسم الله الرحمن الرحیم) یرینه (بسم الحاکم المحیی الممیت) دیه اوقونمسنی خطیبلره امر ایله‌مش و برطاقم

دینیلن پاپاسلرك رئیسلری دکزه آتیله‌رق درت جزویت یدی قله‌ده حبس اولندی . حتی پادشاه بیله کیجه شهری دوره چیقدی . فقط بونك بر روایت کاذبه اولدیغی آکلاشیله‌رق سفیر تخلیه وحضوره قبول ایدلدی . ایمپراطور طرفندن کتیردیکی اللی بیك « فیلورین » قیمتنده‌کی هدیه‌یی تقدیم ایتدی. اللی ماده‌دن عبارت ایلك بر تجارت معاهده‌سنی تصدیق ایتدیردی .

سلطان احمد « زیده‌واطورووق » معاهده‌سنك تجدید ایدلدیکی اثناده برروایته کوره شیرپنچه‌دن وبرروایته کوره معده خسته‌لکندن وفات ایله‌مشدر (١٠٢٦) . ٢٨ یاشنده ایدی .

مشهور اولدیغی اوزره اون دردنجی پادشاه اوله‌رق ١٤ یاشنده تخته چیقدی ، ١٤ سنه حکومت ایلدی . آت میداننده « احمد پاشا » و « محمد پاشا » سرایلرینی اشترا ایده‌رك معمار شهیر « محمد » ه انشا ایتدیردیکی جامع شریف آلتی مناره‌لی اولوب شرفه‌لری مجموعی ایسه ینه اون دردر .

شرع وعقله صیغماز و بر بریله اویماز اطوار وحرکاتی سبب قتلی اولمشدر. درزیلر ایسه (حاکم بامرالله) ك بر کیجه (قصبة الحلوان) دنیلن (برکهٔ زرقا) یه کیدوب اورادن سمایه عروج ایتدیکنه معتقددرلر. صحیحی بودرکه : (حاکم بامرالله) بیاض اشکه بینه‌رك کزوب طولاشمق معتادی ایدی . برکون بووجهله (مصر) دن خروج ایله (برکة ازرقا) ناحیه‌سنه متوجه اولدقده اهل اسلامدن مترصد فرصت اولان برقاچ کشی بغتةً اوزرینه هجوم وکندیسنی قتل ایله بر قویویه القا ایتمشلر اثوابنی ـ دوکمه‌لری ایلیکلی اولدیغی حالده ـ اشکنك یاننده براقوب کیتمشلر وشهره کلوب اهل اسلامه منتظر اولدقلری وقعه‌نك وقوعنی خبر ویرمشلر اما (حاکم بامرالله) ك اتباعی ومعتقدلری ـ که (بطانیون) تسمیه اولنورلر ـ حاکمك عودتی تأخر ایلدکده ایزینی تعقیب ایده‌رك اثواب واشکندن ماعدا بر اثر کوره‌مدکلرندن سمایه عروج ایلدی زعمنده بولنمشلردر. (حاکم بامرالله) ك اللهلق دعواسنی ابتدا

سلطان عثمان ، محمد ، سلطان مراد « رابع » ، بایزید ، سلیمان ، قاسم ، سلطان ابراهیمناملرنده یدی شهزادەسی وارایدی . بونلردن برنجیسی سلطان مصطفادن صکره جالس تخت‌اولان (عثمان ثانی) در.

« سلطان احمد » ده کوریلن شدت مرام و ثبات عزم احتمالکه سائقهٔ شباب ایله اختیار ایدیلن حرکتلردندر . مع‌هذا تشبثده قوی قلبلی اولدیغی‌ده برایکی حادثه ایله آکلاشیلیور :

١٠١٤ رمضاننده یکیچریلر علوفه و چوقه آله‌مدق سوزینی آزیتدقلری کبی ایرتەسی کونده سپاهیلر علوفه و خراج دفترلری بهانەسیله قالقیشەرق دیوانه کیرمیز، چوربا ایچمەیز. جلوەلری میدان آلدی و آغالرینی طاشلایوب دفترداره‌ده سوکوب صایمش اولدقلری طویولدی . پادشاه علی‌السحر قرمزی روبالر کییەرك سلطان بایزید کوشکنده وزرا ایله بلوك آغالرینی و کاتبلریله اختیارلرینی چاغیرەرق برچهرهٔ غضبناك ایله :

« بن سزه خط کوندروب تحصیله کیدن دفتردارم برقاج کونەدك

تصدیق ایدن (شیخ محمد درزی) نامنده بریدرکه اهالی مرقومك اوزرینه هجوم ایله قتل‌ایتمشلردر. ایشته (درزی) اسمی بوندن مأخوذدر. بعده (حمزه بن علی) نامنده بری ظهور ایدەرك خلقی (حاکم بامرالله) ك عبادتنه دعوت و قبول ایدنلرله مصرده کیزلیجه عبادته مباشرت ایله‌مشدر . درزیلر (حمزه بن علی) یی حاکمك پیغمبری بیلیرلر .

بر مدت صکره اهل اسلام درزیلری مصردن طرد ایتملریله آنلرده (شام) و (حلب و (حوران) طرفلرینه کیتدیلر. وکیت کیده تکثر ایتدیلر .

درزیلر پیغمبرلری انکار واهل اسلام ایله خرستیان وموسویلر حقنده طعن وتشنیع ایدرلر. عندلرنده صوم ایله صلات یرینه (صدق لسان) و(حفظاخوان) فرض اولوب فقط صداقته وصیانتـه رعایتلری آنجق کندی ملتلری ایچوندر . قرآن کریم اوقورلرسه‌ده کندی اعتقادلرینـه کوره تأویل ایدرلر. (تناسخ) ه

کلدکده علوفه‌لرکز چیقاریلوب وقانون اوزره خراج دفترلری دخی توزیع اولنور دینش ایکن اعتماد واصغا اولنمیوب قپوم‌اوکنده بی ادبلك نیچوندر ؟ آرا کزده بومقوله کستاخلغه جرأت ایدنلری چیقـارك » دیه خطاب ایده‌رك سلاحدار آغاسی «شهباز» ی ، سپاهیلر کاتبی قارغه زاده‌یی ویکچشم محمودی وسائره‌یی قتل ایلدی .

« بردها حددن تجاوزاولنورسه جمله‌نك حقندن کلینور » عتابیله هپسنی تهدید ایتدی . فقط بوکبی شـدائد اجرا آتدن نه‌چیقـار ؟ معرفت‌اداره آیاغه قالقانلری کسمك دکل، کیمسه‌یی آیاغه قالدیرمامقدر.

قویوجی مراد پاشانك سلطان احمد اوزرنده بر تأثیر نافذ اجرا ایتدیکی مسلمدر . مشهور « هامر » سلطان احمد حقنده :

« مشارالیه کندی کندیسنه نه‌برشی ایسته‌مشدر ، نه‌ده یاپمشدر. مدت عمرنده معلمی « مصطفی » نك (مفتی صنع الله افندی اوله‌جق) حرمده بولنان قادینلرله قیزلر آغاسنك (مصطفی آغا اوله‌جق) ربقه‌ سندن قورتوله‌مامشدر » دییور .

قائل اولوب جسده (قمیص) یعنی کوملك دیرلر . اولونك حین وفاتنده روحی بر مولوده انتقال ایلر اعتقادنده بولنورلر. فلان وقتده فلان ایکن فلان قالبه‌کیرمش دیه بر سوری مصـالر سـویلرلر . هویت آلهیه‌نك هرعصرده برقالبه حلول ایله چوق کره بوعالمده ظهور ایتدیکی‌حالده نهایت (حاکم بامرالله)ده قالدیغنه، (حمزه بن علی) نك دخی بر زمان مسیح حق، برزمان نبی سلیمان و برزمان فیثاغورث حکیم اولمش‌اولدیغنه ایناتیرلر. والحاصل بوکا مماثل نیجه باطل‌اعتقادلری وارایسه‌ده کتم ایلرلر. پك زیاده اعتماد ایتمدکلرینه آچیلمازلر. حتی کندیلرینی بیله ایکی فرقه بیلوب بر فرقه‌سنه (عقال) و دیکرینه (جهال) دیرلر. عقال ایکی طبقه اولوب بری دیننه تمامیله واقف اولان (عقال خاصـه) و دیکری بعض مرتبـه دیانت درزیه‌یه کسب وقوف ایتمش اولان (عقال عامه)در. (جهال) ایسه یالکز درزی نامی‌تحتنده یاشایان ودین وآیینی حقنده معلوماتی‌اولمیان جاهل‌صنفیدر. عقالك برده

قاسم ، درویش ، نصوح ، صارقجی مصطفی پاشالری قتل ایله‌مش وزماننده صاحب اجراآت اوله‌رق یالکز مراد پاشا یتیشمشدر .

پدری سلطان محمد ثالث زماننده اللی بیك دیناره اشترا ایدلمش اولان « شبچراغ » نامنده‌کی الماسی ایکی یوز یکرمی یدی الماسپاره ایله برآلتون لوحه اوزرینه وضع ایتدیره‌رك قبهٔ مرقد نبویده آصیلی اولان « کوکب دری » نامنده‌کی جوهرك یرینه تعلیق ایتدیرمشدر .

شعره میلی وار ایدی . « بختی » تخلص ایدردی . حتی نیچه مصالحه‌سنه دائر سویلدیکی تاریخده :

« بختیا باش اکدیرن قطع خراجه دشمنی
اولدی تاریخ حالیا جهد مراد پاشادرر »

دیدیکی کبی باشنه طاقدیغی صورغوجه دخی « قدم شریف » رسمنی یاپدیره‌رق زادهٔ طبعی اولان شو قطعه‌یی یازدیرمش ایدی :

« نوله تاجم کبی باشمده کوتورسه‌م دائم »
« قدمی رسمی درر حضرت شاه رسلك »

(متنزهین) دنیلن صوفی طبقه‌سی واردرکه بونلر پك صیقی عبادت‌اوزره بولنورلر. بعضلری اولنجیه‌دك اولنمزلر . بعضلری ات ییمزلر، بعضلری هرکون اوروج طوتارلر. عقال مسکرات ایچمز، فحشیات سویله‌مز، ییوب ایچمکده اسراف ایتمزلر. حکام و امرانك مالنه حرام نظریله باقوب آنلرك وخدمتجیلرینك آره‌لرنده یمك ییمزلر .- حتی حاکمك مایله آلنمش بر حیوانه یوکلەدیلن شیئی بیله ییمزلر . فقط جمله‌سی تجار مالی هانکی جهتدن کلیرسه کلسون استحلال ایدوب شبهه‌لی آقچه‌یی آلدقلرنده تجاره ویروب تبدیل ایدرلر . تناسخه یعنی انسانك اولدکدن صکره قالبی دکیشدیره‌رك بر دها دنیایه کله‌جکنه قائل اولدقلرندن عقالك بیوکلرندن برینك وفاتنده روحنك «چین» طرفنه کیدوب اوراده برقالبه کیردیکی اعتقادنده‌درلر.

[تاریخ جودت — خلاصه]

«گل گلزار نبوت او قدم صاحبیدر»
«بختیا طورمه یوزك سوز قدمینه اوگلك»

«بختی» تاریخ جلوسیدر .

معهذا تاریخ حقنده برجهتدن مدیحه خواندر . مشارالیه (قتل الاخ) جنایت مذمومه‌سنی قالدیرمشدر . حتی (نتایج الوقوعات) بوجهتی پك گوزل اجمال ایده‌رك دییورکه :

(مشارالیه حضرتلرینك جملهٔ محاسننده بری‌ده وراثت تخت دولت حقنده ترتیب اصول وقانون ایله‌مسیدر. چونکه سلطان (مراد اول) ك (قوصوه) محاربه‌سی عقبنده شهادتی وقوعنه مبنی (ییلدیرم بایزید) خان جلوس ایدوب دفع فتنهٔ موهومه ! قصدیله برادری (یعقوب چلبی) یی ازاله ایلدیکندن صکره‌لری بوبدعت سیئه تأسس ایلمشیدی . ییلدیرم خان وسلطان بایزید ثانی شهزاده‌لری مثللو منصب وعسکر صاحبی اولوبده مقاتلاته جرأت ایدنلرك دفع غائله‌لری امر ضروری دنیلسه بیله بو غدرعظیم سلطان (سلیمان ثانی) وسلطان (مراد ثالث) ك سرای همایونده گوشه نشین انزوا اولان معصوملرینه قدر سرایت ایلدیکندن عموم خلقه داغ درون اولمسنه مبنی اذهان انامی تسلیه ضمننده نیجه افسانه‌لر ترتیب اولنمشدر. شهریار مشارالیه حضرتلری برادرلری (سلطان مصطفی)یه تعدی ایتمیوب یالکز شهزادکانك (طشره مناصبنه گوندرلمسی) قاعدهٔ جاریه‌سنی الغا

١٤٣ — فائده

نصیریلر

(لاذقیه) و (طرابلس شام) وحوالیسنده‌کی طاغلرده ساکن اولورلر. (شام) ایله (صالحیه) ده دخی بولنورلر. بونلر دخی (باطنیه)دن بر فرقه‌در. درزیلر کبی مذهب ودیانتلرینی صاقلایوب اسلام قیافتنده گورینورلر. تناسخه قائلدرلر. عقال وجهال صنفلری واردر . بو نقطه‌لردن درزیلره بکزر ایسه‌لرده اعتقاد جهتندن آیریلیرلر . درزیلر زنادن اجتناب ایده‌رك عفت گوسترلر . فقط نصیریلر زنانی مباح عد ایدرلر .

سلطان مصطفی

وصقال صاليويرمك ايله
توايد ذريات ايتملرينی (!)
منع ايله سلطنتی اكبر
شهزادكانه تخصيص ايلكله
وصيت و ترتيبلرينه توفيقاً
برادرلری (سلطان مصطفی)
تخت سلطنته اجلاس او-
لندی) .

دولت عثمانيه‌ده ايسه
(علاء الدين پاشا) مستثناً
اولمق اوزره تاريخ تأسسندن
اعتباراً اوچ يوز بو قدر
سنه ظرفنده تخت سلطنت
پدردن بيوك اولاده انتقال
ايتمش ايدی. فقط (سلطان
مصطفی) تختده طوره‌جق
پادشاهلردن دكل ايدی.
(حاجی خليفه) نام ذاتك «تذكره» سنده ذكر ايتديكی وجهله خفت عقله او-

---

درزيلر روح انسانينك يالكز انسانه وبلكه هانكی ملتدن ايسه ينه اوملتدن برقالبه انتقال ايده‌جكنه مثلا روح درزی، ينه درزی‌يه وروح مسلم، ينه مسلمه وهكذا هانكی دينده ايسه ينه اودينندن برجسده كيره‌جكنه قائلدرلر. نصيريلر ايسه روح انسانينك حيواناته، حشراته وحتی معدنياته بيله حلولنه معتقددرلر.

الوهيت يعنی اللهلغك حضرت آدم اولادندن (هابيل). وآندن (شيت) عليه السلامه، آندن حضرت اسماعيله و حضرت آدم نبی كريم اولوب نبوتك آندن ابراهيمه، موسايه، عيسايه وآندن حضرت محمد عليه السلامه كچديكنه. والوهيتك بعده حضرت هارونه وآندن بين النصاری (بطرس) دينيلن (شمعون). وشمعوندن دخی حضرت امام علی‌يه انتقال ايلديكنه معتقد اولدقلری كبی امام علينك الوهيتدن صكره آسمانه صعود ايله كونشده قرار و حالا اوراده اقامت ايتمكده اولديغنه دخی اينانيرلر. وبو اعتقادلری حسبيله طلوع وغروب وقتلرنده

غرامش ایدی. حتی اوضاع غریبه‌سی خلق آره‌سنده شهرت بولدی. تربه‌لری کزره، بالقلره آلتون آثاره یوللرده عبث بره پاره صاچار ایدی. بوحاللر دور (سلطان احمد) ده پك زیاده صاحب نفوذ اولمش اولان دارالسعاده آغاسی (مصطفی) آغانك نظر دقتنی جلب ایتمکله شیخ الاسلام (اسعد افندی) ایله قائممقام (صوفی محمد پاشا)یه خبرکوندردی. آنلره (پادشاهك حالی خلق عالمك معلومی اولوب تواتره ایردی. اختفا وتربیه ایله مستور اوله‌جق حالی قالمدی. بوبابده اهمال اولنورسه خزینه اتلافندن غیری نسنه‌یه نتیجه ویرمز. وندامت مقرردر. برکون اول واجب اولان تدارکه احتمال لازمدر) دیه‌رك اعیان و ارکان دولتی علوفه بهانه‌سیله (سلطان مصطفی) نك جلوسندن اوچ آی اون کون صکره جمله‌سنی طوپلادی .

قیزلر آغاسنك بوتدبیری شیخلرك ایشنه کلیوردی . آنلر آبدال برپادشاهی الده ایده‌رك کندیلری حکمران اولمق ایسته‌یورلردی ، بوجهتله والده سلطانه خبرلر کوندروب آغانك فکرینی آکلاتدیلر وطرد وتبعیدینی توصیه ایتدیلر. فقط آغا، شیخ الاسلام وصدارت قائممقامی ایله اتفاق ایده‌رك (سلطان مصطفی) یی خلع ایدوب دائره‌سنه قپادی.

کونشه سجده وییلدیزلره حرمت ایلرلر. اصحاب کرامدن (مقداد بن ابی الاسود)ه رب الناس دیوب علینك حضرت محمدی ومحمدك سلمانی، سلمانك مقدادی ومقدادك سائر عبادی خلق ایلدیکنه ذاهبدرلر . بر جهتدن درزیلری آکدیردقلری کبی دیکر جهتدن دخی مجوسیلره بکزرلر . خرستیانلرله بایرام ایدرلر وامام علی ایله اون ایکی امامه دخی تعظیم ایدوب بوجهتلرله‌ده رافضیلره مشارك اولورلر .

[تاریخ جودت — خلاصه]

---

١٤٤ — فائده

عمامه‌لر — البسه

عثمان غازی، مولوی درویشلرینك باشلرینه کیدکلری (قلنسوه) تعبیراولنان برکلاه کییردی . بعده بوکلاهك اوزرینه دستار صاریلش و تپه‌سنه صیرمه‌لی

اون آلتنجی باب

ایکنجی سلطان عثمان

— ١ —

١٠٢٧ ده عثمانلی تختنه جالس اولمشدر . (سلطان احمد) اولك بیوك اوغلی اولوب اون درت یاشلرنده ایدی .

قیزلرآغاسی (سلطان مصطفی) یی کندی دائره‌سنه قپادقدن‌صکره علوفه آلمق اوزره طوپلانان عسکر اوکنده سلطان عثمانی اجلاس ایتدی . وکلا وارکان دولت عموماً بیعت ایده‌رك یکیچریلرده دیکر بر جلوس انعامنه نائل اولدقلری جهتله وقعهٔ جلوسی آلقیشلادیلر . فقط نه اولدی ایسه خزینه‌یه اولدی . چونکه اوچ آیده آلتی ملیون

(طبله) قونلمشدر . بونلره (سکه) تعبیری پادشاهه منسوب اولدیغی ایچوندر . مشارالیه بعضاً (دستار یوسفی) دینیلن برکسوه دخی قوللانیردی. روم ایلی فاتحی (سلیمان پاشا) یه حضرت مولانا حفیدی (فریدون اولو عارف افندی) برسکه ایله (فراجه) ، (تنوره) و (کمر) دن عبارت بر لباس مولوی هدیه ایتمش ایدی . تا فاتح زماننه قدر عثمانلی پادشاهلری بولباسی کیمشلر ومعیتلرینه دخی بعض علاوه‌لرله کییدیرمشلردر . حتی صکره‌لری بوسکه‌لر صیرمه ایله تزیین قلنه‌رق اسمنه (تکیه) طاقیه ، تنوره‌یه (خفتان)، فراجه‌یه (بنش وقونطوش)، کمره (قانون قوشاغی) دنیلمشدر .

دور فاتحده ایجاد وتزیید ایدیلن عمامه‌لر انواعی : دستارلی سکهٔ مولویه ایله (یوسفی) دن ماعدا (عرف) و (سردن کچدی) کسوه‌لریدر . (سلطان محمد خان رابع) دن صکره‌ده (دوزقاش) وتبدیللره مخصوص اولمق اوزره (قلفات)

دوقه عطیه ویریلدی. هر جلوس انعامی اوچر بیك یوك آقچه ایله آنجق قپانور ایدی.

دولت، بیوجك بردور فترتك مقدمه‌سندن اورته‌لرینه طوغری یورییوردی. والده (ماه فیروز) سلطان ایله دیکر آلتی شهزاده‌نك والده‌سی اولان ماه‌پیکر سلطان (کوسم) بر آرالق

ایکنجی سلطان عثمان

اعمال نفوذه قالقیشدیلرسه‌ده خصکی سلطان ایله دارالسعاده آغاسی ایکیسنه‌ده تقدم ایتدیلر.

(داردغان) تعبیر اولنور برنوع صاریق و (ملایی) (پاشائی) (زعیمی) (کاتبی) (قلفات) (قفسی) (پریشانی)ناملرنده عمامه‌لر اکتسا ایدلمشدر.

صدراعظم ایله وزرا وعمامه‌لری: خیمی الشکل (چادرواری) اوك طرفی آغیرتللی (قلائی)، تبدیلاره مخصوص اوله‌رق (پاشایی) (کاتبی) (قلفات) (سردن کچدی) اقفسی) (ملائی) و دها سائر درویش تاج وکلاهلری.

وقتیله جمعه‌کونلری جامعه عزیمت پادشاهیدن یارم ساعت اول (صاریق آلایی) نامیله برآلای اجرا ایدیلیردی. باش چاوش آغا باشنده (پاشالی) قاووغی، آرقه‌سنده بول یکلی قونطوش کورك، بلنده یالدیزلی سیم بافته‌لی صیرمه قولانلی قوشاق، آنك اوزرنده آلتون کوستکلی صوم مرصع بچاق، آرقه‌سنده

جلوس ولوله‌سی آره‌سنده یدی‌قله محبسندن قاچان (محمد کرای)ی اسکندر پاشا (پراوادی) ده یاقه‌لایوب کتیردی .

ایران سفرینه مأمور اولان سردار (خلیل پاشا) (تبریز) اوزرینه یوریبووردی . تاتار خانی (جانبك کرای) دخی برابر ایدی . پاشا (تبریز) ه کلنجه عقلی ایرنلر شاهك بولندیغی (اردبیل) اوزرینه یوریمکی ترجیح ایتمشلرسه‌ده صلح تکلیفنه مقابل کوندریلن دفتردار (حکیم عثمان) افندی اردبیل قربنده بولنان (قارچغای) خانك اوزرینه برقاچ بیك تاتارله کیتمکی توصیه ایتدی. بناءً علیه تاتارلرله اون سنجاق عسکری و دها سائره حیوانلره یم کسدیرمه‌دن سکز قوناق اوته‌ده کائن (سراو) صحراسنه ایکی بچق کونده کیتدیلر . (قارچغای) اولجه خبر آلمقله پوصو قوروب بویورغون عسکرك اوزرینه صالدیردی . ایکی ساعت محاربه‌دن صکره سردار (حسن پاشا) ایله روم ایلی بکلر بکی (آرسلان)، دیاربکر بکلر بکی (مصطفی پاشا) لر مقتول والماجی (محمد پاشا) ایله رشوانلی (مصطفی پاشا) اسیر دوشدیلر .

بول یکلی استفه خفتان اولدیغی حالده «کدکلو» دینیلن خدمه‌دن اون‌ایکی دانه، صارقجی، قهوه‌جی، مؤذن، تفنکجی و بربر باشیلرله باش لالا و بونلردن ماعدا قرق نفر خاص اوطه‌لی ایله ملازملردن اون بش قدر خاص اوطه‌لی، بری سرغوجلی و دیکری سرغوجسز ایکی عدد دستار همایونی نوبت ایله اللرینه آله‌رق و مزین بارکیرلره بینرلر، اوکارنده: اللرنده آغیرشق رسمنده منتظم باشپاره‌لی شمشیر دکنسکلر بولنان قرق اللی قدر خصکی کیدرلردی. سرغوجلی دستار همایونی کوتورن یولده عمامه‌یی ایکی طرفه ارائه ایده‌رك خلقی سلاملار ایدی. بو دستار سیمدن معمول یالدیزلی قالب ومرصع پوشیده اوزرینه صوقولی الماس سرغوجلی، آغیرجه برکسوه ایدی .

طریق علمیه، رجال عساکر و خدمه عمامه‌لری :

۱ — شیخ الاسلام : عرفی، کوچك تپه‌لی، ملائی ،

(جانبك کرای) یکیچریلرك متانت و شجاعتیله قورتولدی ایسه‌ده امرای تاتاردن اکثری میدان محاربه‌ده قالدیلر . بو خبر اوزرینه (خلیل پاشا) عموم اردو ایله (اردبیل) طرفلرینه کیتدی. (سراو) صحراسنده (شاه عباس) ك ایلچیسی بورون (قاسم بك) کلدی . شاه (اردبیل) ی تخلیه ایدرك چکیلدی . مکالمه نتیجه‌سنده (نصوح پاشا) زماننده‌کی مواد صلحیه اوزرینه عقد معاهده ایدیلوب هرسنه ایکی یوزیوك ایپك ویوز یوك تفاریق ویرلمك اوزره تمسکاری یازلدی. شاه بومناسبتله عسکره سکز یوز قطار دوه ذخیره یوللادیغی کبی وزیر اعظم ایله سائر امرایه دخی هدیه‌لر تقدیم ایلدی (۱۰۲۷) .

(خلیل پاشا) (ارضروم) دن (توقاد) ه عودت ایلدی. اورادن عسکره اجازت ویره‌رك استانبوله مواصلتنده عزل ایدلدی. صدارت داماد (محمود پاشا) یه ویریلدی .

(۱۰۲۹) عجم ایلچیسی بورون (قاسم بك) یوزیوك ایپك ودرت فیل و بر کرکدان ایله بعض هدایایی حاملاً درسعادته کلوب وزیر ثانی (خلیل پاشا) ایله ایتدیکی مکالمه‌نتیجه‌سنده (اخسخه) ایالتی عثمانلیلرده

سائر علما : (کوچك تپه‌لی) دن ماعدا قاووقلر ،

رجال : (سلیمی) (مجوزه) (خراسانی) (پاشایی) (کاتبی) (قفسی) ،

باب‌عالی رجالی خارجنده اولان شهرامینی، احتساب آغاسی، قپو کتخدالری و سائره : آرپه دیکیشلی اوفارق قاووق ایله قفسی دستار، پاشایی ، پریشانی و رتبه‌لرینه کوره آلایلرده (مجوزه) ، خواجکان رتبه‌سنده اولانلر (خراسانی)

قپوجیلر : یکیچری کچه‌لرینك عینی ، آرقه‌سی یاصدی و اکتسا اولنه‌جق محلی بیاض چوقه‌دن معمول وصیرمه ایله اوزرینه اینجه برصو ایشلنمش کچه ،

قره قوللقجیلر، صالمه ، قوللق نفراتی ، بایراقدارلر، حربه‌جیلر : رسملری بشقه بشقه بوز رنکلی ، سیرك وعادی (کرپاس) دن صارلمش وآستار تعبیر اولنور برعلامت جسیمه .

قالمق و (بغداد) سرحدنده بولنان (درنه) و (درتنك) سنجاقلری ایرانه ویرلمك اوزره قرار ویریلدی. ومعاهده متننه: (هویزه) حاكمی راشد و (مهان) حاكمی هلو خان مراجعتلری (ایران) طرفندن منع اولنمیه و (شمخال) و سائر (طاغستان) حاكملرینك مملكتلرینه ضرر ایریشدیرلمیه ، ایكی طرفدن آلنمش آدم وار ایسه بلاتوقف اجازت ویریله ومملكت ایرانده سب شیخین (حضرت ابوبكر الصدیق ایله عمر) ولعن ذی‌النورین (حضرت عثمان) وطعن زوجهٔ مطهرهٔ رسول‌الثقلین (حضرت عائشه) ترك ومنع اولنه دیه شرح ویرلدی .

غوغای صدارت — بر زماندنبریدر امور صدارتده بربرینی ولی ایدن غوغالر (١٠٢٩) ده صدر لاحق اوكوز (محمد پاشا) ایله قپودان دریا كوزلجه (علی پاشا) آره‌سنده اشتداد ایتدی . (علی پاشا) كچن سنه بر طاقم سفائن اجنبیه ضبط ایتمش ایدی . غنایم كثیره ایله كله‌رك پادشاهه هدایای عظیمه كتیردی . (محمد پاشا) حسدندن چكه‌مدی . غنایم مذكوره‌نك قدیمدن معاهده‌لی اولان ونديكليلر ایله فرانسزلره

خاصكی ، بالطه‌جی ، قوزبكچی ، بوستانجی ، صفه‌لی ، یدكچی: خاص آخورلی وشاطر براطه‌لری ، طولمبه‌جی طاسی ، پیك وصولاق طاسلری. دلیللر: خمبره‌جی ولغمجیلر: قطیفه قالپاقلر. طوپچی وترسانه قالیونجیلری: (پوشی). وزیر آغالری ، مهترخانه طاقمی ، صقاللی آغالر و رجال ایچ آغالری ، باش قلاغوز آغا ، رجال قپو چوقدارلری ، مهترلری ، عسس باشی ، فلته‌جی ، قول اوغلی باش چوقداری : اینجه چبوقلو قاووق و قالپاق و قلفات .

علما چوقداری و ایچ آغالری : باقلوا دیكیشلی قاووقلر .

وزیر باش تبدیلی ، بوجك باشی ، جلاد باشی ، تبدیللر ایله بوجكلر وجلادلر: اوست طرفی یشیل چوقه‌دن وآلت طرفی بوز قوزی دریسندن اولوب بونلره مخصوص بچیملرده دیكیلمش قالپاقلر كیيرلردی .

*
* *

عائد اولدیغنی ایلری‌یه سوره‌رك سفیرلرینی دعوایه تشـویق ایتدیکی کبی ذات شاهانه‌یه‌ده اونده‌بری ویرلمه‌مشدر دیه شکایت ایلدی. (علی پاشا) بردسیسه کارماهر اولمقله اوکوزه بش کیسه آقچه وبرقاچ اسـیر ویره‌رك کوزینی بویادی . فقط دیکر طرفدن پادشاهه خفیاً چاته‌رق اموال وفیره ویردیکی کبی صدارت توجیه ایدلدیکی تقدیرده پك‌چوق منافع کوستره‌رك خدمات جزیله‌ده بولنه‌جغنی‌ده تأمین ایله‌یجه مزایدهٔ واقعه‌ده مسند صدارت (علی پاشا) عهده‌سنده قالدی . ابتدا اوکوز (محمد پاشا) نك مامملکی اولان اوتوز بیك آلتونی آله‌رق (حلب) ه یوللادی. بیچاره کدرندن خسته‌لنوب وفات ایتدی .

(علی پاشـا) هرهفته پادشاهه هدیه و نقد کوندرمك ایچون زنکینلری برربرر صویمغه باشلایه‌رق عسکرك مواجبنی ویردیکی کبی خزینه‌یی دخی طولدیردیغندن پادشاهه ایجه حلول ایتدی . بومیانده کندی ولی نعمتی اولان مشهور قیزلر آغاسی (مصطفی آغا) یی دخی ـ ایکی‌بچق ملیون دوقه‌سنی آله‌رق ـ (مصر) ه سوردی. معلم‌سلطانی

سلطنتله بر طرفی تشریف همایون وقوعنده :

صولاقلر: باشلرینه عموداً، اوست طرفنك اکسه‌سی منحرف وباشه‌کییله‌جك یرینك آلت طرفی قرمزی چوقه و اوستی درت پارمق صیرمه ایشلمه‌لی برکلاه، بونك اوزرنده بر قاریش طولنده و نصف دائره‌سی تام بیاض تویلو ، کوموش صاپلی و بو تویك آلتیله کلاهك اوکنده‌کی کوموش زیوانه‌یه موضوع یالدیزلی کوموش صاپلی‌بیاض وسیاه تویلو (فلاندره) رسمنده صاپی کوموش ومزین بر کسـوه کییرلردی . بوکلاهك یانلریله اوکنده یارم مجیدیه قدر یالدیزلی اوچ عدد پافته موضوع ایدی . موسـلره کوره آرقه‌لرینـه (چوقه) (صوایی) (کزی) انتاری و خفتان، آیاقلرینه قرمزی چاقشیر وصاری چیزمه‌کییوب بللرینه صیرمه‌لی پوشی قوشانیرلر، اوموزلرینه منتظم برر یشیل شال آتوب آرقه‌لرینه صارقیدیرلر ایدی .

(عمر) خواجه‌نك علمایه و امور حکومته قاریشمه‌سی حقنده اراده آلمقله‌برابر (مکه)یه اعزام‌ایلدی. دفتردار (باقی) پاشایه‌ده ال اوزادوب ایکی ملیون دوقه‌سنی مصادره و کندیسنی یدی‌قله‌ده حبس ایتدکدن صکره (جزایر) ه کوندردی.

بغدان وویوده‌سی غراتیانی ــ وقتیله نمچه و سائر محللرده مسلمان اسیرلری اخذ و اعطاسیله تجارت ایدرکن اوزی بکلربکی (اسکندر پاشا)نك رأیی ایله برایکی دفعه نمچه‌یه ایلچیلك‌ایله کوندرلمش وحتی سلطان احمد زماننده (زیداواطوروق) معاهده‌سنك تجدیدی مقصدیله (١٠٢٦) ده ویانه‌یه کیدن (علی) بکه رفاقت ایتمش اولان (غراتیانی غاسپار) که تاریخلرمزده (غشپر) دیه یازیلیدر، مرقوم برآره‌لق پاره ویره‌رك (بغدان) وویوده‌لغنی‌ده آلمش ایدی. غراتیانی ایکی سنه قدر وویوده‌لقده قالدقدن صکره عزل ایدلمش و اولجه لهلیلرله پیدای مخادنت ایتمکله عزلی‌اوزرینه (له) قرالنه التجا ایتمشدر. لهلیلر اوته‌دنبری (بغدان) اوزرینه کوز دیکدکلرندن سردارلری (ایستانیسلاس‌زول‌کیه‌فسکی) Stanislas Zolkiewski (بزم تاریخلرده

پیکلر: باشلرینه کوموشدن معمول و بربچق قاریش طولنده دوکمه ویالدیزلی طاس کیرلردی‌که بوطاسك اوکنده یاپیشدیرلمش وکوموشدن معمول، مخروطی یالدیزلی بر زیوانه‌یه موضوع وآلات طرفی قرمزی چوقه‌لی سروی رسمنده یشیل برتوی بولنور، و ایکی طرفلی و اورته‌سنده اوزون تیغلی درویش تبری کبی برسلاح صوقولمش کسوه‌ده کیرلردی. آرقه‌لرینه اتکاری صاچاقلی، تللی صو ایی خفتان، آلتنه قماش انتاری، آیاقلرینه ماوی چاقشیره دیکیلی صاری مست، اوزرینه صاری چیزمه، بیونلرینه کوموشدن یالدیزلی، درت کوشه پافته‌لی اوزون قوردون شکلنده برنده مربوط یالدیزلی سیم غداره، بللرینه بندی بیوك مدور پافته‌لی صوم کمرك اورته‌سندن کوموشدن معمول یالدیزلی مولوی‌کمرلرینه مشابه برکمر باغلارلر و بونك اوزرینه کوموش قبضه‌لی برخنجر صوقارلر ایدی. بونلر

زیلقوسقی یازیلیدر) بیوك براردو ایله (اوزی) یعنی (دینیستر) صوینی کچه‌رك (پروت) نهری اوزرنده (چوچوره) Cecora نام محلده اردوسنی قوردی . اوزی بکلر بکی (اسکندر پاشا) ده کندی وقریم خانی (جانبك کرای) ده تاتار عسکریله مقابله ایلیه‌رك (زول کیه‌فسکی) فنا حالده مغلوب وحتی مقتول اولدی. یوزیکرمی طوپ، بیکلرجه یوکلی عربه وکلی ذخیره واشیا آلندی. (زول کیه‌فسکی) نك باشی استانبوله یوللاندی. (بالآخره زوجه‌سی کله‌رك کله‌سنی ایسته‌مش وکندیسنه ویرلمشدر. «غراتیانی» ده لهلولری براقه‌رق بغدان طرفنه قاچمش ایسه‌ده برکویلو طرفندن قتل ایدیله‌رك کله‌سی (اسکندر پاشا) یه کوندرلمشدر .)

۱۰۳۰ سنه‌سی ربیع الاولنك اون یدنجی کونی سرای بورنی ایله اسکدار آره‌سی طوکمش و غلطه‌دن استانبوله و خاص باغچه دینیلن محلدن کیرج قیوسنه آدم کچمشدر .

رکاب همایونه متصل کیدن چوقدار آغالرك یقیننده یورین صولاقلرك طیشلاری طرفنده کیدرلردی .

اوکلرنده و پیش رکاب همایونده‌کی یدکلرك ایلروسنده کیدن خاصکی آغالر : باشلرینه ایچ فسلری واوزرینه دوه تویی رنکنده مخروطی الشکل ایکی قاریش سیوری کلاه، آرقه‌لرینه موسمه کوره قرمزی (طولامه) و خفتان و(شتاری) دینیلن قماشدن انتاری، آیاقلرینه قرمزی چاقشیره دیکیلی صاری مست و صاری چیزمه‌لر کییرلر و اللرنده باشپاره‌اری منتظم آغیرشق رسمنده برر عصا طاشیرلردی .

رکاب همایونك آرقه طرفنده‌ده: دارالسعاده آغاسی ، ساحدار آغا، رکابدار آغا، سرکاتبی، مؤذن باشی، قهوه‌جی، بربر، صارقجی، تفنکجی باشیلر، شربتجی، باش چاوش، سرکاتبی یماغی، بوستانجی باشی ، میرعلم ، بیوك وکوچك میرآخور

— ٢ —

خوتین سفری —— صدر اعظم (علی پاشا) ضبط ایدیلان بر گمینك اعادەسی طلبندە اصرار ایدن وندیك ترجماننی بالاارادە قتل ایلەدی . وندیك سفیری پاشانك وندیك علیهنە سفر آچەجغندن احترازایدەرك اون بیك دوقە آلتونی ویرەرك مصالحەیی صاتون آلدی. (علی پاشا) خشونت طبعیلە برابر خزینەیە پارە طوپلامق غیرتندە اولدیغندن روم پطریقندن‌دە اوتوز بیك دوقە آلدی . هرسكلی (احمد پاشا) اولادندن بری یوزبیك دوقە ویرەرك قورتولدی . (مصر) والیسی (جعفر پاشا) مرحومك ترکەسنی ضبط ایدەرك ایكی یوز بیك دوقەیە دسترس اولدی .

پاشا برطرفدن پارە طوپلامقدە و بر طرفدن‌دە پادشاهی (لە) سفرینە تشویق ایتمکدە ایدی. سفرە عزم ونیت‌ایدنجە سلطان عثمان، پدرینك قالدیردیغی (قتل الاخ) قانون منحوسنی احیا ایدەرك سفرە کیدەجکی جهتلە (راحت عامە وآسایش تخت وسیلهٔعادیەسیلە) برادری

آغالر ، قپوجیلر کتخداسی ، باش قپوجی باشی ، ایكی نفر نوبتجی قپوجی باشی ، خاصکی آغا، (تبدیل دستار همایونی بر قوطی ایچندە اکلی شرید ایلە بوینندە طاشیان و باشنە پاشالی قاووغیلە آرقەسنە قبور یکلی عادیجە کورك کیین) زلفلی بالطەجیلر کتخداسی، (اوموزندە صیجاق صومشربەسی طاشیان وخاصکی‌براطەسی رسمندە ، فقط آرقەسی آندن قیصەجە براطە کیین) قوزبکجی ، (قپوجیلرك اسکیسندن منصوب اولوب باشنە تکە وآرقەسنە طولامە کیین ولاجل الاحتیاط رکاب همایون ایچون کوموش اسکملە طاشیان) اسکملەجی باشی راکباً کیدرلردی.

[تاریخ عطا]

شهزاده (محمد) ك اعدامنی امر ایلدی . قتل ایچون شهزادهٔ مشارالیه اوزرینه هجوم ایدیلنجه :

— عثمان، اللهدن دیلرم که عمر و دولتك برباداولوب بنی عمرمدن نیجه محروم ایلدك ایسه سن دخی بهره‌مند اولمیه‌سك ، دیمشدر .

الحاصل (علی پاشا) نك مرادی حاصل اوله‌رق (سلطان عثمان) (خوتین) سفرینه کیتمکه قرار ویردی . فقط علی پاشا ، (اسباب سفر تدارکی اوزره ایکن آخرت سفری) کوربیورمش ، مثانه‌سنده طوپلانان طاشدن وفات ایتدی. سابق بوستانجی باشی (حسین پاشا) صدراعظم اولدی .

سلطان عثمان اون سکز یاشنه کلمش ایدی . (له) سفرینه عزیمتی حسبیله کلن ایلچی‌یی کیری‌یه چویردی. انکلیز ایلچیسنك‌ده وساطتی دیکله‌مدی. «ادرنه» یولنده احسان طلبیله حایقیران درت هندلی‌یی قتل ایده‌رك بالقانلرده یاغمورلردن خیلی زحمت چکدکدن صکره سلانیك بکی (عبدالله پاشا) که (حاجی‌کی پاشا) دیه معروفدر، آکا (له) ممالکنه آقین ایچون امرویردی. بواثناده قازاقلر «اوزی» صوینده چاپولجیلق

---

١٤٥ — فائده

جندیلك — ادمان اویونلری

ییلدیرم بایزیدك (تیمور)ه اسیر دوشمه‌سی اوزرینه (آماسیه) سنجاغنه چکیلن (چلبی سلطان محمد) سواریلرك محاربات‌ده حائز اولدیغی اهمیتی بالتقدیر بو صنعت مهمه‌نك عثمانلیلر آره‌سنده تمامیٔ انتشارینی امل ایدیتمش‌ایدی. مشارالیه مخدوملری (مراد ثانی) یی (آماسیه)ده قائممقام براقدی وکندیسی (مرزیفون) ه چکیلدی. بری مرزیفونده و دیکری آماسیه‌ده اولمق اوزره بدایةً ایکی بلوك جندی تشکیل

ایتدكلرندن اوزرلرینه واریلوب پریشان ایدلدی . لهلیلرك دینپر (طورله) صوینی قرق بیك عسكرله كچدیكی خبر آلنه‌رق طونه‌ده كوپری یاپیلوب تمام اولنجه اوته یاقه‌یه كچیلدی . قپودان دریا (خلیل پاشا) قازاقلرك بش شایقه‌سنی غرق واون سكزینی دخی اخذ ایده‌رك ایكی یوز اسیرایله كله‌رك ال اوپدی. نعیما دییوركه : (عسكر شنلكلر ایدوب قازاقلرك بر قاچنی كندولر بالذات اوق ایله اوروب مرتد اولمغله پاره‌لتدیلر . برقاچنی دخی فیله «ایراندن كلن فیل اوله‌جق» چیكنتدیروب هلاك ایتدیلر . باقیلری دخی كیمی چنكاله آصیلوب وكیمی ایكی‌یه بچیلوب اشد عذاب ایله قتل اولندی ! .)

تاتار خانی اللی بیك قدر تاتار ایله اوزی صوینی كچدی . اردل پرنسی (بتلن) دخی نمچه‌لیلرك (له) قرالنه كوندردیكی عساكر معاونه‌یی تارومار ایتدی . تاتار خاننه آقین ایچون امر ویریله‌رك بغدان بكی عزل ویرینه (استه‌فان) تعیین اولندی . تاتارلر قازاقلری باصه‌رق منهزم ایلدیلر . اردو ، (خوتین) ه واردقده محاربه‌یه ابتدا ایدیله‌رك دردنجی هجومده قره‌قاش (محمد پاشا) كبی جسور ونامدار برقوماندان، صدراعظم (حسین پاشا)نك حسدی یوزندن وامدادسز-لقدن شهید دوشدی. حسین‌پاشانك‌یرینه (دیاربكر) والیسی(دلاورپاشا)

ایلدی. مرزیفونك لاحنه‌سی وآماسیه‌نك‌ده بامیه‌سی مشهور اولمغله مرزیفون‌بلوكنه (لاحنه‌جی) وآماسیه‌نككنه (بامیه‌جی)ناملری ویره‌رك بو سواریلرك ایكی شهر آره‌سنده كائن (صولو اووا) ده قارشیلقلی تعلم ایتملرینی قرارلشدیردی . بونلر باشلری سرت وخویسز آتلره بینرلر ، قلیچ ، مزراق قوللانمه‌سنی اوكره‌نیر-لردی. بوسواریلر عثمانلی سواریلكنك اساسی اولمشلردر .

بالآخره جندیلك درسلری سرای ایچنده ویریلیراولدی. طوپقپو سرایی داخلنده «بغداد» كوشكیله صفه اوجاغنه كیده‌جك «اوچنجی‌یری» دنیلن محلا آشاغیسنده‌كی

صدراعظم اولدی. آلتنجی هجوم دخی برفائده‌یی منتج اوله‌میه‌رق مصالحه سوزلری دوران ایتمکه باشلادی. صدر سابق (حسین پاشا) نك غرض وحسدی ایله قره‌قاش پاشانك شهادتی، اسیر کثیرنلره ویریلن عطیه‌نك آزلغی عسکری مأیوس ایتمش ایدی. بومحاربه‌ده (اولونوغای) اویماغی آمری (قانتمر میرزا) نك پك بیوك یارارلقلری کورلدی. (بغدان) وویوده‌سی (رادول) ك توسطیله (خوتین) ك (بغدان) ه اعاده‌سی و قزاق اشقیاسنك منع تجاوزی کبی عادی شرائط داخلنده عقد مصالحه ایدلدی (١٠٣٠). عثمانلیلر بومحاربه‌ده آلتمش بیك کشی غائب ایتدیلر. معاهدهٔ مذکوره ایکی سنه صکره درسعادته کلن (قریستوف زباراسکی) نك سفارتی زماننده تصدیق و امضا ایدلمشدر.

(بشنجی یری) موقعنك اورته‌سنده مرکوز قرطاشی ستوننك اطرافنده، کلخانه‌ده، بشکطاش سراینك چنیلی میداننده «بینیجیلك جرید، قلیج قوللانمه، اوق وتفنك

جرید اویونی

— ٢ —

«عائلهٔ عثمانیه»

مؤرخلرمز دییورلرکه :

(خوتین) سفری اثناسنده ایکی حال عسکرک قلبنده عقده اولوب قالمش ایدی . بری : اردونك (بغدانشت) نام محله نزولنده یکیچرینك نصفی قالمادی دیه بر سوز شایع اولمسی اوزرینه یارمشر غروش انعام ویریله‌رك ، برر برر حضوردن کچیریله‌رك یوقلامه ایدلمسی ایدی‌که بو تفتیش اوجاق ضابطلرینی مغبر ایله‌مش ایدی. دیکری: (خوتین) ه دردنجی هجومده بودین بکلر بکی (قره‌قاش پاشا) نك شهادتی اوزرینه سلطان عثمان اوتاغه عودتنده (سپاه) طائفه‌سی‌ده برابر دونمش وپادشاه کندیلرینه عتاب ایله‌مش، بوده سپاهیلری کوجندیرمش ایدی . اسباب منضمه‌دن اوله‌رق بوستانجی باشی محمد آغانك ١٠٢٩ تاریخنده یکیچری آغاسی یوسف آغا ایله خصومتنه بناءً پادشاهی تبدیل جامه ایله معیتنده بوستانجیلر اولدقلری حالده کزدیروب میخانه‌لری باصدیرمسی، یکیچریلری دریایه وشهرلیلری کورکه آتدیرمه‌سی و حین سفرده اسیر کتیرنلره بر آلتون مقداری آز عطیه ویرلدیکی جهتله :

— بز پادشاه اغورینه بذل جان ایدوب باش آلیورز. دیینلره مصاحب ومقرب نامنه نزد پادشاهیده بولنان خادم آغالریله سائرلرك :

— سنك کتیردیکك کله بر آقچه دکرمی؟ دیه‌رك تنفیر قلوبه باعث سوزلر سویله‌مش اولملری، (خوتین) قلعه‌سنك فتح اولنه‌مایشنك عسکرك اهمال و عدم غیرتنه حمل ایدیله‌رك یوز چویرلمسی ، ینه مقربلردن بعضلرینك خوتین محاربه‌سی اثناسنده :

آتمه» وسائره اوکره‌دیلور ایدی . متعلملر بوفنلرده اکمال معلومات ایدنجه عموم جندی آغالرك تصدیقیله عجمیلکدن چیقار ، استاد جندیلرك عنوانی اولان (کسکینلر) صنفنه داخل اولورلردی. (تاریخ عطا) ، کسکین جندیلکی تعریف ایتدیکی صیره‌ده : بش، اون، اوتوز قاته قدر تیور تل اوزرینه صاریلمش ایصلا- دلمش قارکچه‌سنی، آتی یواش یواش خیزلاندیره‌رق ، تام حذایه کلنجه درت

— عسکر، عسکر مصر عسکریدر. بونلره ویریلن علوفه‌زیاندر. طرزنده هذیانلر سویلیه‌رك پادشاهی بومقوله عسکر تدارکنه اماله ایتدیرمك ایسته‌ملری، حتی پادشـاه طرفندن بونی قوه‌دن فعله کتیرمکه تشبث ایدیله‌رك بو جهتی سـتر ایچون بلا مشورت مکهٔ مکرمه‌یه عزیمته قالقیشلمش اولمسی‌ده متواتردر.

فی‌الواقع سلطان عثمان عربستان، مکه، شام وحلب طرفنه عزیمت ایده‌جکنی اعلان ایله وزیر اعظم (دلاور) ودفتردار (باقی) پاشالرك سفرتدارکی کورملرینی وسرای عتیق بالطه‌جیلرندن (اسکی یوسف) ك ذخیره اشتراسیچون حلب و شـام ومصر طرفلرینـه اعزامنی امر ایله‌مش ایدی. یوسـف مصره کیده‌رك کمی و ذخیره احضارینه باشلادیغی کبی دوه‌جی، دوه، آت وسائره دخی حاضرلایوب مکه شریفنه ذخائری آلمق ایچون ایجاب ایدن وسـائله توسل ایله‌مسنی بیلدیردی. حرمین اهالیسی پادشـاهك زیارتنـدن دغدغه‌یه و برطاقم روایات کاذبه ایله وسوسـه‌یه دوشدیلر. معیت پادشاهیده یکیچریدن بش یوزنفرله صامسونجی باشی، سپاهیدن بیك قدر نفر بولنه‌جق ومتباقی عسکر استانبولده قاله‌جق ایدی. حسین پاشـا استانبوله قائممقام، کورجی محمد پاشا ادرنه‌یه و رجب پاشاده بروسه‌یه محافظ تعیین ایدلدیلر. وزیر اعظم، دفتردار، نشانجی و رکاب همایون آغالریله کدکلی چاوش و قرق نفر متفرقه و اوتوز کاتب دیوانده برابر کیده‌جك و دونانما دخی حاضر- لانوب خلیل پاشا قوماندا‌سیله آق دکزه چیقه‌جق ایدی. بوتشبثاته صدراعظم یان کوزله باقدیغی حالده دارالسعاده آغاسی ایله معلم سلطانی عمر خواجه تشویقاتدن خالی قالمیورلردی.

بونلره برده سـلطان عثمانك کوردیکی رؤیا قاریشـدی: تخت اوزرنده تلاوت قرآن ایلرکن جناب فخر عالم افندمز کله‌رك الندن مصحف شریفی وآرقه- سندن جبه و زرهنی آلوب بر توقات اورمشلر وتختدن دوشورمشلر. سـلطان عثمان قدم مبارکنه یوز سورمك ایچون طاورانمش ایسه‌ده میسر اوله‌مش. معلم سلطانی

نعله سوره‌رك بر قلیج ضربه‌سنده ایکی پارچه‌یه آییرمق، آت صوك سرعتیله کیدرکن بردن بره طوردرمق، برآنده بر نقطه اوزرنده حیوانی دوندرمك (خرمن تعبیر اولنور دوره صوقمق)، چابوقلق ایله خصمه غلبه ایتمکی اوکرنمك فنی ایدی، دییور.

جرید اویونلرندن ماعدا برده (طوماق) دینیلن اویون وار ایدی که برنوع (طوره) ایدی. اوزونجه و مشیندن دیکیلی، ایچی قارچه‌سیله طوبجه وقاتیجه

بورؤیایی حین تعبیرنده حج شریف نیتنده تردد ایتدیککز ایچون سزی معناً تویخدر دیر. پادشاه قانع اولماز. عزیز وقت اسکداری محمود افندی‌یه تعبیر ایتدیرر. مشارالیه‌ده کلام قدیم شرع شریفدر. جبه عالم وجوددر. پادشاه اسلامه توبه وانابت ایتمك کرکدر، دیر. سلطان عثمان‌ده بونك اوزرینه تربه زیارتلرینه باشلار. ابو ایوب انصاری زیارتنده ذبح قربان ایجاب ایدر. قویون، صغیر تدارك اولونسون دیه امر چیقار، قویون بولنور اما صغیر بولنه‌ماز. (قره کمرك) سمتنده بولدقلری آرابه‌لرك اوکوزلرینی سوروب بوغازلارلر. صاحبلرینك فریادلرینه باقیلماز. اوکوزلرك درتده بر قیمتی ویریلیر. بالطبع بددعا وانکسار خاطر واقع اولور. پادشاه او جمعه غریب بر تدبیره دها مراجعت ایلر. خلقه مهیب کورنمك فکریله جمعه کونی اوزرینه پنبه‌لی عظیم بر قبا (جبه) کیینوب سلطان سلیم جامعنه نمازه کیدر. رجبك سکزنجی کونی برقادرغه اوتاقلری وچادرلری آلمق ایچون یاناشیر. بو آرالق شیخ‌الاسلام: (پادشاهلره حج لازم دکلدر. یرنده اوطوروب عدل ایتمك اولادر

طولمش، وطولو جهتنك اوجی یاصصی، ال ایله طوتیله‌جق جهتی قامچی کبی مشیندن اینجه اینجه کسیلوب صاچ کبی اورولمش بر آلت ضرب ایدی. بونده‌کی مهارت طوماغی صیرتنه اوردیرمه‌مق و چویکلك کوسترمك ایدی. یکیچریلرك ادمان اویونلری آره‌سنده (آغیر یوك قالدرمق، قوت طاشی آتمق، کورشمك وطوماق اوینامق) ده وار ایدی.

طوماق اویونی

جائزکه برفتنه ظهور ایلسون) زمیننده برفتوا کوندردیکی کبی اسکداری پیرمحمود افندیده نصیحت ایلر. مفید اولماز. منجم باشی محمد چلبیده ایشه قاریشیر. دفتردار باقی پاشا کتخداسنه : نافله یره زحمت ایدییورسکز، سفر یوق. (قران نحسین سرطانی) اولدیغی کبی طالع پادشاهی اولان برجده دخی کسوف وقوعه کلدی، رمضانه ایریشه‌میه‌جك. دیر. والحاصل عسکر طرفندن عقد ایدیلن برمشورتده «پادشاهك حجه عزیمتی بزدن نفرت ایتدیکی ایچوندر. دشمن ظهوری احتمالی وار ایکن مملکتی براقوب کیتمك خطادر. واز کچمه‌لیدر» حکمی ویریلیر. علما نامنه آره‌لرینه قاریشان برطاقم مفسدینی‌ده برابر آلوب آت میدانه کیدرلر. صدر اعظم دلاور پاشا بیورلدی ایله چاوش باشی‌یی کوندریر، طاشلارلر. خلق آیاغه قالقار.

آت میداننده دیکر برمجلس دها عقد ایدیلوب شیخ‌الاسلام اسعد افندیدن: پادشاهی اضلال و بویله سوداره دوشوروب عبث یره بیت المالی اتلاف ایدنلر و فساده باعث اولانلر حقنده قتل ایله فتوا آلیرلر. بلوك آغالرینی و یکیچری آغاسنی‌ده رجم ایدرلر.

یدی قله‌یه کلن دونانماده‌کی یکیچریلرده کمیلردن فیرلایوب بونلره قاریشیرلر. بو درلو جمعیت ایله اولا معلم سلطانی عمر افندینك سرایی اوکنه کیدرلر. خواجه تبدیل قیافتله قاچار. قپوسنی قیروب مالنی یغما ایدرلر. بعده صدراعظم سراینه کیدرلر. باقارلرکه صدراعظم معیتی سلاحلی. بونلرك ایسه سلاحلری یوق. (سپاه چارشو) سنده بولدقلری سلاحلری آلمق ایچون دونرلر.

---

١٤٦ — فائده

تاریخ عمومی وجغرافیا نقطهٔ نظرندن عثمانلی ایمپراطورلغی

دولتك برقاچ عصر ظرفنده کسب ایتدیکی وسعتله برابر سیاسةً حائز اولدیغی اهمیتی سزه مختصراً تفهیم ایده‌بیلمك ایچون شواوزون فائده‌یی مألاً ترجمه ایدییورم.

شونی ایجه خاطرکزده طوتکزکه دولت علیه دنیانك اك برنجی واك کزیده بروضعیت جغرافیائیه‌سنه مالکدر. اوروپا، آسیا، آفریقا اوزرنده تأسس وتوسع

آقشام اولور. پادشاه علمایی دعوت ایدوب جمعیت عسکریه‌نك مقصدینی صورار. آنلرده «عسکر آناطولی‌یه کچدیککزی ایسته‌میور، خواجه‌افندی ایله دارالسعاده آغاسنی نفی ایتسون دییورلر.» دیه عرض ایدرلر. پادشاه: کچدن فراغت ایدرم اما آنلری عزل بیله ایتمم، جوابنی ویریر. کیجه‌لین یکیچری اوطه‌لرنده «پادشاه بوستانجیلری سلاحلاندیرمش»، بوستانجیلر آره‌سنده‌ده «دونانما طوپلرینی سرایه چویرمش» دیه روایتلر چیقار..

ایرتسی‌کون یکیچری وسپاه عسکری پرسلاح سلطان محمد جامعنه‌طولارلر: کبار علمایه خبر کوندریرلر. آنلرده یکی جامعه کلسونلر دیرلر. کبار علما (که مفتی، نقیب‌غباری، یحیی افندی، قاف زاده، بوستان زاده، عزمی زاده، کتخدا مصطفی، آیاصوفیه واعظی عمر، درویش، قاضی‌زاده) جامع ایچنه کیدوب بونلرك اختیارلرینی چاغیررلر. سبب جمعیتی صورارلر. بونلرده: (خواجهٔ سلطانی ایله دار السعاده آغاسی سلیمانك، قائممقام احمد، دفتردار باقی، صدراعظم دلاور پاشالرك ونصوح آغا) نك قتللری حقنده عرضحال‌ویریرلر. بونلرك قباحتلری نه‌در؟ سؤال ایدلنجه: خواجه ایله قزلر آغاسی پادشاهی سفره تحریك ایتدیلر. بز دلاور پاشانك سرانه کیتدیکمزده آدملری اوزرمزه اوق آتوب برقاچ کشی‌قتل ایتدیلر. دفتردار دائما زیوف آقچه ویریر، قائممقام قوریجی و اوتراق معاشلرینی ویرمز، سکبان باشی نصوح آغاده قائممقام ایله اتفاق ایدوب قوریجیلری اتمکلرندن‌ایتدیلر. دیرلر.

علما، عرضحالی پادشاهه ویریرلر. پادشاه قتلی طلب اولنان آدملری ویرمم

ایتمکله برابر اسکی‌زمانلرك اك مشهور واك نامدار دیارلرینه، آیری آیری مدنیت ودور کچیرمش الکالرینه، شهرلرینه صاحبدر. بحرسفیدك تا اورته‌سنده برطاقم آطه‌لره حاکم اولدیغی کبی بحر مذکورك باشلیجه بوغازلری، هله استانبول کبی اك مهم بر بلده الندەدر. بر طرفدن وندیك یعنی آدریاتیك دکزینه، دیکر طرفدن دخی بصره کورفزینه، شمالاً آسیانك چوللرینه، جنوباً آفریقا صحرالرینه قدر ممتددر.

عثمانلیلر تاریخ قدیمده (فریجی) Phrygie دینیلن الکانك برناحیه‌سندن چیقدقلری حالده همان ایکی عصر صکره (آدریاتیك) دکزینه، آوستریاده‌کی (دراوا) (راآب ـ یانیق قلعه)، (واآغ) چایلرینه، (قارپات) طاغلرینه، دینیپر (طورله)، (وولغا) نهرلرینه، حتی (بحر حزر)، (قفقاسیا) یه، (فرات)

دیر. رجا ایدرلر ، اهون شرین (!) اختیاری لازمدر، ویرلمزسه فساد زیاده اولور، دیرلر. پادشاه ینه رد ایله جواب ویریر. بو عسکر اجداد عظامکزك ده ایسته‌دکلرینی آلمشلردر. سز شیمدی ویریرسه‌کز ایی اولور، دیرلر. سلطان عثمان: غالبا بونلری تحریك ایدنلر سزسکز. اولجه سزی کسرم. ذاتاً آنلرك تدارکی کورلمشدر. دیر. فقط دیکر طرفدن سرایه کیدن علمادن خبر کلمینجه: «بوستانجیلر قپولری طوتمشلرمی» دیه آیاصوفیه مناره‌سنه آدملر چیقاروب باقدیررلر. آنلردن بر اثر کورمینجه سرای قپوسنه واروب ایچری‌یه کیررلر. قپوجیلر، بونلره:

— صاقینك، بوستانجیلر غافل اولمیك. دیرلر. بونك اوزینه بر قاچ یوز تفنك‌اندازی بدنلره قوپوب طوپجی، جبه‌جی وعجمی اوغلانلریله اهالیدن سلاحسز اولانلر انباردن اودون آلیرلر. دلاور پاشا ایله دارالسعاده آغاسنی وخواجه‌یی ایسترز دیه نعره آته آته ایکنجی قپودن کیره‌رك دیوان همایونه طولارلر. اوچ ساعت قدر بویله طوردقدن صکره اوچنجی قپودن‌ده کیروب ایچلرندن برینك فریادی اوزرینه سلطان مصطفایی ایسترز دیمکه باشلارلر. آرتق بتون بتون ایچری‌یه کیره‌رك حرم قپوسنی قیروب سلطان مصطفانك اوطه‌سنی بولورلر. قپوسی ایچریدن اولمغله اوطه‌نك قبه‌سنه صوپالرله چیقوب:

— شرع ایله سلطان مصطفایی ایسترز دیه باغیررلر. ایچرودن:

— سلطان مصطفی بوراده‌در. دیه یواش برسس کلنجه مطبخدن بالطه‌لر

و(دجله) صولریله (بصره) کورفزینه، بحر احمره، آفریقاده (نوبه) و (لیبی) چوللرینه وآفریقای شمالیده‌کی (آطلس) طاغلرینه قدر قول صالمشلر و احساس حاکمیت ایتمشلردی.

بوممالك مفتوحه آره‌سنده (مجارستان، اردل، قریم، قفقاسیا، بوسنه، هرسك، صربیه، بغدان، اولاح، بلغارستان، آرناوودلق، تسالیا، ماکدونیا، قره‌طاغ، موره (یونانستان)، اسکی تراکیا، کرید، مصر، تونس جزایر، طرابلس غرب، ارمنستان، طربزون قراللغی، کرجستان، جزیرة‌العرب سوریه، عربستان وازمنهٔ عتیقه‌نك (سی‌لیسی) ویا (کیلیکیا) دیدیکی آطنه، (پامفیلی) و (لیچی) تکه حکومتی، (قاری) منتشا، (لیدیا) صاروخان، (میزی) قره‌سی، (بی‌تینی) خداوندکار ولایتی، پون، پافلاغونی، غالاسی،

کتیره‌رك قبه‌یی دلرلر. آشاغی‌یه آدم ایندیررلر. سلطان مصطفی برمندر اوزرینه اوطورمش، قارشیسنده ایکی جاریه آیاقده طوریورمش. درحال بر اوپوب :

— طیشاریده عسکر سزه منتظردر دیدکارنده بیچاره سلطان صو ایستر. مکر محبسنده اوچ کون قپانوب صو ویمك ویرلمز ایمش. برطرفدن والده‌سلطانه مژده ویریرلر، برطرفدن‌ده سلطان مصطفایی قبه‌دن چیقاره‌رق شیخ‌الاسلامك آتنه بیندیریرلر. پك ضعیف اولدیغندن آتده طوره‌ماز. عرض اوطه‌سنه کوتوررلر.

سلطان عثمان عسکرك ایچری‌یه کیردکلرینی طوبخه دلاور پاشایی کتیرتمك ایچون بوستانجیلر یوللار ایسه‌ده ایش ایشدن کچمش ایدی. عسکر دلاور پاشا ایله دارالسعاده آغاسنی کورونجه قتل ایدرلر. والحاصل نصایح دیکله‌میوب علمایی زور ایله سلطان مصطفایه بیعت ایتدیررلر.

بیعتدن صکره عسکر (سلطان‌مصطفی)یی برخسته آرابه‌سنه بیندیره‌رك اسکی سرایه، اورادن دخی: سلطان عثمان بوستانجیلرله باصه‌جقمش فورقوسیله اورته جامعه کوتوررلر [۱]. بوراده شایان‌دقت برشی وارایسه اودخی یولده خلقك آرابه

[۱] اورته جامع : استانبولده بری: مراد پاشا جامعنك اوست طرفنده‌کی جاده‌دن (صوفیلر) حمامنه کیده‌جك یره‌کی بستانك قارشوسنده وات میدانه منتهی جاده‌نك باشنده ودیکری شهزاده باشنده قپامه‌جیلر جاده‌سندن چوقور چشمه طرفنه قدراولان آطه محلنده یکیچری‌اوطه‌لری یعنی قیشله‌لری وارایدی. ات‌میدانی‌طرفنده بولنانلره (یکی اوطه‌لر)، شهزاده باشنده‌کیلره‌ده (اسکی‌اوطه‌لر)

قاپادوچه) دیدیکی قطعاتی حاوی آناطولی وسائره واردر. بیوك کوچك آلتی دکز ساحللرینی اورتر.

بوندن یارم عصردن برازاول اوروپا وآسیاده‌کی تقسیمات ملکیه‌مزه باقه‌جق اولورسه‌ق شویله بر جدول ترتیب ایدیله‌بیلیر :

اوروپاده :

١ — ادرنه ایالتی (تراکیا قطعه‌سنی محتویدر.

٢ — سلستره ایالتی : (آشاغی بلغارستانی محتویدر).

٣ ـ ٤ — ویدین، نیش ایالتی : (یوقاری بلغارستانی محتویدر).

٥ ـ ٧ — اولاح، بغدان، صربیه : (بونلر اسماً تابع ایدیلر).

اطرافنه اوشه‌رك كيمی روباسنك يكنی وكيمی اتكنی ایچری براقوب احسان امیدیله نشان ویرمكه چالیشدقلریدر. بو برعادت اولسه كرك. هرنه ایسه عسكر اورته جامعدن طوغریجه (بابا جعفر) و (غلطه) زندانلرینه كیره‌رك اوراده‌كی محبوسلری و طاش كمیلریله ترسانه محبسنده‌كی موقوفینی صالیویررلر. اوكونك آقشامی قپوجی باشی (قره علی) آغانك خانه‌سی یغما ایدیلیر. ارباب عصیان بر آز تدبیرلیجه طاورانه‌رق اسكله‌لرده قایق براقامشلردی. سلطان عثمان آناطولی طرفنه قاچمق ایستر ایسه‌ده بوسببدن موفق اوله‌ماز. (مره حسین) پاشا اك صكره سلطان عثمانی آقشام اوزری آغا قپوسنه كوتورر. بوراده یكیچری آغاسی (علی آغا) ایله مذاكره ایدیلیر. ایشی باصدیرمق اوزره یكیچری‌یه اللیشر آلتون انعام ایله اسكرلت چوقه وسپاهی‌یه اونر آقچه ترقی ویرلمك قرارلشدیریلیر ایسه‌ده علی آغا ایرتسی صباح مسئله‌یی نفراته آچنجه اوطه باشیلرك تعلیمی وجهله آغایی پاره پاره ایدرلر. جثه‌سنی آقسرایده یول اورته‌سنه براقیرلر.

میدانده بر والده سلطان ایله اوجاق آغالرندن كتخدا بك، زغرجی باشی وسائر یدی‌سكز آغادن ماعدا حاكم قالمامشدی. بونلر بعدالمشاوره (داماد داود) پاشایی صدارته كچیریرلر. (درویش) آغانامنده‌كی برسلحدارده یكیچری آغاسی اولور.

دینیردی. یكی اوطه‌لرك اورته‌سنده (تكیه میدانی) نامیله جسیم بر میدان وبومیدانك اورته‌سنده دخی برجامع وار ایدی‌كه (اورته جامع) ایشته بودر. بوجامع ایكنجی سلطان محمود خانك یكیچریلری الغا ایتدیكی زمانده تملندن ییقیلمشدر.

٨ — بلغراد ایالتی: (صربیه‌ده بولنان مواقع عثمانیه‌یی محتویدر).
٩ — اسكوب ایالتی: (یوقاری ماكدونیایی محتویدر).
١٠ — بوسنه سرای ایالتی: (بوسنه ایله خرواتستانی محتویدر).
١١ — روم ایلی ایالتی: (یوقاری آرناوودلق ایله اورته ماكدونیایی محتویدر).
١٢ — یانیه ایالتی: (آشاغی آرناوودلغی محتویدر).
١٣ — سلانیك ایالتی: (آشاغی ماكدونیا ایله تسالیا قطعه‌سنی ...
١٤ — جزایر ایالتی: (آطه‌لر دكزنده‌كی آطه‌لری ...
١٥ — كرید.

عسکر پادشاه جدیده بر عرضحال ویره‌رك قائممقام احمد ودفتردار باقی پاشالرله خواجهٔ سلطانی عمر افندی وسکبان باشی نصوح وآیاس آغالرك قتلنی ایسترلر. فرمان صادر اولور. دیگر طرفدن علی آغانك قتلی اثناسنده سلطان عثمانك آغا قپوسنده اولدیغی شایع اولمشیدی. برمقدار عسکر اورایه هجوم ایده‌رك سلطان عثمانی صاقلاندیغی یردن چیقاریرلر. آرقه‌سنده بیاض برانتاری وار ایمش. باشنده عرقیه بیله اولمیوب آچیق ایمش. سپاهینك بری کیرلی دلبندینی ویریر. بر بارگیره بیندیررلر. یاننده بولنان صدر سابق حسین پاشانك فرار ایدرکن پتیشوب باشنی کسرلر. اورته جامعه کتیررلر. سراینی یغما ایدرلر. سلطان عثمان، حسین پاشانك نعشنی کورنجه آغلار :

— بو مظلوم بی‌گناه ایدی. هرزمان عسکر حقنده بکا ایولك سویلردی. آنك سوزیله عامل اوله ایدم باشمه بوحال کلمز ایدی. بنی خواجه ایله دارالسعاده آغاسی اضلال ایتدی. دیر. یولده کوتوررلرکن بر طاقم اراذل و اشرار سب وشتم ایلرلر. حتی بعضلری :

— جانم عثمان چلبی میخانه باصوب، یکیچری وسپاهیدن طوتیلانلری طاش کمیسنه حبس ایتمك، دکزه آتمق نصل ایمش ؟

دیه اکله‌نیرلر. (آلتونجی اوغلی) نامنده بر رذیل سلطان عثمانك بالدیرلرینی صیقوب

آسیاده :

١ — قسطمونی ایالتی : (اسکی پافلاغونی قطعه‌سی ...
٢ — خداوندکار ایالتی : (اسکی « بی‌تی‌نی » و « می‌زی » قطعه‌لرینی ...
٣ — آیدین ایالتی : (اسکی « لی‌دی » قطعه‌سنی ...
٤ — قرمان ایالتی : (اسکی « فریجی » و « پام‌فی‌لی » قطعه‌لرینی ...
٥ — آطنه ایالتی : (اسکی کیلیکیایی ...
٦ — بوزاوق ایالتی : (اسکی « قاپادوچه » قطعه‌سنك برقسمنی ...
٧ — سیواس ایالتی : (کذا ...
٨ — طربزون ایالتی : (اسکی « پون » و « قولکیده » قطعه‌لرینی ...
٩ — ارضروم ایالتی : (اسکی « ارمنیه » یی ...
١٠ — موصل ایالتی : (اسکی « آثوریه » حکومتی اراضیسنی ...
١١ — کردستان ...

ادبدن خارج کفرلرده بولنور . بوحال ایله اورته جامعه کلینیر . جمعه اولمغله مؤذنلر صلا ویردکلرنده عسکر سلطان عثمان قتل اولندی ظن ایدر . سلطان عثمانه سؤ قصد ایدلمسون دیه باغریشیرلر .

نعیما دییورکه :

والده‌سی سلطان مصطفی خانی محرابه اوطوردوب ایکی جاریه‌ده اتکلرینی طوتاردی. طیشاریده برهنکامه، برآواز اولسه یرندن صیچرایوب پنجره‌دن باقمق ایستردی. زور ایله اوطوردیرلردی. سلطان عثمان ایسه باقوب :

— هی دردمندلر، پادشاه ایتدیککز آدمی کورك . بو دولتك انقراضنه سبب اولوب اوجاغکزی سوندیره‌جکدر. یقینده پشیمان اولورسکز. دیدکدن صکره باشندن اوکیرلی دستاری چیقاروب آغلادی. وآغالره خطاب ایدوب :

— بیلمزلك ایله سزه جفا ایتدم ایسه عفو ایدك. سز ایتمیك. دون صباح پادشاه ایدم. شمدی عریان قالدم . حالمدن عبرت آلك. دنیا سزه‌ده قالماز. هانکی پادشاهك قوللری پادشاهلرینه بو اهانتی ایتدیلر دیه سویلنه‌رك خلقی آغلاتدی . طورناجی‌باشی کچه‌سنده اولان دلبند مقرمه‌یی چیقاروب: پادشاهم یا کچه‌در، مبارك باشکزه صارك دیه ویردی. اوکچه آلمق ایسته‌مدی اما صکره آلدی. صاریندی.
(تفصیلات آتیه‌یه ایجه دقت ایدك : باقك که پادشاه و حکومت نه حاللر کچیریورلر :) .

---

۱۲ — خرپوت ایالتی : (اسکی « صوفن » و « قومازه‌ن » قطعه‌لرینی.
۱۳ — حلب ایالتی : (سوریه‌نك برقسمنی ...
۱٤ — صیدا ایالتی : (اسکی « فنیکه » وفلسطین » قطعه‌لرینی ...
۱۵ — دمشق ایالتی : (سوریه‌نك برقسمنی ...
۱٦ — بغداد ایالتی : (اسکی « بابیلونیا » حکومتنك مؤسس اولدیغی اراضی‌یی ...
۱۷ — حبش ایالتی : (عربستان ومصرك جنوب طرفنده‌کی اراضی‌یی ...
اوزمانك پك خطالی تخمیننه کوره ممالك عثمانیه ایکی قطعه اوزرنده‌کی اراضیسنك مساحهٔ سطحیه‌سی برملیون بش‌یوز بیك کیلومترو مربعی (یاکاشدر) اولوب بونك یالکز درت‌یوز آلتمش درت بیك بش‌یوز کیلومتره مربعی اوروپاده ایدی . مجموع نفوس اوتوز ایکی ملیون آلتی یوز بیك ارلمق اوزره تعیین ایدیلیوردیکه بومقدارك اون آلتی ملیون درت‌یوز بیکی اوروپاده ساکن ایدی.

بو اثناده صدراعظم اولان داود پاشا یاننده جبه‌جی‌باشی دینیلن بی‌دین النده کمند اولدیغی حالده کلوب سلطان عثمانك اوزرینه بوغمق ایچون کمند آتدی. سلطان عثمان دونوب کندی طوتدی. حاضر اولان آغالر یوریدیلر.

— نه یاپیورسکز؟ شمدی طیشاری‌یه عکس ایدرسه جمله‌مزی قیرارلر دیه منع ایتدیلر.

سلطان عثمان داود پاشایه دونوب:

— بهی ظالم، بن سکا نیلدم. اکی دفعه موجب قتل جرمکی عفو ایدوب اولدورمدم. منصب ویردم. بکا عداوتك نه‌در؟ دیه سویلندی. و ینه آغالره دونوب:

— بوظالم بنی قومازه اولدورر.

دینجه آنلرده:

— یوق پادشاهم، خاطرکزی خوش طوتك. اورته‌لق بر مقدار سکون بولسون، ینه پادشاهمزسکز دیه تسلی ویردیلر. فقط سلطان مصطفانك والده‌سی آغالره:

— سز بیلمزسکز، بو نه یلاندر. بورادن صاغ قورتولورسه بزدن و سزدن کیمسه براقماز. دیه‌کیزلیجه فتنه ویریردی. ینه تکرار داودپاشا، جبه‌جی باشی‌یه اشارت ایدوب کمند آتدیردی. ینه منع ایتدیلر. صکره عسکر طشره‌دن تنبیه ایتمکله ال چکدیلر.

شو جدول دخی سزه بر فکر مخصوص ویره‌بیلیر:

عرق	اوروپاده	آسیاده	مجموع
عثمانلی ترك	١,٦٠٠,٠٠٠	١٠,٢٠٠,٠٠٠	١١,٨٠٠,٠٠٠
روم	١,٥٠٠,٠٠٠	٢,٠٠٠,٠٠٠	٣,٥٠٠,٠٠٠
اسلاو	٧,٣٠٠,٠٠٠	— —	٧,٣٠٠,٠٠٠
رومن	٤,٠٠٠,٠٠٠	— —	٤,٠٠٠,٠٠٠
آرناوود	١,٦٠٠,٠٠٠	— —	١,٦٠٠,٠٠٠
ارمنی	٤٠٠,٠٠٠	١,٥٠٠,٠٠٠	١,٩٠٠,٠٠٠
عرب، سوریه‌لی	— —	٢,٥٠٠,٠٠٠	٢,٥٠٠,٠٠٠
کرد، ترکمن وسائره مجهول		مجهول	
یکون:	١٦,٤٠٠,٠٠٠	١٦,٢٠٠,٠٠٠	٣٢,٦٠٠,٠٠٠

الحاصل سلطان عثمان كنديسندن وقوعه كلن خطالرى اعتراف ايله برابر هرشيئه موافقت ايتديكنى بيلديرر و برادرينك محبوس اولديغى اوطه‌ده حبس اولنمسنه راضى اولور ايسه‌ده داود پاشا ايله يكيچرى آغاسى درويش آغا مشاراليهى بر پازار آرابه‌سنه قويوب سؤباشى كتخداسى اولان (كلندر) نامنده‌كى حياسزى دخى برابر بينديررلر. عظيم برجمعيت ايله يدى قله‌يه كوتوررلر. عسكر طاغيلدقدن صكره داود پاشا ايله كتخداسى عمر آغا و جبه‌جى باشى آغا وبر قاچ اوباش اوراده قاليرلر. جبه‌جى كمند آته‌رق وكلندر حصه‌لرينى صيقه‌رق اولدوررلر. جبه‌جى نشانه اولمق اوزره قولاغنى كسوب سلطان مصطفانك والده‌سنه كوتورر.

— ٣ —

دولتك تاريخ تأسسى اوچ بچق عصره يقين اولديغى حالده بويله بروقعه كورولمه‌مشيدى. قتل اخ، نفى وخلع پدر واقع اولمش ايدى ايسه‌ده قتل پادشاه ايكنجى عثمانك وجودنده تجربه ايدلمشدر. حكومت بيوك برحكومتسزلك النده ايدى. چونكه (سلطان مصطفى) جداً مجذوب ايدى. عسكر ايسه سلاح عصيانى ديشنه آلمش، يغمادن،

فى الواقع بوجدولك خطالى اولديغنده شبهه يوقدر. فقط ينه برشيدر.

ينه اوزمان ياپيلمش اولان بر جدوله كوره ممالك عثمانيه‌ده اديان مختلفه‌يه منسوب افرادك مقدارى شويله‌در:

دين	اوروپاده	آسياده	يكون
مسلم	٤,٣٠٠,٠٠٠	١١,٥٠٠,٠٠٠	١٦,٠٠٠,٠٠٠
اورتودوقسلر	١١,٤٦٠,٠٠٠	٢,٥٠٠,٠٠٠	١٣,٥٠٠,٠٠٠
ارمنى	٤٠٠,٠٠٠	١,٥٠٠,٠٠٠	١,٩٠٠,٠٠٠
قاتوليك	٣٦٥,٠٠٠	٥٠٠,٠٠٠	٩٠٠,٠٠٠
موسوى، يزيدى وسائره	٧٥,٠٠٠	٢٠٠,٠٠٠	٣٠٠,٠٠٠
يكون:	١٦,٦٠٠,٠٠٠	١٦,٠٠٠,٠٠٠	٣٢,٦٠٠,٠٠٠

تعرضدن چکیلمیور ، ارباب حکومت حیرتدن حیرته دوشیوردی . بیچاره سلطان مصطفی نه حالده ایدی ؟ محبسندن چیقارمغه کلدکلری اثناده فوق‌العاده قورقمش ایدی. قتل عثماندن‌صکره سرایك هرطرفنی کزه‌رك ، هرقپویه اوره‌رق: عثمان ، عثمان دیه چاغیرر ، کل عثمان ، بوبار حکومتی بنم اوموزمدن آل دیه باغیریردی . ایشته بو آجیقلی حاللر آره‌سنده یالکز والده سلطان حکم ایدردی . ذاتاً قتل عثمانه اڭ برنجی سبب ده اوایدی .

امور دولت وملت چیغرندن چیقمش ، میدان یکیچریلرله سپاهیلره قالمش ایدی .

سلطان مصطفی ایکنجی جلوسنی متعاقب (یحیی افندی) شیخ الاسلام اولدی . جلوس بخششلری ویرلدیکی کون سپاهیلر (داود پاشا) اوزرینه هجوم ایده‌رك :

— سلطان عثمانی نه سببله قتل ایلدڭ ؟ بز سکا امانت ویردك.

دیدیلر . (داود پاشا) ده سلطان مصطفانك فرمانیله قتل ایتدم ، جوابنی ویردی .

دولتك اڭ بیوك ایمپراطورلقلره غبطه بخشا اولان بو وسعتنه برده خلافت اسلامیه‌یه مظهریتی شان و شرفنی بحق ضم ایدك که الحالة هذه کرهٔ ارض اوزرنده موجود ایکی اوچ یوز ملیون اهل اسلام عثمانلی پادشاهنی خلیفهٔ مسلمین طانیرلر و اڭ قوی بر رابطهٔ معنویه ایله الی‌الآن مربوط بولنورلر. سؤاداره ، جهالت، مکتبسزلك، حکومتك سیئاتی، خلقك عدم فعالیتی و بونلره بکزر مادی ومعنوی نیجه فنالقلر یوزندن حکومت عثمانیه ایکی اوچ عصر ظرفنده ـ اوقویور- سکز آ، آرتق سز حساب ایدك ـ خیلی ضایعاته اوغرادی. حتی دور حمید اولده (قاینارجه) معاهده‌سیله روسیه‌نك برایالتی، برتابعی حکمنه کیردیکی حالده دورحمید ثانیده اڭ کوچك حکومتلرك ، مثلا متبوعی بولندیغی بلغارستانك بیله تحت

بر قاچ کون صکره سپاهیلرله یکیچریلر آیاق دیره دیلر. خواجه (عمر) ایله قائمقام (احمد پاشا) نك و (قره علی، نصوح، سابق کتخدا حسین آغا) لرك قتللرینی ایسته دیلر. بونلر فرار ایتمشلردی.

خلق آره سنده پك بیوك بر خشنودسزلق حس ایدیلیوردی. سلطان عثمانك قتلی اهالی یه پك آغیر کلمش ایدی. هر کس (داود پاشا) دن نفرت ایدییوردی. بو اثناده شیخ الاسلام (یحیی) افندینك دلالتیله (مصر) والیسی سابق (مره حسین پاشا) وزیر اعظم اولدی. مره، عسکره یارانمق ایچون خزینه یی بوشالتمقله برابر «قیون آقچه سی» دخی ویردی ایسه ده یارانه مادی.

ذاتاً تذبذب کوندن کونه آرتیوردی. حتی (مره حسین پاشا) یکیچری آغاسی معهود (درویش) ی قره مان ایالتنه نصب ایله تبعید ایتمش ایکن یکیچریلر، سپاهیلر آیاقلاندیلر. بونك اوزرینه سرایدن چیقان بر خط همایونده: (داود پاشا، کورجی محمد پاشا ولفکه لی مصطفی پاشادن عسکر هانکیسنی انتخاب ایدرسه او صدر اعظم اولسون) دینیلمش ایدی. دیمك که حکم و نفوذ کاملاً عسکر النده ایدی. عسکر یکدیکریله اویوشه میه رق انتخاب ینه سرایه براقیلدی. لفکه لی

تهدیدنده بولندی. له الحمد که کنج ترکلر اك صکره مظالم حمیدیه یه غلبه ایتدیلرده سوکیلی وطنمز فورتولدی. یوقسه اوروپالیلر بزی تقسیم ایده جکاردی. شمدیکی حالده بیله مملکتمز پك واسعدر. فقط سزك کبی کنجلرك تحصیل هنر ومعرفته وهر یرده ابرازحمیت وعدالت واظهار فعالیت واستقامت ایله مسنه صوك درجه ده محتاجدر. (جغرافیا) اوقودیغکز ایچون (١٢٩٤) سنه سنده یعنی سلطان حمیدك ایلك سنه لرنده روسیه ایله ایتدیکمز محاربه نتیجه سنده غائب ایتدیکمز اراضی وقطعاتی خریطه لر اوزرندن بوله بیلیرسکز. مع هذا بر آز دها صبر ایدرسه کز صوك سنه لرده (برلین معاهده سی) فائده سنده مفصلاً کوروب آکلارسکز.

(مصطفی پاشا) صدر اعظم اولدی . (درویش آغا) قرهمان یولندن دوندیریلوب استانبولده ینه یکیچری آغالغنه نصب ایدلدی .

خلق آرەسندەکی خشنودسزلق یکیچری‌یه طعن ولعنت ایتمکه قدر بیودی. سلطان عثمانك قتانه سکوت‌ایله باقانلرك «شیطان‌اخرس» اولدیغی آچیقدن سویله‌مکه باشلادیلر. بوسوز ارضروم والیسی (آبازه پاشا) ایله طرابلس شام بکلربکی سیف اوغلی (یوسف پاشا) یه قدر عکس ایتدی . پاشالر یکیچریلری قیرییورلردی .

برقاچ کون صکره عسکر ینه آیاقلانەرق وزیر اعظم (مصطفی پاشا) نك ارتشاسندن طولایی عزلنی ایستەدیلر . پادشاه عسکرك هر دیدیکنی یاپدیغی کبی بودیدکلرینی‌ده اجرا ایدەرك کورجی (محمد پاشا) یی وزیراعظم نصب‌ایلدی. تام اوچ آیده درت وزیر دکیشدی.

پای‌تختك حال تذبذبی ولایته دخی سرایت ایدەرك اشقیا یر یر تورەدی . ارضروم والیسی (آبازه پاشا) عزل ایدیلوب (سیواس) ه مأمور اولمش ایکن استانبولدن کلن امری دیکله‌مدیکی کبی طرابلس

۱٤٧ — فائده

کورکلر

کورك وقتیله البسهٔ رسمیه‌دن معدود و حضور پادشاهیده کیدیرلمك قانون ایدی. حضورده کورك کیینلر رجالدن صاییلیرلردی. صدراعظم ویا وزیر اولانلر (ارکان کورکی) تامیله مشهور کورکلر کییدکلری کبی شیخ الاسلام اولانلر دخی «فروهٔ بیضا» بیاض کورك وعلما ایله مدرسین «موحدی» دینیلن طرزده کییرلردی. تشریفات رساله‌لرینك اونیفورمه (طراز) بحثنده کورك :

صاری چوقه‌یه دوخته‌ارکان صرف سمور- شالی‌یه دوخته قبورقاقم -چوقه‌یه دوخته پاچه سمور قنطوش - قبور پاچه سمور- چوقه‌یه دوخته قنطوش سمور-

شام بکلربکی سیف اوغلی (پیر یوسف پاشا) دخی یکیچریلری طرد ایدوب سکبانلر یازدی .

استانبول حقیقةً حکومتسز قالمش ایدی . خلق ایسه عسکری (سلطان عثمان) ك قتلیله اتهام ایتمکدن برآن کری طورمیوردی . بوکفتکو عسکرك کویا کوجنه کیدییور، ایکیده برده بز قاتل دکلز دیه آیاقلانیورلردی .

۱۰۳۲ سنه‌سی سفرینك یکرمی سکزنجی کونی سپاهیلر تکرار دیوانه‌کلدیلر: (ولایتده بولنان قاضیلر واهالی بزه قاتل سلطان‌دییورلر. بز دکلز . قاتل کیملر ایسه حقلرندن کلنسون) دیه قیام‌ایتدیلر. بلوك آغالری بونلری منع ایتدیلرسه‌ده اورته جامعده تکرار طوپلاندیلر. ایکی اوچ کون صکره بردها دیوانه کله‌رك :

— بز سلطان عثمانی اورته جامعه امانت ویردك ، نه تمسکله قتل اولندی ؟ دیدیلر . سلطان مصطفی نامنه چیقان خط همایونده :

(سلطان عثمانی بن قتل اولنسون دیمدم، داود پاشا اولدورمش ، قاتللری قتل اولنسون.) دینیلمکله عسکرباغیره چاغیره قاتللری آرامغه

قبور سمور ـ صرت سمور ـ بول یکلی اعلی صرف سمور ـ سراسره قاپلی ارکان صرف سمور ـ ارکان پاچه سمور ـ ترنجی چوقه‌یه قاپلی پاچه سمور ـ قبوریکلی عادی کورك ـ بول یکلی کورك ـ قنطوش کورك ـ سراسره دوخته درت یکلی ، آغیرصرت سمور ـ بول یکلی یشیل چوقه‌یه دوخته صرف سمور قنطوش کورك ـ سرحدلی (قیصه‌جه، سراسره دوخته سمور کورك) ـ بول یکلی قرصاق، سمور، قاقم، سنجاب، قنطوش کورك ـ تعریفلری واردر. بونلردن‌ماعدا (فراجه ـ سمور ـ موسم ـ نیمتانه ـ نافه) کورکلر و (اوستلك) تعبیر اولنان ساتره‌لری والبسهٔ رسمیه‌مزدن اولدیغی جهتله باب‌عالیده برده «کورك اوطه‌سی» وار ایدی. بوکورکلردن اجنبیلره وسفیرلره‌ده احسان اولنوردی. استانبول فتحدن اول‌ده صکره‌ده

باشـلادیلر . کمند آتان جبه‌جی‌یی یاقه‌لایوب بوینی اوردیلر . (داود پاشا) یی ایکی کون آرایوب اك صکره ایوب طرفنده طوپجیلرده بر سـپاهی اوینك صمانلغنده یاقه‌لادیلر . یدی قله‌یه حبس ایتدیلر . (کلندر) اوغلی‌ده اورایه کوتوردیلر .

داودپاشانك حرمی سلطان، زروبا اوطه باشیلره وسپاهی آغالرینه پاره‌ایله مراجعت‌ایدوب آنلرده (جلادسلیمان) نام‌شخصی‌پاشانك‌قتلنده عجله ایتمه‌مکه راضی ایتدیلر . (داود پاشا) یی کتیردیلر . آرقه‌سنده‌کی نفتی قپامه‌سی پاره‌لانمش، باشی دستارسز ایدی . جلاد قتل ایده‌جکی صره‌ده جیبندن‌ایکی قاضیعسکردن آلدیغی فتوا ایله سلطان مصطفانك تذکره‌سنی‌چیقاردی . فریاده باشلادی . بونك اوزرینه سلطانك پاره ایله جلب‌ایتدیکی آدملر جلاده: اورمه باقه‌لم تمسکاری کوره‌لم، دیدیلر. سپاهیلردن و یکیچریلردن پس‌پایه طاقمی سـلطاندن دها زیاده پاره قوپارمق املیله باغیریشدیلر. (قول‌اوغلی) نامنده بری پاشـایی آلوب اورته‌جامعه‌کوتوردی. یکیچریلرقتل‌ایدلسون، سپاهیلر تأخیراولنسون

کورك تجارتیله مشهور اولمشـیدی. حتی (١٠٠٠) تاریخلرنده شهرده بش یوز کورکجی دکانی وار ایدی .

شو مناسبتله سویلیه‌لم که : سیفیه ، علمیه ، قلمیه نام‌لریله معروف اولان اوچ صنف مأمورین دولت ایله سرای بندکانی رتبه‌لری :

١ ـ باشه کییلن قاووق ، ٢ ـ آرقه‌یه کییلن خفتان ، ٣ ـ بله صاریلان قوشـاق ، ٤ ـ آیاق قابی ، ٥ ـ باشـه طاقیلان سرغوج ٦ ـ اوکده طاشینان توغ وعلم ایله تفریق اولنوردی .

هر رتبه وصنف ایچون انواع شکل و رسمده قاووقلر و بیچم بیچم خفتانلر اولدیغی کبی بو خفتانلرك رنکاری بعضاً دوکمه‌لریله شرید کبی شـیلری بیله رتبه تمییزینه علامت اولوردی .

دییورلردی. عسکرلردن پك چوغی شاید (داود پاشا) تکرار صدر اعظم اولورسه بزه ایسته‌دیکمزی یاپسون دیه نشانلر ویرییورلردی. حتی بری باشندن دستارینی، دیکری صیرتندن فراجه‌سنی، بردیکری دخی آلتندن بارکیرینی ویردی. فقط قپوجیلر دامادی رحیقی‌دامادی دینیلمکله معروف (احمد) نامنده برمرد عاقل ایکی یوز قدر اسکوفلی قپوجی ایله اورته جامعی باصه‌رق جمله‌سنی طاغیتدی. جامعه کیره‌رك داود پاشایی یاقه‌سندن طوتدی. سلطان عثمانك بیندیکی آرابه‌یه بیندیردی، یدی قله‌یه کوتوروب اوراده بوغدیردی. (کلندر)ی ده کسدیروب لاشه‌سنی دکزه آتدیردی. (بودین) بکلر بکی اولان قاتل معهود یکیچری آغاسی (درویش) ایله دیکری (کوستندیل میر میرانی) میدان بکی قتل ایچون‌ده مأمورین مخصوصه کوندرلدی.

(مره حسین پاشا)، صدارتده کوزی اولمغله بوآرالق اوطه باشیلری تحریك ایده‌رك (ارضروم) و (بغداد) ده فتنه ظهوری وسائره بهانه‌سی وآرناوود (سلیمان) نامنده برسپاهی مزورینك دلالتیله

١٤٨ — فائده

کلمات تاریخیه

امدادیه: محاربه مصارفی ایچون ضیق زمانده قصبه وشهرلرده‌کی اعیان وتجاردن برر مقدار استقراض اولنان آقچه.

سرکی دوشنمك: سپاه طائفه‌سنك علوفه‌سی صدراعظم قوناغنده (باب عالی) ویریلیر و اوکون طوربه‌لر، کیسه‌لر دیزیله‌رك سرکی یاپیلیردی.

دیوانکان، کوکللویان، فارسان، عزبان: آناطولیده برطاقم توریدیلر صا-

دیوانه هجوم ایتدیردی . (کورجی محمد) پاشایه سوکدیلر، صایدیلر، اولدیریرز دیه تهدید ایتدیلر . پاشا استعفا ایتدی . پادشاه ینه :

— عسکر کیمی ایسترسه او صدر اعظم اولسون . دیه امر ویرنجه (مره) بی ایسترز . دیدیلر. حسین پاشاده مرامنه ایردی . حکومت کندیسیله والده سلطانك النده قالدی .

دیکر طرفدن (ارضروم) والیسی (آبازه پاشا) نك عصیانی بیویوردی . کندی یرینه کلن والی‌یی اعاده ایتمکله برابر (آنقره) و (سیواس) اوستنه یوریدی . (قره حصار) ده (مرتضی پاشا) یی ، (سیواس) ده (طیار پاشا) یی اسیرآله‌رق قرق بیك عسکرله آنقره‌یی محاصره ایتدی . قیصریه‌لی برشیخ آبازه پاشایی :

— سن مؤید من‌عنداللهسك . جناب حق سنی بوقوم ظالمك اوزرینه مسلط ایتمشدر ، قورقمه ، فرصت سنکدر . دیه تشویق ایدییوردی . پاشاده هانکی یرده یکیچری بولدیسه مالی آله‌رق ، قتل ایده‌رك ، حتی کیمنك طبانته نعل اوردیره‌رق کلیوردی . بونك

ریجه وسکبان یاراقلری آچه‌رق بولجیلری وتجاری صویویورلردی. ١١٠٠ تاریخنده وزراء میرمیران، امراء تحصیلدارلر ومتسلملرك دائره‌لرنده بولنان صاریجه و سکبانلرده الغا ایدیله‌رك آنلرك یرینه بوآدلرله عسکر یازلمسی امر اولنمشیدی .

سوریجی : عسکرلری طوپلایوب سوق ایدیجی، سوق مأموری .

نذره کسمك : بریرك اهالیسنی حکومتجه غیرمقبول حالك تکرری حالنده نقداً وبدناً جزالاندرمق . مثلا ١١٠٢ ده (قبریس) ك یرلی یکیچریلریله زعما وارباب تیماری والی‌یه قلیج چکه‌رك برقاج آغایی وآلای بکارینی قتل ایلمشلر- دی. بونك اوزرینه جزیره‌یه یوللانان سلاحشور فرنك محمد بك اولك آیاق اولانلری تأدیب ایتدکدن صکره جزیره اهالیسنی‌ده بر دها بویله برحال

اوزرینه جغاله زاده (محمود پاشا) سردار نصب اولنه‌رق مقابله‌یه کوندرلدیسه‌ده (محمود پاشا) مقاومت ایده‌میه‌جکنی آکلادی. (آبازه) ایسه (آنقره)‌یی محاصره ایده‌رك اوچ آی محاربه‌دن صکره واروشنی آلدی. فقط قیش کلمکله (نیکده) ده قیشلاغه چکیلدی. بو آرالق خواجهٔ سلطانی معهود (عمر) برسنه‌دن بری کیزلندیکی یردن چیقدی. علمانك توسطیله شیخ الحرم اولوب مکه‌یه کوندرلدی.

صدر اعظم (مره حسین پاشا) ایشی آزدیردی. حتی بر میرمیرانی دیوانده دوکوب اولدوردی. عسکره یارانمق املیله ایچ خزینه‌یی اسراف ایلدی. حال‌بوکه بونجه عسکری هرزمان ممنون ایتمکه خزینه‌لر طیانماز. میرمیران حقنده یاپدیغی معامله‌یی بر قاضی‌یه دخی یاپنجه علما فاتح جامعنه طوپلاندیلر. مفتی وسائره‌نك رأییله (مره حسین پاشا) نك بعدالعزل قتلنی پادشاهدن ایسته‌مکه قرار ویردیلر. سپاهی زوربالرندن بچاقجی اوغلی (اولکون) ك تهدیدینی

ظهور ایده‌جك اولورسه میری‌یه اللی بیك آلتون ایله فتنه‌کار اولانلردن اوتوز قدرینك بوینی اورلمق اوزره آنلری نذره کسدی، حتی اونودلمامق ایچون (لفقوشه) ده بر طاش دیکدیره‌رك اوزرینه یازدیردی ایدی. بوطاش بالآخره قالدیرلمشدر.

یمکلك: پادشاه، وزیر اعظم وخانلر کبی بیوك ذاتلرك اثنای سیر وسفرده یمك یملری ایچون یول اوزرلرنده احضار ایدیلن یمك محلی.

ندرلانده: فلمنك ویا هولاندا دینیلن مملکت ویا حکومت.

اصول تحلیف: عسکرلر آره‌سنده معروف اولانی شوایدی: برتپسی اوزرینه طوز واتمك، قلیج وقرآن قونور و بونك اوزرینه یمین ایتدیریلیردی.

قوز بکجی: فاتح سلطان محمد زماننده حرمده بولنان برجاریه دیواردن آشاغی‌یه

دیکله‌مدیلر. مفتی سرایه کیتدی. مره‌حسین‌پاشادخی آغا قپوسنه کیدوب اوجاغه التجا ایلدی. بوراده یکیچری آغاسی (قره مصطفی) ایله قاضیعسکرلری و سائره‌یی طوپلایوب فاتحده اجتماع ایدن علمانك و اهالینك طاغیلمه‌لری ایچون امرلر کوندردی. ذاتاً استانبول قاریشمش ایدی. بووقعه اوزرینه دها زیاده قاریشدی. هرایکی طرف سوزنده طوره‌رق حتی فاتحه نصیحت ایچون یوللانیلان نقیب الاشراف (غباری افندی)یی دخی دیکله‌مدیلر. دیکرطرفدن یکیچری وعجمیلرده سلاحلانمشلر ایدی. آقشام اوستی باش‌چاوش (قره‌مذاق) نامنده بر زوربا فاتح جامعنه هجوم ایده‌رك اوراده‌کی علمایی ضرب واکثریسنی قتل ایلدی. مقتوللرك نعشلرینی بطال قویولره وکاریزلره طولدوردی. بوحادثه دخی خلقی یکیچریدن زیاده‌سیله صوغوتدی.

(مره حسین پاشا) که دنائت طبعنی اظهار ایتمکدن برآن خالی قالمیوردی، بووقعه‌یی صاووشدیردقدن صکره سپاهیلری قالدیرمق

آتلامش و فرار ایدرکن سرای ایچنده‌کی ضربخانه طرفنده‌کی چنار آغاجی جوارنده برآدمه تصادف ایتمش، بوآدم قزی چنارك قووغنه صاقلامش وباب السعاده آغاسنه خبر ویرمش. بونك اوزرینه حریف حضوره جلب ایدیله‌رك نه مکافات ایستدیکی صورولمش، چناره جوار ضربخانه قپوسنه متصل بر یرده براوجاق احداثی و اورایه بر خدمت تخصیصنی طلب ایتمش. طلبی موجبنجه اورایه (قیز بکجیلری) نامیله براوجاق انشا اولنمش. اوجاق یعنی دائره‌نك ختام انشاسنده بورایه (بوی آباد) (قارغی) و(الوس) قضالری اهالیسندن قرق نفر بکجی قید اولنمش، فقط قیز بکجی ترکیبی فاحش کورینه‌رك بالآخره دها ایی برتعبیر ایعش کبی (قوز بکجی) دنیلمش.

غلبه دیوان: هر اوچ آیده عسکره چیقان علوفه سببیله ویاخود برایلچی کالدیکنده حضوره قبول ایدیلیشنده عقد ایدیلن دیوان.

فکریله بر دولاب قوردی . سرایده‌کی بوستانجیلرله یکیچری زوربا-
لرندن مرکب بر پوصو ترتیب ایده‌رك بونلری قیردیرمق ایسته‌دی .
فقط کندی آدملرندن بری برسپاهی ایله دکانده اوطورمق، أوطور-
مه‌مق غوغاسی آره‌سنده :

— سز بایرام ایرته‌سی بلا کزی بوله‌جقسکز. طرزنده پاشانك
بوفکرینی آغزندن قاچیردی. بوسوز، سپاهی‌یی بردها آیاقلاندیردی:

— بز بی‌غرض بر وزیر ایسترز دیه هجوم ایتدیلر . مره ، ینه
یکیچریلره التجا ایتدی ایسه‌ده یکیچری کتخداسی عسکری عقل
ودرایتیله طوغری یوله کتیره‌رك آنلری‌ده :

— بزده بویله بروزیر ایسترز . دیمکه مجبور ایتدی. ایکی عسکر
برلشنجه مره‌یه مهری تسلیم ایتمك ضروری کوروندی. یرینه سابق
بغداد والیسی کمانکش (علی پاشا) وزیر اولدی .

برنجی جلدك صوکی

فهرس

مقدمه

سلیمان شاه — ارطغرل :

قایی خان قبیله‌سی — ماهان، ارزنجان طرفلرینه هجرت — عودت — سلیمان شاهك مغروقیتی — سلیمان شاهك اوغللری — ارطغرل بكك قبیله ریاستی — قونیه سلطانی — ارطغرل یولده ایکی اردویه راست کلیور .

طومانیج ، ارمنی یایلاقلریله سکود قیشلاغی — (ارطغرل) ك سلجوقیه حکومتی اوج بکلکی — وفاتی . ١ : ٥ صحیفه

فائده‌لر :

چنکیز — سلجوقیلر — توغ، علم، هلال .

برنجی باب

عثمان غازی :

ولادتی . ریاستی. اوج بکلکی — بیزانس حکومتی تکفورلری — اینه‌کول قره‌جه حصار، یکی شهر، بیله‌جك، کوپری حصار، یاراوکی وقعه‌لری — طورسون فقیه : ایلك خطبه — قاضی نصبی — بعض فتوحات.

استقلال عثمانی :

سلجوقیه حکومتنك انقراضی — سلجوقیه حکومتی اراضیسی اوزرنده ظهور ایدن کوچك حکومتلر — قویون حصار وقعه‌ی — غازان خان واستانبول ایمپراطورینك همشیره‌سی ماری — ازنیق و بروسه محاصره‌لری ، فتحی — ارتحالی ، اوصافی ، مدت حکومتی، نامی، مدفنی — وفاتنده براقدیغی حکومت و حدودی. ٦ : ١٨ صحیفه

فائده‌لر :

ازدواج عثمان — بیله‌جك وقعه‌سی — جناب عثمانك اوغلی اورخانه ویردیکی نصیحت — عثمان غازینك خصوصیت احوالی .

ایکنجی باب

اورخان غازی :

ولادتی — سمندره ایله ازمیدك فتحی — علاء الدین پاشا — علاءالدین پاشانك تشکیلاتی، چاندارلی قره خلیل — ایلك سکه — قیافت عسکریه — ایلك عسکر — ازنیق و بروسه — قره‌سی حاکمنك وفاتی و مملکتنك عثمانلی ملکنه الحاقی — علاءالدین پاشانك یرینه وزیر اولان سلیمان پاشا .

روم ایلی‌دن مرور — دور استیلامزك مبدئی — ٨٦٠ تاریخی وسلیمان پاشانك ارتحالی — اورخانك وفاتی . اوصافی .

وضعیت اطراف :

عثمان غازی زماننده‌کی فتوحاتك جهتی — اورخان غازی زماننده‌کی فتوحاتك جهتی — آناطولیده‌کی موقع جغرافیمز — روم ایلیده‌کی وضعیتمز — بیزانس ایمپراطورلغنك وضعیتی. ١٩ : ٢٣ صحیفه

فائده‌لر :

یکیچری تشکیلاتی — سلاحلر — تشکیلات اداره و اراضی — لسان تاریخی نمونه‌لرندن — عثمانلیلرك ایلك کمیجیلکی — قره‌مان اوغللری واخیلر — اهل صلیب .

اوچنجی باب

مراد خداوندکار :

تولدی — جلوسی — قره‌مان اوغلی واخیلر مسئله‌سی، آنقره‌نك ضبطی.

روم ایلی وقایعی :

ادرنه، زغره، فلبه وسائر محللرك ضبطی — خمس شرعی — صرپ‌صیندیغی وقعه‌سی، نتیجه‌سی — عثمانلیلرك روم ایلیده قارشی قارشی‌یه کلدکلری اقوام : بلغارلر، صرپلر — قره‌مان اوغللریله تماماً حال تماسده بولنیشمزه سبب اولان وقعه — ساوه‌جی بك مسئله‌سی — چاندارلی قره خلیلك وزارتی ، وفاتی .

قره‌مان اوغلی وقعه‌سی — سلطان بایزیده ییلدیرم لقبنك اعطاسی — بوسنه

وقعه‌سی — نیکبولی وقعه‌سی — قوصوه محاربه‌سی — مراد خداوندکارك شهادتی، مدت سلطنتی، مدفنی — اوصافی . ٣٣ : ٤٢ صحیفه

فائده‌لر :

طغرا — لسان تاریخی نمونه‌لرندن — صوفیه‌نك فتحی — ادبیات تاریخیه نمونه‌سی .

دردنجی باب

ییلدیرم بایزید :

تخته جلوسی — شهزاده و برادری (یعقوب چلبی) نك اعدامی — مجارستانه ایلك آقین — جنوبی صربیه‌نك ضبطی — استانبول اوزرینه یورییش ، ایمپراطورك عزلی — بیزانس ویاشرقی روما ایمپراطورلغنك ضعفی — آیدین، صاروخان، منتشا بکلکلرینك ممالك عثمانیه‌یه الحاقی — ینه قرەمان اوغلی — سینوب بکی کوتوروم بایزید، اولاح بکی (میرچه) — تیمورطاش پاشانك اسارتی، تخلیصی . — آناطولی فتوحاتی : نتیجه‌سی — سلانیکدن متفقین دونانماسنك پوسکوردلسی .

٢ — نیکبولی محاربه‌سی، نتیجه‌سی، سلطان عنوانی — ٧٩٨ دن ٨٠٠ تاریخنه قدر آناطولی و روم ایلیده حرکات عسکریه — ٨٠٥ ده حدود عثمانیه .

٣ — تیمور وقعه‌سی: اسبابی، نتیجه‌سی، ییلدیرم بایزیدك اسارتی، وفاتی، اوصافی، قیافتی، وزیراعظم علی پاشا وکندیسی — خطالری . ٤٢ : ٦٢ صحیفه

فائده‌لر :

قوصوه محاربه‌سی — خداوندکارك خصوصیت احوالی — قشله، مکتب — قاضیان فی النار — نیکبولی محاربه‌سی (براهل صلیب محاربه‌سی) — سلطان بایزید یالکز باشنه — سلطان بایزید اسرا ایله — استانبول احوالی — لسان تاریخی نمونه‌لرندن — تیمورك بایزیده یوللادیغی تهدیدنامه .

بشنجی باب

دور فترت :

بیوك شهزاده امیرسلیمان — تیمورك اردوسی نه‌لر یاپیوردی؟ — چلبی سلطان محمد — چلبی، دولتشاه، پلیدانیال، مزید اوغلی — سکهٔ مشترکه‌نك آکلاتدیغی

وقعهٔ تاریخیه — تیمورك (سمرقند) ه چکیلیشی — عیسی چلبی — موسی چلبی — عیسی چلبینك عاقبتی — امیرسلیمان ومحمد چلبی — امیر سلیمانك احوالی — محمدچلبی، موسی چلبی، اولاح بکی میرچه — امیر سلیمانك سبب نکبتی، مغلوبیتی — ادرنه وقعه‌سی، امیر سلیمانك مقتولیتی — موسی چلبینك صربیه واستانبول ایمپراطورلغی اوزرینه یوریشلری — دور فترتده استانبول ایمپراطورلغنك انتریقه‌لری، وضعیتی — چلبی محمد و موسی چلبی، چامورلی صحراسی وقعه‌سی ٦٢ : ٧٦ صحیفه

فائده‌لر :

ییلدیرم بایزیدك تیموره جوابی — دولت باینـدریه — ادبیات تاریخیـه نمونه‌سی: ییلدیرم بایزید — آنقره محاربه‌سی وپلانی — صدراعظم — ییلدیرم بایزیدك نطقی — چلبی موسی ایله اورنوس بك — یکیچری آغاسی .

آلتنجی باب

چلبی سلطان محمد

جلوسی — صرپ، افلاق حکومتلری، استانبول ایمپراطورلغی احوالی — دولتك روم ایلی وآناطولیده‌کی وضعیتی، قره‌مانلیلر — جلوسنی متعاقب کلن ایلچیلر — جنید اوغلی، قره مان اوغلی وقعه‌لری — افلاق بکی میرچه‌نك وقعه‌سی — مجارستانه آقین — قره قیونلی یوسف وقعه‌سی — شیخ بدرالدین سیماوی وقعه‌سی — بورکلیجه مصطفی، شیخ بدرالدینك طوتولوب اعدامی — چلبی سلطان محمدك وفاتی، اوصافی، قیافتی؛ دولتك ایکنجی دفعه تأسسنه خدمتی — چلبی کلمه‌سنك سلطان محمد حقنده‌کی تفسیری. ٧٦ : ٩٠ صحیفه

فائده‌لر :

ادبیات تاریخیه نمونه‌سی — تسالیا — قره‌مان اوغلی محمد بك — ایلك ایلچی — ذوالقدریه حکومتی — صره ارسالی — شیخ بدرالدین وطریقتی — آقینجی عسکری — ماکدونیا .

یدنجی باب

ایکنجی سلطان مراد :

جلوسی، اجراآت ابتدائیه‌سی — مجار قرالیله متارکه — استانبول ایمپراطورینك تکلیفاتی — جنید اوغلی ایله دوزمه‌جه مصطفی وقعه‌لری — اولوآباد محاربه‌سی: میخال زاده محمد بکك خدمتی، دوزمه مصطفانك عاقبتی — استانبول محاصره‌سی — سلطان مرادك کوچك برادری شهزاده مصطفانك قیامی، عاقبتی — اسفندیار اوغلنك رجاسی — ادرنه‌ده دوکون — استانبول ایمپراطوری (یوان) ك استرحامی — دولته حادثهٔ تیموردن طولایی آچیلان رخنه‌لرك تعمیری — ینه قرەمان اوغلی وقعه‌سی، مقتولیتی .

آناطولی اصلاحاتی: تدمیر اشقیا — صرب قرالی لازارویچك وفاتی ویکی صرپ قرالی ژورژ برانقوویچ — سلانیكك تکرار ضبطی — افلاق ویوده‌سی دراقولانك تابعیتی — صرپ پرنسی (ویلیق اوغلی)نك ویرکوسنی تزیید وقزینی سلطان مراده تزویجی — دراقولانك حضورده استنطاق — صربیه سفری، بلغرادك ضبط ایدیله‌مه‌مسی — اردل آقینی، هرمانشتاد محاصره‌سی، ژان هونیاد، مزید بکك بوزغونلغی .

— ژان هونیادك ایلری حرکتی : صربیه اوزرینه اینیشی. پاپا دردنجی ژانك تشویقیله طوپلانان براهل صلیب اردوسنك نیشه قدر صولتی — موراوا، ایزلادی، یالوواج محاربه‌لرنده سلطان مرادك مغلوبیتی .

— قرەمانلیلرك کوتاهیه، بروسه اوزرینه یوریمه‌لری — سکدین معاهدهٔ صلحیه‌سی، نتیجه‌سی. سلطان مرادك قرانه، ولادیسلاسك انجیله یمینلری — ذات شاهانه‌نك مأیوسیتی، سلطنتی سلطان محمده ترکی .

٢ — قاردینال (قون دول میه‌ری) نك: (بردینی آیری‌یه ویریان یمینك حکمی یوقدر) دیه حکم ویره‌رك سکدین معاهده‌سنی بوزمه‌سی — ژان هونیادك نیکبولی‌دن وارنه‌یه طوغری یوریمه‌سی — سلطان محمدك چوجقلغنه بناءً سلطان مرادك مغنیسادن چاغیرلمه‌سی — سلطان محمدك وقوع بولان مراجعته اجابت ایتمسی حقنده پدری سلطان مراده خطابی.

وارنه محاربه‌سی : قره‌جه بکك تشجیعی، قوجه خضر، مجار قرالی ولا-

دیسلاس‌ك مقتولیتی . وارنه محاربه‌سنك نتیجه‌سی — سلطان مرادك ایکنجی دفعه جلوسی .

٤ — موره فتوحاتی — آرناوودلق: اسکندر بکك صورت‌ظهوری — استانبول ایمپراطورلغنك حالی : ایمپراطورك سلطان مراد طرفندن تبدیلی — اسکندر بکك تعجیزاتی — ژان هونیاد ایله قوصوه محاربه‌سی ، نتیجه‌سی — انشای خیرات .

٥ — سلطان مراد ثانینك ارتحالی . سنی ، اوصافی ، اجراآتی ، بیوکلکی .

٩١ : ١١٦ صحیفه

فائده‌لر :

تقلید سیف — ادبیات تاریخیه نمونه‌لری — عثمانلیلرده طرز اعمار — سلطان مرادك خلیل پاشایه افاده‌سی — تشکیلات عسکریه — مجارلر — ایالات عسکری — اصطلاحات تاریخیه — کیسه ، آقچه — رشوت .

سکزنجی باب

فاتح سلطان محمد :

ایکنجی جلوس — شهزاده احمدك اخناق — استانبولدن کلن ایلچی‌ایله راغوزه ، وندیك ، جنوه ، غلطه‌ده‌کی جنویزلر ، ساقیز ، مدیللی ، صربیه ، افلاق ، ژان‌هونیاد ، اسکندربك ، ایمپراطورك قرداشلری موره وسواحلارینك سفیرلری ، متارکه — قره‌مان اوغلنك عصیانی ، مغلوبیتی — یکیچریلرك جلوس بخششی ایسته‌ملری ، تأدیبات — استانبول ایمپراطورلغنك حالی و قسطنطنیه — روم ایلی حصارینك بناسی ، سلطان محمدك استانبول ایمپراطوری سفیرینه بیاناتی — قسطنطنیه‌نك فتحی تدارکی .

٢ — استانبولك صورت فتحی .

٣ — فتح قسطنطنیه‌ده احوال عالم واطراف .

٤ — خلیل پاشانك اعدامی وچاندارلی خاندانك برنجی وزیرلکدن اسقاطی — بلغراد محاصره‌سی ، عدم موفقیت ، ژان هونیادك اردوی عثمانیی بوزمه‌سی ، فاتحك مجروحیتی — سمندره‌نك فتحی موجب اولان صربیه تختی منازعه‌سی — موره‌ده فتوحات — بوسنه و هرسکك استیلاسی — افلاق وویوده‌سی (ولاد) ك

وقعه‌سی و یرینه (رادولا) نك تعیینی — اسکندر بکك وفاتی — جنویزلیلرله وندیکلیلر — آماصره، آغریبوز ومدیللی آطه‌لرینك ضبطی .

٨٦٨ ده آناطولیده‌کی وضعیتمز : اوزون حسن وقعه‌سی مقدماتی — قره‌مان اوغلی اسحق بکك آلتی اوغلی ، پیر احمد بك—اشقودره‌نك ضبطی— عثمانلیلرك وندیك جوارینه قدر آقینلری — وندیکلیلرك نائل مصالحه اولملری .

٥ — اوزون حسن: اوتلق بلی محاربه‌سی — قوهٔ بحریه‌نك ترقیسی — قریمك ضبطی .

٦ — ردوس سفری . فاتحك وفاتی . اوصافی، محل ولادتی، کچل بکك سلطان محمد حقنده‌کی فکری، فاتحك مدت سلطنتی ، فتوحاتی، دولتك وضعیت سیاسیه‌سنی دکیشدیرمه‌سی — زماننده‌کی حدود عثمانیه — فاتحك توقف ایتدیکی ایکی نقطه، فاتحك قدرتی، عرفانی ، جسارتی ، بسالتی — قانوننامهٔ محمدی ، فاتحك علمایه حرمتی — نتایج الوقوعاتك فاتح حقنده‌کی تقدیری — زماننده‌کی اردو — مسکوکات — تجارت عثمانیه‌یه خدمتی — مناسبات دولیه‌یی صورت تأسیسی — قیافتی، اجراآت سائره‌سی . ١١٦ : ١٥٢ صحیفه

فائده‌لر :

صربلر — فتحدن صکره — پطریق نصبی—عثمانلی تاریخلری نمونه‌لری، عبرت — عثمانلی سکه‌لری — شرق روما ایمپراطورلغی—قریم خانلغی —سردن کچدی، طال قلیج — هیئت دولت .

طقوزنجی باب

ایکنجی سلطان بایزید :

تخته جلوسی — سلطان محمدك جنازه‌سنك نقلی — یکیچریلرك آیاقلانمه‌سی صدراعظمك قوناغنی، زنکین ویهودی اولرینی یغما ایتملری — سلطان بایزیدك استانبوله مواصلتی، یکیچریلرك استدعالری واسعاف مطلبلری — سلطان جم وقعه‌سی مقدماتی — یکیچریلرك ایکنجی دفعه آیاقلانمه‌لری — سلطان جمك حجدن عودتی، تکرار فراری ، ردوس شوالیه‌لرینه التجاسی — راغوزه ایله تجدید مصالحه و وندیکلیلرله تجدید معاهده — افلاق سفری وقریم خانی منکلی کرایك اللی بیك تاتارله محاربه‌یه اشتراکی — مصر سلطانی ایله آچیلان آلتی سنه

محاربه‌دن صکره عقد مصالحه — دولتك وضعیت شمالیه‌سنك تبدلی — (ماتیاس قوروِن)ك وفاتی — مجارستان آوستریا، لهستان آقینلری — عثمانلیلرله روسلر آره‌سنده ایلك مخابرهٔ سیاسیه — موره سفری .

٢ — ایران حکومت صفویه‌سنك ظهوری، شاه اسماعیل، شیعه مذهبنك آناطولیده ظهوری — شهزاده سلطان سلیمك ایران ایچلرینه آقینی — سلطان بایزید ثانینك حلم طبعی — سلطان قورقود وقعه‌سی — کوچك قیامت دنیلن زلزله — طربزون والیسی سلطان سلیم — شهزاده سلطان احمد ایله سلطان قورقود آره‌سنده‌کی منافسه — شهزاده سلطان سلیمك کفه‌یه کچمسی، طونه‌دن ادرنه‌یه کلیشی — سلطنت غوغاسنك ظهوری — شاه قولی ویا شیطان قولنك حمید وتکه طرفلرنده عصیانی — شهزاده سلطان سلیمك ایکنجی دفعه ادرنه‌یه کلیشی، مغلوبیتی، قریمه فراری — شاه قولنك مغلوبیتی، مقتولیتی — یکیچریلرك شهزاده سلطان احمد علیهنه قیامی — سلطان سلیمك تکرار استانبول اوزرینه حرکتی — شهزاده سلطان احمدك ککبوزه‌ده یکیچریلرك ایسته‌میشلری و سلطان سلیمی ایسته‌ملری — سلطان قورقودك یکیچری اوجاغنه دخالتی — سلطان احمدك قونیه‌یی ضبطی، پدری بایزیدك یوللادیغی مأمورك بورنی، قولاغنی کسمه‌سی، احوال دولتك وخامتی، یکیچریلرك آیاقلانمه‌سی — یاوز سلطان سلیمه سلطان احمدی تأدیب ایچون مأذونیت اعطاسی — (٩١٨) ده اهالی ویکیچریلرك سلطان سلیمك پادشاهلغنی ایسته‌مك اوزره سرایه کیتملری — سلطان بایزیدك سلطنتدن فراغتی، ایلك خلع حادثه‌سی — واردات دولت، سلطنت و دبدبهٔ عثمانیه — بایزیدك وفاتی — مدت سلطنتی — اوصافی، قیافتی، اخلاقی — زماننده‌کی عساکرك، دونانمانك مقداری — زماننده بنی احمر دولت اسلامیه‌سنك اندلسده انقراضی .

فائده‌لر :

دیوان، باب عالی — ادبیات تاریخیه نمونه‌لری — فاتحك معارفپرورلکی — فاتحك ادیانه رعایتی — سلطان جم وعاقبتی — اندلس مسلمانلری — ایلك عثمانلی و روس مخابرهٔ سیاسیه‌سی .

اوننجی باب

یاوز سلطان سلیم :

مسلك سیاستی — ایلك اجراآتی — سلطان احمد وقعه‌سی ، نتیجه‌سی ، شكلی — شاه اسماعیل .

۲ — چالدیران محاربه‌سی — یکیچریلر — چالدیران محاربه‌سنك صورت وقوعی ، سلیمك ایران حقنده‌کی فکری — کرجستانك اطاعتی — ذوالقدریه حکومتنك الحاقی — کردستانك ضبطی — ایران سفرینك نتیجه‌سی .

۳ — مصر سفری — مصر سفرینی ایجاب ایدن سببلر — مرج دابق محاربه‌سی ، حلبك فتحی — خادم الحرمین الشریفین عنوانك اخذی — مصره دخول — سنان پاشانك شهادتی — طومانبای — مصر سفرینك نتیجه‌لری — عربستان ، سوریه ، آفریقاده نفوذ عثمانی — خلافت اسلامیه‌نك عثمانلیلغه انتقالی — باربا‌روس خیرالدین — ارتحالی ، مدت سلطنتی ، اوصافی. ۱۷٦ : ۲۰٦

فائده‌لر :

شاه اسماعیل صفوی — اصطلاحات تاریخیه — تشکیلات عسکریه و مالیه ایچ آغالری — طیش آغالری — ادبیات تاریخیه نمونه‌لری : اعلان حرب — ممالیك چراکسه — افلاق ، بغدان — ادبیات تاریخیه نمونه‌سی — اسلام علماسی و خرستیانلر .

اون برنجی باب

سلطان سلیمان قانونی :

جلوسی — جلوسنده احوال عالم ، وضعیت اطراف — بلغراد فتحی — ردوس فتحی ، ردوسك اهمیتی .

۲ — ونديكليلرله تجديد معاهده — اوروپا قطعه‌سنده‌کی وقایع ، فرانسه‌دن کلن ایلچی .

۳ — آوستریا سفرلری : مهاج محاربه‌سی ، نتیجه‌سی — (بودین) ك فتحی ، بودین .

٤ — ویانه محاصره‌سی تفصیلاتی — آقینجی عسکرمز — ویانه محا-

صره‌سنك اوروپاده اویاندیردیغی حسیات — شارل کن علیهنه حرکت — آندره آ دوریا — برنجی مصالحه و مجارستانك نزد دولتده موقعی .

٥ — ایران سفری : شاه طهماسب — اثنای سفرده وقایع — وزیر اعظم ابراهیم پاشانك وفاتی .

٦ — بحر سفید وقوعاتی: باربا روس خیرالدین پاشا — دولتك مناسبات سیاسیه‌سی — بحر احمر و هندستان سفرلری .

٧ — وندیكله مصالحه — زاپولایك وفاتی ومجارستانه سفر : مجارستانك اوچه تقسیمی — بارباروس خیرالدین پاشانك بحر سفیدده‌كی وقایع مهمه‌سی .

— ایران سفری : القاص میرزا مسئله‌سی — خرم قادین افندینك امور دولته مداخلاتی — صوقوللی محمد پاشانك وزارتی — مجارستانده احوال عمومیه .

٨ — شهزاده سلیم ایله شهزاده سلطان بایزید آره‌سنده‌كی خصومت : لالا مصطفی پاشا، بوخصومتك نتایجی — سمیز علی پاشانك صدارتنده آوستریا ایله عقد ایدیلن مصالحه .

٩ — آق دكزده، بحراحمرده ، بحر محیط هندی‌ده عثمانلی دونانماسی : پیاله پاشا، طورغود رئیس، صالح رئیس — جربه آطه‌سی محاربه‌سی — مالطه محاربه‌سی — طورغود رئیسك شهادتی — بحراحمرده : پیری رئیس ، سیدی علی رئیس .

١٠ — سكتوار سفری : سببی — سلطان سلیمانك اون اوچ سفری — صوقوللی محمد پاشانك صدارتی — سكتوار محافظی: زرینی .

— آفریقای عثمانی وقایعی : حسن پاشا، صالح رئیس، اسپانیوللر، وفاس حاكمی (شریف مولی محمد) .

١١ — سلطان سلیمانك ارتحالی . مدت سلطنتی — زمانی ، اوصافی ، اخلاقی، شهزاده‌لری، نتایج الوقوعاتك تقدیری . ٢٠٧ — ٢٨١

فائده‌لر :

یاوز سلطان سلیم حقنده — خلافت اسلامیه — امضای پادشاهی — ارتحال سلیم — سلیمك خصوصیت احوالی — وفاتی نصل اعلان ایدلدی ؟ — ابراهیم پاشانك آوستریا سفیرلرینه خطابی — امانات مباركه — قیافت وجهیه — سرپوشلر ،

صورغوجلر — اصطلاحات تاريخيه — قيافت عسكريه‌دن : البسه — كلمات تاريخيه — آياق قابلرى — قپودان پاشا — عثمانلى دونانماسى — اسكى وكلا و وزرا زنكينلكى — اندرون مكتبى شاكردانى — آمريقاى عثمانى — منع مسكرات و قهوه‌نك ظهورى — هديه‌لر، رشوت قبولرى — ايالات .

اون ايكنجى باب

سلطان سليم ثانى :

جلوس — حين جلوسنده‌كى وقايع ، صوقوللينك تدابيرى — آلاپك بلغراددن استانبوله وصولى، صوقوللينك تدابيرينه اعتماد ايدلمديكى جهتله ظهوره كلن يكيچرى رذالتلرى — نمچه مصالحه‌سى ، صوقوللونك تصوراتى .

— يمن فتحى — قبريس سفرى : پاپا بشنجى (پى) نك تشكيل ايتديكى اتفاق مقدس — اينه بختى محاربهٔ بحريه‌سى ، قپودان دريا على پاشانك شهادتى، دونانمامزك بوزغونلغى — قليج على پاشا — صوقوللونك همتى .

— ونديكليلرك صاحه مسارعتلرى : معاهدهٔ صلحيه — تونس فتحى — وقايع سائره .

— سلطان سليم ثانينك وفاتى — زمانى، اوصافى — دور سليم ثانيده نظر دقته چارپان حال مخصوصه . ٢٨١ : ٣٣١

فائده‌لر :

سلطان سليمان قانونى حقنده — القاب ، عنوان — سلطان سليمان قانونى و فرانسه قرالى ايكنجى هانرى—خرم قادين افندى — تيمارلر و ادارهٔ اراضى — شاه عباس — التفات شاهانه، مأثر عبوديت — خبر عصيان ميخال ويودهٔ افلاق — نديملر و مقربلر سيئاتى .

اون اوچنجى باب

اوچنجى سلطان مراد :

جلوسى — بش شهزاده‌نك قتلى—عسكره، ارباب حكومته جلوس بخششى — صوقوللو محمد پاشا حقنده‌كى سوء نظرى — دولتلرله تجديد معاهده —

خرجکذار اولان حکومتلر — مناسبات هم جواری — وادی السبیل محاربه‌سی — صوقوللونك قتلی .

٢ — ایران سفری : ایران احوال داخلیه‌سی ، ایران سفری وقایع مهمه‌سی — قریمك احوال داخلیه‌سی — ایران سفرینك خلاصه‌سی ، عقد معاهده ، نتیجه‌سی — جبل لبنان وقایعی — ابراهیم پاشانك مصردن کتیردیکی هدیه — له قراللغنك استانبولده مزایده‌سی — سفرا ورودی .

٣ — یکیچری و سپاهی عصیانلری ، حکومتك یکیچریلر النه کچمسی —

٤ — آوستریا سفری : نتیجه‌سی .

٥ — سلطان مراد ثالثك وفاتی — اوصافی ، اخلاق — قادینلرك امور سلطنته مداخلاتی — تقدیرات تاریخیه . ٣٢٢ : ٣٦٩

فائده‌لر :

— عثمانلی سکه‌لری — عصر مراد ثالثده یومیه آلان امرا وبندکان — یکیچری نظامنه خلل کلمسی — چورباجی — کلمات تاریخیه — سلطان مراد ثالث حقنده شهادات تاریخیه — مدالیه‌لر — کلمات تاریخیه — سلطان محمد خان ثالثك جلوسنده ارکان دولته ویریلن بخشش — بعض مراسم — اون برنجی عصر رعایا فقراسی — لهستان .

اون دردنجی باب

اوچنجی سلطان محمد :

جلوسی ، اون طقوز برادرك قتلی ، جلوس عطیه‌لری — سپاهیلرك عصیانی فرهاد پاشانك قتلی ، انتریقه‌لر .

٢ — قوجه سنان پاشا ، میخال ویوده ، افلاقده مقدمهٔ هزیمت — مجارستانده مقدمهٔ هزیمت .

٣ — اکری محاربه‌سی : خاچ اووا محاربه‌سی — بو محاربه‌یی متعاقب ارتکاب ایدیلن تدبیرسزلك — جغاله زاده‌نك صدارتی — (شاه عباس) طرفندن سفیر ورودی — قریمده فتح کرای وغازی کرای مسئله‌سی — آوستریا ، اردل ، افلاق احوالی — یانق قلعه‌نك استیلاسی — اویوار سفری .

— جلالی اشقیاسنك ظهوری : قاره یازیجی، حسین پاشا وسائره وقوعاتی — قنیژه‌نك ضبطی — قنیژه‌نك آوستریالیلر طرفندن محاصره‌سی: تیریاکی غازی حسن پاشا — آناطولی احوالی — استانبولده دونن انتریقه‌لر، فسادلر .

٤ — ایران سفری : شاه عباس ، تبریزك ضبطی — سلطان محمد ثالثك وفاتی — زماننده ادارهٔ حکومت ، بونك نتایجی .

فائده‌لر :

آوستریا ، نمچه — اسلاولر — جزیه — کلمات تاریخیه — کومروکلرمز — وقعه‌نویسلر — اصول انضباط — اون برنجی عصرك نصف اولنده — ئه‌تیه‌ن بوقسکه‌ی — اون برنجی عصرده اصناف .

اون بشنجی باب

برنجی سلطان احمد :

جلوسی — رسم ختانی — ایران سفری : شاه عباس ، مظالمی ، جغاله زاده‌نك مغلوبیتی .

٢ — آوستریا سفری : بوچقایی‌نك دولته عرض خدمت ایتمسی — جلالیلرك چوغالمسی — دلی حسنك بلغرادده قتلی — مراد پاشانك صدارتی — زیدوه‌طوروق معاهده‌سی .

٣ — آناطولی تأدیباتی : قویوجی مراد پاشا .

٤ — ایران سفری : مراد پاشانك وفاتی، نصوح پاشانك شاه عباس ایله مصالحه‌سی — دونانما وقوعاتی — وزیر اعظم نصوح پاشانك قتلی — ینه ایران سفری — بعض وقایع محلیه — سلطان احمدك وفاتی — زمانی ، شاعرلکی ، تقدیرات تاریخیه — (سلطان مصطفی) نك جلوسی و خلعی .

فائده‌لر :

مسکوکات عثمانیه — کلمات تاریخیه — اون برنجی عصرده ادارهٔ عسکریه و مالیه — اورته حاللی بر وزیر دائره‌سی — علوفه توزیعی — درزیلر — نصیریلر — عمامه‌لر والبسه .

اون آلتنجی باب

ایکنجی سلطان عثمان :

جلوسی — والده سلطانلرك مداخلەلری — ایرانده (نصوح پاشا) معاهدەسی موجبنجه مصالحه — ایران سفیرینك ورودی — غوغای صدارت — بغدان ویودەسی غراتیانی .

۲ — خوتین سفری .

— شهزاده (محمد) ك قتلی — خوتین سفرینك نتیجەسی .

۳ — هائلهٔ عثمانیه .

٤ — (سلطان مصطفی) نك ایکنجی دفعه جلوسی — داود پاشا ایله عونەسنك قتلی .

فائدەلر :

جندیلك = ادمان اویونلری — تاریخ عمومی و جغرافیا نقطهٔ نظرندن عثمانلی ایمپراطورلغی — کورکلر — کلمات تاریخیه .